

R. P.

CORN. CORNELII

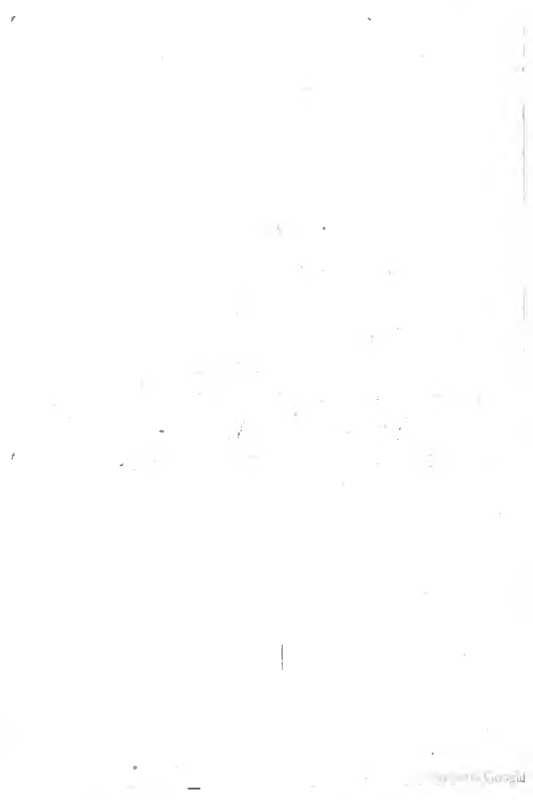
A LAPIDE

COMMENTARIUS

IN ESDRAM, NEHEMIAM,

T O B I A M,

JUDITH, ESTHER, ET MACHABÆOS.

R. P.
 CORN. CORNELII
 A LAPIDE
 E SOCIETATE JESU

*Olim in Lovaniensi, postea in Romano Collegio
 Sacrarum Literarum Professoris*

COMMENTARIUS
 IN ESDRAM, NEHEMIAM,
 TOBIAM,
 JUDITH, ESTHER, ET MACHABÆOS.

SECUNDA EDITIO VENETA

*Indicibus necessariis instructa, omnibusque expurgata a mendis studio,
 sedulitate, ac diligentia perquam oculatissima.*

V E N E T I I S , M D C C X V I I .

Typis, ac Noviter Sumptibus Hieronymi Albertii.
 Superiorum Permissu, ac Privilegio.

P R O O E M I U M I N S E C U N D U M H I S T O R I A L I U M

S A C R Æ S C R I P T U R Æ T O M U M .

Post libros Josue, Judicum, Ruth, Regum, & Paralipomenon prior opere expositos, pergo ad alterum Historialium Sacræ Scripturæ Codicum Tomum, qui complectitur libros Esdræ, Nehemiæ, Tobix, Judith, Esther & Machabæorum.

ESDRAS sacerdos, Propheta, scriba & doctor, totiusque Scriptura sacra vel deperdita in vastitate Babylonica ex memoria distator & restaurator, ut multi sentiunt; vel ut verius alii, vitiosa corrector; & elegantiori charactere Hebræo, quo nunc utimur, descriptior, cum Nehemia sacerdote, Helcie filio, & Artaxerxis Persarum regis pincerna, redcem è captivitate populum numerans, & templi & murorum restorationem consignans & perficiens; Omnisque illa turba populi redeuntis in patriam (aut S. Hieron.) & descriptio sacerdotum, Levitarum Israël, Profelytorum aliud in cortice proferunt, aliud in medulla retinent: scilicet Alleg. significant institutionem Ecclesie novæ, veteri Synagoga abolita: Tropol. mystice Ecclesie, & templi in anima per peccatum violati & disiecti, per gratiam, penitentiam, omnisque virtutis officia, reparationem: Anagog. constructionem novæ illius & celestis Jerusalem, quam viris coloribus depingit S. Ioannes Apoc. 15.

Tobias viri conjugalis speculum, maritum, conjugem, filium, sui quemque numeris admonet & erudit. Ad hec quomodo in exilio & adversis retinenda sit pietas & charitas, que angelorum natura, que species, qua partes, que vita & sollicita custodia edocet.

Judith viduarum typos, viduis castitatis poculum propinat, que sapientissima fortitudine pudicitie gratiam, & ab hostibus victoriam velut abstinentie premium tulit; que, ut ait Ambr. de viduis, nec cibo maculata, nec adulterio, non minus servata continentie ex hostibus revexit trophaum, quam patrie liberata: & ex sobrietate casta, manu quidem solum Holophernem vitit, sed consilio omnium aliorum ebriorum ejus stravit exercitum. Tanti dux femina facti.

Esther uxoris casta, modeste, religiosa & sapientis erga infidelem maritum & regem, que verò & industrie in suos cirves omnes numeros explet, & Cornel. à Lap. in Esdræ, &c.

A

in

in Ecclesie typo (*verbis utor S. Hier.*) populum liberat de periculo , & interfecto Aman , qui interpretatur iniquitas , partes conviviū , & diem celebrem mittit in posteros .

Macchabei fortitudine bellica , equè ac pietate & zelo excellunt , atque pauci numero ardenti proce Deum invocantes , ingentes hostium profugant exercitus , & divina victoria trophaea figunt eternitati .

Hec singulorum argumenta in principio obiter quasi in Synopsi collecta , à lætor accipe , que sùs sùs quibusque locis explicabo .

Porro ex hisce libris protocanonici sunt Esdras & Nehemias , utpote qui semper tam ab Hebræis quàm à Christianis habiti sint Canonici . Tobias verò , Judith , Esther & Macchabeorum libri duo sunt Deuterocanonici , sive secundi ordinis & gradus , utpote de quorum auctoritate olim à nonnullis suis dubitatum , postea tamen ab Ecclesia in Canonem librorum S. Scr. sunt relati .

PROLOGUS ET ARGUMENTUM IN ESDRAM, ET NEHEMIAM.

Esdra & Nehemias, ait S. Hieron. Epist. ad Paulinum, quę Bibliis præfigitur, adiutor videlicet & consolator in Domino in unum volumen coarctatur; instaurant templum, muros extruunt civitatis: omnisque illa turba populi rediens in patriam, & descriptio Sacerdotum, Levitarum Israelis, Profelytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium operadivisa aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla.

Vbi nota: duplex fuit captivitas Hebræorum. Prior Israelis sive decem tribuum, quę à Salmanasar Abdo-ſar fuerit in Assyriam, suaque perpetua, de qua 4. Reg. 17. & Tobie 1. v. 1. Altera, quę prior fuit post exilium 114. quę reliquę duę tribus Juda & Benjamin, & Nabuchodonosor ductus sunt in Babylo- nem, 4. Reg. ult. de huius secundę ac Babylo- nis captivitate in Jerusalem reductione: hic agitur, ut ipsa perextaret continuo quasi filo lustrata gens Judaicę acut ac Synagoga, sive Ecclesia Dei.

Primum & secundas Edrę sunt Scriptura Canonica, nec de eorum fide dubitavit quisquam. Extant enim Hebræicę, sicutque in canone Hebræorum: tertius verò & quartus sunt apocryphi, ut suo loco dicam.

Auctor libri primi est Edras, secundus Nehemias, ut patet ex utriusque titulo ac ex narratione decursu. Dicitur tamen Liber Nehemę, Edrę secundus, partim quod contraret ea quę simul ab Edra & Nehemia gesta sunt; partim quod olim apud Hebręos & Gręcos Nehemias & Edras unus tantum erat liber. Ita Sixtus Senensis & Bellarm. de Script. Eccles. in Nehemias, & S. Hieron. Epist. citata, Lyran. Dion. & alii: licet S. Athan. in Synopsi, & S. Hieron. lib. 6. Erym. cap. 3. tam secundum, quam primum librum eandem scripturam Edrę

Quartus primò, qui fuit Edras; Resp. fuisse filium Sararę lumem Pontificis, qui in exilio Jerusalem cum aliis primoribus occisus est à Nabuchodonosor, anno undecimo Sedecię 4. Reg. 25. 18. & 21. Id ita esse patet ex c. 7. v. 1. ubi Edras suam Genealogiam recensens ait: *Edras filius Sararę, filii Acharę* (qui fuit Pontifex sub Ozia rege Juda, ut patet 3. Paralip. 26. 20.) *filii Helias, filii Sellum, filii Sador hoc.* Qui omnes recensentur in catalogo Pontificum 3. Paral. 6. vers. 13. & 14. ubi & additur: *Sararę genitrix Josede.* *Parv. Josede egressus est, quando transfuit Dominus Judam et Jerusalem per manus Nabuchodonosor.* Unde sequitur Edram, qui ex eodem patre Sararę genitum fuisse fratrem Josede, qui fuit Pontifex in captivitate, cui successit filius Jecias Pontifex patrii, qui cum Zorobabel Duce Judorũ & Babylo- nis rediit in Jerusalem. Imò Hebręi apud S. Hieron. in Tradit. in lib. Paral. Et Sixtus lib. 1. Biblioth. in Edra, ut Edras undem esse cum Josede (habuit enim duo nomina) ideoque fuisse Pontificum.

Correl. à Lyp. in Edram, etc.

A Unde & lib. 3. Edrę c. ult. pleno & absoluto jure Pontificio in dirimendis matrimonis Ibraclitarum, etiam Sacerdotum, cum uxoribus alienigenis nisi videtur. Verum hoc dici nequit; nam si Edras fuit Josede Pontifex; ergo Josus filius Josede in Babylo- ne non fuit Pontifex: vivit enim tum Edras. Dicendum ergo Josede fuisse fratrem fortiore Edrę, ideoque Pontificem, cui in Babylo- ne mortuo successit filius Jecus, qui promissus quasi Pontifex cum Zorobabel populam & Babylo- nis rediit. Hoc enim non fecisset Jecus, sed Edras, si ipse fuisse Josede Pontifex.

Rupertus & alii opinantur Edram fuisse Malachiam Prophetam, quorum tractatus, fusc recensit & confutatus proemio in Malachiam. Vixit tamen Edras cum Malachia, & ipse penit cum eo argumentum tractat; quę nisi occafio suspicandi fuisse unum eundemque.

Quartus secundo, An Edras fuit propheta? Videtur negare S. Aug. 18. de civit. c. 36. dicens: *Edras magis rem gestarum scriptor est habitus, quam propheta.*

B Verum dico Edram non tantum fuisse Historiographum acque ac scribam sive leges Doctorem, sed & prophetam. Patet, quia in libro divino scriptis hanc librum quędam canonicam scripturam ac, ut multi volunt, libros Paralip. & c. 36. Genes. ac cap. ult. Duetron. hoc enim continet mortem Moisi, quam ipse Moises, upore jam mortuus, scribere non potuit; imò S. August. lib. 18. de Civit. cap. 36. Sec. S. Hieron. lib. 6. Erym. c. 3. tenent Edram quoque auctorem esse libri Edrę. Porò non minus, imò magis Prophetia donum est libris sacros ex D. c. conficitur, quam futura predicante. Denique Edras toto hoc libro narrat Judos suffi Curi & Babylo- nis Jerusalem redeuntes, compse restaurare urbem cum templo, sed adversarios calumniosos impeditos, coactosque fuisse.

Quartus tertio, an Edras restauravit S. Scripturam? An Edras Multi centent libros omnes veteris Testamenti? Chalcidius 6. Scree. restauravit affertur videret lib. 4. Edrę c. 14. qui liberà S. Aug. Cypriano, multi. Athan. Clem. Alex. & alii subinde citant quę canonicum. Unde ex libro hoc hanc sententiam haurit Tertull. lib. de habitu muliebri c. 8. *Jerusalemque*, inquit, *Republi- cam expugnata delictis, omne instrumentum Judæa literarum per Edram conficit restauratum.* D. Iren. lib. 3. c. 25. ubi de miraculo confensu Sepenas, interpretatur: *Non est mirabile, inquit, Deum hoc in eis operatum, quando in ea captivitate populo qua solus est à Nabuchodonosor, conservata*

Edras non fuit Malachias.

Fuit Pro- pheta.

Affertur

scriptoris, & post 70. annos rediit descendens ibi in regnum suum, deinde tempore Artaxerxis regis Persarum in personis Efdrae sacerdotis etiam Leco praetoris inuentione Propheetarum omnes rememorare debemus. & restituta populo cum legem quod datus esset per Moysen. Idem uisum uerbis affert Eusebius lib. 5. Hist. c. 8. Hier. contra Helvidium. dicit, inquit, Moyses dicitur uoluisse multarum Pentateuchis sine Esdram epistola insinuatorem operis, non uocasse. Clem. Alex. lib. 1. serm. 2. uerbis dicit, cum aduersus uos uisisset (aperire, omni in Dario reuocatum in Ierusalem, & cum Esdra redire in patriam, per quoniam facta est populis ademptio, & diuinitus in scripturam aliquorum reuocatio) & reuocatus.

S. Bañl. Epistol. ad Chilonem: Esdras ait, annos diuinos libros ex mandato Dei enclausit. Idem habet Theod. praef. in Psalms, Esdras. lib. 6. Zymol. c. 3. Rabanus lib. de inilit. Cleric. c. 54. Leonius, qui clarus in narrat lib. contra secl. 4. Al. Gione, in fine (citat tom. 4. biblot. Ss. Patrum) Hinc rediit, inquit, de Ierusalem Esdras, qui cum Ierusalem uenisset, amec legem libris ad tempus, qua in captiuitate abdidit fuerant, reperisset exscriptas, ex memoria de promptu illis 22. libris, quos supra reuocamus, in literas reuolisse perhibetur.

Idem probat Leo Castrus praef. in Isaiam c. 4. scilicet Esdras libros legu ex memoria restaurasse. Nec hoc mirum. Mirabilis est quod de S. Antonio Patruino legimus, cum totam S. Scripturam callidiss. ad eum ut in Poutrice. A. S. Testamtu. sic cogitauerat: De enim utriusque instrumenti paginas memora pluri afficis habebat, nec uisus Esdra potuerit, & suae postillat, & omnes utriusque diuinas literas in integritate de sua memoria, etiam euadentes omniae praefas abditu reuoluerit, ait Auctor uita eius.

Verum est haec sententia ob rem Patrum auctoritatem uideatur probabilis, longae tamen probabilior, & ex ratione certa est (sententia contraria, scilicet nec libros omnes factos à Chaldaeis casulis, nec ab Esdra memoria restitutos.

Probari primò, quia Chaldaei euasit hos libros ouquam legimus: & eum exallitit omnes qui erant Ierololyma (quod est in exilii) tamen exire non potuerunt eos, qui per totam Iudaeam, imò per totum orbem manibus Iudaeorum, praeterim scribarum & Rabbinorum assidue tenebantur, ac in Synagogis legebantur.

Secundò, quia Daniel c. 9. ait in anno primo Darii intellectus ouerum septuaginta annorum, de quibus scripsit Ieremias Propheta. Habebat ergo Propheetam Ieremias ac ceterorum Propheetarum, cameque lectabat.

Tertio, quia Propheetam Isae c. 45. de Cyro ipse Cyro eademam fuisse à Iudaeis, ideoque illam sibi beneuolum reddidisse, restitit Iosephus lib. 1. c. 1. dicit, inquit, Cyros captores ex illorum libri, qui illam Propheetas emiserat, dicerentur & decem annis ante respondit auerum conscriptas.

Ad Esdras 4. Esdras respicendo illum esse apocryphum. Adde, quod illo libro nihil dicitur de sacris libris Moysi aut Propheetarum restituaris, sed tantum per 40. dies à quoque uari ducentos, & quatuor libros fuisse descriptos, quorum septuaginta seruari essent & tradendi sapientibus, reliquis autem palmam proponendi, ut a dignis & indignis legerebantur, & cum libris de quibus agimus nihil habere commune. Plura uide apud Bellarm. tom. 1. lib. 3. c. 1. & Perer. Praef. in Genesim c. 7.

Ad Patres postea, plurimum non alius ualuisse, quam Esdras libros sacros indiligens in rectum ordinem digessisse, & in lectionem (quas Hebr. *perushub* uocant, & (succesive in Synagogis legunt) diuifisse: Ad haec, errata quae uisio descriptorum multa irrepserant, correctisse, librorumque praeterito puritati & citari restituisse, idque scientia omni tam acquiescit, quam collinis insula. Unde Esdras 8. 6. Septuag. aiant Esdras legisse ea quae in illis libris scripta erant, in scientia Domini, id est, per scientiam à Deo insinuatam.

Denique Esdras, quae in libris singulari detrahit supplet. Uade multi censent cum Afflicto Spiritu S. Moli addidit caput 14. Deuter. eoque Moysi mortem, & sepulchrum descripsisse. Idem fecisse Iosef cap. ultum. ac Ieremie cap. ultum. ubi regnum Et uilmerodach & exaltatio Iocobus narratur: haec enim scribere nequirit Ieremias, ut

potest iam mortuus. Simile modo uidetur suppletis finem Tòur & Judith: liber enim Iudith scriptus putatur à Joacin Pontif. qui ante Judith uita fundus est. Sic Esdras addidisse uidetur, ut supra in statum diem, ubi cameque id dicitur, quod totum interit & intratur: ita Saluatus anno mundi 393. i. eum. 16. de Beda lib. 3. Allig. in Esdras.

Additur S. Hier. in Prologo Galeoto, & Euseb. in Chron. anno mundi 4740. Esdras inuenisse uetus Itenas Hebraicas, quibus etiamnum utitur, & praeter reuoluit Samaritanis, ut Iudaei nullum cum eis, odo literarum quidem, habent commercium.

Addunt alii puncta (quae Hebraei sunt loco uocalium) ab Esdra fuisse inuenta, sed errant: haec enim omni fuerit tempore Septuaginta. Interpretum, qui Esdra ducentis 20. omni fuerit posteriores, nec tempore S. Hieronymi, qui nouentis: sed paulo post eum à Rubinis aduenta iunt in Tiberide: urbe Galilae, post Christum natum anno 476. ut ex Eha in Malabar dicit Genebrard. sub annum mundi 4173.

Quaerit quardò, quomodo historia Esdrae & Nehem. contingerit? Resp. eo tempore, quo finit 70. annis captiuitatis, Iudaei à Babiloye per Cym (liberati) fuerunt. Liber Esdra ergo conuenit ea quae circa haec liberationem conuenit ab anno primo monarchiae Cyri, usque ad annum septimum Artaxerxis regis, quo Esdras à Babiloye cum alius Sacerdotibus & Levitis rediit in Ierusalem, ut patet cap. 7. quod est spatium 73. annorum. Liber uero Nehem. reuocatum urbis Ierololymae ab anno 7. usque ad annum 23. eisdem Artaxerxis, ut patet cap. 13. 6. quod est spatium 21. annorum. Hunc duo in libri scripti sunt Hebraici, sed immitatis multis uocibus Chaldaica. Hebraei enim in Babiloye lingua Hebraicam corrupserunt, & cum Chaldaea commiscuerunt. Epistolae quoque Regum Babiloye eadem lingua, quae ab eis scripae fuerunt, scilicet Chaldaea, memet cap. 4. 1. 6. 7. quae de causa Daniel quoque suum librum partem Hebraicæ, partem Chaldaeae conscripsit.

Hinc liquet Esdras ualde longum fuisse, & uisum prolegali ad 135. annos. Visit enim uisus ad annum septimum Artaxerxis, ut patet cap. 7. 8. Nam cum patet quae Saraias occisus sit anno undecimo Sodeciae, necesse est ut ipse eodem saltem anno iam fuerit natus, uel posthabeat. Porro ab undecimo Sodeciae ad primum Cyri, fluxere 60. ann. His addit tres annos Cyri, scilicet Camosij, 36. Darii Hyllaspis, 27. Artaxerxis, habebat annos 123. quod necesse est uisus Esdras, ac inere pluribus uisus. Nequimus enim quousque postea uisum prorogari, occisimus etiam quoto anno ante mortem patris fuisse à propheta Ieremias, Baruch, Daniel & Aggeus, Zacharia, Malachias & Hiero regu. Iechonias, Salubiel, & Zorobabel: & Pontificibus Saraias pater Esdrae, Jotadec eisdem frater, & Jelis uisus. Hoc tempore collecta fuit synagoga sive Synodus magna, in qua editus fuit Canon Ibrorum sacrae Scripturae, & cui praesiderunt Esdras, Nehemias, Daniel, Mardocheus, Zorobabel & Jelis uisus Jotadec, in qua pariter actum est de libris sacrae Scripturae emendandis, ac in sua seclentis de capta diuidentis, cuius rei cura data fuit Esdrae. Ita tradunt Hebraei.

Tempore Esdrae fuit monarchia Chaldaeorum sub Nabuchodonosor, Evilmerodach, Balassar: in Media regnarunt Cyrius & Astyages: in Perside Cyrus, Camosij, Darius, Xerxes & Artaxerxes, Roma exposita regibus fuerunt: sunt primi consules, Junius Brutus & Lucius Collatinus. In Graecia florere Histories, Poetae & Philosophia Herodotus, Pindarus, Simonides, Anacreon, Aristoteles, Archilochus, Alcaeus, Sappho, Aesop, Sophocles, Euripides, Parnandemus, Empedocles, Socrates, atque & Sybillis Cumanae, & Helleptonica. Ita Euseb. Tom. 1. Geneb. Saluatus & alii.

Porro quae crebra in libris Esdrae, & quae ea in lib. Judith & Esther, mentio facienda est regum Persarum, ad quos monarchia à Cyro, capta Babiloye, translata fuit, hoc eorum seriem de annis, hic insynagone, magnam enim incipit libris his affert.

N. G. G.

2. 1.

3.

4.

5. 1. 2. 3.

C

D

Series priscorum Regum Persarum.

Primus fuit Cyrus, Artaxias regis Medorum ex filia Mandane opeo ac filius Cambyses regis Persarum, ait Xenophon: qui triginta annos regnavit, sed tribus ultimis tantum Monarcha quibus Judaeos Babylone liberavit, ut monarcha ego regnavit.

Secundo Cambyses Cyri filius, qui patre Cyro contra Scythas (ubi & perit) profectante, in Perside imperavit per biennium, mortuo vero patre regnavit 6. annis. Hunc Esdras. 4. vocat Alluerum, ac ver. 7. & 8. Artaxerzem. Hic fabricam templi à Cyro permissam imposuit, cap. 4. 13.

Tertius, Smerdes magus regnavit 7. mensibus. Quartus, Darius filius Histaspis, hinc ita equi creatus rex regnavit 36. annis.

Hic dedit Judaeis facultatem perficiendi templi, Esdras 6. vers. 7. Nonnulli putant Darium hunc fuisse marium Ethber; quare historiam Mardochei & Aman (asponi sub eo contigisse; sed in proemio Ethber stipium examinabo.

Quintus fuit Xerxes, filius Darii, qui regnavit 20. annis. Sub hoc multi putant contigisse historiam Judith, de quo ibidem agam.

Sextus fuit Artaxerxes manu una longiore cognominatus Longimanus, filius Xerxis, qui anno Septimo regni Esdras, & anno 10. Nehemiam remisit ad restitendam Jerusalem, unde ab eo incipiunt 70. hebdomadae Danielis c. 9. quae finiuntur in anno Christi: hic regnavit 40. annis.

Septimus fuit Darius filius Northus Artaxerxis jam dicti. Hic regnavit 19. annis. Octavus, Xerxes secundus, qui regnavit 1. mensibus. Nonus, Logdianus, qui regnavit 8. mensibus. Decimus, Artaxerxes cognomento Mnemon, id est, memor, à memoriæ prestantia. Fuit hic Darii Nothi filius, & regnavit 43. annis. Undecimus, Artaxerxes Ochus 23. annis. Duodecimus, Arses vel Arsamas Ochii filius 3. annis.

Decimustertius, Darius Arsis filius, cognomento Codomanus. 6. annis.

Septimo enim anno regno & vita spoliatus fuit ab Alexandro Magno, qui monarchiam à Persis ad Graecos transtulit.

Regnarunt ergo hi reges in Perside per 227. annos, sed à Monarcha Cyri ducentos duntaxat. Cyrus enim factus est monarcha anno 27. regni sui.

Allego. in hac Judaeorum liberatione per Cyrum, significata fuit liberatio humani generis à captivitate diaboli facta per Christum. Tropologica liberatio Christianorum ab Ethnicis oppressorum facta à Constantino, Theodoro, Carolo magno, &c. rem liberatio animae fidelis & poenitentis, quae in dies fit à viri Apostolice. Vide Bedam tomo tertio, qui allegoriam tam in Esdras quam in Nehemiam conscripsit.

Accipe nunc Seriem Pontificum Judaorum, qui regibus jam dictis faere coevi & Synchroai.

Series Pontificum Judaorum à captivitate Babylonica ad Alexandrum Magnum & Ptolomaeum Philadelphum.

S Aras, vel ut Josephus, Sarcas filius Azariae Pontificis. Hunc capta Jerosolyma Nabuchodonosor occidit cum 70. Primoribus. 4. Reg. ult. 18.

2. Josedec Saraze filius transiit in Babylonem illic Pontificem egit toto tempore captivitatis usque ad Cyrum. 2. Paral. 6. 15.

3. Josias vel Jofa filius Josedec. Hic cum Zorobabule Judaeos à Babylone in Jerusalem sub Cyro reduxit, & templum reedificavit. Esdras 3. 1.

4. Joacim filius Josue Pontificem fuit sub Dario Histaspis & Xerxe, Nehem. 12. 10.

5. Eliash filius Joacim Pontifex fuit sub Artaxerxe Longimano, Nehem. 3. 1. & c. ult. 9. 4. & 6.

6. Joada filius Eliash Pontifex sub Dario Notho Longimani filio, Nehem. 12. 10.

7. Jonathan filius Jojadae Pontifex sub Artaxerxe Mne-

none Darii Nothi filio, Nehem. 12. 17.

8. Jeddoo vel Jaddoo filius Jonathan, Nehem. 12. 17. Hic occurrit Alexandri Magno, cumque Judaeis offensum reconciliavit, teste Josepho 11. Antiq. in hoc. Jaddo frater fuit Manasse, primus Pontifex Samaritanorum in monte Garizim: Vide Josephum 11. Antiq. c. 7.

9. Onias primus, filius Jaddi, Pontifex sub Ptolomaeo Lagi, primo post Alexandrum rege Aegypti, teste Josepho, Eusebio & aliis.

10. Simon Onias filius cognomento iustus, cujus elogium describit Ecclesiasticus. c. 50.

11. Eleazarus Simonis frater & Onias filius. Hic misit 70. Interpretes ad Ptolomaeum Philadelphum (secundum Aegypti regem, qui sacras Scripturas ex Hebraeo in Graecum converterunt, teste Josepho, Aristeo, Eusebio & alio.

C A P U T P R I M U M.
SYNOPSIS CAPITIS.

Cyrus Rex Israelis agnovit, ideoque Judaeis à Babylone in Judaeam remigrandi dat facultatem, ac Praefectus mandat, ut eos in reedificanda urbe & templo, sua ope & epulis adjuveret; sacra vasa à templo à Chaldeis ablata restituit. Quare Judaei lati cum Levitis in patriam redeunt.

IN anno primo Cyri Regis Persarum, ut completeretur verbum Domini ex ore Jeremiae, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum & traduxit vocem in omni regno suo, ut iam per scripturam, dicens: 2. Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus caeli, & ipse praecipit mihi ut aedificarem ei domum in Jerusalem, quae est in Judaea. 3. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quae est in Judaea, & aedificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus, qui est in Jerusalem. 4. Et omnes reliqui in cunctis locis ubi erant; habitant, adjuvent cum viri de loco suo, argento & auro, & substantia, & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem. 5. Et surrexerunt principes patrum de Juda & Benjamin, & Sacerdotes, & Levitae, & omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad aedificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem. 6. Univerisque qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & jumentis, in speciebusque; exceptis his, quae sponte obtulerant. 7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quae tulerat Nabuchodonosor

Cornel. à Lep. in Esdras Os.

6 *Commentaria in Esdram & Nehemiam. Cap. I.*

de Jerusalem, & posuerat ea in templo Dei sui. 8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumeravit ea Salsabasar principi Juda. 9. Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, Phialæ argenteæ mille, cultri vigintioven, scyphi aurei triginta, 10. scyphi argentei secundi quadringenti decem: vasa alia mille. 11. Omnia vasa aurea & argentea, quinque milia quadringenta: universa tulit Salsabasar, cum his qui ascendebat de transmigratione Babylo- nis in Jerusalem.

IN ANNO SEPTIMO CYRI REGIS PERSARUM quo scilicet Cyrus Monarcham à Chaldæis ad Persas tran- sultit. Hæc ergo hic Cyri annus primus non regni Per- sici, sive quo ipse primò creatus rex cepit regnare in Perside, inde per triginta totos annos regnavit, uti voluit Iulius & Africanus in Chronico, S. Hieron. in cap. 1. Zachar. Per- sianus in Daniel. cap. 5. & alii: fœdus autem hic Cyri prin- cipis Monarchæ dærgni Babylo- nis, quo scilicet ipse su- perato Babilæ, & capta eversaque Babytone, Monarchiam à Chaldæis ad se & Persas transtulit. Non potuit enim Judæos eripere à Babytone & Chaldæorum manibus, nisi in superatis & victis. Patet id clarè ex verbis Cyri ver- 2. dicens: Omnia regna terra dedit mihi Dominus. Unde lib. 3. Eidra cap. 6. vers. 17. dicitur: In primo anno regnavit Cyrus rex Babytonia, scilicet Cyri rex: deum hunc ad- adoravit. Hæc enim Darius Mædas Cyri avunculus dicitur capta Babytone successisse in eius regnum, Daniel. 5. ver- sicut tamen Darius, ut ipse fœdus, totum regnum concessit nepoti suo Cyro jamvni amico, ac eodem anno vita fœ- datus eisdem totum cessit imperium. Quare Cyrius eodem an- no primo Monarchæ suæ, qui fuit fœdatus, & ult- imus captivitatibus Judæorum in Babytone, inde eisdem li- beravit.

Nota ex Herodoto, Justino, Eusebio, Josepho & aliis, Cyrum coepisse regnare in Perside folio, Olympiade 45. & inde universi regnum suum numerari triginta. Scilicet vult ultra Persidam propagasse imperium, tandemque Ba- bylonem expugnasse, & Chaldæorum Monarchiam eversit, sequè esse Monarcham: ac tum solvit captivita- tem Judæorum in Babytone, cum jam expleti essent 70. anni captivitatibus de quibus vaticinatus erat Jerem. cap. 25. & 29. facti hoc autem Cyrius anno 47. Perlici sui regni adde- que venissimus est, cum dimicpat tres duodecim annos cap- tiva Babytone Monarchiam regnasse, id enim docet Seder Olam, sive Chronicon Hebræorum, ac passim Hebræi ac Lyran. in Daniel. Vatab. in cap. 1. Daniel & alii: quin & Josephus lib. 11. Antiq. cap. 1. Unde Daniel summatus annos Cyri per ætus gesta preteritis, ultra tertium non progreditur.

Nec oblat Xenophon lib. 8. Cyropædiæ, ubi septem annos tribuit Principatui Cyri. Unde Bellarm. Tomellius, Saluzanes & Rivera in Zachar. 1. num. 33. putant Cyrum se- ptem annos regnasse ut monarcham, quia illi libri à Xeno- phonte scripti sunt, non tam ad fidem historiar, quàm ad conformandum in Cyro vort principis effigiem. Rursum ille principatus Cyri Septemium accipi possit à subjugata per eum non Babytone, sed Asia. Denique magis credendam est lib. 3. Eidra 5. vers. ult. quàm Xenophogi. Ibi enim tar experte dicitur Cyrum per biennium totum regnasse à cepta reedificatione templi, que, ut patet hoc capite, facta est statim à soluta captivitate, scilicet anno secundo monarchæ Cyri: hoc enim secundo anno coepisse Judæos reedificare templum dicitur dicit Eidra hic cap. 3. vers. 8. ac cap. 4. vers. 6. narrat tempore fabricam illicò à Cuthas fuisse impeditam omnibus diebus Cyri. Idem claris docet Josephus lib. 11. cap. 2. ubi ait Cuthas eam impeditisse, Cyro tunc enim, ut ipse in aliis negotiis occupato, ac præsenti bello Massageticis, in quo & interit. Unde & cap. 3. narrat Eidra tempore fabricam à Cyro primo lux monarchæ anno concitam, per novem annos fuisse suspensam, scilicet per dies annos reliquos Cyri, & per sex quibus regnavit Cambyses regis filius, cui successit Darius Hyrtastris, qui anno secundo regni sui eandem redintegravit. Non ergo septem anni superavit Cyrius, uti opinatur nonnulli. Quomodo enim Cyrius Judæis benevolens, per septem annos Cutharum objecta in templi fabrica impedi- menta nescisset, aut nullisset? Quomodo Judæi, ac præsenti Danieli, Cyrum per se aut per alium de tota re non informassent? Denique Herodotus, Justianus, Berosius & alii scribunt Cyrum post cepit Babytonem postquam bellum contra Lydos, qui rebellaverat, gessisse, ac deum Massageticis prælio occubuisse. Quæ omnia triennio

scilicet Cyrum credibile est: erat enim ipse bellicosissimus, & quærens imperium.

Quæres, unde nomen suum accepit Cyrius, quidque si- gnificet? Primo, Strabo lib. 15. Cyrum nomen accepisse putat à flumine Cyro. Secundo, Vilalpandus parte 1. Ap- parat. lib. 3. cap. 2. pag. 137. eundem Cyrum dictum à Cy- no, id est, cane, quoniam fingat nutritive, ut Cyrius sit quasi canis, id est, caninus. Nam narrat Herodot. in Clío, Atyages Cyri avus Cyrum infan-tem tradidit Harpa- gus eum exposeret & prædret, quò quod ex oraculo audisset ab eo sibi auferendam: ipsum. Harpagus tradidit cum Mithridati bubulo Atyages, cuius avus vocabatur Gra- cæ lingua Cyro (canis) id est, canis, Medica, γυνος. Nam ca- nem Mædi spæca appellant. Unde Cyrius creatus commemo- rabat se ab uxore bubulæ fuisse educatum, semper can- laudibus prodigens, ita ut in omni eam sermone esset Cy- no. Quod nomen accepit per se pariter, ut divinitus videretur Peris filius fuisse, divulgant à cane Cyrum, eam esse expositus, fuisse educatum. Unde hæc fabula emanavit. Hæc Herodot. Hinc & Trogas Cyrum à cane educatum tradit. Verum non ait Herodot. à Cyro di- ctum esse Cyrum: Et Cyri Perlicum videtur nomen, non Græcum. Unde Justinus lib. 1. Neros, itaque, *spem postea nomen fuit, quo canem Persæ vocant* (quò quò in sylvis Cyrum à cane lactatum alendum filii assumpserit.) *Phæ dræde tam est inter pullos, Cyri nomen accepit: ubi nullam Cyro, quàm inde dictus sit Cyrum mentionem facit.* Tertio, Suidas in voce Cyrius, ait, *Græci esse canis, id est, præcipit, rex, quod per se ipsum inter alios esse regni auctoritatem (quod Græci ad se ipsi) ad se esse. Darius Persæ vocatur canem, id tributa impio: Cambyses, dominus, Cyrius, pater. Non illa quidem veritas est: Cambyses, Cyrius rex & canem rex: Cyrius filius: Cy- populi canem dicitur. Hæc Suidas, id rursus ipse Græcum Cyro dat Etymon, non Perlicum. Quarto, ergo, & veris Plutar. in vita Artaxerxis Mæmonis: *Cyrius, inquit, Persæ idem est quod fel: hinc enim ut nomen colent Persæ, æque ac Cyrum monarcham suum iudicant: Ieremias Cyrum vocat liberatorem quasi solem Judæorum.**

Cur Cyrius sive rex comparatur soli, apponit per octo- decim analogias, ostendi licet 41. v. 1. Hinc ferunt Cyrum in somnia visibile solem apud pedes suos affantem, cum que Cyrius vellet apprehendere, solem aufugisse, itaque tertio rogati divini, quomodo hæc portendebat? respon- derunt, portendi Cyrum per triginta annos regnaturum. Cyrius ergo inter reges gentium interque Perias clulit qual- si sol, tum sapientia, tum iustitia, tum temperantia, tum magnanimitate, tum liberalitate, adeoque omnium regum totumque fuit exemplum, inquit Xenophon. Audi Cicero- nem lib. 1. de Divinat. ex Dionysio Perico: *Cum dormaret in (Cyro) sol ad pedes visus esset, ter cum ferisset frustra appetitibus manibus: cum se canem visus sol alaberet & abiret, et magis duxisset quod cyrius sapientem & dicitur habebatur in Persi) ex triplici appertione solis, triginta annos Cyrum regnaturum esse, portendit: quod ita contigit, cum ad septuaginta annos per se, eam quadragesimam annos re- gnavit capite.*

Porro Cyrius Hebræicè est *solem*, tanquam hæc re- gnum & opum Babytonis & mundi à tad. *solem* canis, id est, hereditatis. Capientem insulicè nota similitudinis, si- gnificans, *scilicet, tanquam.* Aut Cyrius idem est, quod, *quasi pater* à rad. *solem*, id est, *tanquam, quia ex se erat pater,* sed à Deo factus est pater. Rursum ita mox occurrat à To- myris, factus est pater. Tunc enim Cyrius factus est Irus, mo- lro pater. La Pagina in norma. Hæc.

Græcè vero Cyrius idem est quod *auctoritas pollens, domi- nus, imperans, legislator: mox enim est auctoritas, præsi- dentia, potestas, auctoritas, dominus: & mox est auctoritas, totum facit, sermo, confisio, auctoritas, vero & pondus ad- di, confisio, decore.*

Denique, Cyrius dicitur anni prior fuit Alexandro Magno, Socrate, Platone, Aristotele: Nam sol Cyrius fortis

Cyrius
Primum
Secundum

Tertium

Hebræicè

Græcum

Thales praecipit Anaximandri, hic Anaximenes, hic Anaxagoras, hic Pericles. Anaxagoras vero temporibus Xenophani & Pythagorae fuerunt, ait Eusebius lib. 10. de Prepar. io sine.

Elucrium. Genium ergo Cyri Ezymo id Perficum, significans solum, aut Brissionis lib. 1. de regno Perfarum, quem alii sequuntur.

Idem asserit Ctesias; scribens enim de uxore Darii Nothis: peperit, inquit, et aliorum suorum regum, & consuevit esse et nomen à sole Cyro. Refert hic Scaliger lib. 6. de finem temp. quia, ait, Cyros Hebr. scribitur Ceres; ac sol Perficis vocatur Ceres. Ceres vero Perficis significat ebum & almoniam. Vtrum magis credendum est prout Platarcho & Ctesia, qui à primis Perfis id acceperunt, quam uti moderno Scaligero, praefertim quia Ceres Perficum videtur acceptum ab Hebraeo Ceres, id est, sol. Adde Ceres, sicut est quod Ceres, dempta ultima littera D. Adde quoque quod non idem est quod princeps, caput, nam Hebr. & Chald. est caput. Et Perficis est princeps, unde vocatur *no-tyre Cyrenas*, q. d. princeps aere. Ita Scaliger lib. 6. de Meib. (unde Metabatur) dicitur à Meber, comparative gradu, hoc est *maior*, sive *maior Hebr.* enim *yr* *maior* significat superesse, excellere, esse *maiorum* & (sumit pro Dynastia hic Domino. Hinc follem vocantur *Mebera*, id est, *Domusum principum*. Ita Scaliger lib. idem.

Allegor. Allegorice Cyros fuit tyris Christi, qui est sol iustitiae. Tropologie Cyros fuit tyris, Annalis, doctus, & quilibet ipseus & sanctus, qui quasi fol sapientiae & virtutis totis orbis respiciendus.

Suscitavit DOMINUS SPIRITUM (id est, concitavit) VOLUNTATEM CYRI REGIS, ET TRADIDIT (CYRUS) VOCAM (praecens) IN OMNI REGNO SUO ETIAM PER SCRIPTURAS. putat per Epistolas scriptas quae verum missas q. d. excitavit Deus affectum & voluntatem Cyri ad Iudaeorum liberationem, ac Jerusalem templi reaedificationem, obviando eius mentis regna & beneficia sua à D. Hebraeorum collata, oracula de eo pronuntia, aliisque divinis signa, & quibus Cyros agnovit verum Deum Hebraeorum, ac immutando opus voluntatis, prout beneficium ad quos hoc fabricae moraliter bonus, & prout respicienda, ut hac ratione per eam vera Dei Ecclesia in Israele conservaretur, & iuxta morem primum publico Dei in templo epus cultu caulesceret. Hac Deus operatus est interius in mente Cyri, sed externam valde cum excitavit per oraculum ab Iliade de Cyro editum cap. 44. ult. & cap. 45. i. ubi & Cyri oomen enunciat, & eum vocat suum Christum, eademque promittit & subagaturum gentes, ac divitem potentemque esse tyrum. Audi Iliadem: *Quo dicit Cyros: Passer meus es, & volucrum meo sum compleris. Quo dicit Jerusalem: Adhibere: & templo fundabor. Et rursum cap. 45. i. Hoc dicit Dominus Deus: Certe non Cyros, prout appropinquat dixerunt, ut suscipiam ante faciem epus gentes, & de sa regnum vertam. Ego ante te ibo, & gloriosus terra humiliabo. Et dabo thasaurus tibi absconditos. Et tu sicut, quia ego Dominus, qui voco nomen meum, Deus Israel, propter servum meum Jacob, & Israel stellam meam, ut scilicet tu o Cyro Judaei & Israelium posteris Jacobis meis fidebus beneficias, & templum aedifices. Hanc prophetiam Judaei, praefertim Daniel Propheta, qui familiaris, immo conviva fuit tam Cyro, quam Dario Mago, ostendit Cyro; itaque eundem ad Deum Iliade agnoscendo verum Deumque, ac ad Israelii beneficiandam allicit, uti docet Iosephus lib. 11. cap. 1. & Theodor. in cap. 1. Danielis, praefertim quia Iliadas hac de Cyro praedixit ducentis annis ante Cyri ortum. Id ipsum esse patet ex Epistola Cyri, quam subdit hic Iliadas.*

Iliade de Cyro oraculum.

Daniel Cyri conviva.

Cyros Deum agnovit.

VERS. 1. QUONIA REGNA TERRAE DEDIT NIMI DOMINUS (1.) Cyros hac Epistola constituit se agnoscere Deum verum Israelis, eoque omnia sua regna accepta referri. Ad hac asserit eundem Deum ibi mandasse, ut templum Jerusalem reaedificet: quare id reedificari praecipit, cuilibetque tam Israelitas quam alios fidei subditos, ad opus fabricae promoveendum exhortatur & impellit. Vide hic lo Cyro impetum illud Prov. 31. i. *Cur regis in manu Domini, quomodoque voluerit, inclinat illud.*

QUONIA REGNA (2.) intellige accommodo, omnia, id est, plebsque omnia, plurima; aut omnia, scilicet quae subiecta fuerit Monarchia Chaldeorum, q. d. Deus me fecit Monarchiam, ideoque omnia regna subiecta Chaldeis cum

A Monarchia admetransiit. hoc Luce 3. i. dicitur: *Exiit edictum à Cesare Augusto, ut deservirent universas terras, nimirum Augusto & Romano imperio subiectas. Nam Indi multi; quae alii non subieci, non fuerit descripti. Porro Xenophoni lib. 1. ait Cyrum subieciisse Syros, Affyrios, Arabes, Cappadoces, Phrygos, Lydos, Caras, Phoenices, Babylonios, Bactranos, Cilices, Indos, Paphlagonos, Sacos, Mandandinos, Cyrenos, Aegyptios, & alias plurimas gentes, quas formidat nominis sui & terrore concussit, & simul benevolentiam ipsique quae alliciebat, ut ab eo gubernari optarent. Audi Cyrum duobus & minutis praecipit apud Xenophontem lib. 1. *Doc. 28. namquam esset nisi praedixisset mihi unum habebis diffidit esse tui vel unum quem ante aere uti sum, & diffidit esse tuum dominum, sed omnium diffidit omnium unum, & exortum ad suum alere, itaque servitorem dicitis namquam dicit. Imperator sedulo Opus esse tibi oportet, ut sollicitus commoneat abundantem, & eorum curam subdoleat sui servitorem. Hoc & Cyros eadem non iurabat, nisi prout curam exercitasse & iudicasset. Aegypti enim tui ebum suavitatis sapere, ac corpus crementototari, & ad labores quosvis afflictorum. Ita Xenophon.**

Cyri oraculum.

B ILLUD PRAECIPIT NIMI UT REEDIFICARET SE DOMINUM (templum) IN JERUSALEM. Praecipit, id est, ordinavit, decrevit, & hoc ipse praecipit per Iliadem cap. 44. ult. eius verba paulatim recitat. Inde enim Cyros intellexit voluntatem Dei esse, ut ipse restauraret templum à Chaldeis combustum, quam voluntatem ipse hic vocat praecipitum.

QUI EST VOTUS DE UNIVERSO POPULO IUDAEI (qui sollicitus cupit & habetne redire in Jerusalem) SIT DEUS ILLIUS CUM IPSEO. AICHTORUM IN JERUSALEM, ET ADIFICET DOMUM DOMINI DEI (1.) q. d. quicumque Judaei vel Israelitae sunt in regno meo, qui cupiunt remigrare in suam Judaeam, age, congregentur in unum, ut simul & civitate in partem redeant: ego enim ea plenum do facultatem reduci, utrobique & templum reaedificandi: mox ex appropere De sui favore & opem ad id perducendum. Nam IESUUS DIXIT, QUI EST IN JERUSALEM (2.) Vobis quae est veritas illa & facta Deus, q. d. non est alius Deus verus, quam Deus qui Israelitae coluntur & colunt in Jerusalem. Cyros ergo hic praefertur se agnoscere Deum Iudaeorum esse verum Deum, certosque Genium Deos non esse veros, vel certe esse memoria dignitatis & potestatis, ac Deo Hebraeorum subiectos, quos Plato & Philosophi vocant semideos. Unde Xenophoni lib. 8. *Cyrip. asserit Cyrum quosque Deos gentium coluisse, ac jam muniturum habuisse ionium, quo invitaretur, ut ad Deos ascenderet: quare cum ad idem idem vocatque Iovem & Solem, ac multa de annis immortalitate, quod post mortem ad Deos esset transurus, locum exipit.*

VERS. 3.

C ET OMNES RELIQUI IN COMITIBUS QUIBUS QUICUNQUE HABITANT, ADJUVENT EUM VIRI DE LOCO SUO, ARGENTO ET AORO, (3.) q. d. reliqui Iudaeorum, qui in Babylone aliter loca sedes fuerunt, uxores duxerunt, liberos procreaverunt, agros coluerunt, ut non possint vel nosse alia dimissis redire in Jerusalem, hi adjuvent eum, qui redire cupiunt argento & auro, tam ad viaticum tam locustitineris, tum ad utrasque templique reaedificationem.

Cyri summa.

D VIRI DE LOCO SUO (4.) id est, quisque in loco & de loco suo, postea de agris & domibus suis impendit, id quod habet. Cyros ergo hic Iudaeos in Babylone remanentes, redirentibus in Jerusalem quasi veteribus constituit. Rursum, *Comes redire non solum Judaei, sed & ceteri populi mercedioni subiecti similiter adjuvent redeuntis in Jerusalem praefertim praefertim Provinciarum, quos Iosephus omnes reges vocat. Unde et ex hoc Cyri edicto iuraverunt Iudaei redeuntis, ut patet v. 6. & c. p. 7.*

EXCEPTO QUO VOLUNTARIIS OPERANTUR TEMPIO DEI, (5.) excepto, velle augere & confirmare, q. d. Scio multos jam mente designasse, & animo delinisse circa deos quae ipsi cupiunt offerre templo: illa ergo non vult, sed laudo & confirmo, cupique offerri; sed praeter hoc volo ut quaeque insuper alia adjuvant, quae reedificandis servant pro vitio, & utrisque domumque reedificatione, atque ad alias multas necessitates & usus. Unde nonnulli censent Cyrum taxasse praerium, quod quisque ad eos conferre deberet, sicut postea fecere Darius & Artaxerxes Cyri successores, imò Cyrum decessisse, ut tem-

VERS. 4.

VERS. 5.

VERS. 6.

VERS. 7.

VERS. 8.

VERS. 9.

VERS. 10.

VERS. 11.

VERS. 12.

VERS. 13.

VERS. 14.

VERS. 15.

VERS. 16.

VERS. 17.

VERS. 18.

VERS. 19.

VERS. 20.

VERS. 21.

VERS. 22.

VERS. 23.

VERS. 24.

VERS. 25.

VERS. 26.

VERS. 27.

VERS. 28.

VERS. 29.

VERS. 30.

VERS. 31.

VERS. 32.

VERS. 33.

VERS. 34.

VERS. 35.

VERS. 36.

VERS. 37.

VERS. 38.

VERS. 39.

VERS. 40.

VERS. 41.

VERS. 42.

VERS. 43.

VERS. 44.

VERS. 45.

VERS. 46.

VERS. 47.

VERS. 48.

VERS. 49.

VERS. 50.

VERS. 51.

VERS. 52.

VERS. 53.

VERS. 54.

VERS. 55.

VERS. 56.

VERS. 57.

VERS. 58.

VERS. 59.

VERS. 60.

VERS. 61.

VERS. 62.

VERS. 63.

VERS. 64.

VERS. 65.

VERS. 66.

VERS. 67.

VERS. 68.

VERS. 69.

VERS. 70.

VERS. 71.

VERS. 72.

VERS. 73.

VERS. 74.

VERS. 75.

VERS. 76.

VERS. 77.

VERS. 78.

VERS. 79.

VERS. 80.

VERS. 81.

VERS. 82.

VERS. 83.

VERS. 84.

VERS. 85.

VERS. 86.

VERS. 87.

VERS. 88.

VERS. 89.

VERS. 90.

VERS. 91.

VERS. 92.

VERS. 93.

VERS. 94.

VERS. 95.

VERS. 96.

VERS. 97.

VERS. 98.

VERS. 99.

VERS. 100.

VERS. 101.

VERS. 102.

VERS. 103.

VERS. 104.

VERS. 105.

VERS. 106.

VERS. 107.

VERS. 108.

VERS. 109.

VERS. 110.

VERS. 111.

VERS. 112.

VERS. 113.

VERS. 114.

VERS. 115.

VERS. 116.

VERS. 117.

VERS. 118.

VERS. 119.

VERS. 120.

VERS. 121.

VERS. 122.

VERS. 123.

VERS. 124.

VERS. 125.

VERS. 126.

VERS. 127.

VERS. 128.

VERS. 129.

VERS. 130.

VERS. 131.

VERS. 132.

VERS. 133.

VERS. 134.

VERS. 135.

VERS. 136.

VERS. 137.

VERS. 138.

VERS. 139.

VERS. 140.

VERS. 141.

VERS. 142.

VERS. 143.

VERS. 144.

VERS. 145.

VERS. 146.

VERS. 147.

VERS. 148.

VERS. 149.

VERS. 150.

VERS. 151.

VERS. 152.

VERS. 153.

VERS. 154.

VERS. 155.

VERS. 156.

VERS. 157.

VERS. 158.

VERS. 159.

VERS. 160.

VERS. 161.

VERS. 162.

VERS. 163.

VERS. 164.

VERS. 165.

VERS. 166.

VERS. 167.

VERS. 168.

VERS. 169.

VERS. 170.

VERS. 171.

VERS. 172.

VERS. 173.

VERS. 174.

VERS. 175.

VERS. 176.

VERS. 177.

VERS. 178.

VERS. 179.

VERS. 180.

VERS. 181.

VERS. 182.

VERS. 183.

VERS. 184.

VERS. 185.

VERS. 186.

VERS. 187.

VERS. 188.

VERS. 189.

VERS. 190.

VERS. 191.

VERS. 192.

Salomonis, trecenti noaginta duo. 59. Et hi qui ascenderunt de Thelmalia, Thelharfa, Chelrub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, utrum ex Israel eissent. 60. Filii Dalaja, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo. 61. Et de filiis Sacerdotum filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galadaitis, uxorem, & vocatus est nomine eorum: 62. hi qui fuerunt (scripturam genealogie sue, & non inveniunt, & eiectioni sunt de sacerdotio. 63. Et dixit Atherfatha eis, ut non comederent de Sancto sanctorum, donec fargeret sacerdos doctus atque perfectus. 64. Omnis multitudo quam visus quadraginta duo milia trecenti sexaginta: 65. exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem milia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti. 66. Equi eorum septingenti triginta sex, mulierum, ducenti quadraginta quinque, 67. camelorum quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex milia septingenti viginti. 68. Et de principibus patrum, cum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo. 69. Secundum vires suas dederunt impensa operis, auri solidi sexaginta milia, & mille, argenti mnas quinque milia, & vestes sacerdotales centum. 70. Habituat ergo Sacerdotes & Levitae, & de populo, & cantores & janitores, & Nathinai, in urbibus suis, universaeque Israel in civitatibus suis.

V. 59. H. I. sunt autem Provinciae filii] q. d. hi sunt Judaei, qui in Provincia Babylonis nati vel educati, et ex emigrarunt in pristinam patriam solum, postea in Jerusalem. Filii enim Provinciae vocantur, qui in ea ex advenis nati vel educati diu habitaverunt. Hac enim phrasia significat nationem vel incolam, ait Vatab. Unde alii per filios intelligunt incolae. Sic vocantur filii Sion, filii Gerusalem, filii Jerusalem, &c. filii, id est, incolae. Porro Provincia intelligitur Babylonia tum potius de domo, sicut per Urbem nunc omnes intelligunt Romanam licet Beda per Provinciam hic intelligat Judaeam. ad hanc enim pertinebant, inquit, Judaei & Babylone in eam redeuntes, quasi filii Ecclesiae.

ET REVERSA SUNT IN JERUSALEM] id est, in manere Cyro, & Persis quasi servi: dominus, iudicium, & tribunum, ut liquet c. 4. 13. & s. Esdras 9. 36. Unde Rigas Periarum eis constituit Principes, uti Zerobabem hic v. 2. & c. 14. ad Esdras, & Nehemiam c. 7. 14. & lib. 2. c. 5. 14.

QUI VENIERUNT CUM ZOROBABEL] Duce & Josue Pontifice, qui alio nomine dicitur et Josue filius Josaphat, ut patet Zachar. 3.

MARDUCHAI] Mithi emiserit hunc esse Mardocheum patrum Esther, qui reversus in Judaeam, ut possessiones parentis recuperaret, ac deinde reversus sit Persidem, ubi eorum regere debuerat.

NUMERUS VIRORUM POPULI ISRAEL] scilicet reverentis & Babylone in Jerusalem est ille quem subiicit. Israel hic ponitur pro Juda & Benjamin, soli enim Judaei & Benjaminenses redeuntes hic numerantur. Alibi cum Israel opponitur Juda, significat decem tribus, quae & Juda & Benjamin inclusae facientes, regem sibi creaverunt Ieroboam; sicut enim abducaus in Assyriam, ibi quae plerumque dispersas, & quasi exertas, Israelitis omnem de decem rediit & remansit in Juda: hanc enim duodecim tribuum suam nobilissimam, imo regia. Sic dicitur Psal. 113. 3. Falla est Judaea sanctificatio ejus: Israel possessio ejus. Israel, id est, Judaea; in Palistin enim crebro posterius hemisphaerium explicat ac confirmat prius, ut cum dicitur: Deus in adjutorium meum intendit, Dominus ad adjuvandum me sistens. Et Esdras 28. Audite, ait, hoc domus Josue, qui vocamus nomine Israel, & de regno Juda vestro, id est, qui de fonte ac stirpe Juda propagati estis.

V. 60. Vatab. vertit: filii Sion] Chaldaei enim hoc significat domum Moab. Ita cognominatus est, quod in Moab victoriam aliquam fit adeptus, aut quod praeratis gesserit. Nomen Josue, Jos, est, q. d. hi filii Phahar Moab, descendentes & progredi in filios Josue & Joab (hi enim duo erant viri illo reo celebres & clarissimi) fuerit 2811. Unde Vatab. vertit: filiorum Ducis Moab de filiis Josue & Joab 2811.

V. 61. FILII GERARU NOAGINTA QUINQUE] ita legendum cum Hebr. Septuag. & Rom. male ergo nonnulli legunt nonaginta.

V. 62. FILII BYTHANON 113.] filii, id est, civites & incolae, ut dicitur vers. 1. de eis civibus & incolis Bethelimum orationi: Hicque enim per parafamilias distinctae caetera deinceps verbe usque ad v. 71. per verba distinguit, foret quia patres erant ignoti vel oblitivi.

Dices, Judaei jam per 70. annos fuerant in Babylone, unde plerique qui ex Bethelimum alii que urbibus erant ab-

ducti, jam erant mortui: filii vero tamen erant nati in Babylone, &c. Resp. ita esse, sed cum eadem vocantur filii Bethelimum, quia & Bethelimum, quae ex Bethelimum venerant, erant progredi. Aut certe Judaei in Babylone in suos vicos & pagos distributi, cui nomine Bethelimum aliarum que Judaei urbium indiderunt, ut se in exilio memoriae servare solentur, ut jam Hispani in Peru & Mexico urbibus suis indunt nomina urbium Hispaniae, ut vocantur Granada, Cordoba, Vallisoletem, &c. Simili modo Hilemus Periani filius, Troja everta fragmenta urbem novam condens nuncupavit eam Trojam. Audi Virgil. 3. Aeneid.

Procedo, & parvam Trojam simulat aequa magnis Pergama, & arceum Xanthi cognomine recuro Agnosce, sicutque amplior limosa porta. Ita Sanchez.

FILII ISRAEL] Alius est hic Israel ab illis vers. 7. sed mirum, ut contraque patres nunciat: filios & nepotes, scilicet 1254.

SACERDOTES] Hucque Laicos & tribus Juda, & Benjamin recentibus, nunc recentis Sacerdotes, & v. 40. Levitae, & v. 43. Nathinon templi servos. At ergo SACERDOTES: filii JADATA IN DOMO JEOU] id est, qui erant de domo & familia Josue, pastilli, & nepotes filii Josi filii Josede Pontificis, erant numero 973. Adnotandum hinc ex palteru Jesu de Josede, ut patet 1. Paral. 9. 10.

NATHINAI] id est, domus, scilicet templi ministratio Josue: Erant enim hi Gabaoitici (sicutque Chananei, non Judaei) qui ob fraudem suam ab hoc opus damnati fuerat. Vide dicta Josue 9.

OMNES NATHINAI, ET FILII SERVORUM SABONONAI] sicut Josue Gabaoitici, sic Salomon alios bello captos vel prociptos templo donavit. Hi vocantur servi salomonis: unde et cum manu ab eis addit sacre civitate templi. 1. Paral. 3. 17.

HI QUI ASCENDERUNT DE THELMALIA, THELHARFA, CHELRUB, EMER, ET ADON, ET EMER.] Nomina sunt urbium Chaldae & quibus multi emigrarunt in Judaeam. Hi non potuerunt probare se oriundos esse ex Judaeis, ut loquitur:

FILII BERZELLAI, QUI (BERELLAI) ACCEPIT DE FILLIUS BERZELLAI GALADAITIS (Sacerdotio) UROREM, ET VOCATUS EST NOME EORUM] scilicet Sacerdotum] quasi dicit: hic Berzellai duxit uxorem filiam Berzellai sacerdotis, & per illam vocatus est Sacerdos, vel, ortus ex genere sacerdotali, sed cum id ex publicis Genealogiarum libris probare non possit, tam ipse, quam filius ejus & sacerdotio reiecti fuerat, donec Deus consuleretur.

ET DIXIT ATHERFATHA] hic est Nehemias, inquit Idras. Cajet. & Vatab. id quae licet ex Nehem. 7. 40. Ubi idem narratur, quod hic. Uode videtur hic historia contigisse postibus sub Nehemia, & Nehem. 8. 9. ubi dicitur: Dixit autem Nehemias (ipse est Atherfatha) id est, puerum regis, ita & Chaldaei vocatur a verbo Chaldaeo nersa, id est alior, & sicut, id est, abis, q. d. datus puer regem, hoc est potentia regis: loquitur hic Nehemias de se in tertio persona, sicut ac c. 12. 26. sed in libro Nehemias ipse de se loquitur semper in prima persona: Utque nomen illi: puratur alium esse Nehemiam, qui fuit Esdras sacerdos, & Nehemia, qui inducitur lib. 2. Nehem. 2. ubi dicitur: De Atherfatha nunc dicam Nehemiam 8. 9.

V. 59. 21.

V. 60. 36.

V. 61. 43.

V. 62. 51.

V. 63. 59.

V. 64. 61.

V. 65. 69.

V. 66. 77.

V. 67. 85.

V. 68. 93.

V. 69. 101.

V. 70. 109.

UT RUM CONDIDERIT DE SACRVO (cibo) SANCTORUM] id est, victimarum Deo sanctificatarum, id est, oblatarum & sacrificatarum, hoc est, ut non comederent de sacrificiis pro peccato oblatis, aut arum de trum & victimis pacificis: he enim cedebant solis sacerdotibus; qualis se esse he probare non poterant.

DOMIC SUGGERIT SACERDOS DOCTUS AUTUM PRAEFICIT] Hebr. *Sacerdos sum* *Urim & Tammim*. q. d. *Domus sacerdos aliquis sumus vestibus Pontificalibus, in quibus erant Urim & Tammim indutus, confitebor Deum, ab eo periclitabor, an hi essent ex genere sacerdotali, an non.* Est ergo Hieronymus.

Nota. *Urim & Tammim* inferge vel interta erant Rationali Pontificis. *Urim* Hebr. significat illuminationem, *Tammim* perfectionem: quia sacerdos summus Pontificali- bus indutus periclitatur illuminationem a Deo circa ea de quibus eum consultabat, ut patet Num. 17. 11. Alleg. significabat Christus Pontifex, per quem lux & veritas facta est Joan. 1. Tropologic per hac duo amonebatur tum Pontifex, tum populus, fludert veritati doctrinae, & perfectioni vite: atque per hac duo Anagogice aspira- ret ad lumen gloriae, & perfectam Dei fruitionem & amorum.

OMNIS MULTITUDO QUAE UNUS 41366.] *Hac est summa eorum, qui cum Iesu & Zorobabel in Iudam redierat, quarum non invenies, si figuram numerum singularum familiarium hac assignatos per additionem computes: invenies enim dumtaxat 12918. que summa hic posita ex plus addendi sunt 28442. Quomodo constant illi, qui ex decem tribubus cum tribu Juda & Benjamin redierant in Jerusalem, sed haec non recitentur.*

CAPUT TERTIUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Jesus Pontifex, & Zorobabel Dux cum populo redeuntes in Jerusalem extruxerunt altare, in eo sacrificant, celebrant festum Tabernaculorum, & novi templi fundamenta faciunt.

JAmque venerat mensis septimus, & erant filii Israel in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem. 2. Et exierunt Josue filius Josede, & fratres ejus sacerdotum, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & aedificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei. 3. Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populi terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere. 4. Feceruntque solemnitate tabernaculorum, sicut scriptum est: & holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praecipuum, opus diei in die suo. 5. Et post haec holocaustum juque, tam in calendis quam in universis solemnitatibus Domino, quae erant consecratae, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino. 6. A primo die mensis septimi coeperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei nondum fundatum erat. 7. Dederunt autem pecunias latomus & cementariis: cibum quoque, & potum, & oleum, Sidonis Tyrisque, ut descenderent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod praecipit Cyrus rex Persarum eis. 8. Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mensis septimo, coeperunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josede, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, & Levitae, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, & constituerunt Levitas a viginti annis & supra, ut arguerent opus Domini. 9. Stetitque Josue & filii ejus, & fratres ejus, Cadmiel & filii ejus & filii Juda, quasi vir unus, ut inflarent super eos, qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorum Levitae. 10. Fundato igitur a cementariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Levitae filii Alaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel. 11. Et concinebant in hymnis & confessione Domino. Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus super Israel. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini: 12. plurimi etiam de Sacerdotibus & Levitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum prius cum fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in letitia, elevabant vocem. 13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium, & vocem fle- tus populi: commixtum enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

ANQUE VENERAT MENSIS SEPTEMBER] Hebr. vocatur *Tisri*, qui nostro parum Septembri, parum Octobri respondet. Hebraei enim utebantur mensibus lunariis, quos fingunt Lunae lunationes efficiant. Hinc videtur quod Judaei Babylone discesserint in 10to veris, anno primo Cyri, & post quatuor menses iterum pervenerunt in Jerusalem mensi Julio, ac mox exierunt altare, seque preparavit ad festum Tabernaculorum, cetera juce mensis

Potro in hunc eodem fere modo dampno pauculi mementur Nehem. c. 7. v. 6. & seq.

ET IN IPRIS CANTORIBUS QUAE CANTA VERBAE. *CONTRITUS* templo adhaerebat ut canentes Psalmos, *emittentes* ad laicas canentes, v. g. ad canendum in funtibus, nuptiis, convivis, &c. significatur laetissimus fuit Hebraeorum & Babylone reditus, ut pra gaudio cantores & jubilantes juxta oraculum Isaie cap. 66. *Admittam omnes fratres vestros de caulis gentibus domum Domini in egypto, & in quaderis, & in bellis, & in mulis, & in carris ad montem sanctum Jerusalem.* Et Psal. 115. *In convertenda Domus captivitatem Sues, festissimus fuit consulatus.* (Hebr. *ficus fonsomnes*, id est, ita exultantes, ut viderentur removere reditum, non autem vere redire in patriam.) *Tunc replevit est gaudis in nostrum, & lingua nostra exultationis.*

EQVE BUKUM 736.] Ita Hebr. & Roman. male ergo aliqui legunt, *facerent.*

CUM INGEREDERENTUR TEMPLUM DOMINI] Templum jam erat a Chaldaeis exatum. Templum ergo hic vocatur locus in quo steterat templum, quia si sacer erat, ac sacrificis & divinis cultui a Deo destinatus. Unde Judaei mox in coaltare creverunt, in coque sacrificarunt, ut patet Jerem. c. 41. v. & Baruch. 1. 10.

AVT SOLIDOS BRAGIATA BELLA ET MILIA] hoc est, iacagata & unum millia: ita legunt Hebr. & Rom. Alii pro *facagata* & *millia*, legunt *quadraginta milia*: tot enim numeravit Nehem. 7. 5. de quodibus plurim. Diversitas haec orta videtur ex transpositione cifrae *num* & *facili*: nam *lx. sunt* 60. xl. vero sunt 40. vide Franc. Lucam fuisse hac de re differentem in notat. 79.

A septimo celebranda. Simili modo Esdras septimo anno Artaxerxis primo die mensis primi discessit Babylone, & primo de mensis quinti pervenit in Jerusalem, ut aedificasset cap. 7. 11.

ET QUAEERIT JODUS (SIVE JESUS) FILIUS JONADAC, qui mortuo patre Josede, et in Pontificatu successit, eratque Esdras frater nepos, Esdras enim frater Josede. ET ZOROBABEL FILIUS SALATHIEL, filii

filii

fili Jeroniam, qui mortuoavo & patre successit in ducatu populi. Hi duo ergo ducata fuerit populi rediit in Ierusalem, Iesus in Ecclesiasticis, Zorobabel in Politicis.

VERS. 4. FACIENDUSQUE SOLEMNITATEM [id est, celebrandum] festum Tabernaculorum, five Synagogie die 15 mensis septimi per septem dies] ut MOLOCAUSTUM DIEBUS SINGULIS PER ORDINEM SECUNDUM PRÆCEPTUM, OPUS OMNIBUS IN OMNIBUS] q. d. observatum tot quot diebus per octavam festi octavam vicinis. Quos & quales, qualique ritus eas offerri preceperat Deus. Num. 19.

VERS. 5. ET POST HÆC MOLOCAUSTUM JUDEI] de quodid. xi Num. 28. 3.

VERS. 6. ANNO AUTEM SECUNDO ADVENTUS EORUM AD TEMPUS] (ad locum in quo siterat templum jam à Chaldeis exustum) JDSI IN JERUSALEM, NEMPE SECUNDO eos PRÆUIT REBILICARE TEMPUS.

VERS. 10. FONDATO TOTITUR A CEMENTARIIS] TEMPLIO.

A id est, jactis jam templi fundamentis, ut LAUDAVIT DAVID PER MARUS DAVIO] id est, per opera Davidis, patet per Psalmos à Davide compositos, & per musica instrumenta ab eo concinca in iustitia ad Dei laudes in templo commendata.

Eò QUOD FUNDATORUM ESSET TEMPUS] id est, **VERS. 11.** eò quòd fundamenta templi jam essent posita, sed necdum parietes erecti, ut patet ex sequent.

FLEBANT VOCE MAGNA] quòd templi novi fundamenta non responderent magnitudini & majestati prioris templi, quòdque ejus ruitas circumquaque conspicerent vicium tamen gaudebant de novi templi reedificatione, & quòd suo in partum reditu ac Cyri benevolentia, sed praesertim de Deo peius irato jam sibi reconciliato: quare sicut hic gaudio miscetur, ac voces festivitatis & cultus tantum committit harmoniam efficitant multum placentia & jubilo.

CAPUT QUARTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Samaritani per praefectum Persarum impetrato à Cambyse Cyri successore rescripto, impediunt fabricam urbis & templi.

1. **A**uderunt autem hostes Judæ & Benjamin, quia filii captivitatis ædificarent templum Domino Deo Israel. 2. & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis. Ædificemus vobiscum, quia in ur vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolavimus victimas à diebus Afor Haddan regis Assur, qui adduxit nos huc. 3. Et dixit eis Zorobabel, & Josue, & reliqui principes patrum Israel: Non est vobis & nobis ut ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus domum Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus Rex Persarum. 4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando. 5. Conduerunt autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darii regis Persarum. 6. In regno autem Assuci, in principio regni ejus, scriperunt accusationem adversus habitatores Judæ & Jerusalem. 7. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beeliam Mithridates, & Theabel, & reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermone Syro. 8. Reum Beelctem, & Samfai scriba, scriperunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi: 9. Reum Beelctem, & Samfai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinai, & Apharathachai, i. herphalzei, Apharzei, Erchuzai, Babylonii, Sufanchel, Dievi, & Ælamite, 10. & ceteri de Genuibus, quas transfudit Astenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in civitatebus Samariæ, & in reliquis regionibus trans Flumen in pace. (11. Hoc cit exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri, qui sunt trans Fluvium, salutem dicunt. 12. Notum fit regi, quia Judæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificant, extruunt muros ejus, & parietes componentes. 13. Nunc igitur, notum fit regi, quia illi civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuus redditus non dabunt, & usque ad reges hæc nota perveniet. 14. Nos autem memores facti, quod in palatio comidimus, & quia lesiones regi videre nefas ducimus, idcirco inimus & nunciavimus regi, 15. ut recenses in libris historiarum patrum nostrarum, & invenies scriptum in commentariis: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quam ob rem & civitas ipsa destructa est. 16. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, obire ipsi instaurati, possessionem trans Fluvium non habebit. 17. Verbum misit rex ad Reum Beelctem, & Samfai scribam, & ad reliquos qui erant in concilio eorum habitatores Samariæ, & ceteris trans Fluvium, salutem dicens & pacem. 18. Accusatio, quam misisti ad nos, manifestè lecta est coram me: 19. & tunc præcepit eis: & recenserunt, inveneruntque, quoniam civitas illa à diebus antiquis adversum reges rebelles, & seditiones, & prælia concitantur in ea: 20. nam & reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui & dominati sunt omni regioni, qui trans Fluvium est: tributum quoque & vectigal, & redditus accipiebant. 21. Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur, donec si fortè à me justum fuerit. 22. Videte ne negligenter hoc implicatis, & paulatim eriscat malum contra reges. 23. Itaque exemplum edidit Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelctem, & Samfai scriba, & consiliariis eorum, & abierunt festini in Jerusalem ad Judæos, & prohibuerunt eis in brachio & robore. 24. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, & non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

VERS. 1. H OSTES JUDÆ] scilicet Samaritani, sive incolæ Samariæ perpetui Judæorum inimici, ut patet v. 2. & 10. De his dixit 4. Reg. 17. 24.

VERS. 2. FILII CAPTIVITATIS] id est, Judæi nuper captivi, & jam ex captivitate reversi.

VERS. 3. A FOR HADDAN] hic est Afor Haddan filius Sennacherib ultimus rex Assyriorum, de quo 4. Reg. 19. v. ult. Non est veris et hostis] societas & communitio

A in hac templi fabrica] ut vobiscum conjuncti & officiosus DOMUS DEO NOSTRO] quia vos estis schismatici, imò heretici & idololatram cum Deo nostro de vero colitis idola, qui colatis in Assyria, & qua tradidit estis in Samariam. Noluerunt ergo Judæi Samaritas habere in fabrica locos. Primo, quia ipsi erant heretici: unde dicitur quam communionem cum hereticis fugere debemus, præsertim in rebus sacris & Sacramentis. Secundo, quia

VERS. 11.

VERS. 12.

Noluerunt Judæi Samaritas habere in fabrica locos.

quia ipsi erant hostes Iudaeorum, unde fraudem fabricae committere possunt, ut pro templo solum fabricarent. Tertio, ut Samaritae templum quasi a se fabricatum sibi vendicarent, aut certe ejus partem habere vellent, in eoque suas superstitiones de idolorum cultus celebrarent. Quarto, ut malo dolo arcam pro calce, ac terram pro lapidibus fabricae immitterent, itaque fabricae templi ruins ageret, ac tandem rueret.

V. 4. POPULUS TERRAE qui Samaritanis jam dictis, accolae & incolae terrae viciniae, qui Samaritae.

V. 5. CONSILIIUM in praesentia & domus) CONSILIIUM ab illis, consiliarios, pura verbum in Samaritana, Syria & Judaea peritiosos ac quaelibet, ut vivente Cyro, quem scilicet favore fabricae usque de templo tardè de parce suppeditaret sumptus, aliisque dolis & malis artibus opus impedirent. Mortuus autem anno sequente Cyro, Cambyses ejus filium aggressi, ad eum scripserunt litteras quibus Judaeos ut pacis turbatores, & seditionis auctores accutabant; itaque ab eo ricisum impetrarunt, quo jubebantur Judaei a fabrica suspendere: ubi nota epistolae tam Regum, quam praefectorum hoc cap. & cap. sequ. v. 6. & 7. in textu Hebraeo, & proprio ipsorum idioma scilicet Chaldaeo scripta, non Hebraeo. Idem fit in Dani. de. Praefertur quia Hebraei nuper in Babylone captivi, solum linguam Chaldaeam didicerunt, ac inde redierunt, in illam declinarunt, atque usque ad regem Nabuchodonosor Chaldaea communicarunt: ex qua commixtione orta est lingua Syro-Hebraea, vel Chaldaea, quam alii Hierosolymitanam vocant. Sic lingua Latina à Gothis cum Gothica commixta peperit novam linguam Hispanicam, Italianicam, Francicam.

Dices, cum Judaei non recurrebant ad Cyrum sibi faventem, etiam fraus et dolus Samaritarum & Praefectorum detestatur? Resp. quia etse Joseph. Cyrius domo abierat, profectus in bellum contra Lydos rebellantes, ac deinde contra Scythas, ubi & anno sequenti interit. Cyro ergo absente, domi regnavit Cambyses; cuius consiliarios numerarios corrupserunt Samaritae, ut templi fabricam impedirent: fuit autem hoc per biennium, ut habet liber 3. Esdr. cap. 3. v. ult. ex quo liquet, octo annos, qui vulgè dantur regno Cambysis, inchoandos esse ab eo tempore, quo patre Cyro apud Lydos & Massagetas occupato, ipse rebus imperitiosis praerat. Nam post biennium occidit Cyro, solus Cambyses regnavit sex annos dumtaxat. V. de Josephum.

V. 6. IN REGNO AUTEM ASSYRIAE) h. est, Cambyses. Assyrus in regno successit. Nota, Assurum Chaldaice, Perlice Artaxerxes, erat commune nomen regum Perlarum & Babyloniaeorum, sicut Aegyptiorum regum commune nomen erat Pharo, & postea Ptoleiorum, ac Romanorum Caesar. Id in hisse patet ca hoc capite, ac ca libet 1. vers. 1. collato cum cap. 13. 1. & cap. 16. 1. Assurum, vel ut Chaldaice dicitur, Achares deductus ad nichas, id est, magnum, & 2. ad est, caput, hoc est, magnum caput, scilicet magnus rex & princeps. Unde istius rex Ieris in aliam linguam transiitum, mixtas tamen vocalibus Graece vocatur Q. d. Oxyares, id est, nec Mars, martius, bellicosus & Xerxes, qui vox Graece, ait Herodot. lib. 6. significat bellatorem; Artaxerxes autem magnum bellatorem. Unde Scaliger scilicet 6. part. 2. alique linguarum peritias ferre hac nomina sepe idem esse, idemque significare, scilicet Oxyares, Oxybassares, Oxybasanes, Xerxes, Assurares, Artaxares, Artaxerxes, vel ut Perse pronunciant Xerxes, Artaxerxes, vel Artaxanes: ita enim hic est in Hebraeo v. 3.

V. 7. IN QUIBUS ET STABEREBAT) Idem Cambyses, qui Chaldaice dicitur est Assurum, Perlice Artaxerxes, uti jam dixi ex Septuaginta. Unde ut Artaxerxes non est in Hebraeo. Id ita esse patet ca Septuag. Quae enim hic dicuntur scripta ad Assurum, ibi leguntur ad Artaxerxem data: imò nonnulli Codices hic v. 6. sic habent: In regno autem Assurum, ipse est Artaxerxes (ita Complut. idque patet ca sine capitis ult. usque ad Danium. Jolus enim Cambyses post Cyrum legitimis rex usque ad Danium intercessit. Idem patet ca Josepho. Esdras enim descripturus, ait Cajet. modum quo praefecti ad regem scripserunt, ante Hebraeo retinuit tempus quo scripserunt, nominando eundem alio nomine, scilicet Perseco, quod ipse epistolis suis peragere solebat. Videtur enim Esdras ca iustitiae chronicis & Danium Perlarum, epistolam Samaritanorum descriptisse cum

A suo titulo qui erat: Et in diebus Artaxerxis, ut ita vocat Esdras vocat Assurum, chronica Perlice vocarent nomine Perico Artaxerxes. Alinet Chent. a Calles in c. 1. Arg. 2. suo initium, qui censet Assurum esse Cambysen. Artaxerxem vero esse Smerdem magum, quo Cambyses successit, & se per fraudem in regnum intravit. Pejus Scaliger censet Assurum esse Xerxam; Artaxerxem vero esse Longimanum Xerxis filium, de quo plura v. 24. Similis est Longimanus fermonis est Marci 15. v. 8. & 9. & sepe alius.

Cambyses fuit Judaeorum hostis, unde ab eis vocabatur secundum Nabuchodonosor, dicitur Esdras in Chronico, erat enim Cambrisus Desorum contemptor, sacrilegus & parvulus: nam fratrem prolem interfecit, ait Justinus; Jororem vero duat in uxorem, quam deinde interem, unde Julia numinis videtur scilicet occidit: nihil enim is eorum vagina gladii excidit, unde natatus gladius in eus tenuer intus est, quo volvere paulò postabit, ait Herodotus & Justinus.

Notat Cajet. quod licet Samaritae sub Cyro per consiliarios impederent adificationem templi ex sumptibus publicis & regis, non tamen Judaeos a taorica cessasse; sed in illa percellat ex privatis propeque sumptibus, unde hoc quoque impeditur litteris ad Cambrisum data.

V. 8. & 9. Est nomen officii significans praefectum, vel magistrum, aut Lyran, Aris vero vult esse nomen Cambrisum, & significat praefectum, sicut vel episcopus, vel praetor vel aliquid: tunc, nam enim Hebr. & Chald. revo est sapor & gustus, & metaphorice sapientia, abbas & Chald. bas, est Dominus, praefectus, praes; sicut Babel, vel ut Hebraei pronunciant Babiloniam, idem est quod praes rationis & consilii, quod agitator in Senatu & consilio, hoc est, Cancellarius: hujus enim erat ad regem facta omnia referre, eaque scripi tabulis publicis consignare, & sua manu, sigilloque obligare. Ita Josephus.

ASSYRIARUM) Hic est Assarhaddon, vel Sennacherius, vel quilibet assyria cognatus, vel agnatus.

V. 9. IN QUIBUS ET STABEREBAT) Idem Cambyses, qui Chaldaice dicitur est Assurum, Perlice Artaxerxes, uti jam dixi ex Septuaginta. Quae enim hic dicuntur scripta ad Assurum, ibi leguntur ad Artaxerxem data: imò nonnulli Codices hic v. 6. sic habent: In regno autem Assurum, ipse est Artaxerxes (ita Complut. idque patet ca sine capitis ult. usque ad Danium. Jolus enim Cambyses post Cyrum legitimis rex usque ad Danium intercessit. Idem patet ca Josepho. Esdras enim descripturus, ait Cajet. modum quo praefecti ad regem scripserunt, ante Hebraeo retinuit tempus quo scripserunt, nominando eundem alio nomine, scilicet Perseco, quod ipse epistolis suis peragere solebat. Videtur enim Esdras ca iustitiae chronicis & Danium Perlarum, epistolam Samaritanorum descriptisse cum

C NOS AUTEM MEMORES SALIS, QUOD IN PALATIO CONSIDERAVIMUS) nos memores sumus alimonie & Salutaris (hoc enim a sal-e est dictum) quod nobis in mala dedisti, ut gratum erga te nos alentem animum ostendamus, monemus te de periculo, quod tibi a fabrica urbis Jerusalem imminet, ut cam impedias. Sic Paganus hoc Symbolo: Saltem & mentium in praesentia tuos salutem geratudinis admonebat, & d. In rebus prosperis ne inclementiora excasit gratitudo dubia amicitia, qui soli salis memoria participem te fecerunt. Sal enim notat conveniunt, quia in eo omnia sale conduntur, ut sapient. Hebr. est saltemum sale palatio salis sumo, ita Septuag. id est quantum in palatio tuo educare sumus. Postea quodque veritas saltemum saltemum, id est, omnino illud destruitur; olim enim cians locum ab quem delolare vellent, seminant in colat.

TUNC INTERMISIT REGI QUOS DOMINI (fabrica templi) IN JERUSALEM, ET NON PERIIT USQUE AD ANNUM SECUNDUM REGNI DARIIS REGIS PERSARUM.

Quos quos fuit hic Darius? Scaliger & Severus Sulphur. lib. 2. habet, censent esse Darium Nochum, qui non alius notus fuit, scilicet Artaxerxes Longimanus, ac post eum regnavit 19. annis. Concedit enim Scaliger Assurum, cujus mentio facta est v. 6. esse Xerxam Artaxerxem vero de quo v. 7. esse Longimanum Xerxis filium; Danium de quo hoc v. esse Nothum; Artaxerxem, qui c. 7. 1. misit Esdras & Nehemiam in Jerusalem, esse Artaxerxem cognomen Mnemonem Darii Nothi filium & successorem. Quare hoc Darii Nothi Rex: caum fuisse templum, urbem vero Jerusalem sibi Artaxerxi Macnone, ac quae anno secundo Darii Nothi inchoandos esse v. hebdomadnes, qui fluxere usque ad ortum Chabri, de quibus Daniel c. 9. ita scilicet, qui cum unus ipse esset omnium Chronologorum agit Avilarem, cum, omnes vicium in se ac seros proveniret Artaxerxes, qui cum Darii non Notho sed Hythra filio, qui Cambyses successit, adificatum esse

Quae in regno autem Assurum, ipse est Artaxerxes (ita Complut. idque patet ca sine capitis ult. usque ad Danium. Jolus enim Cambyses post Cyrum legitimis rex usque ad Danium intercessit. Idem patet ca Josepho. Esdras enim descripturus, ait Cajet. modum quo praefecti ad regem scripserunt, ante Hebraeo retinuit tempus quo scripserunt, nominando eundem alio nomine, scilicet Perseco, quod ipse epistolis suis peragere solebat. Videtur enim Esdras ca iustitiae chronicis & Danium Perlarum, epistolam Samaritanorum descriptisse cum

14 *Commentaria in Esdram & Nebemiam. Cap. VI.*

in Jerusalem, & domus Dei edificetur in loco suo, 16. Tunc itaque Salsabafar ille venit & posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, & ex eo tempore usque edificatur, & necdum completum est, 17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, reconsecrat in bibliotheca regis, quae est in Babylone, utrumnam a Cyro rege iustum fuerit ut edificaretur domus Dei in Jerusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

ZACCARIAS FILIUS ADDO] filius, id est, nepos, ut patet Zachar. i. v. 1. Hebraei enim nepotes quilibet vocant filios, ut patet Matth. i. 1. Judth. 8. 1. & alibi.

OCULUS AD TEM. DEI] qd. divina providentia gratia & favoris (hujus enim signum & symbolum est oculus benignus, quod Deus Judaeis respicit) erga Judaeos oculus fuit, quod ipse Thathanaï Praetorio hanc mentem iniecerit, ut non impediret templi aedificationem, licet necdum consuleret Darium, imò ut ierocret apposuisset Dario ad utilitatem Judaeorum, ac Darius lectis ejus litteris concessit templum relictarium. Nullus enim hostium Judaeis se opponeret, ac Darius in Judaeos fuit benevolus, opera Zoroabelis, qui erat aulicus Darii, ut dixi. Similis phrasin est E. 7. v. 6. & Exodi 12. 36. & Numer. 6. 25.

Nota. S. Scripte. Deo dat oculos, aures, brachia, pedes, non verè & proprie, ut voluerunt Anthropomorphici contentes Deum habere corpus (quod etiam sensisse videtur Tertul. licet eum excuset Pankus) teste S. Epiphani. & S. August. in eorum haresi, sed metaphorice, ut humanas operationes accomodet, ac per humanas actiones & membra Dei attributa significet, sicut et per oculos, quod om-

nia videat; per aures, quod omnia audiat; per brachia, quod omnia possit; per pedes, quod sit summè stabilis constant & aevitius. Ita S. Eucher. de formulis [spirit. c. 2.

REX ISRAEL MAGNUS] sapientia, opibus, impetio, fama & gloria, parat Salomonem. **HIC VASA TOLLIT ET VADIT, ET PONIT EA IN TEMPIO, QUOD EST IN JERUSALEM, ET DOMUS DEI AEDIFICATUR.]** Illi Hyperboreotum sive ordo praepositus: prius enim erat aedificanda domus Dei sive templum, antequam in ea vasa à Chalkis ablata reponi possent: ita Cajet. aut certe per templum intelligit locum, & Gazophylacium vicinum templo jam exstructo: in hoc enim interebantur & servabantur vasa & dona templi.

IN BIBLIOTHECA REGIS] Chald. *מִבְּרֵית הַמֶּלֶךְ* *liber* V. 17. *ginecra*, id est, ut Septuag. *in domo bibliothecarum, vel gazae regis*, ubi erat Bibliotheca non philoiphorum, sed librarium, & scripturarum archivium, maxime ad opes, & expensas (v. 5. quas Cyrus fecerat in templo c. 6. 8. 10. 11. & ad rem nominatum pertinentium. Ita Vasa ea pariter servabantur authentica exemplaria legum & decretorum regiorum.

CAPUT SEXTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Darius suis sumptibus juxta decretum Cyri perficit templum, quod anno sexto majna populi Lertia, multis votivis consecratur, mox celebratur Thase per septem dies.

Tunc Darius rex praecepit: & reconsecravit in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone. 2. & inventum est in Ecbatans, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum, talique scriptus erat in eo commentarius: 3. Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut domus Dei edificaretur, quae est in Jerusalem, in loco ubi immolent hostias, & ut ponant fundamenta supponentia altitudinem cubitorum sexaginta, & latitudinem cubitorum sexaginta, q. ordines de lapidibus impositis tres, & sic ordines de lignis novis, sumptus autem de domo regis dabuntur. 5. Sed & vasa templi Dei aurea & argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quae & posita sunt in templo Dei. 6. Nunc ergo Thathanaï dux regionis, quae est trans Flumen, Scharbuzana, & consilarii vestri Apharfachei, qui estis trans Flumen, pocius recedite ab illis, & dimittite fieri templum Dei illud à duce Judaeorum, & a senioribus eorum, ut domum Dei illam aedificent in loco suo. 8. Sed & a me praeceptum est, quid oporteat fieri a probyteris Judaeorum illis, ut aedificentur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quae dantur de regione trans Flumen, studiosè sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. 9. Quod si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hordos in holocaustum Deo caeli, frumentum, sal, vinum, & oleum, secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. 10. Et offerant oblationes Deo caeli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus. 11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc invaverit iustitiam, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur. 12. Deus autem, qui habitare scit nomen suum ibi, displiceat omnia regna, & populum qui extendit manum suam, ut repugnet, & displiceat domum Dei illam, quae est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod iustis impleri volo. 13. Igitur Thathanaï dux regionis trans Flumen, & Scharbuzana, & consilarii ejus, secundum quod praeceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. 14. Seniores autem Judaeorum aedificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggaei Prophetae, & Zachariae filii Addo, & aedificaverunt & construxerunt, jubente Deo Israel, & jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, regibus Periarum: 15. & compleverunt domum Dei illam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis. 16. Peccerunt autem filii Israel, Sacerdotes & Levites, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. 17. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel. 18. Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, & Levites in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysei. 19. Peccerunt autè filii Israel transmigrationis Pascha, quarta decima die mensis primi. 20. Purificati enim fuerunt Sacerdotes & Levites quasi unus, omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & suis. 21. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, &

omnes qui se separaverant a coinquinazione Gentium terrae ad eos, ut quaterent Dominum Deum Israel. 22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lacticia, quoniam iustificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

VERB. 2. **[IN ECCLATANTIS]** Hebr. in Arborea; litteræ enim **A** *Arbæ* & non *Ar* labiales, ideoque sæpe commutantur, & una pro alia substituantur.
IN MEDIO A.] Hebr. *Medai*, id est, *Mediæ*, sive regio Medorum, quoad Persia jan erat subjugatum, & in Provinciam relictam.

VERB. 3. **ALTISSIMUM CURIBTORUM JERUSAËMITA.]** Prius templum Salomonis erat duplo altius: erat enim altum 120. cubitis, sed noluit Cyrus osium hoc tam altu extrui, ne Judæi ea eo arceam facerent, & rebellarent.
ET LATISSIMUM CURIBTORUM 60.] Per latitudinem hic accipit extensioem, sive ea fiat in longum sive in latum. Ita Chald. verbat enim templum extendi quatuordecim ultra 60. cubitos. Unde Lyras. *latitudinem* inquit, hoc est, *longitudinem*; longitudo enim templi, id est, sancti & sancti sanctorum, erat cubitorum 60. latitudo vero viginti. Ita Ribera lib. 1. de templi cap. 17.

VERB. 5. **POSITA SUNT IN TEMPIO] id est,** ponenda sunt in templo edificando. Seprag. *ne ponantur*. Melias, proprie *posita sunt in templo, id est, in gratioso templo, ut dixi c. 6. v. 15.* Natus enim Darius edictum Cyri jam esse talem. Cyrus enim preceperat: *vasa que in templo: Darius jam narrat esse reposita, jussu ejus preceptum.*

VERB. 14. **MOISICAE PRÆSENT, SÆC. JUBERENT CYRO ET DARIO ET ARTAXERXIS.]** Hoc refer non ad edificatioem templi in se, pua facti & sancti sanctorum: hac enim perfecta est anno sexti Darii. v. 15. sed ad consummationem arriorum & ornamentorum templi, & ad prosperitatem oblationum, donorum, & celestium templi hac enim perfecta est hic Artaxerxes. Rursus templi fabrica consummata fuit hoc Dario, usus vero Jerusalem sub Artaxerxe.

Quæres, quis fuit hic Artaxerxes, de quo hic c. 7. & seq. Nonnulli putant esse Xerxes: hoc enim fuit Darii Hystaspis filius, eius in regno successit. Neque enim apparet ratio, cur Edras omiserit Xerxem, & per salum a Dario avo transiit ad nepotem Artaxerzem Longimanum: præsertim cum celeberrimus fuerit hic Xerxes, utpote qui undecies contenta milita militum duxit in aciem contra Græcos, ac caplis suis terris, classibus maria stravit, ideoque prius fuit terror Græciæ, sed mox ludibrium, cum victus pene suis fugere coactus esset. Unde Xerxem speciatim designat Daniel cap. 11. *Abde*, Xerxes optime in Judæos fuit affectus, ut narrat Josephus lib. 11. Antiq. c. 5. quare videtur ipse fabricam templi promovisse. Denique Edras jam plane grandævus & senex, non videtur post tempora Xerxi idoneus fuisse tam arduæ legationis in Jerusalem, de

quæ c. 7. v. 6. Unde Josephus ait Edram senem sub Xerxe via functum, non multo post reformatam Temp. Quocirca in hac reformatione clauditor hic liber gestorum Edras. Verum alii passim probabilis consensu Artaxerzem hunc esse Longimanum Xerxi filium: primo, quia non Xerxes, sed Longimanus proprie ab omnibus historiis vocatur Artaxerxes. Secundo idem liquet ex continuatione hujus historia cum historia Nehemæ, quæ olim unus erat liber cum hoc Edras. Nam qui hic dicitur Artaxerxes, & qui c. 7. anno septimo regni sui misit Edram in Jerusalem, idem Nehemæ cap. 1. v. 1. dicitur eodem misisse Nehemiam anno regni sui vigesimo. Ille autem qui misit Nehemiam fuit Longimanus, ut ibi patet. Causa cur Edras Xerzem omiserit, est quod ille totus occupatus bello Græco, non cogitavit de Judæis & templo, nec quid opis ad hoc eis contulerit. Porro Josephus confundit Xerxem cum Artaxerxe, nam Xerxi dat 48. annos, cum conficit cum non nisi viginti annos regnasse: quare ceteri octo anni dandi sunt Artaxerxi. De nomine Artaxerxes dixi c. 6. quibus addit, quod Artaxerxes Hebr. & Chald. dicitur Artaxerxes, quod Hebr. idem est quod *severus pater*, ait Pagan. 2. *Arx* *Arx*, id est, *fortis & bellator*, & *Arx* *severus*, quod est *gaudeo*. Aut idem est quod *sanctus pater*, & sic derivatur ab *Arx*, id est, *Arx*, & *Arx*, id est, *severus*, & *Arx* *severus*, id est, *potens*. Denique causa, cur Artaxerxes tam benevolus fuerit Judæis, fuit Esther, qui multo putant quæ fuisse uxorem, ideoque ab eo suspensus fuit Aman, Mardochæus vero exaltatus. Sed hoc examinabo prociemo in Esther.

MEMIS ADAR.] Hic est mensis ductusdictus & ultimus Hebræorum, qui nostro partim Febuario, partim Martio respondet.
QUI EST ANNO SEXTO DARIUS SENEX.] Igitur annus sextus Darii parvior templi, quæ proprie vocabatur *templum*, in quod filii sacerdotibus ingredi fas erat, perfecta est: sed anno sexto Darii omnia templi partes tam interioris, quam exterioris, pueri atria, porticus, aliaque templi ornamenta perfecta fuerit. Ita Josephus, Ribera, Feter, & alii.

Quæres unus] scilicet unanimi consensu, quasi omnes fuissent viri unus, unum idemque habentes cor & animum.

QUI SE SEPARAVERANT A COINQUINATIONE] VERB. 11. C. ORTUUM] qui relictio Gentilismo facti profecti, per circumcisionem initia erant Judaismo.
ET GOVERNABAT COR ANNO ANNO ROS.] Hic est Darius rex Persiarum, qui dicitur *rex Assur*, quia Assyrii etiam regnum Domini & monarchæ, sequè se Babyloni a Cyro subacti jam suberant monarchie Persiarum ac Dario.

CAPUT SEPTIMUM: SYNOPSIS CAPITIS.

Artaxerxes misit Esdram in Jerusalem, tam Judæos vixisset, instruat, dirigat, & regat.

1. **P**ost hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persiarum, Esdras filius Saraiæ, filii Azariæ, filii Heleie, 2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, 3. filii Amariæ, filii Azariæ, filii Maraioth, 4. filii Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci, 5. filii Abiue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. 6. Ipse Edras ascendit de Babylone, & ipse scriba veloc in lege Moyfi, quam Dominus Deus dedit Israel: & dedit ei rex, secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. 7. Et ascendunt de filiis Israel, & de filiis Sacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitoribus, & de Nathinim, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis. 8. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis. 9. Quia in primo die mensis primi cepit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. 10. Edras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, & faceret & doceret in Israel præceptum & judicium. 11. Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Edras sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus & præceptis Domini, & caeremoniis ejus in Israel. 12. Artaxerxes rex regum Edras sacerdoti, scribæ legni Dei coeli doctissimo salutem. 13. A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. 14. A facie enim regis, & septem consiliatorum ejus, missus es, ut visses Judæam & Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua: 15. & ut feras argentum & aurum, quod rex & consiliatores ejus sponte obtule-

Corvel. de Leg. in Esdras, c. 7.

run: Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. 16. Et omne argentum & aurum quodcumque invenit in universa provincia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de Sacerdotibus quoque sponte obtulerint domus Dei sui, quæ est in Jerusalem, 17. liberè accipe, & studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia, & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem. 18. Sed & si quid tibi & fratribus placuerit, de reliquo argento & auro ut faciat, juxta voluntatem Dei vestri facite. 19. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. 20. Sed & cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, & de fisco regis, 21. & a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arce publicæ, qui sunt trans Flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis. 22. usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal verò absque mensura. 23. Omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum ejus. 24. Vobis quoque nonam facinus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis, & ministris domus Dei hujus, ut vegetali, & tributum, & annonas, non habeatis poestatem imponendi super eos. 25. Tu autem Esdras, secundum famientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices & præfides, ut judicent omni populo qui est trans Flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed & imperitos docere liberè. 26. Et omni qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel eorè in carcere. 27. Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem, 28. & in me inclinavit misericordiam suam coram rege & consiliatoribus ejus, & universis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderunt mecum.

VERB. 1. POST HAC VERRA] post hac acta & gesta. **ESDRAS** (scriptor hujus libri) FILIUS SARAI] Pontificis occisi à Chaldeis & frater Josede, ac parvus Jesu Pontificis.

VERB. 6. IPSE SCRIFA VERBE IN LIBRO MOYSE] q. d. Esdras legis Moysæ erat primum, in earum decenda & explicanda promptissimus, *scriba ergo idem est, quod legiferus, vel legis doctor.* Nota: sicut Græci olim suos sapientes vocabant Philosophos, Chaldaei Magos, Galli Druidas, Indi Brahmanes, Gymnosophistas: ita Judæi suos Doctores vocabant *scribam*, quod Scripturæ verbum *scribitur*, Notæ scribas à *scribo*, id est, *scribo vel scriptor*, q. d. *litteras, aut scribitis* quod circa S. litteras describendas, decendas, explicandas versaretur. Scribarum enim officium erat S. Scripturæ accuratè interpretari, corrigere, eas de corruptione investigare, illam conscribere, tractatus conscribere, variis modis cum cæteris, &c. ut S. Epiphani. Hæret. xi. Unde *scriba*, id est, *scriba*, derivari potest à *scribo*, id est, *scribere, transcribere, ut scriba sit idem, quod enarrator legis*: sed Notæ & Scip. ad cæmperis *scribarum* pertinet, ut dixi: sic Grammaticos olim nuncupati sunt qui *scribunt*, id est, litteras versabant, & obscuras debilitate poestatem scientias explicabant. Omne enim Judæorum studium erat in sacra litteris; nam prophetas & gentilis vix noverat, ita Janes-Telesar, Malton & alii, ubi agitur de scripturis cum quibus Christus celebèrè disputat. Inter hos scribas emouit Esdras, ut dixi in Prologo. Hinc Elias Germ. in Thobis: scribe, aut, sunt sapientes, qui alio nomine vocantur magistri: scribo ergo sicut est, quod *Rabbi, Rab, Rabbim.* Idem innotuit S. Hier. Epist. 132.

ASCENDIT DE BABYLONIA in Jerusalem. **ET OBSTIT BILIX** (ARTAXERXES) SECUNDUM HANON PARTITIONEM EJUS] *Mane* significat favorem & operacionem, quæ Deus faciebat Esdræ gratiosum reg., ut Cajet. ut rex eo concederet quicquid peteret. Non dicitur autem Esdræ perisicè à rege, ut Jerusalem restauraret, & muris cingeretur: adeoque aliud imperaverit. Unde ab hoc anno Imperator ARTAXERXES, & ab hac regis concessio, multi incipiunt sepraginta hebdomades, usque ad Christum, ut dixi Daniel. 9.

VERB. 7. ANNO SEPTIMO ARTAXERXIS.] A sexto anno Darii, qui abtoluit & dedicatum fuit templum, usque ad annum septimum Artaxerxis, qui Darius ex filio Xerxis sui nepos, fluxerat anni 37. Quare Esdras tunc erat grandævus & plurimum contemnerat, sed fortis adhuc & vegetus, Deo cum sustentante ad commoventem populi, ut cum

A in lege Domini erudiret & exhortet. Unde sequitur: **ESDRAS ENIM PRÆPARAVIT COR SUUM, UT INVESTIGARET LEGEM DOMINI, ut scilicet eam cognosceret, & plane perfectam haberet, ut deinde FACERET, id est, opere adimpleret, ut denique, OCCURRET IN ISRAEL PRÆCEPTUM ET JUDICIUM]** quod scilicet lex fieri, vel non fieri præcipit, quodque per eam sit justum, vel injustum (hoc enim dicitur, et iudicium) lectum, vel illicitum. Dicitur hic ab Esdrâ quidem docendi esse hunc, primo ut plene discas secundum, ut quod didicisti, prior ipse faciat & opere impleat tertio, ut idem alios doccas, sic Christus *carpe primo facere, deinde docere, Act. 1.*

A FACIES (id est, iustitia & auctoritate) REGIS ET BERTHÆ CONSILIATORUM EJUS.] Perlarum enim reges habebant septem summos principes & consiliarios. Unde congruè ad hunc numerum dicitur in Scip. similiter nomen autem septem Angeli primarii quasi principes Dei, *septem vero angeli caelestis.* Nam, ut ait Avilto. (Vide quicquid est Auctor lib. de modo post medium] *Septem ergo gubernatores regum Perlarum sunt imago divina iustitias & providentias.* Vide dicta Apoc. 4. ad illa, *et in septem Spiritus.*

ET VISITIS JUDAEAM IN LEGBE DEI TUI.] Rex ergo hac contulit Esdræ visitationem Judæorum sibi subjectionem, ut videtur an ipse obnovent legem Dei, & fieri ab ea absterret, concederet, corrigat & castiget.

DARITOR OB THESAURO REGIS.] Vide hic perentem regem Gentium, scilicet Artaxerxes, qui aquè ut Cyrus & Darius, ex suo avario præstitit sumptus necessarios ad templi ministeria.

UT VACTUAL, SEC NON HABERATIS POTESTATEM IMPONENDI SUPER EOS.] Hinc patet Judæos fuisse servos & tributarios Perlarum, sed rex eorum hac ab omnitribus similive onere publico immunes facti fuerunt, levitas, externique templi ministeria. Quod noverat Principes Christiani.

ET AD VITAE ESAR, SEC CONSTITUIT JUDICIA ET PRÆDIOES UT PROCEPERET OMNI POPULO.] Ut lites dissidium suu populo mediare desinunt, & judicialiter decident.

ET OMNIS QUI NON SECRET LEGEM, SEC JUDICIUM ERIT DE EO SIVE IN MORTEM.] Ecce hic rex dicit: *Esdræ, & iudicabis ab eo è populo constitutis, potestas enim necis in prævaticas quam Judæi negantur Romanis: illam enim duxerat Pilato, contentique ius præfibus concesserant.* Unde Judæi, dicente Pilato, ut ipse Christum secundum legem judicet, acriter respondit: *Nihil nos licet interficere quicquam, Matth. 27.*

CAPUT OCTAVUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſentur per familias Judæi, qui cum Eſdra à Babilone redierunt in Judæam. Item vaſa, munera, hoſtia quas Deo obtulerunt.

1. **H**I ſunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui aſcenderunt cum me in regno Artaxerxis regis de Babilone. 2. De filiis Phinees, Gerſon. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Haatus. 3. De filiis Secheniæ, filius Pharoos, Zacharias; & cum eo numerati ſunt viri centum quinquaginta. 4. De filiis Phathath Moab, Elioenai filius Zurech, & cum eo ducenti viri. 5. De filiis Secheniæ, filius Ezechiæ, & cum eo trecenti viri. 6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri. 7. De filiis Alam, Iſaias filius Athalia, & cum eo ſeptuaginta viri. 8. De filiis Saphath, Zebodia filius Michael, & cum eo octoginta viri. 9. De filiis Joab, Obodia filius Jahiel, & cum eo ducenti decem & octo viri. 10. De filiis Sciomith, filius Joſphie, & cum eo centum ſexaginta viri. 11. De filiis Babi, Zacharias filius Babi, & cum eo viginti octo viri. 12. De filiis Aegad, Johanan filius Ececan, & cum eo centum & decem viri. 13. De filiis Adoniam, qui erant noviffimi, & hæc nomina eorum: Elipheleth, & Jehiel, & Samaias, & cum eis ſexaginta viri. 14. De filiis Begui, Uthai & Zachur, & cum eis ſeptuaginta viri. 15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui deſcurrit ad Ahava, & manſimus ibi tribus diebus, quæſivique in populo, & in ſacerdotibus de filiis Levi, & non inveni ibi. 16. Itaque miſi Eliezer, & Ariel, & Scinjan, & Elnathan, & Jariſ, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Moſollam principes: & Joſarib, & Elnathan ſapientes. 17. Et miſi eos ad Eddo, qui eſt primus in Chaphſis loco, & poſui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathineos, in loco Chaphſis, ut adducerent nobis miniſtros domus Dei noſtri. 18. Et adduxerunt nobis per manum Dei noſtri bonam ſuper nos, virum doctiſſimum de filiis Moholi, filius Levi filii Iſrael, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo. 19. & Hababiam, & cum eo Iſaiam de filiis Merari, fratremque ejus & filios ejus viginti: 20. & de Nathinæis, quos dederat David & principes ad miniſteria Levitarum, Nathimeos ducentos viginti: omnes hi ſuis nominibus vocabantur. 21. Et præſtavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava, ut affigeretur cor Domino Deo noſtro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis noſtris, univerſique ſubſtantie noſtræ. 22. Erubuit enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei noſtri eſt ſuper omnes, qui quaerunt eum in bonitate: & imperium ejus, & fornicum ejus, & furor ſuper omnes, qui delinquant eum. 23. Jejunavius autem, & rogavius Deum noſtrum per hoc, & evenit nobis proſperè. 24. Et ſeparavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hababiam, & cum eis de fratribus eorum decem. 25. Appendi que eis argentum, & aurum, & vaſa ſanctificata domus Dei noſtri, quæ obulerat rex & conſultatoris eorum, & principes ejus, univerſique Iſrael eorum qui inventi fuerant. 26. & appendi manibus eorum argenti talenta ſexcenta quinquaginta, & vaſa argentea centum, auri centum talenta; 27. & erates aureos viginti, qui habebant ſoldos milenos, & vaſa æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurum. 28. Et dixi eis: Vos ſancti Domini, & vaſa ſancta, & argentum & aurum quod ſponte oblatum eſt Domino Deo patrum noſtrorum: 29. vigilate & cuſtodite, donec appendatis eorum principibus Sacerdotum, & Levitarum, & duobus familiarum Iſrael in Jeruſalem, in theſaurum domus Domini. 30. Suſceperunt autem Sacerdotes & Levitæ pondus argenti, & auri, & vaſorum, ut deſcèrent Jeruſalem in domum Dei noſtri. 31. Promovimus ergo a flumine Ahava, duodecimo die menſis primi, ut pergeremus Jeruſalem, & manus Dei noſtri ſuit ſuper nos, & liberavit nos de manu inimici, & inſidiatoris in via. 32. Et venimus Jeruſalem, & manſimus ibi tribus diebus. 33. Die autem quarta appendum eſt argentum, & aurum, & vaſa in domo Dei noſtri, per manum Meremoth filii Urie Sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, eumque eis Jozabod filius Joſue, & Noadaia filius Bennoi Levitæ, 34. juxta numerum & pondus omnium: deſcriptumque eſt omne pondus in tempore illo. 35. Sed & qui venerant de captivitate filii tranſmigrationis, obulerunt holocaustomata Deo Iſrael virtuos duodecim pro omni populo Iſrael, arietes nonaginta ſex, agnos ſeptuaginta ſeptem, hircos pro peccato duodecim: omnia in holocauſtum Domino. 36. Dederunt autem dicta regis ſatrapis, qui erant de conſpectu regis, & duobus trans Flumen, & eleverunt populum & domum Dei.

V. 11. QUI ASCENDERUNT MECUM.] Hinc patet Eſdras hunc catalogum ſcripiſſe, ipſumque eſſe hujus libri Auctorem.

V. 13. QUI ERANT NOVISSIMI.] id eſt, qui ultimo loco Eſdræ ſe aſſociarunt, ut cum eorèdierat in Jeruſalem.

V. 17. ET MIſI EOS AD EDDO, QUI EST PRIMUS (principes) IN CHAPHſIS LOCO.] Chaphſis erat pagus, vel vicus in Babilone, in quo habitabant Judæi ſeparatim Chaldæis, cujus pagus vel vicus princeps erat Eddo.

V. 21. ET PRÆSTAVI, id eſt, dedi: & promulgavi commune jejunium &c. UT PETEREMUS AB EO VIAM RECTAM.] ut ſcilicet Deus via recta nos ſalvos & incolumes per tot hoſtes, pericula & anſtraſtus deduceret in Jeruſalem, omniaque noſtra proſperaret.

Gerſon. à Sap. in Eſdras Oc.

ROGAVIMUS DEUM UOSTRUM PER HOC.] Hic & Septuag. Pro hoc, vel propter hoc, ut ſcilicet propter hoc jejunium dirigeret & proſperaret iter noſtrum, quod & ſic: nam, VERUMI HOSIS PROSPER.] Vidi hic quædam apud Deum poemis ſit oratio amara jejunio, ut videatur Deo vim inferre ad concedendum id quod petitur.

ET CREATURI ADERE DO QUI HABERANT (pondus, id eſt, ponderabant) SOLIDOS MILLENOS.] Hebr. & Septuag. drachmas mille.

OSTULERUNT, HOLOCAUSTOMATA.] Holocauſtum proprie erat ſacrificium, quo tota viſtima in honorem Dei cremabatur, ſed hic latius ſumitur pro qualibet hoſtia, et in peccato oblata, ut loquitur. Vide dicta Lev. 1. & ſeq.

ET ALIQUANTUM POPULUM] q. d. facta est A templi, amando, adjuvando, annorum praebendo, & perficulis Perfarum exaltatione Judaeis suo patrocinio, favore, ope & opibus, promovendo libere amant, edicendo, uti eis praecipit Artaxerxes cap. praecedenti.

CAPUT NONUM,

SYNOPSIS CAPITIS.

ESDRAS delictum populi (quod gentilitas duxissent uxores) vestes lacrando, & crines vellendo deplorat, Domineque obsecrat, ut iram à Populo avertat.

1. **P** Oſtquam autem haec completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: Non est separatus populus Israel, Sacerdotes & Levitae, à populis terrarum, & abominationibus eorum, Chanaanæ videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Jebuzæi, & Ammonitarum, & Moabiturum, & Aegyptiorum, & Amorætorum: 2. tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis, & commiserunt locum sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratum suum in transgressione hæc prima. 3. Cumque audissem fermonem istum, scidi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi moerens. 4. Convenerunt autem ad me omnes, qui tunc ibant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de convivente venerant, & ego sedibus tristes ulcibus & gemitibus vespertinum: 5. & in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scilicet pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum, 6. & dixi: Deus meus, confundor & rubesco levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostræ creverunt usque ad caelum, 7. a diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & Sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, & in gladium, & in captivitatem, & in rapinam, & in confusionem vultus sicut & die hæc. 8. Et nunc quasi parum & ad momentum facta est deprecation nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitteretur nobis reliquæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deo nostro, & daret nobis vicam modicam in servitute nostra, 9. quia servi sumus, & in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Perfarum, ut daret nobis vitam & sublimaret donum Dei nostri, & exverteret fortitudinem ejus, & daret nobis spem in Juda & Jerusalem. 10. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quid dereliquimus mandata tua, 11. quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, contrarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coniquatione sua. 12. Nunc ergo Elias vestras ne detis filis eorum, & filias eorum ne accipiat filii vestri, & non queratis pacem eorum, & prosperitatem eorum, usque in æternum; ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & heredes habeatis filios vestros usque in sæculum. 13. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberaisti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie, 14. ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonium jungeremus cum populis abominationum istarum. Nunquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? 15. Domine Deus Israel justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hæc. Ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stari potest coram te super hoc,

VAR. 1. TULERUNT ENIM DE FILIARUM UORUM SIBI,] A uxores. Nota. Deu Exodi 34. & Deuteronom. 7. 3. præcepit Judæis ne uxores ducerent Chanaanæ, quæ incolebant terram factam à Judæis occupantem, idque obpericulum peccationis: ne scilicet ab idololatris uxorem pellicerentur ad colendum idola, ut videtur Nehemias c. ult. v. 24. & v. 10. Idem judicium erat de Ammonitis, Moabitibus, & Egyptiis &c. intellige, nisi uxores prorsus abegisset idola ad Deum vestrum & Judæis tam te converterent: tunc enim liceret eas ducere, uti Salmon duxit Rahab, & Boaz duxit Ruth.

Causam peccati Lyran. & Glossæ assignant hæc, quod Judæi venientes in festalium, videntes uxores suas et labore & amorem suorum maritantes, rugatas & deformes, eas contempserunt, idque quæ ducerent à vicinis gentibus parvulus, & gentes & speciosas.

MANSIT ETIAM PRINCIPUM ET MAGISTRATUM POSIT IN TRANSGRESSIONE HAC PRIMA.] q. d. In hoc opere dederunt uxores gentes, prorsus suæ principes, quæ illos ab hoc sceleris avertere & competerent debuissent. Manus enim adhibere operi ut illud operemur: argui manu juxta manus solent dari filies multæ mariti & uxoris.

VAR. 7. SICUT ET DIE HAC] demum, exprimitur & sententia ptægas jam dictas, quibus Deus donia nostra affluere velit, & peccata nostra flagillet.

VAR. 8. ET NUNC QUASI PARUM ET AD MOMENTUM

FACTA EST, (græta & exausta) OPERATIO NO-
STRA APUD DOMINUM] q. d. parvam quædam & parvo, ut videntur est, tempore duratum deprecation nostra obtinimus à Deo, ut scilicet liceret nobis & Babylone redire in patriam. Unde Septuag. veritas: Et vultis ut parvam mansuetas illi vobis dixerunt. Tunc cum Eudras ne ob conjugia hæc cum Gentilitibus, Deus iratus rediit in Jerusalem evocaret, impediens, & alii armatus involveret.

ET PARVUM NOBIS PAXILLUM IN LOCO SANCTO] PARS] a lege cum Hebr. Septuag. Roman. non, *parvulus*, q. d. *Et daretur nobis paxillus*, id est, modicus paxillus (paxillus enim & clavus figebant tabernaculo, trales & ligna, ut hinc constiterent) habitationis nostre in Jerusalem. Unde Septuaginta *propaxillus*, verum firmamentum. Ita Capitan. Vatabl. & alii. Symbolice, *paxillus* significat Principes & magistratus & gentes Judæas: ab his enim pendebat populus, sicut vas velis pendet à paxillo: uti dicitur 22. 23. ad illa Dei de Eliahu Pont. *Et signum illius paxillum in loco sacro, et erunt in festum gloria domus patris ejus.* Eudras ergo pro magno beneficio comparat, quod Artaxerxes Judæis dederit & g. me sua principes & magistratus, qui eos secum, cum leges & instituta patris regerent, & in vero Dei cultu promoverent: sicut Pontas dedit, parum illi Deo cultum committare curavit. Et hoc beneficium, ILLUMINAVIT, id. 3. revertere, significat (sicut enim omnes trahunt sic sua latus est symbolice & causa

ocm.

SCOLIO HOSTIOX DEVS HOSTENT: ET OABET NOS
VITAM NOBISCAM IN ARBITRIUM HOSTIA]
Pax, intelligit succidam, hanc & letam: nam vivere
in more & iustitie, mors poris est quam vita. Ad
quod tradit Xenophon lib. 7. Cyropædia, Cyrum, cum
capta Babylone Perse ierent in civem, præcipit ut
pacerent & vitam darent, qui loqueretur lingua Syri-
ca, id est, Judæis: hanc enim mentem et induit Deus in
gratum Judæorum.

VERB. 10. ET STATUERUNT SOLUTIOHES] Ita vocat ruitas
& domos desolatias in Jerusalem que iam rellata abatur:
ET OABET NOS, (Ita lege cum Roman.
noo]em, ut legitur,) id est, munimen, tutellam &
securitatem & Samaritis, aliisque hostibus, qui tunc sub
Cambyle fabricam Urbis & templi impedirent: idque
factum est per favorem Artabatis, iam benevoli tamque
potentis monarchæ.

VERB. 11. QUI REPLEVERUNT EAM AB OIB USQUE AD
OS IN COMINATIONIBUS SUA,] id est, impleverunt
eam ab omni parte, sicut vas impletur ab ore ad os, id est,
ab una extremitate usque ad aliam acto, aliove liquore.
Adit Sanchez, ut ait, mentium demotæ, qua men-
tura omnia maxime liquorum officium habet, quod est
in vase limum, & abo magna est alioque liquoris abun-
dantia, et uno vase per se in aliud per canalium trans-
funditur, & inde rursus in aliud. Atque omnia vasa ad sum-
mum replentur. Quo dicendi modo multæ provinciæ si-
gnificantur plene abominatioe gentilitas.

VERB. 12. NUNC ESTO] sunt verba Dei prohibentis, ne quis
ducat uxorem gentilem.

ET NON QUARATIS PACEM EORUM ET PRO-
SPERITATEM EORUM] q. d. ne curatis, amittis,
queratis prosperitatem gentium vicinarum, que pace
fruentes abundant opibus & delictis, ut prospera ca-
pitis cum eis sordibus & matremonia inter: sed potius
Deo velle servate in terra vestra, ab eoque prospera
omnia pende & exoptate. Secundo q. d. non sitis foli-
de gustum vicinarum pace & prosperitate, ut
de eis gaudeatis: & si illa exultatur, doleris: no-
lum enim vultum et amicum inter, & matrimonia ian-
gere, sed potius cupio vos ab his esse averfos & iomi-
cos, ut eos conculetis, certatis & excidatis, ut iust
Deus, Exodi 23. 24.

VERB. 13. ET POST OMNIA QUAE VENERUNT SUPER NOS
IN OIBUS DIEBUS] id est, propter opera, est enim i-
precti & meriti] NOSTRA PERISSIMA, ET IN DEUS
NOSTRO] magno idololatris, quo sub Salomone,
Manasse, Jechonia &c. relicto Deo coluimus idola gen-
tium: quia tu Deus nostræ liberasti nos,
& captivitate Babylonicæ, in quam ob peccata nostra inci-
deramus, ET OBIISTIS NOBIS SALUTAM] libertatem,
et salvi redierimus in Jerusalem] sicut ait Hodis,
id est, sicut hodie factum coramms, gaudemus & gra-
tulamur: idque, Domine, fecisti hoc nos, ut tanto ben-
ficio tuo iustici

VERB. 14. Quia ali-
quando su-
per nos sit peccata-
la redim-
dani.

NON COMPARASTIMUS] ad pristina idola & vitia.
Nota, ut q. d. id est, quia, hic non sumitur proprie ut si-
gnificet causam, sed impropre, idque dupliciter, Primum ut
de parvula nil significans, sed per personam redundans,
& ornatus causa dumtaxat addita: Sic enim Hebræi
sepe usurantur v. 20, præterim cum rem gravem vel
causam, vel valde desideratam aut gratam significare vol-
lunt, ut Joan. 4. ubi Christus ait Samaritanæ: Bene dicitis,
quia non habeo uxorem, id est, me non habere virum: Et
Osee cap. 10. 11. Quia iustus super eum populari. Et c. eodem.
v. 1. Quia iustus dicitur, non est res nobis. Et ps. 17. quater par-
ticulari v. 20. Hebræi ad ornatum ponunt, & quædam latine,

quæ illi respondit, quæ idem valit quod quia, ver. 21.
22. 23. 24. Quare sensus erit: Post hæc omnia, quæ pro-
pter vestra opera feceratis postulamus, tu Deus nos liber-
astinos. Ita Sanchez.

Secundo, magister verba Vatab. pro quia veritatem
Hebr. enim x, id est, quia, speciat ad veritatem & sumit
pro sed, tamen, veritatem, ut Iliad 36. non quid
pariter terra in ana d. 7. quo pariter & reperit Sim; tamen.
id est, non potest parere uno die terræ utrumque po-
tenti Ston. Psal. 36. cum dicitur David de iustis: Non re-
fundatur in tenebris mala: subijctis de impiis: quia peccata
perierunt, id est, verumtamen peccatorum perierunt. Et
psal. 32. cum dicitur de peccatoribus: Reprobaunt vi-
tæ, aliove anis tunc: & de iustis illis subijctis: Quo-
nam Dominus in generatione iustitias: id est, verumtamen
Deus cum iustis erit & ideo non tenebitur.

VERB. 14

Sic & hæc: unde Vatab. verit: Postquam vero anno
hæc viderunt super nos propter opera nostra mala, & propter
ingentia delicta nostra: tamen, tu Deus nos, pepercisti,
ne nos deprimeres ob iniquitates nostras. Admiratur enim
Esdra inmentia Dei in Judæos clementiam, quod eos
ob tanta scelera in Babylone non dereliquit, nec plane
dereliquit, sed pepercit, quin & auro magnisque
donis auxerit, numeram libertatem, reditu suo parum,
restitutione curæ & templi: adeo ut beneficis suis cum
iporum ingratitude & maleficio certare videatur. Hæc
est divina clementia omnium humanam superans, & Deo
soli propria.

C

NUMQUID LEVATUS ES HOMIN USQUE AD COM-
MUNATIONEM] ut nos plane disperderes & confunde-
res: NE OBIISTIBUS NOBIS RELIQUIAS AD SALU-
TAM] ne scilicet es tot millibus Judæorum salvares
paucos aliquos, quos populi reliquias] q. d. mini-
me gentium: licet enim tu id optimo iure nobis fa-
cere potuisses ob nostra scelera, tamen solvisti. Vixit
enim tua clementia tuam iustitiam, ut non tantum pau-
cas reliquias, sed multa millia Judæorum tam in Judæa,
quam in Babylone salvares, & in vita conservares, que
primum Israël ac Republicæ, & Ecclesie tui decus
& splendorem quasi emortuum succubant, & reditivum
gloriosumque exhibebat.

B

DOMINUS DEUS ISRAEL JUSTUS ES TU] QUONIAM
OBELICIT SUMUS] QUI SALVASTIMUS] sicut
cut ois hæc] apparet, & ad omnibus centur. q. d.
miseri quidem & nobis peccatis ob peccata, quia ipso tuo
iudicio eos condemnasti, non passus tamen a vita super-
bis derelicti sum quæ salvarentur: qui in te excecim quæ-
dam iustitiam feci], ut iustissimus sis & dicaris, eo quod
non omnes perdidisti, ut iuste poterat, sed multos salva-
risti, ut iustitiam tuam clementia magna temperas: imò
iustitia tua sincerè te vincti & tua clementia, aut potius ipsa
se converteret in clementiam, faceretque ut clementia ius-
titie locum occuparet. Hæc enim est excessus iustitiae,
cum iustitia locum suum cedat clementie, imò in eam se
commutat, & transformatur.

VERB. 15

ECCE CORAM TE SUMUS IN DELICTO NOSTRO]
q. d. Reos nostri scilicet gravissimi delicti, scilicet quod
vices gentilitatis duxerimus.
NON ANIM STARI POTEST CORAM TE SUPER
HOC] q. d. Non potest hoc nulla ratione negari, excu-
sulari, velari, vel defendi: Hebr. Non enim est fla-
re coram te super hoc, quin in iudicio causa cedamus,
judicemque peccatores, ingrat, & rei litem dixit
magistralis. Quare præ pudore vultum velamus, imò
in terram prostratum, flagrantem gratiam & misericor-
diam tuam. Talis dicit esse possessivum seminis & ora-
pio, pudor & contritio.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras mandat dimitti uxores gentilitas, designantur profelli, qui hoc mandatum exequuntur, recensentur ii, qui gentilitas duxerant.

1. Sic ergo orante Esdra, & implorante eo, & sientie, & jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël coetus grandis nimis virorum, & mulierum, & puerorum, & fœvis populus fletu pul.

multo. 3. Et respondit Sathenias filius Jehiel de filiis Atram, & dixit Efdras: Nos praevaricati sumus in Deum nostrum, & diximus uxores alienigenas de populis terrae: & nunc, si est poenitentia in Israel super hoc, 3. percutiamus foedus cum Domino Deo nostro, ut proiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt: iuxta voluntatem Domini, & eorum qui timent preceptum Domini Dei nostri: secundum legem hanc. 4. Surge, tuum est docere, nosque erimus tecum: confortare, & fac. 5. Surrexit ergo Efdras, & adjuvavit principes Sacerdotum & Levitarum, & omnes Israel, ut facerent secundum verbum hoc, & juraverunt. 6. Et surrexit Efdras ante domum Dei, & abor ad cubiculum Johanan filii Eliashib, & ingressus est illic, panem non comedit, & aquam non bibit: iugebat enim transgressione eorum, qui venerant de captivitate. 7. & missa est vox in Juda & in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem: 8. & omnis qui non venerit in tribus diebus iuxta constitutum principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abicietur de cetera transmigrationis. 9. Convenerunt igitur omnes viri Juda & Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonas vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei, timentes pro peccato, & pluvius. 10. Et surrexit Efdras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel. 11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum & facite placium ejus, & separamini a populis terrae, & ab uxoriis alienigenis. 12. Et respondit universa multitudo, dixitque vocem magna: iuxta verbum tuum ad nos, sic fiat. 13. Verumtamen quia populus multus est, & tempus pluviae, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unus vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto) 14. constituuntur principes in universa multitudine: & omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, & cum his seniores per civitatem & civitatem, & iudices ejus, donec avertatur ira Dei postquam a nobis super peccato hoc. 15. Igitur Jonathan filius Azabab, & Jaasia filius Thecus, steterunt super hoc, & Mesollam, & Sebethai Levites adjuverunt eos: 16. Feceruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt, Efdras Sacerdos, & viri principes famularum, in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua, & sederunt in die primo mensis decimi ut querebant rem. 17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerunt uxores alienigenas, usque ad diem primum mensis primi. 18. Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerunt uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josede, & fratres ejus, Maasia, & Eliezer, & Jarib, & Godolia. 19. Et de dederunt manus suas ut eicerent uxores suas, & pro delicto suo arerent de ovibus offerrent. 20. Et de filiis Emmer, Hanani, & Zebedia. 21. Et de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semcia, & Jehiel, & Ozias. 22. Et de filiis Phasur, Eliocnai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozibod, & Elasa. 23. Et de filiis Levitarum, Josubod, & Semai, & Celai, ipse est Calita, Phataia, Juda, & Eliezer. 24. Et de cantoribus, Eliashib. Et de Janitoribus, Sellum, & Telen, & Uri. 25. Et ex Israel de filiis Pharos Remeta, & Jezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Melchia, & Banaia. 26. Et de filiis Atram, Mathania, Zacharias, & Jehiel, & Jerimoth, & Elia. 27. Et de filiis Zedua, Eliocnai, Eliashib, Mathania, & Jerimoth, & Zabab, & Azia. 28. Et de filiis Babei, Johanan, Hannonia, Zabbai, Athalai. 29. Et de filiis Bani, Mesollam, & Meluch, & Adia, Jafub, & Saal, & Ramoth. 30. Et de filiis Phathath Moab, Edna, & Chahal, & Banaas, & Manassas, Mathania, Beseleel, Bennai, & Manasse. 31. Et de filiis Herem, Eliezer, Josue, Melchias, Semcias, Simeon. 32. Bniamin, Maloch, Samarias. 33. Et de filiis Halom, Mathanai, Mathatha, Zabab, Eliphel, Jermai, Manasse, Semai. 34. De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Vel. 35. Bancas, & Badaias, Cheliau. 36. Vanai, Marimuth, & Eliashib. 37. Mithnias, Muthanai, & Jasi. 38. & Bani, & Bennai, Semai. 39. & Salmas, & Nathan, & Adias, 40. & Mechnedebai, Sisti, Sarai. 41. Ezrel, & Selemian, Seremia. 42. Sellum, Amaria, Joseph. 43. De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabab, Zabina, Jeddai, & Joel, & Banaia. 44. Omnes hi acciperant uxores alienigenas: & faciunt ex eis mulieres quae pepererant filios.

V222. I. SIC EGRO ORANTES EGREGA SE IMPLORANTE

ANTR TEMPLUM.] Et sicut, et jacentes ante templum.] Fecit hoc Efdras, ut populum ad poenitentiam invocaret abusus ducendi alienigenas, sua oratione & streu impelleret: ipse enim constituitur & desistit hic peccatum non suum, sed populi, quiaque perjurium & peccatum in se suscepit (atque accitit Christus, cujus Efdras hic est typus) ideoque publicam orationem instituit, cum genua & lachrymas prostratus in terram, & jacens ante templum, quasi indignum se exillamur qui templum ingredieretur, hincque orans: utque ante templum orans & plorans, ut habent Septuag. a toto populo circumfusio muleretur.

V222. J. ET NUNC EST POENITENTIA IN ISRAEL SUPER HOC.] Hebe, & Septuag. *si est spes*, scilicet Deum pro poenitentiam placidum. *Poenitentia* enim est dolor de peccatis cum spe veniae impetranda. Qui enim non habet spem veniae non poenitet, sed desperat in illa. Quare poenitentia includit spem remissionis peccati.

V222. J. HOSTES UT PROICIAMUS UNIVERSAS UXORES (alienigenas) ET EOS QUI DE HIS NATI] DE NATUM INEPTUM & amor, nos solliciti ad revocandos eorum matres alienigenas. Verum clem hi sunt filii nostri, inquam & inhumanum fore eos omnino abicere: quare abiciamus eos non placet & absolute, sed] Juxta voluntatem

DOMINI, ET PRACEPTUM EORUM QUI TEMENTI DOMINUM] ut scilicet modum abiciendi, quem viri sapientes & timentes Deum omnibus praeceptoribus, excusantur.

ET JURAVERUNT] SE UXORES ALIENIGENAS, ABSOLVET, & OMNINO DIMISSURAS] filios vero ex eis procreatos non abscique, sed juxta consilium Efdrae & sapientum Deum incrementum i se ablegatos. Sapientissimum hinc modum praeceptoribus, ut filios i se de domo sua amandant ad Collegia & paedagogia ad hoc militata & instituta, ut in his a viris prudentibus erudirentur iura Dei sive, timore & cultu, ac in bonis moribus. Ita Cajet.

Magna fuit haec resolutio Judaeorum, placit fieri poenitentia, & juramentum videri arduum. Jurant enim se uxores suas, quibus ardere magno tunc annos agglutinati fuerant, quibus amabant ut viscera sua, abicere, ut Dei voluntati legique satisficerent. Idem factus de probris, quos ut sua membra, imo ut vivas sui imagines, ac ut alteros se, ut porce i quibus post morem superstitis fupari, & in hominum memoriam consuevit videri carni, abicere, ut ipem posteritatis quasi succidant: q. d. majus placere Deo, qudm uxoriis & filios nostris imalimus gratiam Dei, quam uxorum. Deum enim amamus supra omne amabile. Quare ut ejus amari, religiosi & legi obsequiamur, illas i Deo nobis dicitos abicere, & quasi membra nostra i nobis differamus. Immo abicitur

Abicitur

Abraham patrem nostrum, qui unicum suum Isaac Deo immolate voluit.

Nota. Nonnulli cum Bellarmino lib. 2. de Matrim. cap. 23. censent hanc matrimoniam Judaeorum cum alienigenis sic irrita & nulla, eo quod lex Exod. 23. & Deuter. 7. vetas illa, videatur eadem panter irritare & annullare. Probabilis Cajet. & alii censent illa legi: fuisse dumtaxat vetita, non auctoritate. Lex enim in tale exprimit, quo significat illa esse nulla. Dissolvetur enim ea Esdras, qua in lege connata solvi poterant per seculum repudi Judaei permisit, ac prout hoc casu debebant solvi, ut ipse contra legem intra, & vetita ob periculum idololatric.

VERS. 6. ET JOSEPHUS ESDRAS ANTE DOMUM DEI, ET ABIIIT AD CURICULUM JOHANNAN FILII ELIASIB.] Hic *Ehasib* fuit pontifex, ac filius Joacim. Hanc enim fuit Jeres Pontificum illius aevi: Sarata oculo à Chaldaeis sacerdotibus filius Josede, hunc Joies, hunc Joacim, hunc *Ehasib*, ut patet Nehem. cap. 12. v. 22. Joacim ergo Joacim jam fuisse mortuus, neci successerit *Ehasib*, uti assertit Jocephus lib. 12. cap. 5. & *Euseb* in Chron. Certe anno Apyaxerxis vigesimo *Ehasib* fuisse pontificem, liquet Nehem. 3. v. 11.

VERS. 7. ET MISSA EST VOX IN JERUSALEM, Q. D. MISSA EST VOX, QUI LUIS VOCE OMNES JUDEOS CITARET, & EOS VOCARET IN JERUSALEM SUB PRECA COMMUNICACIONIS & CONSIFICACIONIS, ut audiret mandatum Esdras & principum de dimittendis uxoris alienigenis. Porro sub Juda & Benjamin intelligi ceteros Israelitas, qui se tribus Judagaggerunt sub Duce Zorobabale & Jesu Pontifice.

VERS. 9. IPSE EST MENSIIS NONUS, VIGESIMO DIE MENSIIS] Nota. Hebrei utebantur mensibus non solariis ut nos, sed lunariis. Una enim lunatio five unus latus per Zodiacum cursum, unum constituit mensiem. Porro primus mensis erat in capiti novilunium praesentis erat æquinoctio verno. quod modis incidit sub dem 23. Martii: nunc enim liberati fuerunt Hebrei: ex Aegypto per primam celebrationem Paichæ, & Agni Paichalis in mensis primo. Primus hic mensis vocabatur *Nisan*, qui respondebat nostro partim Martio, partim Aprili. Vide dicta Exod. 12. Nonus ergo mensis, de quo hic, vocabatur *Casion*, qui respondebat nostro partim Novembri, partim Decembri. Ordo enim mensium Hebraeorum est hic: *Nisan*, *Ijar*, *Sivan*, *Tammuz*, *Ab*, *Ehul*, *Tisir*, *Mercheshlan*, *Casleu*, *Tever*, *Sabat*, *Adar*. Ita Genes. in Calendario Hebraeorum.

ET ABIIIT OMNIS POPULUS IN PLATEA DOMUS DEI TERMINANTES PRO PECCATO ET PLUVIIS] q. d. tremebant interius ex conscientia sceleris eam exigantem, quod scilicet uxores gentilitas duxissent, contra legem Dei: tremebant pariter exterius ob pluvias & frigora: erat enim Novembris.

VERS. 11. ET HUNC RATA CONFESIONEM DOMINO

A DEO. Hebr. date דָּרְוּוּ יַעֲבֹבִים, id est, confessionem, laudem, gloriam, q. d. demerant vos, ac confiteamini Dominorum nomina, vobis vobis, cum sermo deificat sanctitatem & excelsitudinem, propositio, repudiata adhaerit uxores alienigenas. Hæc enim castitudo de potentia vestra valde Deum laudat & glorificat. Nam primo testatur spiritum esse patrum, non vero peccatores. Sic indò, subdit vos Deo Deique voluntas & legi. Tertio abdicabit à vobis periculum idololatricæ. Quarto, separabit vos quasi hostes de sanctos acontatice & contaminatione indiditum & mundum. Vide dicta Inuic. 7. 19 ubi Josucast ad Achas: *filii de gloriæ Dei*.

CONSTITUANTUR PRINCIPES] qui sequantur edificium jam editum, ac ceteris, ut singuli qui uxores alienigenas ducerent, eas dimittant. Hinc videtur edictum hoc excutit non mandatum fuisse, ac singulos partem sponte, partem coactos à principibus dimissis uxores gentilitas: id enim factum est; expresse narrat Jocephus lib. 11. c. 9. ac lib. 2. Esdras c. 9. 36. Negat tamen hoc Cajet. aitque *Ehasib* non pregaluisse, ut id possit ex quo ob multitudinem resistentium, qui uxoris suis agglorati erant, sed id potest esse post d. cem annos N. h. man. c. 12. 23. *In dubio*, in part. illis sub Judas ducerent uxores *Astidas*, *Ammonitas*, *Moabitissas*. *Et filiorum ex magna parte loquuntur Astidi, & Moabitissas loqui Judæis, & loquuntur iuxta linguam hebrei & pupuli*.

B VERUM HIC LOCUS NON CONVINCIT. DICIMUS POTEST, ESTQUE VALDE PROBABLE, JUDEOS POST TOT PROMISSIOES JURAMENTA, LACHRYMAS & GEMUS RESULSSE AD VOMITUM, AC CALDEI: NUOXES ALIENIGENAS REVOCASSE, VEL ALIAS SIMILES DUXISSE. Nam disertis totas populas hoc loco consentit Esdras in alienigenarum repudium, ut patet verb. 12. ubi dicitur: *Et respondit universis pupuli multitudine, dicensque voce magna iuxta verbum quod dixi ad vos (sic licet locutus & edixit) nobis) sic factum*.

ET CONSERVATE SONT] (planè & plene numerati, annotati, & in catalogo redacti sunt) OMNES VIRI, QUI DUXERUNT UXORES ALIENIGENAS.] Unde corum nomina dempeps fuisse recentissime in inscriptione: que res indicat magnum fuisse tunc morum corruptionem, ut sacerdotibus quoque pervaserit. Parro *corum pupuli, sic sacerdotes, et illas c. 14. 2.*

OMNES HI ACCEPERUNT UXORES ALIENIGENAS, ET FORERUNT EX ILLIS MULIERES QUAS PEPERERAT ET FILIOS.] Pro *pepererat*, Hebr. est יָוֶגְפָּה, id est, *pepererat*, quod nonnulli sic capiant, q. d. mulieres nonnullas alienigenas filios suos, quos et Judas conceperat, exposuerunt arbitrio & voluntati Judicum, ut egerent eos, aut retinerent. Verum hæc res non spectabat ad mulieres, sed ad uxores, rem & causam egerunt. Igitur *mulieres peperit filios idem est quod peperit filios, ut vertit Nolter, Sept. Vatab. & alii*.

C

LIBER NEHEMIÆ. ARGUMENTUM.

NEHEMIAS primus, ut patet Eſdra 1. 63. ante Eſdram (qui ſub Artaxerxe rediit) ſub Cyro cum Zorobabel & populo, Babyloſe reverſus fuerat in Jeruſalem, ut eam cum templo reedificaret. Unde cum ibi invenit Eſdras, ut patet Eſdra 1. c. 8. v. verum cum Samaritanis ſub Cambiſe Cyri filio ſalvata urbs & templi impedirent per novem annos, Nehemias reſgreſſus eſt cum Zorobabel Babylonem, huiusque pincerna Artaxerxes unius anno epus viſeribus facultate ab eo impetrata reſtaurandæ urbis, rediit ſecundo in Jeruſalem, tamquam inſtauravit, & multo undique curavit, ſpatio duodecim annorum, ſcilicet ab anno 10. Artaxerxis uſque ad annum 21. eiuſdem, ut patet c. 12. 6. quo factò, tertio rediit Babylonem, indeque tertio reverſus eſt in Jeruſalem, ibique paulò poſt mortuus. Audi Joſephum lib. 11. cap. 5. in ſine *poſt hæc, inquit, & aliam hanc, & laude digna opera, Nehemias jam ſenex deſuſſus eſt. Vir ad virtutem & piſtorem non natus, & in pincernis fuiſt beneſententiſſimus, reliquos ſervitorem fuiſt monumentum in Hieroſolymis memorandus.* *de Zorobabel autem in Baby lone manſit, ibique mortuus eſt, ut tradunt Hebrei in Seder Olam, & lib. 3. Eſdra cap. 3. 4. & 6.*

Nehemias

An mar
Nehemias

2. 1. 2. eff
ex-dem
prob. 1.

Quæres, quis & qualis fuit Nehemias? Severus Sulpitius, S. Iſidorus & Statius Senenſis in Nehemia conſent eum fuiſſe de tribu Juda. Verum ſacerdotem eum fuiſſe, ideoque oriundum ea tribu Levi, liquet 1. Machab. 3. 11. Porro fuit ipſe auctor Artaxerxis, imò pincerna, unde ab eo obtinuit facultatem urbem reedificandam, idque fecit magno labore, magnaque fortitudine aſſiduè cotando cum hoſtilibus fabricam impediendis. Artaxerxes hic fuit Longimanus Xerxes filius, ſub quo Poſtonira Judæorum erat Flaſib filius Joſacm, nepos Jeda Nehemias ſamitaræ & adjuvor. Porro, Nehemias præter huic liberum ſcripſit alium de rebas que Judæia poſt reditum in Jeruſalem conſtituerat, cuius fit mentio 1. Machab. 1. 1. *deſcribitur autem in deſcriptionibus & commentariis Nehemias hæc eodem: & ut conſtituam Bibliothecam congregat de regimibus liberos & Prophanorum, & David, & Epuloſ Regum, & de domibus.* Quæres ſecundo an hic Nehemias fit idem cum Nehemia, cuius meminit Eſdras cap. 2. & ſeq. Nonnulli emittent effe diverſum; probant præmo, quia ille Eſdras fuiſt unus & ductibus redemptum eſt captivitate ſub Cyro: quare tunc erat viginti annorum ut minimum. A primo autem anno Cyri uſque ad annum 23. Artaxerxi Longimani, ad quem Nehemias hic noſter pervenit, ut patet c. 12. 6. fluxere anni 96. Quare tunc Nehemias erat ut minimum octuagm & ſedecim annorum, & proinde ſortepus ad officium pincernæ Artaxerxi, multò inæpore ad laborioſam idam legationem, & profectionem in Jeruſalem in Perſidam ad Artaxerxem, de qua c. 13. 6. Secundo, quia Nehemias hic paſſim de ſe loquitur in prima perſona: de Nehemia autem Eſdras ſocio loquitur ſcript. in tertia perſona, ut patet c. 7. v. 61. & c. 8. v. 9. Tertio, quia Nehemias hic vidit Jaddum qui fuiſt Poſtonira, & occurrit Alexandro magno, ut loquitur cap. 12. 11. de huius tunc Cyro Nehemias effe doctorem annorum (tot enim ſunt ab Eſdra & Cyro uſque ad Alexandrum) & amplius.

Verum plures emittent uſum eundemque effe Nehemiam, non duos, idque videtur verum. Nam Nehemias tam hoc libro, quam in libro Eſdræ vocatur Athelias. Audi lib. 1. c. 8. p. dicit autem Nehemias *(ipſe eſt Athelias)* & Eſdras in ſacerdot. Secundo, quia quod de Athelias, id eſt, Nehemia dicitur 1. Eſdra c. 1. v. 63. ſcilicet eum præcepit,

ut ſacerdotes inerti & doliſi non comederent de viſimis ſanctificatis, donec oraculo pontificis conſtaret ipſos eſſe veros ſacerdotes; idem præſens de eodem dicitur Nehem. c. 7. v. 61. Tertio, quia hic Nehemias c. 7. dicitur cum Zorobabel & Jeſa, ſive Jeſu filio Joſede, ſub Cyro, veniſſe in Jeruſalem. Quarto, quia c. 8. Nehemias cum Eſdra interpretatur Eſdræ legem populo. Ergo unus fuit Nehemias ſedemque Eſdræ ſocius, eo tamen junior. Ita Salian. Sanch. & alii.

Ad primum reſp. Nehemiam fuiſſe longævum, adeoque fortem & vèrum à Deo in militiam ſecundam conſecratum, in commodum populi, ut Jeruſalem reedificaret, & civium cauſam apud Artaxerxem ageret. Sic & Eſdras ſort 323. annorum & amplius, ut in proximo Eſdræ oſtendi.

Ad ſecundum reſp. Nehemias hujuſ libe eſt auctor, ideoque hic ſubinde loquitur de ſe in prima perſona, & non ſemper, nam in tertia perſona de ſe loquitur cap. 7. v. 7. & 70. & cap. 8. v. 9.

Ad tertium reſpondebo cap. 13. v. 11.

Allig. Nehemias ſuit typos Chriſti tam omine quàm re: Nehemias enim Hebr. idem eſt quod conſolator Dei, quia ipſi à Deo miſſus eſt ad ſolatum populi, ut eum conſolaretur in reedificanda Jeruſalem. Sic Chriſtus à Patre miſſus eſt in carnem, ut conſolaretur lignotes in ſine, ut ſtat c. 64. uſque Eccleſiam veterem labantem reſtauraret, & in novam ſanctamque transformaret, adeoque ut ſingularum Chriſtianoorum animas faceret urbes, ut tempſa Dei; ita hoda, Gloſſa, alii, æque S. Hieron. Epith. ad Paulhan, cuius verba recipiſſi proceſſo in Eſidam.

Rurſum Nehemias ſuit uti genere de ſurpe, ſic & vitæ ſanctitate magnæque animi doctus illuſtris, adeoque Artaxerxi præclarus, imò pincerna; ſic & Chriſtus ea Davide, Salomone, ceterique regibus Judæ oriundus fuit ſanctus ſanctorum & ſapientis ſapientium, imò plenus gratia & veritate, Joan. 1. Luc. 3.

Tertio, Nehemias ingenti labore & zelo Jeruſalem reedificavit, ac Rempub. ſalutem optima legibus communiſſe, atque pro ea contra Samaritanos ædificat certavit, nec ullum pro ea periculum deſiguit, nullam ſanguinem reculaſſe, adeoque ter Babylonem vel Perſidam adit, ter in Jeruſalem rediit, licet jam grandævus & ſenex. Sic Chriſtus divino zelo accenſus ædificavit Eccleſiam tam militentem, quam triumphentem, tamque ſanctiſſimam percepit & conſiliis Evangelicis ornavit & ſtabilivit, ac pro ea & annuarum ſalutem oculum laborem uſque periculum detrahit, ſed totam vitam omniſſeque vires pro ſua ſalute impendit, ac tandem in ſinem & atrocem crucis mortem ſubiit. Idem imitator Prælati, Principes, Paſtores, Sacerdotes, Religioſi & fideles adit, Simili modo Eſdras per Iſrael in bono bis Babylonem adit, bis in Jeruſalem rediit. Carolus Magnus quæter, ac Eſdras in ejus vita, Romam venit, ut Ponticæ & Eccleſie Romanæ contra Longobardos alioque hoſtes auxiliaretur. Unde Imperator, anno Domini 804. creati, & Leone III. Pontificæ coronati meſus Romæ in Baſilica S. Petri in pluriſſimis navitatibus Chriſti, ſit Anaſtaſii Biblioth. & ex eo Baronius, anno Chriſti 800. S. Ludovicus bis expellitur in terram ſanctam ſuſcipiſſi, ac licet in perice captus, tamen eſt malique accenſus, ſecundo tamen reverſus pelle exercitum ſua mori in vadente vitam in cadem poſuit, ac mortis filius poſt-riſque ultimum hoc dicit mortuum, ut pro Dei gloria & ſanctam Eccleſie ſalutem ac tutela nullum diſcrimino reformidaret, nullum laborem detrectaret, ſed, ſi opus eſt, ſanguinem vitamque in tam glorioſo opere profundent, ideoque ſe eis eadem) lo præſtavit, ac ſertum alacrumque in cadem tam pia mori. Lege epus vitam.

3.

4.

Nehemias
Typh
Chryſi.

Carolus
quæter
adit Ro-
man.

S. Ludovicus
cap. ſu. eſt
malique accenſus,
ſecundo tamen
reverſus pelle exercitum
ſua mori in
vadente vitam
in cadem poſuit,
ac mortis filius poſt-
riſque ultimum hoc dicit
mortuum, ut pro Dei
gloria & ſanctam
Eccleſie ſalutem ac
tutela nullum diſcrimino
reformidaret,
nullum laborem detrectaret,
ſed, ſi opus eſt,
ſanguinem vitamque
in tam glorioſo opere
profundent, ideoque ſe
eis eadem) lo præſtavit,
ac ſertum alacrumque
in cadem tam
pia mori. Lege epus
vitam.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias auditis Judæorum in Judæa aramnis, luget & gemit, ac jejuniis & precibus Dei opem implorat.

1. **V**erba Nehemias filii Helchiae. Et factum est in mense Casleo, anno vigesimo, & ego eram in Sulis castro. 2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse & viri ex Juda: & interrogavi eos de Judæis, qui remanserant & supererant de captivitate, & Jerusalem. 3. & dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captivitate ibi in provinciâ, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Jerusalem dissipatus est, & portæ ejus convulsæ sunt igni. 4. Cunque audivim verba hujusmodi, scidi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunabam, & orabam ante faciem Dei coeli. 5. Et dixi: Quæso Domine Deus coeli fortis, magne æque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua: 6. Hinc aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die, pro filiis Israël servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi: ego de domus patris mei peccavimus, 7. vanitate seduciti sumus, & non custodivimus mandatum tuum, & ceteronominis & iudicia, que præcepisti Moyfi famulo tuo. 8. Memento verbi, quod mandasti Moyfi servo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos: 9. & si revertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea: etiam si abducti fueritis ad extrema coeli, inde congregabo vos & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi. 10. Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida. 11. Obsecro Domine, viri auri tua attendens ad orationem servi tui, & ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: & dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum hunc, ego enim eram puerum tuum regis.

VERBA NEHEMIAE. Jloquitur enim hic Nehemias, suaque facti pro Judæis curæ & consilio confert. Unde loquitur cum hinc lib. II. Esdræ. Notat Nehemias sub Cyro cum Zorobabel Judæos & Babylone redire in Jerusalem: motum cum Carbo filius Cyri filius vobis: si qui fabricam impedit, redire in Babylone, ac sua industria, sanctitate & obsequio Artaxerxes regem sibi & Judæis devotum.

IN MENSE CASLEO (quoniam partim Novembri partim Decembri respondet) ANNO VIGESIMO J Artaxerxis, non Mithranis, ut vult Scaliger & Petrus sed Longomani, ut passim docent Interpretes.

ET VENIT HANANI UNUS DE FRATRIBUS MEIS id est, contribulibus meis, puta omnibus ex tribu Levi, & quæ ego descendo.

ET MURUS JERUSALEM DISSIPATUS EST, ET PORTÆ EJUS CONVULSÆ SUNT IGNI id est, hælæis & Reg. ubi. id. Verum hoc p. m. p. idem scilicet, non videtur Nob. tuas æquibus Cyro redire in Jerusalem. Quæ videtur Jada sub Dario Hydraspis adificantes templum, simul ursum, muros & portas Levi esse inflavisse. Ubi enim habitabat rex & curia, et missa Levitarum. Et ceteros in templo serventium, & civium & Babylone talem, nisi in Jerusalem maria cuncta & portis clausa?

Hic apparet, quod post reditum Nehemias in Jerusalem, Samaritanique hostes Judæorum Jerusalem invadit: muros dissipavit, & portas combussit, adque linguas convulsas. Nehemias, qui illi audient ingemit, & patitur, quæ erat amarissima, calamitatem deplore. Valente enim multi Judæorum, qui in Babylone in Jerusalem redierant, cum viderent urbem dilanationem & hostium credens insulam, rediisse in Babylone, adeoque hostium facie fuit muros verbis dissipare, & portas comburere templum non item, qui hoc erat in his arce & a paucis Judæis pro arce & focus pugnantibus hinc, tunc defendebant.

ET VENIT HANANI UNUS DE FRATRIBUS MEIS id est, in Babylone nostro circum sunt, videntur coningens, ex oculis curvis & rotandi extr. mirum: ita judicium vulg oculum, capus hinc sublimis S. Scriptura te conformat. Septuaginta vertunt: *in favositate fundamentis caeli*, id est, ab ea parte, ubi videtur ea lum fundari, ac quasi inveni & incumbere extr. mirum. Sic dicitur Deuter. 30. 4. *Si desideraveris caeli*, id est, ad extrema terra, quæ videtur esse quasi cardines sustinentes caelum, *facies dissipata, sicut te retrahet*.

QUOS REGIS MISSI ex Ægyptia servavit: ac deinceps Ispici jugo Philistinorum, Ammoniorum, & Moabitum, & ut patet ex libro Judicum & Regum.

ET DA MIHI NEHEMIA in Ægyptia regem, capus ego puerum sum, ut ab eo impetrarem, quod data occasione, postulare desidero, scilicet restauracionem Jerusalem.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias ab Artaxerxe impetrat facultatem redeundi in Jerusalem, ejusque muros inflavandi: cui res strenue resistit, frustra hostibus eum impedit conantibus.

1. **F**actum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis: & vinum erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi: & eram quasi languidus ante faciem ejus. 2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te ægrotum non videam? non est hoc frustra, sed malum nefcio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis: 3. & dixi regi: Rex in æternum vive: quare non mereat vultus meus, quia civitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ ejus convulsæ sunt igni? 4. Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum coeli, & dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & si placet regi: vultus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam. Dixitque mihi rex, & regiina quæ sodebat juxta eum: Utrumque ad quod tempus erit iter tuum.

100. 1.

100. 2.

100. 3.

100. 9.

100. 10.

100. 11.

tuum, & quando revertetur? Et placuit ante vultum regis, & misit me: & constituit ei tempus. 7. Et dixi regi: si regi vultur bonum, epistolam det mihi ad duces regionis trans Flumen, ut traducant me, donec veniam in Iudæam: 8. & epistolam ad Asaph eustodem saltem regis, ut det mihi ligna, ut tege- re possim portas turris domus, & inuros evitatis, & donum, quam ingressus fuero. 9. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum. 9. Et veni ad duces regionis trans Flumen, & dedique eis epistolam regis. Miserat autem rex mecum principes militum, & equites. 10. Et audierunt, Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites & contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo, qui quaereret prosperitatem filiorum Israel. 11. Et veni Jerusalem, & eram ibi tribus diebus, 12. & surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicavimus quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Jerusalem, & jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedeba- m. 13. Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam sterco- ris, & considerabam murum Jerusalem dissipatum, & portas ejus consumpsissimas. 14. Et transivi ad portam fontis, & ad aquaeductum regis, & non erat locus jumento, cui sedesam, ut transiret. 15. Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum, & reversus veni ad portam vallis, & credi. 16. Magistris autem nesciebant quò abissem, aut quid ego facerem: sed & Judæis & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram. 17. Et dixi eis: Vos noitis afflictionem in qua sumus: quia Jerusalem deserta est, & portæ ejus consumptæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Jerusalem & non simus ultra opprobrium. 18. Et indicavimus manum Dei mei quod esset bona mecum, & verba regis, quæ locutus esset mihi, & ajo: Surgamus, & ædificemus. Et confortate sunt manus eorum in bono. 19. Audie- runt autem, Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites, & Gosem Arabs, & subanna- verunt nos, & despecterunt, dixeruntque: Quæ est hæc res quam facitis, non quid conera regem, ut rebelletis? 20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cæli ipse nos juvat, et nos servi ejus (imus) surgamus et ædificemus: vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

VERB. I. **F**ACTUM EST AUTEM IN MENSIS NISAN ANNO VIGESIMO ARIAXERXIS Longiman: hic enim (non verò Xeres pater eius, cui proxime perperam hoc ascribit Josephus) 31. annis & amplius regnavit, ut dicitur c. 13. 6. *Id est Julius Africanus, S. Hieron. Aug. Euseb. Chrysost. Theod. Beza, Ruper. & alii quos citat Perer. lib. II. in Daniel qui protulit passim ab hoc anno vigesimo Artaxerxis, quo ipse Nehemias fuerat desinit Jerosolymæ recondicando, in libro 20. hebdomades Danielis cap. 9. 21. vide ibi dicta. Fuit enim isdem hunc locum pertinet. Quare et hic non repetat.*

ET LEVAVI VINUM (de mensa) ET OSORIBO ET IN MANU, ut biberet quævis pincerna. Quare, quomodo Nehemias adeo evescitus, ut Artaxerxi monarchæ fuerit familiaris, imò à poculis, quod officium in aula est primum, nec nisi magis & fidelissimis committitur? **R**esp. prima causa fuit sapientia, virtus & gratia Nehemiz, ut dixi, qua fe infirmavit in animos Principum, ut eos sibi suæque genti Juliac conciliaret. Secunda causa fuit, quod illum sibi, Nehemiz & Judæis affinxit. Sed hoc examinandum in lib. Esther. Tercia causa magis particulari caritè, quòd reges Persarum bibere vinum Syriacum, sive à Syria advectum, esse Suida L. 17. & Arthoro 4. **S**ive autem pars vel appendix est Judææ: Quare Nehemias Judæum voluit Artaxerxes esse suum pincernam, ut is vel vinorum patriæ suæ aprinè peritus, meliora vitæ Judæa vel Syria sibi ad- vchi curaret, eaque accenset conservaret & regeret ea arte & modo, quo in Syria consueverat & regi solent, ut acetem aliudve vitium contraheret.

Audi Artaxerxi lib. I. c. 26. *Perferam reges, inquit, vinum Chalcidiam tamè bibebant. Postquam in Damasco Syria 22. tradidit, alii que (sua) à Persis vocat. Porro de corum aqua, quam pocabant, ita scribit idem Athen. lib. 2. c. 6. *Hydruntis, sibi, lib. I. scribit Reges Persarum aquam videri esse Chalcidiam sibi perhibere, ut quantam & alie nullo bibent. Fuit hæc mora regum superflua, ut dignitate regia indignam ducerent aliam aquam bibere. Audi Aelianum lib. 13. *Cum alii comestus magister sententia & sibi etiam plura sequantur ex Xenoph. nam etiam aqua ex Chalcide simul vocabatur. Cum vero in loco dicitur sitient, neque sine remedium nullum inveniretur: proclamant non in excessu esse, sibi quæ aquam ex Chalcide habere per regem daret bibendum, & convenerunt ut quidam qui poverillam haberet, idque peritiam, daret, quæ illam Xerxes, & cum qui dederat in beneficiis loca habuit, quoniam nisi illa fuisset inventa, perisset.***

ET ERAT QUASI LEX QUORUM ACTUS SECUNDUM JUDÆOS. **I**dem, quæ autem non fuerant nullius (hoc est, regis) curam. Ita Vatab. & Pag. Verùm Nollus p. 103. loquitur per

id est, non, legibus se per, id est, si unde veritè: *Etiam quæsi malus, id est, trillit, maculatus, exhaustus, languidus, ut am et minimum morosus, vigilans, seculum faciem ejus pulsentem, maculatum & languidum efficerent. Porro Sepuag. pro 7. id est, malus, legens est alius punctus 7. non id est, virtus, ut cum 7. non erat aliter (id est, virtus) curam 11. q. d. ego solus eram cum rege.*

DIXITQUE MIHI REGIS: QUARE VULTUS TUUS TRISTIS EST, CUM TE ADORTUM NON VIDAM? **N**ON EST REX PERUSITA, SED MALUM NESCIO QUOD EST IN CORDE TUO. **J**ustificatus est rex ex vultu desecto Nehemiz, illum habere aliquid quod eum valde affligeret, aut certe cum factum aliquid machinatus, & forte inobis aliquos contra fe moliri. Unde contristatus vultu ex quærit, & ambigue loquitur, ut Nehemias dicitur sincerè exprobat, atque: *malum nescio quod est in corde tuo: malum, id est, aliquid, dolos, error, & q. d. motus sui vultus tuus, ergo in illa aliqua est in corde tuo, hæc enim motus vultus te offendit & parit, aut malum, id est, malitia, maligna machinatio, ut fortè contra me quid mali mediteris: unde Sepuag. verum: non est hoc quod est in corde tuo. Hæc enim 2. 2. Videtur tunc rex in Nehemias sibi in vino vinum propinax.*

Reges enim, qui sibi sunt peritiam formidant multoque habent amulos, quibus ita timet, ac presertim vultu in cibo & potu: nam ut ait Seneca in Thyeste: *quoniam non auro habetur affricus in Nihilum adspiciam à reg. oblatum ex moretore bibere noluit, quod non est incredibile.*

REX IN EXARUM VITA 3. d. 10. 20. ut dual finem & in æternum, si fieri potest, viva. Dicit hoc ut timorem regis eximat, scilicet: que te nihil contra que vitam moliri.

QUAE CIVITAS DOMUS SEPULCHORUM PATRI MEI DEDERA TIBI 3. d. ego mortuus sum, quia Jerusalem, in qua sepulti sunt patres mei, extraxit eorum sepulchra, deserta est. Sepulchra vocat domus, quia domus Hebræis significat quævis locum, antrum, thecam, loculum, qui aliquid corpus ambit & continet: fe nisi vocantur domus, aliam; sicut & mare vocantur domus piscium.

Porò magna fuit peritiam cura & religio sepulchri patrum & avorum, ne offi corum abjurerentur, & abjicerentur, aut prephanerentur, & ebus prophanus vel immundus micterentur. Unde Baruch cap. 16. id ipsum à Chaldæis factum lugere & deplorat dicens: *secessit veritas tua*

*Causa ear
Nehemias
rege ab-
11.
1.
2.
3.
Fides Per-
feram bi-
bebant vi-
num à Sy-
110.*

*VERB. I.
VERB. I.
VERB. I.
VERB. I.
VERB. I.*

*Religio se-
pulchri
prophan?*

quo locutus est in manu suorum prophetarum, ut transferretur ex regem regnum & esset parum regnum de loco suo; & tunc profeta fuit in eorum fide & in gratia sua. Hinc enim est commentum erat Deus per Jeronimum c. 4. Hinc inquit, & regnum Juda, & esset in eorum fide, & in prophetarum, & esset regnum qui habebantur in Jerusalem de sepulchris suis. Apud omnes gentes enim valida gravitas inopia & infamia habita fuit violato sepulchro. Unde Hieronimus Epodo Ego 16. id metuens ita ligit:

Barbari hinc comas vestes villas, & urbes
Egros formae verberat angula.
Quaque cavae venit, & solida ossa Quirini
(Nefas videte) dissipata insolens.

Quocirca Antiochus hanc piam gravemque Nehemias querelam & quoque auribus accepit, tunc, qui Scythae Davit & voluit respondere. Rem scilicet narrat Valer. Max. lib. 5. c. 4. Davit, inquit, totius regni sui vestigia in eorum regione subinde impetum facientes paventem edentes ad ultimum Asiae situlidum pervenerunt. Interrogat deinde ab eo per legatos quem fugerit finem, aut quod autem paganos saltem esset respondere, seuque ubi illis, neque agris cultis, pro quibus dimittere, habere. Ceterum cum ad partem suam monitione venisset, situlam quendam scythae praefata solentem.

Sic etiam Arabes, licet feri & barbari sepulchra suorum dicam & parum tuerentur, uti usque quasi per artem & loca depugnant, uti milia Romae narravit coertum vici Marston.

VALE 4. ORAVI DEUM brevioris calculatorem, sed ardenti, ut sicur peccat rigent mihi meique facere benevolentem, sic & pergere, ut postulationi meae quae ei propositura erant de re edificanda Jerusalem, annuere.

VALE 6. DIXITQUE MIHI REX UT REGINA scilicet Esther, inquit Tormis Illus, Gordonus, Serarius, Sallanus, Sanchez & B. Harn. tom. 5. l. 1. cap. 7. de quo plura in proemio Esther: USQUE AD QUOD TEMPUS ERIT ISTE DOMUS, & q. d. quantum temporis in eam & restum inferius & optatum enim te quae consistit redire, ut in tuo pingere officio, quo tam egregie peragere, nobis inserviat perire: oolum enim diutius tam grata subire carere presentia. Quid ad haec responderit Nehemias cum narrat, certum tamen est ipsum respondisse & compos aliquid assignasse, usque breve, quoniam fore patita dicto & opinione sua diutius deprecus fuisse Jeronimus max. ubi enim ut dux praesertim per duodecim annos, scilicet ab anno 10. Antiochus usque ad 31. ut patet cap. 6. ver. 1. & cap. 13. 6. Unde nonnulli putant eum toto hoc tempore abstinere & regere per 18. annos, sed regere & regem desideratum non videtur tulle cum longam abstinere: quare verisimile est Nehemiam postmodum 15. dies, quibus maronem fabricam perfecit, ad regem rediisse, ut patet cap. 6. 14.

VALE 7. TRANSIUNTIUM (Euphratem) UT TRAQUANT ME, donec veniam in IUDAEAM] Cis Euphratem enim omnes ferè gentes usque ad Iudaeam erant amulae & inimicae Iudaeorum, ut nollent Jerusalem urbem olim tam potentem & celebrem foreq. formidabilem restitui. Dux enim omnes regiones à Jerusalem usque ad Euphratem dederat Iudaeis, & Euphratem etiam dederat limitum. Unde & David videlicet sua arma praevalit usque ad Euphratem, hinc & Josephus lib. 11. c. 3. ait haec gentes oportet Nehemiam duo octiduo grassatas fuisse in agris Iudaeorum, omnium cadibus, rapinis & cladibus confecto. Quartus id scimus Nehemias meritis à rege petit, ut curaret talium secundicia usque in Jerusalem: rex vero hoc & amplius ei indulset: addidit enim ei ad tutelam militum praesidium.

VALE 8. ET EPISTOLAM AD ASIATH CUYUSDEM SALTUS URGIS] qui erat in monte Libano, ut inde darentur mihi ligna, ac per mare in Joppam mitterentur ad fabricam urbis Jerusalem: Ita Sanchez & Vilalpand. tom. 3. lib. 3.

VALE 11. UT TRARE POSSEM FONTES YRIS DOMUS] Dni, post templi, ut habent Complut. licet enim templum jam esset extructum, appendices tamen templi secundum erant extructae. Ita Vatab. Unde Hebr. est: Ut regere possim fontes palati regni, quod erat domus, scilicet Dei, id est, templo auctum.

ET RAM EBRETRIBUS OBIBUS] lateris & abfconditis, ut noctu lustarem rimas urbis, videremque quid Cerui. à Lap. in Esdra, etc.

A fluxum refractari oportet, ac sanabatur delecti consistia mea restituit & impediens.

ET JONATHAN NON ERAT NICHIN, HEBRAEUM, sed ego solus obfensum & fatigatum vehabar quo vel athen: foci vero me pedes mellebant, ut ex equorum equumque numero & strepitu hosticis nostris excitaret ad nos infestandum.

EGRESSUS SUM PER PORTAM VALLIS] Porta haec non erat illa orientalis, quae ducebatur in vallum Josephat, sed altera occidentalis, quae respiciebat vallis cadaverum & Calvariae. Ita Septuaginta: BY ANTE PORTEM ORACONIS] ex quo scilicet aquae salubres & vomebantur per os athen vel lapides draconum: BY PORTAM BYSGOBIIS, per quam fons cuncta evehebatur. Ita Borchard. Vilalpand. Adrichom. Sitonius.

ET COMIDIBUS MURUM JERUSALEM DESTRUXIT] Hebr. מַיְתָרָה מִן הַיְמִינִים, id est, opus, scilicet murus, & destruxit, ubi in hebr. metu finale, quod solet esse clausum, est apertum, ut inducere murus urbis iussit hinc & apertus, quia ductus & dissipatus.

B ET TRANSIIT AD PORTAM FONTIS (Siloe) BY AD AQUADUCTUM REGIS] Ezechias: Ezechias cum aquas fontis Siloe per aquaductum, per fossa, derivavit in punctos urbis: in vallum, ut civis obfidi à Sennacherib haberent aquam ad potum, & Assyri obfidi potum, ut parat. Paralip. cap. 31. ver. 30. Ipsi est Ezechias, qui obfidiavit fossam per aquam Gibon, & avertit aquas salubres ab incidere rivum David Et Clarus in Ezech. 4. v. 10. Ezechias movit civitatem suam, & induxit in medium fossas aquam, & solis ferro rupta, & edificavit ad aquam potum. Vide ibi dicta.

ET NON ERAT LOCUS JONATHAN, UT TRANSIRET] quia hinc erat ruper perierat, inde ruderamentorum dirigitur, atque aquae omnia opplentes, quare licet reflectere constitutum.

ET ARGUMENTUM YONATHAN (Codon) HOC EST, BY ET HEBRAEUM MURUM, ut viderem quid primò in eo restituerantur foret, & cui parti hinc manus adhiberent: BY MURUS VENI AD PORTAM VALLIS cadaverum & Calvariae, de quo 11.

C ET RELIQUIS QUI BACCERANT OPUS, id est, officibus & perfectis operum, qui scilicet destinati erant ad fabricam murorum, sed ob hostium incurfus & vexationis operis intermiserant, vel tarde & remissè illud exercebant.

ET INDICAVI BIS MANUS DEI MEAE, QUOD BISSI ROMA NICUM] Manu symboli est opis & auxilii, item directionis & protectionis: hanc enim à Deo fenerat Nehemias, tum quod regem Antiochem tam sibi benevolam & liberalem effecisset: tum quod summo impetore hostes & difficultates, uti speraret prosperasset. Igitur Nehemias significans Judaei partem Dei, partem regis erga se & ipsi benevolentiam, à zinoque ut ut fabricam murorum urbis ob Samaritanorum insultus conficit, vel negligenter curam generosè & ferventer resumerent.

AUDIERUNT AUTEM SANABALLAT HONORIBUS.] Alius est hic sanaballat socero Manassis, primi Pontificis Samaritanorum in monte Gazim. Ille enim Hononites hunc Manassis socerum antecessit sup. annis, ait Sallanus, de quo plura inferius.

ET TORIBUS BEAUM IN AMONONITIS] quia sermo de mancipio erudit, ac Ammononitis Praefectus à rege: fuit enim erant constitutus, & quae ac Sanaballat Samarum & Gofem Arabum. Hi ergo tunc Praefecti vicinarum regionum Nehemiam & Judaeam suere infensi & in fabrica adversaria.

VOSIS AUTEM NON EST PARAS ET JUSTITIA, BY MEMORIA IN JERUSALEM] Justitia, id est, jus, q. d. vos quia Samaritani estis (olim ab Afsyris traditi ad incolendam Samarum 3. Reg. 17.) Ammonites & Arabes, à Peris sup. accepitis ad administrandum Samarum, Ammononidem, & Arabum, non autem ad Iudaeam & Jerusalem, nec hactenus in Jerusalem habitavistis: nulla enim ex vestris est memoria. Quare agitur vestras apud vestras vobis commisit, nullis autem rebas nullis vos immicere: ego enim à Rege Perseus potestatem reddidit, Jerusalem pleno iure accipi: quare caveo, ne vos mihi opponatis, aliquoq. enim regi Perseum vos opponatis, cumque vindicam experiemini. Ita Cajet. Sanchez & alii.

CAPUT TERTIUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias recenset, quam quisque muri partem, quas turres & portas reedificavit.

1. **E**T surrexit Eliashb sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes, & reedificaverunt portam cubitorum sanctificaverunt eam usque ad turrim Hananiel. 2. Et juxta eam reedificaverunt viri Jericho: & juxta eam reedificavit Zachur filius Amri. 3. Portam autem piscium reedificaverunt filii Asna: ipsi texiturunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes. Et juxta eos reedificavit Marimuth filius Urue, filii Accus. 4. Et juxta eum reedificavit Mosollam filius Barachie, filii Mezebel: & juxta eos reedificavit Sadoc filius Baana: 5. Et juxta eos reedificaverunt Thebeni: operantes autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. 6. Et portam veterem reedificaverunt, Joadia filius Phatai, & Mosollam filius Besodia: ipsi texiturunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes: 7. & juxta eos reedificaverunt, Melchias Gabaonites, & Jadam Meronathites, viri de Gabaon & Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen. 8. Et juxta eum reedificavit Eziel filius Araia auriifex: & juxta eum reedificavit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateae laterioris. 9. Et juxta eum reedificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem. 10. Et juxta eum reedificavit Jodai filius Haromaph contra domum suam; & juxta eum reedificavit Haterus filius Hasboniae. 11. Modiam partem vici reedificavit Melchias filius Herem, & Hafub filius Phahath Moab, & turrim furnoecum. 12. Et juxta eum reedificavit Sellum filius Alohes medicus partis vici Jerusalem, ipse & filius ejus. 13. Et portam vallis reedificavit Hanum, & habitatores Zanoc: ipsi reedificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro usque ad portam Herquiliini. 14. Et portam Herquiliini reedificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipse reedificavit eam, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes. 15. Et portam fontis reedificavit Sellum filius Cholboza, princeps pagi Maspha: ipse reedificavit eam, & texit, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes, & muros piteime Siloe in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de civitate David. 16. Post eum reedificavit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiae partis vici Bethvir, usque contra sepulchrum David, & usque ad piscinam, quae grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium. 17. Post eum reedificaverunt Levig, Rehum filius Benni: post eum reedificavit Hasbais princeps dimidiae partis vici Ceile in vico suo. 18. Post eum reedificaverunt fratres eorum, Bavai filii Enadab, princeps dimidiae partis Ceile. 19. Et reedificavit juxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. 20. Post eum in monte reedificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam ab angulo usque ad portam domus Eliashb sacerdotis magni. 21. Post eum reedificavit Merimuth filius Urue filii Haocus, mensuram secundam, a porta domus Eliashb, donec extenderetur domus Eliashb. 22. Et post eum reedificaverunt sacerdotes, viri de campellibus Jordanis. 23. Post eum reedificavit Beniamin & Hafub contra domum suam: & post eum reedificavit Azarias filius Maadig filii Ananie contra domum suam. 24. Post eum reedificavit Benni filius Henadab mensuram secundam, a domo Azarie usque ad flexuram, & usque ad angulum. 25. Phael filius Ozi contra flexuram & turrim, quae eminet de domo regis excesa, id est, in acrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos. 26. Nathingi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad Orientem, & turrim, quae prominabat. 27. Post eum reedificaverunt Thebeni mensuram secundam in regione, & a turre magna & eminenti usque ad murum templi. 28. Sarsum autem a porta equorum reedificaverunt sacerdotes, usufruisti, contra domum suam. 29. Post eos reedificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. 30. Et post eum reedificavit Semaia filius Sechenie custos porae Orientalis. 31. Post eum reedificavit Hanania filius Selemig, & Hanun filius Selep sextus, mensuram secundam: post eum reedificavit Mosollam filius Barachie, contra gazophylacium suum. Post eum reedificavit Melchias filius auriifex usque ad domum Nathanaeorum, & scruta vendentium contra portam judicalem, & usque ad coenaculum anguli. 32. Et inter coenaculum anguli in porta gregis reedificaverunt auriifex & negotiatores.

VARI. I. **E**LIASHB SACERDOS MAGNUS] hoc est, Pontifex. Erat hic filius & successor Josam, filii Josede. Philo Aemilianus tradit Jesum pontificatum & vim orbis duntaxat anno 30. Darii Hyllaspis, eius successisse. Josam usque ad annum 18. Artaxerxi: quo mortuo Josam successerunt filium Eliashb, qui pontificatus functus est usque ad annum 33. Artaxerxi. Hic Philo dicit, penes quem sit fides. **REEDIFICAVIT PORTAM GREGIS]** per quam oves & boves immolandi adducebantur in urbem, ut abluerent in probatica piscina inferrentur in templum.

IPSI SANCTIFICAVERUNT EAM] hoc est, mundantur portam gregis, & riuibus, rudibus & profanatione incendiis, exigendo solum uti fuerat prius, ac pessime decori eam restituendo, ut Vatablus, Cajet. & Vitalpandus. Sic Exodi 19. Deus ait Moysi, Sanctifica populum, id est, jubet ut se purificet de mundis lavando vestes, & abluendo ab arietibus. Secundo sanctificaverunt eam, id est,

dedicaverunt cum Domino, quia haec erat porta gregis, per quam victimae Deo sanctificandae & per immolationem consecrandae introducebantur in templum, ideoque portam hanc ipse pontifex & sacerdotes dedicaverunt & consecravit Deo & per eam reliquas portas, totamque urbem. Erat enim & vocabatur Jerusalem urbs sancta, utpote separata a profano Gentilium ritu. Deique viri cultus dicunt: Dique quasi speculum, maxime per templum J Salomon: Oro tam magis esse erectum. Unde Mariana, Salazar, Emmanuel 54. & Sanchez censent Eliashb pacificam hanc portam gregis urbem; tota solemniter proci, vel sacrificio, vel aequal liturgii simili benedictione Deo (cum propria erat) dedicasse & consecrassent quae satis colligitur ex eo, quod deus dicitur Samaritanis cap. sequenti v. 2. Non sanctificaverunt & complerunt in uno die. Et c. 11. v. 37. ubi dicitur: In dedicatione autem muri Jerusalem respicerebe Levitas. Et v. 30. Et mundavit muri sacerdotes, & Levitas, & mundaverunt populum, &

*Immolatio
profectus
murus.*

parat, & murum. Idem imitari sunt Gentiles. Uode Servius in lib. 3. Aeneid tradit eos in fundatione urbis sacrificasse Libero patri, ut libera esset civitas. Audi Aeneam & Troja profugum in Thracia novam molientem murum Aeneas 3. paulo post intrum.

*Moenia praeclara facta imperiois impio,
Moeniaque non nocent de nominis sepe.
Saepe Deorum matris divusque forentem.
Anspiciunt caeterum operum: superaque nitentem
Cubilium regis ualidum in latere laetantem.*

Porro apud Graecos portas & muri facti erant, uti docet Alexander ab Alex. l. 6. Genal. c. 14. & ibi Thraquillus.

UQUE AD TURRIM CENTUM CUBITORUM.] Hebraei sicut ad Turrim Muros, quae scilicet vocabatur Muros, id est, centum, eo quod centum efficit cubitorum.

Voss. 6.
Jerusalem
12. habet
10. portas

ET PORTAS VITAEUM ADIFICAVERUNT, JOIADA &c.] Noxae Vitalpandensis. lib. 3. l. 26. praecipuus Jerusolymae portas fuisse duodecim quae fere erant ad tres urbis latera, tres mundi partes respicientia: quodlibet eorum latera habebat quatuor portas, nam quantum latera respiciunt meridiam, in quo praesertim caput moerit. Non urbis claudiebant extrinsece & introitus non gerant, nulla erant porta. Orientale latera ergo habebat primam portam *graece* jam dictam, secundam portam *aequalem*, per quam & quae dicitur ante a quantum ad orientem Colosum, tertio portam *aequalem*, ut dicitur a collectione a quantum fontis Siloe, quam *idem* in sece Zacharias: quartam *israhelam*, id est, quod iuxta cum huius locum figuram artem excerneret, & nihil aliud formaretur.

Ad Orientem 4.

Ad Aequalem 4.

Septem orientale urbis latera habebat primam portam *aequalem*, quae per eam ducit in forum tribus Benjamin, secundam portam *israhelam*, per quam pferat in urbem & forum plicum intrabatur, tertio portam *israhelam*, in qua sedebat iudex, & pliciam ad venarum equum curiam extrucebat, quae erat vicinis templo & portae *graece*. Eadem hoc v. vocatur *israhel*, eo quod in ea veteris fabricae Iehusof-

rum & Melchisedech vestigia extant: quartam portam *israhelam*, per quam scilicet ducit ad forum Epbraim. Quartae hae, quae ad Iehusofum hinc non nominantur, eo quod reliquarum non indigent, ut insinuat v. 8.

Occidentale latera habebat primam portam *aequalem*, ita dictam, quod in angulo urbis occidentali & aequilari consistit: secunda portam uale cadaverum & Calvarie, tertio portam *israhelam*, quarto portam *israhelam* de iudibus c. praeced. v. 13.

Ad has duodecim portas Ierusalem alludit S. Joannes Apocal. 21. vers. 12. ubi totidem Ierusalem Ierusalem portas excitet.

DEMURUNT IERUSALEM USQUE AD MURUM PLATEAE LATIONISS.] id est, intermiscerunt adificacionem muri per spatium 400 cubitorum, quod erat inter portam Epbraim & portam anguli iam dictas; eo quod non ita praedem Atraxista hoc latera egregie repararet & munitaret, ut a Chaldaeis dirui non possent.

UQUE AD MURUM FORUM.] in quo habitabant fratres Iherosolimitae Davidis, ac postea eorum succedentes. Videat enim hae domus fuisse quasi seminario vel collegium virorum fortium, qui hic tractarent & bellis praesentibus doctoreque militem praesentem. Vid. de cta. Reg. 23. 8. & seq.

POST SUM ADIFICAVIT HABITARE PRINCIPES DIVIDIA PARTIS VICI CAELA IN VICO SUO.] Iherosolimitae in suis vicis distributa, & cujusque vico suo praerat dux & praefectus, qui hic vocatur princeps. Idem etiam nomen fuit Romae. Roma enim ad olim in suis vicibus sine regionis distributa fuit, quorum quilibet suam habebat praefecturam, qui Italice vocantur *Capitaneus*, id est, capita regionum urbis, quorum sedes vacante, magna est auctoritas, ipsorum enim est urbem tuari, & tumultus compescere, alioquin eos plicari.

UQUE AD MURUM NATHANORUM.] Hi vocantur Galilaeanae, de quibus dixit Iustus.

CAPUT QUARTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Judei una manu fabricant, altera gladium tenent, ut Samaritae incursantes, repellant. quae Nehemia iustitiae & orante, fabrica murorum & portarum absolvitur.

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballit quod aedificarem murum, iratus est valde: & motus nimis subleannavit Jul. mos. 2. & dixit eorum fratribus suis, & frequentia Samaritanorum: Quid Judaei faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, & conplebunt in unum? Nunquid edificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? 3. Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Aedificent: si ascenderit vulpes, transierit murum eorum lapsidem. 4. Audi Deus noster, & quia facti sumus defectus: converte opprobrium super caput eorum & da eos in deprecationem in terra caperitatis. 5. Ne operas iniquitatem eorum, & peccatorum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt adificantes. 6. Itaque aedificavimus murum, & conjunximus totum usque ad partem dimidiam: & provocatum est cor populi ad operandum. 7. Factum est autem, cum audisset Sanaballit, & Tobias, & Arabes, & Ammonites, & Azoti, quod obducta esset cicatrix muri Jerusalem, & quod cepissent interrumpi concludi, irati sunt nimis. 8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Jerusalem, & murerent in insidias. 9. Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. 10. Dixit autem Judas: Debitata est fueritudo portarum, & humis nimia est, & vos non poterimus aedificare murum. 11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, & ignorent, donec veniant in medium eorum, & interficiamus eos, & caesare faciamus opus. 12. Factum est autem, venientibus Judaeis, qui habitabant iuxta eos, & dicerentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos, 13. statim in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, & lanceis, & arcibus. 14. Et perfixi atque surrexi: & apud opumates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum. Domini margini & terribilibus mementote, & pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, & hiabibus vestris, & uxoriibus vestris, & domibus vestris. 15. Factum est autem, cum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. 16. Et factum est a die illa, media pars juvenum eorum faciebatur opus, & media parata erat ad bellum, & lanceae, & scuta, & arcus, & loricae, & principes post eos in omni domino Juda. 17. Aedificantium in muro, & portarum opera, & imponentium, una manus sua faciebatur opus, & altera tenebat gladium. 18. Aedificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et edificabant, & clangebant buccina iuxta me. 19. Et dixi ad opumates, & ad magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & hunc, & nos separati sumus

Cornei. l. 4. in Esdrae. c. 1.

C 3 m

in muro procul alter ab altero. 20. In loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos. Deus noster pugnabit pro nobis. 21. Et nos ipsi faciamus opus: & media pars nostrum teneat lanceas, ab ascensu auroræ donec egrediantur astra. 22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, & sint nobis vices per noctem, & dicam, ad operandum. 23. Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra, unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

V. 22. NUM DEMITTIT SOB ORBES?] q. d. Num nos Judæorum vicini, qui sumus gentes tot & tam valde fuerunt, ut Judæi fiamus Jerusalem ædificem, ex qua deinde nos invadere & vexare uti olim fecerunt? q. d. minimè gentium: oullo modo id nos permittere oportet, ut arcem hanc condant & nostris humeris imponant.

NUM SACRIFICAVIT PER COMPLEBUNT UNA DIE?] q. d. Putante, se una die, id est, brevissimo tempore posse inchoare fabricam tantæ urbis (quod fuit sacrificando & muros fabricando, indeque lætè quod fuit) & simul complere? q. d. deumquam, eam tempellive occurrerunt, eoique antestudabimus & per vim à fabrica cessare cogemus.

NUMQUIV A VITAE CARRE POTERUNT SAPIDES AD ACCEPITV PAVANTIS, QUI CONSULTI SUNT?] Hebr. *pro a sapientia est unquam*. Seprag, *sanctus*, q. d. Num quid lateres & lapid. à Chaldeis consultos, & in eorum redactione Judæi poterunt reformare, & in postquam lapidum laterumque soliditatem, robur & usum retinere, ut ex illis muros readificet? q. d. Judæi tentant rem perdidicisse, imò fabricam impossibilem.

V. 23. SI ASCENDERIT VULPES TRANSLIT MURUM BODUM.] Hebr. *vulpes ascendit & dirumpet murum lapideum eorum*. Est Sauciamus sive hostiliterrito, q. d. agant, laborent, fœdēt Judæi quantum volent, tam fragilis & humilis erit murus quem erigant, ut à vulpe transiunt, imò dirui possit, ita Caet.

V. 23. NUM OPERAS REQUISITUM BODUM] oblatione & impante, q. d. Recordare Domine harum injuriarum & sanarum quibus nos injulce ac agitant hostes nostri, eoique competeri, & poni. Nam Deus cum paric dicit tegere peccata, cum non paric dicit punire, et aperire, aspice & ante oculos suos statueret. Unde S. Stephanus orans pro Judæis, *Domine ait, ne statuas illis hoc peccatum*. Act. 7. Ignis Nchemias non supplicat ut Deus non ignoscit culpam peccitentibus: hoc tamen petere efficit impium & diabolicum, sed ne penam impitentibus & in culpa persistentibus condonet.

V. 23. DIXIT AUTEM JUDAS] id est, dixit Judæi, qui fessis labore & terris manus hostium ceperunt in opere languere, & obsumarunt Nchemiam opus fabricamque urgent.

DEBILITATA SUT BOSTVDIV PORTANTIS,] id est, operariorum & bajulorum lapides, ligna, æquam, calcemque portantium humeri manique tanto, tamque affido, longoque labore debilitati sunt, ut amplius vix ea portare queant.

ET HUMUS NIMIA SAT] q. d. opus est nimia calce, humo, vel ut Hebr. & Grec. est *spiduro*, utruq; & commista. Aut simplicitas, q. d. *humus*, id est, ut effodienda humo ac jacentibus murorum fundamentis, rudera terre & lapidum nimis multa caluaria erant restant, quam ut à paucis operariis bajulisque considerari & exportari queant. Vicit tamen hanc quoque fœsum querelam. Nchemiaz in patiendo lenitas, & in animando eos constantia.

V. 23. DICENTIBUS NOBIS PER DICAM VICIS, ID EST, plures diebus & indicabant nobis hostium infidias, & inimicos occultos eorum insidians: SE OMNIBUS LOCIS] q. d. undique venerant indices idem indicantes, scilicet hostes cogitare per insidias nos aggredi. Quocirca Nchemias suos armans & in acie collocans hostium infidias prævertit, discussit & avertit.

V. 23. ADIFICAVITVM ÆC.] subaudi unusquisque) UNA MANU SUA FACERET OPUS ET ALTERA TENERET GLADIUM.] ut hostes repente ex insidiis incurrentes repellere. Nota hic prudētiam æque ac constantiam & ardorem populi in fabricando. Sic olim Hispani affluere cum Suetonius Hispaniam occupantibus contingens, cum orarent, ut quis illud ageretur, gladium ad manus habebant, ut eos incurrentes propellerent: unde nos ad hoc viget, ut suus quoque, ut rursi in Hispania gladiati incedant, imò non arent ois gladii accendi. Sic cran-

num Hungari ab aratro profuante ad arma, cum vicini Turcae repentes invadunt.

Allegoriam & Tropol. videt apud Bedam, quia: *M. discantes namque gladio accinguntur venis, cum hi quoque non insidias operant, & commisit sibi regulari eorum ratione desponere, (hoc enim est vices lapides in ædificiæ Ecclesiæ ordines competens locare) sicut in se locum unumque dicitur frangere suamque.* Igitur dum orationi, operi charitati, prædicationi, aliisque piis virtutum actibus, quibus fabricam spiritalem meritorem in anima construimus, insidimus, altera manu tenemus gladium, mortificationis, quo carnis tentationes & diaboli mundique suggestiones vane gloriæ, superbiæ, invidia, gultus, libidinis &c. fortiter repellamus, imò à nobis ampuemus. Hæc sunt arma postera, quibus quædam fœdem à dextris & sinistris communiti Apostolus 1. Cor. 6. 7. Et fultis Ephes. 6. 12. *Induite,* inquit, *armaturam Dei, ut possitis resistere in die male, & omnia hostis perfelli fere.* Deinde Paropliam, qua militem Christi à capite ad talos olarnat, assignat, nimirum cogulum veritatis, loncam justitiæ, calcem preparationis Evangelii, scutum fidei, galeam gloriæ & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Vide illi dicta.

V. 23. DONEC EGREDIANTUR ASTRA,] scilicet uter ad noctem, quando alia videtur quasi prodire & fieri autris vel thalamis, in quibusvis die fuscige loie laterum, ut nocturnas agant cubitas. Loquuntur Scriptura ad idem vulgi, quod tenet altera per diem in sua latitudine abecondi, & quibus per noctem prodant, ut flavescunt nam quasi albescunt per agant uterque ad auroram, cum suas lateras repetunt, & lucit: *Partem nostram est.* Ita Vatabl.

V. 23. UNUSQUEQUE CUM PUERO (puta cum famulo suo) MANEAT (noctu quoque) IN MEDIO JERUSALEM, nec alibi abeat, ut si noctis hostes nos invadant, omnes simul juncti eis occurramus & resistamus.

ET SINT VICES PER NOCTEM AD DIEM AD OPERANDUM.] Hebr. & Seprag. *Et sic nobis non cessat & dies opus*. Clare Vatabl. *Quisquam cum puero suo portat in medio Jerusalem, ut noctu sint nobis cubitas, interdiu autem in opus, ut scilicet noctu custodiant oos, & interdiu operentur in muro*. Juberet ergo Nchemias, ut omnes in urbe pernoctent cum famulis, atque ex eis aliqui designentur, qui noctu per vices cubitent, ceteri verbò dormiant, sed sepe vellet, ut si cubitarent signum adveniantis hostis dederint, illud arma correptis nos occurrant: per diem vero ita mania parturiant, ut pars una operetur, altera cum lanceis armata operantibus ad tutelam assistat.

EGO AUTEM ET FRATRES MEI, ET PUERI MEI, ET CUSTODES QUI TRANT POST ME NON DEPONEMUS VESTIMENTA] NEGOTII MEI DUX CETEROS CIVES & MILITES IDEM FACERE DOCEREM, NON TAM VERBO & JUSTO, QUAM FACTO & EXEMPO, UT SCILICET VICES & ARMA NOCTI NON DIPONEREM, Juxta illud dux illius apud Livium lib. 7. *Factum non dicitur non vix milites sequi volente de desolatione modo, sed exemplum etiam à suo patre*. Quod fecit Cato, de quo Lucanus libro 9.

Ipse manu sua jugiter armis præcedit umbili Melioris nepotis, mox trahit sceleratae laborans, dum dicit.

Simili modo cum in Belgio degrem, Marchio Spinola benevolens oblectandam, per septem integros metica dormens velles nunquam exire, atque hac via vigilantiam tandem urbem in manus faucibus sitam, idcirco quasi incuspabilem cepit, magna quoque omnium sui gloriæ, de triumphavit.

V. 23. UNUSQUEQUE TANTUM HUBIATOR AD BAPTIANUM] Hebr. *Caput quoque duxit de desolatione opus (vè opus redundat, more Hebræo) intelligit vestium de quibus sermo præcedit, ad opus, scilicet baptismum, id est, purificationem, cum in murum vellet corpus abluere, seque mandare*. Judæi enim in tumbo immundis non legalem, quam contracta rei legatiter imunda, v. g. ex conversatio cum Gentilibus scilicet contrahant: tum ob-

A

B

V. 23.

C

V. 23.

V. 23.

D

calo-

habent indeque sudorem & fetorem, cum eis fons a iudeis contractus (unde Ammonius l. 4. & Martialis l. 4. Epig.

4. Judos appellant fetentes.) crebra totum corpus alluabant, imò velles quoque & lictos. Vide dicta Marti 3.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

In pauperum copia & clamore Nehemias opulentos accusat obnoxios, infiras vetat, sua in pauperes effundit.

1. **E**T factus est clamor populi & virorum eius magnus, adversus fratres suos Judæos. **2.** Erant qui dicebant: Filii nostri, & filie nostræ iustitiam suam non accipimus pro pretio eorum frumentum, & comedimus, & vivamus. **3.** Erant qui dicebant: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponimus, & accipimus frumentum in fame. **4.** Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecuniam in tributa regis, demuimus agros nostros & vineas: **5.** & nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostras sunt: & sicut nix eorum ita & filii nostri, ecce nos subjugamus filios nostros & filias nostras in servitute, & de filiabus nostris sunt famulæ nec habemus unde possint redimi, & agros nostros, & vineas nostras alii possident. **6.** Et iratus sum nimis, cum audissem clamorem virorum secundum verba hæc: **7.** cogitavique cor meum mecum: & increpavi optimates & magistratus, & dixi eis: Usurafite singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam, **8.** & dixi eis: Nos, ut scitis, redimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum potestatem nostram: & vos igitur venditis fratres vestros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent. **8.** Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobetur nobis a gentibus iniurias nostras? **10.** Et ego & fratres mei, & pueri mei, commodavimus plurimum pecuniam & frumentum: non repetimus in consumere istud, sed alienum concedimus, quod debetur nobis. **11.** Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas & olivea sua, & domos suas: quin potius & censuram pecunie: frumentum, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. **12.** Et dixerunt: Reddemus, & ab eis nihil queremus: sicut facimus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, & adjuvavi eos, ut fierent iuxta quod dixeram. **13.** Infuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem vitium, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiat, & vacuus fiat. **14.** Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus, sicut erat dictum. **14.** A die autem illa, quæ præceperat rex mihi ut eilem dux in terra judæa, ab anno vigesimo usque ad annum trigessimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus: **15.** Ducos autem primi, qui fuerant ante me, gravaverant populum, & acceperunt ab eis, in pane, & vino, & pecunia, quotidie scilos quadraginta: sed & ministri eorum depresseverunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei: **16.** quin potius in opere murati edificaui, & agnum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant. **17.** Iudæi quoque & magistratus, centumquingenta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt, in mensura erant. **18.** Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, asinæ sex electi, caceptis volatilibus, & inter dies decem vitæ diversæ, & alia multa tribuebantur: infuper & annonas ducatus mei non quaivi: valde enim strenuatus erat populus. **19.** Memento mei Deus meus in bonum, secundum omnia quæ feci populo huic.

V. 1. **D**OMOS NOSTRAS OPPONAMUS] id est, oppignora mutuatoriorum. Recenter enim redierant Babylonem, omniaque sua in vitio & in lascivia omnis consumperant. Quare magna paupertate laborabant, ad quam levandam sua oppignorare, imò filios & filias suas vendere v. 2. cogitabant.

V. 4. **I**CO TRIBUITUR] ut scilicet et comparemus id quod in servitute non] ut scilicet et comparemus id quod in servitute non] ut scilicet et comparemus id quod in servitute non]

V. 5. **E**T HAURIMUR] nam sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostra sunt, et sicut nix eorum, ita et filii nostri] q. d. nosce filios nostros hac duxta servitus serventur similes illis, quam serventur fratres, id est, contribulis nostri, qui in Babylonem & Persiam manserunt, idque ditionem Judæorum iniquitate & iniuria, qui nos fratres suos pauperes usuros, & in servitute emptione opprimunt, ut sequitur. Quare populi loco sumus quam iratus nostri in Persiam: ubi iam a Persis exierat & habitabat; nos vero a contribulis nostris, qui iunguntur & religione fratres nostri sunt, addiguntur. Accertis enim est ab amico & fratre, quam ab inimico & exore cruciari. Nam cum lex Deuter. 23. 16. iubeat ut fratribus in annum detur gratis, ipse a nobis pro mutuo magis usuras exigunt, quare coguntur filios & filias nostras vendere vel tradere in servitute, ut usuras solvant: Ita Cap. V. 2. & 11.

V. 19. **C**OMMEMORAVI ADVERSUM EOS] dicitur usarios] Comem. ad Sap. in Esdræ 5. v.

A CONCIONEM MAGNAM] id est, concionem magnam totius populi, in eorum coeum respiciendo & consensu ut irasus dimitterent.

CENTESIMAM PECTONIAM, PRONENTI, VINI ET OLEI] Centesimam, scilicet usuram, quæ nimirum singulari mensura pro usura novem sin. usura exigebat unum pro centum, hoc est, annuam duodecim pro centum. Hinc patet hanc usuram sic, quæ non fuisse apud Judæos, nisi postea fuit apud Romanos, eratque gravis, in parte in qua longius ante octava pars summe capitalis mutui acciperet revertitur, nam duodecim v. g. aurei sunt octava pars centum aereorum, quia octavo undecim factus: si quisque adde quartum, habebit centum. Quare octavo anno, usura et pulsat parte ipsam capitale, & usque aliud duplicabat, ut pro mutuo centum aereorum solvendis essent pene ducenta auri, scilicet præter 100. ac post alios octo annos sic triplicabat, & post alios octo quadruplicabat. Cum vero dimidium hujus usure, scilicet sex pro centum quotannis solvendis, vocabatur usura semel, five dimidiorum: cum quartus pro centum pendebatur, dicebantur trientarii: cum autem dimidiat, nominabantur asellarii, quæ erat usura maxima, sicut illa duodecimæ erat usura.

DATA PRO ILLIS] id est, in condonate, quoniam acceptam reddite, & redimite, ut præcedit: unde hoc non extant in Hebræo, quod et præcedens repetenda substantia ligatur. Ultra enim c. 16. contra iustitiam comm-

VERBIS:
Centesima usura quæ]
Semel et trientarii]

mutativam, non transiit in dominium usurarii; unde ab eo restituenda est illi, qui easdem pro mutuo dedit.

VERB. 15. *ET OCCURRUNT* partim pudore, partim auctoritate & exemplo Nehemias, partim boni publici amore, partim pauperum commiseratione permoti: *AGROSQUE AGROS, VINETAS & OLIVETAS,* quae pauperes pro mutuo accepto nobis oppugnaverunt, & quasi pignora tradiderunt, donec mutuum redderent: *ET AERARIA* (deinceps) *SIMIL QUAE AMARA,* id est, nihil pro usura exigemus.

ET VOCAVI SACERDOTES (hujus usure reos) *ET* (secretò ob reverentiam sacerdotum, ne eos coram populo pudefacerem) *ADVERSUS EOS,* ut usuras remitterent, haec in re laici, usurariusque exemplo justitiae & charitatis praerent.

VERB. 17. *SIC EXECUTIAT DORS QUONIAM VERUM, QUI NON COMPLESSIT VERUM FATUM DE DOMO SUA* (ut domo sua spoliatos, etiam de vagis oberrare cogitur) *ET QUI LABORIOSUS SUI EST* ut fructus se mercede laborum suorum privaret, ut ego finium meorum excussis. Qui enim alios per usuras excutiat, meretur et ipsi a domibus de opibus suis excuti, exulare & depauperari, uti sapie justi Dei iudicio fit.

A OTE AUTEM ILLA, QUAE PRaeCEPERAT MIHI REE, UT ESSEM QUI IN TERRA JUDEA, AD ANNO VIAGESIMO USQUE AD ANNUM 31. ARTAXERXIS, 300 ET FRATRES MEI JUNIORAS QUAE BUCIDUS OPERABANTUR NON COMBIBUI. Solliciti duces et civibus Jerosolymis, quibus praerant, accipere annonas; id est, necessaria ad victum, verbi gratia, certam mensuram frumenti, vini, olei, pecuniae, &c. sed Nehemias noluit ea accipere, tum ne populum pauperem hac contributione gravaret: tum ut diversitas aerei exemplum remissionis usurarum; idque fecit per duodecim annos, quibus praerant Jerosolymis quasi dux: unde multi putant eum continere per duodecim annos commorationem fuisse Jerosolyma. Verum hoc non satis respondet desiderio regis & reginae operantium, ut illic Nehemias ad se rediret, ac tempore modico ab eo constituto, ut dictum est cap. 1. vers. 6. Quamobrem videre Nehemias paulò post fabricam murorum absolutam: *PURTI POSIT 55. DIES,* ut dicitur cap. 6. 11. ad regem rediisse, ac vicarium loco suo, sive viccedum Jerosolyma reliquisse, qui populo praeficit. Artaxerxes enim cum Jerosolyma ducem consilii fuerat per 11. annos, sive abiens foret sive praesens. Quare abiens jure suo praerant has annonas, quasi stipendia Sociatus sui a populo exigere, praerantque, qui abiens erat ob evocationem de obsequium regis, sed noluit ea accipere ob causam jam dictam. Ita Salomus, & Sanchez. Haec magis patetum. vers. 17. & cap. 12. vers. 6. ubi Nehemias anno 31. Artaxerxis rediens in Jerusalem correxit multos abitus, qui per duodecim annos quibus ipse abierat, in Jerusalem irrepserant.

VERB. 18. *DUCEBAT AUTEM PRIMI QUI SUBERANT ANTI MEI* (ab Esdra jussu regis constituti, ut dictum est Esdrae 7. 25.) *GRAVAVERUNT POPULUM, ET ACCEPERUNT AB EIS IN PANIS ET VINI* (certam mensuram panis & vini) *ET PACENIA QUOTIDIE SICLOS 40.*] Et Hebraei loquuntur, eos praeter panem & vinum in pecunia acco-

Armenia 1962

Abisse Siclos 40. sic enim habet: Aggravaverunt populum in panis & vino sibi exigenti siclos 40. qui faciunt quadrangula sutores Brabantium, sive 40. Francos Gallicos, quae immensis erat summa & plerò adeo pauperi insolubilis.

QUI PROCIUS IN OPERE VITAE AGGICAVIT.] **VERB. 19.** *CAP. 1.* nullum judicium locum particularem Nehemias ad fabricandum assignavit, sed ipse quasi dum omnibus in loco sibi determinato fabricari vult aderat, & praerant omnes dirigendo, incitando, ope & opera per se & suos adjuvando, *ET AGROS NON HABIT* q. d. rem meam de praedia non auxi, sed potius me, meaque omnia expendi pro urbis & civium commodis. Fuit haec mira communitas Nehemias, aequae ac charitas & liberalitas in civibus suis. Multi enim duces & praefides subditos explant, ut se dicant; unde pauci praefecturae suae annis opibus onuli, domum solvant. Non ita ipse Nehemias, cuius proinde memoria in benedictione est. Idem fecit Thomas Morton, qui cum plures annos Cancellarium Angliae esset, rem tantam suam & annuam centum non auxit ad annos ducentos, ut narrat Staplet, in vita sua.

VERB. 20. *JUOAI QUOQUE ET MAGISTRATOS* (quos per Judaeam jussu regis constituerant) *150. VITI, ET QUI VENIERANT AD NOS OS GENTIBUS* (legati gentium vicinarum) *QUAE IN CIRCVITU NOSTRO SUNT, IN MENSA VITAE HABENT*] q. d. omnes hos cibum sumptum meo sine ex meo optant, quos mihi res donaverat. Hinc sicut Nehemias non mansit duodecim annos in Jerusalem. Nam tantos sumptus quoties tot convivi per tot annos praerant non possidet, imò reges eos exhaustiss.

IN TER DIEBUS DICAM VINI QUATUOR.] Incaute obicurus est: unde primo Pagnini, sic versit & explicat, *VERB. 21.* *QUANTUM MIHI, MERQUE SIMILIS SUFFICIENT AD DECEM DIES.* Secundò Vatab, apud ad Hebr. & Graecis versit: *decimo quoque die dabantur omnibus vinum affinis; ceteris vero novem diebus dabantur certa mensura.* Tertio Sanchez: *perhibebantur inquit, decem vinorum generum, singulis diebus singulis, ita ut exacto diebus darentur generis, darent illa vina jam essent preparata, & iterum aliquoties idem vinorum genus & feris eodem ordine recurreret.*

C *Hae sententia vulgaris veritoni conformior est, si de decem non ad vina, (mutantur enim est & hiolens, in uno convivio decem generum vini convivis propinare, quod de reges quidem summius quales secretari) sed ad dies referas, q. d. singulis diebus dabantur varia vina, idque per decem dies, quibus exactis exhibebantur dola, ac alia vina pariter diversis generis suggerere oportebat. Magnus ergo & magnificus dux fuit Nehemias, ac in omni die centum ostendit. Verè Bas: *Antiquitates,* inquit, *quomodo ostendit.* Et Cicero lib. de ientia, de magno illo Catone Censorio ait: *bonus est ientor, bonus orator, bonus imperator, bonus agricola.* Idem & plura dicit de Nehemia.*

MENPHITO MEI, &c.] q. d. Fratris mihi ò Domine **VERB. 22.** *ITALIA,* qualia ego praeranti populo tuo & meo, ut iam libe-
liberalis in me, quam ego sum in eum.

CAPUT SEXTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

H *Offes Judaeorum Nehemias tendunt insidias, mox minantur accusationem affectam ab eo regni: tertio pseudoprophetae contra eum submittunt; quarto proditores subornant, sed omnia haec dissipant Nehemias praudentia & animi magnitudo.*

1. **F** *Actum est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Goffem Arabis, & ceteri inimici nostri, quòd aedificatem ego murum, & non esset in ipso residuum interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis,)* 2. *miservant Sanaballat & Goffem ad me, dicentes: Veni, & praecuriamus foedus pariter in viculis in Campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum.* 3. *Misi ergo ad eos nuncios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum defendere: ne forte negligatur, cum venero & descendero ad vos.* 4. *Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vices: & respondi eis juxta sermonem priorem.* 5. *& misi ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum, & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:* 6. **I** *N GENTIBUS* audium est, & Goffem dixit, quòd

tu &

tu & Judaei cogitis rebellare, & propterea molifices murum, & levare te velis super eos regem: propter quam causam. 7. & prophetas posueris, qui praedicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judaea est. Auditus est rex verba haec: idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter. 8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loquers: de corde enim tuorum componis haec. 9. Omnis enim hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostrae ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas. 10. Et ingressus sum domum Semae filii Dalaiæ filii Metabel secreto. Qui ait: Trahemus nobiscum in domo Dei in medio templi, & ciadudamus portis aditus: quia venturi sunt te interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te. 11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugiet? & quis ut cõjogredietur templum, & vivet? non ingrediar. 12. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissent eum. 13. Acceperat enim precium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi. 14. Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed & Noadae prophetae, & ceterorum prophetarum, qui terrebant me. 15. Complicis est autem murus vigesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus. 16. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, ut timentem universae gentes, quae erant in circuitu nostro, & considerent intra semetipsos, & scirent quod à Deo factum esset opus hoc. 17. Sed & in diebus illis, multae optimaerum Judaeorum epistolae mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos. 18. Multi enim erant in Judaea habentes juramentum ejus quia gener erat Secheniae filii Aree, & Johanan filius ejus acceperat filiam Mossollam filii Barachiae. 19. Sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terretet me.

VERB. 3. PERECUTIAMUS VOBIS PARITER IN VICILIIS.] Sic & Septuag. & Vatab. Verum Pagnin. recinet nomen Hebraicum quod proprium, vertitque in *Expulsi*. Utrumque verum, quia *Expulsi* erat nomen loci: ita dicit, à copia villarum & viculorum.

IN CAMPO ONO] Campus hic erat juxta Jordanem in tribu Benjamin, vulgoque dicebatur *vallis aserimam*. Ita Adrichom. Idque ita liquet ex c. VII. v. 31. & 35. ET PACERENT MIHI MANUS] ut me caperent, vel occiderent.

VERB. 6. ET LEVARE TE VELIS SUPER EOS REGEM] scilicet quod tuò Nebemiam velis te super eos exaltare & regem continere. Haec erat eorum accusatio & calumnia. ET PROPHETAS POSUERIS QUI PRAEDICENT DE TE IN JERUSALEM, DICENTES: REX IN JUDEA EST] Prophetas proprie accipit. Criminantur enim Nebemiam, quod is esse vellet regem facere, ideoque prophetas subornet, qui populo vaticinenter id ipsum velle Deum, ut scilicet Judae, quae tota annis regibus caruit, jam fuis rex restitueret. Ita Sanchez. Alii tamen per prophetas intelligunt praecones, qui per plures Nebemiam regem proclamant.

VERB. 10. ET EGRESSUS SUM DOMUM SEMAE FILII DALAI, FILII METABEL SACERDOTIS] Semaia erat sacerdos de vico Dalaiæ, quod ordine erat vigesimatercio, ut liquet à Paral. 24. 18. atque domi manebat quasi studio & orationi delictus. Unde Sanaballat eum pecunia corripuit, ut quasi vir religiosus, imò propheta, ut patet v. 18. Nebemiam ad se evocaret, eique quasi vaticinans metum hostium inperaret, ideoque fugam suaderet, idque hoc sine ut Nebemiam probo timiditate afficeret, & populo contra imperibidem redderet, imò ut Nebemiam timente & fugiente timeret pariter & fugeret populus. Patet ex seqq.

ET DIXI: NUM QUISQUAM SIMILIS MEI (magni animi & dux populi) FUGIET? q. d. non decet meam magnanimitatem nec dignitatem tempus haec fuga. Duce enim fugiente fugiet nos populus. ET QUI TE EGO] mei similis, magnanimus & princeps] INGRESSUS TEMPLUM ET VEGIT?] Vatab. ut vivat? q. d. Ne quidem viri servandae causae me ad templum scilicet deceret: factus enim est generose mori quam turpiter fugere, & interre crimen gloriae suae, ut quibat Judaei Machabiorum. Alii ex v. 12. q. d. si fugam ad templum, non vivam, sed occidat à populo quasi timide & fugitivus, qui eos in hoc periculum hostium temerè conjecerit, & quasi feceris aliquis coniciat. Ita Sanchez.

VERB. 12. ET INTALLEBI] vel Deo revelante, vel solertia & sagacitate ingenii mei ex verbis & gestibus Semae, ipsum vendicare se esse prophetam, ac ut calum vaticinare manus hostium, cum revera esset pseudo-propheta pretio subornatus à Sanaballat, ut me terrendo populo redderet vicem Noadae.

UT TERREBIS (oraculo sicò periculi instanti)

AFFACEREM quod ipse suaderet, scilicet fugerem templum quasi timidos, aut quasi sceleris aliquis coniciat consergent ad templum quasi ad asilum: ET PECCAVEM, tum in Deum per dissidatiam, tum in me per perfidissimam fugam, tum in populum, cum mea fuga percellendo & in fugam agendo.

MEMENTO MEI DOMINE PRO TOBIA ET SANABALLAT JUXTA OPERA EORUM TALIA] ut me ab eis liberet ac illos castiget, ut vel ipsi, vel alii iporum exemplo & castigazione sapiant, dicentes viros probos non vitare, nec eis insidari.

SIO ET NOADEI PROPHETA] Heb. *propheta* (erat enim femina) hoc est, pseudo-prophetiae pretio corruptae à Sanaballat, & qui similes minus & metus mihi injiciebat. Repete: *Memoria Domini*, ut cum pro meritis castiget & castigando erondeat, vel ipsam vel alios ipsius exemplo. Dixit haec Nebemias ex pulso dolore & acio non vindicis privatae, sed juxta publicae.

COMPLETUR BAY AUTEM MURUS 25. DIE MENSIS ELUL 25. DIEBUS] scilicet, quod nostro pariter Augusto, partem Septembris respondet 25. Diebus] Nominibus hos 25. dies incipiunt non ab initio fabricae, sed à miris & insidiis hinc: Sanaballat Nebemiam instentis: unde Josephus asserit mavorum fabricam perfectam fuisse duobus annis & tribus mensibus, anno 48. Xerxis, id est, Artaxerxis, Jocephum sequantur Hüller, Scholiaf. Cajet. Vatab. & Mariana. Verus est hos 25. dies incipiendos ab initio fabricae, ut censent Lyran. Dion. Vitalpandus, & Sanchez. Si enim fabrica mavorum per bicennium durasset, utique Sanaballat sollicitando vicinas gentes, consilio & exercitia cum impellivisset, Instabant ergo Nebemius, urgebat quoque opus ut illud abolveretur. Idque fieri potest 25. diebus itum quia omnes operis strenue & ardentius insumebant, & opus in singulos, nemine excepto, ordinare erat distributum: tum quia fundamenta mavorum, quae Chaldaei diruere non poterant, superarent, imò multis in locis miris integri. Chaldaei enim muros demeraxat veris in locis distruxerant, hoc est, interruperant, ut patet 4. Reg. ult. 4. & 10. Porre quoque non erant diruta, sed erant valde combusta, ut patet Eisdem l. 3. diruxerant autem reitaurari oportuit. Ad haec fabricabantur ex lapide non creto & polio, sed rudi, & impolito, imò ex lapideis, quos inveniunt in ruina & ruderibus veterum mavorum. Denique Deus non secundavit, ut spatio 25. dierum muros perficerent. Sic Alexander Magnus minus opere Alexandriae ad Tanaem per longitudinem fluminem septuaginta erexit spatio 12. dierum, ut vult Q. Curtius, vel viginti, ut narrat Arianus. Sic hodie Hollandi urbes valles obidentes, eadem spatio viginti dierum circumquaque ad valles cingunt, ut eis succurrat occurrat. Nam mox Romano milites singulis cum armis ligones vel trullas deservit ad fodendum vel fabricandum. Tot autem manus junctae illico opus ingens pericunt.

UT TEMENTE UNIVERSAE GENTES] non obstramque fabricam, quam tam cito videbant esse perfectam, &

CONTEMPNERENT quod ipse suaderet, scilicet fugerem templum quasi timidos, aut quasi sceleris aliquis coniciat consergent ad templum quasi ad asilum: ET PECCAVEM, tum in Deum per dissidatiam, tum in me per perfidissimam fugam, tum in populum, cum mea fuga percellendo & in fugam agendo.

MEMENTO MEI DOMINE PRO TOBIA ET SANABALLAT JUXTA OPERA EORUM TALIA] ut me ab eis liberet ac illos castiget, ut vel ipsi, vel alii iporum exemplo & castigazione sapiant, dicentes viros probos non vitare, nec eis insidari.

SIO ET NOADEI PROPHETA] Heb. *propheta* (erat enim femina) hoc est, pseudo-prophetiae pretio corruptae à Sanaballat, & qui similes minus & metus mihi injiciebat. Repete: *Memoria Domini*, ut cum pro meritis castiget & castigando erondeat, vel ipsam vel alios ipsius exemplo. Dixit haec Nebemias ex pulso dolore & acio non vindicis privatae, sed juxta publicae.

COMPLETUR BAY AUTEM MURUS 25. DIE MENSIS ELUL 25. DIEBUS] scilicet, quod nostro pariter Augusto, partem Septembris respondet 25. Diebus] Nominibus hos 25. dies incipiunt non ab initio fabricae, sed à miris & insidiis hinc: Sanaballat Nebemiam instentis: unde Josephus asserit mavorum fabricam perfectam fuisse duobus annis & tribus mensibus, anno 48. Xerxis, id est, Artaxerxis, Jocephum sequantur Hüller, Scholiaf. Cajet. Vatab. & Mariana. Verus est hos 25. dies incipiendos ab initio fabricae, ut censent Lyran. Dion. Vitalpandus, & Sanchez. Si enim fabrica mavorum per bicennium durasset, utique Sanaballat sollicitando vicinas gentes, consilio & exercitia cum impellivisset, Instabant ergo Nebemius, urgebat quoque opus ut illud abolveretur. Idque fieri potest 25. diebus itum quia omnes operis strenue & ardentius insumebant, & opus in singulos, nemine excepto, ordinare erat distributum: tum quia fundamenta mavorum, quae Chaldaei diruere non poterant, superarent, imò multis in locis miris integri. Chaldaei enim muros demeraxat veris in locis distruxerant, hoc est, interruperant, ut patet 4. Reg. ult. 4. & 10. Porre quoque non erant diruta, sed erant valde combusta, ut patet Eisdem l. 3. diruxerant autem reitaurari oportuit. Ad haec fabricabantur ex lapide non creto & polio, sed rudi, & impolito, imò ex lapideis, quos inveniunt in ruina & ruderibus veterum mavorum. Denique Deus non secundavit, ut spatio 25. dierum muros perficerent. Sic Alexander Magnus minus opere Alexandriae ad Tanaem per longitudinem fluminem septuaginta erexit spatio 12. dierum, ut vult Q. Curtius, vel viginti, ut narrat Arianus. Sic hodie Hollandi urbes valles obidentes, eadem spatio viginti dierum circumquaque ad valles cingunt, ut eis succurrat occurrat. Nam mox Romano milites singulis cum armis ligones vel trullas deservit ad fodendum vel fabricandum. Tot autem manus junctae illico opus ingens pericunt.

VERB. 6.

VERB. 11.

VERB. 16.

etiam, ut ipse faceretur hoc esse opus Dei potius quam

VERB. 7. MULTA OPTIMATUM JUDAEORUM EPISTOLÆ MITTERANTUR AD TURIAM] Erant hi pariter prodoctores, qui contra Nehemiam cum hostibus conspirarent, et quæ gesta & consilia Nehemiam periclitabant, ut ea diluarent. Causam subdit :

VERB. 8. MULTI ENIM FRATRES IN JUDAEA HABENTES JURAMENTUM SUUM] q. d. multi Judaeorum jurantem Tobiae, et quæ per juramentum fidem suam addiderant, sic scilicet illi fore amicos & fideles, & proinde cum eo contra me & partem suam conspirantem.

QUIA] (Tobias) **ESDRÆ FRATR SACCHARIA]** q. d. causa cur multi Judaeorum facerent Tobie hosti Judaeorum

erat, quod cum eo ejusque federatis amicitiam per matrimonium unitas contraxerant. Nam & JOHANNES FILIUS SUUS (Tobias) ACCEDERAT FILIUM MOBOLLAM FILII BARACHIA, qui erant Judæi & Judaeorum optimates.

SIC ET LAUDABANT EUM (Tobiam) CORAM ME] **VERB. 9.** Hebr. *quoniam & honoratus* (vel beneficia sive munificentias) *epus predicavit coram me.* Alludunt ad nomen *Tobias*, quod Hebraice significat *honoratus Dei*, q. d. Ipse verè est Tobias juxta nomen suum, quia in omnibus exitibus bonis beneficius. Ita Vazab. Hæc sunt summa Judaeorum iniquitates, & summa Nehemiam injuria & afflictio, scilicet consilium suorum proditorum, quæ tamen ipse distulimando, patientia, consilio & constantia superavit.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

J *Erosolymæ jam muris ciella Nehemias custodes apponit. Inde vers. 6. numerantur ii qui cum Zorobabele Babylone redierant, ac vers. 70. dona auri & vasorum in fabricam sponte à turris oblata.*

1. Postquam autem edificatus est murus, & posuisti valvas, & recessui janitores, & cantores, & Levitas : 2. præcepi Hanani fratri meo, & Hananiae principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax & timens Deum plus ceteris videbatur) 3. & dixi eis : Non aperiant portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Cunque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, & oppilatæ : & posuisti custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, & unumquemque contra domum suam. 4. Civitas autem erant lata numquam de grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erant domus edificatæ. 5. Deus autem dedit in corde meo, & congregavi optimates, & magistratus, & vulgus, ut recenscerem eos, & inventi librum census eorum, qui ascenderant primum, & inventum est scriptum in eo. 6. Ilii filii provinciarum, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transfugerat Nabuchodonosor rex Babylois, & reversi sunt in Jerusalem, & in Judæam, unumquemque in civitatem suam : 7. Qui venerunt cum Zorobabel, Jotue, Nehemias, Azarias, Raamas, Nahamani, Mardocheus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nohum, Baana. Numerus virorum populi Israel : 8. Filii Pheros, duo milia centum septuaginta duo : 9. Filii Saphatia, trecenti septuaginta duo : 10. Filii Area sexcenti quinquaginta duo : 11. Filii Phahathubob filiorum Josue & Joab, duo milia octingenti decem & octo : 12. Filii Aclam, mille ducenti quinquaginta quatuor : 13. Filii Zethus, octingenti quadraginta quinque : 14. Filii Zuchai, septingenti sexaginta : 15. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo : 16. Filii Bebai, sexcenti viginotio : 17. Filii Azgad, duo milia trecenti viginotio : 18. Filii Adoniam, sexcenti sexaginta septem : 19. Filii Beguai, duo milia sexaginta septem : 20. Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque : 21. Filii Ater, hii Hezraie, nonaginta octo : 22. Filii Hafem, trecenti viginotio : 23. Filii Bebai, trecenti viginotio quatuor : 24. Filii Haraph, centum duodecim : 25. Filii Gabao, nonaginta quinque : 26. Filii Bethshein & Netupha, centum octoginta duo : 27. Viri Anathoth, centum viginotio : 28. Viri Bethazmoth, quadraginta duo : 29. Viri Caritharim, Cephera, & Beroth, septingenti quadraginta tres : 30. Viri Rama, & Geba, sexcenti viginotio : 31. Viri Machmas, centum viginotio duo : 32. Viri Bethel, & Hai centum viginotio tres : 33. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo : 34. Viri Aclam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor : 35. Filii Harem, trecenti viginotio : 36. Filii Jericho, trecenti quadraginta quinque : 37. Filii Lod Hadd & Ono, septingenti viginotio : 38. Filii Senaa, tria milia nongenti triginta : 39. Sacerdotes : Filii Idai in domo Josue, nongenti septuaginta tres : 40. Filii Emmer, mille quinquaginta quatuor : 41. Filii Phashur, mille ducenti quadraginta septem : 42. Filii Artem, mille decem & septem Levitæ : 43. Filii Josue & Cedimel filiorum : 44. Odvæ, septuaginta quatuor : Cantores : 45. Filii Asaph, centum quadraginta octo : 46. Janitores : Filii Sclum hii Ater, hii Telmon, filii Acuo, hii Hanta, hii Sobari : centum triginta octo : 47. Nathinæ : hii Soha, hii Hafupha, hii Thebbaoth, 48. hii Ceros, hii Saaz, hii Phidon, hii Lebana, hii Hagaba, hii Selmai, 49. hii Hanaa, hii Gaddel, hii Gaher, 50. hii Raaja, hii Rafin, hii Necoda, 51. hii Gezem, hii Aza, hii Phafca, 52. hii Bebai, hii Manum, hii Nephussan, 53. hii Bacbuc, hii Hacupha, hii Harhur, 54. hii Bealoth, hii Mahida, hii Harta, 55. hii Bercoz, hii Satara, hii Thema, 56. hii Nafia, hii Harpha, 57. hii servorum Salomonis, hii Sothai, hii Sophereth, hii Phiarida, 58. hii Jahala, hii Darcon, hii Jeddeth, 59. hii Saphatia, hii Hail, hii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon. 60. Omnes Nathinæ, & filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo. 61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmecla, Thelharfa, Cherub, Addon, & Emmer : & non poterunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israel essent. 62. Filii Dalaa, filii Tobia, hii Necoda, sexcenti quadraginta duo : 63. Et de sacerdotibus, hii Habia, hii Accos, hii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem : & vocatus est nomine eorum. 64. Hi quesierunt scripturam suam in censu, & non invenerunt : & ejecti sunt de sacerdotio. 65. Dixitque Atherfata chi, ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec sciret Sacerdos doctus & eruditus. 66. Omnis multitudo quasi vir unus, quadraginta duo milia trecenti sexaginta, 67. ubique servus & ancillis eorum, qui erant ferecem milia trecenti triginta septem, & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadraginta quinque.

est. hiqui-

68. Equi eorum, septingenti triginta sex; muli eorum, ducenti quadragintaquinque; 69. camelorum quadringenti triginta quinque: asini sex milia septingenti viginti.

Huiusque referatur quid in commentario scriptum fuerit, ex Nehemia historia textitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Adherata dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinqueaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. 71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti milia, & argenti minas duo milia ducentas. 72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti milia, & argenti minas duo milia, & tunicas sacerdotales sexaginta septem. 73. Habitarunt autem Sacerdotes, & Levitae & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathanaei, & omnis Israel, in civitatibus suis.

V. 33. 3. **P**RECEPI HANANI FRATRI (cognato) MEO] A Hic est ille Hanani, qui nuncium desolationis Jerusalem ad Nehemiam in Persidem detulit c. i. v. 3. Et MANANIA PRINCIPI (id est, prefecto) DOMUS, scilicet palatii regii, ut habuit Heb. in monte Sion. Hos duos, ut pote per cetera viros veraces, id est, sincere & castros, ac timentes Deum Nehemias posuit custodes urbis Jerusalem.

V. 33. 3. **CUMQUE ADHUC ASSISTERENT] q. d.** Non nisi his duobus custodibus, scilicet Hanani & Manania presentibus & assistentibus seorsum clauderentur porte, ne qua fieret fraus ex hostium insidiis. Rursum nunc non aperiebantur ante calorem solis, id est, ante clarum diem, cum omnes vigilat.

V. 33. 4. **ET POPULUS BABYLOE] qui pauci** Babylone redierant, & ceteris paucis nonnulli videntes desolationem urbis & hostium minas, ad alias Judae urbes & vicos se contulerant, alii in Babylone vel Persidem reverti erant, inter quos fuit Dux Zerobabel.

V. 33. 5. **DEUS AUTEM DIDIT IN CORDE MEO] q. d.** Deus mihi suggessit consilium, modumque supplendi paucitatem incolam Jerusalem, omnium recensendo catalogum eorum, qui praerunt cum Esdra & Babylone redierant, ac iuxta eum, illos invitando & evocando ad incolendam Jerusalem: quod respicit per sortem factum esse audientibus cap. 11. Unde mox catalogum committat censum populi, qui redierat, recensit.

V. 33. 6. **ISTI (SUNT) FILII PROVINCIAE, QUI ASCENDERUNT EX CAPTIVITATE MIGRANTIUM,] id est,** qui redierunt ex transmigratione Babylonis, parvi & Babylone in Jerusalem Zerobabel sub Cyro. Hic est catalogus, sive census populi, quem recensit Esdra c. 11. alii lubide veritas & omnia sunt veritas, praeterit

in medio: nam initium & finis utrobique esse videtur. Ratio est, quod census hic populi, sive catalogus lapsus sit inustus & descriptus: ita licet primo in Babylone, cum inde egressi sunt Judae: secundo in Jerusalem, cum primum eo appulerunt. Tertio cum templo reaedificato, illud Iohannis populi concursu dedicatum fuit. Hi autem census inter se evarabant, quia alius morientibus alii nascantur, alii abeuntibus alii adveniant. Quare ex uno censu catalogum suum descripsit Esdra, ex alio Nehemias: hocque comparavit. Vide Franc. Lucas in notat. 79.

DIXERUNT ATHERSATA,] hoc est, Nehemias, V. 33. 5. ut patet c. 8. v. 9.

Huiusque catalogus. Annotatio haec sequitur non citat in Hebraeo, Graeco & quibusdam Latinis. Ubi de grecis Epanorthotes, aliique eam omittendam censent, uno rejuvant, ut Lyran. & Carth. Sane diversis characteris sit argue, huc inserta verba, neque de tenui esse, neque de fide, ait Sanchez. Habent tamen annotationem hanc Bibliae Romae correctae. Vultur ergo addita ab interprete, uti multa similia addita sunt in Iuro & Iber, vel a paraphrasis, aut commentatore aliquo uti Franc. Lucas notat. 79.

NONNULLI AUTEM DE PRINCIPIBUS] Hic est, catalogus donatorum ab fabricam oblatorum, et hunc idem censum, quem recensit Esdra c. 8. sed, ut dixi, in numeris diversis: forte, quod Esdra plurimum dona complevit sit, nempe eorum etiam omnium, qui ex regno Cyri, sive Judae sive Perse, hortante Cyro, & cepit suis aliis ad fabricam construerent aut postea in Jerusalem subministrant; Nehemias autem Judaeorum tantum & captivitate rediantium dona, ea quae praecipua duxerunt, & admodum pauciora quam Esdra recensit, ait Franc. Lucas loco citato.

V. 33. 5.

CAPITULUM OCTAVUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras convocato omni populo, die prima mensis septimi, illi legem Dei praegit explicavit. Amen facta die 15. mensis per octo dies festi & abernaculorum, quod ab omnibus magna solemnitate celebrata.

1. **ET** venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est in omnis populus quasi vir unus, ad plateam quae est ante portam aquarum: & dixerunt Esdra scribe ut afferret librum legis Moysi, quam praeparavit Dominus Israeli. 2. Attulit ergo Esdra sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. 3. Et legit in eo aperte in platea quae erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium, & aures omnis populi erant erectae ad librum. 4. Stetit autem Esdra scriba super gradum lignum, quem fecerat loquendum: & steterunt iuxta eum, Marthathias, & Semei, & Ania, & Uria, & Helcia, & Maasia, ad dexteram eius & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchias, & Heliam, & Hababada, Zacharia, & Mosollam. 5. Et aperuit Esdra librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: & cum aperuisset eum, stetit omnis populus. 6. Et benedixit Esdra Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen: elevans manus suas, & incurvati sunt, & adoraverunt Deum prout in terram. 7. Porro Josue, & Bam, & Serebein, Lamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Joabed, Hanan, Phalaia, Levie, silentium faciebant populo ad audiendum legem: populus autem stabat in gradufuso. 8. Et legerant in Libro legis Dei distincte, & aperte ad intelligendum: & intellexerunt cum legeretur. 9. Dixit autem Nehemias (ipse est Atherata) & Esdra sacerdos & scriba, & Levitae interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Fiebant enim omnis populus cum audiret verba legis. 10. Et dixit eis: Ite, comedite pinguis, & bibite mulsam, & mittite partes his qui non

non

bonum. Quocirca Apollolista hoc gaudium perenne fidelis adhortatur, dicens: *Gaudete in Domino semper: iterum dico gaudete*, Phil. 4. vide ibi dicta. Adde quod Deus in se & de se gaudium habet novam gratiam, novos vires, novum robur affidue suggerat, quibus ad omnia licet tristitia & ardua, sunt gratia: vult, fortes & alacres. Deus enim cum sit summus & libertissimus libertatisque Dominus, vult & nobis servitia suis sibi serviri in libertate, equalitate & jure: iusta illud: *Servite Domino in timore*. Et illud: *Letamini in Domino & exultate* psalmi. Psal. 31. 11.

VARR. 12. UT INTERPRETARIUS (EIDEM) HIC VERBA AD-
DIT,] ut solvetur dubia que ex priorum legis lesione en-
surbata erant, presertim circa ritus celebrandi inanis-
sum Scenopogii, sive Tabernaculorum, quos lex precri-
bit Levit. 23. ubi de his sic egi.

VARR. 15. DIVULGENT VOCES,] id est, voce præconis ubi-
que promulgant, ut omnes conveniant in Jerusalem ad
scilicet Tabernaculorum immunes, juxta legem per octo
dies celebrandum.

A. AFFERT PRONOME SIGNI PUCHERRIMI.]
Hbr. *hymalis*, id est, pinguis & olivati, quod septuag.
interpretatur *cyprum*, Pagnin. *prum*. M. Ius ali
eodem. Vide dicta Levit. 23. 26.

FECERUNTQUE TABERNACULA IN DOMAY VARR. 16.
200,] id est, in octo domus sue. Ita Hbr. tota enim
apud Hebræos erant plana, ut in illis suis deo ambularet,
fleret, foderet, pemediare, dormire possent. Clima enim
Judæe est calidum & sicca: unde quis incolere noctis in
tectis frigidum aereum sudumque capiant.

A. DISSO. JOEUM,] id est, ab ingressu Hebræorum in
Chananaam cum Deo promissam] NON PERCARUNT TA-
LITER FILII ISRAEL,] non celebrant tale festum
Tabernaculorum tanta letitia, tanta divotione legendo
legem publice, & usque explicatissimè faciendo tanto popu-
li unidique consensibus concursis, ut etiam in tectis taber-
nacula contrahere debeant. Ita Cajet. & alii.

ET IN DIE OCTAVO COLLECTAM,] id est, festum
centis populi, quod quale fuerit, explicat Levit. 23. 40.

VARR. 17.
VARR. 18.

CAPUT NONUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

*Judeis in jejuniis & sacro confitentur peccata Deo. Levite celebrant præsta beneficia, quibus Deus cum ma-
lissimis populi cernitur, ac sedus inter Deum & populum renovant.*

IN die autem vigesimoquarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejuniis & in sacco, & humus super eos. 2. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum. 3. Et confitebantur ad standum: & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. 4. Surrexerunt autem super gradum Levitarius, Josue, & Bani, & Cedaniel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani, & Chanani: & clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. 5. Et dixerunt Levitæ, Josue, & Cedaniel, Bonni, Hafebia, Serebia, Odaia, Sebui, Paathahia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum: & benedicite nomini glorie sue excelso in omni benedictione & laude. 6. Tu ipse Domine, solus, tu fecisti cælum, & cælum ætorum, & omnem exercitum eorum: terram, & universa que in eis sunt: maria, & omnia que in eis sunt: & tu vivificas omnia hæc, & exercitus cæli te adorat. 7. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram, & deduxisti eum de igne Chaldaeorum, & posuisti nomen ejus Abraham. 8. Et invenisti cor ejus fidele eorum: & percussisti eum eo sepso, ut dares ei Terram Chananae, Hethææ, & Amorrhææ, & Pherezæ, & Jebuseæ, & Gergesæ, ut dares semini ejus, & impleri verba tua, quoniam iustus es. 9. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto: clamoremque eorum audisti super mare rubrum. 10. Et distulisti signa atque portenta in Pharaone, & in universis servis ejus, & in omni populo terræ illius: cognovisti enim quia superbe egerant contra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die. 11. Et mare divisisti ante eos, & transierunt per medium maris in sicco: persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquis validas. 12. Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, & in columna ignis per noctem, ut appareret eis via per quam ingrediebantur. 13. Ad montem quoque Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cælo, & dedisti eis judicia recta, & legem veritatis, & ceremonias, & præcepta bona: 14. & sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & legem præcepisti eis in manu Moysei servi tui. 15. Panem quoque de cælo dedisti eis in fame eorum, & aquam de petra deduxisti eis sitientibus, & dixisti eis ut ingrederentur & possiderent terram, super quam levasti manum tuam, ut traderes eis. 16. Ipsi vero & patres nostri superbe egerunt, & induraverunt cervicibus suis, & non audierunt mandata tua. 17. Et noluerunt audire, & non sunt recordati mirabilia tuorum que feceras eis. Et induraverunt cervicibus suis, & deducunt caput ut converterentur ad servitium suam, quasi per contentationem. Tu autem Deus propitius, clemens & misericors, longanimis & multæ miserationis, non dereliquisti eos. 18. Et quidem cum fecissent sibi vitulum constantem, & dixissent: ille est Deus tuus, qui duxit te de Ægypto: feceruntque blasphemias magnas. 19. Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto: columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam: & columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur. 20. Et spiritum tuum bonum dedisti qui duceret eos, & manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti. 21. Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit: vestimenta eorum non inveteraverunt, & pedes eorum non sunt attriti. 22. Et dedisti eis regna, & populos, & partitus es eis fortes: & possederunt terram Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan. 23. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cæli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur & possiderent. 24. Et venerunt filii, & possederunt terram, & humilia illi eorum eis habitatores terræ Chananaeos, & dedisti eos in manu eorum, & reges eorum & populos terræ, ut facerent eis sicut placebat illis. 25. Ceperunt itaque urbes munitas, & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis, cisternas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna pomitera multa, & comoderunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.

deinceps tibi soli fideliter & constanter perpetim servimus.
 Et scripsimus] litteras hujus federis, quod te-

cum inimus, illudque nomine omnium subscribit & designari facimus ad Principibus nostris, quorum nomina sequenti capite referuntur.

CAPUT DECIMUM.
 SYNOPSIS CAPITIS.

E Numerentur ii qui fides populi cum Deo in initum subscripserunt, qui pollicentur 52. mandata Dei universa servaturos, ac nominatum Sabbathum, omnique septimum, item decimas, ac primitias à lege statutas persolventes, ut pote in quibus huc usque negligentes & praevicatorios extiterant.

Signatores autem fuerunt, Nehemias, Athemias, Atherfata filius Hachelai, & Sedecias, 2. Saraias, Azarias, Jercmias, 3. Phohur, Amarias, Melchias, 4. Hartus, Sebenia, Melluch, 5. Harem, Merimoth, Obdias, 6. Daniel, Genthon, Baruch, 7. Mofollam, Abia, Maimin, 8. Maafia, Belgai, Semcia: hi Sacerdotes. 9. Porro Levitæ, Josue filius Azaniae, Bennai de filis Henadad, Cedmiel, 10. & fratres eorum, Sebenia, Odaia, Celcia, Phalaja, Hanan, 11. Micha, Rohob, Hafebia, 12. Zachur, Serchia, Sabania, 13. Odaia, Bani, Baniu, 14. Capita populi, Pharos, Phahathmoab, Eliam, Zethu, Bani, 15. Bonni, Azzai, Bebai, 16. Adonia, Begoai, Adin, 17. Ater, Hezecia, Azur, 18. Odaia, Hafum, Bafai, 19. Hureph, Anathoth Nebai, 20. Megphas, Mofollam, Hazir. 21. Mefizabel, Sadoc, Jeddai, 22. Pheltia, Aanan, Anaia, 23. Ofec, Hannania, Hafub, 24. Alohts, Phalaja, Sobec, 25. Rehun, Hafcbna, Maafia, 26. Echai, Hanan, Anan, 27. Melluch, Haran, Baana: 28. & Reliqui de populo, Sacerdotes, Levitæ, janitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separaverunt de populo terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum, & filia eorum, 29. omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, opemates eorum, & qui veniebant ad pollicendum, & jurandum ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moyfi servi Dei, ut facerent & custodirent universa mandata Domini Dei nostri, & judicia ejus, & caeremonias ejus: 30. & ut non daremus filias nostras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filii nostris. 31. Populi quoque terræ, qui important venalia, & omnia ad usum, per diem sabbathi ut vendant, non accipimus ab eis in sabbatho, & in die sanctificato. Et dimitemus annum septimum, & exactionem universæ manus. 32. Et stituemus super nos præcepta ut demus tertiam partem fici per annum ad opus domus Dei nostri, 33. ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum in fabbathis, in calendis, in solemnitatibus, & in sanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Israel, & in omnem usum domus Dei nostri. 34. Sortes ergo misimus super oblationem lignorum, inter Sacerdotes, & Levitas, & populum, ut interserent in domum Dei nostri per donos patrum nostrorum, per tempora, a temporibus anni usque ad annum: ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moyfi: 35. & ut offerremus primogenita terræ nostræ, & primitiva universi fructus omnis ligni, ab anno in annum in domo Domini: 36. & primitiva filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, & primitiva bouum nostrorum, & ovium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri, Sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri: 37. & primitias ciborum nostrorum, & libaninum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, afferemus Sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipse Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum. 38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri. 39. Ad gazophylacium enim deponebunt filii Israel, & filii Levi, primitias frumenti, vini, & olei, & ibi erunt vasa sanctificata, & Sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimitemus domum Dei nostri.

VERI. 1. SIGNATORES (federis populi cum Deo initi) SUBSCRIBUNT NEHEMIAS (quasi dicitur) ATHEMAS, & ATERFATA, & FILIUS HACHELAI. JALUS est hic à Nehemia, qui Atherfata quoque nuncupabatur.

VERI. 2. ET OMNES QUI SE SEPARAVERUNT DE POPULO TERRARUM AD LEGEM DEI] qui scilicet à gentilibus conversi sunt ad Judaismum, factique professi.

VERI. 3. OMNES QUI POTERANT SAPERE.] Refer ad filii, q. d. omnes filii proficiorum, qui non erant infantes, sed adulti & rationis compos signarunt quoque hoc fœdus.

SPONDENTES (erant) PRO FRATRIBUS SUIS OPIMATES EORUM] q. d. in tanto numero non poterant omnes hoc fœdus signare: quare opemates soli jurarunt & obligarunt pro ceteris contribulis suis.

ET QUI I (similes optimatus ejus modis) VENIANT AD POLLICENDUM ET JURANDUM] Hebr. additur cum exactione, dicentes: Deus noster puniat, si non servaverimus ejus mandata.

Correct. à Lep. in Esdrae c. 10.

DIMITTEMUS ANNUM SEPTIMUM] sive Sabbathum, q. d. finemus terram anno septimo Sabbathatæ, ut agros non colamus, sed ponet in eis nasa pueris relinquamus, juxta legem Exodi 23. 11.

ET EXACTIONEM UNIVERSÆ MANUS] id est, dimitemus partem decimarum ex, que per i. n. graphum manus eorum nobis sunt debita, ita scilicet ut anno septimo ea non exigamus. Hoc cum lex pariter jubet, ut cum terra non colectur anno septimo, eodem quoque debita ex fructibus terræ solvenda non solvitur.

ET IN SANCTIFICATIS] id est, in hostiis pacificis, que Deo offeruntur; has enim dimittebat à victimis pro peccato, de quibus proxime sequitur.

A TEMPORIBUS ANNI USQUE AD ANNUM] id est, quotannis, sive singulis annis.

DECIMAM PARTEM TERRÆ] id est, decimas fructuum terræ. Nec enim Levitæ terram possidere poterant, sed tantum ex ea fructuum decimas accipere.

OPERA NOSTRORUM.] Hinc patet, Judæos decimas solvendi non tantum agrorum, sed & liborum & op-

operum suorum, ut et sacrosancta eis proveniente doct. A
 partem darent Levitis.

V. 13. ERAT AUTEM SACERDOS FILIUS AARON
Deiura CUM LEVITIS IN OCCISIS LEVITARUM Id
Iohann est, sacerdos filii Aarons habentem partem decimarum
Isaia. cum Levitis, numerum decimarum decime. Nam, ut sequi-
 tur, LEVITAE QUIBUS UT DECIMAM PARTEM DO-
 NARUM SUARUM IN DOMO DEI. Ignis decimam decima-
 rum suarum partem Leviti debant sacerdotibus, sacerdo-
 tes vicissim decimam decime suae dabant pontifici, qui
 proinde erat dives valde & opulentus, ut dixi Num. 18.

V. 13. ET IBI ERANT VASA SANCTIFICATA, ET

SACERDOTES, ET CANTORES, ET JANITORES,
 ET MINISTRI] dum tempore vicis suae in templo mini-
 strant. Hi enim habitant in cubilibus templo annexis,
 quae cretae & gypsiolacis disclantur, quae abentur,
 nam sumpta colorum & Levitarum ad haec ga-
 zophylacia deperit debent primitiae, quae sacerdotibus
 cedunt. Spem ergo Hebraei in omnia haec diligenter
 curatos, quae antea negligerant.

ET NON DIMISSERUNT DOMUM DEI] q. d. curabi-
 mus omnia quae ad templum suum & sacerdotum & Levi-
 tarum sustentationem pertinent. Haec ergo haec facturus pu-
 rant, quia in ea haec qui negligenter curaverant.

C A P U T U N D E C I M U M .
 S Y N O P S I S C A P I T I S .

Jerusalem jam novis civibus, & plebe decima pars per sortem deligitur, qua eam incolat & aedificet, ce-
 teri vero ad alias Judae urbes & pagos excolendis sustinatur, unde mox tam Jerusalem, quam ce-
 terarum urbium incolae nominantur & venerantur.

1. **H**abitaverunt autem principes populi in Jerusalem, reliqua vero plebs misit sortem, ut tolle-
 ret unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem ve-
 ro partes in civitatibus. **2.** Benedictixit autem populus omnibus viris qui se sponte obulerant ut habitarent
 in Jerusalem. **3.** Hi sunt itaque principes provinciae, qui habitaverunt in Jerusalem, & in civi-
 tatibus Juda. Habuit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, Sacerdotes, Levitae,
 Nathinetae, & filii servorum Salomonis. **4.** Et in Jerusalem habitaverunt de filijs Juda, & de
 filijs Benjamin: de filijs Juda, Athaias filius Athai, filius Zachariae, filius Amariae, filius Sapha-
 thae, filius Malael: de filijs Phares, **5.** Maasia filius Baruch, filius Chabhoza, filius Hazaia, filius
 Adai, filius Jojarib, filius Zachariae, filius Simonit: **6.** omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in
 Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes. **7.** Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum filius Mo-
 iollam, filius Joad, filius Phadaia, filius Colaias, filius Masai, filius Etheel, filius Hani, **8.** & post
 eum Gebbai, Sellai, nonaginti viginti octo. **9.** & Joel filius Zechri praepositus eorum, & Judas fi-
 lius Senna super civitatem secundum. **10.** Et de sacerdotibus, Idai filius Joarib, Joachin, **11.** Sarai
 filius Helciae, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Merajoth, filius Achitob princeps domus Dei, **12.**
 & fratres eorum scientes opera templi, octringenti viginti duo. Et Adai filius Jeroham, filius
 Phelciae, filius Amii, filius Zachariae, filius Phesur, filius Melchiae, **13.** & fratres eius principes
 patrum: ducenti quadraginta duo. Et Amalai filius Azrael, filius Abazi, filius Moiolla-
 moth, filius Emper, **14.** & fratres eorum potentes armis, centum viginti octo, & praepositus eorum
 Zabiel filius potentium. **15.** Et de Levitis, Semca filius Hafub filius Azaricam, filius Hafabia,
 filius Romi, **16.** & Sabathai, & Julabed, super omnia opera, quae erant forissecus in domo Dei
 a principibus Levitarum. **17.** Et Mathania filius Micha, filius Zebadai, filius Alaph, princeps ad
 laudandum & confitendum in oratione, & Bebecca secundus de fratribus eius, & Abda filius Samai,
 filius Galai, filius Iulibai: **18.** omnes Levitae in civitate sancta ducenti octoginta quatuor. **19.** Et
 janitores, Accub, Telunai, & fratres eorum, qui custodiebant ostia, centum septuaginta duo. **20.**
 Et reliqui ex Israel Sacerdotes & Levitae in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione
 sua. **21.** Et Nathinetae, qui habitabant in Ophel, & Siala, & Gafpa de Nathinetais. **22.** Et epi-
 scopos Levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Hafabae, filius Marthamae, filius Michae.
 De filijs Alaph, cantores in ministerio domus Dei. **23.** Praeceptum quippe regis super eos erat,
 & ordo in cantoribus per dies singulos. **24.** & Phathania filius Mefezabel, de filijs Zara filii Juda
 in manu regis, juxta omne verbum populi, **25.** & in domibus per omnes regiones eorum. De fi-
 liis Juda habitaverunt in Chariatharbae & in filiabus ejus: & in Dabon, & in filiabus ejus: & in
 Cabfel, & in viculis ejus, **26.** & in Jesue, & in Molada, & in Bethphalerth, **27.** & in Hierusal, &
 in Bersabee, & in filiabus ejus, **28.** & in Saieleg, & in Mochouta, & in filiabus ejus, **29.** & in
 Remmon, & in Saraa, & in Jerimuth, **30.** Zanoa, Odollam, & in villis eorum, Lachis, & re-
 gionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad valem Ennon. **31.**
 Filii autem Benjamin, a Geba Mechmas, & Hai, & Bethel, & filiabus ejus. **32.** Anathoth, Nob,
 Anania, **33.** Afor, Rama, Gerhaim, **34.** Hadai, Seboni, & Nebailat, Lod, **35.** & Ono valle
 artificum. **36.** Et de Levitis portiones Judae & Benjamin.

V. 14. HABITAVERUNT AUTEM PRINCIPES PO-
 PULI IN JERUSALEM] tanquam in metro-
 poli, ac civitate sancta, & a Deo electa ad templum
 aequae ac ad regnum, vel regem.

RELIQUA VERO PLEBS MISIT SORTEM, UT
 TOLLERENT UNAM PARTEM DE DECIMA QUI
 HABITaturi ESSENT IN JERUSALEM CIVI-
 TATE SANCTA, NOVEM VERO PARTES IN
 CIVITATIBUS] ceteris Judae. Erat enim Jeru-
 salem tam incolis quam domibus distincta, quare de-
 cima pars plebs forte distincta est ad eam incolendam,

ac ad domos, fora, places in edificandam, quod
 duobus mens incolae forte distincta partem, tolle
 Bala & Joseph 21. AN. c. 4. forte distincta accitetur
 qui sponte se obtulerant ad habitandum in Jerusalem,
 ut dicitur v. 5.

ET FILII SERVORUM SALOMONIS.] Quinam fue-
 rim hi dixi l. Esdr. 2. 41. & 1. Paral. 9. 21.

ET JUDAE FILIOS SENNA SUPER CIVI-
 TATEM SECUNDUM.] q. d. primus civitatis Jerusalem
 praefectus sive praepositus erat Joel, qui praefectus, secun-
 dus vero erat Judas.

- VIII. SARAIÆ SEC. PRINCIPES DOMUS DEI] Principes autem procuratores: nam cum non fuisset Pontificum locus, ex cap. sequenti versu. 10. ubi inter pontifices non nominatur.
- IX. FELIX POTENTIORUM,] id est, unus est potentibus & principibus.
- X. SENIUS FELIX HABUS] qui Habus erat] VII. HATHASIA] qui HATHASIA ERAT] VIII. UNDE VARIAB. & ALII VERTUNT, FORMAE FILII HARAB, FILII ATRACIAM, FILII HATHASIA, FILII HEM. Simili modo sibi exponendum est v. 9. 10. & omnibus sequentibus (substituendo qui erat. Unde claris ubique pro filius cum Pagnin. & Vatab. vertas filio.
- XI. JOHANNES SUPER OMNIA OPERA, QUAE HANT FORNITURUS IN DOMO DEI A PRINCIPIBUS LEVITARUM] q. d. Joabab praerant culturæ agrorum, item curæ valorum ad templum pertinetiam, quorum adaptatio à principibus Levitarum facienda erat.
- XII. MATHANIAS SEC. PRINCIPES AD LAUDANDUM] hoc est, praerant cantibus & instrumentis musicis. ET EPISCOPUS LEVITARUM] id est, praefectus Levitarum.
- XIII. LEVITARUM: EPISCOPUS cum Graecis idem est quod Superintendens. Unde Cicero l. 7. Epist. ad Articum Campaniae Praefectum vocat Episcopum.
- XIV. PRÆCEPTUM QUISQUE REGIS SUPER EOS ERAT] ET ORDO IN CANTORIBUS PER SINGULOS DIES] q. d. Artaxerxes praerant, ut Levites quo-

tidie per vices juxta ordinem à Davide & Salomone institutum Deo in templo psalmos, & hymnos concinerent.

ET PHATHABIA SEC. IN MANU REGIS JUXTA VERBUM OMNE VERBUM POPULI] Hebr. Phathabiah erat ad manus regis ad omne negotium populi. q. d. Phathabiah Jurisperitus constitutus erat ab Artaxerxe, ut nomine eius cum Nehemia Duxer omnes populi causas, hincque doceret: sic etiam cum Praetoribus & Judicibus adjungi solet Adflictor parat, legumque peritus.

ET IN DOMIBUS PER OMNES REGIONES ISRAEL] Hebr. Et in villis, scilicet extra Jerusalem; q. d. Hac usque recentis incolae Jerusalem, iam recentibus incolae villarum & urbium extra Jerusalem sitarum, per omnes Judææ & Judæorum regiones.

ET UNO VALLE ARTIFICUM] quis facit hic indicus dicitur.

ET DE LEVITIS PORTIONES JUDE & BENIAMIN] q. d. Levites non habitabant simul omnes in Jerusalem, sed parati erant per omnes urbes: quare portiones eorum erant distributæ per omnes regiones Judææ & Beniamin, ut quæque ex eis sumi haberet numerum, qui incolæ ea quæ ad Dei legem & cultum spectabant, doceret. Hoc enim lausiter Deus per Moysen. Unde Vatab. clare verit: Levites vixi possessorum habebant tam in Juda quam in Beniamin; Alii, in consuetudine Juda & Beniamin. Hebr. est: Ex Levitis diversimodè vel partiter erant Juda & Beniamin: quæ dicit Levites dividebantur per Juda & Beniamin. Septraq. Ex Levitis partes in Juda & Beniamin.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recesserunt Sacerdotes & Levitæ, tempore Nehemiam. Unde v. 27. ipse eosdem convocat ad murorum dedicationem, quæ v. 31. solè narratur eorumdem per muros solemnem processione cum duobus choris cantantium, populi plausu, & immolatione hostiarum. Denique v. 43. statuuntur qui praesint peritoplasticis, templi sumptibus, ac Sacerdotibus & Levitis de alimentis prospiciant.

I. **H**I sunt autem Sacerdotes & Levitæ, qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Josue: Saraiæ, Jeremias, Eldras, 2. Amaria, Meliuch, Hatus, 3. Sebenias, Rhecum, Merimuth, 4. Addo, Genton, Abia, 5. Miamin, Madia, Belga, 6. Semcia, & Jojarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias, 7. Idaia. Ipsi principes Sacerdotum, & fratres eorum, in diebus Josue. 8. Porro Levitæ, Jesua, Benuai, Cedemihel, Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum, 9. & Bebecca atque Hanni, & fratres eorum, unusquisque in officio suo. 10. Josue autem genuit Joacim, & Joacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Joadia, 11. & Joadia genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddo. 12. In diebus autem Joacim erant Sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Marathia, Jeremie, Hanania, 13. Eldras, Mosollam: Amariæ, Johanan, 14. Meliuch, Jonathan: Sebenias, Joseph: 15. Haram, Edna: Marajoth, Helci: 16. Adaisæ, Zacharia, Genton, Mosollam. 17. Abiaz, Zechri: Miamin & Moandiz, Phelci: 18. Belgæ, Sammia, Semaizæ, Jonathan: 19. Jojarib, Mathanai: Jodair, Azzi: 20. Sellai, Oclai: Amoc, Heber: 21. Helcias, Hatabia, Idaia, Nathanael. 22. Levitæ in diebus Eliasib, & Joadia, & Johanan, & Jeddo, scripti principes familiarum, & Sacerdotes in regno Darius Perse. 23. Filii Levi principes familiarum, scripti in Libro verborum dierum, & usq; ad dies Jonathan, filii Eliasib. 24. Et principes Levitarum, Hatabia, Sarebia, & Josue filii Cedemihel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiterentur juxta præceptum David viri Dei, & observarent æquè per ordinem. 25. Mathania, & Bebecca, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum & vestibulorum ante portas. 26. Hi in diebus Joacim filii Josue filii Josedec, & in diebus Nehemias ducis, & Eldras sacerdotis scribæque. 27. In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt Levitæ de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, & facerent dedicationem, & lætarentur in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis. 28. Congregati sunt autem filii cantorum de campesribus circa Jerusalem, & de villis Nethuphath, 29. de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaveth: quantum villas edificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem. 30. Et mundati sunt Sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum. 31. Ascendere autem feci principes Juda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram fere murum ad portam Serquilini. 32. Et ivi post eos Ofaias, & media pars principum Juda, 33. & Azarias, Eldras, & Mosollam, Judas, & Beniamin, & Semcia, & Jeremias. 34. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, nisiis Semcia, filius Mathanias, filius Michaiæ, filius Zechur, filius Asaph, 35. & fratres ejus, Semca, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Judas, & Hanani, in vasis cantici David viri Dei: & Eldras scriba ante eos in porta Pontis. 36. Et contra eos ascenderunt in gradibus Civitatis David, in ascensu muri super domum David, & usque ad portam Aquarum ad Orientem. 37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post cum,

Correl. à Lap. in Esdras etc.

D 3 & media

& media pars populi super murum & super turrim furnorum, & usque ad murum latissimum, 38. & super portam Ephraim, & super portam antiquam & super portam piscinum, & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodie, & turrim latissimum in domo Dei, & ego & dimidia pars magistratum mecum, 39. steterunt duo chori Moasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania, in tubis, 41. & Maasia, & Semcia, & Eleazar, & Azai, & Johanan, & Melchia, & Aclan, & Ezer. Et clare cecinerunt cantores, & Jezeia prespositus, 42. & immolaverunt in die illa victimas magnas, & laudati sunt: Deus enim lætificavit eos læticia magna: sed & uxores eorum & liberi gavin sunt, & ætati est læticia Jerusalem. 43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, Sacerdotes & Levitas: quia lætificatus est Juda in Sacerdotibus & Levitis affantibus. 44. Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expansionis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filij eius, 45. quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constitutorum, in carmine laudantium, & confitentium Deo. 46. Et cunctis Israeli, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemæ, dabant partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

VER. 1. **E**SRAS] Caput parat hunc Esdræ esse dixerunt ab Esdra de quo lib. 1. quoniam scripsit. Probat, quia hoc firmo vocatur Esdras, id vero lib. 2. vocatur Sacerdos & scriba. Verum Sanctus & alii consenti esse unum eundemque. Nam hic quoque vs. 15 vocatur Esdras scriba, de quoque prætulisse unum eundemque. Quare Esdras hoc anno 30. Artaxerxes imperator, jam erat 147. annorum, ut inferius dicit. Adhuc Histeron scholæ, in Judith cap. 10. *Dedicatus post mortem, defunctus est Esdras in Jerusalem sequens.*

VER. 7. **I**STE PRINCIPES SACERDOTUM, &c. SE DENZIO JUDAS] hoc est, Jethu filius Joisdæ Pontificis, quando primo Cyrcum Zorobabel Judæum a Babilone rediit & templum reedificavit.

VER. 10. **J**OSUS AUTEM GENUIT JOACHIM, ET JOACHIM GENUIT ELIASIB, ET ELIASIB GENUIT JOJADA.

VER. 11. **E**X JOJADA GENUIT JONATHAN, ET JONATHAN GENUIT JEDDIA. Jeddia est Jadda, qui pontificalibus indutus occurrit Alexandro magno, cumque Jadda solentia in eo quod ipse Dario Codomanum regi Persiarum, qui erat longius, favisset, non sicut cum invaderet] placuit. Unde cum supplex veneratus est Alexandro, teste Josepho 12. Antiq. c. 8.

Dicitur Nehemias non potuit Jaddam videre pontificem, sed cum discessit vixit decem annos: tot enim fuisse et Cyro ad Alexandrum, totque annis actu Monarchia Persiarum, quam vult Dario Alexandro transiit ad Græcos: vixit enim de gestis hæc Nehemias sub Artaxerxe Longimano, qui Alexandrum antecessit octavo anno. Longimanus quare non potuit esse Jaddum filii Alexandro videre pontificem. Hoc argumentum convulsit Scaliger de Emendat. Temp. concedit Artaxerxi, qui vidit Nehemiam in Jaddam, non fuisse Longimanum, sed Mnenemonem, qui paulo ante Alexandrum regnavit in Perside. Verum Resip. hæc omnia in argumentum obijcit vera esse utroque hæc veritas, quæ ac vs. 15. non esse scriptam à Nehemæ, sed postquam mortem huius respicit, ac supra inierunt à Synagoga Jaddam, que tunc regnabat, ad ecclesiam eisdem continuam Pontificum successorem toto tempore regni Persiarum usque ad Alexandrum, a cuius gestis incipimus librum hæc habebamus, ut continuam Iherosol. est, qui Resip. & Ecclesia hæc duobus pertinet per Michabos Pontificem & Principes usque ad Christum. Primus enim Josias filius Jeis, qui hi. nominatur, fuit pontifex sub Cyro: ultimus vero Jeddia filius Jaddæ fuit Pontifex sub Dario Codomanno & Alexandro: intermedium verò fuit Pontifex successore sub Dario, Xerxe, Artaxerxe, alii quoque regibus Persiarum postea intermedios, ut ostendit in catalogo de fidei huius Pontificum, ut ostendit in catalogo de fidei colligere ac ver. 11. & 16. usque dicitur, tempore Nehemias fuisse Pontifices Joachim & Eliasib, *vs. 10. vs. 11. vs. 12. vs. 13. vs. 14. vs. 15. vs. 16. vs. 17. vs. 18. vs. 19. vs. 20. vs. 21. vs. 22. vs. 23. vs. 24. vs. 25. vs. 26. vs. 27. vs. 28. vs. 29. vs. 30. vs. 31. vs. 32. vs. 33. vs. 34. vs. 35. vs. 36. vs. 37. vs. 38. vs. 39. vs. 40. vs. 41. vs. 42. vs. 43. vs. 44. vs. 45. vs. 46.*

At Nehemias vidit Jaddam in Perside. Verum Resip. hæc omnia in argumentum obijcit vera esse utroque hæc veritas, quæ ac vs. 15. non esse scriptam à Nehemæ, sed postquam mortem huius respicit, ac supra inierunt à Synagoga Jaddam, que tunc regnabat, ad ecclesiam eisdem continuam Pontificum successorem toto tempore regni Persiarum usque ad Alexandrum, a cuius gestis incipimus librum hæc habebamus, ut continuam Iherosol. est, qui Resip. & Ecclesia hæc duobus pertinet per Michabos Pontificem & Principes usque ad Christum. Primus enim Josias filius Jeis, qui hi. nominatur, fuit pontifex sub Cyro: ultimus vero Jeddia filius Jaddæ fuit Pontifex sub Dario Codomanno & Alexandro: intermedium verò fuit Pontifex successore sub Dario, Xerxe, Artaxerxe, alii quoque regibus Persiarum postea intermedios, ut ostendit in catalogo de fidei huius Pontificum, ut ostendit in catalogo de fidei colligere ac ver. 11. & 16. usque dicitur, tempore Nehemias fuisse Pontifices Joachim & Eliasib, *vs. 10. vs. 11. vs. 12. vs. 13. vs. 14. vs. 15. vs. 16. vs. 17. vs. 18. vs. 19. vs. 20. vs. 21. vs. 22. vs. 23. vs. 24. vs. 25. vs. 26. vs. 27. vs. 28. vs. 29. vs. 30. vs. 31. vs. 32. vs. 33. vs. 34. vs. 35. vs. 36. vs. 37. vs. 38. vs. 39. vs. 40. vs. 41. vs. 42. vs. 43. vs. 44. vs. 45. vs. 46.*

R. vs. secundo, Nehemias vidisse Jaddam puerum, sed non pontificem. Id loquitur ca. 13. ver. 28. ubi dicitur

A aliquis filiorum Sadae Pontificis deditur Pham suam uxorem Sadaelæ Honeatæ, utque cum his tres, quos nomen, inquit Nehemias, *vs. 10. vs. 11. vs. 12. vs. 13. vs. 14. vs. 15. vs. 16. vs. 17. vs. 18. vs. 19. vs. 20. vs. 21. vs. 22. vs. 23. vs. 24. vs. 25. vs. 26. vs. 27. vs. 28. vs. 29. vs. 30. vs. 31. vs. 32. vs. 33. vs. 34. vs. 35. vs. 36. vs. 37. vs. 38. vs. 39. vs. 40. vs. 41. vs. 42. vs. 43. vs. 44. vs. 45. vs. 46.* Nam hoc filius Jois fuit Josiam pater Jeddæ, vel certe pater Jostathan. Quare si tunc Jostathan vel pater eius habuit filium nobilem, utque poterat & filium habere Jaddam filium ergo Jeddæ, Deo dante, fuit longævus, vixitque 147. annos, sic & longævus fuit Nehemias: ab eo tempore ex parte prælati, jam videlicet, lege & cultu vero Dei infirmitate; mirum, ut ille ante *vs. 10. vs. 11. vs. 12. vs. 13. vs. 14. vs. 15. vs. 16. vs. 17. vs. 18. vs. 19. vs. 20. vs. 21. vs. 22. vs. 23. vs. 24. vs. 25. vs. 26. vs. 27. vs. 28. vs. 29. vs. 30. vs. 31. vs. 32. vs. 33. vs. 34. vs. 35. vs. 36. vs. 37. vs. 38. vs. 39. vs. 40. vs. 41. vs. 42. vs. 43. vs. 44. vs. 45. vs. 46.* Quare Jadda pontifex tempore Alexandri magno videtur fuisse grandævus, sed hoc 90. circiter annorum, ita ut cæcus sit sub Artaxerxe vel Dario Nocho eius filio: utique à Nehemias pater vix. necesse existens, non ab ultimo anno Artaxerxi ad Alexandrum fuisse 94. annos. Et hæc de causa Jeddæ hoc non vocatur Pontifex, sed simpliciter nominatur dicitur, diciturque genus à Jostathan.

In quibus autem Joachim erant sacerdotes **VER. 11.** **ET PRINCIPES SACERDOTUM] SADAIA, MAJASIA, JEREMIA, HANANIAS, EUSIB, HONIAS, MAJASIA, &c.]** q. d. In familia Sadae, qui tempore Josias filii Jeda Pontificis inter sacerdotales familias erat tribus & prima, ut dictum est ver. 6. jam tempore Joachim filii Jeda Pontificis primarius & princeps erat Marai: in familia vero Jeremia primus & princeps erat Hanania: in familia vero Jeda erat & princeps erat Moisiama: & ita de ceteris qui sequuntur.

VER. 11. **JONATHAN ET JOJADA, SCRIPTI PRINCIPES FAMILIARUM ET SACERDOTUM] SADAIA, MAJASIA, JEREMIA, HANANIAS, EUSIB, HONIAS, MAJASIA, &c.]** q. d. In familia Sadae, qui tempore Josias filii Jeda Pontificis inter sacerdotales familias erat tribus & prima, ut dictum est ver. 6. jam tempore Joachim filii Jeda Pontificis primarius & princeps erat Marai: in familia vero Jeremia primus & princeps erat Hanania: in familia vero Jeda erat & princeps erat Moisiama: & ita de ceteris qui sequuntur.

VER. 11. **I**n libro vero vs. 10. **ET] Id est, in annalibus, sive diariis & chronis Pontificum Judæorum. Hoc enim annales eadē conscripserunt, inquit ex lib. Paralip. & ex Josepho, ad que per iterum annorum Pontificum, utpote regibus iam extinctis. Unde patet parat annales hos divinos esse à libro Paralip. nam ab eo citantur.**

VER. 11. **I**n indicatibus autem hinc Jostathan. Hinc partitiam enim hinc dicitur, in hinc mari Jerusalem, utpote paulo post 34. dies, quibus murus profectus fuit, esse prælatum, ut cunctis Salomon, Sanctus & alii:

& alii, licet nonnulli putent hanc dedicationem fuisse non tantum domos, sed totas urbes, postquam in illa domus, fori, vici & platee facte edificatae & perfectae per spatium bonum, teste Josepho: quare hanc dedicationem totius urbis factam auctor anno 32. Artaxerxes: Unde opti ab hoc anno 32. qui dicitur esse urbis, mehoant 70. hebdomades Danielis usque ad Christum.

Porro ritus hujus dedicationis describitur v. 30. & seqq. Hinc coepit ritus p. dicandi novae urbes & domos, quem prout et alium religiosiores studio observant, idem fecere Gentiles, ut dixi superius. Hinc Justin. Imper. l. sacra leg. q. 10. §. de sacris de rebus: Sancta quoque res, inquit, vellet m. p. parte creatas quadammodo divini parati sunt, & ideo nullius in bono sunt: sacros esse, moros apud Romanos multis docet Servius ad illud Virg. lib. 4. Aeneid.

Interit & non urbes deservit aere.

Uti et cerros ostendit ritus & sacrificia, quae in manerum designantem & fabricam adhibebatur.

VER. 30. MUNDARUNT POPULUM, ET PORTAS, ET MURUM] omnium aspergendo ea aqua lustrali: remota etiam & sacrificando pro eorum incolomitate. Kursum istum ritum mundantem muros & populum ab omni immunditie & irregularitate, quam in illa lege factae, & multis modis contrahant.

VER. 31. ACERBARUNT AUTEM DECE PRINCIPES JUDA SEPTE MURUM] Hic enim viginti habebant latitudines, ut patet capite. Jalli & gonforale Principes, non omnes, sed aliqui eos confedere, ut patet quoniam erat eos contra hostes facti. Porro hinc inde ad latas principum erant duo chorae Sacerdotum & Levitarum pari cum eis passu procedentium, & Dei laudes cantantium. Uni chorae praerat Lidras, ut patet v. 35. alteri Nehemias cum suis afflicti, qui partim sacerdotes erant partim laici, praerant e principum num. ut patet v. 37.

VER. 32. ET JUDICABANT IN ISRAEL DIE VINCENAS MAGNAS] quas Duxisti gratias ostende, dum aquas quibus postea erant vitium, converterit in ignem qui viciatiam conerentia, qua de causa Hebraei ut tantum miraculum quotannis recolere, & imitantur festum dati à Deo genit, ut patet a. Machab. c. 13.

VER. 33. REVERBERUNT QUOQUE IN DIE ILLA VIBIS SUPER GAZOPHYLIACIA THESAURI AD EPHRAIM, ET AD PRIMITIAS, ET AD DECIMAS, UT INTERGERENT PER EOS VIRIDISSIS CIVITATIBUS IN DECORE GRATIARUM

ACTIONIS (in decorem gratiarum adionem, pro orum meritis) SACROGOTAE ET LEVITAE] ut illuc per viros gazophylacis praefatos inducerent Sacerdotes & Levitas ad ipsa gazophylacia, ut ex eis acciperent decimas, libamina, & primitias sibi ea lege debitas: ut scilicet ea eis darent partes Sacerdotibus & Levitis, ut habent Hebr. Septuaginta Sittim, Vazab, & alii, idque in decore gratiarum afflato, ut scilicet per has oblationes decimas agrorum gratias Sacerdotibus & Levitis, quod in hac dedicatione & processione concinne canendo, religiosi sacrificando ergo, manere suo perfundit fontem: hoc est enim quod subicit quia LITIFICATA EST JUDA IN SACROGOTIBUS, ET LEVITAE ABSTINENTIBUS] eo quod officium suum in dedicatione murorum tam praclaro obvoluerit, ut dixi.

SANCTIFICABANT LEVITAE] id est Leviticis habebent Hebr. & Spruag. q. d. rem famulam, puta decimas personis sacris, puta Levitis ea lege debitas deserviant. ut pro tem Et in his decimis LEVITAE SANCTIFICABANT VITIOS AARON, id est, deserviant sacerdotibus suam decimam, de qua Numer. c. 18. Sanctificare ergo hoc idem est, quod rem sanctam, puta decimas offerre. Et res sancta omni videtur quasi sanctificari persona, cuius sancta lege illi debita offerre: ita Cajet. Vazab & alii. Sic vir invidiosus sanctificari (per denotacionem extrinsecam) à muliere fidei, ac vicissim multas antedixi pro verum habet 1. Corinth. 7. 34.

Racum sanctificare, ait Sanchez, est ostendere illi quod bonum: religio et sancta aliquid est sanctum. Quomodo dicitur sanctificare Sabbatum, aut templum, aut etiam Deum, non quia à iocuo aliquid sanctitatis accipiunt: sed quia dum illa veneramus & colimus coram sanctis hominibus arguimus praebemus. Est autem non leve aliquid sanctitatis argumentum, si publicis aliquo Ordine in sumptibus altarium, maxime si illius obtinui, cum impeditur, aut reddatur, qualis hic à populo reddatur liberali & gratia.

VER. 34. SANCTIFICABANT LEVITAE] id est Leviticis habebent Hebr. & Spruag. q. d. rem famulam, puta decimas personis sacris, puta Levitis ea lege debitas deserviant. ut pro tem Et in his decimis LEVITAE SANCTIFICABANT VITIOS AARON, id est, deserviant sacerdotibus suam decimam, de qua Numer. c. 18. Sanctificare ergo hoc idem est, quod rem sanctam, puta decimas offerre. Et res sancta omni videtur quasi sanctificari persona, cuius sancta lege illi debita offerre: ita Cajet. Vazab & alii. Sic vir invidiosus sanctificari (per denotacionem extrinsecam) à muliere fidei, ac vicissim multas antedixi pro verum habet 1. Corinth. 7. 34.

Vir non sanctum ostendere.

Sic ergo Populus sanctificabat Levitas, dando enim decimas ostendebat eos se esse majores, quae Dei ministris publica decimas alendis, vicissim Levitae decimas famulam decimam dando sacerdotibus, ostendebat eos esse ipse majores & sanctiores. Unde Apostolus Hebr. 7. v. 4. ea eo quod Abraham dedit decimas Melchisedech, probat cum majorem fuisse Abrahamo. Docim enim à laici dantur sacerdotibus quasi Dei ministris, ut pro ipsi Deo ferviant & sacrificent.

CAPUT DECIMUM TERTIUM: SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias anno 32. Artaxerxis rediens in Jerusalem corrigit varios abusos, qui se absente, & mortuo iam Esdra irrepserant, nimirum primo admissum Mahabitarum & Ammonitarum in officia Magistratus Israelit v. 1. secundo Tobia Gazophylacium usibus templi restitui v. 4. tertio Levitas profugos ab stipendiis negata, ut datus revocati v. 10. quarto profanationem Sabbathi per opera servilia rescoti v. 15. quinto conjugia cum alienigenis, indeque filios uxores loquentes tollit v. 23.

1. IN die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quod non debent introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei usque in aeternum: 2. eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane & aqua: & conduxerint ad verum eos Balaam, ad maledicendum eis: & convergit Deus nosse malediccionem in benedictionem. 3. Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel. 4. Et super hoc erat Elisabib sacerdos, qui fuerat propositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiae. 5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimas frumenti, vini, & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales. 6. In omnibus autem his non fuit in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxi regis Babyloniensis veni ad regem, & in sine dierum rogavi regem. 7. Et veni in Jerusalem, & intellexi malum, quod fecerat Elisabib Tobiae, ut faceret ci theiaturam in vestibulis domus Dei. 8. Et malum mihi visum est valde. Et projecti vasa domus Tobiae foras de gazophylacio: 9. propeque & emundaverunt gazophylacia: & retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, & thus. 10. Et cognovi quod partes Levitarum non fuissent daturae: & fugisset unumquique in regionem suam de Levitis, & cantoribus, & de his qui ministrabant: 11. & egi causam adversus magistratum, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis. 12. Et

Coroll. à Lep. in Esdrae c. 10. D 3 omnia

omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, & olei, in horrea. 13. Et confluitimus super horrea Seleam Sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & iuxta eos Hana filium Zachar, filium Mathanæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsi credite sunt partes fratrum suorum. 14. Memento mei Deus meus pro hoc, & ne delectas miserationes meas, quas feci in domino Dei mei, & in cæptationis ejus. 15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in Sabbatho, portantes æceros, & onerantes super æmos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Jerusalem die sabbathi. Et convellatus sum, ut in die qua vendere liceret, venderent. 16. Et Tyrii habitaverant in ea, inferentes pisces, & omnia venalia: & vendebant in sabbathis filius juda in Jerusalem. 17. & objurgavi opumantes Juda, & dixi eis: Quæ est hæc mala, quam vos facitis, & profanatis diem Sabbathi? 18. Nunquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noliter super nos omne malum hoc, & super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam (super Israel), violando Sabbathum? 19. Factum est autem, cum quiescissent portæ Jerusalem in die Sabbathi, & vendentes univerfa venalia, foris Jerusalem semel & bis. 20. Et convellatus sum eos, & dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundo hoc feceratis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbatho. 21. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, & venerent ad cultum domus portæ, & sanctificandam diem Sabbathi: et pro hoc ergo memento mei Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. 22. Sed et in diebus illis vidi Judeos ducentes uxores Azoticas, Ammoniticas, et Moabiticas. 23. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azoticæ, et maledictæ loqui Judaicæ, et loquebantur juxta linguam populi et populi. 24. Et objurgavi eas, et maledixi. Et cecidi eis viros, et decalvavi eos: et adjuravi in Deo, ut non darent hanc suam filios eorum, et non acciperent de filiabus eorum filios suos, et biminet ipsas, dicens: 25. Non quid non in hoc fecerit peccavit Salomon rex Israel: et certe in gentibus multis non erat rex similis ei, et dilectus Deo suo erat, et posuit eum Deus regem super omnem Israel: et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. 27. Nunc quid et nos inobedientes faciemus omne magnum grande hoc, ut privaremur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas? 28. De filiis autem jopada filii Eliaho læcerdotis magni, gener erat Sanabaiar Honoritis, quem fugavi a me. 29. Recordare Domine Deus meus, adversum eos qui pollutum sacerdotium, juxta Sacerdotale et Leviticum. 30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines Sacerdotum et Levitarum, unumqueque in ministerio suo: 31. et in oblatione lignorum in temporibus constituitis, et in primitivis: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

VERS. 1. SCIBITUR IN EO, QUOD NON DESIANT A
 INTERIORE AMMONITES ET MOABITES IN
 EXCUBIAM DA. I. Scripta est hæc in David. 13. v. 13.
 sic tam ex ista de civitate, quod per Esdras. Dei inter-
 ligatur, membris ædificat, quod in manu, emittunt et
 mag. hanc in actu populi Israelitis. ad hanc cum ad-
 missionem poterant Ammonites & Moabites, idem tamen
 non poterant proficisci, itaque cum Judæi ingredi tem-
 plum & faceris interfecti, uti Ruth Moabitis fecit nuptiæ
 filiorum Israel. Sic & aged Hypanus Mame possit heri
 Christiani, sed ad magistratus non admittuntur.

VERS. 4. ET SUPER HOC ERAT ELIASER SACERDOS? q.
 d. super cultum legis sui citare v. 4. constitutus erat
 Eliaho Pontifex, constitutus curare, ne quis Ammonites
 ad officia publica in Israel admittatur: sed ipse adeo id
 non curavit, ut Tobiam & Ammonitam sibi affinis liceret,
 adeoque Gasophylacio perposuisset. Unde loquitur qui
 (Eliaho) PURUS ET PROPOSITUS IN GASOPHYLACIO
 DOMUS DATI NOSTRE, ET PROXIMUS TOBIÆ.
 Sic Tobias hæc erat sermo Ammonis, ut dictum est c. 5.
 v. 10. ideoque infans Judæorum hostis, sed dives & po-
 tens, ideoque cum eo amicitiam per connubium contra-
 xerat Eliaho Pontifex: quæ de causa non ad sibi nimium
 profecerat Gasophylacio templi, quæ erat magna Tobie
 dignitas æque ac utilitas, sed major Israelis indignitas
 & nota, quod illicet sermo Ammonis ad tantam digni-
 tatem in Israel eleveretur contra legem Deut. 23. 3. cum
 tam v. 1. Erat & nota, quia Tobias Gasophylacium non ad
 solum sacerdotem de templo, ad quod institutum erat, sed
 ad sua commoda accurrebat, repositus in eo omnem suam
 suppellectilem. Quod indignissimum rates Nehemias cum
 Gasophylacio expulset, illud que Israel restituit.

VERS. 7. FECIT SAGO SERI (Heb. & Sept. seret, scilicet
 Tobie, ut patet v. 7.) GASOPHYLACIO GRANDE,
 ET ERANT IBI ANTES OMNEM RESPONDERE
 NUMERA, ET TUBÆ, ET VASA, &c. q. d. Eliaho
 profertur Tobiam Ammonitis totumque templi, pura primi-
 vae & Jeremis, ceterisque, que Levitis & Sacerdotibus
 affectabantur.

VERS. 9. UT FACERET ET THESAURUM? scilicet Gasophylacium
 jam dictum, ut habent Septuag. in quo the-
 sauræ templi asseribantur. Patet ex hæc.

PAULICI VASA,] id est, suppellectilem Tobie. **VERS. 6**
ET ERUNT IBI VASA BONOS ORI ET SA- **VERS. 6**
CAPITIONUM,] id est, sacra facrum pertinentia, quæ
 oleum, vasculum illam, id est.
FECIT SAGO SERI ET OMNIBUS VASIS,] q. d. **VERS. 7.**
 fuit locus et officium relictus Levitis & canones.

CUM QUIERENTUR PORTA JERUSALEM IN **VERS. 19.**
DE SABBATHO,] A suo officio emittendi & admi-
 nistrandi ingredientiæ. Hæc. *Cum nominata esset porta,*
 id est, cum adisset vespera fore texta: quæ enim inchoabat
 Sabbathum. ut jam dies. Unde sept. vertunt, *ante*
diem, scilicet artificalem, Sabbatho. Julii ergo Nichemias
 claudi portas: tota die naturalis Sabbathi per 24. horas, ne
 quis per illas onera portando violaret Sabbatum.

UT NULLOS INFERRET OMNIA,] per portas.
 Hinc porta dicta est, quod per eam onera importantur &
 exportantur, ut Cato, & ex eo Hieronymus lib. 1. Erymol.
 c. 1. licet Donatus portam dicta vellet ab arari portatione,
 quæ, inquit, in designatione urbium, substantis vacca &
 tæuro, que urbem designabat in porta, aratum manu sus-
 pendebat, ne sulcum faceret, subsidiis civitatis erant
 relinquendi.

MANUM MITTAM IN VOS,] id est, vos com-
 prehendam, & omnia mercium quas inferretis
 confiscabo.

ET FILII EORUM ERANT MEDIA PARTI (Heb.) **VERS. 24.**
MODICA FIVITIA (per filiorum) COGEBANTUR AZO-
TICIS,] linguæ aeternæ Azotica obicit religiosem scoticam &
 Azoticam) Alia enim medietas loquebatur Moabiticæ,
 vel Ammoniticæ, vel Medianicæ, Juxta linguam
 populi, et populi, id est, linguæ eorum populorum,
 ex quibus matres erant orande, filii enim a matribus edu-
 cantur linguam cum matris ambulatione.

ET MALLUCI,] Judæi, anatomicarum & excom-
 municati tamen filiorum parentes, imò eos ceteri
 (flagitios) OSCALVAVI (perpam) Complur. habent
derolant id est, deplavi, & exprobravi, quod
 magna est ignominia. Inter quos præcipuus erat filius Jo-
 jada Pontificis, de quo v. 18.

DA FILIUM AUTEM JOJADA FILIUM ELIASER **VERS. 25.**
SACERDOTIS MAGNI (Pontificis) GENER ERAT
SANABALLAT HONORITIS.] Ita Roman. licet
 Con-

Complut. & græca Biblia habent *hominis* in genitivo: A
itaque legendum videtur: *Sicut* sic habent Hebr. Sept. Va-
cans. Pagan. & alii, ut sensus sit: quia filius Iosade di-
xerat filiam Sanaballæ Hemonitis, id est: erat eius gome-
rati.

Quæ *ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ* & *ΚΑΤΑ* *ΚΡΕΤΟΥ* *ΙΣΑΙΕ*, indignum
rati. Sanaballæ Samaritanæ & in Iudæam coonubia muce-
re cum Iosade, in eo cum Post. sic.

Porro alius est hic Sanaballæ & Sanaballæ Præfecto Sa-
maræ, qui recte Joseph. l. i. c. 7. & 8. filium suam de sit
vorem Manassi fratris Iadæ pontificis sub Alexandro Ma-
gno, id est: quo Manassi pontificem templi (scilicet) a
scismatico contraxit in Samaria in monte Garizim, de
quo tempore perpetua fuit iuxta Iudæos & Samaritanos,
quam tempore Christi, ut patet Joan. 4. v. 20. Alium fuit

A se si queret ex eo, quod hic Sanaballæ Hemonitis locer erat
filius Iosade: ille vero Josepho fecer. erat Manassi fratris
Iadæ Pontificis: ergo hic ille non fuit: Iosade enim fuit
avus Iadæ: Iosada enim gomezi. Iosabab, Iosabab
verò gomezi Iadæum: Iadæ autem frater Manassi, (sunt
gener hominis posterius Sanaballæ. Forte hic posterius
prioris fuit filius vel nepos.

Quæ *ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ* & *ΚΑΤΑ* *ΚΡΕΤΟΥ* *ΙΣΑΙΕ* Per quos accipie non tam Sa-
naballæ, quam generum Sanaballæ: filium scilicet Iosa-
dæ pontificis, qui filium Sanaballæ uxorem duxerat: hunc
enim Nehemias expulit, & sacerdos in private, ob defectum
alienigenæ. Ita Sahez. Nec enim Sanaballæ adfuit,
multo minus subiectus erat Nehemæ, sed ipse adfuit, &
subiectus erat filius Iosadæ, unde & expulsi sunt.

DE LIBRO III. ET IV.

ESDRÆ,

Quæ & quanta sit eorum auctoritas.

Ora duo hos Eidræ libros non effe
canonicos, ut Genebrardus in
Chronologia, pag. 90. sed esse
apocryphos, id est, occultæ au-
ditoriæ, quia Ecclesie certum
non est, eos esse canonicos & par-
tes S. Scripturæ, ac proinde eos ex-
tra catalogum sacrorum librorum
rejectit, locatque inter apocryphos:
unde hi duo libri non extant in textu Hebræo, nec Gre-
co Septuag. Citant tamen eos multi veterum, vel ut fa-
ctos, vel ut probos: in multis enim Græcis codicibus li-
ber tertius Eidræ ipse est primus Eidræ, quia liber hic ter-
tius incipit à gellio Iosæ regis qui Eidræ antecessor: qui
verò in Latini Bibliis vocatur primus & secundus Eidræ
in Græcis nominatur secundus Eidræ. Ita citant hunc
librum tertium Eidræ, Orig. hom. 9. in Iosue sub in-
ter. S. Arhan oratione tertio contra Arianos. Clemens lib. 1.
S. Rom. p. 64. Cypri. Epist. ad Rom. Auditor operis imper-
fecti hom. 1. in Matth. Sulpit. lib. 1. hist. ubi eadem ser-
vabit que apud nos Eidræ, dempta illa insigni. c. 3. triam
regioni junctum historia & dispositione de re fortissima,
in qua primus dicit forte esse vinum, secundus fortior est
rex, sed tertius Zorobabel fortior ait mulieres, sed fortis-
sima est veritas quam tamen citat Joseph. 11. Antiq. 4. &
S. August. 18. Civit. 36. mystice adpæct Christo, qui est ve-
ritas vincens omnia. Nec habet hic liber quippam de fa-
bulis suspitum: ita que major est auctoritas quam his-
toriam Livii, Sallustii, Curtii & aliorum scriptorum non
hægographorum. Denique hic liber tertius Eidræ narrat
casum, qui narratur in libro primo & secundo, sed quæ
libi breviter dicta sunt, fusius hic recensentur, ac nonnul-
la ibi omnia addit & supplet. Quare illis dem est, quod
libri Paralipomeno sunt ad libros Regum.

Dicitur hic liber c. 1. v. ult. numerat 77. annos scrip-
tus, cum tamen Jerem. c. 37. tantum numeratur 70. Resp.
utrumque esse verum, nam 70. sunt usque ad antiam pri-
mum Ciryri: Iudæi si post Ciryrum addas annos regni Cam-
bylis hoitis Judæorum usque ad Darium Hythalpis, qui
plenus & stabilis eius liberatioem cum templi fabrica con-
fecit. Quæcque Bellarm. lib. 1. de verbo Dei c. 20. librum
tertium Eidræ esse effe canonicum tertii ordinis, cujus
sunt libri tertius & quartus Machabæorum, ac liber Her-
metus five pastor. Quartus verò liber Eidræ plus habet
difficultatis. Nam S. Hieron. Præfat. in Eideam ait, eum
continere forma: ac que a Sixto Senensii l. 1. Biblioth. Pe-
terio in Daniele pag. 137. h. llar. loco jam citato, hic
liber vocatur fabulosus, ac fallitarius & mendacius arguitur,
videturque esse fabularum, maxime Thalmudicorum: sed
pertra nihil in eo esperi quod apertè falsitatis convicti

A possit, quodque non commodum & verum admittat scien-
tiam, si præse verba capias.

Nam quod primo objiciunt c. 4. v. 35. 36. 41. dici
animas sanctorum detineri in inferno in prompcuris, donec
impleratur numerus electorum Dei, qui est error Vigilanti-
æ & Calvinii: Resp. falso id ei impingit: nam v. 35. &
36. tantum dici animas esse in prompcuris, & explicari
mercedem, scilicet plenam & perfectam, que eis ob-
tingit in resurrectione communi, completo electorum
numero. Rursum v. 41. dicit eas esse in prompcuris in
inferno, scilicet limbo parum vel purgatorio, quæcum
utrumque verum est: non enim dicit eas in inferno detinenda,
donec compleatur electorum numerus. Quare
locus hic citatur & probatur à S. Amb. lib. de bono mæ-
riti c. 10. nec majorem habet difficultatem, quam ille
Apost. 6. de animabus sub altaribus S. Joannes ibi hac, &
ad c. 15. 8. allatissè videtur.

Objicitur secundo de maxime, quod c. 6. 49. & seq. di-
citur Deus die quinto generos mundi conservasse duas a-
nimas nomine uni Henoc, alteri Levitarum: & qui aque
non poterat utrumque capere, ut dicit Desam dedisse He-
noch aridam, que videtur fabula Thalmudica. Resp. hinc
quidem Thalmudicos fabule sue de plicibus mare & se-
mina, & bovum immensa magnitudinis mandandis in adven-
tu Messæ ad epulum non in ium Judæorum, occasione fu-
mre & detorque re potuisse: sed nil tale habet hic locus
& perinde rejiciendus est psalmus 107. enim v. 16.
ad eandem fabulam abutuntur, ut & passim alii Scrip-
tus fugi continentiam. Possent que se explicari vere hic lo-
cus, ascendendo D. un die quinta mundi conservasse duas
animas, quas illo die crearat, genericas plicibus, id est, duo
genera animalium five animalium, aveni nimirum & plices,
aut si determinat in aves speciem, hinc viderem quæ
gryphem avium maximam, & balæstram maximam plicibus
uni, avibus scilicet, dedit nomen Henoch ad esse dedicat
vel instituit, quia aves fuerunt primam vivens animal
creatum à Deo, tantum que creatio ex aquis quasi dedica-
ta sunt aque: & quia aqua plicum & avium matrix us-
tralis que capere non poterat ob disparum utrumque com-
plexionem, id est Deus Henoch, id est, avibus & grypha
terram assignavit. Deinde potest responderi aliquid hæc ite-
re fecerunt sua mysterium nobis occultum. Similia enim
multa symbolica sunt in Daniele & Apoc. & similis
L. movent possit de Behemoth & Levitan, Job. 40.

Objicitur tertio cap. 7. v. 28. dicere *serpentis* post *annos* *700.*
450. venturum Christum, & occidendum, cum tamen ab
Eidræ ad Christum sint fere 100. anni. Resp. verum dicitur
cum, qui post 450. annos aliquid futurum dicit, licet
post 100. futurum sit: hæc enim præcisè tempus determi-
nare nolumus, & forte alludat ad 70. hebdomadas Dani-
æ.

Objiciunt
primi.

Resp.

Secundæ.

Resp.

Tertæ.

Resp.

Id.

1. q. 2. qm corporu sub Antixite, qui Ebrau remi-
fitur Jalazam ad est, 430. ann. 9. volunt que folos cen-
tenarios, in pote plebis & perfectos caprimere.

R. 10. Omnes pariter: c. 13. 45. & seq. videtur fibulati de
decem tribubus inter montes Caspae & D. no. conelibri, co-
muneque locis inaccessib. Resp. cum n. v. b. b. a. q. d. m. h. a.
b. v. d. e. n. o. n. i. s. C. a. l. p. i. n. i. s. i. d. s. a. n. t. a. n. t. d. i. c. e. r. e. t. r. i. b. u. s. i. l. l. a. s.
D. o. d. i. d. e. a. s. f. i. c. i. o. p. o. d. e. t. r. a. s. t. r. a. t. u. s. p. r. a. t. e. m. *flatus*, ait,
v. v. e. r. f. l. a. m. i. s. i. d. e. i. t. a. r. e. f. a. c. i. e. r. e. i. t. a. t. i. c. o. p. o. d. e. t. r. a. n-
sirentur ut possit fieri, ut in altero tempore, ubi nun-
quam voluitur, utrum immo, ut in seculum legimus
fuit. Quid autem po. Ebrau verum esse potuit; imo
que eas miraculo calculatum, quod forte factum post
tempora Ebrau, quando ab ipis in Judaeam deterrant, aut
latum est in hinc mundi. C. 6. c. 13. cap. 9. colligitur
multas in Judaea locis, a tribus Zabalon & Nephthali, vi-
d. lect. Apostolos, & alios tempore Christi. Similis iudi-
catis moveri possit de loco paradi, & transis Jorda-
na, & maris rubri.

C. 10. Oxy. quinto: cap. 14. partitur omne mundi saeculum in
duos, in partes, ut 90. detem cum dimidia praeterit, &
tantum unam causam dicitur extitisse: hoc aut. a. fallum ed
nam mundus que Ebrau non fuitit 4000. annis, & tam
post cum jam fletu non mille annis, quod dimidium est la-
tissimum. Resp. has partes non esse tempore, & quali
menjurandas, sed dividit ab eo, alia resp. quomodo
non fuit ita septem mundi tratis div. hinc i. quo aut. n
reflexat non late, forte ad reges 12. de quibus cap. 12. 14.
item Apoc. 17. 10.

C. 11. Similis quartus & his moveri possit de 70. hebdoma-
dis Daniela, & mille annis qui post redderentur ad-
gignatur Apoc. 10. 4. qui de caelo olim nonnullis etiam
orthodoxis suspensa fuit Apocalypsis; quam tamen jam
constat esse Scripturam canonicam.

R. 12. Obac. intro. c. 4. v. 16. habet peregrina angulorum
nomina, Uriei & Jemueli: cum tamen Concilium Ron-
fub Zacharia, ut refert Surus in vita S. Bonifacii men-
fimo pag. 494. dicat se non nisi tria Angulorum nomina
agnoscere, scilicet Michael, Gabriel, Raphael, reliqua
in Uriei, potius esse nomina demonum quam Angulo-
rum. Resp. Ecclesiam hae tria Angulorum nomina sola
agnoscere ex divina Scriptura, ut addit Cos. ubi ea que
pudicet celebrare & invocare, alia tamen non damnare,
nisi ab haereticis vel magis sint commuta, vel commutis
locuta, qualia & qualis erant contra quos agit Ius C. meli.
Quis enim negat angelos, sicut plerumque sunt, ita &
plurima habere nomina, prout ea demones? Apoc. autem
dicitur Uriei, ad id, ignis sui Ius Dei, Jemueli, id est,
magnitudo Dei, nisi que veteres uisus patet ex Aretha inc. 9.
Apoc.

R. 13. Obac. ultimo, librum hunc miras profere visiones &
fomias, que videntur ludica & fabulosa. Resp. quia de
his conuenit sentio non constat, quas nobis videtur, ideo-
que & S. Hieron. prol. in Ebrau, has dicit respiciendas,
scilicet extra canonem S. Scripte. sed tamen permissas suas
eodem tempore offensae Ecclesiae, ac postea S. Joanni in
Apocal. imo multo magis suspende: quin etiam Apocal.
ad nosse sepe alludere videtur, ut ita in patet, & ta-
men constat hae non esse ludica. Habet quidem hoc liber
prophecia quasdam & historicas, quarum nemo alius mo-
stravit: verum in ecclesia, & quis ea credere nolit, latum
suspendas cum hae, & quis ea credere nolit, latum
suspendas. Nemo alius hoc scribit, ergo verum non est, cum fa-
ctus Scripturę, Josepho, Livio, aliisque historis in mal-
tis fides deroganda fuerit.

D. Dico ergo, hunc librum non esse commentum Thalmu-
dorum. Patet primo, quia Hebraice non erat, imo
non Græce, neque quomodo in ephras, nec Philo, nec
Rabbinis & Thalmudis. Secundo, quia hic liber longę
arzen Thalmudicorum, qui S. Hieron. secuti sunt, ut
patet ex Genesib. Chronologia, antecessit. Citatur enim
& probatur i S. Ambrosio libro secundo in Lucam, & libro
de bono mortis c. 10. & Epist. 12. ad Hieronymum, ubi et

*Lib. 4.
non est
Thalmu-
dus.*

A. hoc libro probatur non in mortalitate. Item 25. Cypr.
Epist. ad D. metr. Iniqui ex hoc libro c. 14. v. 30. & c. 15. S.
Basil. Epist. ad Chilonem, S. Hieron. contra Heliod. Item
lib. 15. Tertul. lib. de habitu mulierum, lib. 6. Erymal.
& alii doctores Ebrau scripta de apocalypsis, ut in
Chaldee combulitur, idem ut perierat, restitui-
se, & de novo didasse, hujus enim sententia nullam ali-
bi invenire videtur. Quae sententia probabilis est, in-
quod ex ea sequitur, o non libros sacros per totum orbem
cum in cunctis locis & tempore perire, sed tantum perire
in Judaeis & Jerusalem. Ebrau enim in captivitate hae
scriptis, ut d. m. i. c. putabat ex aliis obis partibus excep-
taria reliqua se posse nancisci: itaque ad Judaeorum in
captivitate conuolantem spiritum Dei plenas eadem ad
verbam detrauit, ut opinatur Patres jam citati. Sed ta-
men ad cogit locum illum de Libris sacris accipere, imo
copa librorum & distinctio facti indicat eum de aliis lo-
qui. Kurium ex c. 4. 10. & passim alibi potest hunc librum
longe ante Christum, scilicet in captivitate Babylonica
scriptum. Tertio quia S. Joannes in Apoc. (scilicet ad hunc
aliodie videtur, ut patet confectis c. 6. cum c. 4. hic v. 25.
16. & cum c. 15. item c. 15. Apoc. cum c. 9. hic v. 13. & seqq.
Ad hae Apocal. c. 7. cum c. 1. hic v. 38. & 41. Deique
c. 18. Apoc. cum c. 16. hic.

B. Dico secundum, cum hic liber a tot veteribus videatur
receptus, & Ecclesia illorum in Introitu Missae fora
tertia Pentecostis: *Aspirat, inquit, spiritum sanctum gloria
vestra, prout agens Deus, qui vobis ad se per hunc regnum vocat.*
Et: *Mulierem comantur & accipit salnam, in Officio de
Matru. que hic liber hic cap. 2. caput Ecclesia haec
vobis illum in facta Bibulis excedit, ac liber ipse habet
documenta docta, pia, grava & illustra, denique nul-
quam non legentibus peccata laetorem, decreta in ma-
dis inenitentem vancatem & malitiam, judicium Dei
terrorem & futuram felicitatem innotuit, ubique
habat quo non commode accipitur, in hae, inquam,
de caulis, sua etiam illi concedenda videtur auctoritas.
Neque unum hanc hactenus laesit, & etiam non haere,
an sacra v. In unum Deus permittit illum in omnibus libris
Deuterocanonis, imo permittit multos libros propheta-
rum immiscere, que tamen in libro Regum. Sane E-
brau, vel quis qui est libri Auctor, ut fuit doctus & pus,
ut patet latum legentis. Unde Naler Alcazar in cap. 7.
Apoc. pag. 489. littera A. Salpeter, inquit (librum quatuor
Ebrau scriptum post Apocalypsim, quique auctorem
alludere voluit ad Apocalypsim ad ipsas scribit & con-
tinetur non problematice. Verum ex dictis liquet librum
hunc scriptum ante Apocalypsim, videlicet S. Joannem in
Apocalypsim ad cum alludere. Audi etiam tamen quae
Ebrau videtur, quam sperentem hoc lib. cap. 1. atque
permissum illi, quam narrat S. Joannes Apoc. cap. 7. *Es
Ebrau: vidi in monte Sion stabant, quoniam nomen est in patre,
& omnes carnis collaudant Dominum. Et in medio terrarum
erat pavens fluitare asinus, unquam amantur alii, & sin-
gulis eorum captivitas impenditur carnis, & magis exaltaba-
tur, ego autem miracula tenebor. Tunc iterum, vix Angulorum
& dicit: Qui sunt hi, Domine? Qui respondit dicit mihi:
Hi sunt qui merentem tunc non deservierunt, & immortales
fuerunt, & confusi sunt nomen Dei. Muli coramantur
& accipiant salnam, & dicit Angula: vix pavens qui est, qui
quod tunc impio, & pavens in monti tradit? Qui respon-
dit dicit mihi: Ipse fuit Deus, quem in seculo confusi
fuit: ego autem magnificabo eum capi, qui fortiter pro nomine
Domini steterunt.**

D. Denique Auctor hujus libri quarti c. 1. v. 1. significat
eundem esse cum Ebrau scriba & factorem, qui auctor fuit
libri primi, nam vocat e illum Sarais Postebus, eosdem
que avos & avatas reosent, quos recentius Ebrau
lib. 1. c. 7. sed Ebrau ibi quidem dicitur avos nomen-
rari, hae vero novendicem. Unde: h. i. q. aliquos ex eis ab
Ebrau omisit c. 7. Auctor ergo hujus libri fuit Ebrau,
vel certe Ebrau personam assumens, scilicet enim Ebrau pec-
sona loquitur.

COMMENTARIA IN TOBIAM.

ARGUMENTUM.

*Liber
Hebraic.*

QUARTUS PRIMO, an hic Liber sit canonicus, ut in illis libris, & divina sit veritas Resp. olim omnes Patres cum non haberent pro canonico, tō quod non erat in canonico Hebraeorum. Idem censent de libro Judith, Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum. Ita S. Hieron. in Prologo Galharo, S. Athanasius in Synopso, Nazianzen. in eam. de libro Sacris, Lyranus de Abul.

Verum jam de fidelibus, cum æque ac ceteros jam nominatos, esse canonicum: Ita cum definiti conc. Carthag. 4. can. 47. Concil. Florent. & Trident. Sess. 4. & Gelasius primus in decreto de divinis libris, ac talium cum haberent S. Irenæus, S. Chrysost. S. August. Cypri. Ambros. Basilus, Clemens Alexand. Rabanus, Callidorus, Isidorus & alii, quos citat Bellar. lib. 1. de verb. Div. 11. Sczarus hic, & Sicutus Senef. lib. 4. Biblioth. Heresi 11.

Hæretica.

Quartus secundo, quodnam sit ejus Argumentum? Resp. describere vitam, & mores Tobie utriusque patris sancti, & filii, qui fuerit spocialium probitatis adeoque à conjugibus amandi. Liber hic enim totus est moralis, & pias, ac exemplar vite honestæ, & sanctæ exhibet adolentibus, præsertim ipsius, item virum exemplum castitatis Anglorum. Docet insuper quanta sit vis, & virtus orationis, quia debet esse solus, & sine conspectu, ac quasi vita conjugatorum. Tobias ergo economicus est, ac longè superat economicos Aristoteles & Xenophonius. Denique quanta fit Dei gratia fidelibus providentia, quantumque totum curam gerat, ut per omnia eum dirigat ad optatum finem.

*2.º h.º
r.º.º.º.
comedia.*

Cæterum est in hoc error Pauli Fagii, qui in sua versione Latina Tobie ex textu Hebræo in præfatione asserit, librum hunc ovis esse historiam, sed conspiciam comica ratione conscriptam, ut auctor boni patris familiaris in eo typum ob oculos poneret, ideoque apud ei Tobie nomen dedit. Tobias enim bonitatem, & probitatem significat: unde alius Tobias filius patris similes eduxit, & progenitus: Sic Xenophon scriptis Cyropædiam, ut in Cyro daret ideam boni principis, & economicum, ut in eo veterum parentum vitam dedit liberat. Verum certum est, hanc veram esse historiam, sui omnes orthodoxi confitentur: nam in ea omnia vetera tempora, perorant, avari, & astita, tam Tobie utriusque, quam Angel Raphaelis, Sæcæ hæc. quasi vera historie: si enim esset hæc omnia comica, & ficta, non vera, & facta, liber hic oculatus non posset i sacro, sed nec à mendacio.

*Chaldae
r.º.º.º.
p.º.*

Quartus tertio, qua lingua hic Liber sit conscriptus? Paulus Fagius nativè Germanus, secta Lutheranus suum Lutherum secutus patre primèus Hebræicè conscriptum, esseque illum, quoniam Constantino Patri ad scillatam asserit, quæque sic de Hebræo in Latini traduxit, & typis vulgavit, idque arguere Nyls sanctæratem, soliditatem, & correptionem: cum alius liber Hebræicus, ex Hebræo deinde translatus esset in idioma Græcum, & ex Græco in Chaldæum, ex Chaldæo denique à S. Hieron. translatus in Latinum.

Verum Hebræus ille primigenius Tobie reatus, editus è Fagio suppositivus videtur. Tibur enim est, cum non iussit à S. Hieron. usum, qui expressè asserit hic in præfatione hanc librum non Hebræo, sed Chaldæo sermone conscriptum. Porro pharasi cetanus Hebræi à Fagio editi phasi videtur esse aliquid nuni Rabbini, qui puerititer ad verbum ex Græco Tobiam in Hebræum traduxerit. Grego enim ipse ad verbum respondet, unde ex eo traductus

A videtur, testificatio nallis, que Fagius, vel traductori displicebat. Adit nonnulla rædícula, ut quod Tobias cum cum ari non possit, invenit Alomanam, live Germanam, quod de al. rit tertius decimas pro restauranda domo, secundum leg. in Domini. Harum enim decimarum nulla in lege est mentio.

Itam ego sit ex S. Hier. lib. hunc permittit sermone non Hebræo, sed Chald. fuisse conscriptum, ex quo deinde, ceu fonte varæ translationes, tam Græcæ, quam Hebræicæ, & Syriacæ emanarunt, de quibus Sczarus hic prolegom. 4.

Hinc videtur Liber hic in captivitate Alysiaica conscriptus: ibi enim situs erat Lingus Chaldæicæ, in Judæa verò Hebræicæ. Adde Sczarus, quod præter Hebræam, & Græcam illam, que noscitur hinc Latine versionem respondit alia erat Hebræa, & Græca paulo amplior, & sãner, in qua Tobias scripsit. In testimonio, ita in primis periosa loquutus unde merito putant alij, Tobiam hic condita historiam conscripsisse, semel succedente, quam hic habemus: iterumque insulas, que Græce etiam nunc extat, ut dicitur. Insuper extat apud S. Ambrosium & in Bibliis Complut. Forò hæc versiones (sæpe inter se differunt. Nobis ex decreto Concilio Trident. Sess. 4. sequenda est Latina vulgata potius, quam Hebræa, & Græca, cum ab ea differunt.

Quartus quarto, quis sit auctor libri Resp. Sicutus Sczarus, & Sczarus censent, esse Tobiam utrumque, quoniam enim conscripsit Tobiam partem, posteriorem verò Tobiam illam, narrat enim ea, que post mortem patris contigerunt. Probant ex cap. 12. vers. 15. ubi pro narrato omnia, Hebræa & Græca habent: *Scripsit omnia hic, quæ contigerunt in diebus videtur ergo Tobias patre librum hunc iussit Raphael in Archangelus, ut sic ad caput 13. scripsit, hinc verò se capere ad maledictum rem vers. 16. pendere. Nam & in illius principio Hebræo ita scriptum: In isto tempore scripsit Tobias utrumque verba hæc in quibus: Tobias, inquam, filius: nam patrem, ut supra dictum, vocare solet Hebræus ille Textus non Tobiam, sed Tobiam, ut inquit, & itatem, dum subijcitur: *Et dicit Tobi: Benedictus Dominus Deus. Quis verò sit ille textus, qui extremis dicit verba addidit, nihil haud comprehensum, quem admodum neque consistat, manum Deuteronomio ultimam qui imposuerit, est de: sicut querendum est opinio.**

Alii censent à liquem illas 2 vi scribam, ac forte Eideam ut opinatur Sanchez, librum Tobie scripsisse, nam in codice Græco extat Jeronimus, qui erat de antecessit Tobias utroque, nisi quod dicit Jeronimus nomen e margine in sensum transiisse.

Alii censent à liquem illas 2 vi scribam, ac forte Eideam ut opinatur Sanchez, librum Tobie scripsisse, nam in codice Græco extat Jeronimus, qui erat de antecessit Tobias utroque, nisi quod dicit Jeronimus nomen e margine in sensum transiisse.

Quartus quinto, quis, & quibus facti Tobias? Resp. fuisse Galileum orionem ex tribu, & civitate Nephthali, ut patet cap. 1. vers. 1. Fuisse Prophetam licet ex cap. 14. v. 6. de leg. ubi propheta dicit Niveus quidam, & Jerusalem sit beatum, & gloriam: omne Beda in cap. 13. *Scriptum, inquit, Tobias, inquit, Tobias propheta de stirpe Jesse solum multa dicitur.*

Idem docet S. Iren. lib. 1. vers. 23. Hugo, Lyran. Dion. Vatab. & alii. Porro fuit vir cuiusdam parentum, charitatis, Tobias & zeli: unde apte Tobias vocatur. Tobias enim Hebræicè *id. est* idem est, quod *omnis Deus, vel bonus Deus, vel bonus Deus, quod dicitur* ut Sczarus, aut petre, *omnis bonus Deus, aut pagini in nomine Hebr. Tobias enim omnes rei, & ipsa omnia, sicut que in uno Deo respicit, ut dicitur: cum Philomela i quid videt in e. c. 1. & in quod videt super totum. Deus cordis mei, & pater meus Deus in a. c. 1. Pidon. 71. v. 15. & cum S. Francisco: *Deus meus, amor meus, & omnia.**

Topologus scripsit sancti Ambrosii. librum de Tobia contra fœticatorum, & avaritum. Rastium dicitur.

In Alysia.

*Auctor To-
bie utro-
que.*

*Tobias
id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

*id. est
idem est.*

menta ad bonos mores peccantia. Et hoc libro collegit Petrus Bertonius Præfationis lib. 7. Moralitatum. Allegoriam in Tobiam tradidit Beda tom. 4.

CRONOTAXIS.

Tobias senior à Chaldaea captivus ductus est in Assyriam à Salmanasar rege, ægros annum ætatis 39. ut ex textu Hieronimi Seraricus, & Salianus colligunt: vixit in captivitate annos 63. vixit ergo universis ætate 102. Excitatus fuit anno ætatis 56. vixit cæcus annos quatuor, viliam receperat anno 60. deinde vixit adhuc annos 43. Hæc iuxta textum Latino vulgare editionis capite 14. 1. quæ nobis sequenda est. Nam iuxta textum Græcum, Tobias venit in captivitate anno ætatis 37. vixit in ea annos 125. mortuus est anno 158. Excitatus est anno ætatis 58. vixit cæcus annos octo, viliam receperat anno 66. deinde vixit adhuc annos 91.

Tobias junior, ait Seraricus, sub finem libri, cum esset duorum annorum, cum patre ductus est in Assyriam. Ivit in Mediam, ubique Saram duxit uxorem, anno ætatis 23. vel 24. vixit cum vivo parente annos 65. vel 66. vixit post parentis mortem annos 99. hoc est universis annos 164. vel 165. Hæc ita ultima vera sunt, præter textum Græcum, quem sequitur S. Ambr. non Latino vulgatum, qui nobis sequendus est, uti mox dicam.

Rursum Tobias utroque ductus est in Assyriam, anno sexto Ezechie regis Juda: illo cum Salmanasar, capta

gnata Samaria, decem tribus adductus in Assyriam: ubi et virtutem, & probitatem charus filii regis Salmanasar, sed à filio ejus Sennacherib post cladem in Judæa acceptam Judæos persecutante quaeritus ad necem, fugiens Jete abscondit, donec post 45. dies, Sennacherib à filio occideretur, ut patet c. 1. 24.

Cùm ergo Tobias senior, anno sexto Ezechie, quod dicitur est in Assyriam, fuerit 39. annorum, ut dictum est, hinc necessario sequatur, eum natum esse anno 51. Ozir regis Juda, cum anno sequeretur, Iffasus c. 6. vidit visionem illum Augustus S. Trinitatis, & Seraphinorum, ubi occurrunt: *Santus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth*. Sub idem tempus coepere Olympiades, ac nati sunt Romulus & Remus Romæ conditores. Mortuus verò est Tobias senior, anno 40. Manassæ; nam si fuit 51. anno Ozir numerus 102. annos. (quod vixit Tobias) perveniet ad annum 40. Manassæ. Ita Salianus, Seraricus, & Saucher.

Tobias verò junior manassæ anno 4. Ezechie regis Juda, sub initia urbis Romæ, mortuus verò anno 16. Josie regis Juda, cum esset 99. annorum, tot eum annos citat vulgata editio Latina cap. 14. v. 16. nam ab anno 4. Ezechie ad 16. Josie Baxeris 99. anni. Ita Salian. & Saucher. At verò juxta editionem Græcum Tobias junior mortuus est anno ætatis 137. quare hoc communi, mortuus est initio regis Seldæicæ, ultimi regis Juda, paulo ante excedium Jerusalem, & tempus partium à Chaldaeis. Ita Seraricus. Verum obis sequenda est Latina vulgata editio ex decreto Concilii Tridentini.

CAPUT PRIMUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur Tobias profugus, patria, virtutes tam pueri, & juvenis, quam viri, ac ob eas gratiam fuisse Salmanasar, sed à filio ejus Sennacherib segete compulsus.

1. Tobias ex tribu & civitate Nephthali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet) 2. cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viliam veritatis non deperdit, 3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, imperitaret. 4. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. 5. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugebat consortia omnium, 6. flet pergebat in Jerusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens, 7. ita ut in tertio anno profectus sit advens ministeret omnem decimationem. 8. Hæc & his familiæ secundum legem Dei puerulus observabat. 9. Cùm verò factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen eum imponens ei, 10. quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. 11. Igitur eum per captivitatem devenisset eum uxore sua, & filio, in civitatem Niniven cum omni tribu sua, (12. cùm omnes eaderent ex eibus Gentilium) ille custodivit animam suam, & nunquam contaminatus est in eis eorum. 13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, 14. & dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quocumque facere voluisset. 15. Pergebat ergo ad omnes qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis. 16. Cùm autem venisset in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti. 17. & eum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. 18. Post multum verò temporis, mortuo Salmanasar rege, eum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo: 19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognitionem suam, & consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis: 20. esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulcratum sollicitus exhibebat. 21. Denique eum reversus esset rex Sennacherib, fugiens à Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, & iratus multos occideret ex filis Israel, Tobias spehebatur corpora eorum. 22. At ubi nunciatum est regi, justis eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus. 23. Tobias verò eum filio suo & eum uxore fugiens, nudus laetavit, quia multi diligebant eum. 24. Post dies verò quadragintaquinque occiderunt regem filii ipsius, 25. & reversus est Tobias in domum suam, omnique facultas ejus restituta est ei.

VERB. I. **T**OBIAE DE TRIBU, ET CIVITATE NEPHTHALI. A. *metre patris mei propterea quid à patre israelitico sum arripimus.* Hæc ergo alia probe, & sic educavit Tobiam, ut ipse suam probitatem illi debeat. Sic Macrina discipula S. Gregorii Thaumaturgi, avia S. Basilii, eum cum fratribus, & sorore Macrina educans lo omni virtute insignem efformavit, maximeque effecti. Simili modo Lucilla mater S. V. V. Neocæsalem docuit habere, eum sanctum, & martyrem reddidit.

facto hominibus. Verum obediens pietatibus, & scru- pulosus incontinenter multas facientes et tantam zelan- non expectare, sed cito auferere dicere.

VERS. 10. FILIUM (IUSUM) AN INFANTIA DEUM TIMERE COEPIIT, ET ASTUTIAS AB OMNI PECCATO.] Idem filius suos docuit David Psalm. 13. 11. & Salomon Proverb. 4. 4. & Fecler. cap. 10. 1. & leg. Nic. Blanca fi- lio suo S. Ludovico Francie regi hoc crebro inculcabit: *Fuge peccatum: Male te videre agendum animam, quam peccatum lethale in Deum tuum adimatorem.*

VERS. 11. CUM OMNES IBERANT E CISIBI GENTILIUM (pura idololatria, id est, ibi, quae idoli fuerant immola- ta vel lege Moſaica veritas, uti erat caro porcina, &c.) ISTE NUMQUAM CONTAMINATUS EST.] Idem fecit Daniel c. 2. Eleazarus, & Machaberi s. Machab. 6. & 7. qui maluerunt ab Antiocho eacarnificari, & in sartagine frigi, quam fustulam lege veritatem edere.

VERS. 12. ET QUONIAM MEMOR FUIT DOMINI (& omnium preceptorum eius) IN TOTO COROQUE SUO IUS IUSTIUM COEPLICAVIT, & daret ad cognoscendam, & exequen- dam in omnibus Deo legem, & voluntatem: hinc Deus ei vicem, & gratiam rependit; nam ut sequitur: **DIXIT ILLI DEUS GRATIAM IN CONSPICUO SALMANAZAR REGIS.]** Et hac gratia regia ab eo infingna accepit beneficia. Primum exprimitur v. 14. *Et dedit, inquit, illi potentiam quomodoque vellet ire, habens libertatem, quae omnes sacre voluntates, quae libertatem optime usus est Tobias, obundo domos Hebrorum, et sicque monita saluta dantis, & sequitur.*

Secundum fuerat ampla dona, & munera, adeo ut ex eis decem talenta traderet Gabelo, ac copiosius in egen- tes Hebraeos elemosinas fecerat, ut patet v. 19. & 20. Fuit ergo Tobiasque regis datus, & officio, de quo mox, di- ves, & opulentus.

Tertium adiens Graecae quae habent: *Et fuit imperator regis, Graecae imperator, id est, omnium, quae ad regem spectarent, imperator, & procurator, sive officii anno, sive vestis, sive etiam, sive arma, sive praedia &c.* fuit ergo Tobias dis- pensator domus regis, uti fuit Joseph Pharaonis Genes. 45. unde Hebraei dicunt: *Constitutus fuit super amara, quae habuit Salomanar.* Fuit igitur Tobias oeconomus regis, quae prima est in aula regia dignitas, ideoque honora- ta, & magni stipendii lucrique: ea quo proinde To- bias evasit locupletis, ut omnibus Hebr. egentibus sua li- beralitate succurreret.

ET RE MIS QUIBUS MONORATUS (id est, muneratus, & ditatus) SUBIAT A REGE, HABUISSET OREM TALENTA ARGENTI.] Nonnulli, ait Scriverius, decem haec talenta consecisse putant, tota coronatos Fran- cicos. Alii ferunt mille, eo quod uni talento dent corozatos trecentos. Alii, ut Cardanus lib. de liberis suis, uni talento dant ducatos quingentos, unde decem talen- ta facerent quae mille ducatum. Nil enim certius assignari potest, eo quod ignoretur, an talentum hoc fuerit Babyloenicum, an Persicum, an Hebraicum: sed cer- tum est, ingentem fuisse summam plurimum millium aureo- rum; unde patet Tobiae opulentia, zque ac charitas, & liberalitas in Galduum, alioque Hebraeos inopes.

ET CUM MULTA TURBO OMNIS VITAE (gentis suae) GARILUM EGENTEM VIDERET, QUI ERAT IN TERRO SUO (Nephtali) IUS CHIROOSAPHO (proden- ter, ut sibi cautum fore de debito) VIDERET ILLI HEMORATHUM PONDUS ARGENTI.] Pro dedit, Graecae est *πρωδωκε*, id est, *deposuit*, quasi hac pecunia fuerit depo- situm datum Gabelo ut illud servaret, donec Tobias illud reperiret, & sic egenos Iudaeos, in Reges & Media dignos- dit diffunderet, namque, ut Gabelo potestatem faceret eo utendi pro argenti necessitate sua: quare depositum hoc fuit simul & mutuum; sed nullam mutui usuram exegit Tobias, imo ne quicquam petiret pro lucro sibi cessante, & damno emergente, ait S. Ambros. lib. de Tobia, cap. 2. *non pigrus quisque, non sibiaversum populum, et cap. 2. plus beneficii, quam necessitati consulens cui sua darent, alimoniam commoda darent proximo suo, quam toto toto suo tempore in terra in dignitate non reperiret. Ut si se ipsum videret, ut deponere fecisset, infamem filio: non tam cupiens*

A commoda darent, quam sollicitum fraudatorem haves- dem. Vix hic caritatem, & liberalitatem Tobae.

POST MULTUM VERO TEMPORIS, MORTUO VIBELI SALMANAZAR, CUM REGNARET SENNACHERIB FILIUS SUO PRO SO, ET FILIUS ISRAELI BRO- TOSI MATRI SUAE] ab initio regni sui, sed maxime post ac- ceptam eisdem 187. millium scilicet ab Angelo in Ju- daea, anno 14. Ezech. regis Judo.

TORIAS QUOTIES PEREGIT PER OMNEM COGNATIONEM ISRAEL, ET CONSOLABATUR EOS, QUI FACULTATIS UNICUIQUE PROPTER POTERAT, OS FACULTATIS SUAE.]

ESURIENTES ALBAT, MUDIBUSQUE VULTIBUS TOLLEBAT ERIBERAT.] Ecce hic sunt opera pietatis, & misericordiae tam corporalis, quam spiritalis, in quibus opera, & virtus fuit pie, sancteque exultavit To- bias, eo quae martyrii spem, ac pene rim, & lauream consecutus est; ut S. Iouan. 3. S. Martin. & Martha cum filis, pluresque alii videntes alentes & tepelentes martyrum corpora, & martyrii coronam adepti sunt.

B Tobias emulans Iulii S. Malchias Episcopi Hiberiae, de quo ita scribit S. Bern. in epist. vita post inquam: *Desinat curare et ei maximum exemplum d. Antioch. quae miseris, quod hoc sibi non minus honoratam faceret, quam immunitatem. Nec desinat avocare 2. ubi videtur, multos tenentis. Nec desinat serpare pro muliere. Germania, qui indignatorem (ut sibi videbatur) officio exheredit, quod facit (inquit) ad casum? Dimittit mortis: sepelias mortui: Iulii. Et non est quod die exprime aut ingerere, sed respondere me malioris stultia, iuxta a fultatum in omni. Mita in eloquiis suis, videri tenet, sed videri tenet, ut ministerium ad quod conatus accesserat, de videri tenet, reddere conatur.*

AT VBI NUNCIATUM SIT REGI (Sennacherib) VIDERIT SUO OCCIDIO, ET VIDERIT OMNEM INSTANTIAM SUO.] Tobias ergo spulsum honorem amissum, ac fugam, & exilium, quin & sententiam mortis pro se habuit, & charitate sua libens accepit: fuit igitur ipse confessor, & voto martyrii. Audi S. Ambros. lib. de Tobia cap. 3. *Ob viderit fultate agenda: quibus praedixit fuerat, fultis avocantem eprovisant, quam forebat honorat, quam exheredit, communi magis in iuriam, quam videri non daret; nec sibi videri, tam suffrag: antioch prodigii deplorant, sed magis cum con- temelion morem fuerit non peccatorem praesentis arbitratum.*

Pie, & sapienter S. Bern. in sentent. Martyrum suae san- guine, ait, triplex est. Pars in se abertare, quam habuit David, & Job: Largitas in pauperes, quam exerceat To- bias, & videtur in Evang. Celsitas in iuramentis, quae fuit est Job in Reg. 22.

Tobias vero CUM FILIO SUO, ET CUM VICE- REGIS REGIS NUMO LATUO.] Hebraei habent Tobiam delistit per die novendecim.

POST OIBIA VERO 45. (a clade accepta, & fuga ex Judaea) OCCIDITUR REGIUM FILIIU IPTIUS] Vile dicitur 4. Reg. 38. 21.

ET REVERTEUS EST TOBIAS IN BONUM SUAM OMNIBUS FACULTAS (OPUM) RESTITUIT ISTI] quae nimirum adhuc supererat. Nam multa fuisse ab officialibus regis, sacralibus, & militibus consumpta, diepra, distracta, dissipata, haec est eo quod Anna uxor Tobiae tenendo quaesierit victum, ut dicitur cap. 2. v. 19. Unde S. Ambros. c. 1. *Vix tandem, inquit, pro amicum tuum, accepit parvum, regis, & eius restitit fuit.*

D Utiam nota per amicum; nam Hebraei & Graeci addunt, To- biam bonis fuis restitutum fuisse per Achichachum, seu Akakaram, nepotem suum, qui in magna erat pietate, & honore apud Adarhaddon (quem Graeci vocant Sarchedon) filium, & successorem Sennacherib. Achichachus enim (quem Noster c. 11. vocat Achior) erat filius Anaia, qui erat frater Tobiae, quem Adarhaddon confilio primo suum pincernam; secundo ad annulo regio, ut quae sigilli- bus eo litteras regis obignaret, quibus fuit Mardochaeus apud Achaerum Elter c. 1. tertio totius imperii Affyriarum gubernatorem; quarto rationibus omnibus praefectum, seu Rationalem; quinto facundum ad se five vicarium suum, ut habent Hebraei & Graeci.

CAPUT SECUNDUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias ex sepultura fessus, & obdormiens fletore hirsutinus excavatur: unde ab uxore, & amicis convitiis affectus, omnia, quasi alter Job, mira excipit patientia.

1. Post hæc verò, eum efficit dies festus Domini, & factum est prandium bonum in domo Tobie, **2.** dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum. **3.** Cumque abisset, reversus nunciavit ei, unum ex filiis Israël jugularum jacere in platea. Statimque exiens de accubitu suo, relinquens prandium, jejuniis pervenit ad corpus: **4.** tollensque illud porta vit ad domum suam occulte, ut dum sol occubuisse, cauti sepeliret eum. **5.** Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum lacte & tremore, **6.** memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. **7.** Cum verò sol occubuisse, abiit, & sepelivit eum. **8.** Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interfici iustus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos? **9.** Sed Tobias plus timens Deum, quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea. **10.** Contigit autem unam quendam fatigatam à sepultura, veniens in domum suam, jactasset se iuxta parietem, & obdormisset, **11.** & eis nido hirundinum dormienti illi calida stercore incidere (super oculos ejus, fletetque cæcus. **12.** Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus venire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job. **13.** Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata ejus evulsiderit, non est contristatus contra Deum quòd plaga eiecitis eveniret ei, **14.** sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vite sue. **15.** Nam sicut Beato Job insultabant reges, ita illi parentes & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: **16.** Ubi est spes tua, pro qua elemosinas & sepultura faciebas? **17.** Tobias verò increpabat eos dicens: Nolite ita loqui: **18.** quoniam filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. **19.** Anna verò uxor ejus ibat ad opus retrinuum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferbat. **20.** Unde factum est, ut hodieum caprarum accipiens derulisset domi: **21.** Cujus eum vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videre, ne forte furtivus sit, reddite eum dominus suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. **22.** Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, & elemosinæ tuæ modò apparuerunt. **23.** Atque his & aliis hujusmodi verbis exprobrabat ei.

V. 1. **C**UM ESSET DIES FESTUS] Pentecostes, ut habent Hebræi, & Græci. Hoc enim die præcipue est vacandum operibus caritatis. Hæc enim sunt opera Spiritus S. caput festum celebratur in Pentecostis, Acto. 2. ver. 1. & seq.

V. 4. **Q**UAE AD REGEM ACCUSAT, itaque vitæ periculum addit, uti loquitur cap. 1. 66. **SEPELIRAT EUM.] Interdixit, ut S. Ambros. capit. 1. non revocaretur magis, quam iustitiam, ne deflorata officium pietatis mortui videretur: erat misericordia propter mortui punia. Idem lib. 1. off. 107. cap. 4. Tobias, 28. formam pietatis exprimit evidenter, cum restitit convivis mortui sepelire, & ad eum postea magis inveniret corpus. Et S. August. lib. de pecc. pro mortuis, cap. 1. & seqq. Tobias, 28. sepelendo mortuos Deum praeferat, teste Angelo, commendatur. Sepultura enim est altitudo, interceditque obitum, naturæ ditionem, quasi honor desiderii, & cognatorum solatium, ac naturæ desiderium. Anali S. Ambros. luc. capit. 1. & 2. Aliquam hinc quæritur, ut venientes ex terra israelitarum quærit magis dolentem operis defunctorum corpora? In veteri ad longiora de locura jactans, quanto magis in illam atterit non duntaxat profectus, unde jam non revertitur? Nihil hoc officio præstantis se confiteri, quo tibi jam non potuit reddere, vincitur à volentibus, vindicare à bestis confertur natura. Vera hæc humanitatem defunctis corporibus dedit se prætorum, homines nequibus?**

Adde fidei hunc sepelendo esse corpora, ut per hoc protentem silem, & ipen resurrectionis, scilicet non dicit, ut cadaver equorum, & canum, quorum anima cum corpore iterent, sed sepeliri, ut resurrectione in anima, & corpore ad vitam immortalem. Mortuorum per sepulturam virtuti sanctorum, & martyrum magnus dicitur honor: unde tanta Pontificibus permittit sepelendi maris vasa curare, imò S. Nicomedi. l. 1. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. l. 6. l. 7. l. 8. l. 9. l. 10. l. 11. l. 12. l. 13. l. 14. l. 15. l. 16. l. 17. l. 18. l. 19. l. 20. l. 21. l. 22. l. 23. l. 24. l. 25. l. 26. l. 27. l. 28. l. 29. l. 30. l. 31. l. 32. l. 33. l. 34. l. 35. l. 36. l. 37. l. 38. l. 39. l. 40. l. 41. l. 42. l. 43. l. 44. l. 45. l. 46. l. 47. l. 48. l. 49. l. 50. l. 51. l. 52. l. 53. l. 54. l. 55. l. 56. l. 57. l. 58. l. 59. l. 60. l. 61. l. 62. l. 63. l. 64. l. 65. l. 66. l. 67. l. 68. l. 69. l. 70. l. 71. l. 72. l. 73. l. 74. l. 75. l. 76. l. 77. l. 78. l. 79. l. 80. l. 81. l. 82. l. 83. l. 84. l. 85. l. 86. l. 87. l. 88. l. 89. l. 90. l. 91. l. 92. l. 93. l. 94. l. 95. l. 96. l. 97. l. 98. l. 99. l. 100. l. 101. l. 102. l. 103. l. 104. l. 105. l. 106. l. 107. l. 108. l. 109. l. 110. l. 111. l. 112. l. 113. l. 114. l. 115. l. 116. l. 117. l. 118. l. 119. l. 120. l. 121. l. 122. l. 123. l. 124. l. 125. l. 126. l. 127. l. 128. l. 129. l. 130. l. 131. l. 132. l. 133. l. 134. l. 135. l. 136. l. 137. l. 138. l. 139. l. 140. l. 141. l. 142. l. 143. l. 144. l. 145. l. 146. l. 147. l. 148. l. 149. l. 150. l. 151. l. 152. l. 153. l. 154. l. 155. l. 156. l. 157. l. 158. l. 159. l. 160. l. 161. l. 162. l. 163. l. 164. l. 165. l. 166. l. 167. l. 168. l. 169. l. 170. l. 171. l. 172. l. 173. l. 174. l. 175. l. 176. l. 177. l. 178. l. 179. l. 180. l. 181. l. 182. l. 183. l. 184. l. 185. l. 186. l. 187. l. 188. l. 189. l. 190. l. 191. l. 192. l. 193. l. 194. l. 195. l. 196. l. 197. l. 198. l. 199. l. 200. l. 201. l. 202. l. 203. l. 204. l. 205. l. 206. l. 207. l. 208. l. 209. l. 210. l. 211. l. 212. l. 213. l. 214. l. 215. l. 216. l. 217. l. 218. l. 219. l. 220. l. 221. l. 222. l. 223. l. 224. l. 225. l. 226. l. 227. l. 228. l. 229. l. 230. l. 231. l. 232. l. 233. l. 234. l. 235. l. 236. l. 237. l. 238. l. 239. l. 240. l. 241. l. 242. l. 243. l. 244. l. 245. l. 246. l. 247. l. 248. l. 249. l. 250. l. 251. l. 252. l. 253. l. 254. l. 255. l. 256. l. 257. l. 258. l. 259. l. 260. l. 261. l. 262. l. 263. l. 264. l. 265. l. 266. l. 267. l. 268. l. 269. l. 270. l. 271. l. 272. l. 273. l. 274. l. 275. l. 276. l. 277. l. 278. l. 279. l. 280. l. 281. l. 282. l. 283. l. 284. l. 285. l. 286. l. 287. l. 288. l. 289. l. 290. l. 291. l. 292. l. 293. l. 294. l. 295. l. 296. l. 297. l. 298. l. 299. l. 300. l. 301. l. 302. l. 303. l. 304. l. 305. l. 306. l. 307. l. 308. l. 309. l. 310. l. 311. l. 312. l. 313. l. 314. l. 315. l. 316. l. 317. l. 318. l. 319. l. 320. l. 321. l. 322. l. 323. l. 324. l. 325. l. 326. l. 327. l. 328. l. 329. l. 330. l. 331. l. 332. l. 333. l. 334. l. 335. l. 336. l. 337. l. 338. l. 339. l. 340. l. 341. l. 342. l. 343. l. 344. l. 345. l. 346. l. 347. l. 348. l. 349. l. 350. l. 351. l. 352. l. 353. l. 354. l. 355. l. 356. l. 357. l. 358. l. 359. l. 360. l. 361. l. 362. l. 363. l. 364. l. 365. l. 366. l. 367. l. 368. l. 369. l. 370. l. 371. l. 372. l. 373. l. 374. l. 375. l. 376. l. 377. l. 378. l. 379. l. 380. l. 381. l. 382. l. 383. l. 384. l. 385. l. 386. l. 387. l. 388. l. 389. l. 390. l. 391. l. 392. l. 393. l. 394. l. 395. l. 396. l. 397. l. 398. l. 399. l. 400. l. 401. l. 402. l. 403. l. 404. l. 405. l. 406. l. 407. l. 408. l. 409. l. 410. l. 411. l. 412. l. 413. l. 414. l. 415. l. 416. l. 417. l. 418. l. 419. l. 420. l. 421. l. 422. l. 423. l. 424. l. 425. l. 426. l. 427. l. 428. l. 429. l. 430. l. 431. l. 432. l. 433. l. 434. l. 435. l. 436. l. 437. l. 438. l. 439. l. 440. l. 441. l. 442. l. 443. l. 444. l. 445. l. 446. l. 447. l. 448. l. 449. l. 450. l. 451. l. 452. l. 453. l. 454. l. 455. l. 456. l. 457. l. 458. l. 459. l. 460. l. 461. l. 462. l. 463. l. 464. l. 465. l. 466. l. 467. l. 468. l. 469. l. 470. l. 471. l. 472. l. 473. l. 474. l. 475. l. 476. l. 477. l. 478. l. 479. l. 480. l. 481. l. 482. l. 483. l. 484. l. 485. l. 486. l. 487. l. 488. l. 489. l. 490. l. 491. l. 492. l. 493. l. 494. l. 495. l. 496. l. 497. l. 498. l. 499. l. 500. l. 501. l. 502. l. 503. l. 504. l. 505. l. 506. l. 507. l. 508. l. 509. l. 510. l. 511. l. 512. l. 513. l. 514. l. 515. l. 516. l. 517. l. 518. l. 519. l. 520. l. 521. l. 522. l. 523. l. 524. l. 525. l. 526. l. 527. l. 528. l. 529. l. 530. l. 531. l. 532. l. 533. l. 534. l. 535. l. 536. l. 537. l. 538. l. 539. l. 540. l. 541. l. 542. l. 543. l. 544. l. 545. l. 546. l. 547. l. 548. l. 549. l. 550. l. 551. l. 552. l. 553. l. 554. l. 555. l. 556. l. 557. l. 558. l. 559. l. 560. l. 561. l. 562. l. 563. l. 564. l. 565. l. 566. l. 567. l. 568. l. 569. l. 570. l. 571. l. 572. l. 573. l. 574. l. 575. l. 576. l. 577. l. 578. l. 579. l. 580. l. 581. l. 582. l. 583. l. 584. l. 585. l. 586. l. 587. l. 588. l. 589. l. 590. l. 591. l. 592. l. 593. l. 594. l. 595. l. 596. l. 597. l. 598. l. 599. l. 600. l. 601. l. 602. l. 603. l. 604. l. 605. l. 606. l. 607. l. 608. l. 609. l. 610. l. 611. l. 612. l. 613. l. 614. l. 615. l. 616. l. 617. l. 618. l. 619. l. 620. l. 621. l. 622. l. 623. l. 624. l. 625. l. 626. l. 627. l. 628. l. 629. l. 630. l. 631. l. 632. l. 633. l. 634. l. 635. l. 636. l. 637. l. 638. l. 639. l. 640. l. 641. l. 642. l. 643. l. 644. l. 645. l. 646. l. 647. l. 648. l. 649. l. 650. l. 651. l. 652. l. 653. l. 654. l. 655. l. 656. l. 657. l. 658. l. 659. l. 660. l. 661. l. 662. l. 663. l. 664. l. 665. l. 666. l. 667. l. 668. l. 669. l. 670. l. 671. l. 672. l. 673. l. 674. l. 675. l. 676. l. 677. l. 678. l. 679. l. 680. l. 681. l. 682. l. 683. l. 684. l. 685. l. 686. l. 687. l. 688. l. 689. l. 690. l. 691. l. 692. l. 693. l. 694. l. 695. l. 696. l. 697. l. 698. l. 699. l. 700. l. 701. l. 702. l. 703. l. 704. l. 705. l. 706. l. 707. l. 708. l. 709. l. 710. l. 711. l. 712. l. 713. l. 714. l. 715. l. 716. l. 717. l. 718. l. 719. l. 720. l. 721. l. 722. l. 723. l. 724. l. 725. l. 726. l. 727. l. 728. l. 729. l. 730. l. 731. l. 732. l. 733. l. 734. l. 735. l. 736. l. 737. l. 738. l. 739. l. 740. l. 741. l. 742. l. 743. l. 744. l. 745. l. 746. l. 747. l. 748. l. 749. l. 750. l. 751. l. 752. l. 753. l. 754. l. 755. l. 756. l. 757. l. 758. l. 759. l. 760. l. 761. l. 762. l. 763. l. 764. l. 765. l. 766. l. 767. l. 768. l. 769. l. 770. l. 771. l. 772. l. 773. l. 774. l. 775. l. 776. l. 777. l. 778. l. 779. l. 780. l. 781. l. 782. l. 783. l. 784. l. 785. l. 786. l. 787. l. 788. l. 789. l. 790. l. 791. l. 792. l. 793. l. 794. l. 795. l. 796. l. 797. l. 798. l. 799. l. 800. l. 801. l. 802. l. 803. l. 804. l. 805. l. 806. l. 807. l. 808. l. 809. l. 810. l. 811. l. 812. l. 813. l. 814. l. 815. l. 816. l. 817. l. 818. l. 819. l. 820. l. 821. l. 822. l. 823. l. 824. l. 825. l. 826. l. 827. l. 828. l. 829. l. 830. l. 831. l. 832. l. 833. l. 834. l. 835. l. 836. l. 837. l. 838. l. 839. l. 840. l. 841. l. 842. l. 843. l. 844. l. 845. l. 846. l. 847. l. 848. l. 849. l. 850. l. 851. l. 852. l. 853. l. 854. l. 855. l. 856. l. 857. l. 858. l. 859. l. 860. l. 861. l. 862. l. 863. l. 864. l. 865. l. 866. l. 867. l. 868. l. 869. l. 870. l. 871. l. 872. l. 873. l. 874. l. 875. l. 876. l. 877. l. 878. l. 879. l. 880. l. 881. l. 882. l. 883. l. 884. l. 885. l. 886. l. 887. l. 888. l. 889. l. 890. l. 891. l. 892. l. 893. l. 894. l. 895. l. 896. l. 897. l. 898. l. 899. l. 900. l. 901. l. 902. l. 903. l. 904. l. 905. l. 906. l. 907. l. 908. l. 909. l. 910. l. 911. l. 912. l. 913. l. 914. l. 915. l. 916. l. 917. l. 918. l. 919. l. 920. l. 921. l. 922. l. 923. l. 924. l. 925. l. 926. l. 927. l. 928. l. 929. l. 930. l. 931. l. 932. l. 933. l. 934. l. 935. l. 936. l. 937. l. 938. l. 939. l. 940. l. 941. l. 942. l. 943. l. 944. l. 945. l. 946. l. 947. l. 948. l. 949. l. 950. l. 951. l. 952. l. 953. l. 954. l. 955. l. 956. l. 957. l. 958. l. 959. l. 960. l. 961. l. 962. l. 963. l. 964. l. 965. l. 966. l. 967. l. 968. l. 969. l. 970. l. 971. l. 972. l. 973. l. 974. l. 975. l. 976. l. 977. l. 978. l. 979. l. 980. l. 981. l. 982. l. 983. l. 984. l. 985. l. 986. l. 987. l. 988. l. 989. l. 990. l. 991. l. 992. l. 993. l. 994. l. 995. l. 996. l. 997. l. 998. l. 999. l. 1000.

Correct. à Lep. in E. deum etc.

Ater S. Laurentii, alique plures per sepulturam martyrum, martyris laurum adepti sunt.

S. Marcianus, postquam in corpore recubi occisi invenit, illudque sepelire vellet, capus est quasi ille, cum nascisset, idcirco damnatus ad mortem; sed Dei provolutum factum, ut deprehenderetur cadit iustus, itaque Marcianus liberaretur, inivit Evagrus lib. c. 1. Atque hoc opere meruit Marcianus cæchi ad imperium, sicut Marcus S. Pulcheræ sororis Theodoti Imp. quo prope oculos inchoat, nullus fortior, nullus peioris fuit Imperator: Ita Baron. anno Christi 450.

CONTIGIT AUTEM, UT QUADAM DIE [Græci eodem illa nocte, qui festus diei Pentecostes, de qua v. 1. subsecuta est] JACTASSET SE IUXTA PARIETEM] Hebræus addit: nec placuit ingressus sum domum meam, eo quòd polluta esset super meum, & ex contactu mortui, quem sepeliret juxta legem Num. 19. ver. 11. & 16.] sed deinceps operis vitæ extra merum parat pariter sub die, uti hirsutinus nascitur, & stercorea in humanum egerant, utque omnia commiscantur.

ET EX NIDO HIRUNDINUM DORMIENS ILLE CALIDA STERCORE LACRIMOSUS SUPER OCULOS EIUS, PIERITQUE A CÆCIS] Hirundinum, Græci habent τριβία, id est, passeris, sed septuag. τριβία vertunt pro Hebr. τριβίον apponunt, hoc est, aves, ut vertit Vatab. has autem aves ex circumstanti locum prope Nodur intellexit, fuisse hirundinis; harum enim stercore oculos excæcavit, unde & alter textus Hebræus hic habet τριβίον, id est, aves libera, puta hirundo, que hæc volat, & libere cum hominibus convenerit, & in lectis nidulatur, ait R. David. Unde illud Pylhaogæ symbolum: Hirundines sub nocte trite ne habeant, hoc est, cavea commercio garrulorum, & insularum, uti ex Aristot. explicat S. Hieron. in Apol. contra Rufinum, & Clemens Alex. lib. 5. Strom. c. 3. sic & a Jansenis insidie quælibet aves nominantur passeres, ut ostendit luc. 9. 48.

V. 1.

V. 10.

V. 11.

V. 12.

HIRUNDINUM CECUS] quia hirundinum stercus est fœcum, calidum, & acres, ideoque humorem oculorum fœcat, itaque naturaliter excæcat. Ita Fran. Valerius facit pulli. cap. 43. miris oculis ergo Lyranus hanc ex. cæcanti non negat fieri hirundinum. Probabilis Diod. & Valerius censent, Tobium non fuisse excæcatum, sed albuginem, & membranam duntaxat oculis ejus obducit fuisse, quam fubito chymici ac deducit, oculis iuxta libertati, vitæque restituit, de qua re plura c. 6. v. Porro hæc de causa pulli hirundinum inter parentum stercora versantes excæcantur, sed à parentibus rursus vitus eis redditur per heroniam, quæ dicitur chelidonia. Audi Tertul. lib. de penitentiâ c. 13. *Hirundo, si excæcator pullos, novit illos oculare rursus de sua chelidonia.* Et Plinius lib. 8. c. 57. *Chelidonium visus saluberrimum heronidum monstraverit, vocatis pullorum oculis illa moderans.* Et lib. 25. c. 3. *Hæc (chelidonia) hirundinis oculis pullorum in nido reposituræ visum, ut quædam volans, vitam eratis.*

Pulli hirundinum oculantur chelidonia.

Mira de hirundine.

hitum hoc est, equæ ac illud, quod idem scribit Plinius lib. 10. c. 37. *hirundinum oculatus remâci.* Idem asserit *Ælianus* lib. 4. c. 3. citatque *Pallium* fed mustile, verba enim *Arifl.* lib. 8. hist. anim. c. 5. sunt: *Pullum hirundinis recitatum oculis, si quæstus alio videretur, reficiunt, & cernendi vni postea vitam recipiunt.* Jam saluti profecto, ait *Aldrovandus* in *Hirundine* pag. 663. est, vitium vixatum recipere, aliud oculis erutus renâci, quod asserit *Ælianus*, & *Plinius*. Idem vero *Aldrovandus* p. 689. cernens pulli hirundinis cum melle oculis imperitiam eorum caliginem allata claritate dispellere, et *Dioniscorid.* & *Avicenna* asseverat, imò ad idem valere fed, & stercus frigidum (calidum enim acre est, & adures, unde *Tobiam* excæcat) hirundinum et *Alberto* Magno contentit.

Tropol. B. *Petrus Damianus* lib. 4. epistolarum, epistola 11. & in ordine 33. *Quid,* inquit, *reverti voluerunt hirundines nisi latus voluissent? Blanda loquuntur significat reveri? qui dum blanditiis suis fovetur demittit, dum adulatione oleo capis adulescenti impugnat, interiore oculis, ne solentia perferantur extantia.*

Rursum *Dion. Carthus.* dormient, ait, *Ecclesie* incidere nonnunquam ab hæreticorum hirundinum nidis stercora, & multos excæcat visum. Porro lib. 4. cap. 56.

Thomas Cantuariensis explicat, quemadmodum apibus hirundines, & aves infestæ sint, id est, pia, quælibet animis demones. *Preter,* ait, *quod aliud testatorem gentis, hirundinum, quædam ferunt Tobiam cæcus esse, vel aliam rem vixatè designare, ut sub virtutum specie, vitiorum decore involvuntur, vitio gratia; capti qui vixat fieri, & convertere excæcat, ut in suo condit videret esse virtutum, factaque heronem Chelidonium, qui captivum servitum derelinquit, vel domum terra, vel parentis, aut eleventis suis, vel captivos quolibet negotiosissimos possideret. Hæc maxime in clerico videmus, quorum tamen bona pauperum esse debent, & quæ non uno die foverant, non in mansueto, vel in arena, sed in domo erant, & in virtutibus quærentium delictis liberatis erigant.*

HANC AUTEM TENTATIONEM IDEO PREMISIT
V. 12. DOMINUS VENIRE ILLI, UT POSTERIS DARET
EXEMPLUM PATIENTIÆ REUS, Sicut ET S. Job.] *Tobias* ergo, & *Job* sunt duo patientiæ exempla, & specula omnibus cæcis, & afflictis assidue intendenda, & imitanda: nil enim mali cupimus fidei obvenire, nisi ex certa fide prædicent, & voluntate ad eum, vel à vitis purgandum, vel in virtute, & patientia peragendum iurique eius merito, & gratia in celo augendum. Sic præterit: *Deus* jubat *Abel* impetare fratrem necari: *Abel* tantum charissimi filii holocausta tentari: *Josephum* à fratribus impie vendi: *Mofem* cum toto populo *Israëlitico* creduli *Pharaonis* tyrannide opprimari: *Davidem* implacabili *Regis* *Saulis* odio subijci: *Suffam* impudicorum calumniis exponi: *Prophetam* *Ilum* medium ferra ferrari: *Danielum* objici leonibus. Vide decem rationes, ob quas *Deus* permittit Sanctos affigi recessione S. *Chryf.* hom. 1. ad populum. Verè S. *August.* ser. 226. de Temp. quæ est de *Tobia:* *Ad hoc,* ait, *causata incurrit existant, ut Angustinus* *insuper* *medicam.*

NON EST CONTENTATUS CONTRA DEUM] **UT**
V. 13. murmuraret, vel quereret, & diceret, Dominus, hic
permissit me in opere tuo, ob sepulturam illi et mortuum
rum, ab hirundine herocervi, & cæcavit.] Audi S. *Ambr.* lib. de *Tobia*, cap. 1. *Tam facile solus officio præcipit,*

dum rogasset quæsi parietem oculi, & dante de profertur, & de ferere, albuginem in eorum oculis incidit, nec consuevit negavit, nec dicit: Hæc nostrum saltem merum? Frangitur magis se debet obsequium, quoniam oculum manent: nec exiit in vitam, sed in vitam paratam.

Porro Græca, & cæcis S. *Ambr.* addunt: *Et factus fuit alligatus in oculis suis. Et ab eo ad dedit, & non profertur nobis: Achicharum (meus de fratre nepos) autem nuntiet me, quoniam profertus sum in Elymadum, percellit vitandi causa, de quo in hoc cap. vide. Videtur enim in *Tobias* post cæcitatem rursus ab aliquo apud herem accitatus, & bonis iopolitus, sed ut habet *Græcus*, & *Hebræus*, ab *Achichar* altus & sustentatus. *Achichar* verò, cum ob causam, videtur & ipse calumnia passus, prout *Græce* cap. ultimo dicitur, tumque *Tobias*, vel relegatus esse, vel profugium in *Elymadum*, ut in *Græco* legimus. Ita *Serarius* & alii.*

SED IMMOLIS IN DEI TIMORE PERMANIT **V. 14.**
AGNA GRATIAS DEO OMNIBUS DIEBUS VITA
ÆVA.] Hæc est alius hereticæ patientiæ, hæc status viri sancti, & perfecti, qui terrena custodia, tam adferat, quam pœnosa depulsiore, mente in caelis veritatis, & in imitatio, præpugilare celestem licitatem. Ita *Job* iudicium afflictus dicitur c. 11. *Domino dedit, Domino abstulit, si non enim Dominus beneficiat, in adversis ergo omnibus Deo gratias age, & sanctus, imò beatus eris. Potè Auctor* quærit, ex utroque testimonio apud S. *August.* qu. 119. *Quam laudabile,* inquit, *si facit Tobias, scriptura docemur, cupis devotissimus, nec captivus manens, nec oculum amissis, quoniam Deo benedictus, profertus: neque exaltatio substantia in via iustitia, & virtutis avocet. Necessitas enim præbit iustam, in iustitia agnoscere servare, vera, & perfecta iustitia. Vnde enim quoniam dante devotus manent, tate augmentum facti laude dicitur Tobias. Et paulo post: Sancti Tobias oculis ad Deum amissis, nec captivus fuit, nec in iustitia locum dicitur.*

Ita Sancti in cæcitæ Deo gratias cum *Tobia* egunt, imò excitatione amantur. Cæcus fuit S. Pignus Martyr, cui cum *Juliano* *Apollinæ* cæcitatem exprobrant: *Ego vero Deum Deum laudabo, quod non viderem *Julianum*. Tantiùm ob egegit, Christianæ legi operam navatam, & paganos certâ idolotum monstra, in *Tiberium* projecta, ex illo in caelum migravit: plus hic unus videt cæcus, quam omnes larvarum cultores oculati. Cæcus fuit *Didymus* S. Hieronymi præceptor, quem ipse iuxta videmtem vocat. Cæcus per 4. annos fuit *Speus* *Abbas*, cuius momentis anima specie columbæ evolavit in caelum, & sic S. *Greg.* lib. 4. *Dialog.* cap. 16. plura vide apud nostrum *Matthæum* *Kodrum* parte 3. *videlicet*, cap. 3. Cæcus fuit S. *Audomarus* *Terzani* Episcopus anno Domini 618, qui cum per S. *Vedastum* usum videndi dandum amicum recuperasset, fertur ergo id anime tutile, & votis impterrare ut reterata lumina restium oborta cæcitæ valeretur, quam in salutem suam, à Deo immittam sibi dicitur. Hæc vide, quid commodicitas afferret, quænteromque malorum occasiones præcideret. Santimonialis illa apud *Joannem* *Molichum* in prato spir, cap. 96. oculos sibi erutos misit adolefcentem specie oculorum suorum captum, itaque eum compunxit, ut mox oculum probantissimum efficeret. S. *Augustinus* tempore *Jobovæ*, *Posticæ* *Florencis* creatus petivit ab ære lucem, ut sint mortalia oculorum lumina clauderet, ut caecitatem contempisset immortibus mentis oculis lucem profert: impterravit, nihilominus momentis *Posticæ* egrege concionando perfundit. Ita habet vitæ ejus apud *Serium* de 19. *Octob.**

NAM SICUT BEATO JOB INSULTANTER RE-
GOS.] Hinc patet, amicos *Job*, scilicet *Elphaz*, *Baldad*, & *Sophar* fuisse reges, id est, regulos, & principes aliquot oppulorum, de quibus plura *Job* capite 5. & ultim. Hæc venerat consolatur *Job*, sed pro consolatione ingesserunt delationem: arguerunt enim eum iudicium gravium, quasi ob ea à Deo tam dire castigaretur: unde insultare con *Job* iudicet. *Nome* cap. 6. *ver. 25.* *revertitur, detrahit sermibus virtutis? v. 26.* *ad interdicendum tantum eloquia concionis, & in vixatam vitæ protulisse, super populum murmurasse, & multum sollicitum viduisse? *Nome* c. 13. v. 4. vocatur *Fabris* *causæ* *mercedem*. Et taliter perverberat de *nomine*? c. 16. v. 9. *Polipago* & c. 19. v. 1. *apostro*, ait *Job*, *affertus**

V. 13. murmuraret, vel quereret, & diceret, Dominus, hic
permissit me in opere tuo, ob sepulturam illi et mortuum
rum, ab hirundine herocervi, & cæcavit.] Audi S. *Ambr.* lib. de *Tobia*, cap. 1. *Tam facile solus officio præcipit,*

Perf. in est, qui adferit.

Emilia cæcavit.

V. 13. ut.

animam meam, & accipis me sermone tuo? In dicitur confiteri: non est tibi gratia appropinquare tuo. Tu contra me erigimus & arguitis me in operibus meis. Tandem vero quis contra eos, Deo ipso vel tuis vel iudex gravior? eorum certe unicuique. v. 9. In dicit amicus tuus ignominiam tibi in locis contra me restitui, ficut servus meus Job. Ita Scriverius.

Porro Job isthuc vivens vocatur beatus, quia, ut ait S. Jacobus c. 1. v. 12. Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipit coronam vite. Beatus fuit Job, ait Epiphanius l. c. p. S. Fulgentius, item in dicitur post verbera: sed beatus, cum in prosperitate piffus extiterit. Beatus fuit, quoniam dicitur exprobrare filio: sed beatus, cum non emulorum simul orbate persequitur, in Deo dilectione permansit immobilitas. Beatus etiam fuit in corpore sequestratus: sed beatus est factus vivens. Beatus etiam in aereo spualiter plenus, quia in salutem membris adornatus.

VERB. 6. UBI SIT SPES TUA?] q. d. spes tua te fecerit, fuitque salva, & fallax: speras enim per elemosinas obtinere a Deo prospera omnia, & ecce Deus per sepulcrum mortuorum te creavit & oculis privavit. Quid enim iustitias, & misericordias oratio & creto?

VERB. 8. FILII SANCTORUM SUMUS,] putat Abrahæ, Isaac, & Jacob, &c. eorum ergo fidem, spem, patientiam, & constantiam in adversis intemere. Idem dicit Chriftianus ad Titum: Titus filius Chrifti, ejus ergo patientiam & cretam jagat inchoare ac paritatem imitari. Filii sum SS. Apostolorum & Martyrum, ut S. Pauli, S. Laurentii, S. Stephani, & S. Vincentii, &c. qui tot, & tanta pro Chrifti periculis: ergo non sequar, & vel modicum meum malum Chrifti amorem hinciter & fortiter sustinebo. Sum enim filius Sanctorum, id vocat ipse sum sanctus, id est, secundum Deo dicitur, & ab eo vocatus, ad perfectam languitatem, que in patientia consistit. Patientia enim quæ perfectum habet, Jobi 1. 4.

ET VITAM ILLAM EXPECTAVIMUS, QUAM DEUS DATURUS ERAT HIS, QUI FIDEM SUAM NUMquam MUTAVIT AB EO.] Respondet apostolus Tobias insulanzibus filiis: ubi est spes tua?] q. d. spes mea non refertur ad bona presentia, sed futura. Spero enim post hanc vitam vitam beatam, & eternam, quam Deus dabit illi, qui in fide & spe illius consistit in quibusdam ad veritas persistant. Hæc spes alterius, & felicitas vix eadem sit septem fratres Machabeorum, ut istarumque, tympna, equalitas, & omnia tormento superare tot, & non contemnerit; unde ad Antiochum tyrannum intrepidè dicebat: Tu quidem sis infelix, in presentibus vitas perdis, sed rex mundi defunctus nos post se legibus in vitam vitam resurrectionis suscitavit, s. Mach. 7. Idem senserunt & diatrane ceteri martyres fere ad unum omnes, qui, ut ait Apost. Hebr. 11. 37. lapsi sunt, facti sunt, tentati sunt, in crucibus gladii mortui sunt, &c. non suscipientes redemptorem, ut in hoc mundo resurrectionem recuperarent; quia & Chriftus ipse, ut ait idem ibidem cap. 15. s. propitius filii paradisi (mors hinciter resurrectionis suscitavit, & accensionis gloriosæ) suscitavit ceteros confusos contemptos. Quam intemere S. Franciscus. Tanta, ait, est gloria, quam accipitis, ut nonni unquam desistat.

VERB. 10. UBI ERAT VITAM, UT HORUM CAPRARUM ACCIPERE BOSTOLICUS DOMI,] in domum. Græca addunt hanc domo dono additum Annæ supra mercedem tæture iuræ, cumque Anna hoc dicitur non erodere Tobias plane, illustrata cum irrisit dicens: Vana fallax est spes tua etc. Hæc Tobia occasione dubitandi de factis, tum quia nunquam hœret talis domo fuz compuravit, nec talis darii lolet pro mercede tætricitibus, nec talem unquam acciperet, & atulcat Anna; tum quia Anna eras pauper: timbat ergo, non pauperas eam cogessit ad hædum errantem, & perditum in domum inducendum: tum quia ipse erat iustitiam amantissimus, & furti ofor accerrimus, & que accerrimus & dilectissimæ conscientiz, Dominum autem metum esse tætræ culpam ubi non est culpa,

A sit S. Bern. Simili modo in summa rerum inopia, & fame obtulit divinitus panem, tamen, ut fere aliter est, quoniam velut ex parte perperam, fuis appetere mercenariis formidabat S. Sanchulius apud D. Gregorium Dialogorum lib. 3. cap. 37.

AD HEC VERBE EJUS BEATA RESPONDIT I. MA. VERB. 11. NISI EST VANA FACTA EST SPES TUA, ET BENEVOLENTIA TUA MODO APPAREBIT REBE VANA] cum per casto de me, totamque familiaritatem in tantam celsitatem, cæcitate, & angustiam addiderat. Idcirco hinc Tobia prob. naci dicitur malicia, imò maliticia, etiam ab amicis amicus recipere, & consilium ferre. Hoc illi preteritum parentis, hæc quoque coronis, ut ipsa omnium passionem pro vocet, in eaque ova majolique patissima coronatur. Audi S. Aug. Serm. 18. in Marti. Quæstio patitur aslectibus humanorum, qui lacum in amorem prope non videtur. Excitatus est aliquis contentio dicitur: statim Deum habuit: aliqd non commisit. Hæc acce Tobia dicitur. Clamabat ille propter hanciam, ut de fureto esset: nolens statim fureto cadere in dno suo. Illa de eadem scilicet fureto, operaria percutit maritum. Et cum ille dicitur: Redditis, si de fureto est: illa respoudu: hinc exaltate, ut fuit justitiam? Quam cæcitate, qua fureto defendatur? Et quoniam lacum videtur, qui fureto redit impetrali ad illa eras fureto in lacu fidei, sicut eras in lacu fureto. Quis eras eras in lacu meliore? Et S. Cyprian. lib. de mortalitate: Et Tobias post opera magnifica, post misericordiam sui modis Et gloriosè preparatis, quoniam in lacum in lacu fureto, Et benedictus in adversis Deum, per vj sum operas sui elatum, eras in lacum, quoniam Et ipsum nec sua deperat tentant datus: nō sine passiva tunc? nec qua pariter. At ille circa tætræm Dei fideliter Et firmus, Et ad omnem tætræm passivam, hinc rel. gressu amertus, tentant tætræm in lacum, & tætræm non eras, sed magis Deum patientia majore promeruit, quem postmodum in lacum Angelus collaudat.

Simili modo S. Saturnus procurator domus Himeri regis Artiani, cum ab eo maximè minus, indeque ab uxore propria multa lachrymis sollicitate arat Arriaomum, intrepidè cum S. Job respondit: inquam non ex insipientibus malivolis loquere. Permodum, mulier, si sola esset hinc vita amara dulcedo, artificio conjuga diaboli iniquitatis. Si diceret maritum, nunquam ad serendum uxorem atrocitate prosumum. Dignabant filio, sperant uxorem, anserant susceptionem Domini, ego fureto de pennis, veritate: ubi: Si quis non dicitur, non filio, nec, ut dicitur, meum non parere est discipulus. Quod aliter dicitur molire non filio resoluta, confertur iustitiam, ad caritatem dicitur, explorat, parvi tætræ, mendaci dicitur. Ita Victor Ursanensis lib. 1. persequitur Vandalæ lab finem.

Antitropha virtutis Job & Tobie.

Job & Tobias in multis vix perimilis, primò in profus elemosinis, & cujuslibet misericordie officii qualis de se deprædicat Job caput. 31. & Tobias hic capit. 1.

Secundò in constanti rerum adversarum, præsertim pauperum, cæcitate, & morbum colatum, imò caritatem adhibere. Sunt enim ipsa Dei magna benedictio, ut per magos virtutis magique premissa materia. Dicitur ergo Job patiens: Dominus dicit, Dominus aliquid, si nonem Dominum laudat. Item dicitur Tobias.

Tertio, Tobias hæc omnia sustinuit non sperem vitæ vitæ beatæ, v. 18. sic & Job cap. 19. v. 25. sic, ait, quid redemptor meus eris, Et in novissimo die de terra fureto fureto fureto. Et tætræm circumdabit pelle mea, Et in carce mea vidit Deum meum, Et respicit est hæc spes mea in finem meum.

Quarto, Job irrisus fuit ab uxore, & amicis, sicut irrisus dicitur irrisit sic & Tobias.

Quinto, Deus Tobias opes ablatus omnique restituit: Quærit sic & Job c. ult. omnia reddidit duplici.

Job & Tobias si omnes. Primò. Secundò.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Spes gloria est simulata ad virtutem.

VERB. 10.

Tobia nec eras de horo fureto justus.

veniente agamus iudicium, ut cuiuslibet, quod suum est, Deo, proximo, nobis ipsi tribuamus, prudenterque vivamus. Ita Serarius.

PRÆCIPUA IN PACE RUCIPI APOSTORUM.
Vers. 6. **REUR.** **1.** Græca addunt, quæ auditis expressiones immemoratus, unde patet, quim graviter probra uxoris & aliorum papgerunt animam Tobiam, ut ne peccaverit mori. Aut enim: *E peccatis mihi mori metuo, quam vivere.* Vita enim in assiduo, magnaque merore non est vita, sed misis, immo peyor morti: quare recta ratio dicitur, tunc feruus esse mori, quam vivere, si tantum illi placeret Deo, hoc Job cap. 7. 17. sustulit, ait, *si ego anima mea, & mortem effugiam.* Et Elias: Reg. 19. 4. persecutionis sustinencia feruendo, *perurit anima mea, ut non moreror, & peccati: sustulit mihi Dominus, tolle animam meam.* Et S. Paulus. Corinth. 1. 8. *sperandum est, gravius autem, supra votandum, ita ut tuleris non etiam vivere.* Fortioris tamen & generosius animet mortem non sperare, sed adversa quælibet invicem animo tolerare & superare. Unde S. Aug. a Vandalis Hippone obfessus: *Nevevitis, inquit, me hoc tempore infra calamitatis, ad Deum rogare, ut me hoc exortum ab hostibus circumdant ac liberare dignentur, aut, si aliud eis videretur, servum ad profectendum suam voluntatem fuerit locuti, auteretur, ut me de hoc faculo ad se areretur.* Et hoc ternerum obemur. Nam tribus mensibus ante quam urbis caperetur, vita functus est.

VERS. 7. **REUR.** **1.** Nota hic memora Deo erga suos fidelis providentiam. Combinari enim calumnia Tobie cum calumnia Saræ, ac orationem & compunctionem Tobie cum oratione & compunctione Saræ, ut utriusque consolaretur per munus conjugum. Et hoc significat *hoc itaque, quod respicit futuram conjugii narrationem.* Hoc est, quod ait Salomon Prov. 19. 14. *Domus, & aërta dantur à parentibus à Domino autem proprii uxor traditur.*

Similia sunt in vitis Sanchiorum. Joannes Molesius in Prælo spirituales cap. 101. narrat solum cupidum Constantino-politani viri clarissimi, qui omnia exoratur in pauperes ac mortem non nisi Carissimū filium caritatem reliquerat, cum illius jam depuratus templum ingressus devotes Deum invocaret, visum à Parente quosdam diffinito, qui pro hoc postare filium suum cum amplis dote illi deponeret.

IN REGIA CIVITATE MODOBUS. Græca habent in *Lebanon*: nam Reges civitas sita erat in monte Libanus, ut dicitur c. 5. v. 9. eratque metropolis & regia Modorum.

QUONIAM TRADITA FUERAT (succesive) BYPTHE VIBIS, & BY DANONIUM HOMINIS AMODUUS OCCIDIDAT EOE, MOX UT INDEBBIT FUERIT AD SAM. Causam necis à Raphaelis audientibus cap. 6. v. 17. *Demonium, Græce additur $\tau\epsilon\ \tau\epsilon\tau\epsilon\ \tau\epsilon\tau\epsilon$, id est, simul malum, & nequam, scilicet pessimum & nequissimum, ut ait S. Præpiter parte 5. Promit. c. 39.*

Plato in Cratylō ait demones dici, quasi *Dæmoni*, id est, scientes, quod plenas habeant nature & rerum naturalium cognoscunt, idque probat Lactant. lib. 3. de vi. infl. cap. 16. S. Aug. lib. 9. de civit. cap. 10. Secundō, alii demones tyronem derisive à *de mo* & *de*, id est, regere quod demones fit hominum gubernatores, unde Plutar. scripfit librum de genio Socratis, quæ cum dirigeret. Tertio, Lulieb. lib. 4. de prepar. Evang. *Demum, inquit, dicitur à $\tau\epsilon\tau\epsilon\ \tau\epsilon\tau\epsilon$, id est, terrete, quod homines terrefacti. Nam, si quis, ait apud S. Athan. S. Anton. *damonus in partibus, mala mentis, & peccati invenitur, quod iudicium qui deserta obtinent loca, capere simulatos timores, & crudeliter invenientes insulicem possunt animam.* Addit S. Athan. ad S. Anton. non adducit id adolescentulis, principibus habent damonus, quem ad discipulum suum ablegans dicitur: *Nam id est in meo spiritu. Nam contra hunc demonem ordonam, principalem scilicet, mandam, sum de vobis gratia, sed hoc est Pauli gratia, simplius, prout Palladius. 18. narrat.**

Quarto Eugubini. lib. 8. de parenti phil. cap. 19. *græcum $\tau\epsilon\tau\epsilon$, derivat ad Heb. $\tau\epsilon\tau\epsilon\ \tau\epsilon\tau\epsilon$, vel per gram. $\tau\epsilon\tau\epsilon$, id est, perdentes, visitatores: tales enim sunt, & talis maxime est Amodus.*

Quinto, quoniam fit Amodus? Rabbi apud Eliam in Thubii, asserunt primo, Amodum namque Noemæ, quæ fuit soror Tubalcain, & Schimeonis uxor, Genes. 4. v. 33. Quatuor enim demonum esse matres, scilicet, Noemia, fiv ut ipse nominam, Nahema, Lulieb, Ogtrēth, Corvel, in *Z/gram, etc.*

A & Machlath. Secundo, Amodum esse eum, qui in paraphrafi Chaldaica Job 18. vocatur Samael, qui Evim tentavit, & superavit, ac conquevit, auctore: est enim omnia rixarum. Cum illo Saræ certamen fuisse, quod ab Angelo Dei adjuva videtur abire: unde ipsa à vincendo & prevalendo non accepit. Saræ enim Hebr. idem est, quod dominans & Dominia: hoc posterus aprium verum est. Tertio, Eccles. 1. 1. *Ego Erlephat, filius Rexi Chaldæus vertit: Afirmidus multa desolatus, id est, Afirmidus rex damonus.* Adde Zolart, Salomonem regno eptum ab Afirmidone in deserto fuisse detentum: ipsiusque Afirmidum inter in speciem Salomonem assumptisse, ac ius Hebraicū in Ierusalem dixisse. Verum hæc Rabbinoꝝ sunt commenta, idoque ficticia.

Dico ergo Amodum esse demoneꝝ, qui homines ad libidinem exaratur, ac superatos à se plectit, maleque mulctat, uti male muldavit septem Saræ sponsoꝝ ob impudiciam. Id est esse colligitor ex ea, quæ Amodus c. 6. v. 17. concessa potestas est. *Non namque qui conjugium sua suscipiunt, ut Deum à se, & sua merita excludant, & sua libidinis ita vacent, sed quos $\tau\epsilon\tau\epsilon$, quibus non est resistit, sed habent damnatum peccatum saper res.* Solent vero demones eorum sponsoꝝ, quos decerpit, esse carnis.

B *At quo enim quis superatos est, hucus & ferus est.* Pet. 3. 19. in coeꝝto, quasi reos & mancipia sua supplicii fuisse grassatur Amodus. Unde Amodus, vel Afirmidus focus, aut subditus fuit demoni ille, quæ Cyprusianus primus magus, sed postea fidei, & martyris fuis incantationibus exivit, ut Afirmidum in Vinculum, & martyrem in adolescentia, qui cum ambiebat, amorem insector, sed frustra. Vicit enim cum signo crucis, oratione & constantia S. Iustina. Talis quoque fuit demon ille, qui puellam ab adolescente mago incantatum obediens, à Sanctū Hilarioꝝ rogatus, cum ipsam adolescentem magum potius non obediit, respondit: *Quod quod in eum invenit, qui habebat collegam meum amari damonem? uti refert Sanctus Hieronymus in vita Sancti Hilarioꝝ. De quoque audi Sanctus Arbanasium in vita Sancti Antonii.*

Damon ille ad Antonii se genus prævolans, hominem vocabat, et vocari desiderabat, plerumque dicitur: non autem, ut à Mariis S. Mariis, ita & cum suis libris, $\tau\epsilon\tau\epsilon$, ut cum eum interrogaret, dicitur, quæsum est qui ista loquatur, ait: $\tau\epsilon\tau\epsilon$ sum ferus, amarus amarus, ego multitudine ad videndum omnes adolescentes turpitudine arma, $\tau\epsilon\tau\epsilon$, hinc & $\tau\epsilon\tau\epsilon$ invenit serventes vider. Quæsum potius verbera desolantes sustulit, quæ tenuiter incipiaris, ad serdis postula videra persulit: ego sum, propter quem propheta lapsus incipit dicitur: spiritus ferocissimus sedulibit: & ropera per me illi fuerant supplicati. $\tau\epsilon\tau\epsilon$ sum, quæ tu ipsam sapo agerati, & semper respulsi sum.

Quarto secundo, cur vocatur Afirmidus? Resp. primo Serarius, Afirmidus dicitur quasi $\tau\epsilon\tau\epsilon$, id est, ignis Madai, id est, Mediæ, quod est ignis demones omnium, qui cum Mediis (in quæ erat Rages, nunc abegbat Saræ, ejusque septem sponsi occisi ab Afirmidoo) viciniamque provincias incolebant. Cum enim in Mediis versaretur, ubi regem nisi in ea ipsa regione ageret, ipse ergo omnes Medos ad libidinem suscitabat, ac iuperatos à se affligebat. Sunt enim demones Persici, Medici, Africi, Australis, Meridionales, septentrionalis, arcti, ignei, æque, terreti, ut docet Rhenochrus lib. 3. cap. 4. & S. Chaldaus Cant. 4. 6. & Thomas Caspitrat. lib. secundū Apum c. 57. num. 9.

D Secundo Afirmidus, vel ut Hebr. dicitur, *Afirmidus* significat peccati abundantiam; $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm* enim est peccatum, $\tau\epsilon\tau\epsilon$ id est abundantia: ubi enim ardet libido, ibi abundat peccata. Nam, ut ait S. Greg. in 1. Reg. cap. 15. *Mare ignis libido invenitur, & si negligenter accingatur, ad faciem ipsius volentes est immittatur.*

Tertio, Afirmidus idem est, quod $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *et*, id est, ignis, vel $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, peccatum, $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, matens & mensurans, ut quanta fit concupiscentia explorat, tantamque penam culpe commensū terget. Quarto, Afirmidus idem est quod disperditur, deolator, ab $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, deolator: vel à $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, disperdidit.

Quinto & apud me, Afirmidus dicitur quasi $\tau\epsilon\tau\epsilon$, id est, ignis, vel $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, peccati, $\tau\epsilon\tau\epsilon$ *aficm*, id est, disperditur. Ipse enim inducitur hic, ut libidinis vitior, & sponiorum impudicorum occisor.

Mox ut inegredibus fuerunt ad sam. Græce

VERS. 6.

Vita in mperio est.

VERS. 7.

Uxor traditur à Deo.

Exemplū.

VERS. 8.

Dæmonis est nom.

1.

2.

3.

4.

Afirmidus quis?

Resp.

Afirmidus etym.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

cc, *Aspeximus* *sepe* *ipsum* *non* *in* *nostris*, id est, antequam cognosceretur. Non enim permisit Deus Saram tam callidam à tam incellam tangi, sed ante ratiōem con per Almodam oculis, quod volent eam effrangi libidine invadere.

V. 16. 17. AMPRAUS (deinceps nam nullum hucusque genuerat filium) DE TE NON VIDIAMUS FILIUM, AUT FILIAM SUPER TERRAM, INTERPECTRIX VIDEREM TUORUM.] GRAVIS fuit hæc contumelia facta ab ancilla, vel ut græci dicunt, ab ancilla in Saram. Græca magis eam exaggeravit. Sic enim habent: *Quæ dicitur ad eam: Non intellexi sufficiens tui viri? ego septem habuisti? Quæ dicitur ei: Non inveni. Quæ dicitur ei: Non videmus te in terra, vel filium in faciente.*

Ubi nota tria convitia ab ancilla Sara fuisse obiecta. Primo, quod septem sponsas occidisset, imò suffocasset, cum id non fecisset ipsa, sed Almodus. Quod enim turpis, quod atrocis ipsorum, quam dicitur occidit tuum ipsorum. Secundo, quod nomen eius depravaret: pro Sara, enim, id est, domina, vocat eam *Aspeximus*, id est, tribulatum de miram. Tertio, hereditatem ei perpetuam impetravit. Sic S. Monica ab ancilla vocata meretrix, valde fuit afflicta, ut refert S. Aug. lib. 9. Cont. H. c. 8. Sic & Sara hoc adeo fuit excruciat, ut v. 15. dicitur, *Domine, pro deo tuo impetora deus, ut desponsum me, que ante deo super terram videtur me.*

V. 18. AD HANC VOCAM PRÆSTANT IN TORREBUS CURSUCULUM.] GRÆCI est: *Προσέστην εν τοις οχυροις* *Βαβυλ.* *venit: ut profectus se fugerant, sed resistens, sequere correptis dicit: ad patriam suam, illud si acciderit, ipse de deo speravit, et, quod profectus in morte occidit, quia ipse servitorem tuum mortuus ad inferos deducam, id est, ad mortuum, seu sepulchrum, ut capite 6. v. 12. et Hiber. qui habet: *in tuncum affligetur, ut frangatur se superius quod ante fecit, ut ego affligit mortuum, sic de deo non curat patris & matris non dicit ad ipsam suam.* Medius Interpres Græcorum Bibliorum Regiorum vertit: *Præstant est, ut se servent, id est, ut in requia doloris de merentis.**

V. 19. IN TERRE VIDEBIS ET TIBIUS NOCTIBUS NON MANOUAVIT, NEQUE SIBIT, SED IN ORATIONIBUS PERSISTENS.] VIDE hic fructum contumelie, ipsam enim peperit compunctionem: hæc jejuniis & orationibus traditam. Nam, ut ait Lyran. *Foras orationis, & preces in dicitur ad inferos deo, & gloria, sicut, oratione, oratione persequitur, quem maxime turbavit peccata.*

V. 20. BENEDICTUM SIT NUNUM TUUM, DEUS.] GRÆCA uberior habent: *Benedictus est Dominus Deus meus, & benedictum nomen tuum, sanctum, & gloriosum in seculum, benedictum in omni tempore in seculum.* Hæc oratione tributa amantem Sara à Deo resignationem, & eam iudicatum impium cum magis in Deum confidens, ut novam orationem ordiens pergit: *heret in Dei benedictionem & laudem: nam, ait S. Ambrōs. cap. 1. Inl. Verg. Bene vobis, qui orationem facitis, ut primo à deo, deinde meo meo laudatis. Sic enim in eum apud loquimur agimus, benevolam voluntatem judicantem: quod magis cum dominum nostrum prelatum: primo ergo orationem deo sacrificium laudat.*

ET IN TEMPORIBUS TRIBULATIONIS PECCATA (ob quæ tribulantur, & consequenter tribulationem ipsam) dimittens culpa sæpe dimittit & peccata.] DENIGRATA HIC, QUI INVOCAT TE,] NAM, ut ait Eccles. cap. 1. *Inter & misericordiam est Deus, & remittit in die tribulationis peccata.* Rursusque, cap. 1. 17. *In die tribulationis commemorat peccata tua, & sicut in serena glacies solvitur peccata tua.*

V. 21. TUNC, DOMINE, QUIA NUMQUAM CONCEPIT VIBUM, TUM CUM AMBREM EX CONCEPIT ORTA & LIBIDINE, SED TANQUAM CUM ACCEPTI PROLIS CAUSA, UT PARENTIBUS OBTEMPERAREM, ETIQUÆ NEPOTES & HEREDES PROCREAREM.] MUNDO SERVAVI ANIMAM MEAM AB UMNI CONCUPISCENTIA, NON TANQUAM LIBIDINIS, SED & PALLE, SUPERBE, AVARITIA, CETERARUM QUÆ ALLECERARUM. MAGNA fuit hæc puritas & continentia Saræ, ob quam meruit à Deo causidici, & heredi.

V. 22. NUMQUAM CUM LIBIDINIBUS MEIS.] PRIMO Rabbini Iudæum impudicum accipiunt, qualem Iudæus obsecrat formicari. Sæpe explicant illud & dicitur 16. *deus populum manducare & habere, & serventem latere, id est, formicari.* Melius Hugo, & alii Iudæum qualem heret accipiunt pullum familiarum, præferunt saltationem, & cho-

ream, ait Hugo, quam veris sapientis & probus apud Cæsarium lib. 4. cap. 11. vocat *Iudæum diabolum*, & Mastila. Cingens in locum common. cap. de tripud & chora: *quod, ait, ut chora? Ut videtur, capis orationem est diabolum, & serventem a omnes Angliæ reges.* Quocirca B. Virgileus S. Greg. 4. Dal. c. 17. nonne Musam virginem, ut volit altera, *non pullas aperit, patris, ludique abhoret.* Unde etiam [S. Augustinus. 19. 17. Non sedit, ait, in trahit, dicitur. Quem in locum D. Hieronymus: *Utrum, ait, Dominus prelo? ut non sedit in seculis Iudæorum, & non, qui factura non curavit.* Sic etiam Psal. 35. David: *Non sedit cum concilio concilio.*

HOC AUTEM PRO CRYTO HABET OMNIS, QUI SE COLIT, QUO VOTO SEQUITUR IN PROBATIONE FORBIT, COBORNATUS.] FINIMUM in tentatione & probatione manent Deo fidelis & constantis. Nam, ut ait S. Jacobus c. 1. *11. Bonum bonum, qui sustinet tentationem, quantumcumque prolixum fuerit, necesse forentem vota, quantumvis Deus delictorum se.*

ET SI IN CORREPTIONE (sua legentium cum Rom. & Græcis, non corrumpere, ut legunt omnium) Q. d. si teus cultor, & Dominic, a te ob aliquod delictum corrumpat, & calligat per permentum, veniam populum, illam à te impetrabit. Hoc sine enim non querit, & calligat, ut cum ad delicta penitentiam impelleret, & penitentiam patere, neque trucidaret.

QUA POST TEMPERATAM TAMQUELUM FACI: ET POST LACHRYMATIONEM ET PLUM BRULATIONEM IMPUNDI.] Nimirum post nubila strabus, post noctem aurora, post hiemem zetas, post delationem consolatorem, post crucem gloria, post mortem resurrectio, & ut ait Tertul. in Apol. Christus post ille favos, & mella galactem. Verè Salomon Prov. 14. 10. *Cor, ait, quod non amara amara amara sua, in pectus non non miscebit extraneum.* Vide tradida. Et Psalms Psal. 93. 19. *Secundum multitudinem delictorum meorum in peccata mea, compunctiones tua servaverunt animam meam.*

ET NIGRE SIT ANGILOS DOMINI S. RAPHAEL, UT CURARET BOS AMOS, QUORUM QUORUM TEMPORE SUNT ORATIONIBUS IN CONCEPTU DOMINI SECURATA.] Id est, prætoris & oblatæ per Angulos utriusque cathedis, imo per S. Raphaelem, ut ipse Tobias asserit c. 11. 11. *Quoniam, inquit, orabas tuum lacrimis, ego etiam orationem tuam domino.* Hinc Apoc. 8. 3. dicitur Angelus stetit cum thuribulo aureo, coque obtulisse Deo incensum, id est, orationes tantorum. Raphael dicitur quasi *98. non vultus est, id est, medicina Dei, aut medicina & curatio Dei.* S. Greg. hom. 24. in Evang. 8. 2. ait, n. c. Danielis. Sic Deus ipse vocatur episcopus, id est, medicus, curator, & salvator tuus, Græcè & dicitur, id est, *medicus tuus, & saluator tuus.* Exodi 15. 26. & Reg. 24. Psal. 139. v. 5. & alibi sæpe, Raphael ergo est, Dei medicus in vicibus, executor & operator sanitatis. Unde ecclesia officio Michaelis ait Christum:

Angelum nobis medicum salutis dicit de rebus Raphael, ut omnes sanet aegros, parturire nosces.

D. 1. Dicitur in 1. Apud S. Augustinum, legitur ait ipse Raphael: Ego sum medicus carnis, Deus est meus sanctorum. D. Hieronymus loco citato: *Utrumque, ait, medicina & curatio medicina est. Rationali instinctu, qui interpretatur curans, vel medicina Dei, hoc videlicet nomini interpretatione significans, quod in Deo sit medicina vera.* Hæc, ricatus paulo infra, *Missa, ait, Dominus Angelum Raphael, præcipiens curari in vobis profectum, sicut qui sanctorum pastor est.* Unde in Romano Missali, quod anno 1350. Parisiis editum, Missæ est de S. Raphael, pro pærogantibus, & peregrinantibus.

Porro Hæb. hoc loco fit habet: In tempore illo exordito est anima ambrosus in conspectu spiritus sancti, & in conspectu spiritus sancti, ut quodammodo Pater pro tantis ambrosium iustitiam, utque variis Sara pro bonitate pariterum formam. Senon est, Spiritus S. ait R. Elita, ita dicitur, quod habiter in sanctis: tunc quoniam enim est, habetare.

Græca Romanæ habent, Exordito est oratio ambrosus in conspectu gloria magis Raphael, id est, magis Dei, qui summus est Raphael, id est, medicus & curator qui cum dixit. Aut q. d. exordito est oratio in conspectu Dei, ut veris Nolite, qui

V. 21. 22.

V. 22.

V. 23.

Raphæl quæ.

qui est gloria magni Raphaelis. Deus enim omnium Anglorum & hominum, est decus & gloria, iuxta illud Psalm. 2. 4. Tu Domine insuper omnia es, gloria mea, & exaltatus caput meum. Aut tertio & optimo, q. d. Exaltatus est omnino amoribus à Deo, in conspectu glorioso, & itaque Raphaelis qui eandem gloriam majestatem obtulerat. Filio enim Raphael Tobiae effect presens, idcirco à Sara abicit, tamen abicitur preces ipse videlicet, & audirebat, inò poterat in ista oculis Tobia avolare ad Saram, indeque revolare ad Tobiam, adque ad Deum in caelum empyreum. Angelorum tunc ceterorum, & insitit fulgurum è caelo in terram dilabuntur.

Aliis praefecti sunt. Tolerus in cap. 1. Luc. Annot. 46. 201 de Gabriele bellis praefectus, ut D. Hieron. in cap. 8. Dan. ac Rupert. in cap. 8. Apoc.

Rufus Raphael est praefectus iterum, duxque profectus, inquit, unde in Itinerario Ecclesiae ab his invenitur. Quo de et in istis extensum capitulum. Aurelianus in 7. agrum ab hostibus invasi invocatis S. Raphaelem, & ab eo liberati recenit Petrus de Natal. Episcopus Aquil. lib. 4. cap. 41.

Quares secundò, An Raphael propit fuerit Angelus cultus Tobiae? affirmat Dominic. Banca loco citato. Probat quod Angeli cultus minus est propter offerre Deo, hoc autem fecit Raphael. Rursum ipse Tobiam per totum zer comitatus cultu videtur, ac omnibus periculis eripuit. Fur ergo ejus cultus. Verum dico cum Serardo & Greg. de Valencia, cum non facit propter cultu Dei, Primo, quia hic cultus est, ex orno è infimo ordine Angelorum; Raphael autem est, ex primo ordine Seraphinorum. Secundo, claritas Angeli ab exordio vitæ à Deo hominibus tribuatur, vel (ut placet novitibus) à conceptu; ac Raphael missus coribus suis, cum Tobiam adolescentem ageret annos. Tertio, non fuit propitius missus adjuvorem Tobiam regendum, turbandumque; sed ad Tobiam patrem sanandum, Saramque à demone liberandam, ut patet cap. 11. Hinc patet responso ad argumentum: nam non solum Angeli, sed & Seraphim nostras preces Deo offerunt: ut enim fuit à deo, ut ait Apollolus Hier. 1. versu ultimo.

Denique sicut Almondani rex demonum, & praes lumaræ, sic ejus Antagonista S. Raphael & rex Angelorum, est praes castitatis & castorum turbaris, ut sicut hic Tobiae & Saræ. Unde ipse, vel ejus afflicta S. Thomam Aquinatem cingulo castitatis cingere, ut habet ejus vita; ac S. Equitum quasi castrando, castitatis deos pximurum; ut refert S. Greg. 3. Dial. cap. 6.

Tropel-dice hic, quanta fit anime dignitas, quantaeque Deo & Angelorum, citius Seraphinorum, quales est Raphael dignitate, qua dignitate hominum peccatorum, vilium & miserum tantam, tamque particularem, & providam curam gerere, quam hic legit Raphael Tobiae & Saræ. Ure S. Bern. in Psal. 90. item. 57. ubi inter cetera oblatupecas ait: Angeli sunt mandati de te, ut exultent te in omnibus vicibus. Confiteantur Domine misericordiam ejus, & mirabilia operum filii hominum. Confiteantur, & dicant inter gentes, quoniam magnificatus Dominus super omnia. Domine, quod est homo, quod mundus est, aut quod dignitas erga omnes terrarum. Apponit etiam, quod per se solus mundum, veram illam habet, Domine et nostris unquam tantum, immittit spiritum tuum, promittit autem vultum tuum. Et no quid in caelestibus vocet ab opera fallacibus nostris, bene illos spiritus propter nos mitti, in ministerium cordis nostrae deputat, nostras quibus fieri Pedagoga. Et nonnullis interjecit: Ista dignitas, & verè magna dignitas honoratus est. Summa ergo majestas mandata Angeli, & Angeli sunt mandati: illi utique sustinentes, tam beatis, tam precibus filii caritatisque, tam familiariter adherentibus, & quod demerito Dei. Mandavit de te. Tu quia vel Domine quod est homo, quod mundus est, aut quod filii hominum, quoniam repone nam? quod verum non homo parat, & filii hominum verum? sed quod potes mandare de te? &c.

Et immo- rantiam.

An Raphael cultus?

Rasp. organ. 111.

Alleg. off. Iulian. Chrysos.

Alleg. Gloria: *Mithra, ait, per Raphaelem intelligi potest Dominum vestre fidei Christum, qui dicitur magus etiam Angelus secundum translationem 70. Ista q. et venit in mundum ad salvandum in verumque factum genus humanum.* In Graecis porro dicitur paulo figurati nonnulla: *Angeli est Raphael, ut ambrosio medietate; ipsius Tobit aliiquis oblatu- geret, & Saronem Raphaelis filium dicit Tobia, filio Tobit au- tem, & vincet Almondani, malum demum; quia ad Tobiam pervenit hereditatem illam accipere, id est, Saram, quae illi velat optima hereditas debebatur, idcirco quia, ut ait Hebraeus: Tobia jus esse propinquitate, id est, propinquitatis parte illam suo vendicare poterat.*

Raphael ex quo Angelus ordinis. Resp. Promi.

Quares, ex qua hierarchia fit Raphael? Dominicus Bannus in p. quare. 111. art. 4. putat esse ex infimo ordine Angelorum, quia ipse dicitur fuisse Angelus cultus Tobiae; Angeli autem cultus dicitur fuisse ex infimo ordine. Unde S. Thom. 1. 2. q. 104. art. 1. 2. ait, Michael esse esse ex ordine Principatum, Gabrielem ex ordine, Archangelorum, & Raphaelem ex ordine Angelorum.

Secundò.

Secundò, Serarius hic q. 2. putat esse ex ordine penultimo, qui est Archangelorum. Nam S. Hieron. lib. 7. Orig. cap. 1. Prosper p. 1. promi. c. 19. & alii Raphaelem vocant Archangelum.

Tertiò.

Tertiò, alii apud Joannem Erem. hom. 4. in festo S. Michaelis, censent Raphael esse ex ordine Potestatum. Hinc enim potestatis sunt imperium in demones exercere, uti fecit hic Raphael, legatus Almondani. Alii opinantur eum esse ex ordine Virtutum.

Quartò.

Quartò & optimò, plures censent Raphaelem esse ex primo ordine Seraphinorum, adeoque esse unum è septem primis Seraphim. Hi enim proxime assistunt Deo, uti altare se ait Raphael cap. 12. 15. ita Greg. de Valentia t. p. in q. 112. D. Thom. q. 6. Vigas comment. 2. sect. 18. in cap. 12. Apoc. Nazan. & Cyril. quos citat, & sequitur noliter Rhodensis in festo S. Michaelis. Hinc & Missa Ethiopica tam Raphaelem, quam Michaelem, & Gabrielem unum è prestantioribus Angelis constituit. Unde Sep. Rom. hoc v. Raphaelis vocant magnam: etiam gloria, inquit, in regno Raphaelis.

Raphael est presens agerum.

Hebraei, ut est apud Lyran. cap. 18. Gen. tres Angelos sub virili forma Abrahamo visos, Michaelem, Gabrielem & Raphaelem appellant. Primum ad nuntiandum Isaac filii generationem secundam ad impuras urbes flammas ditandam; tertium ad curandum Abraham à vulnere circumcissionis missos discurre; ad rescillendum Hebraei Tobiae cap. 7. Genes. Post Raphael bonam valitudinem praesens; & videri missus esse ad pellenam Tobiae cecitatem; hinc nomen ejus foras, medicina Dei: Michael presens, oblationibusque fidelium Gabriel hominum pra-

CAPUT QUARTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias moriturus, uti putabat, filio dat ultima virtutis salutisque monita.

1. Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, 2. dixitque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construe: 3. Cum accepit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae tuae: 4. memor enim esse debes, quae & quanta pericula passa fit propter te in utero suo. 5. Cum autem & ipsa compleverit tempus vitae suae, sepelias eam circa me. 6. Omnibus autem diebus vitae tuae in mente habeto Deum: & cave ne aliquando peccata consentis, & praetermittas praecipita Domini Dei nostri. 7. Ex substantia tua fac elemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut acc

ate

à te avertatur facies Domini. 8. Qui modo poteris, ita esto misericors. 9. Si multum tibi fuerint, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10. Primum enim bonum tibi tibi fuerit in die necessitatis: 11. quoniam elemosyna ab omni peccato & a morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna, omnibus facientibus eam. 13. Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & praefer uxorem quam nunquam patiaris erimen scire. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. 15. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. 16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 17. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede, & de vellimentis tuis nudos tege. 18. Panem tuum & vinum tuum, super sepulchrum iusti confunde, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. 19. Consilium semper à sapiente perquire. 20. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, ut vis tua dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. 21. Indico crant tibi, fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infansulus es, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum eius apud me habeo: 22. & ideo perquire quo modo ad eum pervenias, & recipias ab eo super a memortium pondus argenti, & restituas ei chirographum suum. 23. Noli timere, fili mi: pauperem quidem vitam geremus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recellerimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

*Monita To-
bia duode-
cim.*

Sunt ea numero duodecim. Primum est de pietate patri & matri tam in vita, quam post mortem exhibenda vers. 3. 4. & secundum de vulgione erga Deum vers. 6. & 20. Tertium de elemosyna vers. 7. & 17. Quartum de fuga fornicationis, & castitate vers. 13. Quintum de fuga superbæ & humilitate vers. 14. Sextum de iustitia & mercede operantis iusti factam per seipsum vers. 15. Septimum de talione, ut nemini faciat id, quod sibi fieri nolit vers. 16. Octavum de cura pro mortuis vers. 18. Nonum de prudentia, ut nihil faciat sine consilio viri sapientis vers. 19. Decimum de assidua Dei memoria, laude & invocatione vers. 20. Undecimum de providentia alenda familiae, reperiendo pecuniam Gabelo mutuo datam vers. 22. Duodecimum ut pauperetatem suam solvatur in Deum, qui sperantem in se dat. Similia aurea monita, & documenta virtutum viri sancti memorant filii, & posteritas tradidere, ut S. Ludovicus filio suo Philippo: lege ea in vita S. Iudovici apud S. Iovinem die 25. Augusti. S. Erythem, ut patris eius testamento, S. Theodosius Studita, S. Dominicus, S. Franciscus, cuius testamentum extat in fine tom.

Vers. 3.

4. **B**ibliothecæ habere tuam] **J**uxta illud Dei in Decalogo: *Honora patrem & matrem, ut sis bonus super terram.* Deuter. 5. 16. Vide ibi dicta. Mirare hic Tobiam equanimitatem, qui acri probro exceptus ab uxore, ejus tamen honorem & curam hinc demandat, utque ipse memor sit dolorum, fastidiosorum, & periculorum, quae ipsa pro eo passa sit in utero, & detinetur. Audi Ecclesi. cap. 3. vers. 8. & 18. *Qui timet Dominum, bene vult parentes: & quasi Dominus servavit his qui se gerunt. Qui mala semper est, qui deringunt patrem: & est multo melius à Deo, qui castigat matrem.]*

Vers. 5.

Sepulchrum suum] **J**uxta h. m.] **H**ebæ. & Græcæ: *sepulchrum suum non honoravit eundem sepulchrum.* Vir enim & uxor sunt quasi una caro, id est, una persona civilis, Genes. 2. 24. Sic Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lea eodem sepulchro sepeliri voluit, Genes. 49. 29. Memorabile est quod scribit S. Greg. Turon. de gloria Confess. cap. 23. de duobus amantibus, viro scilicet & uxore, in conspectu & castitate mutuo consentivimus. Cùm enim uxor jam delincentia ferretur ad sepulchrum, vir ejus expansis in corium manibus ait: *Gratias tibi rerum omnium artifex ago, quod sic meo meo non commendare dignatus es, ita tibi reddidi ab omni voluptate carnisque impellitatem. At illi subdixit mihi: *Sic, file, vir Dei, quia non est necesse prolequi nossem, nomina intervergentia, serventur. Quiaque electi oportere vestri. Non possunt unquam veri tempus & hinc migraverit à seculo, sepulchrumque est in loco suo. Erat autem in una quidem basilica, sed à divinis parietibus utramque sepulchrum habebatur. Et unam eundem ad nostrum, alteram ad agnitem. Manu autem solito inveni fuisse pariter. (Id est, conspuit) esse sepulchra, quae usque hodie sic perdurant: idcirco nunc nomen datus amantibus vocantur, & summo venerantur honore.**

Vers. 6.

Memore habere Deum] **P**utà in memoria, ut illius semper sis memor in intellectu, & de illo crebro cogi-

tas & medieris; in voluntate, ut illum jugiter reverentis, amas, laudes, invocet, obedias, glorificet, idcirco cavas ab omni eius offensa, & peccato, ut sequitur, studiosè: *juxta illud Prov. 1. 6. In amicitia sua non cogit deum Dominum, & ipse deridet gressus suos.* Sic Enoch ambulavit cum Deo, & sic Noe Genes. 9. & sic Abraham audivit à Deo: *Abraham coram me, & est perfectus,* Genes. 17. 1. Sic Elias: *vixit, ait, Dominus, in caelis elemosina sua,* 3. Reg. 17. 1. & Elias: *vixit Dominus extrinsecum, in caelis elemosina sua,* 4. Reg. 2. 16. Quin & Seneca Epist. 10. *si vixit, ait, cum hominibus, tamquam Deus videt.*

FAC ELEMOSYAM, UT SOLI AVERTERES FACIEM TUAM, (**H**ebæ. *ne avertas oculos tuos*) **A**D VELLO PROPRIE.] **S**ic hic elemosynam fructus, & similes Tobias dat filio, primum est, *itaque sit, ut nec à te avertatur facies Domini,* quia dicit: *talentum tibi reddet Deus, quia ipse est curator pauperum.* Quare si ab eis faciem suam avertet, non dabo elemosynam, nec consolatur onem, quam eis dabo postea, avertet pariter faciem suam à te Deus, negando gratiam, & opem, quam postulas.

Vers. 7.
De elemosina fructus.

QUO MODO POTERIS, ITA ESTO MISERICORS.] **U**t si habes aurum, panem, cibum, alia des; si non habes, desconsilium, verbo solera pauperem, etque bene preteritis ostendens commiserationis affectum; commiseratio enim levat micro miseriam, ejuque partem am te suscipit.

PRIUM ENIM ENIM TERE THEAUM VESITAE IN DIE NECESSITATIS] **A**ppertinet in hora Secunda mortis: quod illi dabit Deus utique à se misericordibus promissum. **P**ro preium, Græcè est, *despositum*, & quæ que in pauperes consistunt, non percunt danti, sed quæ in finem Dei custodienda consistunt, ut si ea danti suo tempore reddat, cum in hac vita simplicia, tum duplicia, immo centuplica in celo. **H**ebæ. hic addunt: *Passidit autem dicitur, & thesaurus argenti: autem iustitia. Nam thesaurus non producat, & elemosyna liberat à morte. Et quoniam sicut elemosynam, ut videlicet faciem Dei, sicut scripsit illi: ego in iustitia contempserat faciem tuam, & qui occupaverat, de caelis sua.*

Est hic secundus elemosinæ fructus & stimulus. Sequitur tertius.

QUONIAM ELEMOSYNA AB OMNI PECCATO LIBERAT A MORTE, (**A**eterna, & sæpè à presentis] **L**IBERAT.] **Q**ua ratione primo dispositive, quia elemosyna impetrat gratiam majorem, quæ scilicet elemosynam prodehens ad remissionem culpæ, etiam mortalis, & ad illam dispost, si nemum hat ex gratia Dei provenerit, uti ad eandem dispostio dicitur, spes, timor, maxime si ipsa fiat ob motum aliquod supernaturalis, veli gratia, ut peccati vinum adipiscari, ut Deo placet, ut ejus gratiam impetret. Secundo, quia si culpa jam sit remissa, elemosyna meretur remissionem poenæ restantis. Tertio, quia Deus oblationem, poenam presentis vite amittit, vel differt etiam non remissa culpa. Unde elemosynam, etiam aliis impij, raro in hac vita à Deo castigantur.

Quo.

Quocirca Daniel cap. 4. Nabuchodonosori seruo, & impia fuisse dicens: Procreata est in mundo, imo S. August. lib. 21. de civitate Dei, cap. 17. ait: quomodo sine elemosina non possit salvari. Ubi S. Ambrosius, sermo 20. & 31. elemosinam comparat baptismum. Ita, inquit, elemosina exurgens peccata, sicut aqua lapsus guberna extinguit mundum. Ergo elemosina qualemvis modicam aliud est lavacrum, ut si quis fecerit post baptismum bonam fragilitatem deliquit, superius, ut etiam elemosina mundetur. Et S. Cyrillus, libro de oratione, & elemosina: sicut lavare aqua salutaris guberna ignis extinguitur: ita elemosina aqua operibus passis, delictorum fumus sepelit. B. Bernardus sermone 1. post Epistolam, huiusmodi terram, quia peccatorum albumis sit, statuit elemosinam. Sic & tandem baptismum comparat D. Leo homo 5. de Colledis, & sermo 5. Elemosina, inquit, peccata delens, mundum parit, & panem peccatis ignis extinguit, expungat Tobiam locum fulsurgit. Vide dicta Electi. 3. v. 33. ad illa: Ignem ardentes extinguit aqua, & elemosina respicit peccata.

Quartus.

BY NON PATIENS ANIMAM IBI IN YERUSALEM] gehennae, quia ipsa quae claudet, & oppulsi ob gehennam. Obicit S. Aug. sermone 18. de verbis Domini Iudeum Matth. c. 16. ac simul respondet: id est, inquit, ut filius responderet matri: quod ego peccavi, tu elemosinam non fecisti, ut moderatus loquatur? tu non matri ut matries es, qui modo dicit elemosinam non fecisti, ut in verbis dicit: Non vult ille, de quo loquitur de filium, nec vult ut matries loquatur, quod videtur. Nilum patris pertergere matri, ut ambulare per terram: & per filium, ut habitare in caelis. Idem homo 47. inter 50. Patricianum, ait: elemosina in die iudicii hominis ac flammis aeternis non timetur. Hic est quartus elemosinam Iudicium, sequitur quintus & sextus.

VERBIS, QUINQUE SCIENTIA

SCIENTIA MAIOR EST CORAM SUMMO DEO] Hebr. mores amplius & longum responderet carum scilicet, & vultu, mores optima redderet. Haec de causa elemosinae habuit Regemque scire coronam in capite gentium ac ramis olivae, in Iohannis apparuit S. Joanni hietomorpho Archiep. Alexand. etique dixit: Ego sum prima filiorum regis: si non possideris amicum, ego te docent ad inspectionem Imperatoris. Eximium nempe habet partem, apud eum, sicut ego. Ego quippe factus in terra hominum fero, & salvo homines. Qui vultum exaltatus sanctus Iohannes omnia sua dabit pauperibus, & quod plura eroga-bit, eo plura Deo recipiat, adeoque sanctorum in argenti conconvertat: ita Leonidas Episcopus Neapoli in Cypro, in eius vita.

VERBIS 13.]

ATTENDE TIBI, VITAE MEAE OBNI FORNICATIONES] quod multum gentium putant esse scilicet, adeoque ad Apostolum nominant filii verita gentibus ad Caesarem convertit. Ad hoc, 15. & Paulus scribens ad gentes identidem cum vetat sub porca gehennae, ut t. Cor. 6. Galat. 5. Eph. 5. Hebr. 13. Et S. Joannes Apoc. 21. E. fornicationem, ait, pars eius in flagris ardeti, igne & sulphure, quod est mors secundae.

VERBIS 14.]

ET PRATER ORDINA TUAM NUMQUAM PRIBARI CRIBEM SCIRI] q. d. prater unquam nullam formam cognoscas, ut cum ea crimen fornicationis admittas. Idem ex Moise dicitur, Plura, sicut lib. 7. de legibus: Nemo, inquit, accipiat aliam uxorem, prater legatum suum uxorem.

VERBIS 14.]

SUPERBIA NUMQUAM IN TUIS SENIBUS] in tua mente, in tua cogitatione, in affirmatione, iudicio, & voluntate] AUT IN TUIS VERBO DOMINAE PERMITTIT] ut licet tentationes superbiae, tamen eis non consentias, ut ipsa tibi dominetur, sed tu generose eam reprime, etque domare: IN IPSA ENIM INITIUM SUBSISTIT OMNIS PROBITIO] tam Luciferi & Angelorum, quam Adami & hominum, imo, ut ait S. Prosper. lib. de vita contempt. cap. 15. nullum patitur sine superbia postquam peccata est postquam, quia omnia qui peccat, praeparat se, sicutque appetitum Deo, quique legi, quod utique est superbia. Audi S. Bernardus, sermone 1. de adventu: Si superbiae Angulus Deus non reperit, quomodo monas tibi, pater & verum? Nihil illis fuit, quod operatus est: tunc in cogitavit superbia: & in momento, in alio modo, irrepribiliter praeparatus est, quia in veritate non fuit. Fugit superbia, fratres mei, quia semel incipit fugit. Initium omnis peccati superbia, qui tam volentes ipsum quoque sideribus caulis elevari moventem aeterna caligine obstruunt Luciferi.

AVI] qui non modo Angulum sed Angelum primum in diabolo amovimus: ut. Denique ser. 54. in cant. Superius Angeli horrenda & formidanda in cladibus occiderunt: quomodo in veritate non fuit, si filii altissimi est cum Angelo, quod de hoc terra & caeli? Nihil in solo consumit: ego in superbia. Quis non tolerabiliter in deo superbia, quam in pauperes dicit? 42. moli, si tam dard impetibus illis mundaverunt, sed pro eo quod elevatum est cap. illius: nec profuit, quod cognat peccatorum superbia esse cognoscit, quod de us exigendum & majore & superbia. Et S. Chrysostomus. hom. 4. ad populum. Sicut est peccatorum modesta peccatum, id est, fundamentum & constitutum: sic superbia peccati superbia, & ab ea omnia peccata procedunt. Et superbia nascitur imperium de justis, peccatum concupiscentia, amor peccatorum, multa desiderium gloria. Etiam etiam superbia in magnis, videtur ad inferioribus consumulam partem saltem. Opt. Greg. lib. 34. tract. C. 17. Sicut inferas rades regitur, sed ab illa rams extinguitur expanditur, ita si superbia rades rams celat, sed ab illa proxima operis rams pullulans. Nulla quippe malis ad peccatum procedit, nisi haec movent in veritate confiteretur. Denique superbia hominem ad concium reddit, & ignobilis. Prov. 11. v. 2. nisi fuerit superbia, ibi erit & concium. & cap. 29. v. 13. superbia sequitur humilitas, & humilitas spiritum superbia gloria.

QUICQUID IBI ALIQUID OPERATUS FUERIT] STAM IN HERCIDIUM BASTIUM] sicut etiam fuit accipiam, & pauper, ut, praecipitur Delecto. 14. & Levit. 13. Non morietur, ad, utque mactetur tui quod te nescit mero.

QUOD AB ALIO DEDITI PERI TIBI, VIDE ME TU ALIQUANDO DEDITI PACI.] Hoc est primum principium, ex quo omnes virtutes proximum conconentes, quasi conclusiones educuntur, omniaque vitia proximum laetentia reicitantur. Audi S. Chrysostomus. hom. 13. ad populum. non opus est multis formosis, neque profecto legibus, nec vana doctrina. Volens: tua sit lex. Tu bonum accipere: confer bonum cum alteri. Ne misericordiam conferas: misericordiam primum. Tu laudare: lauda alium. Tu amare: Tu peris partibus peccati: tunc peris aliter. Tu si iudex. Tu si vita tua legem. Et rursum: quod obis, alius faciat. Per hoc quidem fugam a malo videtur, per illud autem, virtutis praeparationem. Oditu concupiscentiam potest neque tu alteri incidit. Odiu habet salvi neque in fallis alium. Et in concium generatiter, si dno haec veritate: tunc autem, alterius desipina non indignetur.

Idem docet S. Aug. l. 2. de ordine vitae c. 1. 3. de doct. Chrilit. 14. quin & Alex. Imp. gentilius licet, teste Lampridius, etiam abas sapienti, quod a quibusdam, fuit iudex, fuit Christianus, videtur & tunc, ut, per praeparationem, cum aliquem amandatur, dno iudex: quod tibi non vis fieri, alteri ne fuerit: quod & Christi ipsi hanc virtutis normam sicut, Matth. 22. amice, inquit, quocumque vultis in facere vobis homines, & vos facite illis. Gratia hic additur: vnum ad obsequium non debet, & non amicitia obsequium tunc in via tua, quia facies et respicit de rure in hostias & praecipit iudex in gehennam. Hebr. Caveris nisi obsequium, & nulla unquam vultis tibi accidit.

PERI TUUM VITAM TUAM SUPER ESSE PULVEM IUSTI CONSTITUIT] Hebr. & Graec: effundere: tui & vnum tuum super pulvibus praeparatum. Multitudo per ipsos hanc accipit, q. d. accipit vnum tuum, & primum ponit in ore iudicium, ut non morietur. Iam, sed tamen non videt hoc esse inepsum, alium & contum. Nota ergo olim apud Christianos (Romae praeritum & in Africa) maris fuisse, qui fideles qui fuerant ad ipsos, & memoriae superbiae, quos per martyres hoc ad ipsos contra sanctitatem, praeparabant ipsi & amici eorum, dicitur cas eroga-bant in pauperes, qui in Ecclesia ad agendam in martyrum matulim convocabantur, idque in honorem martyrum, atque hoc utiliam facere S. Monachum matrem suam narrat S. Aug. lib. 6. Catecheti. c. 1.

Nota secundo, idem concitavit in sepultura defunctorum solum, quorum dabat erat falas, vel glara, vel cetera, elemosinae, aut concivium, seu agitione hanc illustravit in cometeris, aut templis, tum ad laetum solam, tum et animam defunctis, si peccati purgatorum detineretur, elemosina haec & precibus pauperum expiarum. Verum quia ritus hic parentaliter retinebat mores gentium, qui matris suis (in animas defunctuorum, carumque genios, sive Deos praefatos vocabant) hoc modo parabant, quasi animas defunctuorum illis epul-

VERBIS 15.]

VERBIS 16.]

VERBIS 18.]

Veteris Imperatoris superbiae cur?

veico

ve conatur, ut patet ex Virg. 6. Æneid. Plinio l. 8. cap. 22. Macrobio, Cicero & aliis, qui protide à Felio feralia & infera; à Poenæ Hecatis coena, à Livo vicerationes, à Plauto pollicitatione, à Nonio filicritia appellantur; quibus etiam unatur Japoteo & Perani, ut loquitur epist. Iudica. Similiter propter abusu comestationum & comperationum S. Ambr. Mediolani huncrum epulandi & tempus fastulsi, cujus exemplum, docente postea S. Augustino, in Cipura Ecclesia lectus est, ac eodem tempore pro defunctis domi distribui coeperant, ut etiam nunc fit, et nonnullis in locis, ut in Hispania, panes in festiuitate adhuc offeruntur, qui sacerdotibus cedunt, ut orant pro anima defuncti, ait Sanchez. Hæc omnia patet ex S. Aug. lib. 6. Conf. cap. 2. & Epist. 64. & S. Basilio Epist. ad Allectum, & S. Chrysost. hom. 32. in Matth. Idem ergo insinuat hic Tobias factitatum apud Iudeos, & forte ab eis Christiani hunc ritum, ut de pharisæis alios mutauit suos. Scetus ergo est, quasi dicat: panem & vinum tuum distribui: sedibus pauperibus, ut ipsi orent pro defuncto iam sepulto. Hinc addit: **ET MOLE** **EX** **RO**, **MAHOUCAB** **ET** **REBER** **CUM** **PECCATORIBUS**, J scilicet, cum infidelibus, peruersis hominibus, tum quia eorum preces panem valent apud Deum pro liberando & penam animæ detinuit, tum ut ab eis discas potare & impie agere. Nam, ut ait Epiphanius: *Qui cum peccatoribus versatur, contaminatus conuertit & Theognis:*

Sed tempore laetæ, et sic boni plurima dicitur.
Cum prauis vivas, in quoque prauis eras.
*Qui regere potes, ait nobis Socrates cap. 13. ver. 1. in quaestione ad eum: Quis comestatorum superbia, induit iustitiam. Paulo ante vixi dixerat 12. v. 13. Quos misertor intantares à serpens perussit, & omnia, qui approximus bellis? Sic & qui comitatur cum vito iniquis, & obnoxiosum est in peccato suo. Porro S. Greg. 3. p. p. c. 25. sic explicat: *Panem suum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis suscipit, pro eo quod iniqui sunt suspendit. Unde & nonnulli tempore mundi dixerunt, eum fuisse cruciatum Christi pauperes, & sic legentibus inuicem dixerunt.**

Hinc ergo libet esse purgationem, ac piamam elemosinam, & iustitiam animalium in eo dicens proficere. Vide illud. l. 1. de Purgat. cap. 3. Plura uero de re dixi Eccles. 10. ver. 16. ad illa: *Appropinquat iniquum circumspicitur seculum.*

VER 19

Sine consilio non facies

CONSILIUM SEMPER A SAPIENTE PERQUIRIS tum quia in proprio etiam sapientes circumant; allicus enim excipit rationem. Unde Proverb. 13. dicitur: *Ne imitatoris prudentia tua: tum quia sapientes sapientiam dant consilia, & à sapientibus sapientiam dicitur unde Grecus hoc habet: *Consilium ab omni prudente querat, neque alium utile consilium aspernari.* Hebr. Arab. & accipit a qualiter, qui tibi dederit consilium bonum. Idem uero Heliodus, cujus ueritas citat, laudatque Aristot. 1. Ethic. cap. 4.*

Et uerum locutus est, pater qui uerba inuenit;
At quæ se uerba, inquam non periret uerba;
Ut bona percipiat, domos & inuoluit illi est.
Fide, ait Ecclesiasticus cap. 24. 12. sine consilio nihil facies;
& post inuenit non periret. Et Salomon c. 19. 20. Audi consilium & suscipe despectionem, ut sis sapiens in uocacione tua.

OMNE TEMPORE BENEQUIT DEUM, ET PETE AB EO, UT VIAR TUAS DIRIGAT,] dicens cum Plalimista, psal. 118. 1. *Vincum (Domine) dirigatur via mea, ad resoluendum passionem tuam.* Et: *Uia tua Domine demonstra mihi, & serua tua elata me.* Hebr. ubi uis hoc loco habere: *Omni tempore pete à Domino, ut ipse dirigat vias tuas, utque consilium tuum: quoniam non est in hominibus manus consilium aliquod, sed in consilio Domini, qui est benedictus: quia omnia, quæ uoluit, facit, & impetum hominibus.* Grecus uero: *Domino Deum benedixi omni tempore, & ab ipse peto, ut uia fiat via tua, ut uocem serua, & consilia tua bene procedant, non succedant.* **DEUM** quæ enim est illi gratia, qua consilium habent: sed ipse Dominus bene conuertit, & quæcumque uoluerit, hominibus prout uult. Quo & Ilocatus ad Demonicum: *Amo, ait, delibetatis ab hominibus ipse, quæ prospere, prospera excuto, prosper effectus) à Deo.*

NOI TIMERE, SILI MI; PAUPERE QUIDEM VITAM GERIMUS, (Grecis *temeritate, id est, mendacitate, uel mendaci timore*) **SED MULTA BONA HABEMUS, ET TIMORE DEUM.**] *Meliorum, non solum in futura uita, sed etiam in presentibus, ac presentem decus, meritorium uirtutis & pietatis. Uult hoc per uirum Cicero, qui Tullio. l. 6. ut. ait: *Quæ ad uita, quæ in uirtute diuina ipsa sunt, quoniam nulli possunt, nulla uia aut & arripit plura estimanda, quæ uirtus est. Item si callide uerum estimare, prout & arripit quædam magis estimant, quod a genere possessionum uirtutis quasi ueris patet: quæ est estimanda uirtus, quæ nec arripit, nec surreptu potest apprehendi: neque manifeste, neque inuicem mutatur? quæ quæ prout sunt, sibi sunt dæmonia, sibi sunt plura res & fructus ipsi & iustitiam.**

Hebræus hinc: *uirtute agere, & esse uirtutis, quæ Deum non uirt uirtum ut te uirtute, & te uirtute tua.* Et postea: *si inuenit Dominum, & confidit in eo, tum in omni peccato, ipse dabit tibi dicitur inuenit.* **Uerba dicit, ait S. Aug. 1. 3. de tempore, pauperes, qui mendicant, qui de elemosina Christianorum uiuunt: Consilium, consilium, uirtutum uirtute conuertitur in gaudium, & dale uirtus in laetum. Non uirtus ipse inuenit, quid mendicant, nec illi in ore de uirtute aliquod uirtum Deum dicitur: quæ illi iustus & iustus in tempore operum sunt. Et te ideo facit pauperem, ut iustitiam inuenit inuenit, utrum uirtutem acquireret. Et dicitur ideo fecit, ut dum iustitiam daret, uirtutem peccato suo acquireret. Et ideo peccato dicit, & expellit Dominum.**

CAPUT QUINTUM:
SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Angelus se Tobia ducem offert in Reges, spondetque Patri se cum incolentem dulcissimum & redulcissimum.

- T**unc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia quæcumque præcepisti mihi faciam pater: 2. Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro; ille me ostendit, & ego cum ignoro: quod signum dabo ei? Sed neque uiam, per quam pergarit illuc, aliquid cognoui. 3. Tunc pater uisus respondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo: quod dum illi ostenderis, statim restituet. 4. Sed perge nunc, & inuere tibi aliquam fideliem uiam, quæ eam tecum, salua mercede tua: ut, dum adhuc uivo, recipias eam. 5. Tunc egressus Tobias, inuenit iuuenem splendens, statem præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. 6. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutauit eum, & dixit: Unde te habemus, bone iuuenis? 7. At ille respondit: Ex his Israel. Et Tobias dixit ei: Nosti uiam, quæ ducit in regnum Medorum? 8. Cui respondit: Novi, & omnia itinera ejus frequenter ambulauit, & mansi apud Gabiolum fratrem nostrum, qui moratur in Reges ciuitate Medorum, quæ posita est in monte Ebatanis. 9. Cui Tobias ait: Sult in me obsecro, donec hæc ipse iunxerit patri meo. 10. Iam ingressus Tobias, indicauit uerisera hæc patri suo, super quæ admiratus pater, rogauit ut introiret ad eum. 11. Ingressus itaque salutauit eum, & dixit: gaudium tibi sit feruor. 12. Et ait Tobias: Quare gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo: & iumen oculi non uideo? 13. Cui ait iuuenis: Fortianimo esto, in pro-

VALLEJO. Insuper bene dicit Deum.

VALLEJO.

proximo est ut a Deo cures. 14. Dixit itaque illi Tobias: Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & cum redieris, restitui tibi mercedem tuam. 15. Et dixit ei Angelus: Ego ducam & reducam eum ad te. 16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo aut de qua tribu es tu? 17. Cui Raphael angelus dixit: Genus quere mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo est? 18. Sed ne fore sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius. 19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. 20. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum. 21. Respondens autem Tobias, ait: Bene amboletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum. 22. Tunc paratis omnibus, quae erant in via portanda, fecit Tobias vasa patri suo & matri suae, & ambulaverunt ambo simul. 23. Cumque profecti essent, cepit mater ejus flere, & dicere: Baculum senectutis nostrae tulisti, & transmisisti a nobis. 24. Nunquam fuisset ista pecunia, pro qua misisti cum. 25. Sufficere enim nobis paupertas nostra, ut divitias computarcamus hoc, quod videbamus filium nostrum. 26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvis perveniet filius noster, & salvis revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum. 27. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia, quae circa eum gerentur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos. 28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, & tacuit.

Vers. 5.

TUNC BENEFACTUS TOBIAS INVENIT JOVENEM SPLENDIDUM, STANTEM PRÆCINCTUM, ET QUASI PARATUM AD AMBULANDUM.] Erat hic Raphael Angelus, qui apparuit Tobiae; ut patet ex obviore & robur, ut ipse immortalis, æternus, immutabilis, ideoque nunquam senescens, aut debilis, aut infirmus, ob splendorem, cum naturæ Angelicæ, quæ patris & lucidissimus est spiritus, tum gloriæ beatitudinis; ut *sanctus præclarissimus*, quasi dux viae. Est enim Raphael præfatus vitarum & victorum. Quocirca ipse Valco Gamæ, missus ab Emmanuele rege Lusitanie ad spectandam eam in Indiam orientalem, tandem ipse & socii Christiane spei in Anno Domini 1497. Audi nostrum Massæum l. 2. lib. Indice: Præterea (nati) *vidimus esse virum à S. Gabrielis, ut quæ ex arboribus ad ostendit eam Evangelio manebat, sub intela, præfatusque latebat Archangelus personam ejus, quo promissus erat, iteris alio australi Evangelium: secundum archangelus Raphaelis, vitarumque ducis ac servatoris dicitur. Deinde suspexit bone fidei promotorio operi perierunt ad locum, cui, ut ait Massæus, *bona signa nonem inscriptum, & inscripta cum habebat insula, subdoli a mare, & multus in loco reflectit, sic de insula non ritate Raphaelis Archangelus de mare fixa. Sic Theodosii Imp. exercitus ab Angelo (Raphaelis, vel ejus asserit passus periculis induto) per paludes, vixit qui in vias ductus Ravennam se recepit, & Joannem tyrannum profugavit. Anno Domini 1451. ut narrat Socrates lib. 7. c. 7. & c. 8. cap. tom. 1.**

Raphael dux vitarum.

Exempla.

Simili profectus vitarum specie Raphael Angelus, ducem viae te obculis S. Marci Romano, sicutem quæ pene verbis, quibus hic Tobiam eum compellat, imò cum deluxit ad loca tormentorum, in quibus conseruit impij, & gaudiorum in quibus exultant justi. Ita habet vita S. Marci in vita Pat. apud nostrum P. Herib. Rossycedum.

Vers. 7. Raphael dux vitarum.

EX PELLIS ISRAEL.] Verum dicit Raphael, cum qua ipse venit ex uribus filiorum Israel, ut ipse fidelium, quorum iustitias & laboris causa fuit erat à Deo demandata. Unde Lyan. & Dion. Carth. inquirunt: *quis ab Angelis vocat homines dicitur? & sunt, sunt figurati: & locutus, quo dicit Raphael, se ex Israel filius esse, significat esse charitatis compunctorem, quo S. Angeli devoti fidelibus adpropinquant: tum quia Israel Hebr. idem est, quod dicitur a dicitur Deus, five dominus: Deus, cuius ipse, ut per ceteri Angelos sunt creature, de qua illi, iuxta illud Job c. 38. *Ubi eras cum me laudaret supra montana, & pulserent emnes filii Dei?* putà S. Angeli. Alder Sanchez: *Israel* inquit, Hebr. idem est, quod vocatur Dominus. Raphael ergo est Israel de Israelita, quia videt Deum facie ad faciem, & hac visione beatur.*

Vers. 8.

QUA (RAGES CIVITAS) POSITA EST IN MONTE EBATANIS.] Ebathana, five Echatanis est nomen indoclinabile urbis Medorum, quæ dicitur toti monti & planitie adjacenti, ubi fuit erat Rages, cuius dedit suum. Unde Hebr. habent: *est inter amon dicitur ab Ebat non usque Rages, & Rages quidem est in montanis, & Ebatanus autem in planitie temp.*

Vers. 11.

EX ANTO TOBIAS.] QUALE GAUDIUM MIHI ERIT, QUI IN TERRIS BENSU, BY LUCHAM COELE NON VINDO?] Primo, Hugo sic explicat. q. d. Apprecatus es mihi gaudium: videtur ergo hunc modum, quo vitam

recipere, ideoque gaudere quem à die illum finit. Secundo Dion. q. d. non cupio in hac vita gaudium, cum cæcus nunc vivam, & prospexi meritis sim, futura gaudia desidero. Tertio & Ganone, q. d. cheu qui ratione gaudere queam, qui omni luce dicitur, in tenebris carceris obcurat, miseram & moestam vitam ago.

GENUS QUERE MERCENARI.] vide hic miram indignationem & d. missionem magni S. Raphaelis, qui se vocat, facitque quasi servum mercenarium Tobiae; unde & servi formam, ipsequeque notat. Casim. dat. S. August. serm. 226. de temp. qui est de Tobia: *quod, & inquit, mirabilis pater Tolia (sic enim Græca vocat patrem Tobiae) ymaginatus est, mercenarium dicitur caliginis, & tanquam ymaginatus locare terrarum? Calvus solus Angelus nomen, dicitur, nam, inquit, Anania magno filius? & non dicit, Ego sum Raphael Angelus: Misit in primo nomine dignitatem, ne faceret locutoris terrarum. Si non dicit, Ego sum Angelus, non est Tobia mercenarius. Servator est dignitas nominis, ut postremo in quodam electore dignitatis. Unde sic hoc documentum morale colligit & subiungit: Videtur charitas quantum sit alienigenis innotuit. Angelum mercari habere operatum. Videtur quantum profecti merentis sepelire, ut dicitur apud per Angelum Raphaelis ad iustorum servitorem mansuetum. Videtur quia alienigenis à morte liberat, & ipsa purgat peccata, facti purgationem auferunt. Libertat à peccatis peccatorum.*

Dicit ergo hic, quod tantum via ducem, putà S. Raphaelem mererit elemosinam, & pacta utriusque Tobiae, patris scilicet, & filii.

EGO SUM AZARIAS ANANIAE MAGNI FILIUS.] Nittekerus scribit contra P. Edmundum Campianum p. 77. ait Raphaelem hac mentis, sicut apud impudens blasphemiam. Dico ergo Angelum dicere verum: Primo, qui ut ait S. Athan. in synopsi, Raphael Tobiam comitatus assumpsit effugem & formam Azariae, quæque personam prae se ferret: facimaginem S. Petri per Motium magis vocatum S. Petrum. Sic Ganef. 31. 12. Angelus verè ait: *Ego sum Deus Barthol.* quia loquitur in persona Dei, quasi ejus legatus. Sic Exodi 30. Angelus vice Dei promulgans Decalogum, ait: *Ego sum Deus*, quia loquitur in persona Dei. Adjunt aliquid c. 5. Thom. 1. p. q. 1. art. 1. Raphaelem dici Azariam, quia corpus Azariae cum via fidei est sepulchro ampliatum & induratum. Verum hoc induratus fuisse, non sic fuerit, quia corpus Azariae non est Azariae. Denique, male id colligit ex S. Thoma qui Angelus tribuit corpus aeternum.

Secundo, quia, ut ait S. Greg. hom. 34. Angeli in se non habent nomina, cum invicem videant & colloquantur facie ad faciem, sed ea fortiterum & assumunt ratione ministerii, quod apud homines obtinet. Sic Michael pugnat pro fidelibus cum dracone superbo afflatus nomen humilitatis, sequo vocat Michael, id est, *quis ait Deus?* Apocal. 12. Gabriel vero idem est quod *servatus Dei*, quia præfatus preliis Dei Raphael, idem est quod *custos Dei*, quia ipse custodiam Tobiam curavit. Item hic se vocat *Azarianam*, id est, auxilium vel adiutorium Dei, quia ipse quod ac omnes Angeli sunt *Adiutores Dei*, sicut ait Apocal. Hebr. 1. vers. ult. hoc est ministri & adiutores Dei. Perb Gra.

Vers. 17.

Vers. 18. Raphael vocat se Azarianam.

Vers. 11.

CAPUT SEXTUM: SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael monet Tobiam, ut pisces se invadentem, branchia ex aquis extrahat, excuteret, ac car, sel, jecur ad pharmaca reserret, deinde, ut Saram sibi possuisset uxorem a Raguele patre.

1. P Roscius est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione juxta fluvium Tigris. 2. Et exivit ut lavaret pedes suos, & ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum. 3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me. 4. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchia ejus, & trahere eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in ficum, & palpitare cepit ante pedes ejus. 5. Tunc dixit ei Angelus: Extendera hunc piscem, & cor ejus, & fel, & jecur repono tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter. 6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, & secum tulerunt in via: cetera salierunt, quæ sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Mesorum. 7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habeant ista, quæ de piscis fervere jussisti? 8. Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extrahat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. 9. Et fel valet ad unguendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur. 10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus? 11. Respondensque Angelus, ait: Et hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filium nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam. 12. Tibi debetur omnis substantia tua, & oportet eam te accipere conjugem. 13. Peto ergo eam à patre ejus & dabit tibi eam in uxorem. 14. Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos. 15. Timco ergo ne forte & mihi hæc eveniant: & cum sim unicus parentibus meis, deponam hæc utrum illorum cum tristitia ad inferos. 16. Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi quæ sunt, quibus prevalere potest dæmonium. 17. Hi namque, qui conjugium in sciunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & fove libidini sui vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potentiam dæmonium super eos. 18. Tu autem cum acciperis eam, ingresses cubiculum, par tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. 19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur dæmonium. 20. Secunda verò nocte, in copulatione facitorum patriarcharum admittis. 21. Tertia autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. 22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine lactus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filius consequaris.

VERB. 1. ET CANIS SEQUITUR EUM,] uti canes familiares sequuntur heros, à quibus nutrantur. Dicit hoc ad usum historice: nam moesti parvuli ex precaritate conciderunt statum Tobiz, cap. 14. vers. 9.

ET MANSIT PRIMA MANSIONE JUXTA FLUVIUM TIGRIS,] in domo, vel hospitio Tigris adjacentem. Exerat enim illo die à Nimve, quæ Tigris adjacent.

ET EXIIT UT LAVARET PEDES SUOS, & siniter fatigatus, ac pulvis vetis & sudore sordidus & idios.

VERB. 3. VEC PISCIS IMMANIS EXIIT AD DEVORANDUM EUM] Quævis quidam facit hic piscis? Præmo aliqui censent, fuisse cetorem, sive balænam: hæc enim homines vorat & glutit. Verum balænam, utpote vallisissimam, non cap Tigris fluvius, sed vallisium mare. Rarissimam hæc Tobias extrahere nequivisset.

Piscis Tobiz quis? Resp. 1.

Secundò Dion. Carth. putat fuisse crocodillum: hic enim à Nilo egreditur & homines in terra insuquoquid devorat. Est enim amphibius, loque in terra, quam in aquis deit & palpitat. Verum crocodillum extrahere non quisset Tobias. Adde: crocodillus in terra vivit, hic autem piscis extrahitur in terram Tobia cepit ante pedes ejus palpitare, delectare & mori, ut solent pisces extra aquam.

3. Tertio Rabbini, quos sequitur Georgius Vetus tom. 6. Problém. 185. censent esse lucum piscem, in vorax est, adeoque cetores pisces devorat, adeoque dicitur lucum, Græci hinc, id est, lepinus, quasi lucus piscium. Verum lucus non fuit tam grandes & audax, ut hominem invadere possent.

4. Quærit ergo verissimum Franc. Valerius factæ Hist. c. 43. ex Plinio, Menandro & aliis censet, hunc piscem fuisse callionymum, id est, pulchri nominis, quæ dicitur Corni. à Lep. in Elydam, &c.

Amis est, carnivorus, & voracissimus, domestichabens feratras, ac oculos in vertice capitis hax, unde & araneoscospos, id est, æquum speculum vocatur, & eos inter oculos situm, adeoque ab istis vocatur lucus in capo, unde eius aspectus terribis fuit Tobias: abundat felle, quod valet ad albugines ex oculis extirpandas. Ita Dioscor. l. 1. c. 96. Galenus & Plinius l. 23. cap. 7. sub initium, quem quidam Gallonum sel exarices fiant, & carnes oculorum super venas consuevit, nulli hoc piscem capere. Item piscis & araneoscospos vocatur ab oculo, quoniam in capite habet. Hic ergo exivit non in terram, sed extra aquam, caput & guttur erigas & extendens: ad devorandum eum, felle: Tobian. Adde, Oppianus l. 2. callionymum vocat *επιπρωπε*, eo quod interdum indormit, noctu vigilet prædæ quærendæ causâ, ut fures interitus dormiant, noctu vigilent, ut furens. Igitur ponit hic piscis à Tigris egressa in arenam viciniam, ibi que Tobiam invadere. Subjungit Oppianus adeo voracem esse hunc piscem, ut citonum copia nimis disicnto ventre disumpantur & emoriatur, quo tristi exitu homines à luxu, crapula que deterret. Piscem hæc graphice per omnia membra describit Guil. Rondeletius lib. 10. de piscibus cap. ult. ubi & addit eum callionymum, id est, pulchri nominis dicit, hoc quod licet in se sit ferus & vorax, oculos tamen habet in vertice, ut semper in cælesti suspiciat, quæ forma dignior est hominibus, quam piscis. Homini enim proprium est fusum alpicere, & mente cælum contemplant; fragilis & caduca, quæque istud in bonis à vulgo habentur, contemere, & intra se postea despiciere: ergo hominis mens, æque ac nomen, sit araneoscospos, juxta illud Ovidii.

callionymus piscis dicitur serpens.

Ut homines fastidiosos detest, callionymos tueri Jucis, & malis ad fœdera solvo vestro. Dicitur, callionymus, teste Plinio & Oppiano, esse piscis marinus: hic autem erat ex Tigris fluvio. Resp. piscis hancini serpe in magna flavas reperiantur, præsertim in maris rubice, quando fluvia exarantur. Piscis enim amat aquam dulcem,

que oculis mentis in ille voluptatis terrore excruciat, eo
difficilius aperit, ut videat peccatum culpamque, & quoniam
atrocitatem, vitioque palchritudinem, Dei bonitatem,
celi gaudia, &c.

Myfice S. Penit. p. p. promit. cap. 19. Myfice, ait,
militis huius loci est, quod in interioribus peccet, & dicitur
pauca: est, & Tobia illuminatur. Hic aqua peccati magis ex
partem sua Christus, perque Mariam, ex qua exiit septem
demonia. Et postea: Ipsi quoque Lucii piscem, Iuris
liberis, magis nosse hoc interpretari sicut et Sybillis vestitus
religione, quod est Iesus Christus filius Dei salvator, peccati
in sua passio decuitur, rajus et interioribus remediis, quoad
dicit illuminatur, & peccatum.

VARI-14
& 15.

An Sara
habuerit
Amoribus
suis

AUVID, QUIA TRADITA SUT SEPTEM VERBS,
ET MORTUI SUNT: SED ET HOC ADDIDI, QUIA
DAMNOSUM OCCIDIT ILLOS. TIMEO SEDO, NE
FORTE ET MIHI HAC VERBIANT.] GREGA addunt:
Quoniam dicitur amari non solum, quod iustitia non efficit quoniam
incumbit, qui amans ipsam, ceteros eius peccata occidit.
Nam dicitur in corpore assumptio excipere semina aliquid
viti, illudque in feminam infundere, ac per illud prolem
generare, ut aitque Metellum ac Ardarum esse prognatos,
asserunt D. Thomas, Abul. Victoria, Malina, Cantprat.
Catiarius, Camperius, Heitor Boethus et alii, quos citat
& sequitur Serat. c. 8. q. 4. Audi S. Aug. 15. CIVIL. 2.3. Cr
heretiam fama est, multoque se experire, vel ab eis, qui expo
nuntiant, de quorundam fide dicitur non esse, audisse affirmant,
Sylvanus & Fames, quos videt incubare vocat, improbi
extitisse malitiam, & eorum appetitum ut periret concubitus
& quodam dantem, quos Dantes Galles nunciat, hanc ad
fidei immunitatem & ventis, & effertur: plures, talisque
adversarios, ut hoc negare, impudenter videtur. Audi &
exemplum, quod tenet auctor vite S. Bernar. lib. 2. v. 6.
Mater quodam in regno dicitur, a quodam peccatore dante
suo amio, habere ipsa confessa, improbi libidinis
victa est. Apparuit ei in specie pulchri mulieris, & sepe abor
tione ea mori sollicita, maritusque in eadem lecta cubante, laetitia
ille spiritus: Quia non septimo, cinere corrupta, veniens in
pradictam civitatem, in S. Bernardi Clara vultu ablati, misera
mulier ad pedes eius curru, passimque horribili, & lachry
mibus diaboli, multas cum lachrymis confessa, succurrit
fidei Regenerat: a qua confecta, & qua facta debere odilla,
post confessionem, diaboli ad illam accedere non potuit.

Verum deinceps proprie non amat feminas libidinis iure
causa, cum carne carcat, adeoque nullam habeat libidinis
sentiam, sed amorem finalat, ut feminas in suo amore &
peccatum infandum pellat. Perro non ille verissime
Amorodum habet fuisse amantem & incubum Saræ, tum quia
fecerat illam esse castissimam, adeoque qui genere reitru
rum. Quare Tobias dicitur Amorodum amare Saram, id
dicit non ex suo, sed ex vulgi ingenio & fama. Audi, in
quit: vulgus enim videns septem ipsorum Saræ esse occisos
in demone, suspicabat ut non ea, qua rivali amore & zo
lotypia: sic enim procedentem ambientes ipsam sepe se
huculo intrinsum. Nam ver. 17. Raphael Angelus non
habet, sed proutiam aliam, & quasi contrariam occisio
eorum avertit causam, scilicet eos cretos ab Amo

Adm, ob scelerata & estranem libidinem. Ita Serarius.

ET SUA LIBIDINIS ISTA VACANS, SICUT EQUUS
ET MULLUS.] Nam ait Arith. lib. 4. hist. xxviii. cap. 12. Sa
la istius amorem tam feminarum, quibus marium cupit. 12. Sa
unde illud Jerem. 5. v. 7. & 8. In domo meretricis luxuriant
tuo. Ego amare. & admodum fidei sunt, unde quibus ad
accorem proximi sui libidinis. Multas quosque licet illis ad
ad libidinis; unde veteres luxuriosum de lignabur pingendo
mulam, aut mulam, teste Pseudo Hieron. 11. Adde: cer
num gulum ad ceteros diversum esse. In Cappadocia
& Syria, quod parit & procreat in illis equorum, teste
Arith. lib. 1. hist. anim. c. 6. & lib. 6. c. 14.

VARI-17.

VARI-19.

INCENSIO JACOBI PISCIS TUBARIUM DOMI
NIUM,] non tam vitioris, quam meta, hoc est angelica
& divina obtus, & Tobia, preces & merita, virtute vi
de dicta v. 8. Myfice S. Aug. loco citato: Christus, loquitur,
offertur iste, qui ad Tobiam ascendit, huius peccata per passio
nem (in ara crucis) offerre sequatur est dicitur. Apud id fit
per peccata, quia in peccato est sedes amoris de concupiscen
tia, que hic Christi passione extinguitur.

SECUNDA VERBIS NOCTE ET COPULATIONE SAN
CTORUM PATRIARCHARUM ADMITTITUR.] q. d. erit
particeps meritorum, seu sanctitatis S. Patriarcharum,
patris Abraham, Isaac, Jacob, Joseph &c. ut sicut ipse
caute utentes filios virtutibus insignes, sanctoque generis illos,
sic & na facias ex Sara, ut sequitur ver. 11. Subit ergo Ra
phael: Tobiæ aut per tres primas a conjugio neces vacat
rationi cum Sara, adeoque iam illud consummat: sic enim fu
gandum Amoligos, qui libidinosos occidit, ac conju
gandum Isaac inaurum, ac sanctos a Deo adepturum filios.
Utinam conjuges Christiani contium hom. hoc Raphaelis, &
Tobie ei obedienter, exemplum sequantur. In Trid. Con
cilio 4. hinc legitur de Refor. Mart. c. 1. Sancti synodo conjuges
dicitur, ut amorem continentem, vel saltem tractum, ante ma
rimonium cum immunitatem, seu peccata delicta extinguitur,
& ad ee. Eucharistia Sacramentum pot accedant.

VARI-20.

VARI-21.

AMORIS FILIORUM MAGIS, QUAM LIBIDINIS
NOCIVUS.] Finit enim copula debet esse desiderium pro
lium fidelium. Hoc enim sine tra maritibus bona, fides
(conjugalis) proles, fuerunt, ut v. S. Augusti. docet
Theologi.

Audi S. Aug. lib. de bono conjug. c. 6. Conjugalis, ait,
concupiscentia generandi gratia non habet culpam: concupiscentia
vero fidei, sed contra conjugio, propter fidem theori,
veritatem habet culpam, adulterium vero, sine fidei sententia
lethalem habet culpam: ut, per hoc, necit est quidem ab omni
concupiscentia carnis, quod vel ipse matrimonialis concubitus,
quo fit carnis conjugium. Et S. Fulgent. Epist. 1. c. 2. Conjugalis
concupiscentia, ait, inculpabilis est nisi, officio expugnata demerita
meritorum, & postquam terminum in aliis libidinosus non perma
nentur excessus. Justitia vero necesse conjugii hoc est, ut non ex
pleanda libidinis, sed subditissima prole obtenta, & sic conjugis
conjugio temperantur. Sic ergo quati debet ex nuptiis
solutis, ut exhibenda sit liberis voluptatis excessus.

Quin & Philosophi idem sentire, ut Plato libro sexto de
legibus Operiet, inquit, parentis peccata, & educere libe
ros, que vitium sanguine lampadem proferri tradunt, ut nisi
semper aliqui Deum solentis, iuxta istius legem.

CAPUT SEPTIMUM:
SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias Saram uxorem à patre Raguele postulat & impetrat, conjugii tabula scribitur & nuptia celo
brantur.

1. Ingressi sunt autem ad Raguelum, & suscepit eos Raguel cum gaudio. 2. Invenitque Tobiam
Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quam similis est juvenis iste confobrimo meo? 3. Et cum hæc
dixisset, ait: Unde estis juvenes nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthalim sumus ex captivitate
Ninive. 4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. 5. Cum
que multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguelum: Tobias, de quo interrogas, pa
ter istius est. 6. Et misit ex Raguel, & cum lachrymis oculatus est eum, & plorans supra collum
ejus, dixit: Benedictio sit tibi, fili mi, quia bonus & optimi viri filius es. 8. Et Anna uxor ejus,
& Sara ipsorum filia, lachrymarum sunt. 9. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occi
di aricrem, & parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium, 10. Tobias
dixit

Correct. à Lep. in 2. l. 6. m. 1.

dixit: Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam. 11. Quo audito verbo Raguel exavit, sciens quid e venerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: & timere cepit ne foris & huic similiter contingeret: & cum narret, & non daret potantium responsum, 12. dixit ei Angelus: Noli timere dare eam illi, quoniam huic timentis Deum dabitur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam. 13. Tunc dixit Raguel: Non dubito quod Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admiserit. 14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut isti conjungeretur cognationi suae secundum legem Moysi: & nunc non dubium gerere quod tibi eam tradam. 15. Et apprehendens dexteram filiae suae, dextrae Tobiae tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleteque benedictionem suam in vobis. 16. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii. 17. Et post haec epulati sunt, benedicentes Deum. 18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & praecepit ei ut prepararet alterum cubitulum. 19. Et introduxit illic Saram filiam suam, & lacrymata est. 20. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea, Dominus caeli det tibi gaudium pro taedio quod perpessa es.

VERS. 3. QUAM SIMILIA REY JUVENIS ESTE CONCO-

VERS. 3. ET VERUM NAPHTHALI SUMUS.] Nota. Tobiam

hoc dixisse, non Angelum Raphaelem. Tobiam autem patrem Raphaelem non esse Angelum, sed cubitulum suum: *Dixerat ergo, hoc est, dixit unus Tobus respondens pro utroque, scilicet tam pro Angelo comite suo, quam pro ipso: si tamen qui contemdit haec utriusque esse verba, ac Raphaelem asserere se esse fratrem Naphthali non filium, sed Angelum cultorem, vel tutelarem, quomodo Daniel 10. vocatur Angelus Persarum, Graecorum, Hebraeorum. Atque hoc sensu Angelus nobis concives & contribulatus dici quoniam. Ita Angelus Joannis apostolice consuetudinem vocat Apoc. 19. 10. Dominus Raphael hoc interpretat se solum, personam & nomen Azariae, ideoque recte se Nephthali tam vocare poterat: talis enim erat Azarias. Vide dicta cap. 5. v. 11. 18.*

VERS. 4. NOTIS TOPIAN FRATREM MEUM? Fratrem, id est, patrem et cognatum, uti jam dixi.

VERS. 6. ET MIHI ET RAGUELO] in collum Tobiae, eum amplexans et osculans: Graece est: *Dedit Raguel praefata.*

VERS. 8. LACRYMATAE SUNT] ad iungunt Graeca, id fecisse postquam addiderunt Tobiam amissis visum oculorum.

VERS. 11. QUID JUVENIS ESTE JUVENIS, QUI IN OBSCURIS REY AD EAM,] scilicet in thalamum nuptialem ante conjugium maritalem. Nam Graeca & Hebraea addunt: *Demum occidit eam, antequam cum eo ipsi fuisset ut in uxorem, id est, antequam uxorem copulam cum ea habuisset.*

Quare, cur tot sponsi ambierent Saram, praesertim cum postea vidissent praeiorum nocentem? Recip. prima illecebra fuit singularis Sarae forma & pulchritudo. Secunda, quod amica esset heres ingentium opum Raguelis patris sui. Tertia, quod cum immineret fortasse iure propinquitate sibi debita: cum non addit Tobias, cui, ut habetur vers. 14. dicitur tanquam propinquus. Quarta, quia amant dementabat eos. Nam, ut ait S. Augustinus: *Nemo non praece est, qui utraque contendit, ubi alium conspexerit credibile.*

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Et ait: Filii 1. 18. c. 5. Optimum est, homines iustitia frui. Rarum dicitur hic, quoniam omnia voluptates etiam conjugii sit anceps & instabilis. In ebi in sponsi ut ipsi ipsius nuptias occurrant, uti pluribus similibus contingit, & saepe contingit: unde proverbium est Ben-Sira: *Sponsa attendit in thalamum, neque quid sit commoverit se, nec. Nam, ut ait Socrates Epist. 16. Invenit enim, qui sua se mox exspectat. Itaque ut illam non sine exspectat.*

Rarum dicitur haec conjugia caelestis in conjugio, ceterique caele vivere, ne ab Afrodoro, & quae ad impudicium sit sponsi occurrant. Antepaacos annos in Belgio caestitit mihi narravit sacerdos gravis & Soc. nota, & missus caestitit, se multum quendam ab concubinatione infamata lapsus monuisse, ut vitam corrigere, sed frustra, quare tandem zelo & emulsius aliam matrem in fidei edixisse nisi cito sese emendaret, expertum acrem Dei vindictam: Ita factum, nam paulo post, Deus tempestatem, tonitrua, ac fulmina cum horrendo fragore, omniumque terrore emisit, ac unicum illum in turpi concubinae complexu una cum illa, fulgure afflavit & fideravit, itaque in flagrantis delicto corpus fulguri, animam gehennae tradidit, omnibus saccliamantibus: *Iustus est, Dominus, & verum iudicium tenens.*

TIMERE COEPTI, NE UT HIC MORTE REMISSA COEPTO DARI.] Ludis Raguellem & Ambrosii lib. 3. Offic. cap. 10. Raguel, inquit, *sponsi formam habuisse expressit, qui contemplatione huiusmodi tam regere, ut filium suum in conjugium daret, utique quae filia non tacuit, ne circumvenire peritiam tacendo videretur. Et paulo post: Iustus est, plus aliena timenda, & multi non sibi monstrum movere filium, quam propter amplexu suo, extraneis periculis.*

FECEBUNT CONSCRIPTIONEM CONIUGII.] Fece-
runt instrumentum authenticum, in quo conscripserunt
conditiones & pacta conjugii, scilicet, promissa tam
sponsi, quam sponsae, euique parentum. Non dubitavit
parentes, licet terribi nocent scilicet sponsionem, dare Sa-
ram filiam Tobiae, cum qui Raphael valde, verbumque
gravitare, imo magister illi suaderet, & feceruntque spon-
diorum: tum quia Deus eos interius ad coniundum hoc pe-
ragrodum incitabat: ita Dionys. Seraz. & alij.

VERS. 16.

C A P U T O C T A V U M.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias iussu cordis & jecoris piscis fugat Afrodemum, quem Raphael in deserto alligat. Tobiam consummato matrimonio, Raguel omnium bonorum heredem facit.

1. Postquam vero coenaverunt, introduxerunt juvenem ad eam. 2. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli: protulit de cassidili suo parvem jecoris, postisque eam super carbones vivos. 3. Tunc Raphael Angelus apprehendit demonium, & reliquit illud in deserto superioris Aegypti. 4. Tunc horatus est virginem Tobias: dixitque ei: Sara, exurge, & deprecor Deum huic, & eras, & sicutum eras: quia his tribus noctibus Deo iungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio: 5. filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ica conjugii, sicut gentes quae ignorant Deum. 6. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanas dare-

tur eis. 7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicite te cœli & terræ, mareque, & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt. 8. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistiq; ei adiutorium Hevam. 9. Et nunc Domine scis, quia non luxuria causa accipio forem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. 10. Dixit quoque Sara: Misere nobis Domine, misere nobis, & confensimus ambo pariter sani. 11. Et factum est circa pullorum cœnum, accessit iussit Raguel servus suos, & abierunt cum eo pariter ut foderent sepulchrum. 12. Dicebat enim: Ne forte simili modo eveniret ei, quo & ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam. 13. Cùmque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei. 14. Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam cum antequam illucescat dies. 15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos vivos & incolumes, secum pariter dormientes. 16. Et reversa nunciavit bonum nuntium: & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet & Anna uxor ejus. 17. & dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus. 18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inimicum persequentem nos. 19. Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine plenius benedicere te, & sacrificium tibi laudis tuæ & suæ famicitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. 20. Statimque præcepit servus suus Raguel, ut repleret fossam, quam fecerant, priusquam illucesceret. 21. Uxori autem sua dixit, ut intraret convivium, & præpararet omnia, quæ in cibis erant iter agentibus necessaria. 22. Duas quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidit fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis. 23. Et adiuvit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se. 24. De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiae, & fecit scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat, post obitum eorum, Tobiae domino deveniret.

PROVULSIT BOS CASSELLI.] Id est, de pera vitærum, inlar casis, five retis confecta, quali assueti & plicatores utuntur. Cassidius enim est nomen diminutivum à casis. q. d. parva casis, vel parvum rete, quod fasciulis reticulatis, in qua viatores suas reculas & alimentera reponunt. Ita Lyrus. Dion. & Budanus. Aut cassidula dicitur à casside, id est, galica, quod galicæ similitudinem refert. Ita Sanchez.

PARTIS INCOGNITI, POSUITQUE EAM SUPER CARBOIS VIVOS.] Id est, ardentis & flammantis ignis enim per flammam ignis agitans se quasi respirans videtur vivere. Græca uberioris sic habet: Tobias accepit cœnum, five primum cœnum, & impulsit eum pisis, & hoc, & summusque fecit, & quando odoratus est damon odoratus, fugit ad Egyptum superius. Hebræ. utem pariter Almodam videtur & fugit. Ergo sumus hic jecoris de cordis aliquid physice efficiebat, quo fugabat damon: quodammodo hoc facit, dicit c. 6. h. Quibus addit sanctitatem, merita, benedictionem, & preces tam Raphaelis, quam Tobie, juncta sumo illi entergram dedisti ad abigendum Almodam: sicut pulis campanarum ab Ecclesia benedictarum fugatur damon exicans procellas & tempestates, non vi pulvis, sed vi orationis Ecclesie, per quam benedictus sum. Idem fit per aquam iustitiam, per agnos, & ceteros benedictos, perque alias res coelestiales. Sic olim S. Hier. S. Antonius, alique Anchoretæ dantes emerguntumque, vel oleum à se benedictum, & expellunt ab demone.

Simile procius recepit Joseph. lib. 8. Antiquitatum c. 2. de radice dicta Baaras in Salomone ostensa, cupis odoratus fugabat damonem. Proh, inquit, ax popularibus meis quendam Eleazarum in praesentia Vispasiensium, & florum, & tribulationum, reliquit unguis multum multos accepit percutiens annulo. Mithri vero turcomani ex hoc hic: Admæ natus demones annulo, sed noster sigillo inclusa erat radice species à Salomone induta, sed noster sigillum per multum extraxit demones: & collisio magis hunc, adhibet, ne amplius rediret: Salomone autem mentem faciens, & suscitacione ab illa insula recitans. Hæc si vera sunt & proba, non magis, uti probat esse. Hæc Janf. & Franc. Lucas in c. 12. Marth. Toleros in c. 11. Lucas, Salmeron t. 8. tr. 15. dicendum est, quod d. Tho. q. 6. de potentia, art. 20. ad 3. dictum est, quod à Victoria refect. de Magia usurpant, potuisse quidem certam quendam & piam formulam & precium demones insinuat à Salomone, sancto adhuc, quam Deus peculiaris sua auctoritate, ad demones fugandos confirmavit. In hac etiam nihil magicum, nihil est amicitia & fœdicit cum demone. At à Salomone idololatra & magice artis postea studioso, si magiam contempserit, traditive caecitiam, hinc oporet magica fuisse, & nulla divina, aut angelica virtute fultus, ad abigendum demones, sed tantummodo pacto impio & nefaria magia. Hanc fane olim, radix illa Josephi inclusa annulo, in qua nulla facultas supra spiri-

tum, ait noster Pinoda lib. 3. de rebus Salom. c. 19. Nam & Serario hic q. 1. c. 7. dupliciter hæc duo. Primum, quod lib. belli cap. 5. afficit radicum Baaras et terra evellit non possit, nisi mortuus sit, qui evellit, five homo vel, five canis. Secundum, quod demones vocet maiorem hominum spiritus. Quia & Delrio in magic. lib. 6. c. 1. q. 3. sic dicit. cum Pinoda caute, falso radices hæc, & demones exorcismis adicitur Salomoni. Illi ergo suspecti sunt, incertæque & dubie fidei. Radix enim, omni eo videtur, magis abundans, ac forte Eleazarus de Josephi sui magus. Sanctior, ideo quoque sicuræ, & demoni formidatior fuit virga S. Benedicti, de qua S. Greg. lib. 12. Dial. c. 4. Si quidem percussus Monachus, quem fere nigil. illa per abstrusum adiacet, demones ad terram suam immittit perditum, sique accipit: huius demones non nisi ex parte in cogitatione, nisi percussus fuisset ex veritate.

ET RELIGAVIT ILLUD IN DESERTO.] Nota, Raphael ligavit Almodum in deserto per decretum & potentiam divinam, cum detrimendo in deserto, ut se loco movere, & inde egredi non possit. Hoc autem fieri potest tribus modis: primo, iubendo ea parte Dei ne se moveret, & si fecus faceret, monando ei acres penas & verbera: imò si egredatur, vi & verberibus eum ad regressum compellendo. Sic lex ligat hominem, id est, obligat hominem, ideo que lex a ligando dicitur, ut multi volunt, juxta illud:

Verba ligant homines, in aeternum carnis sunt.
Secundo, imprimendo damoni qualicunque aliquid detentivum, v.g. imperium & vim permanentem, que cum in loco detinetur. Sic enim vi fortis debilem brachium luis detinet, & certo loco assigat, cui idem facere nequit Angelus diabolo?

Tertio & efficacissimè, orando Deum, ut subterhat damoni concurrem suum, qui necessarius est ad motum localem, ut egredi possit. Sic demones ligantur in inferno, ut egredi nequeant. Sic Lucifer ibidem ligatus est per mille annos, Apoc. 10. 1. Sed quæ Angelus ligari fuerit in Euphrate, Apoc. 14. Vide illi dicta.

Porro quædam Almodus ligatus fuit à Raphaelo, non collat. Probabile est per eorum vicium Tobias, & Sara fuisse ligatos, ne eis inquam nocere possent: propter eos enim alligatus fuit. Ita Sanchez, & Serarius.

Multo magis damon ligatus est à Christo, ut ait S. Antonius apud S. Athanasium: *Nemo crucis ut draco admodum à Demone est, & capivo ligatus ut jumentum, & quasi mansipium fugitivum vinculis circum, & armilla labi perforatus, nullum omnino scilicet daverat permittere. Nunc nescit, ut passer, ad indendum vestitus à Christo est, cuiusmodi Christianorum subterhat genus. Ille, qui universa vincula à se detulit, pignoraque, illi, qui orbem terrarum cum suo tenet pollicetur, nec à nobis vincitur, nec ab adversum si provenerit non potest disjunctum.*

Carol. de Ley. in Tobiam, 67

A tum, ait noster Pinoda lib. 3. de rebus Salom. c. 19. Nam & Serario hic q. 1. c. 7. dupliciter hæc duo. Primum, quod lib. belli cap. 5. afficit radicum Baaras et terra evellit non possit, nisi mortuus sit, qui evellit, five homo vel, five canis. Secundum, quod demones vocet maiorem hominum spiritus. Quia & Delrio in magic. lib. 6. c. 1. q. 3. sic dicit. cum Pinoda caute, falso radices hæc, & demones exorcismis adicitur Salomoni. Illi ergo suspecti sunt, incertæque & dubie fidei. Radix enim, omni eo videtur, magis abundans, ac forte Eleazarus de Josephi sui magus. Sanctior, ideo quoque sicuræ, & demoni formidatior fuit virga S. Benedicti, de qua S. Greg. lib. 12. Dial. c. 4. Si quidem percussus Monachus, quem fere nigil. illa per abstrusum adiacet, demones ad terram suam immittit perditum, sique accipit: huius demones non nisi ex parte in cogitatione, nisi percussus fuisset ex veritate.

VERB 2. Raphael ligavit Almodum in deserto per decretum & potentiam divinam, cum detrimendo in deserto, ut se loco movere, & inde egredi non possit. Hoc autem fieri potest tribus modis: primo, iubendo ea parte Dei ne se moveret, & si fecus faceret, monando ei acres penas & verbera: imò si egredatur, vi & verberibus eum ad regressum compellendo. Sic lex ligat hominem, id est, obligat hominem, ideo que lex a ligando dicitur, ut multi volunt, juxta illud:

Tertio & efficacissimè, orando Deum, ut subterhat damoni concurrem suum, qui necessarius est ad motum localem, ut egredi possit. Sic demones ligantur in inferno, ut egredi nequeant. Sic Lucifer ibidem ligatus est per mille annos, Apoc. 10. 1. Sed quæ Angelus ligari fuerit in Euphrate, Apoc. 14. Vide illi dicta.

Porro quædam Almodus ligatus fuit à Raphaelo, non collat. Probabile est per eorum vicium Tobias, & Sara fuisse ligatos, ne eis inquam nocere possent: propter eos enim alligatus fuit. Ita Sanchez, & Serarius.

Multo magis damon ligatus est à Christo, ut ait S. Antonius apud S. Athanasium: *Nemo crucis ut draco admodum à Demone est, & capivo ligatus ut jumentum, & quasi mansipium fugitivum vinculis circum, & armilla labi perforatus, nullum omnino scilicet daverat permittere. Nunc nescit, ut passer, ad indendum vestitus à Christo est, cuiusmodi Christianorum subterhat genus. Ille, qui universa vincula à se detulit, pignoraque, illi, qui orbem terrarum cum suo tenet pollicetur, nec à nobis vincitur, nec ab adversum si provenerit non potest disjunctum.*

IN OBSEDO SUPERIORES ÆGYPſi,] puti in parte Australi Ægypti, quæ alta de montibus est, quæ dicitur Nilus, & quæque Thebais vocatur, ait Joann. Leo l. 8. de Africa c. 1. Cuiusdam de sanctis Hieronymus in Ezechielum c. 10. *de deo Nilus imago oblecta est, et carnis carum fructu, et amicitia, et sanque serpentina, et venenorum amonitione.* Talem enim locum dicit demonem, ne cui homini nocere queat. Quocirca demones eorum sancto Antonio, Macario, et alijs Thebaidis eremitis graviter quæsi sunt, quod ipsi illum locum intrassent, de iuam Thebaidum Monachis impleverit, ut refert S. Athan. in vita S. Antoni, Palladius in Lausica, c. 10. Cassianus collat. 7. c. 13.

Demon ligatur vinculo 7.

Tropel. malis virtutibus, quasi funibus ligatus demon, ne ad nos accedat & noceat. Prima est, abstinencia de jejunium. Secunda, oratio. Tertia, castitas. Novi ego, ait Serenus, quondam, qui & quibus Almodorum trespenem & luculentum teras, illico castitas, et formula, votum iterat: quid iam nocere demon plagam vult, luculentissimi ipse accepit. Ita omnino pene gladio singulariter Galuati, & incedit in locum impus, quam fecit. Quarta, passio, cruciatu Christi sem meditatio. Quinta, lectio & studium S. Scrip. Sexta, S. fynaxi & eorum communi: *T pagano feno, inquit som. 61. ad pop. S. Chrysolomus, quon sperante ob ali mens recedimus, nisi diabolus terribilis per labo usque omnia revolventes, et charitatem, quon nobis est. Est pulo post: his mystica sanguis demones quidem expellit, et brevis esse facit: ad nos autem Angelus vocat, et Angelorum Dominum, ubi naves Dominum.*

non viderent sanguinem, clamantes fugientes, concurrent patrem Angeli. Et S. Bernard. lect. 1. in ecclesia Dom. *si non vestrum a non tam sepi melle, non tam acerbus fons amara a vestris, invidia, invidia, aut interiorum huiusmodi gratias, ut qui respiciat, et sanguis Domini, penitus veritas Domini dicitur in et et gaudet, quod pessimum ulcus accedat ad sanctorum. Scipione, est elemosina, et officia pa charitatis, que fuisse hic persequitur Serenus.*

DRECIUM DEUM HODIE, ET CRAS, ET SECUNDO CRAS,] id est, post crastinum, post per tres noctes ante copulam, uti preceperat Raphael. c. 6. vers. 18.

NON LUXURIA CAUSA ACCIPIO INDIUM MEAS CONJUGEM.] Saram vocat Tobias solum, non quod proprie forte esset, si enim non potuisset tam accere uxorem, sed quod generice esset fortis, quate licet et eadem gente se triba eras prognata. Saram ergo, id est, concubina & contrahibilem.

CIRCA PULLORUM (gallie gallinarum) partem] puti in aurore ante Solis ortum, de quibus Plinius lib. 10. c. 81. *Ne sole ortum, inquit, me ante parturientem, et diemque venientem narrant, Cant. 11.*

UT POSSERANT SEPULCHRUM.] Licet cum Raguel conortatus a Raphael sperari, Tobiam cum Sara ne conjugio fore saluum, tamen alia ex parte incubat, ne occideretur ab Almodoro, uti occisi sunt septem prores Saræ sponsi. Reliqua hujus caput plana sunt, unde alia explanatione non egent.

CAPUT NONUM; SYNOPSIS CAPITIS,

Tobias mittit Raphaelem in Rages, ut exigit depositum à Gabelo, etiamque invitet ad nuptias; Venit Gabelus, ac sponsus omnia felicia apprecatur.

1. Tunc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut aulcites verba mea. 2. Si me ipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentia tue. 3. Tamen obsecro te, ut assumes tibi animalia fide servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Modorum, reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas. 4. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tardavero una die plus, contristatur anima eius. 5. Et certe vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum. 6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, & duos camelos, in Rages civitatem Modorum perrexit, & inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, & recipit ab eo omnem pecuniam. 7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobie, omnia que gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias. 8. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: & existens, osculatus fuit se invicem: & sicut Gabelus, benedixitque Deum, 9. & dixit: Benedicat te Deus Israel, quis filius es optimi viri, & justi, & timentis Deum, & elemosynas facientis: 10. & dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes vestros: 11. & videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum, usque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israel, qui regnat in sæcula sæculorum. 12. Cumque omnes dixissent, Amen, accesserunt ad convivium: sed & cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

VERB. 1. SI ME IPSEUM TRADAM TIBI SERVUM, NON ERO CONDIGNUS PROVIDENTIA TUA.] hoc dicit, uti proinde erga me curæ non satisfecero, nec condignam ei mercedem rependero.

VERB. 3. SERVITIA] id est, servos. VADAS AD GABELUM IN RAGES.] Dices, jam erat in Rages: nam ibi dicitur habitasse Sara c. 3. 7. Resp. erat in Rages, id est, in agro, vel territorio Rages, nec qui Tuliculi habitat, Romæ habitare dicitur, est in ipsa urbe Romæ non habet. Aut ponis dicendum est, duas fuisse urbes habentes idem nomen Rages. Ita Lyran. Bellar. & alii. Causam dicit Sanchez, quod Rages hic vox Meda à Græcis accepta. Græce enim ῥαγῆ id est, hilla, rupta, sive fractura. Rages igitur significat locum copiosum, cassum, interruptum, quia ergo utraque hæc urbs sita erat in locis confragosis & asperis, hinc utraque dicta est Rages. Hæc, verb. Rages significat turbam, tumultum, interruptum, tremorem, hinc etiam.

VERB. 10. ET DICATUR BENEDICTIO SUPER UXOREM TUAM] uti supra dicitur in cap. 8. vers. 13.

TUAM] uti supra dicitur in cap. 8. vers. 13. Ut omnes videmus vestrum virtutum, idcirco Dei benedictionem & prosperitatem, vobis benedicendo apprecor: & deant: benedicta sit Sara, que tam probi viri Tobie est uxor, benedicti sint parentes utriusque, qui tam ingeniosos post se relinquunt filios & filias. Honor enim de laus filiorum est honor & laus parentum: nam deduces, & ipse ad eorum filiorum in parentes reducat. Quocirca Basilius imp. hoc Leoni filio inquit dedit munus, imò & vetera patris æmulanda il mulum: Ne me quis patrem amorem putet: debet enim potius corporum dilectionem: filii autem regum, quasi vros imagines patrum virtutibus respice. Sic de muliere illa videns Christi virtutem & sapientiam, exclamavit: Beata mater quæ me paravit, & ubi natus sum, Lucæ 11. 27.

Sed et cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant] q. d. convivabant hinc inter sed honeste, modestè, sobriè, & castè, nec rapula, aut sermone lascivo, vel obsequio Deum offendent, ut

Aimo.

Alimodora rursus in domum miseret. Imiteatur hoc conjugia & conyuge, ut i mensis accant ebrietatem, jurgia, detractiones, ipse citum sermonum, quibus Deus est miser, ut conjugia & conyuge maledicat. Avulsi sunt Platonem lib. 6. de legibus. Imperia factum dicitur facti habere veris usque ad ebrietatem non sibi quodam amoniam dicitur: neque veritatem offussum veris conatus conyugis ipsorum. Quod si quis moris compotes esse debent, quando non potest non utere via maledicant: praefertur ut & quoniam maxime moderata generatio fiat: ferre etiam incertum est, qua non, non dicitur in domo perire. Quae non solida, stabili & quiete concepta sunt, non oportet, si fluctibus ebrietate corporis, dicitur sperant liberi. Quis non videret, si est, amoniam quoniam corporis concitatis, quos & trahit, &

trahitur. Mores ebrius, tanquam mente capiti: sed dicitur est moris. Nemo versatilis est cum factis ut ipse, in solis, ab ipse tam quodam, quibus corporalis praesentia. Quomodo per vitam quodam, & maxime quomodo generatio videret, si solida quibus, tam ipse ut factus vel qua, sua natura & sponte moris indicant, vel qua ad solentiam, quae sponte declinant. Hae enim in aetate & corporis, quae consuevit, liberum, necesse est transferretur: neque imperantibus: per seque una admodum: sed praesens ad illa (nuptiarum) est, necesse, Graeca hic addunt: Benedicta Tobiae uxorem suam, id est, bene precatus est ei, ut foret fecunda, & probos generet, educaret quos filios: sic illae deprecatus est Dominum pro uxore sua Rebecca, Genes. 24. 70. & 71.

CAPUT DECIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Mater Tobiae suspirat ad ejus reditum, Reguel dimittit Tobiam cum Sara filia sua, eisque dimidiam bonorum partem tradit, ac Sara monita est, ut diligat maritum, sacros honoret, & probe familiam regat.

1. CUM verò moras faceret Tobias, causa nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobia, dicens: Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi? 2. Pualine, Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam? 3. Coepit autem contristari nimis ipse, & Anna uxor ejus cum eo: & ceperunt ambo simul flere: cò quòd dicitur statuo minime reverteretur filius eorum ad eos. 4. Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lachrymis, atque dicebat: Heu, heu me, fili mi, ut quid te minimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatium vitae nostrae, spem posteritatis nostrae? 5. Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis. 6. Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est vir ille cum quo misimus eum. 7. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quoties exiliens circumspiciebat, & circuebat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, veniebat. 8. At verò Raguel dicebat ad generum suum: Mane hic, & ego mitam nuncium saluus de te ad Tobiam patrem tuum. 9. Cui Tobias ait: Ego novi, quia pater meus, & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis. 10. Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille cum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnium substantiae suae, in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vacis, & in pecunia multa: & saluum atque gaudentem dimisit eum a se, 11. dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes, & inveniat omnia rectè circa parentes vestros: & videant oculi mei filios vestros praequam morari. 12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire. 13. Movenentes eam honorare foceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & scipiam irreprensibilem exhibere.

VERB. 4. HEC MEUM ME, BELLE MI, UT QUID TE MISIT HUIUS PROBEHENDI LUMEN OCULO RUM NOSTRO RUM? Pater enim erat caecus, mater pro bono cruciabat: quare filius erat miles caecus, mater pro bono videtur, legere, agere, quae videnda, legenda, agenda erant. hinc vocat baculum senectutis nostrae, sic scipio Romae appellatus est, ob quod ipse patrem senem & caecum, quasi scipio, sive baculum iustitiae, & per viam duceret, & dirigeret. Et solatium vitam nostrae: hinc cum solatur senectutem patrem, quaeque miseris, & arum. Et spem posteritatis nostrae, erat enim anticus ille filius, a quo omnis familiae propagatio pendebat. Oportet cum patres filios possit se relinquere, ut in eis quae manant superstitibus, vivantque in memoria hominum, ut docet Eccles. 3. 9. & 10.

VERB. 10. TRADIDIT EI SARAM, ET DIMIDIAM PARTEM OMNIUM SUBSTANTIAE SUAE IN PUERIS, &c.] Heb. ubera addunt: Dedit ei Raguel suam filiam suam, dimidiam divitiarum suarum, & servos & servas, & greges, & ieros & ieras, & camelos, & vestes lineas, & praesidia, & vasa argenti & aurei.

GRECA habent, dedit ei corpora, iumenta, & argentum. Corpora, id est, servos sive mancipia, quae cum libertate carant, non nisi videtur esse corpora levitico heri mancipia. Ita Arth. & Rheter. Demolitiones Philip. 3. Strabo lib. 1. c. 10. ubi, id est, corpora vocant mancipia.

VERB. 13. ANGELUS DOMINI SANCTUS SIT IN ITINERE VESTRO, PERDUCATURQUE VOS INCOLUMES.]

C Hinc rursus pater Gabelum & priscos Hebraeos creditur Angelum considerat ad cultidiam, qui cum in via dicitur.

MONSTRAT SAN HONORARE SOCEROS,] quae si parentes: unde Graeca addunt: Quae ipsi omnes parentem sui sunt. Raguel hac satis hinc illae propria uxori dicit monga virtutis & salutis. Primum est, ut honoret foceros, scilicet Tobiam in senem, & Annam. Secundum, ut diligat maritum, ut poec cum quo facta iam est una caro, ac consequenter una persona, unum cor, una anima, una voluntas. Hae dilectio facit, ut uxore matris mores sui diligat, hinc, vita, infortuna, & quae dicitur aliter, quae multa in conjugio occurrunt, fortiter superet. Unde S. Monica uxorem monbat, ut per conjugium le maritum omnia ancilla facta exiliment, ait S. August. lib. 9. consil. c. 9. Tertium, ut regat familiam, puti filios, levos, & ancillas, ut omnes in officio, concordia, pace & caritate manna contineat. Quartum, ut gubernet domum in ea moneat, non hac illic vastando, prandium, & coena omnibus apparando, suspellitellim, annonam, v. ites, cerebrasque necessaria procurando, un fecer multu illa forma labat a Salomone, Prov. 3. 1. Vide ibi dicta. Quinam, ut ite irreprensibilem calubet, non tantum in ade & castitate conjugali, sed & per lingue contentiam, iustitiam, prudentiam, comitatem in conversatione, tam cum domesticis, quam cum externis. Eadem monita dat uxori bus sanctus Paulus ad Titum 2. 9. & 10. Ut vira, sua amoni, fides, fuis dilectio, prudens, sint, casta, domus eorum habentes, benigna, sui dicit, v. ite, v. ite, dicit. Similia conjugibus praeccepta tradit S. Petrus Epist. 1. c. 3. quoniam & Titus lib. 6. de legibus.

VERB. 13. MONITA DANDA QUAE ERANT.

Israhel, Xenophon in Oeconomicis, & Phitar. lib. de nuptialibus precibus. Denique in Greco, & Edia (sic enim habent non diana) maris Sara, sic Tobiam genitum loqui voluendo alloquitur: Dominus tui patris dilecti, in tuo respicitur, melius conatit, ut filius tuus ex tua filia mea videatur, & coram Domino gaudeam. Eze

Age, tibi filiam meam, quasi quiddam deipsum commemo, ut alla eam officio meliora. Non subditur: ipse vero Tobias post hoc profectus est. Duo gratias agit, quod deo presertim filii dilecti, Regemque, & Ediana ejus uxorem beatissime (sui familia ex omnia precabatur) & persequi, quod dicitur appropinquaverit.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Tobiam domum ad parentes saluum reducit, qui felle piscis liniens oculos patris, ei visum restituit. Unde omnes pro gaudio Deum benedicunt, & epulantur.

1. Cumque revertentur, pervenerunt ad Charan, quae est in medio itinere contra Niniven undecimo die. 2. Dixitque Angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. 3. Si placet itaque tibi, precedamus, & lento gradu sequantur iter nostrum familiae, simul cum conjugate tua, & cum animalibus. 4. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis, erit enim necessarium. Tuli itaque Tobias ex felle illo, & abiecit. 5. Anna autem sedebat secus viam, quoties in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. 6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit à longe, & illic agnovit venientem filium suum, currensque nunciavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus. 7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum. 8. Statimque lini super oculos ejus ex felle illo piscis, quod foveas tecum: scis enim quoniam mox aperiantur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen caeli, & in aspectu tuo gaudebit. 9. Tunc praecurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuncius adventus, blandimento suo caudae gaudibat. 10. Et confurgens caecus pater ejus, cepit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obviam filio suo. 11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, & eperunt ambo flere pro gaudio. 12. Cumque adorassent Deum, & gratias egissent, considerunt. 13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui. 14. Et sustinuit quasi dimidiam horam: & cepit abluo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. 15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. 16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, & uxor ejus, & omnes qui sciebant eum. 17. Dicebatque Tobias: Benedico te Domine Deus Israhel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me: & ecce epote video Tobiam filium meum. 18. Ingressa est enim post septem dies Sara uxor filii ejus, & omnis familia sana, & pecora, & camelis, & pecunia multa uxoris: sed & illa uxoria, quam receperat a Gabelo: 19. & narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quae fecisset circa eam per hominem qui eum duxerat. 20. Veneruntque Achior & Nabath contuberni Tobiae gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quae circa illum ostenderat Deus. 21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

VERS. 2. Pervenerunt ad Charan, quae est in medio itinere contra Niniven undecimo die. Charan est, & quae vocatur est Abraham à Dio in Chanaan, Genes. 11. 31. & sequ. quae postea Charadicta est, ubi cum exercitu Romano à Parisius caesus est M. Crassus. Sita erat contra, id est, versus Ninivem in media via, à Reges usque ad Niniven. Regem enim erat Media, Ninive in Assyria, inter utramque media erat Charan. Iuxta Haran urbs fuit in Mesopotamia. Huc probabiliter Strabo p. 4. colligit, Tobiam in totum hac iteundo, sollicito in Ramis, indeque rediundo in Niniven ad patrem, insumpsisse curare sex septimanas, sive dies 47. Tormentibus vero diebus: Salutaris dies 24.

VERS. 7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum, & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculaberis eum. Dicit hic cum peregrinatus, vel praedecesserit quopiam, primo adit templum, Deoque invocare, ut viam suam prospiceret, & dirigit ad suam gloriam & tuam, aliorumque salutem. Deinde rediens, primo ad templum pariter redit, Deoque gratias agit: ita faciunt viam Religionis & probi. Adui Tacitum in Paenag. Magnas vias ingressi, primum sacras adas, & deinde summo Nummi delubra visum: tam forte, atque ymagines. Et sua in Regula S. Benedicunt: Insuper, ait, Insuper, ad orationem decantant. Ita fecit S. Anthonis visitator S. Paulum primum Eremitam, tunc S. Hieron. in ejus vita, ceteraque Monachi & Anachoriti, tunc Cassiano.

C Tunc praecurrit canis. Audi etiam: non est contemnenda figura canis lupus, qui videri & canis dicitur est, Deltore enim exprimit Eusebio, qui confingendo cum haereticis, lupus graviter à Pastore suum fugavit. Iste pulcher dicitur, quasi nuncius adventus: quomodo dicitur Deltore quosdam fideles nuntios esse veritatis: pulcher, blandimento lux caudae gaudibat. Cauda, quae quasi fuit est corporis, suum bona operantur, ad est, personarum vel rerum mercedem, quae sua fuit retribuitur & merito.

ET CONVERGENT CANES. PATER COPULI OPERANDI & PATER. Mylic: Tobias caecus, ut dicitur, significat Judaeorum populum à profeta suo veteri surgentem & currentem ad Dominum: quosdam esse in grege filias operum, donec plene fidei & operationis bona luce recipiant, regenerentur in Christo & instruantur.

ET CURSERUNT ANTE FILIOS PRO GAUDIO. Vers. 11. Graeca addunt disquisit matrem: Vidi te, fili, san matrem, scilicet contenta & laeta. Sic Simon viro Christo ait: Nunc dimitti servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.

TUNC RUBENS TOBIAS DE PELLE PISCIS (CAL. Vers. 12. B Thomi) LINIVIT OCULOS PATRIS SUI.

ET SUBTRIXIT QUASI DIMIDIAM HEC HORAM. Vers. 13. IJ donec fel sentium sua acrimonia alliguerit, & membranam oculis patris obdolum, eroderet, attenuaret & confunderet. Hinc pater, hanc curatorem per se curacionem fuisse naturalem, ut ex Lytardo, Dion. Scra. Sanchez, & aliis dicit. 6. 8. Unde Graeci habent, Raphaelem dicitur in felle anguinae in oculis ejus, & ipse morfus dicitur, aliquidque abluimus, & ipse in oculis dicitur inferri: Tobias foveas in oculis ejus illud foveas verbis mox etiam fuit oculis suis conseruit.

fricit, & ab oram caribz, seu angulis alligari spumantem in se decidit. Pro quo Notit habet: Et caput abluo ex melle ejus, quod membrana eius egredi. Quam apprehendit Tobias traxit ad oculum ejus, & sic ut visum recepit. Porro Tobias fuit cecus per 4. annos, scilicet ab anno ætatis 16 usque ad 60. quoniam visum recepit, ut patet c. 14. v. 3. ubi tamen Græci habent, cum octo annos vixisset cæcum, mirum ab anno ætatis 66. usque 60. quoniam illuminatus est. In vita S. Greg. Turon. Archiep. narratur, quod pater ejus Florentius simili modo fuerit curatus, si enim ait videtur vixit: Florentius rediitque talere a quibus est, accedente fratre jussu: cum pater, dolens pessimas interiret: per ordinem in se ipsi humorem contraxerat, quem post conclamatus quæbat. Tobias pater (filius Gregorius Turon.) vidit statim in summo pericram, se se, utrumque librum Tobia cognatum habere, in eorum auctorem Respondit, Nequaquam. Qui ait, ne veris hunc fuisse cæcum, neque per filium ex facere possit, Angeli constantia, curatum, uterque est similiter, & sic videtur genitor tuus. Hæc illa mater premit, qui easdem pariter ad omnem dæmonis pestem curatur, & de extris iussu fuerat, primum imponeretur. Non selesit curam videri, et cum in primo summo: edaris in naribus pariter restituit, primum emittit tumor, de quo restituit. Hæc omnia pent ad verbum repetit ipse S. Gregor. Turon. lib. de gloria Confessorum c. 40.

Mysticè Beda: Albugo, inquit, significat stultitiam placendi sibi ipse, ovam ipem & fiduciam, Tobias populum Judæum: Habet ergo in oculis suis albuginem, qui in oculis suis magnus, candidus & justus apparet, sibique nimis placet & rogat: sed habet eam instar membrane ovis quia caritate mentis saltem sub ipse stultitiam caecituri Christi, hanc cum non natum credunt, sed natiorem sperant, & vanè expectant judai: Verum quibus à Raphael medico, id est, ab Angelis magni consilii Christo Domino ablata fuerit hæc omnis caligo, agnoscunt Mefam jam venisse & redemptis mundum, cum-que esse Jesum Christum.

Alleg. Pater est Christus, ut jam dixi ex S. Augustino, Propter, & alii. Caro hujus sacratissimi pifus, charitas hujus est, tor operibus in nostrum bonum factis refusa, ac passionibus & doloribus ostensa. Fumus autem cordis ejus, est oratio nostra meritorum ejus valoribus lubrica. Idcirco enim hæc aliquid potest apud Patrem, non quia nostra tantum est, sed quia à membro Christi filii naturalis sua, & in ipsius meritis & charitate fundata. Hæc extricat omne genus dæmoniorum, quia diabolum vincit, & illius tentationes & dolos irridit. Ac prout Christofomus sapienter casum nostrum absente oratione, & victorio ipsius præsentem tribuit.

CAPUT DUODECIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias multa & magna beneficia à Raphael accepta patri enumerat: Quare uterque offert ei dimidium bonorum illatorum. Mix Raphael se non hominem, sed Angelum esse manifestat, ac datis caelestis vta documentis evanescit & in celum redit.

1. Tobias vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? 2. Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quæ mercedem dabis mihi? aut quid dignum poterit esse beneficium ejus? 3. Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, in oculum ipse me ducere fecit, & dæmonium ab ea ipse compevit, gaudium parentibus ejus fecit, in ipsam à devoratione picæ eripuit, te quoque videre tecum lumen cæli, & bonis omnibus per cum repleti sumus. Quid tibi id nec poterimus dignum dare? 4. Sed peto te, pater mi, ut roges eum, si tibi dignabitur anseritio de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere. 5. Et vocantes eum, pater filii mei & alii, tulerunt eum in partem: & rogare coeperunt, ut dignaretur dimidium partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere. 6. Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobis eum misericordiam suam. 7. Etenim sacramentum regis abscondere, bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri, honorificum est. 8. Bona est oratio cum jejunio, & elemosyna, magis quam thesaurus auri recondere: 9. quoniam elemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam. 10. Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostis sunt anime sue. 11. Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem. 12. Quando orabas eum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. 13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. 14. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filia tui à dæmonio liberarem. 15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum. 16. Cumque hæc audisset, turbatus fuit, & tremens ceciderunt super terram in faciem suam. 17. Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere. 18. Etenim cum essem vobis eum, per voluntatem Dei eram: et ipsam benedixit, & cantate illi. 19. Videbar quidem vobis eum manducare, & bibere: sed ego cibo missus & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. 20. Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus. 21. Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablati est, & ultra eum videre non poterunt. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, & exurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

V. 22. 3. Spiritum Raphaelis habentem.

ME DUXIT ET REDUXIT SANUM. I Septem hic Angelus Raphaelis beneficia recensit Tobias. Primum est, quod cum in Mediam duxisset & rediret in incolentem. Secundum, quod uxorem probam & divitem scilicet Saram ei procuravit. Tertium, quod Almodam à se Sara expulserit. Quartum, quod gaudium parentibus tam Tobias, quam Saræ attulerit. Quintum, quod se à devoratione picæ eripuerit. Sextum, quod patri & convulsum restituerit. Septimum, quod bonis omnibus corporibus, & spiritualibus eum curaverit. Eadem cultibet

homini prestat Angelus custos, cujus personam & officium hic in se suscepit & representavit Raphael, ut ex Medit. P. Vincent Bruni salubri hinc ostendit Soranus, quælibet. TULLIUM IN PARTIBUS id est, revocant eum sanum in ierusalem domum patrem, ut secretis, libris & confidentialibus cum eo agerent: ita Lyran. Unde Raphael invocatus dicitur in oculis, ut loquatur: volebat enim invocari, ut loqueretur, & secreta Dei eum panderet.

ET SIMILITER SACRAMENTUM REGIS ABSCONDERE, & OPERA AUTEM DEI REVELARE, ET

Et Angeli custodit. V. 22. 3. V. 22. 7. Sicut enim dicitur, et operibus suis.

faciendum in Deo contentis, inferiores Angeli, los ea ma-
nra cecitudo docent atque illuminant, unde diliguntur
Angeli in assidentes & ministrant. Assidue Scri-
ptura, Chiericum, Throni, Dominationis; ministrant
quomque ali ordinis, & de his aliquoties probavit
etiam aliquando miri. Hinc Raphael ait se altare Deo.
Nam altare ante Deum non tantum significat esse in caelis,
quod commune est omnibus Angelis, sed indicat in mini-
sterio quaedam principalitatem, ait Toletus in G. i. Lucae.

VERB. 16. COMQUE HEC AUDIERUNT, TURBATI SUNT,
& TREMENTES CECIDERUNT SUPER TERRAM IN
FACIEM SUAM, & EX REVOCATA & SACRO HONORE. Nam,
ut ajunt S. Antonius, metus non tantum ex parte animi,
quoniam ex magnorum rerum sepe dicitur afflicti.

VERB. 17. DIRITQUE SIS ANGELUS: PAX VOBI, VOLU-
TA TIMERE.] Hinc Patres docent Angelis apparitionis
signum esse, si primo horre incutatur, deinde consolatio
& letitia ingratatur, nam coartatum facit demon-
Audibadam in cap. i. Lucae: Sicut, ait, humana fragilitas
est spiritibus creatura visibilis turbata, ut & Angelica
benignitas, pavore de afflictus marales max blen-
danda filios. Abs contra demencia est servata, quae sua
presumptio servata sustinet, complens semper horre concate-
ret. Et S. Antonius, teste S. Athanasio, in ejus vita. Cum bene
Angeli loquuntur, bonis hominibus apparet, etiam si in
cognitate afflicti timorem incipiat, ad exterram, consolatio-
nem, & animi tranquillitatem revolvat. Et sursum: San-
ctam Angelorum amabilem & tranquillam afflicti, quia
non contendant, neque clamant, neque audiat aliquis vocem or-
ationum suarum, nisi loquatur propter nos, gaudium, exultatio-
nem, fiduciam pro servatis infidelibus, signum enim illis est
Domini, quod est fons & origo letitiae. Tunc vero visum
turbat, sed tunc pro placida Angelorum luce radiatur: tunc
anima caelestis in terram a dicitur frangere, afflicti, si
post, humani corporis, tentatio & mortis, non sua mor-
talibus, cum his, quos videt, non sequitur ad caelum: horum
panis benignitas est, si qui pro emendata fragilitate
humana, inter servati eorum, sui pro porterris ab omni creatura

A EX EN. 's' infernus marum: deinde dicitur non apparentium
coeterna hic dat indicia: postquam natus videtur truce,
sicut in horre, si videt cogitatio, planus, motusque videt. Multi huius-
modi naturam adolefcentium, vel terrarum: à quibus confu-
tum.
Hinc timor animi, suspensus super incutatur, etiam Christi-
fianorum, non solum horre, sed etiam sua pacatorum recu-
datis panis mortis, capite nequium, legibus virtutis, capi-
di habet. Si igitur post timorem horre concitata, successu-
fata gaudium, & ad Deum fiduciam, atque in afflictus chri-
stus, venisse sitimus animum, quoniam servati animi presen-
tis mansuetudo in illis est.

VIDERE QUIBUS VOBI PACEM MANDUCARE.]
Revera, nam Raphael non manducavit: quia manducatio
est adio vitalis, quae anima cibum in ore vitaliter masticat,
ac ex ore in hominem, ut ab eo concipiatur, vultus
erajcit. Raphael autem cum non innotaret corpus af-
sumptum, vitaliter in illud non traiecit cibum, sed in
illud, perinde ac in faciem quendam cibum injecit, ac
quem deinde in vaporem & aerem resolvebat.

SED EGO CIBUM INVENTI ET C. UTOR.] nimirum
Deus, Deoque visio & fructus est cibus Angelorum,
quod delicatissimum, & beatissimum.

ET HABETE OMNIA MIRABILI EJUS,] GRU-
cus habet scribere omnia quae facta sunt in libro, unde loquitur
Tobiam Raphael obediens hanc historiam concipisse,
ac hunc libri esse auctorem, ut ait hinc GREG. C. SECV. I.
I. Hinc ubertius habent: Hinc, erit, ait, scribere vobis omnia
haec verba in libro & erit in testimonium inter vos & Deum
vestrum emittat: dicitur vobis vestra. Et hoc verbum fit in si-
gnum, & in testimonium in aeternam generationem & genera-
tionem. Et hoc benedixit Dominus: & omni animo memoria
facilitatis ejus: ut tunc demeritis, & revertatur ad Deum,
qui misit vos ad vos.

ET CUM HAC DIXERIT, AB ASPECTU SUORUM
REVERTENS EST,] corpus si assumptum dixerunt, ac
in aerem, vel vaporem, ex quo condempno illud osformi-
tatem, per transpirationem resolvendo, ut docent Scholastici
cum D. Thoma 1. part. q. 51.

Angeli
non solum
est, si non
se rebu-
queat qui-
rem.

VERB. 18.
Raphael
verò non
comedo.
Ratio.

Cibus An-
gelorum
est Deus.
VERB. 18.

VERB. 18.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias laudat Deum, ac v. 11. de Jerusalem felicitate & gloria praclare vaginatur.

1. A Periens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit: Magnus es Domine
in aeternum, & in omnia saecula regnum tuum: 2. quoniam tu flagellas & salvas: deducis
ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam. 3. Consecravit Dominus filii Israel, & in
conspectu gentium laudate cum: 4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant eum, ut
vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens praeter eum. 5.
Ipsè castigavit nos propter iniquitates nostras: & ipse salvabit nos propter misericordiam suam. 6.
Aspicite ergo quae fecit nobiscum, & cum timore & tremore confitemini illi: regnumque saeculorum
exaltate in operibus vestris. 7. Ego autem in terra captivitatis meae conheredi illi, quoniam non ostendit
majestatem suam in gentem peccatricem. 8. Convertimini itaque peccatores, & facite justitiam coram
Deo, credentes quod faciet vobiscum misericordiam suam. 9. Ego autem, & anima mea, in
eo letaminiur. 10. Benedicite Dominum omnes electi ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi. 11.
Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus iniquitatum tuarum. 12. Confite-
re Domino in bonis tuis, & benedic Deum saeculorum, ut recedat a te tabernaculum suum, & revertat
ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia saecula saeculorum. 13. Luce splendentis fulgebis: & om-
nes fines terrae adorabunt te. 14. Nationes ex longinquo ad te venient: & numeræ diversitas, ador-
abunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt. 15. Nunc enim magnum
invocabunt in te. 16. Maledicti erunt qui conculcaverint te: & condemnati erunt omnes qui blasphem-
naverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te. 17. Tu autem letaberis in hiis tuis, quoniam
omnes benedictentur, & congregabuntur ad Dominum. 18. Beati omnes qui diligunt te, & qui
gaudent super pacem tuam. 19. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem
suam à cunctis tribulationibus ejus Dominus Deus noster. 20. Beatus ero, si fuerint reliquie feminis
mei ad videndum claritatem Jerusalem. 21. Porce Jerusalem ex sapphiro & smaragdo adificabuntur:
& ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. 22. Ex lapide candido & mundo omnes pla-
teae ejus sternentur, & per vias ejus alleluja canabuntur. 23. Benedixit Dominus, qui exaltavit
eam, & sit regnum ejus in saecula saeculorum super eam. Amen.

Ben-

VERB. 1. BENEDEKIT DOMINUM.] *Græcè: ferisſe uerbum A*

VERB. 2. IPSE SALVARI NOS PROPTER MISERICORDIAM SUAM.] *Græca addit: & congregabit nos in omnibus*

VERB. 7. OSTENDIT MAJESTATEM SUAM IN GENTIBUS PECCATRICIBUS.] *q. d. ostendit Deus agnoscit & divitiarum suam potentiam, patulum & vindictam in peccatis*

VERB. 11. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 12. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 13. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 14. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 15. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 16. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 17. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 18. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 19. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 20. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 21. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 22. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 23. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 24. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 25. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 26. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 27. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 28. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 29. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 30. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 31. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 32. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 33. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 34. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 35. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 36. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 37. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 38. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 39. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 40. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 41. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 42. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 43. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 44. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 45. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 46. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 47. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 48. JERUSALEM CIVITATEM DEI CASTIGAVIT TER DOMINUS.] *tam quia multos Judæos jam cum Manasse*

VERB. 10. IN OPERIBUS.] *id est, propter opera, patitur propter tua*

VERB. 11. LUCE SPLENDIDA.] *Evangelio de predicationis Christi, equique Apollonorum*

VERB. 12. HRS TERRA ADOREBUNT TE.] *Prædicu contritionem omnium gentium ad Christum, qui h. ecclesiam, quasi*

VERB. 13. ET TERRAM TUAM IN SANCTIFICATIONEM.] *id est, ut sanctam & à Christi ac Apollonis sanctificatam*

VERB. 14. BEATUS ERGO, SI FUERINT RELIQUIA SEMINI MEI.] *putant potes & posteri mei*

VERB. 15. PORTA JERUSALEM.] *Hic omnia à vers. 19. & deinceps spectant prope ad Ecclesiam gloriosam in cælesti*

VERB. 16. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 17. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 18. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 19. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 20. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 21. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 22. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 23. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 24. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 25. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 26. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 27. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 28. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 29. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 30. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 31. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 32. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 33. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 34. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 35. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 36. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 37. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 38. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 39. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 40. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 41. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 42. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 43. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 44. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 45. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 46. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

VERB. 47. HEBE.] *idem est quod laudare Deum. Alluvas ego*

VERB. 48. PER VICOS IBIUS.] *ibi ALLUVA CANABITUR.] *Al-**

PARALIPOMEN
2. de de
Jerusalem
tam. sic &
causis.

VERS. 1. ET POSTquam ILLUMINATUS EST TOBIAS, A
VIXIT ANNIS 84.] Libet ab anno statim 60. ut
quod ad nos. ut sequitur.

VERS. 2. COMPLETIS ETIQUe ANNIS CENTUM QUO-
RUM SEPTEBUS EST HOGORISICIS IN NINI-
VE.] Ichicit in loco exili. Hoc enim translatus erat à
Salmasar rege Assyriorum, quorum metropolis est Ni-
ve. Dicitur hac Nive in mundo tanquam in exilio vi-
vere & mori, ac perinde non curant in patriarcharum
moei & sepulch. Nam:

*Compositum facti potius est, ut postibus agnos-
set ut an Thomas Mores in Utopia: Quod quo ad sepulchra
sanctorum est ver.*

VERS. 3. QUINGUAGINTA NAMQUE BY SEX ANNO-
RUM LUMEN OCULORUM AMISIT (in Ninive) SO-
XAGENARIO VERO RECIPIT] Tobis, ut dicit in
proemio, anno sexto Ezechie, quo cum reliquis Is-
raelitis ductus est in Assyriam, erat 29. annorum: es-
set annus 11. Ezechie agens annum 46. excaecatus est,
anno vero 27. Ezechie, agens annum 62. visum recepit,
ac postea duodecim alios annos sub Ezechia (hic enim re-
gnavit 19. annos) vixit, deinde sub Manasse annos 45. ac
quadragesimo Manasse anno obiit, ante cuiusdam Jero-
lymitæ regis Chalkem anno 11.

Verbo Græca plures annos Tobis tribuunt. Absentem
enim cum excaecatum anno 48. Verum et decreto
Cone. Trid. sess. 4. vulgata Latina, ut canonica Scrip-
tura sequenda est, non Græca.

VERS. 5. IN MORIA AUTEM MORTES SUAS VOCAVIT
AD DE TOBIAM FELIUM SUUM,] ut ei ultima da-
ret monita, quæ & de causa de exilio Ninive & glori-
æ Jerusalem. Idem fecit Isaac pater Isaac moriturus
Gen. 37. 37. & Jacob Gen. 49. & Moses Deuter. cap.
32. Plura credidit animam in morte, quàm à corpore
divertere ad divina, ut futura subinde prædicat & præ-
nuntiat oculis quodam naturæ intuitu & ligas præ-
gnollicis & sic aves, quos & boves ex signis aeris imma-
re præsentiant pluvias & tempestates. Unde Cicero
lib. 1. de divin. *Appropinquante morte, aut, multi est
animas ducunt. Non & idem vident, qui sunt morbo
gravi & mortis afflicti, nisi aut mortem. Inque hinc
plurimum præsentis moriturorum: tanquam vel maxime
laude fiant: quos, qui facti quàm dicit, videntur
perceptionem futuram rationem sequitur. Devenit an-
tem mortem animam illi exemplis emendat. Insuper, & quod
offert Rhodanus gaudium, seu æternam vitam, & quod
esse, qui primum verum, qui secundus, qui dicitur moriturus
esse. Enolles vero Arnobius lib. 1. contra gentes:
Mortis, ait, sciam, non enim valemus scire, ut de futura
viventiam, non pro dicitur est à Platone in Apologia Socrati,
divis. Secretum. S. Greg. lib. 4. Dial. cap. 15. hanc
causam naturalem præcat, & aliam supernaturalis ad-
iungit. Hæc, inquit, aliquando sanctorum vita, suble-
vante sua, aliqua prævidet. Aliquando autem sanctorum
de morte anima, per revelationem futura cognoscunt.
Aliquando vero, sine illa gratia fit, ut corpus deservit
divinitus afflicta in secreta caliginis incognitionis mentis
culmum morietur.*

*Mortem
suble-
vante
divina
videt*

Porro cum est, Tobium hic vi non naturali, sed di-
vina altitum prædicat exilium Ninive, 2. quæ ac Jero-
lymitæ, episcopi & templi restauratiorem & gloriam,
nulla enim signa prognostica habebat, ex quibus idipsum
colligere, vel coniectare possit: unde à S. Ambr. lib. 6.
Tobia, ipse Propheta nuncupatur. Vide dicta proximo
in Prophecia moerens cap. 81.

PROPTER HEC INTERIUS NENIVE.] Ninive
sepuit caesa & vallata est. Præmo ab Arbace Medo, qui
Sardanapulum in Ninive regnum obtulit, & ad usq.
urbemque incendit adegit. Id factum est ante Tobiam
lib. 1. ab Ovia rege Julia, avo Ezechie, teste Eusebio & aliis.
Secundo, sub isem regis Ezechie, nam sub isemum Eze-
chie 14. ab Angulo in Jorda casus est Scina heri, qui
mot successit filius Afarnadon, qui decem annis regna-
vit, in quoque diserte reges Ninive. Nam successit ei Me-
rodach Boladan, qui insula Nitire (ut videtur) impo-
suis in Babylonem transfudit. Idemque in scriptis, post
Afarnadon mali reges Assi norum, scilicet tantum Babyloni-
orum nominantur. Hoc quoque Ninive excidium ante-
cedit mortem Tobia, & consequenter hoc ipius de-
victio Ninive oraculum, quod ipse moerens edidit an-
no 4. Mutatis, qui Ezechie partem in regno successit.
Concl. à Lep. in Epistolam 2.

VERS. 6.
NINIVE
PROPTER
HÆC

Terrib. multi putant Ninive resuscitentem rursum
versam esse à Cyaxare M. do & Nabuchodonosor seniore,
qui tunc pater Nabuchodonosori magis. Iobanum 11.
Ioseph regis Juda: & de hoc exordio hic iobanum: Ita
S. Hier. Ench. & alii. Verum Nahum c. 1. vers. 2. ollen-
dit, Ninive veram esse à Nabuchodonosor juniore
quinto anno post exodium Jerolymitæ.

Verbo Græca hoc addunt: *Videmus Medum, filii, quia
credidi, quæcumque locutus est Jonas Propheta de Ninive
quod subvertetur, de Medonem magister suo usque ad
tempus.*

NON ENIM RECIDIIT VERBUM DOMINI] clu-
tum à Jona Propheta, ut habent Græca de exordio Ninive
licet cum Ninivæ ad predicationem evaserint, tamen non
excidium sibi ab eo comminatum evaserint, jam non in
punitia scelera relabentes, sed incurrerunt, nisi post fo-
nam eisdem prædixit Nahum c. 1. sed de oraculo Ninive
hac non agit Tobias, quæ diuante cum vita conclusit est.

ET FRATRES NOSTRI, QUOS HISPERIA SUNT A
TERRA ISRAEL, REVERTENTUR AD IAM] Multè
enim ex decem tribibus prævidentes, vel jam sentientes
excidium Ninive, et ex protulerunt, & non paucis
eis redierunt in terram Israel. Alii vero ibi cædunt. Ibi
iunxerunt se tribus Juda, & cum ea in unum Juda re-
gnum coaluerunt, ut dicit in Eide & Paralip.

OMNIS AUTEM DISERTA TERRA ISRAEL
REPLEBITUR (molis ad eam postliminam re-
vertentibus) ET HONOR DEI, QUI IN SA IN-
CENSÆ EST, ITERUM REINDEICABITUR.] In-
censæ est, id est, incenditur à Chalazis loquitur pro-
phetice de futuro, quæ de præterito de futuri certitudi-
nem. Unde Græca habent in futuro: *Frater noster dispre-
tetur, & Jerusalem erit deserta, & domus Dei in cinerem
convertetur, & deserta erit usque ad tempus: & non con-
vertetur verbum Dei, & convertetur in interitum. Et adifici-
bitur domus non qualis prior, usqueque complexiorum tem-
pora facula. Et post hoc revertetur de captivitate, & adifici-
bitur Jerusalem honorificè: & domus Dei in ædifici-
bitur. Et in omnes generationes facula, adifici-
bitur, sicut loquens fuit de se propheta. Et omnes gentes
convertentur ad adorandum Dominum Deum, & confite-
rentur idola sua.*

UT FACIANT IUSTITIAS] id est, opera iusta, pia
& laudis. In Græco addunt magis ex tempore Achachari,
qui Tobæ et fratres filii nepos, ut dicit cap. 1. ac Ma-
nasse quidam, quod iustitiam ambo ab impiis & ingrato
Aman in fime & vice diuicem fuerint contempserit, sed sua
pietate & elemosinis evaserunt. Aman verò ab Achachari
& Achachari in idem iustitiam filii enim habet: *Amor, filii
eius ex Ninive, quoniam amans erat, qui loquens est pro-
pheta Jonas. Tu autem serva legem & præcepta, & spiritus
sanctus elemosinarum, & iustus, ac tibi bene fit: & spiritus
sanctus: & quantum tam invenit: & non aliter inveniatur
Ninive. Filii, vide quod serva Amos Achachari, qui au-
tore enim, ut dicit dicit non in tentibus, & quanta re-
tribuit ei. Et Achachari quodam subnotat, est, illi vari-
retribuit dicit est, & ipse deservit ut retribuat. Manasse
in elemosinis suis, & iustitiam est de lapsus mortis, quoniam
fuerunt ei: Aman autem videtur in lapsum, & perit. Et non
fit, vide, quod elemosina scribit, & quomodo iustitia liberat.*

Quis fuerit hic Aman, incertum est, certum est non
fuisse Aman hostem Mardochæ & Esther: hic enim Tobia
longo tempore filii possessor. Quæ etiam iustitiam hic Ma-
nasse ignoratur: Alqui putant tunc manum Judæ:
nam tempus contemnit, sed locus dissentit, ac Salomon
vixit enim Judæ tempore Tobæ, non tunc ipse, sed in Be-
thula Judæ, non in Ninive & Assyria, ubi vixit hic
Manasse, de quo agit Tobias.

TURBAS ARBACAS AB NINIVE,] fugiens eius ex-
cidium, *VERS. 10.*

VERS. 11.
VERS. 12.

VERS. 13.
VERS. 14.

VERS. 15.
VERS. 16.

VERS. 17.
VERS. 18.

VERS. 19.
VERS. 20.

VERS. 21.
VERS. 22.

VERS. 23.
VERS. 24.

cidium, ex Ninive profectus est in Mediam ad locum suum Raguel habitantem in Ecbatani. Ubi oora miram Dei erga Tobiam praesentiam, quae primò sub anno Ezechiae 27. Tobiam per Rabsaris duxit in Mediam & Ecbatani, ut inde educeret Saram, & pecuniam à Gabelo reciperet, antequam Ecbatana vallaretur, itaque utrumque periculo exemptum in tuo poneret. Nam paulò post vallata est Ecbatana sub Manasse filio Ezechiae, ac Bellam, & Salianus, de quo plura in proemio Judith.

Secundò cum postea Ecbatana religioſe excidium immineret Ninive, & Assyrie, iussit Tobiam inde excedere, & in Ecbatani ad locum tendere, ut illi in semina adisset, mortuorum oculos clauderet, & hereditatem totam adiret. Si tanta cura Deus providit amicis suis de bonis corporalibus, quanta proviſio de spiritalibus, coeleſtibus & aeternis?

V. 14. 16.

EX COMPACTIS ANNI 99. IN TIBIOS DOMINI (mortuum) cum quo oio respiciunt av.] Elio enim illi epus de arboris dilerent de ejus morte, gaudebat tamen, quod tam longam, fortunatam, sanctamque vitam simili prioris morte conſequeretur, cum dinceps illi jam prope centenario oil alio. In hac vita expectandum eſt, quia labor & dolor. Mori enim in foecitate plena, honorata, pacifica & prospera aequae ac pa & sancta, ingens, imò caritatem illi hujus vita bonum. Mortuus est ergo Tobias junior sub anno 16. Joſia regis Juda, in hunc enim annum incidit 99. vite ejus annus, & sepultus est in Ecbatana Mediorum urbe. Graeca addunt: *Quis aeterni 99. in animum centum septuaginta av.]* Elio enim illi epus de arboris dilerent de ejus morte, gaudebat tamen, quod tam longam, fortunatam, sanctamque vitam simili prioris morte conſequeretur, cum dinceps illi jam prope centenario oil alio. In hac vita expectandum eſt, quia labor & dolor. Mori enim in foecitate plena, honorata, pacifica & prospera aequae ac pa & sancta, ingens, imò caritatem illi hujus vita bonum. Mortuus est ergo Tobias junior sub anno 16. Joſia regis Juda, in hunc enim annum incidit 99. vite ejus annus, & sepultus est in Ecbatana Mediorum urbe. Graeca addunt: *Quis aeterni 99. in animum centum septuaginta av.]*

Affuerus hic à multis censetur esse Cyaxares, pater Astyages, qui fuit avus matrem Cyri primo Perſarum monarchae. Qui enim Hebr. vel Chald. vocatur Affuerus, Graecè vocatur Axares, Oxyares & Axares, cui praepositur, Cy, vel Cy, quod Perſice principem ſignificat. Salianus verò per Affuerum accipit Phraonem patrem Cyaxaram, qui decessit in regno Mediorum ſufficit. Affuerus enim communis fuit regum Mediorum nomen.

Dicit, quomodo Tobias junior ante mortem potuit videre excidium Ninive, cum ipſe juxta Iamnonitarum obierit anno aetatis 99. qui incidit in annum 16. Joſia, juxta Graecum verò obierit anno aetatis 117. qui incidit in annum ſecundum, cujus undecimo poſtea anno vallata est à Chaldaeis Jeruſalem, ac poſt quinque annos, Ninive, ut dicit Nahum 3.5. Rſp. primò hæc verba, quòd Tobias vidit excidium Ninive, non eſſe in vulgata Latina, quam probavit Goss. Trident. ſed in texto Graeco, in quo plura addita ſunt, quae diſcrepant, imò contrariantur Latinæ vulgatae, ac poſtremo non videntur certa, ſed ab ali-

An Tobias vidit excidium Ninive? Rſp. In

A quo infera, ut quòd v. 4. & 8. ait Tobiam ſeniores octo annos juſſe carcum, & viſiſe annos 118. cum vulgata aliter eum quatuordecim annos juſſe carcum, & viſiſe annos 101. Tobias junior hic dat annos 127. cum vulgata tantum dat 99. Quare nobis ſequentia eſt vulgata, non Graeca. Ac poſtremo videntur Tobiasam non viſiſe excidium Ninive, praefortim cum Graeca hæc verſio. Complut. enim Tobiam dant 127. annos, S. Arthan. vero in ſynopſi 107. duntaxat: juxta vulgatum mox Tobie antecellit excidium Ninive 47. annis, juxta Graecum vero 14. annis.

Secundò, S. Hieron. Eufeb. & alii cenſent Ninive excidium anno 13. Joſia, ac ſic Tobias id videre potuit, mortuum eſt enim anno 16. Joſia.

Tertio, licet verius hic Ninive excidium anno quinto poſt excidium à Chaldaeis Jeruſalem, tamen ſuo annum 13. Joſia cepit obſideri & vallari. Nam, ut ait Herodotus lib. 1. Cyaxares cepit obſideri Ninive (ſub Joſia) ſed invadentibus Mediam Scythis, obſidionem intermiſit per 18. annos, poſt quo cum Nabuchodonosor juniore obſidionem reſumens, & iulſurans, Ninive cepit & vallavit anno quinto poſt excidium Jeruſalem, tamque Nabuchodonosor ſe fecit monarcham: quare hic ſuit primus annus monarchiae ejus. Unde Hebr. in Seder-Olam dicitur id conſigillatim anno primo oon regni, ſed monarchiae Nabuchodonosoris, qui regni ejuſdem ſuit annus 14. cepit enim ipſe regnare anno quarto Joſiam regis Juda. Et hæc videntur voluſſe S. Hieronymus, & Eufeb. ſubiſcit quòd Cyaxares cum Nabuchodonosor ſeniore cepit obſideri, & vallare agros Ninive ſub annum 13. Joſia, idque audivit Tobias ante mortem, ſed poſt 18. annos cum Nabuchodonosor juniore obſidionem reſumens Ninive expugnata. Unde Graeca habent Tobiam auſiſe, non excidium, ſed & vallare, id eſt, perditionem Ninive: qua ſcilicet audivit ipſe tam obſideri & vallari, ut evadere non poſſet, ac neceſſario pendenda, id eſt, capienda & evertenda foret: quare *Tobiam cepit obſideri*, id eſt, quod capere cepit: ſignificat autem cum adus inchoatus non perſectus.

Quarto Scythiam, Salianus & alii reſpondent ſepſis capere de Iſraelitam eſſe. Niwien, idem ipſa certam cum Babylonia & Media de imperio ſuis vincit, jam ab eis vincitur. Quare incertum eſt de qua Ninive perditione loquitur hic Tobias.

Denique Scythiam 99. Tobie junioris annos computat à morte patris, ſcilicet ſenioris Tobie, quibus addunt 8. annos 67. quibus cum patre Tobiam in captivitate vixit, ac faciens cum duorum annorum, quando in captivitate venit, conſicit enim univverſum vixiſſe 164. annos, ita ut perſigeret ad annum 14. Nabuchodonosora, quo everta eſt Ninive, itaque eam evertam eſſe audivit poſtea, ſed hæc ætas ab illo ævo annis de plane praedicta videtur.

C

COMMENTARIA

IN

JUDITH ARGUMENTUM.

Libri Judith de captivitate

Hic Liber apud Hebræos non est in Canone sacre Scripturæ, sed apud Christianos. Concilium Nicenum cum inter Canonicos sacre Scripturæ Libros recenseret, uti refert sanctus Hieronymus in prologo. Idem fecit Concilium Carthag. III. c. 47. Concilium & Trident. Vide Bellarm. lib. 1. de verbo Dei, c. 12. Hinc Justus Lipsius Hebræos non meminit Judicis, sicut nec Tobias. Estat Gæce æque ac Latine. An Græcus textus hic, æque ac in Tobias, sit ex translatione Speuzæ, interpretum ambigitur. Certè S. Hier. nec ejus nec illorum meminit. Videtur primitus Chaldaeo sermone concipisus, sicut & Liber Tobias. Unde sanctus Hier. in prologo asserit se cum e Chaldaeo transtulisse, addiditque: *Adspice Judith viduam, captivam exemplum, & triumphali laude perpetuam eam precantem delectare. Hanc enim non solum femina, sed & viri imitacionem debent, quæ ad salutem suam remanet, virtutem in tempore tribulacionis, ut invidiam omnium hominum vinceret, & in gloriam exaltaretur.* Auctor videtur fuisse Joacim Pontifex coram Judith, imò ejus director: uti censent Hebræi, & omnes Status Senatus lib. 8. Hæretic. 11. licet nil certi hæc de re certaverit possit. ut ait S. Iud. lib. 4. Orig. c. 2.

Chaldaei serpsent.

Argumentum Libri est

Partes.

Quæritur, quomodo consergit historia Judith multi probuliter arbitrariorum cum contigisse ante captivitatem Babylonicam pro Manasse rege Juda, amittum postquam Manasse cum suis Judæis & carcere Babylonia dimissus in Jerusalem & regnum rediit, tunc enim apud Medos potentissimus fuit Divoce, qui Ecbatana ædificavit. Ninive nondum erat diruta, nondum enim Jerusalem; atque a tempore Manasse perpena fuit pax Judæis atque ad finem regni Josæ. Ita censent Bellarm. loco citato. S. Hier. Salustius, Geogr. Itæc. in c. 1. Daniel. Gagn. lib. 11. de locis c. 6. Chril. à Callisto in Ofic. 1. v. 10. Nabuchodonosor ergo hic intenas Holofem quem occidit Judith, fuit cognatus, vel filius, ut vult Scarrus, vel gener Alarhadon filii Sennacherib, qui proxima Alarhadon in regno Ninive succcessit, aut certe fuit Maradach Baladan rex Babylonis, ait Eilhem. & Salustius, qui devicto Alarhadone regnavit in Ninive, ac cum Arphaxad, id est, Divoce rege Medorum confidens, eum superavit, indeque ad Monarchiam orbis imperas misit Holofem, qui centras gentes sibi subjugavit.

Aliax adveio consergit historiam Judith contigisse post reditum Judæorum & captivitate Babylonicam, multaque ac validas pro hac sententia afferunt rationes. Prima, quia in hac historia asseritur Pontifex tunc fuisse Joacim, illius autem hoc nomine fuit Pontifex, cuius Joacim filius Jecias filii Josede post reditum ex Babylone, Jecias enim fuit Pontifex sub Cyro, Cambyle, & Dario, Joacim sub Xeræ, & Eliahu sub Antaxeræ, ait pater Nehem. 13. vers. 4. 6. 7. & Eccles. 41. 16. junctum cum Aggræ 1. 1. & seq. ex Josepho lib. 10. Antiq. c. 11. ubi ex tabulis publicæ catalogum Pontificum tenet.

Argumentum Libri est in Gloria Judith de Holofeme & Affyrus, per quem Allegores representatur eam virginem de diabolo, ait ex Fulberto Carnot. author Cant. lib. 1. Marais c. 3. Trop. & triumphus anime fidelis de carne viris, ait Rabanus. Quoties libri sunt partes. Prima describitur Judæorum periculum a c. 1. usque ad 8. Secunda eorum per Judith liberatio a c. 8. ad caput 15. vers. 9. Tertia que deinde facta sunt a capite 15. usque ad finem.

Quæritur, quomodo consergit historia Judith multi probuliter arbitrariorum cum contigisse ante captivitatem Babylonicam pro Manasse rege Juda, amittum postquam Manasse cum suis Judæis & carcere Babylonia dimissus in Jerusalem & regnum rediit, tunc enim apud Medos potentissimus fuit Divoce, qui Ecbatana ædificavit. Ninive nondum erat diruta, nondum enim Jerusalem; atque a tempore Manasse perpena fuit pax Judæis atque ad finem regni Josæ. Ita censent Bellarm. loco citato. S. Hier. Salustius, Geogr. Itæc. in c. 1. Daniel. Gagn. lib. 11. de locis c. 6. Chril. à Callisto in Ofic. 1. v. 10. Nabuchodonosor ergo hic intenas Holofem quem occidit Judith, fuit cognatus, vel filius, ut vult Scarrus, vel gener Alarhadon filii Sennacherib, qui proxima Alarhadon in regno Ninive succcessit, aut certe fuit Maradach Baladan rex Babylonis, ait Eilhem. & Salustius, qui devicto Alarhadone regnavit in Ninive, ac cum Arphaxad, id est, Divoce rege Medorum confidens, eum superavit, indeque ad Monarchiam orbis imperas misit Holofem, qui centras gentes sibi subjugavit.

Aliax adveio consergit historiam Judith contigisse post reditum Judæorum & captivitate Babylonicam, multaque ac validas pro hac sententia afferunt rationes. Prima, quia in hac historia asseritur Pontifex tunc fuisse Joacim, illius autem hoc nomine fuit Pontifex, cuius Joacim filius Jecias filii Josede post reditum ex Babylone, Jecias enim fuit Pontifex sub Cyro, Cambyle, & Dario, Joacim sub Xeræ, & Eliahu sub Antaxeræ, ait pater Nehem. 13. vers. 4. 6. 7. & Eccles. 41. 16. junctum cum Aggræ 1. 1. & seq. ex Josepho lib. 10. Antiq. c. 11. ubi ex tabulis publicæ catalogum Pontificum tenet.

Dicitur, lib. 4. Reg. 18. vers. 37. & Esaiæ 22. tempore Ciro, à 2. p. in 18. ann. 37.

A Ezechiel regis nominatur Eliacin (qui idem est cum Joacim) filius Helicie prapostitus domus, & inter præcipuos numeratur sacerdotes. Resp. Eliacin hic non fuit summus pontifex, uti nec Helicias pater ejus, sed fuit aliquis e primariis sacerdotibus, sive e principibus sacerdotum, cui templi & portarum ejus cura commissa fuit, ut patet ex Scriptis & ex Josepho, ex quibus liquet unum duntaxat Hicicim fuisse Pontificem, non tempore Ezechiel, sed multo post tempore Josæ, de quo 4. Reg. 13. 4.

Secunda, quæ temporibus Xeræ optime conveniunt ea, quæ cap. 5. dicuntur de numero Judæorum & captivitate rediis. Item quod c. 6. Judæi non dicuntur reges habere, sed duces populi Oziam & Charim, si enim sub Manasse hæc contigisset, utique Judith hoc fuisse hunc sumum regem Manasse, non cum Josæ. Joacim Oza & Charim præfisset, nec Joacim mississet militem, qui occuparet faciem montium, sed Manasse. Kurium sub Manasse Bethsaba erat deserta ab Israelitis abductis in Affyrum, & habitabatur à Cushitis. Adhuc ævo Xeris congruit quod cap. 1. v. 17. magnates Holofem dicunt de filiis Isracl, quos jam esse merces, imbelles, & belli incerpentes, idque se moribus & præcipuis defendere, ut dicitur cap. 7. 8. quod & cauti. Adhuc de ditura pax post hæc Judith victoriam consecuta: ita enim sanctus Paulus hæc, Torusuelis & Rubera in cap. 1. Nahum. 1. 1. 2. 3. Quare Arphaxad rex Medorum, qui dicitur Xeris & Peris fuerat vestigalis. & tributarium, hæc occasione Xeræ & Persarum jugum excussit, ac hæc regni sui propagavit. Fecit idem Nabuchodonosor, cum vel ipse Xeræ, vel quod magis roret, Darius Hystaspis pater Xeris tugam Ninove & Affyrorum crederat, qui proxime confidens cum Arphaxad, eumque superas cepit Manarchiam ambire. Quare Nabuchodonosor hic non est ille magnus Chaldaeorum Monarcha, auctor captivitatis Babylonicæ, sed longè posterior cæ. Affyrus scilicet vel Babylonus, unus e principibus Xeræ: Nabuchodonosor enim opem eii Babylonium fuit Chaldaeorum, ac fortè à Nabuchodonosor Magno noster hic nomen hoc sumum, forte e iam genue & stirpe accipit.

Hinc consergitur est, causam aut Xeræ Judæis tantopere fuerit benevolus, nisi feribit Josephus lib. 1. cap. 5. 2000 ut filius ejus Artaxerxes anno septimo regni sui miseret Eddam, & anno 20. Nehemiam ad restitrandam Jerusalem cum liberalissima & amplissima potestate, easum inquam hujus benevolentie hæc, quod videtur Xeræ hæc Nabuchodonosor hollem fuisse & emulium imperii, jam recenter à Judæis fuisse profugatum.

Dicitur, tempore Xeræ deiciata erat Ninive: jam enim à magno Nabuchodonosor devicta fuerat quinto anno post excidium Jerusalem, ut dicit Tobias ait. Resp. Ninivem paulo post excidium reedificatam fuisse, quæ antiquissima & nobilissima erat civitas, idque permittit regum Babylonicam vel Persæum, uti ex historiis factum constat de Babylone, Jerusalem, Antiochia, Roma, &c. Abi objectiones solvam c. 4. v. 1. & c. 8. v. 1. vel c. 9. vers. 1. Dicuntur hæc sententiam posse evincit de quod c. 5. 22. & seq. dicit.

C Consergitur est, causam aut Xeræ Judæis tantopere fuerit benevolus, nisi feribit Josephus lib. 1. cap. 5. 2000 ut filius ejus Artaxerxes anno septimo regni sui miseret Eddam, & anno 20. Nehemiam ad restitrandam Jerusalem cum liberalissima & amplissima potestate, easum inquam hujus benevolentie hæc, quod videtur Xeræ hæc Nabuchodonosor hollem fuisse & emulium imperii, jam recenter à Judæis fuisse profugatum.

Dicitur, tempore Xeræ deiciata erat Ninive: jam enim à magno Nabuchodonosor devicta fuerat quinto anno post excidium Jerusalem, ut dicit Tobias ait. Resp. Ninivem paulo post excidium reedificatam fuisse, quæ antiquissima & nobilissima erat civitas, idque permittit regum Babylonicam vel Persæum, uti ex historiis factum constat de Babylone, Jerusalem, Antiochia, Roma, &c. Abi objectiones solvam c. 4. v. 1. & c. 8. v. 1. vel c. 9. vers. 1. Dicuntur hæc sententiam posse evincit de quod c. 5. 22. & seq. dicit.

dicitur sub hoc tempore destram fuisse Jerusalem, ac templum eversum & solo aequatum. Hoc enim 800 contigit sub Manasse, sed sub Sedecia in caepivitate Babylonica.

Ex dictis constat, quod Nabuchodonosor, qui misit Holorem, non fuit Darius Hyllaspis, ut vult Geographus & autor in sua chronologia, nec Artaxerxes Ochus, ut vult Severus Sulpitius, nec Cambyses filius Cyri qui inchoatum sub Cyro fabricam templi impeditur. Idcirco eo quod Judam liberum Holorem occidit, ait Herodotus Anoniam, idcirco inquit 5. August. 10. civit. 26. & Eusebius: nam Cambyses septem annis duxerat in regnum: Nabuchodonosor autem anno 21. regni misit Holorem; sed veliit Xerxes, ut opusaret Sanchez, qui dicitur fuisse Nabuchodonosor, quod simile illi superbum & fallum; unde: Judith quod victoriam occurrat. Jud. cap. 16. 11. *Hieronymus Persa tres fuit annos ejus. & Medus adulatione ejus. Aut potius fuit praefectus Principibus Xerxes, quaeque vix gubernavit Ninivem, ut dixi. Videtur enim: Iudith origie Babylonica: hoc enim idem nomen ejus Nabuchodonosor, quod est Babylonicum. Arphaxad vero non praefectus, vel rex Mediae Xerxi vasa galis; sed victo a Graeco Xerxe, uterque Xerxi rebellavit, & provinciae suae in regnum absolutum fecit. Sic enim eodem Xerxi rebellavit Artabanus, ac tunc ipse est Arphaxad. Audi Justinum libro tertio in principio: Xerxes, inquit, Rex Persarum, terrae antea gentium, bello in Graecia confutator ejus, ab eum fuit contemptus esse caput. *Quippe Artabanus praefectus ejus, defecit ante quatuordecim regibus Medis: sine seipsum addidit esse.**

Simili modo Arbaces constituit a Sardanapalo Mediae praefectus, illi selemento rebellavit, dicens se non posse parere illi, quae feminarum mallet esse quam virum: quare illam obediit, & ad illi nendum coegit, ut imperium diti.

A Porro Judith fuit ex tribu Simeon, uti ipsa afficit c. 9. 2. habitavit in Bethulia, quae est in tribu Zabulon. Vixit 105. annis, ut patet ex hie libri. Fuit ipsa matrona & genere & forma nobilis, flata vidua, autet florens, opibus locuples, pietate praestans, cupis extrema forma cum parvitate coratibus, quam promittit Deus ad hoc heroum facinus, & Hircan liberatorem in elegit. In Harmonis comitum cum occidit Holorem fuisse 40. annorum, scribit 17. Tom. 13. Ceterius 40. Salvan 33. Audi Saliter. E. pul. 10. ad Fucian: *Legimus Judith viduam castissimam juvenem, & habere linguas, & orationem qua non ingreditur mortuum verum, sed spoliare corpus, & spiritum querebat advenant. Videt amicum gloriamentum, traxit am dextram, retrogessit caput Hircanum de medio hostibus reportatum. Vixit vero senex, & castitas oratione solentem, habuitque repositi munita, ad viduam fides redit comitum fuit talis in monasterio.*

Porro Patres Judith exima dant gloria. Clemens Alexandrinus vocat eam *monasterium, sive postellum in multis libris, libro quarto Stromatarum, capite 11. ete. Origenes, hom. 9. in Jud. Magnificam, & omnium feminarum magnificentissimam. Ambros. lib. 1. de offic. c. 13. Mirabilium feminarum. Sanctus Fulgentius Epist. 2. c. 14. sanctissimum impium appellat, praclarum natalibus, facultatibus divitem, atque juvenem, speciem masculinam, divitiarum contemptorem, delicatae resistentem, carnis incertis calcantem, & undecum virtute est alio. D. Ambr. lib. de vidua, Diciturque inquit, & quatuordecim roborem juvenis, sanctam Judith. D. Aug. sic de Temp. 11. 8. sanctissimum Judith, & tunc precibus parat eam, & qua ostentata ante omnia oculis sanctissimum fuit. Et infra: *Ecce gloria femina castissima, servata intacta. D. Chrys. hom. 9. ex varis: Sanctissimum Juditham, qua dum latere vultis juvenem fecit, de hoste triumphum ac victoriam reportavit. Tertull. lib. de Monach. c. 17. hoc Judith, inquit, sicut Manasse, nec in alia sanctiorum.**

CAPUT PRIMUM: SYNOPSIS CAPITIS.

A Rphaxad edificat Ecbatana: tunc itur a Nabuchodonosor rege Ninivae, qui viduam superbien omnes gentes ad delusionem sollicitat, sed in repugnantibus illis debellat, & vincit.

1. **A** Rphaxad itaque rex Mediorum, subjugaverat multas gentes imperio suo, & ipse edificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatana, 2. ex lapidibus quadratis & factis: turris murus ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta: fere totus ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. 3. Per quadrum verò eorum, later utrumque vicinorum pedum spatio tenebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrium: 4. & gloriabatur quali potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadringarum suarum. 5. Anno igitur duodecimo regni sui: Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, & obtinuit eum, 6. in campo magno, qui appellatur Ragaa, circa Euphratem, & Igrin, & Jadaon, in campo Erioch regis Elicorum. 7. Tunc exalarum est regnum Nabuchodonosor, & cor ejus elevatum est: & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, 8. & ad gentes quae sunt in Carmelo, & Colar, & inhabitantes Galilaeam in campo magno Eidron, 9. & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem, & omnem terram Israhel, quousque pervenisset ad terminos Aethiopiae. 10. Ad hos omnes misit nuncios Nabuchodonosor rex Assyriorum, 11. qui omnes uno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abiecerunt. 12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam, juravit per thronum & regnum suum, quod defunderet se de omnibus regionibus his,

V. 11. 7. **A** RPHAXAD ETIAQUE, REE MEDIORUM.] *Ti* *stapae* partem est nota e cordis huiusmodi, sive libet hoc enim denotat Hebr. *vau*, ut *et*, & *scapae*, ut dicit Ezechiel. 1. 1. Sic Cicero suas epistolas subinde ordinavit: *Traguar, in verso, ego vero*: partem significat hanc historiam acceptam & recitarem esse prius Diarum, sive chronica Herodotus, in quibus hanc historiam subscitabant historiis proprium temporum, ac per *ti* *stapae* in consuebat. Ita Socrates.

Arphaxad
quo?
Arph. 2.

Arphaxad hic, sive Araxad, idem est, quod Arbaces. Unde Socrates & alii per Arphaxad intelligunt Arbaces, qui occiso Sardanapalo regem se Mediae fecit, de quo placet 1. 5.

C Alii cum Bellam & Salvan censent Arphaxad esse Dioclem, sive Dioclem, qui tempore Manassis regis Juda Media imperavit. Deoqui enim successit Phraortes, inquit Herodotus, Phraortes Cyaxares, Cyaxares Athyages vixit Cyri: licet Cretes apud Diodorum, alios, plerumque Mediorum reges alignet.

Porro Dioclem non habuit Ecbatana, teste Herodoto, Eusebio, & alio, licet G. *scapae* per Arphaxad hic accipit Cyaxarem, Salvanus Phraortem.

Tertio, alii qui sub Xerxe cognovisse hanc historiam arbitrantur, putant Arbaces fuisse praefectum Mediae, qui a Ninive vel Dar o Hyllaspis nomen detulit regis dignitatem obtinuit: omnes tamen reges Mediae primo Rege Arbace

Arbace nomen accepit, & cognominati sunt Arbaces, five Arbace, sicut Romani Imperatores a Julio Cæsare dicitur Cæsares. Ægyptus à primo Ptolemao Problemata, Græci a primo rege Seleuco dicitur Seleucida, Partii à primo Arface dicitur Artaxida.

Porro *Arphaxad*, Hebr. idem est quod *Abraham*, quod *depopularitatem*, ut Pagnin. idque apte. Ipse enim suis superioribus fabricis & quadrangulis abiecit, exhaustis, & quasi depopulatis est populum; idemque spoliatus & suoyugatus fuit à Nabuchodonosor.

IPSE ADIFICAVIT CIVITATEM POTENTISSIMAM QUAM APPPELLAVIT EBATHANIS.] Uti paratissime nomen Ebathanis vel Ebathana quasi inde innotuit. Hanc urbem jam ante fuisse constat. Unde Diadocorus libro secundo affert eam ante Sennazarionem extitisse, dum ait post ædificatam Babylonem huc illam 7 milia, magnifica sibi palatia cœditasse, & cœnitiis æquarum inopu laborare utos, in eam, Oronte monte, qui duodecim stadiis abest, profolio, & aque abundantiam derivasse.

Dicitur tamen hic Arphaxad eam ædificasse, quia cum novis palatiis, turribus, muris, &c. ornavit. Unde Græci habent: *Abraham in Ebathanis muros circum eam ex lapideis fuit*. Sic Nabuchodonosor ait de Babylonem condidisse, id est, ornasse & amplificasse, Dan. 4. 17. Nam primus turris Babel & Babylonem condidit Ninos cum fratre, Genes. 10. Sic Romulus dicitur condidisse Romam, cum tamen Virgilius dicat, *Æneid. 8.*

Tam Rex Evodanus Romam condidit arce.

EX LAPIDEIS QUADRATIS VEL QUADRATIS.] Græci addunt, *latis cubito tres, longioribus sex.*

VERB. 2. FACIT MUROS EIUS SE LATITUDINEM CURBITORUM 70.] Immanis fuit murorum latitudo, in qua promissæ multe quadrigæ simul incidere & decurrere poterant. Et in ALTIUDINEM CURBITORUM 30. Græci habent 50.

VERB. 3. PER QUADRUM VERO BARUM (turrium) FATUS EST CURBITORUM VICIORUM. PARS QUAM SPATIO VENTRATA.] id est, quodlibet latus turrium cum altero sibi coverto & opposito, hoc est, singula quatuor latera turrium erant viginti pedum. Erat enim quadratum G. metricum, cuius omnia latera sunt equalia. Pro viciorum pedum, Græci habent, *sexaginta cubito- rum.*

VERB. 4. ET OLIVARIATU QUASS POTENS.] Hæc fuit causa belli, nimium superbia, & dominiis libidinis, qualis fuit prætorum monarcharum Assyriorum, Babyloniorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum, unde bellum civile inter Pompejum, & Julium Cæsarem extortum est, quod Pompejum nollet Cæsarem sibi patrem, Cæsar nollet Pompejum se superiorem. Similis est gloriæ Theodosii illius apud Senecam ita jactans:

*At qualis agris grandior, & cunctis super
Altum superbo vertice nitensque polium;
Dumtaxat superos; summa vitæum atque.
Omnis cultum excelsumque,
Regnante regem? viderantiscandi mea.*

VERB. 5. ANNO IGITUR BUODICESIMO (Crepit hoc bellum, sed finitum anno 17. fidelissimus textus Græco, qui ait bellum hæc sex annos durasse) FUIT ANTI NABUCHODONOSOR QUORUM.] Quæres, quis fuit hic Nabuchodonosor? Primo Zonaras, & Genebrard. censent fuisse magnium illum Nabuchodonosor, qui Jerusalem cum templo everteret, & Judæos in Babylonem abduxit. Verum hic regnavit in Babylone, non in Ninive, ut hic dicitur, vicitque Judæos, cum hic abest per Judæos victus sit.

Secundo, Bellar. & Salian. censent esse Merodach Balaan (quem Ptolemæus in Almagesto vocat Mardocempad) qui regnavit quidam in Babylone, sed victo Alzardhane rege Ninive, regni sui sedem in eadem Ninive fuit, uti scire Turca Constantinopoli, postquam eam cepit. Nabuchodonosor enim nomen fuit commune regibus Chaldaeorum. Unde Nabonassar in tabulis Alphonsinis, & ab Alstergenio semper vocatur Nabuchodonosor: vide Serarium hæc, qu. 4. idem enim, vel ferè idem est utrumque nomen: nondenonnulli putant hunc Nabuchodonosorem patrem fuisse Nabuchodonosori illius, qui pater fuit Nabuchodonosori magni, qui Judæos in Babylonem abduxit.

Correl. à Lap. in Esdras, etc.

A Tertio, Serarum ibidem censet Nabuchodonosorem hunc fuisse illum Alzardhodonis, qui patrii vita functo in regnum Ninive, & Assyriorum successerit. Adde Serarium, qui assumpserunt Genebr. Prætorum, & alii. Alzardhodon, sive Sarphodon, ut habent Sept. off. Sardanapalum à quare hunc Nabuchodonosor fuisse illum Sardanapalum, nisi patrii necem ulcisci volens, Arbacem Mediam præstitit, quod patrem ad necem & incendium coegerat, bello iube-gerit, regnoque & vita privavit. Quare Arbacem hic vocari Arphaxad, à Diodoro vero & Cælia vocari Dioclen.

Favet Diodor. lib. 3. cap. 1. dicens Sardanapalum, cum videret imminere filio, Ninivæque excidium ab Arbace, suos filios ex Ninive emisse in Paphlagoniam ad eius præfectum Cotium, ut Arbaci manus evadente. Audi Dioclem: *Odipus in Ninive* (Ninive) *rege* (Sardanapalum) *multa actiones, libertatem capidum ad Arbacem defecerat. Rex magna disensione regnum vertit arbace, filios tres, dantque sicut cum magna auri, argentique copia in Paphlagoniam ad Cotium præfatum misit. Inter hos tres filios fuit hic Nabuchodonosor, qui aditus à præfecto Paphlagonia armata manu Ninivæ, regnumque poterunt occupat, ac Arbacem vicit & occidit. Sane hic historiam Judith ante captivitatem Babylonem sub Manasse contigit dicamus, hæc sententia valde videtur verissima: tunc enim regnavit Alzardhodon, qui fuit Sardanapalum, uti quis tunc quoque in Media regnavit Arbaces, hæc enim videtur, ceteroque Sardanapalum regem se Media efficit. Verum hic dicamus historiam Judith (ut dixi in proemio) post captivitatem Babylonem contigit, consequenter asserendum est Nabuchodonosore hunc vel fuisse Cambyses Cyri filium, ut opinatur sanctus Augustinus, Iulianus, Boda, & alii: unde chronicum Alexandrinum, apertè, inquit, *Cambysen quod Zoroaster secundum Nabuchodonosorem nuncupari*, quia ab utroque afflicti fuit, vel Darius Hythalpis, ut vult Sanchez.*

Xerxes cum ad suos copias & virtus locum, ut putaret se non tantum terre, sed & aquis, manique imperare posse. Audi Herodotum libro primo, *Xerxes ad alterum contrarium scopum fluviorum trajecit: quem postibus jussit regens adora templas ab omnia dirueri, atque dissolvi. Quod cum vidisset Xerxes, indignè ferens, jussit trecenta Nephelostora verbera missi, & ut rias pelagus per contempdam daretur. Jam adveni misisse quædam cum his etiam, qui signata Nephelostora mitterent, dicerent hæc verba, Domine tibi hæc irragit parvam, quod sum lapsus. Idem refert Valerius Max. lib. 3. cap. 4. & addit ad hæc minatur esse celo tenebras, quod sibi inimicum fuisset, & inprimis. Quod statim, innotuit, & arrogantis? Verum quia Xerxes regnavit in Perside, non in Ninive, ac Judæi fuit amicus & benivolus, teste Iosepho adeo ut filius ejus Artaxerxes Eudram & Nebemiam in Judæam miserit, ut Jerusalem redderent, quod utroque non fecisset, si pater ejus Xerxes, tam turpiter in suo duce Holoferne à Judæis fuisset cæsus: satis verius videtur Nabuchodonosor hunc fuisse aliquem e principibus & præfectis Xerxis, cui ob merita, robur & potentiam Xerxes, vel potius pater Xerxis Darius Hythalpis regnum Ninivæ & Assyrie concessit, sed sub vestigiis & tributis: qui videns Xerxem carum à Græcis, tributum hoc negavit, seque regem absolutum efficit, ac sensim quibus armis, virtibus, & genibus, Arphaxad regem Media regem se superat. Origine & genere videtur fuisse Babylonius (hæc enim indicat nomen ejus Nabuchodonosor, quod est Chaldaicum) ac forte fuit nepos, vel potius abnepos, aut cognatus Nabuchodonosori magni, idque nomen ejus usurpavit.*

Porro Nabuchodonosor Hebr. idem est, quod *construxit generatorem angustia*, ait Pagninus in notis. Hebr. idque apte. Ipse enim coarctavit Judæos, ceteraque gentes, & ad extrema redegit, ut pater est fecit.

NABUCHODONOSOR REX ASSYRIORUM, QUI REGNABAT IN NINIVE.] Adde hoc, ut distingatur à Nabuchodonosoro magno qui regnavit in Babylone, idemque Monarcham à Ninive & Assyris ad Babylonem & Chaldaeos transfudit: quamquam vicina erat Ninive Babyloni, & Assyris Chaldaeis, idemque et Assyris orta est monarchia Chaldaeorum: quare cum eo quasi una, eandemque censetur. Hinc & Nabuchodonosor nomen est partium Chaldaicum, partim Assyrium. *Nabuchodonosor* *rex Assyriorum*, qui regnavit in Ninive.

VERB. 5. Nabuchodonosor quorum

D

VERB. 6.

enim erat nomen idoli Chaldaeorum: *Asor* erat nomen regum Assyriorum, ut patet in Salmanatar, Teglarphalatar Alarhadon, quæ ex his est confirmata sunt.

PUGNAVIT CONTRA ARPHAXAD, ET OBTULIT BEM id est, cepit eum, & jaculis confodit, Græca enim sic habent: *In bello suo videlicet de Nabuchodonosor, & omnes gentes in ejus exercitu: & omnes urbium domosque fecit, & Echanna usque pervenit, & pariter est ejus turribus, & placuisse voluit: & omnes armatus ad ejus opprobrium rediit. Et cepit Arphaxadam in montibus Ragau, & jaculis eum suis confodit, & omnesque perdidit, & exterminavit usque ad decem milia.* Meruit hanc bragem superba glorioso Arphaxad in suis copis & quadrigis: eam, ut ait Seneca in Hercule:

Sequitur superbes ultra à tergo Deus, Idem an Thyelle:

*Vix, quibus restat maris atque terra
Jus dedit magnamque arce quæ sata,
Poenæ insulas, tumidissime vultus: Et mox
Hinc dies vadit fugare superbum,
Tunc dies vadit fugare juvenem;*

*Nemo caudam nimium levandam;
Quæcira Artabanus rex Xerxi (sub quo hæc contigerunt, imò quem Sanchez censet fuisse Nabuchodonosor) hoc prudenter dedit monitum. Vides ut animalia prægrandis fulmine ferit, neque cogitans insidiosis fuit Deus, qui verba parvula sunt, nec curant quidem solliciti? Vides ut in maximo edificis & arboris, etiamdem semper tela concurat? Amat enim Deus incidere, sine truncare, quæ eminentia sunt. Et causa subditur: commensam enim fuit magni quadripedem de seipso sentire, propter superbum.*

Quid Nabuchodonosor, parva hæc victoria, egerit, Græcus sic enarrat: *Reverit et ipse cum ipis (suis copiis Ninivem) & omnes qui ad eum sese aggregaverat exercitus, vorum bellatorum multitudine ingens admodum, & erat illis artem, equisque vocant, & tam ipse, quam ejus exercitus, ad decem milia & viginti.*

TUNC EXALTATIONE ET REGUM NABUCHODONOSOR, ET CORBUS EXALTATIONE EST ut omnibus se fortiorum exultantem, arbitret monarchiam, & omnes gentes sibi subjugare decreverit. Verè Seneca in Troad.

*Regi francis neguit
Et ira, & ardore hostis, & vittoria,*

CAPUT SECUNDUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Nabuchodonosor, approbante bellique concilio, mittit Holofernem, ut gentes Occidentales armis sibi subjugat.

1. **A**nno terdecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se, 2. Vocavirque omnes majores natu, omnemque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilii sui: dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio. 4. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor Rex Holofernem principem militiæ suæ, 5. & dixit ei: Egredere adversus omne regnum Occidentis, & contra eos præcipue, qui contemptum imperium meum. 6. Non parceret oculis tuis ulli regno, omnemque urbem manitum (subjugabis mihi. 7. Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus virtus Assyriorum: & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti milia pedum pugnatorum & equitum sagittariorum duodecim milia. 8. Omnemque expeditionem suam fecit prætere in multitudine innumerabilium camelorum cum his quæ exercitiis sufficienter copiosè, boum quoque armenia, gregesque ovium, quorum non erat numerus. 9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. 10. Aurum verò, & argentum de domo regis assumpsit multum nimis. 11. Et profectus est ipse, & omnis exercitus, cum quadrigis & equitibus & sagittariis; qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ. 12. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Cilicie, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem. 13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melchis, prædavitque omnes filios Tharhis, & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon. 14. Et transitiv Euphraten, & venit in Mesopotamiam, & fregit omnes civitates excelas, quæ erant ibi, a torrente Mambre usquequo pervenitur ad mare: 15. Et occupavit terminos ejus 4 Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum. 16. Abduxitque omnes filios Madian, & prædavit omnem locupletationem eorum

A Gladiaque felix, capaxque fœli semel
Poenæ libida est.

Et mittit ad omnes legatos, qui postulerent, ut omnes gentes se Nabuchodonosori victori succurrerent. Hæc aliter narratur in Græco, scilicet quod Nabuchodonosor ante victoriam de Arphaxad misit nuncios ad omnes vicinas gentes operi contra Arphaxad signatis, quæ à gentibus negata, ipsum jurasse se illas excutierum: mox pugnavit cum Arphaxad anno regni sui 17. cum que viculicè, & jaculis confodisse, ac Echanna eversione: dicitur cum triumpho rediisse in Naiven, hincque ordo & Jusui se deplisse per 150. dies. Verùm authentica nobis esse debet vulgata Latina editio, illicque Græca vel concilianda est si potest, si non potest, abjicienda: hoc loco potest conciliari. Potuit enim Nabuchodonosor bis misisse nuncios, scilicet primò ante pugnam, ut haber Græca: secundo post pugnam, ut haber vulgata.

B ET ADOMTES, QUÆ SUNT IN CARMELO, VESB, ET CROAR, ET INHABITANTES GELILIAM Græca plures gentes enumerat. Illic loquit Nabuchodonosor non fuisse Mærcem. Hinc enim ut monarchie partem præterque gentes, ac in primis Galilæam, nam ex Ebra: & Nchemia condit, Durium patrem Xerxi, & Artaxerem filium Xerxi misisse in Judæam, Nebemiam & alios Duces, qui suo omnino Judæos gubernarent.

QUI OMNES VEO ANIMO CONSPADIA, VESBII, SUNT, ET REVERSURUS EOS TACUO, ET JINE HONORE (imò cum ignominia, ut haber Græcus) ARPHAXAD.] Hoc est, plus merebatur saltus ex victoria insolentis Nabuchodonosor, ut sicut ipse fraverat arrogantiam Arphaxad, sic & ipse insolentia à Judith recideretur, & à gentibus rideretur.

JURAVIT PEE THORUM ET SIGNUM SUUM, VESBII, QUOQ; DEFENDERET (id est, ulcisceretur) ES.] Puarba enim ingentem injuriam & ignominiam sibi à gentibus esse illatam, idcirco ad suum honorem ab eis laetum recuperandum & defendendum, se debere hoc probum & bello & excidio ulcisci: in hoc die malum centum le ad defensionem honoris sui debere eos, qui illum contumelia aliqua laeserunt, ulcisci & occidere. Sed hæc est paralogismus mundi, & mendax spiritus diaboli. Sic descendere sumitur pro vindicare cap. 9. l. & ab Apostolo Rom. 13. 19. Non vos defendentes, sed ulciscantes, & charismis, Vide de his diâ,

eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii. 17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia fæta, omnesque arbores & vineas fecit incidi: 18. & cecidi timor illius super omnes inhabitantes terram.

V. 17. A. ANNO TRIGESIMO SECUNDO NABUCHODONOSOR.] Græca habent anno 18. Si vix hæc in eam confusa, dicitur annum 13. Nabuchodonosor fuisse 18. ab initio regni Arphaxad, armil & hoibus sui.

V. 18. B. HABUIT CUM HIS MYSTERIUM (id est, secretum, five arcana) CONSILII SUI.] Regum enim consilia, perierunt de subjugandis aliis regionibus & gentibus, secreta & arcana sunt.

V. 18. A. HOLOFERNUM PRINCIPEM MELITEA EGA.] Quæritur, quis, qualis, & quantum fuit Holofernes? Resp. primo, Cedronius ait eum fuisse Periam. Nomen enim videtur Perficum, perinde ut Perficia nomina sunt Thulphencus, Artaphernes, Inthaphenes, quantum & apud Assyrios, Armenos, & Cappadoces, teste Serapio in c. 1. 04. inveniuntur quæ nominati sunt Holofernes. Si Peria fuit, idem Periam ducem elegit Nabuchodonosor, ut Perias à Xerxe, jam per eisdem à Græcia acceptam contemptiosos effoscos ad ic alliceret, uti & levit. Unde cap. ult. ver. 12. dicitur: *Abreptant Persæ confusantur cym, & Medi adactum ejus, fultore Judith:* nam subactio jam Arphaxad, & Medi à Nabuchodonosor, multi Medi, & Periz Media vocant, nomen militæ ipsius dederant.

Secundo Holofernes fuit dux exercitus Nabuchodonosori, adeoque locutus ab eo, ut habent Græci: sicut Joseph hab locutus à Pharaone, Aman ab Assuero, E- phraion ab Alexandro, unde Zonaras vocat Holofernum Archimædum. Tertio verò lib. c. contra Marc. cap. 7. & S. Aug. in Appendice, ferm. 66. cum vocat regem, qua potestatem habebat amplissima, & opes quasi regis, simili modo Joseph proximus à Pharaone, à Joseph & Philone apud Euzib. lib. 9. Præpar. Evang. vocatur *πατριάρχης*, id est, læpstringer, hoc est rex: regis enim insignis est læpstringer.

Tertio, Franc. Maiorini asserit Holofernum fuisse filium Assuero, & Eulibri, sed hoc ut novum & insuadum æmulo refutant.

Quarto, Pagnin. in nom. Heb. Holofernes, inquit, juxta Græcam estymologiam dicitur quasi *rex no dux:* Rex, enim est totus, *dux* est dos: sunt & qui compositum putant ex Hebræo & Chaldæo, & interpretantur *fortis dux.* Nam *paras* Chaldæus est præfectus five dux. Hæc Pagnin. Unde ducum Periarum illustrium nomina sunt Phana- spes, Pharmaces, Phartabas.

Quinto, quoad more Holofernes superbia, fastique, æque ac luxu & luxuria similis fuit Nabuchodonosori, adeoque à Joseph victus, castigatus est, ut patet ex seq. Græca addunt Nabuchodonosor duxisse Holoferni, se cum totis copijs subduciturum: *Expediat, ait, in foveam meam super eos, & operiam omnem terram in pedibus virtutis mee, &c.*

V. 18. A. ET DEIIT UT EGREDERIS COVERTARE OMNE REGNUM OCCIDENTIUM.] Græca fuisse hoc regis mandatum enuntiat, ajuntque: *Hæc dicit magnus Rex, Dominus omnium terra. Ecce tu egredieris à facie mea, & super totam terram, qui super israhelam virtutis consilium, pedum ad eorum, viginti milia, & multitudine equorum cum eorum assessoribus, multitudine inquam, duodecim myriadam, seu centum, & viginti milium, & centis in actum, five peractum israhelam omnem terram, que ad occidentem est, quæ vix non verba non ademptorant. Et ipsi denotantur, ut terram & aquam præparent, quæ egredietur in foveam meam contra israhel, & operiam omnem faciem terra pedibus meis exercitum, & dabo israhel in derectum me, eorumque valentes velles æque corruet & implentur israhel. Foveam totam mortis eorum excudam, complentur: israhel quoque tandem captivum non agam, seu perierit in terra omni extrema. Tu vero egredieris præcepisti mihi omnes foveas, & israhel israhel dedit, & tu mihi est in diem redargutionis eorum essefocutus. Contra eis verò, qui rebelles & imo- reges sunt, non pariet scilicet suis, quoniam eis in anni terra in & in eadem & derelictum dei: quæ terra erit, & vobis regni mei, quæ locuti sum, in eam faciam in meum*

A. me. Tu vero non transgredieris volumina verborum Domini, sed præcipis præceptis, sunt præcepisti: & nihil cavilaberis, ut ea facias.

Nota in his Regis verba *ut denotantur eis, ut mihi æquam & terram præparent, quos significat verus Petrarum mos, qui volentes gentem aliquam sibi subjugare, ac ab ea postulant, ut illa se Peria dederet, ab ea petebant terram, & aquam, quasi servitutis symbolum. Hæc duo enim ad vicam humanam sunt necessaria. Unde Attil. lib. 1. Rhetor. *Pretere terram & aquam, inquit, servare est. Hinc cum Darius Hyflapsus à Spartano pollularet terram & aquam in signum dotis ionia, Spartani legatos ejus con- pectant in puteam, dicentes ut inde terram & aquam haurirent, quem ad Dardum d-ferrent, uti narrat Herodotus lib. 7. Unde Xerxes Darius filius non est aquas mitte- re legatos ad Spartanos, qui ab eis terram & aquam poscerent, ait Hero. lib. 8. & Diod. lib. 11. Hinc Alexan- der magnus apud Carthum lib. 3. cum Dario Codomano de Peris conficiatur, in oratione ad milites hæc Darii Hyflapsi, & Xerxi arroganciam insimulat, uti meminerit in quo Peris dimitare, qui terram & aquam postulare sunt soliti: isaque his, qui ic illis loquuntur, neque fontium basulum, neque cibus, terra fruges relinquunt. Rursum Herod. lib. 4. narrat Darium Hyflapsi ab Indisthro Sytharum Duce postulare terram & aquam. Et cum ille misisset eum, marem paravit, & quonque sagittas, Darius opi- nio erat, *scythas sibi sedere, & terram & aquam, quod non quidem in terra gignatur, & eodem quo hominis fru- ctu vixit: terra autem in aquis nascatur, ideo vero fit e- quo assimilans: at sagittis dandis suum isporum robur tra- dere.***

B. ET EQUITUM SAGITTARIORUM QUODDAM.] Græca habent 120. milia, ut jam advide- mus; ubi videtur esse mendium in numero, & delendo esse & cephra, ut maneat 12. milia, qui habet Noster. Quis enim tot milia equorum in actum eduxit? Sane Da- rius contra Alexandrum eduxit equitum duxaxat 44. milia, pedum ducenta, ait Curtius lib. 4. nisi quis dicit equitum sagittariorum hic fuisse 21. centorum vero equi- tum lanceis, fassilis, bipennibus, &c. armatorum fuisse tot. milia, ut utrique junctis fierent 120. milia. Fortè in Græcis dempto centum, legendum est 20. e qui- bus 12. milia fuerint sagittariorum, uti etiam habet Græ- cus, ceteri aliteris armaturæ.

V. 18. B. VENIT AD MAGNOS MONTES ANGI, QUI SUNT A SINISTRO CILICIA.] Angi erga tum montes vocabantur, qui erant à sinistro Ciliciz, ex qui- bus ortus est *Philus Angani*, de quo Curtius lib. 3. apud Herodot. lib. 7. nominatur *Rangani mons magnus:* & apud alios.

V. 18. C. ESSEBAGIT (expugnabit) AUTEM CIVITATEM OPINATISSIMAM (famosissimam, opibaque & ro- bore nominatissimam) MELOTHI (Meloth Hebr. id est quod plurimè, scilicet opum, & hominum: talis enim erat in Melothi) PRÆOAVITQUE (prædatus est) OMNES FILIOS THARIS] Hi sunt de quibus dicitur 2. Machab. 4. 30. *Contigit Tharistis, & Melothis insidiosis movere, et quid d-derentibus Regis amonitione dno essent d-cti. Tharist enim fuit nepos Japhet, Geneti- to, quo mare mediterraneum, & Cilicia ejus terminus, indeque quodvis mare vocatum est Tharist, uti dicit Tiazæ 2. 16.*

V. 18. D. MARRA] Græca habent *Arbona*, URQUE AD SINIS JAPHET] significatur Joppæ, ubi erat Scythius, quæ & hodie vocatur *Jarba*, ac Turcia Zo- pha: nam, ut ait Ptoleus lib. 5. cap. 3. *Vixit Joppæ Pharaonem antiquæ terrarum innotuitum, ut ferunt.*

V. 18. E. AEDUXITQUE] Græcè, *εινήλας*, id est, circum- dedit, cinxit.

V. 18. F. ET SUCCENDIT OMNIA FÆTA,] Græca habent: *Græcè & avocata aliter dicitur, ubi dicitur, agris derelictis, quæ, jussu israhel amicos in ore gladii percussit.*

CAPUT TERTIUM: SYNOPSIS CAPITIS.

REGES SYRIÆ & MESOPOTAMIÆ EX METU SE DEDUNT HOLOFERNI, QUI TAMEN FEROCITER URUM URBS, LUCOSQUE DEUS DESTRUXIT, UT SOLUS NABUCHODONOSOR QUASI DEUS COLERETUR.

1. Tunc miserunt legatos suos, univerfarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet, Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Lybæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt: 2. Desinat indignatio tua circa nos: melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno, & subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servituti nostræ damna patiamur. 3. Omnis civitas nostra, omnique possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta bouum, gregesque ovium, & caprarum, equorumque & camelorum, & universæ facultates nostræ, atque familiæ, in conspectu tuo sunt; 4. sint omnia nostra sub lege tua. 5. Nos, & filii nostri, servi tui sumus. 6. Veni nobis pacificus Dominus, & utere servitio nostro, sicut placuerit tibi. 7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem civitatem, & omnem inhabitantem terram. 8. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxilios viros fortes, & electos ad bellum. 9. Tantuque metus provincis illis incubuit, ut univerfarum urbium habitatores principes, & honorati simul cum populis, exirent obviam venientibus, 10. excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibis. 11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris miugare potuerunt: 12. nam & civitates eorum destruxit, & lucos eorum exeidit. 13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes Deos terræ exterminaret, videlicet, ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subjugari. 14. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa, 15. acceptoque civitates eorum, & fudit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit univerfum exercitum virtutis suæ.

VERB. 1. Tunc miserunt legatos] Sic Alexander Magnus reverti voluit Babylonem, ait Curtius, quia nunciabat ut in legatos ex discessit terrarum orbis partibus undique Babylonem consensisse, ejusque adventum expellere. Adeo tantum orbem nominis ejus terror invaserat, ut omnia gentes, velut desinat sibi regi adorarentur.

Syræ] Ibris Ægypti, cujus caput est Damascus quæ inde dicta est Damafina, cujus rex fuit Benadad, Rabin, Hazael, j. Reg. 10. & cetera. Complectitur Antiochiam, Phœniciam, Judæam, Palestinam, Mesopotamiam, Assyriam, triæ Plinio lib. 5. c. 12.

Sobal] est Syriæ pars, quæ à Prolemao, Serabone & Minto, Sophone dicitur, de qua in libris Reg.

Lybia] Nonnulli suspicantur legendum Licia, eò quòd Lybia sit in Africa, longæque abstr. à Syria. Verum terror Nabuchodonosoris fuit tantus, ut ad Lybiam pervadere potuerit, ut fama de terror Alexandri magni penetravit ad Garamantes, & Indos.

VERB. 2. UT VIVENTES SERVIAMUS NABUCHODONOSOR REGI MAGNO] Verè Alexander magnus apud Plurarchum lib. 2. de fortuna Alex. ajebat: multos nominatim esse magno.

VERB. 7. Tunc obierunt] (Holofernes) OS MONTIS] Syriæ, parà Caïa, Libano, & Antilibano, inter quos sita est Damascus, cujus campos fertiles tempore messis occupavit Holofernes, ut dicitur est c. 1. v. 17.

VERB. 10. EXCIPIENTES EUM CUM CORONIS ET LAMPADIBUS, DUCENTES CHOROS IN TYMPANIS ET TIBIS] Corona enim est insignis regis, cui olim lampades accende, sive ignes præferrebanur, docet Tertul. in Apolog. & Xiphilinus in Nerone. Audi Curtium

A 15. Bagifanos Babylonia aris] regio pecunia castis obtinuit vulgari Alexandre effusus, totum iter scribit, coronisque confecerat, argenti aut arboris ab utroque latere dispositis, qua non tunc modo, sed etiam olim adorianz ornataverat. Vide dicta Jeremie cap. 1. 13. ad illa: Ollum succinum ego vides.

UT LUCOS EORUM EXCIDIT] cum Diis & idolis, qui in lucis more gentium, regentes hanc oblectantem colebantur, ut dixi in lib. Reg.

UT OMNES DEOS EXTERMINARET, UT IN SOLUM DICERETUR OVIS.] Vide quòd assergat fultus hominis, qui obtulit se terram esse & pulverem, Deo & divinitati bellum indicit, ipseque vult haberi & coli ut Deus, imò Iolus Deus. Et hoc etiam, quia victrix Arphaxad. Verè Darius apud Curtium lib. 4. Fragilitas humana, inquit, nimia in prosperis rebus abire solet. Similis fuit status Luciferi Isaie 14. 15. & Pharaonis Ezech. 29. v. 3. & Regis Tyræ Ezech. 28. ideoque omnes item, regnoque & vita depici meruerunt. Superbia ergo mera est insania, quæ hominem facit quasi Titanem, non gigantomachum tantum, sed & theomachum, ut Deum quasi ad duellum provocare audeat, perinde ac ficans elephantum, mus lionem ad certamen provocat.

B IN TERRA GABAA] id est, in terram clivum, & montosam. Hanc enim Hebr. significat Gabaa. Græca habet: Pons Jerusalem fac. en. vel in planitiem Edalem prope Dora. am. qua est i regione Syria magna Judæa, & caput metris est inter Gabaa, & Schyopolam. Unde Serarius pro Judamias suspicatur legendum, Det haec Syria, ait Arias, est tractus perpetui clausus & divisus, sive casta dicitur terra hostilis, ut sunt fauces & angustia montium.

CAPUT QUARTUM: SYNOPSIS CAPITIS.

JUDAI METU HOLOFERNIS SE MANIUNT, AC INDUTI CILICIIS, & CINERE, DEI OPERI INCLAMANT. CONSOLATUR EOS ELIACHIM DOMINUS, & DEI OPERI PROMITTIT, SI IN ORATIONE PERSEVERENT.

1. Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Juda, timuerunt valde à facie ejus. 2. Tremor & horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem, & templo Domini quod fecerat ceteris civitatibus & temporibus eorum. 3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum u jusque Jericho, & præoccupaverunt omnes vertices montium: 4. & muris circumdederunt vicos suos, & congrega-

veretur

M. mores illos: Moysi servi Domini, qui Amale, &c. v. de habitum Exodus 17. ubi etiam explicat. Nota Elachim v. qui ac Moyses duo hic ad bellum praecipit, primum ut Deum invocet, ad hoc victoriam possident, & expectent: secundum ut urbes suas maniant, transitus occurrant, omniaque humana praedia ad restituendum conqui-

rant. Deus enim non adjuvat desidia, sed laborantes & pugnatores. Vnde hoc gentilis Cato apud Salustium in bello Carth. dicitur: *Nos non, neque supplicatibus mulieribus auxilia Deorum paravimus, vigilando, agenda bene consulendo, praesertim omnia cedant: nimirum, Altitonno adjuvat non timore, sed tenore.*

CAPUT QUINTUM:

SYNOPSIS CAPITIS.

Achior dux Ammon Holoferni dat consilium, ut inquirat, an Judaei in Deum suum peccaverint. Sic enim ab eo expugnari facile posse, alioqui Deo suo eos protegente esse inexpugnabiles. Quare magnates Holofernis desistant, Achior mori.

1. **N**Unciatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israel prepararent se ad restituendum, ac montium itinera conclusissent, 2. & furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & duces Ammon, 3. & dixit eis: Dicitis mihi quis sit populus iste, qui montana obidet: aut quae, & quales, & quantae sint civitates eorum: quae etiam sit virtus eorum, aut quae sit multitudo eorum, vel quis rex militiae illorum, 4. & quare praeter omnes, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace? 5. Tunc Achior dux ammon filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto, qui in montana habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo. 6. Populus iste ex progine Chaldaeorum est. 7. Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, quaerant in Terra Chaldaeorum. 8. Deferentes itaque circumonia patrum suorum, quae in multitudine deorum erant, 9. unum Deum cœli coluerunt, qui & praecipit eis ut exirent inde & habitarent in Charan. Cùmque operisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. 10. Cùmque gravaret eos rex Ægypti, atque in adificationibus urbium suarum in luto & latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis. 11. Cùmque ejecissent eos Ægypti a, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum servitium revocare, 12. fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquae quasi murus solidarentur, & isti per sicco fundum maris perambulando transirent. 13. In quo loco dum innumerabili exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis cooperatus est, ut non remaneret vel unus, qui factum pollens nunciaret. 14. Egredi vero mare rubrum, deserta Sinae montis occupaverunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. 15. Illic fontes amari obdulgati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consecuti sunt. 16. Ubicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque securi & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis & vicit. 17. Et non fuit qui insulcraret populo isti, nisi quando recessit a cultu Domini Dei sui. 18. Quotiescumque autem praeter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in periculum, & in gladium, & in opprobrium. 19. Quotiescumque autem potaverunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem restituendi. 20. Denique Chananeum regem, & Jebusum, & Pherezium, & Henegum, & Heveum, & Amorrhæum, & omnes potenties in Hebron prostraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipsi possederunt. 21. Et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. 22. Nam & ante hos annos, cùm recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt praesulis a multis nationibus, & plurimorum captivi abducti sunt in terram non suam. 23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana haec omnia, & iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. 24. Nunc ergo, mi Domine, perquire: si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum, ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subiugati erunt sub iugo potentiae tuae. 25. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo tuo, non poteramus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium universae terrae. 26. Et factum est, cùm cessasset loqui Achior verba haec irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interherere eum, dicentes ad aliterum: 27. Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus ejus, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnae? 28. Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cùm capti fuerint potenties eorum, tunc cum eisdem gladio transferberabimur: 29. ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terrae est, & praeter ipsum alius non est.

VERS. 1. **F**ILII ISRAEL PRÆPARAVERT SE AD RESTITUENDUM.] Addunt utraque, *Et ut campis recessissent sanctas, si est, obitacula, v. g. fossas occultas, muros, & palos acutos, in quae transientes incute Assyrii converteret vel impingerent.*

ET DIXIT IBI DICITE NERE QUIE SIT POPULUS ISTE?] Hinc rursus colligitur haec non sub Manasse, sed sub Xerxe contestum. Nam sub Manasse & ex Manasse ac primoribus Judaeorum captivos se cognoverunt Babyloeni & Assyrii quo & qualis esset Judaeorum populus. Unde

Unde qui sub Manasse hæc contigitisse volunt, dicunt hæc Holofernis interrogationem non esse ignorantis, sed mirantis & indignantis. ac Judæos quasi viles contemnit.

A *Infertur excidium. Desine peccare & vive ut non peris.* Genitio ergo peccatorum simulanda est Dei vindicta & excidium: non peccatis verbis speranda est securitas, & felicitas.

VERS. 4. ET QUARE PER OMNIAQUE QUI HABITANT IN ORIENTA] Græci habent: in Occidente.

VERS. 5. TUNC ACHIOR DUX OMNIUM MILITUM AMMON] Serarius (sub filiis Ammon comprehendit quoque Idumæos. Hi enim cum essent fratres Judæorum [Jacob enim patrem Judæorum erat frater Esau, sive Edom patrem Idumæorum] cum eos invadere vellent, vocavit se Ammonitas, non Idumæos, ne palam male audiret, quod fratres suos oppugnavit. Hinc 1. Paral. 50. 1. dicitur: *Congregati sunt filii Moab & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Jherosolam.* Ubi videtur à filiis Ammon Ammonitas distingui. Ubi liber ille traditionum: *Ammonitas ad Idumæos vult intelligi, quod revertentes patrum nomina noluerunt in propria habere nomina contra Israel, sed transfigurabant se in habitum Ammonitarum.*

VERS. 6. POPULUS ESTE EG PROGENIE CHALDÆORUM SIT] quia Deus Abraham Hebræorum patrem eduxit de Ur urbe Chaldæorum, Genes. 11. 31.

VERS. 9. DECEDERUNT IN ÆGYPTUM, ILICQUE PER 400. ANNOS EG MULTIPlicati SUNT] Hos 400. annos numerat egressu Abraham ex Chaldæa & Haran: nam aliquo tempore in Ægypto habitavit dumtaxat 115. annis, nisi ostendat Exod. 12. 40.

VERS. 13. AQUIL COOPERATUS EST] Pharo cum omnibus suis. Recensit Achior miracula, quibus Deus Hebræos ex Ægypto perduxit in Chanaan, quæ omnia explicuit in Exodo.

VERS. 17. ET NON FUIT QUI INSULTARET POPULO ISTI, NISI QUANTO EXCESSIT A CULTU DOMINI DEI SUI.] Dicit hæc servus Deo: sic enim Deus te facit inexcusablem, & omnibus hostibus superiorum. Sin autem: sicut te à quibusvis subigi & concitari. Item dicitur verbes & regna, eorumque reges & principes. Ausi gravet hæc de te dixerunt Iherem propheta: unus est S. Hier. Epul. 12. *Miser, & c. peccatis barbaris fueris, nabis videris Romanus fugator exercitus.* Alter D. Ambr. ferm. 85. *Civitas non nisi propter civium peccata*

VERS. 18. NAM ET ANTE HOS ANNOS, CUM RECESSERAT VIA (religione & lege) QUAM DEBERAT ILLI DEUS, &c. CAPTIVI ARDENTI SUNT] à Nabuchodonosor in Babyloniam, quæ celebratissima, & propria Judæorum fuit captivitas, & quæ sub Cyro redierunt, talis verò non fuit illa, quæ contigit sub Manasse: nam illa non fuit universalis. Alia verò captivitas decem tribuum sub Ezechia facta à Salmanassar patre non fuit universalis, quia non fuit omnis, puta 11. tribuum, sed decem dimittatur. Rursum illa fuit perpetua, quia et illa nunquam redierunt Israeliticæ.

B *Addit Græcus: & templum Dei ipsum felleum est in p. quæstrum.* Variabil. solo equatum, quia à Chaldæis combustum. Hinc patet post excidium Jerusalem hæc contigit. Bellam. verò, Serarius & alii, qui volunt ante excidium hæc accidisse, respondent verba hæc à quopiam inserta esse Græco textui, eo quod desint in Latino, ideoque parvi esse faciendæ. Alii respondent Manassæ sua idololatris vitiosissime, abjecisse, & prophane templum, imò multis in locis illud diruisse & quasi solo equalis.

VERS. 19. NUN POTERIMUS RESISTERE IIS, QUORUM DEUS HOCUM DEHODIT ILLOS.] Jam si Deus pro nobis contraxerit? Rom. 8. Hæc verba biblicè moventur Holoferni, ut Achior desinat morti, eo quod nullum Deum agnosceret, nisi Nabuchodonosor.

UT SCIAT OMNIS GENS QUONIAM NABUCHODONOSOR DEUS TERRÆ EST] rellæ terra, quia nihil juris vel virium habet in cretum, nec ultra terram eus potestas se porrigit. Quocirca falso vult esse Deus. Deus enim dominatur tam celo quam terræ. Cur ergo superbis se insans, o vermice terre, & Deum coeli ad diellam provocas, ut eum divitiarum tua privas & delectas? Prædicator Tertul. Apolog. 13. *Ego, inquis, religiofus in Deum, qui sui illum proprium Imperatoris. Desine aliter Deum credere vel colere, argue ita & hunc Deum dicere, cui Deus ego es.*

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Holofernes Achior ligatum mittit in Bethuliam, ut ea capta, ipsum cum civibus occidat: benignè eum excipit & solatur Indæi.

1. Factum esse autem cum cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: **2.** Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israel defendatur à Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor: **3.** cum percussiveris eos omnes, sicut quæ hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israel tecum perditione disperiet: **4.** & probabis quoniam Nabuchodonosor Dominus sit universæ terræ: tuncque gladius militie meæ transeat per latera tua, & confixus cadet inter vulnera Israel, & non respicabis ultra, donec extermineris cum illis. **5.** Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse. **6.** Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce hæc hæc hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladii penas exeperint, ipse simul nitioni subiaceas. **7.** Tunc Holofernes præcepit servis suis, ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israel. **8.** Et accipientes eum servi Holoferni, profecti sunt per campestris: sed cum appropinquassent ad montem, extierunt contra eos fundibulari. **9.** Illi autem diverentes à latere moeris, ligaverunt Achior ad arborem manibus, & pedibus, & sic vincum relictis dimiserunt eum, & reversi sunt ad dominum suum. **10.** Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populii illum statuerunt, percunctati sunt quid rerum esset, quod illum vincum Assyrii reliquissent. **11.** In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel. **12.** In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia que locutus ipse fuerat ad Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holoferni voluisset propter hoc verbum interficere eum, & quemadmodum ipse Holofernes iratus jusserit cum Israelitis hæc de causis tradi: ut, dum vicerit filios Israel, tunc & ipsum Achior diversis jubeat interire supplicis, propter hoc quod dixisset: Deus coeli defensor eorum est. **14.** Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus occidit

cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes preces suas Domino effuderunt, 15. dicentes: Domine Deus caeli & terrae: intueere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & tacitam sanctorum tuorum attende, & offende quoniam non derelinquis praefidentes de te: & praefidentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias. 16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, 17. Dicentes: Deus patrum nostrorum, ejus tu virtutem praedicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas. 18. Cum vero Dominus Deus nosse deditur hanc libertatem reversis suis, fit & tecum Deus in medio nostri: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converteris nobiscum. 19. Tunc Ozias, finito consilio, fuscipit eum in domum suam, & fecit ei cenam magnam. 20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio recesserunt. 21. Postea vero convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Isracl.

VERB. 3. QUONIAM PROPHETASTI] id est, praedixisti, A
non ex oraculo a Deo accepto, sed ex humana prudentia, & priorum temporum experientia.

VERB. 4. NON RESPIRABIS ULTRA, & DOMUS INTRINSECA] *non dicitur resisteri ultra, & domus intrinseca, nam qui non respicit, jam est extra: manus & mortuus: sed superstitias ad gladius transferit per latera tua, & ut nullo modo cadat, ita licet, ut non respicit ultra, hoc est, dicitur omnino exanimari & extremis viribus esse illi.*

VERB. 6. ILLODEU POPULO SOCCUBERIS] q. d. videris, à Achior, occultus Judaeorum socius & fautor,ideoque non proditor: quare vade ad illos quorum societatem meo praesertim, estoque apertus mahi hostis, ut illi fiant, ut quorum in hostilitate es locutus, corundem in interfectione vindictae merei sis particeps.

VERB. 10. POKERÓ PILLI ISRAEL DESCENDENTES DE BETHULIA, VENIUNT AD SUU] Bethulia erat urbs Gallitiae in tribu Zabulon sita in monte, inter leucis distans à Doukan, ubi Joseph à fratribus captus, & tunicam poly mra ipsolatus est. Adiant Bezaecus et Adrich, et tamen hodie eidem vestigia castrorum Holofernis tenent. Bethulia Hebr. idem est quod *vigilantia* Deo. Ipsa enim quasi virgo intacta est ab exitu Holofernis per castrum Judith.

Porro Bethulia proprie erat tribus Zabulon, ideoque ad regnum Isracl, sive decem tribuum pertinens: sed is in Assyrium abductis tribus Juda, cum ac plures alias Israclis populos sibi vendicavit: tota enim Chanana à Deo data erat vestris Jacob, quorum parte abducta, ceteri superstitis, puta Judaei, quasi fratres in decem tribuum quasi fratrum suorum hereditatem iure propinquitate & naturae succederunt.

VERB. 11. IN DIEBUS ILLIS ERANT ILLIC PRINCIPES OZIAS PILLUS MICHA OR TEREU SIMON, & ET CNABRI, QUI ET GOTHONIA] Licet enim Bethulia esset in tribu Zabulon, tamen ex alia tribu, puta Simon habuit Ducem, ut toti Isracl praefuere Judices ex vestris tribubus oriundi. Hinc & Ozias hac c. 8. 3. vocatur *Princeps* Judae, & c. 15. 2. *Princeps populi Isracl*. Lyran. Et Dion. cenitae Oziam & Charmi iussit sacerdotes saniores, quos in Graeco vocantur presbyteri. Sed 17. 2. 4, id est, presbyter vocatur senior & major aetas, sive laicus sit, sive sacerdos. Hinc rursus hoc videtur non contigisse sub Rege Manasse, sed post captivitatem sub Ducibus Ozia & Charmi.

VERB. 12. ET FACIEM SANCTORUM TUORUM] Graeco *sanctificatorum*, id est, adhibitorum tuorum, qui scilicet per circumfessionem tibi dicant, & tunc rursum per jejunium orationem, & de supplicis preces totos te rursus lacrimant, id est, dicant & conerant.

QUONIAM NOM DEBELENTIUM PROPHETASTI DEUS] hoc est, confidens in te, hi enim pra omnibus, & ante omnia sunt quasi Deum operum suorum diacem & belli duces, ac per eum certam sperant victoriam. Sic S. Germanus ut grassiam incendium ager evaderet, ab aliis se movere *per dei praesumptio* meo *merito* p. 47. 2. 17. Beda lib. 1. hist. Angl. c. 19.

PRAEFIDENTES DE SE] id est (sibi, suisque viribus praefidentes: unde explicans subdit, & DE SUA VIRTUTE GLORIANTE NUMILLAS.] Anst S. Bern. lib. de grad. humilit. grad. 9. *Quia alias se praesidere putat, quomodo non plus de se, quam de alio praesumit? Remota in se omnia virtutes, ut simul sit virtus in seipso, non vocatus accedit, non missus se intravit, virtus in ordinata, respicit falli, quod ipse non fecerit, aut adveniat, non restitit fallum, nec pulebris existimat ordinatum. Judicat judicant, praesidit praeducant.*

CONSOLATI SUNT ACHIOR] non tamen eum consilii suis adhibuerunt, vel bello praeriterunt, quia transugrammatis suspecta est fides, sic enim Judith sic transugrammatis ad Assyrios, Chusai ad Babylonem. Reg. 17. Simon ad Trojanos, Zoporus Dazil Hyslipsis dux ad Babylonios, eos hostibus ius tradiderunt.

POSTEA VERO (post relationem & convivium frugale) CONVOCATUS EST OMNIS POPULUS, & PER TOTAM NOCTEM INTRA ECCLESIAM ORAVIT] Nam ait S. Hieron. Epist. ad Eustochium: *Non solum per convivia, sed et in domo, & in ecclesia, & in templo, & in laetitia, & in tristitia, & in institutione, sicut in somno, ut semper oraret: ut sicut non possit esse sine legere, & psallere. Tertull. Apolog. 39. refertur Gentium de crapula. Christianorum calumniam, qua in eos peccabant illud Drogens: *Megaresse abestant quasi crastino die morturi, adstant quasi nunquam morturi, Agrippa, id est, convivium omnibus Chrii ante post Eucharistiam commane charitatis, ita describit: Non prius desistuntur quam ante ad Deum praerogatur, edunt quantum sibi vult, bibunt quantum judicis est utile, ita sicut vult, ut qui meminerit etiam per seculum adorandum Deum sicut in facilius per quosdam dicuntur audire. Postquam mortuorum in laetitia ad quos de scriptura, sancta, vel de propria ingenio potest praerogatur in medium Deo canere: sine prole in quomodo habere. Atque oratio convivium dicitur, unde dicitur non in convivio, sicut in convivio, neque in laetitia, & in tristitia, nec in emptio: laetificatorum, sed ad eandem eum in modesta, qui non tam eum conviviorum, quam desipit. Legent hae: siles & primorum Christianorum in convivis frugalitatem & pietatem imitentur. Nota *non extra ecclesiam, id est, intra Synagogam*, hoc est, convocationis & orationis locum, qui exte de Graeco *synagoga*, dicitur: nam Judaei templum non habebant in Bethulia, sed tantum in Jerusalem, Synagogam vero loco templi habebant in singulis urbibus majoribus.**

VERB. 13. VIDE HIC PARTER ANTIQUITATEM NOCTURNORUM VIGILANTIA, qua magnis fessis, vel ob urgentes calamitates totus populus pervigilabat in templo Jerusalem, & extra Jerusalem in profucha (ut habet Graeco: *synagoga*) in synagoga vacans orationi. Unde Josephus in vita sua: *synagoga*, inquit, die populus convenit ad praerogatur, & quoniam vocant praerogatur domum ampliam. Idem Philo de vita Moysi lib. 3. *synagoga*, inquit, designat in populo Sacra praerogatur loca, quae praerogatur vulgo nominant.

De sacris hae vigiliis, vid. S. Basil. in Tit. 114. Euseb. l. 6. hist. c. 7. Tertull. l. 2. ad uxorem c. 4.

CAPUT SEPTIMUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Holofernes obsidione cingit Bethuliam, aqueductum incidit, fontes occupat, itaque siti obsessos ad detritum fugiendam cogit, sed Ozias suadet, ut ad quintos dies opem expectent.

1. **H**olofernes altera die præcepit exercitiis suis, ut ascenderent contra Bethuliam. 2. Erant autem pedes bellatorum centum viginti milia, & equites viginti duo milia, præter præparaciones virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciâ & urbibus universæ juvenens. 3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, & venerunt per eripidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma, usque ad Chelimon qui est contra Elistrion. 4. Filii autem Israel aut videtur multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super caput suum, unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. 5. Et assumptas arma sua bellica, sederunt per loca, quæ ad angustis iuneris tramitem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea tota die & nocte. 6. Porro Holofernes: dum circum per gyrum, reperit quoddam fontem, qui infusebat, aqueductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret: & incidit præcepit aqueductum illorum. 7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus fontem videbatur haurire aquam, ad refocilandum potius quam ad potandum. 8. Sed filii Ammon & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israel, non in lancea nec in sagitta confidimus, sed mones descendunt illos, & muniunt illos colles in præcepto confidit. 9. Ut ergo sine congressione pugne possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficias eos, vel ceræ fatigati tradent civitatem suam quam putant in montibus positam superari non posse. 10. Et placuerunt verba hæc eorum Holoferne, & eorum fatiditibus ejus, & constituit per gyrum centenarios per singulos fontes. 11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, descenderunt eisternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem, unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. 12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, femineque, juvenes, parvuli, omnes simul una voce 13. dixerunt: Judicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manus eorum. 14. Et ideo non est qui adjuvet, cum prostreramus ante oculos eorum in siti, & perditione magna. 15. Et nunc congregate universos qui in civitate sunt, ut spontè tradamus nos omnes populo Holofernis. 16. Melius est enim ut capivi benedicamus Domini, viventes, quam moriamur, & simas opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, & infantes nostros mori ante oculos nostros. 17. Contestamur hodie cælum & terram, & Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundum peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu milium Holofernis, & sit finis nobis brevis in ore gladii, qui longior efflucit in ariditate sitis. 18. Et cum hæc dixissent, factus est fletus & ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, & per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes: 19. Peccavimus cum patribus nostris, injustè egimus, iniquitatem fecimus. 20. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello iudica iniquitates nostras, & non tradere contentes te, populo qui ignorat te, 21. ut non dicant inter Gentes: Ubi est Deus eorum? 22. Et tunc fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent, 23. exurgens Ozias infusus lacrymarum, dixit: Abquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam. 24. Forsitan enim indignationem suam abdicet, & dabit gloriam nomini suo. 25. Si autem intransactis quinque diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

Vers. 1. CENTUM VIGINTI MILIA (Græca habent 170. milia pedum) DEQUIBUS MILIA Accellit ergo auxiliares copias, & novorum equitum decem milia: nam c. 1. 7. tantum recessit sunt equitum decem milia. Hæc auxilia subministrabat Nabuchodonosor, qui & ipse cum toto exercitu robore subsequi destinavit, ut habet Græci c. 1.

Vers. 2. A LOCO QUI DICITUR BELMA VIEQUE AD CHELIMON] Belma est urbs ad radices montis, in quo sita est Bethulia, quæ à Brocardo Abelina vocatur. Ibidem juxta Dothain est urbs Chelimon, vel ut Græci habet Cynomonin urbs que castra meturus est Holofernes, ut habet Græci aciem] inhiavit ad pugnam & urbes oppugnationem.

Vers. 6. QUOD FONIS, QUI INFUSEBAT, ABV DUCTUM &c. DIRIGEBAT] hoc est. aquam in urbem per aqueductum transmanderet, id est. aqueductum incidens Holofernes aquam ab urbe avertit. Suspocatur Serarius pro divergens legendum divergat, id est, irrigaret, sed 70 dirigeret ita plane hinc loco convenit. Fons enim per canalum aquam dirigit & transmittit in urbem.

Vers. 8. FILII AMMON ET MOAB ACCESSERUNT AD HOLOFERNUM] Græci habent, Principes Ammon & Moab. A Cap. in Eisternam etc.

A Mosabici. Idemque enim invasentes Judæos singulant se esse Ammonitas, ut dixi c. 1. v. p. Et ergo Isaacus Holoferni, ut fontes occuparet, itaque Judæos sit confecerit.

Mythice: Tunc incidit diabolus aqueductum, cum facit intertempore studii inter artem. Erant autem non longè à muris fontes, degmat a Pholo (phæram) quo fecerit & confectis aliis quod confectus solentem. Erant autem non longè à muris ad refocillandum potius quam ad potandum: ita Rabanus, sic & S. August. in Psal. 77. & S. Greg. in cap. 4. Cant. Rursum incidit diabolus aqueductum, cum nos ab oratione avertit: per orationem enim quasi canalum omnis Dei gratia in nos infuit, unde et locuti diabolus nos sperat & caput.

DIVERGENTIS CIVITATEM ET COLLECTIONIS AQUARUM.] Addit Græci: Et transfusus, sunt solentis eorum. 23. juvenes discesserunt per sitis. 24. tradidimus in solentis civitatis. 25. transmissus portavit. 26. non est ultra restit in eis.

TUNC AD OZIAM CONGREGATI.] sitis confectis potalantes magnis vocibus, ut Bethuliam Holofernem deceret. Nihil enim atrocius obestis accidit, quam sitis: longè enim acrius cruciat sitis, quam lames, unde Dives urbem quamvis obsessis solent avertit aquas, ut civis sitis conficiant, itaque ad collectionem cogant: juxta illud

R. Ad.

Adhuc lingua lassata ad palatum ejus in fili. Thren. 4.
 Nota est Lyimachi regis Bacedonum historia, qui cum in Thracia aquae penuria sitique laboraret, se cum castris tradidit hosti, sed hausta aqua exclamavit: *O dii! quidam parva voluptatis sanxerunt ut regem servum offerret?* Iacob dilecti cupidi, qui pro puncto voluptatis se municipia emittunt infensali Holoterni, hoc est, diaboli, qui eos in ge-

henna, sui concitavit, ut clamaret cum divite epulone: *Pater Abraham miserere mihi & morte Lacarum, ut in curat extremum digne facis in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hoc flamma, Leta. 6.*

FACTUS EST PLURIS ET UTULATUS MAGNUS VARIIS.
 IN ECCLESIA, J Graece ἰσχυροῦς, id est, in synagoga, ubi erat locus orationis.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensetur Judith profapia, solitudo, cunctis, jejunia, castitas. Ipsa principes similes increpat, ac patrum exemplo in spem opis divina erigit.

1. **ET** factum est, eum audisset haec verba Judith vidua, quae erat filia Merari, filii Idox, filii Joseph, filii Oziae, filii Gedeon, filii Raphaam, filii Aehitob, filii Melchiae, filii Enan, filii Nathaniae, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben: 2. & vir ejus filii Manasses, qui mortuus est in diebus captivis hordateae: 3. instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit aestus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis. 4. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, & mansibus sex. 5. Et in superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, 6. & habens super lumbos suos elicium, jejunabat omnibus diebus vitae suae, praeter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel. 7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis boum & gregibus ovium plenas. 8. Et erat haec in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum. 9. Haec itaque eum audidit, quoniam Ozias promississet quod transacto quinque die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. 10. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consentit Ozias, ut tradat civitatem Assyris, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? 11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? 12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. 13. Possitis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituisse ei. 14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, & indulgentiam ejus fusi lacrymis posulemus: 15. non enim quasi homo, sic Deus commanabatur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. 16. Et ideo humilemus illi animas nostras, & in spiritu consulti humiliter, servientes illi, 17. dicamus stentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic sciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur: 18. quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adoraverunt Deos alienos, 19. pro quo seelere dati sunt in gadium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum necimus praeter ipsum. 20. Expectemus humiles consolationem ejus, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus innumerorum nostrorum, & humiliabit omnes Gentes, quaecumque insurgunt eontra nos, & taceat illas sine honore Dominus Deus noster. 21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tenent sunt patres nostri ut probarentur, si verè colerent Deum suum. 22. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amici effectus est. 23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, & omnes qui plauerunt Deo, per multas tribulationes transierunt haec. 24. Illi autem, qui tentationis non suspexit eum timore Domini, & impatiens suam & improprium murationis suae contra Dominum proclerunt, 25. exterminati sunt ab exterminatore, & a serpentibus perierunt. 26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quae patimur, 27. sed reputantes peccatis nostris haec ipsa supplicia minorae esse, flagella Domini quibus quasi servi corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram evenire credamus. 28. Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri: Omnia, quae locuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam audivi sancta es, & times Deum. 30. Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognovimus: 31. ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, & orate ut firmum habeat Deus consilium meum. 32. Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego exeam eum abra mea: & orate, ut sicuti dixisti, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. 33. Vos autem nolo ut ferretur mihi actum meum, & utque dum renunciem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. 34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda: Vade in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

VARI. **J**UDITH VIDUA] Nonnulli censent Judith esse nomen commune, sicut est abra, sed haec heroine appropriatum, וַיִּקְרָא יְהוָה עִימָהּ אֵת, quod Iudaea, unde יְהוָה יְהוּדָה, & per causam, Judith, idem est, quod Iudaea.

Variis est Judith esse nomen propriam, cujus etymon apte haec congruit. Iudaea etiam Hec. idem est quod consi-

atens, laudans, glorificans, scilicet Deum; וַיִּקְרָא הוֹדָה enim significat conari, laudare, celebrare. Ad hoc enim Judith a turba recessit in suum oratorium, ut Deum alius oraret & laudaret. Audi S. Fulgen. Epist. ad Festum viduallentem haec verba de Judith. Ecce vidua praefata non aliter facit ut aliter deprecatur, ut inveniat speem amabilem, de qua non contempsit debent respondere. innumeris tribulationibus.

Quod videtur ut alii non quodvis secundo famulari con-
tium. Propterea testimonium non procul aperi apparuit, quan-
tum Deo dilata sit communitas videri.

ET IIA. M. T. IUST. IUD.] Nota. Sedem
dumtaxat generationis & totidem aut Iudith hic recen-
tatur, cum tamen ad Iacob communi Iudaeorum patriarcha
usque ad captivitatem Babilonicam, quae avum Iudith
accessit, numerentur 66-generationes Matth. 1. Abzru-
tum ergo hic dicendum est, si scilicet vel non omnes Iudith
avos hic recenserit, uti nec recenserit. Elcanæ r. Reg. 1.
1. nec Saalis ibidem cap. 9. v. 1. sufficit enim S. Scripte.
genologiam alioquin ad virum aliquid illustrare v. g. Saule
ad femini perducere.

Aux certe avos & proavos Iudith in senio generasse filios.
Hac enim de causa ad Efdra dicitur ad Aaron numerantur
generationes sedem 1. Efdra c. 9. v. 1. cum tamen t. Paral.
6. j. 1. Josodac qui fuit corvus, imò frater Efdra usque
ad Aaron numerantur generationes 21. Sic S. Matthaeus c.
1. 1. Chrisfo ad Davidem enumerat generationes & avos 8.
c. 1. S. Lucas cap. 3. numerat 43. Quare hi Lacæ citius,
illi Marthi tardius generantur.

FILII SIMON, FILII RUBEN.] Hinc aliqui
putant Iudith oriundam ex tribu Ruben. Verum illam pro-
genitam fuisse ex tribu Simon. I liquet ex ipis eius verbis,
cap. 9. 1. Quare Graeca hic pro filii Ruben habent filii Ru-
ben, id est, Iacob, & ita legendum censent Sanctus Fulg. Epist.
1. cap. 34. Bellarm. lib. 1. de verbo Dei, c. 13. Serarius
Mariana, & alii. Quia tamen Codicis Romæ correcti,
ceteraque constanter habent filii Ruben, dicendum est hanc
Ruben non esse Patriarcham & primogenitum Iacob, sed
esse virum illustrem ex tribu Simon, ad quem primogeni-
tum Ruben hic producit, in eo quae terminat, non pro-
grediendi ad eius patres & avos usque ad Simeon Patriar-
cham, & secundum Iacob filium. Id ita esse liquet ex di-
ctis, & ex eo quod Ruben primogenitus Iacob nullum ha-
beret filium, qui vocaretur Iudith, ut patet Geof. 46.
9. & t. Paral. 5. v. 3. Ita Lyran.

VIR IUV. MANASS.] Graeci addunt eum cum
eadem cum Iudith fuisse tribu & patria.

INSTABAT] Græci vici: id est, supra stabat
unde patet nonnulli Manasse fuisse prædicum melleis,
non flux, sed pulchre, fere totius campus Bethuli. Sic enim
Ruben & alibi, publicis fani sit frumentaria & annonæ
predesti. Sic Josephus in vita filii Artobio magni cam-
pi prædicum creditam fuisse.

IN SIMONIA IER] Graeca habent mensuras quatuor.

ET IN SUPERBIORE DOMUS SUA (puta in
tabulato, sive solario) FECIT SIBI SUBLIUM CU-
BICULUM, ET QUO CUM PUELLIS (nullis)
SUIS CLAUDERA MORABATUR] tum ut fugeret viros
& turbas visitantem, itaque & castitati & fame sua con-
suleret; tum ut tota vacaret orationi & Deo. Hac ergo
prima est Iudithæ viduae dos, si licet amor filientis & soli-
tudinis. Hinc S. Hieronymus, Epist. ad Furiam viduam,
hoc ei dat monitum: *Invicem fugeris, nisi in publi-
cum procedas, & spem non exerceas proventus, vel non in li-
beritate convivescas: sanctam virginem & viduam feceris
vires oportet. Et si sermo inanis, tam certe invidiam necesse
est, arbitris ne deris, tanquam contumeliosus filium suu,
ut crastine alio, non potes, nec erubescis. Spem non movet
est facit: & tacito vultu, quibus convalescat arcana. Et infirmitas:
Redime virgines, quos in cubiculo Regi inducat: Suscipe
viduas, quos inter virgines lila, & martyrum resas, quos
Christi quos viduas, misericors: procerona spem, in qua Christi
mundi de lila portavit talia fere componere.*

VAR. 3.

VAR. 3.

VAR. 6.

ET HABENS SUPER LUMOS SUOS CILI-
CIUM] Carum afflicto fatis letis quasi aciculis stimulis
& pungens, eo quae dolore volupratis turpi cum sanguine
juventili ebullientes stimulis comprimens, & extinguen-
dos enim magis domas ciliicum utpote afflicto, & conti-
nua quasi ciliicum flagellorum dolores & verbera.
Itaque juvenis, præterita femine viduae obamere & ci-
licium tanquam prædium validissimum ad carum demandam,
& castitatem servandam. Vide oculum Getterum lib. de
disciplinis: nam, ut ait S. Hieronymus Epist. 11. ad Agre-
chianum viduam: *Et certe multo laboriosius, non fructu-
osum habens, quam desiderare quod amiseris. Unde & vir-
ginis in se factior est, quod certus incertum non nocet: & vi-
duæ in se sollicitior est, quod peritum amicum reatit volup-
tate. Et amicitia exempla calitatis gentium matrona-
rum, quae castitatem vitæ prævaluit, proponit: Stru-
Corneil. ad Ep. in Efdram, &c.*

Am, inquit, breviter reginam Carthagini, quae magis ar-
dere voluit, quàm si videret regi cadere: & Hadrualis ac-
tum, quae apprehensio utique non liberum sollicitum su-
procipit: incendium, non pudicitia damna ferentis: & In-
civitas, quae, non gloriæ exhibetur, sed melius pallata con-
sistentia superavore.

JEIUNABAT OMNIBUS DIEBUS VITÆ SUÆ,
PRÆTER SABATHA.] Porro jeiunabat Iudith ad ma-
ne ad vesperam, nec ante conspectum Hoiperi, & bellarum,
cibum sumebat, uti tamen omnino jeiunare Turcæ.
Tertia tunc hac dos Iudithæ, propterea scilicet jeiu-
nium, quod incendio luxurie fomenta deliciarum, imò
ciborum necessariorum subtraheret. Nota illud:

Saturabo legem facti si uti voluerit: Namque.
Audi Sanctum Hieronymum, epist. 9. ad Salvinam devoti-
tate servanda: *Tu vero, quae in tumulo maris spoliasti
omnes pariter voluptates, quae litam purpuræ & corallu
sunt super ferentem: tu lactarius delicti, quae pallium in-
victum, nigrosque calcitulos, & invidiam osti carum facit
despectum, sumptibus: nihil tibi necesse habes, nisi perferre
in jejunio. Satis, & ferat grana tua sint: plura
morum multities juvenilia morderum non ferat: balnearum ca-
ter novam adolescentula sanguinem non morderi. Cedo,
quid ex persona viduae commoveri videris: Potes deridit:
Illa mosi, prima qui non sibi parca, amara:
Abstulit, ille habent factum, servatque sepulchro.*

Sitatis voluerit verum, quanti præcipuum margaritam
si sic communi lege natura dantur omnes gentibus viduae volup-
tates: quod expectandum est a vidua Christiana, quae pudicitiam
suam non solum ei debet, quae desolatus est, sed & ei,
cum quo regnata est. Et infirmitas illius molis est, si
omnem te debet, quibus monent, imperat carum, quibus
servare: gratia vultus, quibus pudicitiam. Idem epist. 10.
ad viduam Furiam: *Ardeat, inquit, delicti facta jeiunium
& vigiliarum rigore restitutaque vita: Ceterum vidua
quae in delictis est, vitare mortem, sicut 1. Timoth. 2. Et infir-
mitas: Apostolus maccat corpus suum, & anima salvabitur
impero: non quod alius præcipit, ipse non servat. Et adolescentu-
la formosa cibis corpore, de castitate fecerit? Neque vero has
dicere, condemnare cibis, quos Deus creavit ad utendum non
generatum vitare, sed juvenis: & parit: incerto amara
voluptatum. Non vitas quos, non vitas tellus, non
voluptas: & Olympe tantis ad horum dignum, ut juvenis mol-
della vino debet, & deponit nisi amara. Deinde cum vultus
suis, ut vino, carneque abinca, addit: Nihilque
sua fecit condere: Christiani adolescentu: non uti amara. Uo-
de & in alio loco: *Qui regimus est, uti, alter non morderi, ar-
derique corporum fragilitatis epulis temperanda est. Et mo-
quod quid facit formosam voluptatem, venenum patet. Por-
tatis cibis, & venter semper esturis traditur: quibus profer-
ror. Et multo melius est quædam parum, quam toto fere
morte. Plena illa quæna est, quae sensum distendit in terram.
Satis & nimis imber in præcep serva sobrietate, Quæda
comedit, cogit quod fecit rabi orandum, sicut & legendum
est. Et post nonnullis: O si videres formosam tam! jeiunium
pro lude habet, utrumque pro delicti.**

CUI VIR IUV. BELLI QUERAT DIVITIAS
MORTUUS] quæ ipsa non ad unum, sed ad eorum multum
maggat. Præclarè Sanctus Bern. ferat, in festo omnium
Sanct. Quod, inquit, utrumque, aut quod martyrum
gravis, quoniam inter epulas estur, inter vestis multas, &
peritias algere, paupertas premi inter divitias, quæ est
mandat, quæ est inter malignas, quæ desiderat velle est
appetit? Annon meritis commulatur quæ certare munda-
non alijcum pravitatem, videris omnium tentantem,
& quod gloriosus est & semper est vitiis habent, & crescit
conspicuos pravitatem.

ET ERAT HAC IN OMNIBUS FORNOSISSIMA
(hoc est, fame probatissima, sine fama probitatis & sancti-
tatis celeberrima) QUONIAM TI ERAT DOMUM
VIRI.] Timor hic erat non servilis, sed filialis, quo
Iudith Deum, quæ Domum, imò patrem, in sum famæ
colabat & reverentibus: ideoque in omnibus illi placere fa-
tebatur, cavobatur ne qua in relicto minima cum offen-
deret. Atque hac sanctitate preparavit se ad cantum faci-
endum, ut digna esset, quæ eligeretur a Deo ad castra hostium
evocanda, & ad liberandum populum.

Alleg. Iudith fuit virgo B. Virginis, de qua S. Bonav.
in speculo, cap. 8. Theophrastus, inquit, nunciamus: & sa-
mossimum famulatum est tacum, sicut & in famulatum & no-
mossimum, & Maria ergo signata est per illam famulatum.

nomina Judith, de qua scriptum est, quidam erant qui de ea loquerentur variis modis.

VER. 11. ET QUI STATIS VOS, QUI TENTATIS DOMINUM?] *Tentatis, id est, excutieritis, tentatis, & ad iram provocatis, dum et leges prescribitis, ut nisi intra quamque dies vobis succurrat, urben hostibus tradere velitis, cum potius cum supplicii prece invocare debeat, ut vestri miseretur, & diem, modumque liberationis vestre ipse vobis prescribat.*

VER. 15. NON ENIM QUASI HOMO, SIC DEUS COMMEMORATUR] *q. d. non sicutimus minas Holofernis, sed Dei: illius enim minæ superflue sunt, inanes, & vane, sicut sunt errorum hominum: sed Dei certæ sunt, fixæ & efficaciæ. Deus enim iratus certis & inevitabiliter irrogat quod committitur.*

VER. 16. ET IOBO HUMILITER ILLE ANIMAS NOTAT] *Per humilem poenitentiam, jejunium, orationem, & obsecrationem, ut nobis peccata condonet, & ab Holoferno liberet.*

VER. 21. AO BLOQUIUM VESTRUM] *(id est, eloquio vestro) CORDA FORUM ERIGIT] ad magnanimitatem et firmam in Deum liberationem confidentiam.*

VER. 22. ABRAHAM TENTATVS EST, ET PER MULTAS TRIBULATIONES PROBATUS DEI AMICVS EFFECTVS EST] *presertim cum i Deo iussus immolare unigenitum suum Isaac, cum immolare veluit, Gen. 22. Vide ibi dicta.*

VER. 23. OMNES QUI PLACUERUNT DEO, PER MULTAS TRIBULATIONES TENENTVR FIDELIS.] *Fideliter scilicet adherentes Deo, & ab eo liberationem et tribulatione poscentes, & expectantes. Vide dicta Jacobi 1. 1. & seq. & Eccles. 1. v. 1. & seq.*

VER. 24. ET NOS ERGO NON DEICIAMVS NOS] *id est, non ulticentiam more indignorum, & obmurmuramus Deo, quasi volentes nos de eo aliquid ob clades & timores, quos nobis immittit.*

VER. 25. ET OIBVS ILLIS JUDITH] *sicut quod postea loquit, Dei hoc est i Deo mihi suggestum & inspiratum] DEVS COGNOSCITVS]*

VER. 26. ITA QVOD FACERE ORISVVS] *(nimirum alio occasione Holoferno) PROBATUS, SI EX DEO EST] id est, non est dubitans, sed affirmans: idemque est, & quod d. sicut probatis mos sermones quasi ex Deo profectis, sic etiam probare profectum meum, quod ex Deo fidei Deo impellente, agere depreui, ut scilicet vadam ad Holofernem, eumque occidam. Dicit tamen si quasi dubitans, modestæ causâ, quia res hæc necdum erat facta, sed tacentia illo ipse de eventu felici ex Dei misericordia foret certa, q. d. Probare, id est, videre & attendere id quod actura sum, & ex eventu probare & judicare si ex Deo est, q. d. utique cum rem feliciter consecutam videritis, probatis illud, & ex Deo audire successum iudicatis. Loquitur in genere, sed particularem non explicat, quid animo destinaret: scilicet enim, si id faceret, rem non manifestam fecerit, sed ad Holofernem perferendam. Sciebat patet*

multos hoc vitis propositum temerarium damnauros. Unde Græci habent: *Ενεον negotium quod pernamur in agarrationis generationum filius generis nostri.*

STATIS VOS AD PORTAM NOCTE INTA, ET EGO ERAM CUM ABRA MEA,] q. d. aperit mihi noctu portas mens hostium occulas, ac sine me cum mea ancilla egredi. Perit enim sibi noctu aperit portas.

CUM ABRA MEA] Multi putant se abra esse nomen proprium ancillæ Judith: sed errant: nam est commune signum ancillæ. Unde cap. 10. 3. & seq. ubi nosse venit ancilla, in Græco est *αβρα*, ergo dicitur quasi *αβρα κληρο*, id est, sociæ, vel potius quasi *αβρα αβρα*, id est, transiens, pedifera, *αβρα* habet enim significat *transiens*. Ita Pagninus. Porro non fuit hæc vulgaris ancilla Judith, sed qua comibus ejus facultatis esse presertim, ut habet Græci. Hinc Græci ancillas honorant, (quas Itali vocant *Comeres*) *αβρα* appellati, ut patet ex Menandro in piculo-Hercule. Sic Gen. 24. v. 61. ancilla Rebecca vocatur *αβρα*, æque ac ancilla filii Pharaonis Genodi 7. v. 4. Addunt nonnulli abram proprie dici ancillam, quæ commensalis est, & amanuens, prædique collæ penariæ: hæc enim signatio significat *αβρα*.

VOS AUTEM NOVO UT RECUTEMINI ACTUM] *id est, ut per i Deo probatum & decretum. Prudenter celat suum secretum: tota enim energia hujus actionis consiliata in secreto.*

ET QUOD VO ERUNCIUM VOBIS, Nihil aliqd fiat nisi ORATIO PRO ME AD DOMINUM.] *Hic dicitur publica, gravæ causa publica & continens potere preces, ut Deus rem dirigat & secundet. Arma ergo Judith, quibus truncavit Holofernem, sunt publicæ lanceæ & preces totius populi. Nota hunc locum pro litaniis. Audi Ianctum Augustinum fer. 28. de Tem. qui est de Judith: *Judith sanctissima, corpus presertim paratæ castum, orationis arte arma vestra fabricavit, quibus adversu confugeret, & paraverit viros famam vindicare. Sapientia civitas obsidione barbarâ servavit: ita enim universa languant, ut in manibus hostium jam tradita committuntur imperio, quibus potestas famis populorum veniat. Hæc Judith post preces factam, post certamen, post certum populorum redit, spes unumque populorum precibus, sollicito populo reddidit servatam, sua ipsorum consilio, quæ promittuntur videri quam omnia novo immutat, partem sibi partium remitti obsequi precepit. Prædixit securam unam pulvis tenuit ante certamen, & hostium secures gressibus properavit in castra. Intra moxus sollicita fuit, securâ se dum ad tremenda pervenit. Et sub finem. Oratiois secures castitas profectus potestatem servatæ respicitur & quantum, deceptis alienum, &c. Ut enim affidit pulvis orationibus scilicet, potentis semper certum armamentum. Quæ gloriose femina castitatem servatæ oratio, & hostium servatæ non parat multitudine. Ligentem civitatem una femina sublevarit, & certas certorum regnum potestati custodit. Et certâ v. p. Judith bellorum animis acervum preces affudit. Illa, ob ipsa formidat famam, videri in periculo quærit, nec mortem in periculo timet, nec ambiguntem formidat.**

CAPUT NONUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Judith in cinere & cilicio precatur Deum ut sibi robur conferat ad Holofernem necandum, ac ejus obsidione patriam liberet.

1. Quibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & postremens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: 2. Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extirpant in coinquinazione sua, & denudaverunt femur virginis in consuetudinem: 3. & dedisti mulieres illorum in prædâ, & filius illorum in captivitate, & omnem prædâ in divitionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni quæso te Domine Deus meus mihi viduæ. 4. Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse voluisti. 5. Omnes enim viæ tue paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia posuisti. 6. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tuæ castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorum. 7. Sed aspexit illi super castra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos. 8. Tenuit pedes eorum abysus, & aquæ operuerunt eos. 9. Sic fiunt & isti, Domine, qui confidentes in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur, 10. & nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, & Dominus nomen est tibi.

est tibi. 11. Erige brachium tuum sicut ab initio, & allide virtutem illorum in virtute tua: cada virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua; & polluere tabernaculum nominis tui, & dejicere gladio suo eorum altaris tui. 12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur: 13. captivetur lapso oculorum suorum in me, & percussus eum ex labiis charitatis meae. 14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum, & virtutem, ut evertam illum. 15. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus feminæ dejecerit eum. 16. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placentur tibi, sed humilium & mansuetorum semper tibi placent deificatio. 17. Deus eorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem. 18. Memento Domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat. 19. & omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, & non est alius præter te.

VERB. 1. **Q**UISUS ARCEMENTIBUS (corrige cum Rom. A
& Græcis *arcedentibus*) **J**UDITH INGRESSA
EST ORATORIO SUUM : ET INOVENS RE
CILLIGIO Græci *ἀρκεντα* quod Complur. & Regio-
narius interpret vertit: *Enar quo inducitur faciem*, hoc
est, cilicium. Sed id contraheatur versio *Judith vulg-*
avit ad verbum. Virgo sic vertit cum Vatablo: *Nu-*
diavit faciem, quo ante nudata, depositis scilicet extimis
vestibus, solo manens induta sacco, eumque nudum de-
monstrans: faciem vocat cilicium: Nudavit ergo coram
Deo interius cilicium: ostendens illud Deo quasi signum
penitentis, & penitentis, suppliciter obsecrationis.
Cilicium igitur scicere oravit, imò armavit suam
deprecationem, cujus *ita* symbolica causam dabo
verb. 14.

PRÆTERTERENS AD DOMINO] Græci addunt id
factum *versare cum thymis adolentem Deo in Templo Je-*
rusolymis, ut significet publicum in templo sacrificium,
quod iugiter in versare offerrebat, hinc Judithæ pecu-
lis cooperatum fuisse, ac Juditham illi precis suas jux-
tasse, ut sacrificium publico supplicatioe conver-
teret, utque in publicis demonstraretur, illud scilicet
parasse hanc Judithæ victoriam.

VERB. 2. **DOMINE DEUS PATRIS MEI SIMON** (hinc
patet Judith fuisse à tribu Simon) **QUI ORASTI CE-**
LESTI GLADIUM (id est, fortitudinem) **IN ORGAN-**
ISIM (Græci *ὄργανον*, id est, oblationem) **ALII-**
NOIUM, qui violatores extiterunt] **D**ixit fororis suæ. **NOTA**: Deus dedit fortitudi-
nem Simonis ad vindicandum Dinz stuprum, sed non tali
modo peragendum, quo ipsi usi sunt. Licet enim ipsi fo-
cerent ex zelo, ut loquitur: tamen zelus ille fuit contra
pacta cum Sichimitis iura, & Jacobum cum suis omnibus
exposuit periculo, ne à vicinis omnes occiderentur: un-
de Jacob eos redarguit. Permisit tamen Deus Sichem su-
perstitem, epusque subditos Sichimitas à Simone occidi,
eumque bona diripi in penam illi stupri à Sichem Principe
eorum commissi. Ita Lyan. vide dicta Genes. 34. Sic Deus
obtestricibus mentibus dedit domos, non propter
mendaciam, sed propter affectum, & beneficium He-
braeorum infansibus, quos à morte servabat, impium,
Enoch: Laudat ergo Judith zelum Simonis in vindican-
do supro Dinz, sed non laudat modum vindicandi,
quod scilicet propria auctoritate occidit Sichimitas per
dolum.

VERB. 4. **ET ILLA POST ILLA** (id est, alia post alia tunc
vindictæ exempla) **COGITAVIT**] scilicet facere. **ST**
EN enim Judith viam ad commemorandam vindictam de
Pharaone sumptam à Deo in mari rubro.

VERB. 5. **ET IN CONTU**] Conti sunt lanceæ, & hanc ob-
longæ, venabula, &c.

VERB. 11. **CORNU ALTARIS TUI**] Verè altare habebat
cornu, sed per illa significabatur altaris & sacrificiorum
in ea oblatio majestas, robur, & gloria.

VERB. 13. **ET PERCUTIES SUNT EX LABIIS CHARITA-**

TIS MEÆ] id est, feris Holofernem verbis meis elegan-
tibus *charitatis*, id est, amoribus illicibus: claritas enim
hic, non divina, sed humana intelligitur per Catachre-
sin: amoris, inquam casu, quo me ut consuevit amare &
ambire possit. Licet enim Judith nollet Holofernem mari-
rum, licet tamca poterat cum ad sui amorum casum
& conjugalem illucere, ut se haberet occasio-
nem eum incautum alius occidendi. Etenim Holo-
fernes in turpem & fornicarium eius amorem rapine-
dius foret, id tamen non intendit Judith, sed permittit
dumtaxat ad tegendum suum faciem, quo cum cauti
desinabat, quod alia ratione prægere non poterat.
Intendebat ergo Holofernem sua specie allicere ad
amorem honestum & conjugalem, ut sic sui amantem
& incautum occideret. Factum enim hoc Judith, cui
Deus singulariter operatus est, occidendo Holofernem,
& Judam liberando, potius occidendum, ac charita-
ti in patrum, & peculiaris Dei institutum ascribendum
est, quàm de libidine, vel libidine accidendum
ut excusat Sacra Scriptura, Patres, & Interpretes,
ac præsertim sanctus Ambrosius lib. de viduis.

DA MIHI IN ANIMO CONSTANTIAM] **N**ota.
Omnis virtus, sed maxime constantia petenda est **VERB. 14.**
à Deo, tum præsertim infirmis & debilibus, uti sunt
femina, pueri, senes, ægri, cum aggeduntur quid
superent vires naturæ capientes, quale erat hoc opus
Judith, idque tum quia homo ex peccato factus est
corus fragilis & inconstans, tum quia Deus ait: *Ego*
suum quo sum, id est, per essentiam constans, sors &
auctor omnis essentis. Sed adverte Judith cam petere
interdum cilicio, & cinere asperiam, ac prostratam in
terram, v. l. quia securo ut constantiam obtineat, debet
armari penitentia, labore, & mortificatione carnis
qui enim molli est, & delictis carnis indulget, nequit
esse fortis & constans. Cui, siquæ est mortis, qua
constantiam valde excitat memora mortis, brevitas
vitæ & laboris ac doloris in ea subcundi. Dem-
que prostratio signum est humilitatis, qua quis agno-
scens suam fragilitatem, implorat Dei opem, ab eoque
constantiam impetrat.

NON ENIM IN MULTITUDINE EST VIR-
TUS TUA] ut per multos, valdeque miles victuriam **VERB. 16.**
pares, sed per solam feminam imbecillum, & imbelli-
rem totam conficis. Sic Arabanus Xerxi in totis copiis
suis caulam: *Agnes curvata ab equo pressa, nec,*
quævis dæmoni, quæ dirigitur aut metum aut terrorem in-
casit, uti refert Herodotus lib. 7.

PRÆSUMENTEM] id est, valde confidentem. Vide
dicta c. 15.

MEMENTO DOMINE TESTAMENTI TUI] **VERB. 17.**
id est, pactum cum Hebrais per Moïsem, Davidem, alio-
que Principes initi.

UT DOMUS TUA (templum tuum) **IN SANCTI-**
IFICATIONE TUA, id est, in sancta tua religio-
cultu, quo verè sanctificatur, **PER MANDAT.**

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith se ornat, ac ornata pergit ad Holofernem, comprehenditur ab exploratoribus, & ad eum ducitur, qui ejus forma captus.

1. Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco, in quo jacuerat proftrata ad Dominum. **2.** Vocavitque abram suam & descendens in domum suam, abstitit a se cilicium, & exiit se vestimentis viduitatis suae. **3.** & lavit corpus suum, & unxit se myro optimo, & discriminavit crinem capitis sui, & imposuit mitram super caput suum, & induit se vestimentis juvenitatis suae, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, & lilia, & in aureas, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se. **4.** Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideo Dominus haec in illa pulchritudine ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret. **5.** Imposuit itaque abrae suae alcoperam vini, & vas olei, & potentiam, & palathas, & panes, & caseum, & profecta est. **6.** Cumque venisset ad portam civitatis invenerunt expectantem Oziam & presbyteros civitatis. **7.** Qui cum viderent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus. **8.** Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium tui cordis tua virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, & sit nomen eum in numero sanctorum & justorum. **9.** Et dixerunt hi qui illuc erant, omnes una voce: Fiat, fiat. **10.** Judith vero orans Dominum, transiit per portas ipsa, & abra ejus. **11.** Factum est autem, cum descenderet montem, circa ortum dicit, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenerunt eam, dicentes: unde venis? aut quò vadis? **12.** Quae respondit: Filia sum Hebraeorum, ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi, quòd dentur vobis in depravationem, pro eo quòd contentemini eos, noluerunt ultrò tradere seipios, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro. **13.** Haec de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus. **14.** Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. **15.** Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eò quòd tale reperisti consilium, ut descenderes ad Dominum nostrum. **16.** Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam. **17.** Cumque intraisset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. **18.** Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus? **19.** Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quòd erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum: **20.** & cum in faciem ejus intendisset, adoravit eum prostratis se super terram: Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente Domino suo.

VARR. 1. **A**BRAM (id est, ancillam) SUAM, ut dicitur capite **A**SSUM] cum efficiendo, ut ornatus ejus pulchrior, & splendor hominibus appareret, cum revera lucem, & fulgorem quendam coelestem vultus ejus afflans qualtem

VARR. 2. **U**NRUIT SE MYRO (propter aliqui legunt myrto) id est, unguento (hoc enim Graeci est, *myrrh*) OPTIMO] ut mitram ex se fragrantiam spargeret, illaque ferret narem Holofernis, &que ac forma oculis, & verbis speciosis aures ejusdem. Audi S. August. vel positus S. Ambros. haec enim itylum redolent, ut adverterent Doctores Patristici, scilicet. 119. de Temp. qui est, de Judith: *Genius sua vinctus fuisse ornamentorum arma, non de bello nuptias sollicitus sed de coepta bellicae proestit sponsa, nec fuit levitas ornatus, qui ad hominibus tantis capitis operatur. Pergit divino spiritu ducta, & singulari ancilla solatia continet. Speres custodit qua blanditur, & ne vultures pudicitiam custodiat laetatur, Holofernem alloquitur, ut desiderium suum conceperat. copulata, scilicet matrimonio, quod Judith in mente conceperat, quodque ipsa facile sua specie, & blandiloquentia persuasisset Holoferni, & ad id conivit voluisse.*

ET IMPOSUIT MITRAM SUPER CAPUT SUUM.] MITRA est, fascia bysina geminis & brachiis auribus, ornataque collata. Hoc enim significat *ἡβραϊστί* *mitra*, ut dicitur *Isa. 3.*

Alludit *mitra* ad *mitra*, quæ vox Perficis solem significat: sol enim purissimus & fulgentissimis radiis suis quasi mara coronatur. Virgines pariter & casti, ut Judith, sunt quasi soles quidam mitrae fulgoribus suae castitatis circumcirca radiantes.

ET LILIA.] id est, armillas specie & forma liliorum. Graecè est *ψάλλον*, id est, armillas, brachialia, scilicet ornamenta manuum, & brachiorum.

CUI ETIAM DOMINUS CONTULIT SPLENDOR-

EM] cum efficiendo, ut ornatus ejus pulchrior, & splendor hominibus appareret, cum revera lucem, & fulgorem quendam coelestem vultus ejus afflans qualtem afflavit Moysi Exodi 34. 19. ac Sancto Antonio, Sancto Ignatio, aliisque ceteris Sanctis a quibus radios lucis apparuit, ut in facie sanctas eorum respiceretur. Vide hic novam pugnavit artem, qua Judith se ornando suam castitatem & saorum civium vitam defendit, nam alie virgines suam pudicitiam tuere solent se defendendo. Anno Domini 1790. cum Dani invaderent Angliam, accederent ad monasterium Collinghamense, Ebbæ Albarissa, ut suam, suarumque castitatem tueretur, sed nullam & labrum superius praecidit, iussitque ut idem facerent, fuisse. Quare irruentes Dani monasterium cum virginibus concremaverunt. Ita refert Mattheus Vestmonasteriensis, in annalibus, anno jam dicto. Nimirum de infidelibus fecerat sunt dicitur & factum S. Pelagii Virginis, quæ simili necessitate confecta, ne virginatus depositum pateretur: *Marianam, inquit, vel si noluit, maritimos Deos remedia non effuderit, & factas solo alium.* Itaque & cetero precipitavit, ut refert Sanctum Ambrosium lib. 3. virgin. & S. Chryostomus om. de eius laudibus.

QUONIAM OMNIS ISTA COMPOSITIO NON EX LIBIDINE, SED EX VIRTUTE PENDEBAT.] Quia ex zelo liberandi patriam ab exitio & occidio tyranni proficisceretur. Audi Sanctum Ambrosium lib. de viduis: *Et bene conjugatus pugnatura vestimenta, quia monumenta conjugii, arma sunt castitatis. Neque enim vidua alius nisi placere possit nisi concera. Quod cetera perscrupimus, quod inter res mille infortunata permansit? Quod ejus sapientiam predicamus, quod hujusmodi est monumenta conjugii, ut dum potenter sit*

intemperantia, & se infirmitate auerit, ac in se temperantem videtur, ad se ipsum revertitur, quod gratiam referunt?

V. 11. 1.

IMPOSITI ITAQUE ARKA (ancilla) SUA ACCORPAM VITAE] id est, utrum vita. Accorpa enim est vox Graeca conflatæ ex *αρα*, id est, uter, follis, & *ρα*, id est, pera, sacculus, ac significat marisurum, sive sacculum, in quo vitiosos suas vestes, annonas, aliaque mensuris reponunt, sicutque portant. Similis hac voce usatur, & Suetonius in Nerone, dicens: *aliter vestis illi accorpa deliquit, simulque vitiosus. Ego quid potui nisi ut calorem mergere.* Alii legunt *αραρα*, vel *αραραρα*, id est, uter vini.

ET POLENTAE] Polenta est, farina hordeacea, partem hordeum masculinum, mox ficatum & soletum, ac molam in farinam comminatum, de quo dixi 1. Reg. 17.

ET PALATHAI] hoc est, massæ carycarum; seu sicum ardarum, de quibus Plin. lib. 12. c. 6. Male nomen illi pro palathis per Methastelen legitur Iapichus.

Porro hanc annonam denuit scum Judith, ne cibis Holofernis vesci cogereat. Ad eum enim Judas religiosiores abhorrentes à consorcio gentium, ut nec cibos eorum comedere sustinerent, praesertim quia Gentiles saepe cibos suos idolis suis offerbant, ut ferent idolothya, de quibus dixi 1. Cor. 8. Scilicet cum sociis, cap. 8. noluit cibis regis vesci, sed legem gentium vitavit.

V. 11. 2.

IULO IGO FUGI A FACIE EORUM] Multi censent Judith hic de in seq. mentiri, sed officioso ad liberandum suum populum, at non peccasse, quia iustat ut iustitiam in tanta necessitate emendari esse licitum, imò hominem Beipium, uti paravit Plato, nisi Orig. Cassianus, aliique Patres, quos citat Exodi 1. ita Lyr. Abul. Marana, Emmanuel S4, & S. Thomas 2. 2. q. 110. art. 3. ad 1.

Verum Judith à mendacio excusat Rabanus, Glossa, Hugo, Dion. Serarius, Salianus, Sanchez, S. Augustin. de mendacio, quia Deus cum in toto hoc opere dirigat, & à peccato conservat, ut ipsa ait, c. 12. v. 16. Celat ergo Judith veritatem, & ambigue loquitur Assyris Holofernis suis, utque se intendat, ut eos perdat, at non mentitur. Ac utique, *inquit*, id est, *religiosus*, hanc enim saepe idem est, quod se hereticus ait, ac se ab aliquo abire, à facta enim: aut *inquit*, id est, schema, & speciem fingentis, si veritatem adsumpt, ac quasi iustitiam nesciam manus vestras incerti, inquit vobis dedit. Ita Serarius, Sanchez, Salianus, & alii.

QUORAM FUTURUM AGNOVE QUOD ORBIT VOTES IN DEPRADATIONEM] ita enim cetera futurum erat, si humanam rationem & providentiam spectes: nec enim humanitas, humanitasque viribus Hebraei poterant Assyris resistere: sed Judith alicuius consilio & oraculo, scilicet id non futurum nisi per eccellentem Dei providentiam & correctorem.

V. 11. 3.

VADAM AD FACIEM PRINCIPIS HOLOFERNIS, UT DICAM ILLI SECRETA EORUM] Nimium civis obediens laborare extrema sit & famulidoneque murmurare contra suos principes, eoque urgere, ut se dedant Holoferni, &c. Verum dicit: atamen hic finis non erit ultimus, sed medius. Hoc enim cogitabat devotus sibi Holoferem, ut sibi devotum & sicurum data occasione tradere. Nam, ut recte adverte Salianus, notandum hic est in bello iusto, quale fuit Judaeorum contra Assyros, non solum apertum vult, sed etiam occultam, & trecentam, licetam, & pulsam esse: & eos recte in fraudem

induci posse, quos in mortem licet inducere. Dolus, & stratagemata natura sua indifferens est, & sine ad quem referat, maleiam accipit, aut bonitatem. Cum ergo Judah finis bonus sit, nisi ipse dolus cum laudabilis idemque de ornato & cultu corporis eius exultandum est.

ET BEAT IN OCVLOS Holoferem STUPOR, QUONIAM PULCHERRIMUS EJUS NIGRAMENTUM ADHUC VITAE] Tota ergo mentis oratione desinit abire, & abhorretur in comenda & admiranda carnis eius pulchritudine, adeo ut aliud videre vel cogitare non possit. Hoc scribit Judith, idque tantum orationem affumpit, ut oculos mentisque eorum caperet, & capax falleret, & Holoferem trucidaret, itaque quis caltra diffiparet.

V. 11. 4.

Audi S. August. (vel potius S. Ambros. aut certe Maximus, multi eorum sermones S. Ambr. ad verbum inveniuntur in S. Maximo Taurinensi Episcopo: nam utraqueque stylos petemus) serm. 128. de Temp. quem de Judith. *In qua femina insidiosa pulchritudine novitatem hominis exercere voluerunt: exponit, ac in eam insidians vorantem: arma praeparavit. Et mille carcerem. Delectum ad praeparatum subleget ordinem frans Holoferem, & impio vultu eritatus.*

Moraliter dicit: hac quoque feminam aspectus periculosus sit & perniciosus, equis reti exempla fan Sampson, David, Salomon, & mille alii. Vnde Eccl. c. 40. 14. *Mulier inquit, est iniquitas viti, quomodo mulier benefactrix, & mulier confidit: ut in appropinquat. Vide ibi dicta.*

DUKUNTQUE ILLAM AD TABERNACULUM HOLOFERNIS] Graeca addunt: *cum ancilla sua, Junctaque eorum, & eorum vitium profusa.* Ex mot. *Et videtur (Holoferens) in praeparatum, id est, in tentorium vestibulum, & in aula: ut aperire praeparatum eam, tum quia erat not, puta crepusculam aurora, ut patet v. 11. tum quia igitur praefert solibus Regibus & Principibus Assyriorum, ut dixi Jer emia primo, v. 13.*

V. 11. 6.

STATIM CAPTUR BEAT IN OCVLOS HOLOFERNIS] Audi S. Aug. ser. 178. lamentato. *Quomodo cum videtur Holoferens, solatus est solibus, annuum cum capite perdituram. In eum enim deditur juvenem mulierem vultu aptum, intus mulierem exarum juvenem, & debilitat vultum, solibus de se ferit eorum, & in aula solibus holoferem. Deinde juvenem carcerem, solibus esse pulchram, pulchra perit adulem, solibus vultu eorum. Illi enim tam huiusmodi omnes insidiosi sui vultus ferunt confidit, ac eum ligat multarum uti solibus, ut reddere intererretat vultum, & inter arma captorem. Et paulo inferius: *Quomodo ille vultus armorum in castissima femina male sanus attereret vultum: illa tamen, quare vultus, de ejus capite ceptat, qui solibus de se ferit solibus juvenem, & multo capite torquet, & defendit, vultu caret.**

V. 11. 7.

UT NON PRO HIS MERITO CONTRA EOS PUGNARE ORBAMUS] Graeca addunt: *Quomodo non esse hanc tunc vultum uti uti vultum unum, qui dicitur praeparat dicitur eorum terram.* Per tam speciosam feminam, qualis est Judith. Ecce verum dicunt, sed infelix, ipse enim decepti, ab Hebraei per Judith caesi, fugaque eorum.

SPONTEN IN CONPRO] Ita vocatur cocina firmum in cooam acutum desines, & inferius in rotundum expansa ad arcendum culices. Ita Lyran. *non enim est culicula, tales quocumque lectis calidibus & portibus ibi occupari solent.* Unde: Graeci habent Holoferem idem *scilicet solibus suum in campo.* Itali, & Galli vocant *Padigine.*

V. 11. 8.

V. 11. 9.

CAPITULUM UNDECIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Judith causam adventus sui Holoferni enunciat, & victoriam pollicetur. Assyris eam laudant à forma, & sapientia. Holoferens ingentia se premia promittit.

1. Tunc Holoferens dixit ei: Aequo animo esto, & noli pavere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi. 2. Populus autem tuus, si non contempserit me, non levalem lanceam meam super eum. 3. Nunc autem dicit mihi, quia ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut venires ad nos? 4. Er dixit illi Judith. Sume verba ancillae tuae, quoniam si secutus fueris verba ancillae tuae, perfectam rem faciet Dominus tecum. 5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terrae, & vivit virtus ejus, quae est in te, ad correptionem omnium animarum errantium, quoniam non solum homines serviunt illi per te, sed & bestiae agri obtemperant illi. 6. Nuasciatur enim animi tui indultus.

dullia univerſis gentibus, & indicatum eſt omni ſæculo, quoniam tu ſolus bonus & potens es in omni regno ejus, & diſciplina tua omnibus provinciis prædicatur. 7. Nec hoc lætæ, quod locutus eſt Achor, nec illud ignoratur, quod ei juſſeris evenire. 8. Conſtat enim, Deum noſtrum ſi peccatis offenſum, ut manſaverit per Prophetas ſuos ad populum, quòd tradat eum pro peccatis ſuis. 9. Et quoniam ſciunt ſe offendiſſe Deum ſuum filii Iſrael, tremor tuus ſuper ipſos eſt. 10. Inſuper etiam fames invaſit eos, & ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur. 11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora ſua, & bibant ſanguinem eorum: 12. & ſancta Domini Dei ſui, quæ præcepit Deus non contrari, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitaverunt impendere, & voluit conſumere, quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum eſt quod in perditionem dabuntur. 13. Quod ego ancilla tua cognoviſem, fugi ab illis, & miſi te Dominus hæc ipſa nunciare tibi. 14. Ego enim ancilla tua, Deum colo, etiam nunc apud te: & exiit ancilla tua, & orabo Deum, 15. & dicit mihi quando eis reddat peccatum ſuum, & veniſſe nunciabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jeruſalem, & habebis omnem populum Iſrael, ſicut oves, quibus non eſt paſcor, & non latrabit vel unus canis contra te: 16. quoniam hæc mihi dicta ſunt per providentiam Dei. 17. Et quoniam iratus eſt tibi Deus, hæc ipſa miſa ſum nunciare tibi. 18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holopherne, & coram pueris ejus, & mirabantur ſapientiam ejus, & dicebant alter ad alterum: 19. Non eſt talis mulier ſuper terram in aſpectu, in pulchritudine, & ſenſu verborum. 20. Et dixit ad illam Holopherne: Bene fecit Deus, qui miſi te ante populum, ut des illum tu in manibus noſtris: 21. & quoniam bona eſt promiſſio tua, ſi fecerit mihi hoc Deus tuus, & erit Deus meus, & tu in domo Nabuchodonofor magna eris, & nomen tuum nominabitur in univerſa terra.

VERB. 1. **T**UNC HOLOPHERNES OIBET I QUO ANIMO **A**
 1370] Annadverteſte Holopherne, Juſtitiã amantem & parentem, cum quod femina ſollicitiſſima ſuſcita inter tot milia virorum a marorum & hoſtium conſuliret, tum quod ſententia tanti facinoris ejus animum motu pulſatã: forte non late eodere, ſed res prodere, & ipſa capitis periculum adiret. Eſto enim, Deo illam animante, ſpiritus ejus eſſet utrepidus: caro tamen erat infirma, ac per ſua membra inferiorum mirabar. Et quod mirum: cum Chreſtus ſeriffimus paſſionem aggreſſurus de ſi dicitur: *ſperans quidem tempus eſt, caro autem infirma*, Matth. 26. 41.

Noſque nos vixi] multo minus mulier. Mentitur tibi, ut dicitur eſt. 3. curat eorum, qui ſe illi in vultu offerunt, dicitur, lacusque eſt illi.

VERB. 4. **P**ROBATA OMNIBUS SACRIS DOMINUS TACUM]
 Sollicitæ poſtquam Deas dabit vellemus, non tibi, ut ſi putas, o Holopherne, ſed mihi & Judæis de re. Eſt irraguna bellicum, quod Judæi Holophernem ambiguate verborum ludit & illud, ita ut in tradidit & laqueum necis inducit. Nam, ut ait Pſalter: *Dulcis an vortus quis an hoſte regnat?* Sic Apollo Delphicus illuſit Pythio, cum de victoria contra Romanos conſulenti, dicens:
Aſto Aſtæla Romanos vortus preſe.

Quod iſte per am iſte applicum Pythiam, quaſi ipſe Romanus dicit victurum, cum Apollo intelligat de Romano, quod ipſi vinceret Pythiam, ut cepit victurum.

VERB. 5. **R**AM, ET VITIS VITAE (color, fornicudo) 2113]
 Jurat Judith per vitam & virtutem Nabuchodonoforis, ſicut Joſeph jurat per ſalutem Pharaonis, Genſ. 41. 15. **S**IO ET RASTIA AGRI (puta equi, camel, boves, aſini, oves, &c.) OBTEMPRANT EI.

VERB. 6. **I**NOICATUM SIT OMNI SÆCULO] præſenti, id eſt, toti mundo. Ita Græci.
QUONIAM TU SOLUS BONUS] benignus, & benedictus, juſta illud Chriſti, Lucæ 22. 25. *Reges gentium dominantur earum, & quæ præſentem habent ſuper eis ſerviſerit* (Principes) ſervantur. Hinc Præſidium eſt ipſum in earum optum, ut optime Felix, optum: Felice. Vide dicta Aſtor. 14. 3.]
 Sentis ergo eſt, q. d. tu ſolus es verus, magnus que Princeps in regno Nabuchodonoforis, utpote benignus & liberalis æque ac potens, id: oque Nabuchodonofor tua omnia tibi commiſiſti. Aliqui ſunt exponunt *ſeruti*.

UT MANERENT PER PROPRIAS RUAS]

VERB. 8. **M**ILTUM DEUS ELIAM, ELIZUM, IZAM, OIEC, JEREMIAM, CERETUMQUE PROPHETAS, QUI IſRAELIS SIDA, & ſcicera calligarent, ut que ſcicidam per Aſſyrios, Chaldaeos, alioque hoſtes comminarente & prædicarent.

FAMES INVAſIT EOS] qua ubi laboratur ſiti, iſt & fame: ebus enim ſine pota ſitenti humidari, & comedi neque.

VERB. 10. **ET SERANT QUONIAM FORUM]** proaqua, qua carere ad eſtinguendam extremam ſitum: ſanguinis autem eſus de potus erat Judæis à Deo vetus, ſub pota mortis, ut patet Levit. 17.

ET SANCTA DOMINI (tu que Deo ſanctifica, id eſt, dicitur & conſecrata ſunt) HAC COſTAVIT UT IMPROBOS JAD EXTREMAM SITUM, FAMEM, FAME LEVANDAM.

ERGO QUONIAM HAC FACIUNT, CERTUM EST QUOD IN PERDITIONEM ORBUNTUR.] Certum eſt, ſi cauſa naturalis, & curſum rerum, ordinantur ipſitates fames enim & ſitis cogent eos ad interitum. Idem cauſa peccata eorum, quibus iram, & vindictam Dei meruerunt, niſi quis ſanctus iram Dei mitiget, ut ego cum meo precibus me mitigaturam ſpero.

MISIT ME DOMINUS HAC IPſA NUNCIARE TIBI.] Misit autem Deus Judith ad Holophernem, ut hæc ei nunciando gratiam ſibi conciliaret, qua habitam eum incaute periculum eodem occideret.

ET ORATO DEUM, UT OIBET NINE QUANDO SIS REDDAT PECCATUM SUUM, UT VLTIMUS ANNUNCIATO TIBI, ITA UT EGO ADDUCAM TE PER MEDIAM JERUSALEM, ET HABEBIS OMNEM POPULUM IſRAEL, Sicut ovis, quæ non eſt paſtor, & non latrabit vel unus canis contra te.] Multi conſent Judæi hæc non poſſe cauſari à mendaciis. Verum excuſo cum duplici modo & titulo. Præ eſt, quod ipſa loquitur ſecundum cauſa naturalis, & communem naturæ curſum, quo Juſtitiæ ad extrema redditis, eſt in officia, itaque Dei conſtituit, neceſſario erat perſuadendum, niſi Deus ſupernaturalis vel extraordinario quodam modo eis ſuccurreret. Sic Elihuſ Hæzæli rogant de ſalute Benadab regis agrotantis, uti oſit cum ſanandum, ſed tam moriturum, quia ſe dicit quoniam erat et vi morbo, ſi non erat lethalis: quæ ce eo ſanandum erat, ſed tamen moriturum, quia ſuſſocandus ab Hæzæli, 4. Reg. 1. 10.

Sic hæc Judith affirmat ab Holopherne perditionem. Hæbent oſ peccata tua, qua humanis viſibus & ſua manu evadere non poterant: errant tamen evitari per præces Judith & lacrimarum, quibus opem Dei eſperant potebant, & impetrabant. Sentio ergo eſt, q. d. Hæbent, ſi cauſa naturalis eſt: ipſe plane ſunt perditione, & te ſubjugandi oſ peccata tua. Quæ te ergo Deum pro hoc negotio, & ſi quicquid vult omnino eos perdere, idque, ut ſolet, inducit malis, reliquit ut adipium tibi ederet, ut videtur iſtorum, & quomodo providentia Dei curſum ſpedes ego iſtorum ce mente Dei annuncio tibi, ita ut adducam te per mediam Jeruſalem, totumque populum tibi ſubdicam. Deo enim ita volent & eorumque me omnino prære oportet tunc cum dicitur & interita populi meo: ſi enim ipſe me velti quaſi virgati ad calligandum eum, ego ut virga cum in hæc calligantem ſubverti debet & vult, ſi enim cum modo calligantem Deus Roboam & Judæos, creando per Acham prophetam regem Jeroboam, eique tradendo regnum decem tribuum Iſrael. Sic Deus per Iſtaem C. 45. evocavit Cyrum ad calligandam eum multarum gentium. Sic per Jeremiam evocavit Nabuchodonofor & Chaldaeos ad eadum Jeruſalem: quod proinde Jeremias crebro & aſſidue Judæis comminatus eſt, adeoque iuſtus in Nabuchodonoforo obſervandi debent: i ipſes enim quæ manus evadere non poſſe: eo quod hæc ſi ja-

VERB. 11. **VERB. 12.** **VERB. 13.** **VERB. 14.** **VERB. 15.**

fit Dei voluntas scelerum castigatio. Unde Nabuchodonosor refertur hanc Jeremie oracula, Jerusalem per septuaginta annos obsidetur, quia capta iusti Jerusalem benignè haberi, & ob hæc sua de se oracula, libertate donari, ut patet Jerem. 39. et. imò Abul. in libr. 4. Reg. cap. 24. qu. 7. & Hieron. c. 5. & c. 105. probabile esse ceteri Nabuchodonosorem, Salmanasarem, & similes esse Dei revelatione & iustis subiugasti Judæos, quæ de re plura dixi Proemio in Iliam can. 26. & 37. Sic S. Lupus Atrilam Hamorum regem Trecentim urbem. (cuius ipse erat Episcopus) obsecrans rogans quid esset? & quid vellet? audientique: *Ego sum Atrila Rex Hamorum fugitum Dei: vni regi, inquit, Deo me fugillum, alique arripit, ut Deus tibi concedat;* itaque cum per medium urbem deduxit, sed quasi oculis de mente capsum, ut nulli incolarum noceret, uti ex vita S. Lupi, aliique recenset Baron. tom. 6. anno Christi 471. Idem ergo Judith facere poterat Holoferni, imò debebat, si id ei Deus iussisset. Sed scilicet Judith Deum hoc fide non iustum, imò contrarium saltarem, ut per hæc simulationem proderet Holoferoni. Verum hoc ipsa ei indicare non voluit, nec debuit.

Potuerit modas excusandi Judith à mendacio est, dicendo quod ipsa ambigua verba sua sit, quæ sibi Holofernes attribuebat, cum ea Judith sibi & Judæis ascribat. At ergo: *Quæro Deum, ut dicat mihi quænam res hoc dicit procaetum vultu?* Et omissis eos promerita ut videtur punire decreverit. Scio autem ex Dei revelatione, quod hoc tempore eos non potuit: sed hoc quædam filium est, nec tibi indicare queo, mox tamen veniens nunciabo tibi Dei voluntatem & decreverit de differenda castigatione peccati Iudæorum, & acceleranda castigatione tuæ tyrannidis, sed Judæos iussisse invadentes: hoc enim nunciabo tibi non verbo sed facto, cum tibi letitia velut iugum, ait S. August. ut aduocam te, non vincentes & triumphantes, uti tu putas, sed vicium, occisum, & triumphatum, cum caput tuum truncatum

A adducam in Bethuliam, indeque per mediam Jerusalem, utramque Judæam videlicet cum triumpho adducam. Iudæorum gaudium, circumducam.

Et hæc omnia omnem populum Israhel, sicut ovæ quibus non est pastor] cum te occidit Bethulienles oullo servato ordine, sine pastore & duce trumpeut, ut Assyrios persequantur ac castra diripiunt. Quare tunc non latuit vel unum canis contra te, quia canes non allatrant mortuos (quasi tu eris) sed vivos. Sic ergo verba Judith partem ironice, partim amphibolice, partim propheticè accepta ceteris interpretatio, verum que habent scilicet: Ita Seranus, Sanchi, & Sallianus & alii.

Sic Agatocles Syraculis obfidens cominans obfidis se possidet in urbe conaturum, veris, sed contra mentem suam fuit vates; nam commentibus civibus in urbem induebat in ea convivunt non ut victe, sed ut victe & caperent. Hoc est quod ait S. Aug. item. 259. de Temp. qui est de Judith: *Non deest pulchritudo verborum: non intelligentia dicit, ut sibi fuit quod promissio.*

QUONIAM HÆC MIHI DICTA SUNT PER PROMISSUM DEI] Hæc ergo ait & dixit Judith, ut diceret & faceret omnia quæ dixit & fecit. Quare ipia non est mentita: Deus enim mentiri nequit.

NON ERAT TALIS MULIER SUPER TERRAM] Ant. d. S. Aug. item. 139. iam citato. *Deum regi alia ferunt magnamque verba blanditur letant, animas lesiones solvant in amore armarum, torpent vixit unanimitatis militum loca regibus, nuptiarum pompa nulli ambulo confutur casti desideria solvantur. Non dicitur materiam pugnavit, sed superbia, quæ seras preparavit.*

SI DICANT MIHI HOC DEUS TUUS] Hæc enim mihi subiegit Iudæalem & Judæos] ERAT ET DAVID HEBREUS] q. d. iam profectus & Judæus, eorumque Deum veram Israhel. Ecce quam potens & efficax fuit peccato Judith coram Holoferne.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Holofernes sinit Judith per quadriduum vacare sibi, orationi, & jejuniis, ac noctu exire quoties vellet: tandem quarto vespere Holofernes cum Judith convorsatur, ac ejus amore se inebriat.

1. Tunc iussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, & iussit illi manere eam, & consistit quod daretur illi de convivio suo. 2. Cui respondit Judith, & dixit: Nunc non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo. 3. Cui Holofernes ait: Si defecerit tibi illa, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? 4. Et dixit Judith: Vivit anima tua, Domine meus, quoniam non expendit omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præcepit. 5. Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum. 6. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret illi, eiret & introiret ad adorandum Deum suum, per triduum: 7. & exhibat noctibus in vallem Bethulie, & baptizabat se in fonte aque. 8. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israhel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. 9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet eam in mane in vespere. 10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit coenam servis suis, & dixit ad Vagao cunuchum suum: Vade, & suade Hebræam illam, ut sponte consentiat habitare mecum. 11. Fœdum est enim apud Assyrios, si femina irridat virum, agendo ut immunis ab eo traneat. 12. Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, & bibat vinum in jucunditate. 13. Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contradicam Domino meo? 14. Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vite mee. 15. Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem ejus. 16. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus. 17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accube in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. 18. Et dixit Judith: Bibam Domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. 19. Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. 20. Et jucundus lætus est Holofernes ad eam, bibique vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua.

VERS. 1. NE VENIAT SUPER ME OFFENSIO] Greci *scandalum*, q. d. ne comedam cibos Gentilium Judæis vetitos, Deum offendam, neque pecuniam accipiam & scandalum,

id est, irragulam & impedimentum, ut Deus per me non offendiatur, quod ad comitem bonum facere decrevit.

ET PETIIT QUM INTROIRET, UT OBISSRET] VERS. 5.

opera manuum mearum, ut, sicut promissisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. 8. Et cum hæc dixisset accessit ad columinam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit. 9. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora, 10. & percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput ejus, & abtulit conopœum ejus a columinis, & evoluit corpus ejus truncum. 11. Expositi puillam exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & jussit ut mitteret illud in peram suam. 12. Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. 13. Et dixit Judith à longè custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel. 14. Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. 15. Et concurrerunt ad eam cuncti, a minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam. 16. Et accendentes luminaria congregaverunt circa eam universi: illa autem ascendens in eminentiorum locum, jussit fieri silentium. Cùmque omnes tacuissent, 17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se: 18. & in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. 19. Et profertens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, & ecce conopœum illius, in quo recubebat in ebrietate sua, ubi per manum femine percussit illum Dominus Deus noster. 20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam cultidisti me Angelus ejus, & hinc euntem, & ibi commemorantem, & inde hæc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam suam consequari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, quodentem in victoria sua, in evagatione mea, & in liberatione vestra. 21. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus. 22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum rediit inimicos nostros. 23. Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. 24. Benedixit Dominus, qui creavit cælum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: 25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini, in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias & tribulationem generis tui, sed invenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. 26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat. 27. Porro Achior vocatus venit, & dixit ei Judith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti, quod iudicatur se de inimici suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. 28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbie suæ Deum Israel contempsit, & tibi interitum minabatur, dicens: Cùm captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. 29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus. 30. Postea verò quam resumpto spiritu recreatus est, prociidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit: 31. Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audivit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

Vers. 1. **F**ESTINAVERUNT SERVE ILLIUS AD HOSPITIA] ac cæcis & gressu vacillantes viis à populo iherosolimitano, sed domi in lecto dormientes vinum crapulamque differrent. *Etant enim omnes fatigati à vino vici. 3. Vazels, ut quid omnes desisti effere lingua compositione.* Egit hoc Deus providentia ut omnes vino concopiati darent, & somnum captarent, ne quis vigilaret & audiret id quod Judith machinabatur. Vide hæc rursum quam gala & crapula sit improvida, faciatque, ut omnes sopiantur, ita ut nemo vigilet ante fores Holofernis (uti heri solet) excubet.

Vers. 5. **D**ISTRICTE JUDITH PUELLA SUA, UT STARET FORIS ANTE CURICULUM ET OBSERVARET] ne quis propius ad cubiculum accederet, & audiret ea quæ ipa in cubiculo, mactando Holofernem agebat. Græca ubertius habent: *Et dixit Judith sermo suo, sermo extra cubiculum missus, & miserat vocem ejus, sicut quondam. Exire enim dixit ad orationem suam. Et lingua locuta ei juxta verba à hac. Et observat omnes à facie Domini sui & nemo remansit in cubiculo à parte usque ad magnum.*

Vers. 6. **ORANS CUM LACHRYMIS]** Rem enim inauditam plenam periculo, ac veris amicosque femine superentem aggrediebatur: quare à Deo robur & audaciam lachrymans petebat, dicens: *Confirma me Domine Deus, Græca pleneque habent: Domine Deus manus vocatus, respice in hora hæc super opera manuum mearum in oculis omnium iherosolimitano: quoniam nunc tempus sacrificii hereditatis tuam, & sacre studium meum in quaestationem hostium, que inferretur nobis.*

Vers. 8. **ET PUGIONEM SUUM]** Græci: *et animam ejus,* hoc est, gladium Periculi brevem, & recurvum, quales nunc sunt gladii Turcorum, vulgò *sinas* aræ vocantur. Hinc liquet Holofernem fuisse Periam, ut tradit Cedrenus.

A APPREHENDIT COMAM CAPITIS IJOS] ut certis, fortalique eum fecisset, ne ipsis aliqua corporis agitatione & motu, qui in foris dormientes obvenit, eum declinaret aut infringeret: manu ergo sinistra tenuit comam, ut caput retineret immotum ad idem vitæ hauris dextere recipiendum. Porro Peris proliam comam alere solent, docet Xenophos lib. 1. Cyropædiæ, & Herod. lib. 1. ubi Peris vocat *carpetis*, id est, crinitos, & comatos.

B ET PERCUSIT BIS IN CERVICEM EJUS] non punctim, sed cæsum, ut caput sciant, & altam herentem amputaret: quare totis conitibus viribus ausum in collum Holofernis impexit, ac secundo ictu caput ab humeris reiecit. Unde Græci habent: *Et percussit in cervicem septies in fortitudine sua.* Mirum est sanctum Augustinum lib. 22. pro his legere *ter*. Simili modo Actia rex Hunnorum superbitissimus, qui se nominabat flagellum Dei, & in aciem educebat septingenta armatorum milia, adeoque Theodosium Imp. bis tribus manu pendere cogit, ac ipse totius orbis imperium devorabat, à Deo superbo humiliante per feminam occisus est. Audi Baronium anni Christi 454. *Hic anno, Anno ad huc vivente, Actia, inquit Marcellinus, Rex Hætarum, nulli a muliere manus cultro confodit.* Ita terror orbis qui viros omnes depicibat, feminæ unius manu occidit. Sic & Abimelech rex, vel potius Tyrannus Sichimorum, interfectus est à femina, quæ fragmine molæ cicerum comminuit Judic. 9. 13.

ET ABSCIDIT CAPUT SUUM] ut illud locum deferret, & in trophæum muris Bethulæ affigeret: itaque metu Assyrios percelleret, & in fugam compelleret, ut relictâ contigit: ita Judith foras euntem, capta incessum, fidelis in fidelem, juxta injulium, humilis superbum, pia impium truncavit: imò verius sobrietas ebrietatem, castitas libidinem, fides perfidiam, justitia injulitiam, humilitas super-

biam, super-

biam, pietas impleretur madavit. Ita sanctus Fulgentius, epistola secunda de statu viduitatis. *Deo pro eam liberatae unanimes Catholicorum obsequio exercita. Et omnia squalidiora virtutes perhorrentia languerent: regressus castro: oppugnatae laetarent. Ad interitum superbia humilitas sancta procedit. Alle pugnas armis, ista permissis alle aboretis, offerantur. Istas quod omnia squalidiora populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute profectus. Olymptis non exultavit, non regnum ducem, et superitatem de populo resti dei laboravit.*

Audi sanctum Ambrosium lib. 3. offic. cap. 13. *Primas triumphare rogavit, quod integram pudorem de tabernaculo hostis traxit. Secundam, quod femina de vero reportavit vultum, fugavit populum confusus suis. Horruerat profanationem ejus, utique quod in illis Phrygones duabus mirantur non exaruit mortis periculum: sed non potest, quod est gratia bonifemini: non non alicuius amplexu, sed nec tentat exortus tela trochodan. Stetit inter canos bellorum fustibus, inter vultu armis feruere mortis. Quoniam ad malum sicuti periculi, mortuaria percussit: quantum ad sedem, amplexu. Hinc factum est, ut sancta Judith: et aliam cum sequitur, militatorem etiam vocavit. Causa honestatis, five virtutis multiplex in Judith subiecit, dicitur: Hinc altitatem sua probavit, ne periculis dei prophetae si dederat, ne tunc periret, et facturam prodere, ne facta virginis, viduae gratia, pudicam matrem barbarica sublegetur impudicitia, ne est in sum delectatione servaret. Hinc etiam sua, se male pro amplexu percipit, ut omnes virtutes percipit. Quanta bonifemini auctoritas, ut consilium de summo vultu forma suis vultu daret, nec principibus populi commoverent. Quanta bonifemini auctoritas, ut Deum adjuverem profanatione: quanta gratia, ut conveneret?*

Tropol. Tuus Holofernes est gula, superbia, luxuria, avaritia, ira, aecidia. Hinc generose supra et maesta, ac tuum Holoferem maestali.

Alleg. Holoferes typus est Diaboli, cuius caput vera Judith, id est, B. Virgo contrivit iuxta oraculum i Deo edictum Genesim 3. Judith Holoferem terrorem Orientis singulari certamine quasi in duello, suo ipsius aciem: sic de valere vultu Iudithana ecclesia, & quod magis fulgidum, pudicitiam et modis impudicorum castris intarct, & omnis spolia triumphare redaxit. At beata Virgo innumera demonum phalanges duello singulari prosternit, & in dies proletem, & civitatis triumphum non tantum in se, sed in omnibus virginibus, castique sui afflicta celebrat. N. celebrat: imo, quod omnia para naturae superat, Virgo simul est, & Mater Dei: ac una trino cognomine gaudet:

Qua Deo pariter illa, sponfa, mater.
Juditha acclamatur Assyrii: *Non est talis mulier super terram.* Et: *nonnulli eam commemorant in univosa terra.* Beata Virgini quocumque in eius hymnis acclamatur Ecclesia: *Non iam te dicunt omnes generatorem.* Judith forma tui admirabili, ut ad eam omnes obstupescerent. Beata Virgini accipi Ecclesia: *Disposa est gratia in labus tuis, sponfa et spona factus in delectat tuis sancta Dei generatrix: imo Christus ipse in Cant. Tota pulchra est amantissima, formosa mea, & iuditha mea.*

Porro Juditha pulchritudo Holoferem excitavit ad luctum: ut B. Virgo tunc forma interitus excelsior ad castitatem. Audi sanctum Ambrosium libro de institutione virginum capite septimo. *Caput inquit loquens de Virgine: tanta erat gratia, ut non solum in se virginumque gratiam servaret, sed etiam his, quos viseret, integritate suam conferret. Picturam Joannem Baptistam, nec invenit magis integritate, quem in tribus mensibus, alio quam sua presentia et integritate: nupturae Domini mater exerceret.* Ita S. Ambrosius & S. Thomas 3. Sententiarum, distict. 3. qu. 1. ad 4. *Pulchritudo, inquit, B. Virginis invenit ad castitatem excitavit. Idem enim docet Glossa, sermone de Conceptione beate Virginis, quod quidem ex peculiariter Dei dono concitum est.*

Juditham timuere, & fugerunt Assyrii: B. Virginem cunctas omnes demones & impii. Unde sanctus Bernardus cunctas a sancto Bonaventura in speculo B. Virg. capite nono: *Non sit, inquit, numerus hostis vestri quasi ceterorum non enim quisquam, sicut aera persequitur Maria vocabulum, parvulorum, et exemplum: sicut, et persequitur sicut vero in factu ignis, non minus invenit celum fugat nomen: non demones, devotas invocacionem, sollicitum iustitiam.*

A. Judith clausa in oratorio Deum sublevarit, ceteris, precibus, lacrymis flicati concitavit: Beata Virgo clausa in cubiculo, ac jejunis & gemibuscum inenarrabilibus obsecrans Deum pro mundi reconclacione meritis Angulum pacis paranthymum excipere, qui cum hujus pacis mediatrix pro verbi in ea incarnationem annunciat. Juditha vultu acclamavit populus: *Tu gloria Jerusalem, tu laetitia istra, tu honorificencia populi vestra, quae in vestra vultu, et constantia est etiam.* Idem & longe majora B. Virgini acciunt Patres, Doctores, & omnes Orthodoxi.

ET ABSTULIT CONCORDIA] unum cum capite, ut ex eo qui norant Holoferem, agnoscere caput illud edifficium, non calonis, vel mancipii cuiusquam: simul ut consopium non gemis intercipi vultu ante effe spolum simul & trophaeum.

ET EVOLVIT CORPUS TRUNCUM] Graeci: *Evolutus corpus ejus a teste, scilicet in pavimentum.* Unde postea videntis Vago vultu corpus in suo sanguine eructum & fatidum sacre in terra. Fecit id Judith, ut Hebraei ex arce erumpentes Affri confisigant ad Holoferem cum in terra truncum videntes metu effugaverunt, & obrigefcerent, ut arma capere & Hebraei retulerent non auderent.

ET POST BULLUM BEVIT] qui paulisper confidit ad respirandum: omnes enim vires & spiritus exuerat in crassa Holoferis cervice truncanda: sed & metus periculi, ne facinus innotesceret, spiritum est interduclerat, ut cum fclendo & respirando tolleret. quos foret, sicut id dicit, in si quod cranois velli tunc adhaerit, illud abstergeret: ac proficium, ut fluxum Deo pro hoste tam felicitate caelo summas agrere gratias.

QUONIAM PRAEBAUNT] id est, timetate. Sic Poeta: *Ut sperate (id est, timete) Deo memore fundi atque non fandi* TAM NON ESSE VANTURUM] sed captivum ad Assyrios detinet. Inholozer quoque nuncio reditus Judithae, exciti omnes concurrebant, cum ut eam, de qua desperant, viderent: tum ut ab ea audirent, quid ab eis gellum foret, quidque spei obesse & ad extrema redacta audirent.

VIVIT AUTAM IPSA DOMINUS] id est, pro per vicam Dei] QUONIAM CUNDOVIT N. ANGELUS EJUS ET HINC SUNT, ET IBI COMORANT, ET IBI HUC REVERTANTUR, ET NON PERIIT] N. DOMINUS ANGELUM SVAN CONQUINARE.] Jurat Judith se per Angulum cotidiam ad omni Affyriorum perantia & libidine, quia hoc Hebraei incredibile videntur, ut femina tam speciosa tam impudicorum manus evaderet. Et certe humanitas id est impossibile, Deo autem & Angeli id fieri possibit & facile. Scilicet Judith Angelum sibi tuzelant affesse, five quod cum aspectabili forma videret, five quod inspirationis ejus assidue audiret, quibus sententia ad monere & dirigere per omnia, ut sciret quid qualibet hora & loco sibi agendum foret de dicendum; five quod alia praevidet & dictionis suae signa Angelus ei dederit, ut tam heroum facinus animose aggredierent, nec de sedepere successu dubitaret. Sic Angelus vultuiter apponit, dirigebatque S. Ceciliae cum S. Valeriano pro ad castrum & martirium, aequae ac sanctum Juliantum & Basilium, S. Franciscam Romanam, similesque ceteros sanctos, praefertim virginas.

Porro Serarion, Soltanus, & alii consent hunc Angulum fuisse unum & primo & primum propter angelem magitudinem, in quo totius populi Ecclesiae Dei filius verberatur. Unde nonnulli putant eum fuisse S. Michaclem. Hic enim olim erat princeps Synagogae, sicut nunc ecclesiae. Alii opinantur fuisse sanctum Gabrielum, qui fuisse a fortitudine nomen habet (Gabriel enim Hebraice est, inquit, fortitudo Dei) sic operibus Heroum & Hironorum generosis & fortibus (quae erat Judith) adit & praedit, ut pater Daniel. in so. ut ipse ait: *Nunc revertor ad praeser (pro Hebraei) ad servum principem Persarum.* Hinc Gabriel fuit unus incarnationis verbi (quod dicitur per, nra & fortitudo in opus fui maximum) ideoque custos B. Virginis Depozare. Antiquitatem Petrum Damiani sermone primo de Nativitate B. Virginis, ubi per thronum Salomonis duobus leonibus sita unum mystice accipimus B. Virginem. *Deo inquit, inquit, Gabriel Archangelus, et Joannes Evangelium, quorum alter dicitur de Virgine, alter postea in se deputat se esse Gabriel unum*

VARIET.

VARIET.

VARIET.

D. *Quis dicitur in Cant. Tota pulchra est amantissima, formosa mea, & iuditha mea.*

mentem Jamais carum percipit sollicitudine ferventem. Lexna patet fuit hic Juditha Holofernam laetans, leo ergo illi natus est Gabriel, qui fortissime & castitatem ejus amaret, & deatram ejus in caede tyranni roboraret.

Alii hoc decus victorice Judith assignant sancto Raphaeli. Huc enim est praxia sanctitatis ac decus varium & ratorum eque ac caritatis totum, ut dicitur in Tobia. Ipse ergo Juditham castam, laetam, & sanctam dixerit de & roboraret. Porro quod Angeli san. & cultus heretica definitio ab aliis est presertim, patet ea illis que annotari Exodi 13. 7. 10. & Isai. & Danieli 10. 10.

VERB. COMITANTINI ILLI OMNES) Vide hic modestiam, gratitudinem, constantiam, & pietatem Judithæ, qua totum decus sue fortitudinis & victorie non sibi, sed Deo attribuit. Porro solebant Hebræi, accepto aliquo iugenti beneficio suo gratiarum actionem concinere psalium censefimus quo-jugulium septemum. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sanctis misericorditer operatur: ut nos concinimus: Te Deum laudamus.

VERB. PRAD OZIAS PRINCIPES POPULI ISRAEL DEDIT AD NAM I BEMADICTA ES TU PELLIS A DOMINO DEO ISRAELIS PRA OMNIBUS MULIERIBUS SUPER TERRAM.) Huc alludit Gabriel Archangelus salutans B. Virginem, Ave gratia plena, immedice tu in mulieribus; Judith enim fuit umbra & typus B. Virginis unde sequitur:

VERB. QUIA HODIE MOMENTUM ITA SANCTIFICAVIT, UT NON RECIDIAT LAUS TUA (GREGORIUS EST IPE IUS, id est, memoria de laus Ipe tue, qui sperans in Domino equam victoriam sic ad se spectavit) HIC OZIAS NOMEN EST) Tale prorsus est nomen Beate Marie, de quo Beatus Petrus Chrysolostomus sermone 146. Nomen hoc, inquit, propheta germanicum est, hoc sanctificatus salutare, hoc virtutis insignis, hoc pudicitie decus, hoc vestrium castitatis, hoc

A Deo sacrificium, hoc hospitalitatis virtus, hoc collegium famulatum: moris ergo matris Christi nomen hoc est matrem. Huc Chrysolostomus. Methodius orat. in hypostasem: Tuam, inquit, Deo generas, non tua deus honorificavit & gratias omnes parte referunt. lit S. Bern. hom. 1. super Missus est. Et insurgens, inquit, vultu terram: si inueneris: stipulis involutam, respice bellum, vasa hauriam: si veranda, non aurata, aut cornu alioque natuscum sanctificet mentis, respice ad Mariam, formosam immunitatem habentem, constantem fidei tenentem, pudicissimam, laudabilem deservitum incipit verbari, vel deservit, & videri: in periculis, in angustiis, in rebus dubis Mariam cogit: Mariam imoca, non recedit ab eis, non recedit a terris. Ita Soranus, Sanchez & alii.

PRO QUIBUS, (id est, eo quod, est Hebraicum) NON PERPERCIAT ANIMA, (id est, vasa) TU (obfervans & exponens eam evidentis mortis periculo) PROPTER ANGSTIAS ET TRIBULATIONES GEMERIS TUÆ, (id est, gemitus tuos, ut scilicet patriam & civem tuos obsequio de cædno liberaret) AD SUBVERSITATI RUINA) eam preveniens & avertens, ne rueret citius de scip. liradici.

B VIGILANS AUTEM ACHIOR CAPUT HOLOFERNÆ, ANGSTIAS ET MA PAVORIS (per horrore capitis truncati Holofernis) undique circum & inopugnabili) CACIOIT IN FACIEM SUAM SUPER TERRAM, ET ADUPTAVIT ANIMA SUÆ] Græci desitæ, seu, exhibens est spiritus, id est, deliquit animi passus est, stupore licet tam insperato & inopinate reatationis variis perturbationibus motibus in cor ejus confusiofionis. Abibat enim immentis sui, & nominatum denuciatæ mortis timor, succedebat confusio: fugabat tristitia, subnotas hinc gaudium: dimidiora locum conbat admiratum, & simul cum hujus perdidit contemplatione fides, ipsa, charitas & dona spiritus Sancti infidelitatem expellebant, ut mox dicitur. Ita saltamus.

CAPUT DECIMUMQUARTUM, SYNOPSIS CAPITIS.

Judith habet caput Holofernis ad muris suspendi: Achior ad Judaismum convertitur: irrant Hebræi in Affryris: illis eade Holofernis confertantur, & magno clamore complacent.

1. DIXIT autem Judith ad omnem populum: Audite me, fratres, suspendite caput hoc super muros nostros: 2. Et erit, cum exierit, Sol accipiat unumquique arma sua, & exire cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. 3. Tunc exploratores nocefe erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. 4. Cumque duces eorum cucerrent ad tabernaculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutum, decidit super eos timor. 5. Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris: 6. Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, creditis Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & apposuit ort ad populum Israel, & omni successio generis eius usque in hodiernum diem. 7. Mox autem ut effus est dies, suspendent super muros caput Holofernis, acceptoque unumquique vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu. 8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucerrent. 9. Porro hi qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes evigilaret. 10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Afyriorum pulsando sub intrando aperire. 11. Sed cum venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitus regis Afyriorum, dixerant cubicularis: 12. Inerare, & excitare illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium. 13. Tunc ingressus Vago cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire. 14. Sed cum illum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, & elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum metu, & scidit vestimenta sua. 15. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, & exiit foras ad populum, 16. & dixit: Una mulier Hebræa fecit confusione in domo regis Nabuchodonosor: ecce enim Holofernis jacet in terra, & caput ejus non est in illo. 17. Quod cum audissent principes virtutis Afyriorum, sederunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. 18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

VERB. I DIXIT AUTEM JUDITH: SUSPENDITE CAPUT AD SUPER MUROS) ut Affryli videntes Ducem suum cæsum, percellamot & fugiant. Corad. à Lap. in Ebraic, &c.

C ET ERIT CUM EXIERIT (armis surch) SOL, ACCIPIAM UNUMQUISQUE ARMA SUA, ET ERIT CUM IMPETU, NON UT DESCENDATIS DEORSUM (id

VERB. 10.

VERB. 1.

1

verum & ferium cum Assyrii longe potentioribus praesidium in quibus impetum facientes] id est, quasi imperiosius agentes in proximam hostium stationem, q. d. nolite plecta esse confingere, ut potest contra innumeris, sed finaliter vos velle confingere, ut scilicet Assyrii confingant ad Holofernem, ut aciem instruat, ac videntes cum calum contentiorum & fugant. Noticia enim Judith Assyrios invadit, a sequeam innes Holofernem percutitur, & Assyrii inopes animi & consilii reddidit: idcirco facta haec, ut illic in pavore & fugientes truerent. In eum consilio desinit. Assyrii, potest fieri ipsi communem consilio alium. Tacet sibi deligere, qui obsequium ditionem Holoferni erant ut itaque ut hunc sicut inque condicant capere. Sed Judith prudenter ad providentia justitiae, ut moerit Holofernis valgaria, subito in periculos tota viribus & agnominibus volarent. Quo facto hostes stupidi fugientes ab Holoferni victi et lique fuere. Vix ergo hic praesentiam & solertiam bellicam Judithae, quae comitem victoriam ad seum usque profecta est: quare prudenter fuit Hannibale, qui cum Romanis in Cannensis pugna plane confidit, suaderetque Maharbal praeclatissimum equum, ut illico Romanis pergeret, sine dubio eum tam perisillam occupatum, ac diu quies in Capitulo cepissent, dum tardaret Hannibal, decrevitque maritima hac de re cogitandum, suscipiant Maharbal: *Finora fuit inanimata, sed viderit ante nosse.* Ita Livius lib. 22. Audi S. Ambrosii lib. de viduis: *non dixerit tantum hoc opus, sed magna trophaea suscipiatis. Nam mox solum Holofernem vixit, confusa autem omnia hostium vixit exaruit. Suscepit enim Holoferni capite, quod curram non potuit excutere confusa, suam in erexit amara, hostium ferat: Jam videre existant, in hostes quoque errare perisillam, erant capi sum & fugant. Ita nam vidua terrore omnia quoque solentis, non solum naturam suam vixit sui, quod est amplius, fere vixit etiam ferunt.* Similiter modo David, amputato capite Goliath, eoque Philistinis ostendo, ipsos percussit. & in fugam egit 2. Reg. 17. Item facti Judas Machabaeus relicto & ex arce Sion suspensio capite Nicanoris. Machab. 15. 31. Sic & M. Livius & Claudius Nero consules Rom. caeso Adrubale cum 60. milibus Carthaginensibus, capiteque ius ex inopinatio ante castra in Annibalis fratre projecto, cum ita perculerent, ut diceret actum esse de fortuna Charaginensium: atque illic fugiens in angulum Italiae ad Brundis se receperat: teste Livio in fine lib. 16.

VARI 6.

Tunc Achior videns virtutem (potentiam & fortitudinem, scilicet tam fortem, prodigiosam & divinam virtutem de quo Holoferne) **quam viderit David terram** (Graec. Ihericid, id est, populi Ihericidii) **aspecto gentilitatis ritum** (idololatria & gentilitate) **credidit Deo, et circumcivit** (non sua, sed i. vixit alicuius manu) **gabinum fratrem suum** (satis proleptus & Judaeus: Tacet enim Ammonites, Arabes, Phoenices, Aegypti, Aethiopes circumcissionem jam olim ab Abraham & Judaeis accepissent, tamen acceptant jam ut liberam, non ut obligantem & necessariam, ut eam ad Deo habente acceptant Hebraei. Unde multo se non circumcibant ob potestatem & dolorem circumcisi-

nis: quare paulatim circumcivito apud eos quae evenerit. Achior ergo, licet Ammonita, fuit in circumcivito, sed hoc factio Judith convenerit ad Judaeum fidei circumcivito. Circumcivito enim erat postivo iudicium & legis Moysae, sicut baptisimus jam est professio Christianismi & legis Evangelicae.

Et appositus erat ad populum Israel (ne quasi civis Ihericidarum sicut civium haberet ad omnia eorum privilegia, iura, dignitates etiam & magistratus. Licet enim Deus venisset Deuter. 10. 3. Ammonitas & Moabitas admitti in castrum Israel, tamen in hac lege permittit dispensari ob insignia alioquin Ihericidarum metua, quae iam fuerant Achior, qui eorum Holoferne Deo erga Israeliam providentiam & protectionem publice tra profusius, & dignis omnibus celebraret. Sic Ruth Moabitis admittitur in castrum Israel tandemque Booz facta est avia Davidis iudeoque Christi. Haec enim esse Dei mentem responderunt legistae, vel Prophetae, vel Paenitentis consules Deum per Urin & Tammim, de quibus dixi Enoch 28. 28.

Nullus enim ducebat cubilem virtutis (virtutem) **Asyriorum pulcherrimo, aut intragros aperit** (virtutem) **perisillam, id est, potentiam & magistratum Assyriorum, ita vocant Holofernem suum Deum & Principem.** Sic nos regem vel principem vocamus legatum Magistram, suam Celsitudinem, suam Excellentiam.

Egressit hucusque de cavernis (id est, ex contemptu vocant etiam Iudaeos, quasi inermes & imbelles, sed mures hodie non capere sunt evasisse leones, qui elephantes eorum prostraverunt).

Tunc ingressus vagabundum cubilem ejus (virtutem) **erexit ante cortinam.** Ad hoc enim principes Assyriorum, & Perlarum ferebant suam gravitatem, & majestatem, ut non nisi per cortinam loquerentur, darentque responsa, uti etiam faciunt Reges Sinarum. Unde Adamantus, libro 4 c. 6. et Ihericid tradit, principes in vestibus a Rege Perlarum ad convivium in eodem cubiculo cum eo conversari, sed interese videri, ita ut ab eis videri non posset, cum ipse eos concilia vocaret.

Cadaver, &c. jacere super terram (Graec. virtutem) **ex super lectum, vel lectus hic erat terra prope lectum, ut habent Graecae v. 16.**

Caecum mulierem Hebraeam fecit confusorem (virtutem) **in domo regis** (id est, dum principem occidendo tota castra confudit & perculit, turbavit. Vide hic prudentiam Judith, quae caput Ducis portat: eo enim sublato castra tota confudit. Castra enim sine duce, id est, iustis, quod populus sine rege, sive sine pastore, discipuli sine magistro, filii sine patre, civis sine consule. Unde Tarquinio rex Roman. capta papaverunt in horto demeritis, hoc ipso filio, qui hodie ad Gabinos transfugerat, per nuncium significavit, capta principum Gabinorum esse tellura: quo facto Gabius quae accepit se dedit Tarquinio, teste Livio. Haec gnomem mystic Doctores, applicat B. Vignus, qui caput Draconis infernalis contentem, tota eius infernalis spirituum agmina pressum dedit.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Assyrii, audita caede Holofernis fugientes caduntur ab insequentibus Hebraeis, qui castra Isphais omnia per triginta dies diripiunt, seseque detant: Judith a Joacim Pont. totoque populo benedicuntur, & omnibus, quae Holofernis propria fuerant, locupletantur.

1. Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens, & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugae praesidiunt. sumunt, 2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relicti omnibus, evadere festinant Hebraeos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum & semitas collium. 3. Videntes itaque filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululantes post ipsos. 4. Et quoniam Assyrini non adunati in fugam abant praecipites: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire poterant. 5. Misit itaque Ozias nuncios per omnes civitates & regiones Israel. 6. Omnis itaque regio, omnisque urbs, electam juventutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem huius suorum. 7. Reliqui autem qui erant in Be-

in Be-

bonis uicibus Bacchi, ut coronam excedim. Unde Virg.

l. 1. Eclog. 5.

Instruit Daphnis thyrsos induere baccho,

Et felle latic amictus multibus hostas.

Et per Latus hallas intelligit thyrsus. Unde Prover-

bium,

Abiles thyrsifero, pauce est cornu Baccho.

Bacchos enim erat thyrsigerus. Hoc & Tacitus: Mis-
sina, inquit, crine fuso thyrsim quatuor. Et Diodo-
rus Siculus, Dionysium in curia habuisse mulieres thyrsi-
fis armatas. Macrobius quoque ait, Liberam Patrem

(Bacchum) tenere thyrsim, quod est latus telum, vel

halla aculeata, cuius mucro hadera lambente proteritur.

Hoc rite adaptat Juditha, quae accincta Holofernis

in ipsiusmodi ditionat: itaque cum ebrius quasi Bacchum

occidit, ac de ebrietate & ebrius triumphavit. Coronam

ergo thyrsim meretur, meriti quoque gestabat, quo ean-

dum Baccho, id est, Holofernis ebrio eripuit.

Nota, hinc Holofernem triumphum profectionem & pompam

Judithae quatuordecim dierum & renovatam fuisse cum

ingenti vicorum & mulierum comitatu, ut patet cap.

sequenti vers. 27.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judith praecente, omnes succinunt Epinicion Deo. Populus holocausta in gratiarum actionem offert. *Judith longævam in castitate & gloria agens vitam, tandem gloriosè moritur, ac dies viginti eius denique quatuordecim celebrari praecipitur.*

1. **T**unc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens;
 2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psal-
mum novum, exultate, & invoke nomen ejus.
 3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.
 4. Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
 5. Venit Albur ex montibus ab Aquilon: in multitudine fortitudinis suae: cuius gurgulio ob-
turavit torrentes, & equorum cooperuerunt vales.
 6. Dixit se iucenturum hinc meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in
praedam, & virgines in captivitatem.
 7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.
 8. Non enim cecidit pueri eorum a juvenibus, nec filii Titan percussit eum, nec excoli
gigantes opposuerunt: sicut illi: sed Judith filia Merari in specie faciei suae doluit eum.
 9. Exiit enim de vestibulo viduitatis, & induit se vestimento lectici in exultatione filiorum Israel.
 10. Unxit faciem suam unguento, & colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam
ad decipiendum illum.
 11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputa-
vit pugione cervicem ejus.
 12. Horrurunt Perle constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.
 13. Tunc diriverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, aerecentes in fici.
 14. Filii puellarum compunxerunt eos, & sic ut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in
praedio a facie Domini Dei mei.
 15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.
 16. Adonai Domine magnus es tu, & praeclearus in virtute tua, & quem superare nemo potest.
 17. Tibi servavit omnis creatura tua: quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum & crea-
ta sunt, & non est qui resistat voci tuae.
 18. Montes a fundamentis movebuntur cum aquis: petrae, sicut cera liquefcent ante faciem tuam.
 19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.
 20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die
judicii visitabit illos.
 21. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.
 22. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem ad irare Dominum:
& mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota & reprobationibus suis. 23. Porro
Judith univerfa vasa bellica Holofernis, quae dedit illi populus, & consopuit, quod ipsa sustulerat de
cubili ipsius, obtulit in anathema oblivioni. 24. Erat autem populus juvenis secundum faciem
sanctorum, & per tres menses gaudium hujus victoriae celebratum est cum Judith. 25. Post dies autem
illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & praeclearior erat
universe terræ Israel. 26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omni-
bus diebus vite suae, ex quo defunctus est Manasses vir ejus. 27. Erat autem diebus felix procedens
cum magna gloria. 28. Mansit autem in domo viri sui annos centum quing. & dimisit abram suam
liberam, & dicitur quod est a sepulchro cum viro suo in Bethulia. 29. Luxitque illam omnis populus die-
bus septem. 30. In omni autem spiritu vite ejus non fuit qui perturbaret Israel, & post mortem ejus
annis multos. Dies autem victoriae nujus tetivatis, ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipit-
Judith, & colitur a Judæis ex illo tempore usque in praesentem diem.

Vers. 1. **T**unc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens: Incipite
domino, in tympanis, cantate domino: incipite
(canticum, psalmum, jubilate) domino. Unde ipsa
praecente, succinunt ceteri: uti praecente
Mirra foras Moysi, succinunt ceterae mulieres
post tranitum maris rubri, Exodi 15. vers. 20. Sic
enim habent hoc loco Graeci: *Præcepit autem Judith hæc
carmen gratulariarum tunc omnes Israelitas, & mox ipsa
populus hæc laudem illam voce decantavit, septimo Ju-
dith: hoc ipse Deo. tympanis, &c.* Hinc patet Judith
fuisse prophetissam, suo scripturam S. Script. hoc enim car-
men quod est pars S. Script. dictitativa insinuatante Spiritu S.
D. 27.

V484. 3. DOMINUS CONTRIENS BELLA.] Alludit ad nomen *Jehova*, quod à radice *Yeh* hinc dicitur, idem est quod dicitur in Epistola ad Hebræos, *Yehova*, id est *Deus*, *quasi visus fuerit, semperque nomen eius*. Vide ibi dicta.

V485. 5. VENIT ASSUA (id est, Assyrius exercitus missus à Nabuchodonosor rege Assyriorum, dicitur Holoferne) EX MONTIBUS AB AQUILONE.] Assyria enim Judææ partem est ad Orientem, partem è magis ad Septentrionem. Cujus multitudo utituravit torrens, et squiborum cooperuerunt valles.] Sanchez per Nabuchodonosor, qui misit Holofernem, intelligit Xerxem, hinc commodè adaptat. Xerxes enim ceteros copias in Græciam induxit, ut vis ad potum fluminis, in præfatum tunc, ad cursum maris farsi fuisset, dicitur. Ita Paulus Orosius lib. 5. c. 9. Sanc ficticia fuisse abilius exercitu flumina tradit Herodotus lib. 7. & Julius lib. 2. de quo item Jovin. Saty. 10.

Credimus aliter Defecisse annos, aptaque flumina Atros prædantes.

Verum Xerxes fuit Peris, non Assur, id est, Assyrius.

V486. 7. NOCUIT SUN] id est, ei. Olim enim nocere regibus acculebantur, ut patet ex Plauto, & aliis.

V486. 8. NAC PILLI TITAN (id est, enses) *quærit, ut exphancas subdit) PROCESSERUNT SUN.*] Quæres qui insidii Titan, vel, ut Græci est, Titanum? Resp. Titan est Titanus fingitur à Poeta Cori, & Vesta, id est, terre filius, ac Titanes eorundem filii, de quibus Virg. 6. Æneid.

Me genus antiquum terra, Titania pulvis, Vulcanæ despectis, funde volucrorum in ossa.

Terra, inquit Scævola, primis Titanas contra Saturnum genuit, & quædam pelles contra Jovem. Et serunt subdita Titanas ab utraque dicitur terra, ad quæ ultimam creatas. Unde & Titanas dicitur visus in terra, id est, ab actione Jupiter enim depicit eos in Tartara. Tradunt Titanas ignes fuisse, & quosque ioceros, à Tita mare ductos, ut auctor est Dioscorus, ex quibus unum fuit Jovis filius pater Procræus. Hæperiorque est Titanum quæritur qui, qui Solis, ac Lunæ, illarumque motus observare, argue demonstrare peritus fuit: adeoque Solis patris & astrorum feror. Hinc Sol Titan, Luna Titania, Diana Titania à Poeta dicitur. Cicero in Arato 7.

Quem cum peripeto cœlestis lamina Titan, Ovidius p. Metam. 35.

Dumque in prælarum filia Titania Iopha.

Titan ergo est spiritus Solis, Sol enim vocatur cœli & terra filius, quia manet ex terra & quasi natus & ortus videtur, adeoque ut Jovis filius in cœlo quasi domo paterna refulget. Hinc multi Titan dixerunt ab Heb. *teph* id est, ignem, imus, terra, ut à *teph* dicitur in Testis & Tites filii Titanum mater. Alii Titan à *teph* deducunt, eo quod Titan id est, sol quæ quærentium radios suos expandit. Porro Titan est terra ex qua proderit sol & luna tabularum Terra. Terra enim varia habuit nomina. Nam, ut in M. Vario apud S. August. lib. 7. dicitur. terra five tellus dicitur Ops, quod opes & cultura hinc melior & mater, quod plurima præterit & alma, quod cibum parit: & Procræus, quod ea ex procræ parit fruges: & Vesta, quod ventus herbas, vel ut alii, quod vis sua fiet. Unde etiam Hymnos Titanos apud Orphicum. Hinc secundò per filios Titan potest accipi Phæonem cum sua sobole, quem Poeta dicit esse filium Jovis: qui dum equos curruumque solis incantare rogaret, omnia suo terris ardeat. solis combussit. q. d. Holofernem suo percussit sol ut Phæonem, sed femina Judith.

Terra nonnulla per Titanes cœli & terra filios significari putant ipsius & venos (nem procellas & fulmina) qui ex cœlo, id est, ab ætheris curam demittit, in ea cultura, & verborum *teph*, id est, cœlo, eo quod venti extendentes manus suas & vi agentes injuriam faciunt adeo terra motus exortur qui nulli percussit. q. d. non venti, non procellæ, non fulmina, non terræ motus, sed unica mulier prostravit Holofernem. Huc facit quod Panfan. in Cornuth. scribit in Trans colle apud Scythones fuisse aram venorum positam in qua quotannis sacerdos sacrificabat ad mirandam venorum feracitatem.

Corneli à Lap. in Xferam, Cr.

A Primus sensus uti communis, est congruentior est: Titanes enim erant gigantes robustissimi quibus nemo resistere poterat. Unde pro verbis *Titanas adversus*, id est, *horridus, ferus & horridus Titanas* ex *Crono* (tempore & Saturno) interpretatur *Titanas implens*. Vide Apollodorus in libro 1. de Origine Deorum, Hesiodum in Theogonia, Geraldum & alios.

Nota est S. Hier. loc. 5. Amos. 3. & S. Gregor. 9. mor. c. 6. Interpretis tam Septuag. quam Nostrum (videlicet, Hebræa nomina que apud eos aliter appellantur in vagabundis fabularum Genesium Græcorum & Latinorum in loculis Græcorum & Latinorum transierunt, non quasi si fabulas narrati aut presentis sol qui non bene nec plane intelligimus ad quod dicitur, nisi per ea vocabula esse nra didicimus & quæ cum hæc combimus, air S. Hieron. maxime quando fabulæ ex S. Scrip. ortum ducunt, uti hic fit. Fabulæ enim Titanum ex historia septuag. Genes. 6. v. 4. & c. 1. 1. 4. facta & dicta est. Sic Sept. Job 42. 14. pro *coram filio veni coram Amalthea*, quam Poeta fingens esse capram que lacte suo Jovem nutrivit. Sic Thron. 4. 3. Nollet verum laus cum in Hebr. sit *typhon* *typhon*, que vox draconis vel insimul & terrificæ monstræ significat, quales sunt lamæ. Item est Judicium de Arturo, Cronos & similibus, ait S. Hieron. quædam mentem sit in Job & prophetis: de quibus Poeta 1.

Arcturus, pluvialis Hyades, geminisque Triones, Arcturumque non circumpacti Crona.

Filius ergo Titan vel Titanum sunt filii gigantum, id est, gigantes vastissimi, fortissimi & robustissimi, qui vocantur *Itaphan*, pro quo Sept. verum Titanes 4. & c. 1. 1. 4. Est Menomyia: nam per parum indolem & fortitudinem significatur insolens & fortis adeo filiorum. Ergo per Titanes et communis vulgi usu nos alii intelligantur quæ gigantes.

Possit quoque dici hanc vocem *Titan* pro gigantebus significandam in usu fuisse et vulgatum tunc orbæ labialis apud Assyrios, Chaldaeos, Hebræos aliaque gentes, ut significaret Holofernem & Assyrios sua fortitudine & copiis superbos comparasse. Itæ Titanus, ac dixisset sic præter Titanus: ita ut crebro aliquid Titanicum in castris eorum audiret, ad quod alios Judicum, ait: Assyrii non exciderunt manum Titanum filiorum, sed manus mea, que sum imbellis & inermis ferunt. Ita Saechia.

C Holofernis Holofernis CONSTANTIANI RUM, ET MEDI AUGACIANI FIJUS.] Hinc liquet ex capitulis Holofernis Assyrii mixtos fuisse Perlas & Medos præsertim quia ipse Dux Holofernis erat Perla, ait Codrus: ac Medi victo Arphaxad eorum principe, jam in bacchi erant à Nabuchodonosor, ad quem promittit multos quærit & vicinis Perlas transiitugrum ob deditionem & turpem Xerxis regis sui cladem & fugam & Græcia, ut dicit in Proemio.

Tunc venulæverunt castra Astyriorum, quando apparuerunt humilis nisi arboribus in site] putæ civem nisi Bethulenis, nisi pone cuncta, quando cæto à me Holoferne, ipse quoque castra in valente & Assyrios fugientes percussit fuit.

FILII PUELLARUM] id est, parvi parvi, five juvenalis: nec enim grandiores aut adulescentes esse possunt, quorum matres adhuc parvæ & juvenales: hinc parvi juvenes & pueros cum viris traxerit in Assyrios fugientes.

COMPUNGERUNT EOS] suis cultris & gladiis. MISSIS SPERITUM TUM BY CRATA SUNT] spiritibus intelligit oris, hoc est, dicitur de iustum quo Deus Genes. 1. dicit iustitque, fiat sol, luna, aves, pisces, &c. & illico facta sunt. Alludit ad Psal. 36. *Verbo Domini scilicet formati sunt cœli spiritus terra spiritus omnes virtus superna.*

MONTES & JURONAMENTIS MOVEMENTUM] cum Deus iussisset, q. d. Tanta est Dei potentia ut solo suo motu transierit, petras liquere valeat: periode jam Assyriorum castra que insular alioque montium & durarum petrarum vel: banur in superabilia, per se formam superavit & insular cetera liquefacit diffrauit.

DAREI ENIM IONEN ET VIBERNUM IN CAERES FORUM UT URANTUR] Hinc S. Hier. Chryl. Aug. Theoph. Haymo, Lyran. Abul. Dion. Glossa, Robera, Maldon. Senar. & alii probabiliter censent in inferno esse vermes corporales, qui carnes damnatorum rodant, uti est verus ignis.

ignis eos arcos: vide dicta I. c. l. c. 7. 19. & c. 10. 12. Iudic. ult. 24.

VARSIA. **MOR** UT PURIFICATI SUNT] ab imunditia & iurgantiarum legali et cavendo. Aliterque et contactu mortuorum contra. Id est. lavando corpora & vestes, juxta legem Numer. 31. 24.

VARSIA. **ANATHEMATA** OBSESSIO] Hebr. *q'm anathema* significat anathema, id est, donum abusus prophanae voluntatis, ut loquitur Deo in paratum & consecratum. Et obsequium non est in Græco: unde aliqui legendum putant *anathema*, id est obsequium habet omnia exemplaria Latina, id quæ ipse hoc locum congruit: anathema enim dicitur obsequium, quia dicuntur et Deo ad credendum tanti beneficii & victorie apud populos obsequium. Ita barbarus: aut quia obsequium affertur propter tantam famam, hinc & mille interpretum quæ ante ab Abyssinis passim sunt: aut Hebræi: ut Sanchez. Sic Joseph filium suum vocat *Maschm* id est, polivictum, dicens *Obsequio me fecit Dominus omnino habentem meum*, Genes. 44. 14. & Iudic. 6. 3. 10. *Obsequio me dedit mihi Deus*. In quibus locum optime Hieronymus: *Obsequio contra profana mala, non habet esse memoriam, sed levitatem iustitiam, juxta id quod scriptum est, in die bene obsequio malorum.*

VARSIA. **SECUNDUM** FACIEM SANCTORUM] id est, ante templum vel ante Synagoga: hinc enim extra Jerusalem habitantibus erat miliar templi. Iuxta enim simul orabant legemque Dei audiebant.

VARSIA. **MASIT** (Guzc confirmat) AUTEM IN OMNIO PARS SUI ANNIUS CANTUM QUINQUE] id est, sic quæ ad annos annus fuit centum & quinque, simili pharaonis Hebræi dicitur habere in Aegypto annos 470. id est, ut quæ ad annum 470. ab egrediendo pharaonem ex Chaldaea: nam aliqui Hebræi in A. G. potantiam habitantem annis 315. Exodi. 12. 40. vidi libi dicta.

Quare minus recte alij qui putant Judith postquam facta est vidua, virginitatem suam de eorum moerore fuisse 140. annorum vel amplius, quod illo avo erat infolium.

Adde & etiam quod Judith ante quam moreretur, diversis infantium vitam de viris cognovit. Unde loquitur cum carnis filius, tu mirabilis foret ejus callitas. Invenitur Juditham Christianam etiam principes, qui ne familia deficiat, mutant propositum in votum cœliarius, ac moerore ducunt ut liberos habeant familiae heredes & propagatores. Non ita fuit Judith, amò cœli datum omnibus liberis appetit. Hinc enim omnibus nobilior est callitas. Nimirum moreretur et illius promissis divini ad contactus qui se calitatem sua voluntate 160. annorum Dei & calitatem: *Dabo ut in domo mea & in montibus meis habitet, & nomen meum sit sicut & filiorum, nomen semper tuum dabo eis quod non perdit.* Iudic. 16. 5.

VARSIA. **LUXITUS** ELIAB OMNIBUS POPULIS OBSEQUIUM] Sancta à Patribus habetur Judith. Verum dies mortuus eius in martyrologio non assignatur, quia ignoratur. Athanasius tamen in ecclesia Judithæ festum celebrat quarta die mensis Ixiti qui dicitur Eliab, ait Serarius.

VARSIA. **DEUS** AUTEM VICTORIA] Iudith in Calendario Hebræo assignatur 15. mensibus qui Casleu dicitur, quo die pariter recollatur memoria dati regni & Esauionum Machabæi, scilicet Gendardo, Tormillo, Sironis & Saano, qui & hoc eodem quasi Epiraphum Judithæ assignat. *Hæc est illa Judith, quæ militans lingua, fœderum, quæ Angulicæ facies dignitate, quæ fulgurante acule, quæ Jovis delatantem, quæ gravatum purpuram, quæ corallina Indis, quæ totos orbis inq̄litate in arma & agitur convertent, quibus barbaris captivator fuit, & cœta potentia sternentur.* Hæc est illa Judith, quæ cum esset forma prodigiosa, ætatis nihilominus miraculum sustulit, quom̄ ypsam, propebat, amplexu corporis afflictores etiam, itaque admanu, ut cum ante foret, careret liberis, dicitur aliquid per & gloria, ipse spiritus sanctus omnes talibus arguit in p̄monita fulgere. *Vixit à profeta Hieronimus superbia, &*

serena Italiam in omni re, & annis diei & septuaginta, p̄monis autem p̄monis ad continentem quantum.

All. g. Judith est B. Virgo, quæ urbes & fœdles sibi devotos ab hostium obsidione liberat, ut liberavit Constantinopolim filis dacarum & dionam, anno Domini 717. à tyrannali Saracenorum oppugnatione, scilicet illi prædicat S. Germanus Patriarcha Constantin. ad quem provode fœderibus. Greg. II Pontifex episcopus ait ad: *Paganorum illius familia & omnium Christianorum Domini miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ in quæque urbes hostes servavit, & non sine reverentia. Illi enim cum infamia tumuli caruerunt tantum in serventur in se adversariis hostibus, quantum verum causa in ipsa habita. Neque hoc tantum mirandum est, nam si Bethulia per manus Judithæ servata servata est, & ipsa epus Hieronimus erat fabricatus, & per ea tempora ab id salus Tyberis vocata est: quomodo non spectare & tam sanctitatem hanc ipsam propagatæ omnino hostibus civitate prædicare, & ipsamque vultus spectare, & c.*

Maxime vero B. Virgo quæ viri Judith defensis Bethuliam, quæ Heb. significat virginitatem. Ipsa enim omnis fuit virgo virginum, virgines quæ clientis suos obtemperant aut plurimum omnifaculo exemplis offendit, & nominatim virgines olim a tyrannum ad lupanarum dantur (quod sumum civis erat torquentum malitiam enim ad locum quem ad lenonem dantur, aut Terui in Apolog.) instatias servavit per Anglos, vel Iones, ut servavit S. Agnesam, S. Darum, & S. Luciam, adeoque viri illam ex eis videram fuisse reperire. Cùm ergo fœderis tentationis carnis, iuxta B. Virginitatem & Virgo existeret.

Denique quam Judith exivit & fecit omibus viri amabilis, & admirabilis se quæ ex eo quod Juditha nomen & cum nomine virtutis mutacionem ambiret. Heroicum & Regnum. Ita Ludovicus Imperator Caroli Magni fuit filius & successor, uxore fuit Judith Augusta, quæ ab Adversariis ac perteritum a Pipino Ludovici ex Irremigardis prore uxore se prorelegata in monasterium S. Radegundis, monasterium ipsa fide velum imperator, sed à Greg. IV. Pont. in imperium una cum Ludovico marito fuit restituta, ut ex Baroano Scoto narrat Baron. anno Christi 824. Judith pariter appellata fuit Caroli Calvi Francorum regis filia, quæ Anglorum regibus in Angliam concessa anno Domini 895. tunc Baronia.

Judith tertia fuit regina Polozie de qua ex Longino scribit Baron. tom. 11. anno Christi 1007. in fine. *Hæc est illa regina Juditha Poloziarum, sanctissima femina, compa Zulicis regis & advenit, ad pacem propagandam ex hoc vita, summo omnium dilecti deservit, cum fœderis in perpetuum renovata. Hac de tempore Longinus, qui & ex ab ex preclare gratias rececit.*

Judith quarta fuit filia Henrici Imper. & Hungaricæ regina, anno Christi 1074. quam inquit regno passim Greg. VII. Pont. datus ad eam litteris consolatur, quibus hereticam ejus virtutem dilaudat. Litteræ exant apud Baron. anno Christi 1074. in fine.

Judith quinta fuit uxor Hermanni Comit. sanctæ conversationis femina, quæ ex hac vita ad cœlestem migravit anno Domini 1097. uti scribit Baronius.

Judith, & per crastinam Juxta facta fuit Saronia Ducis filia, quæ nupsit Erco Dacæ regis filio, ut patet ex episc. 111. Greg. IX. Pont.

Judith, sive Juxta septima fuit virgo famula S. Elisabethæ quæ miraculis in vita & post mortem claruit.

Judith sive Juxta octava fuit Parthena, cujus virtutes & miracula ex Chronicis Polozie recenset Abrahamus Brovius anno Domini 1600. quo diem obijt, ubi iure cetera ait: *Tandem appropinquavit vixi tua sine, infirmata curvata (in qua facta hæc verba reperitur: & quidam multum profert ad quæ de Deo impetrando ad usum voluisti, profert, & pariter lata his quæ in dicitur in Domino) vixit Christiana Dyonisium cum malis Angliis & illis Sandis sibi apparentem vidi, qui cum his verbis, vixi jam famula tua in regnum meum, ad se levavit.*

D

COMMENTARIA IN ESTHER. ARGUMENTUM.

HISTORIA. **ESTHER** ait S. Hier. epist. ad Paulinum, in *Estheris* typis populum liberat de periculo, & *interfuit animam*, qui interpretatur *inquitur*, partes *causatur*, & *diem celebratum motus in posterum*. Arguementum ergo libri est humilitatio imperborum, scilicet Vasthi de Aman, ac exaltatio humilium, scilicet Estheris & Mardochei, ac liberatio Judaeorum. Allegor. Affuerus designat Christum, Esther B. Virginem & Ecclesiam, Mardocheus animam fidelium & patriam, Aman & Vasthi dæmonem, carnem & mundum repræsentant. Hanc librum esse Canonicum consentiunt Hebræi cum Græcis & Latinis. Erat enim Hebraice in Canone Hebræorum saltem eo que ad caput decimum. Vide Bellarm. lib. 1. de verbo Dei cap. 7. Serarum hæc Proleg. 4. Statim Senenem lib. 1. sect. 1. in Esther. Primitus incipit vius Hebraice, anæ ex Hebræo S. Hier. cum translatus in diuina Latine, Sept. in Græcum. Porro S. Hier. ea que non reperit in Hebræo, separauit à ceteris, & ad calcem libri collocauit, que antea suis locis in vulgata læta no ordine temporis & historice erant inserta. Eadem eodem ordine exant Gravæ apud Sept. ex quibus ea in Latine no translata S. Hier. sed in finem libri precepit, quasi liberis terris Hebræis, ex quo ipse extra in latinum conuertat. Actus libri est incertus: S. Aug. 18. orig. c. 16. Euseb. in chronico anno mundi 4734. Id. lib. 6. Civ. c. 3. conuenit Eodem fuisse: Pseudo Anianus Joacim Pontificem R. David viros Synagoge. Verisimilius Lyran. Dion. B. Ilarm. Sicut Senenian, R. Abraham, Serarum, Sicutus ac alij opinantur auctorem esse Mardocheum aut eum filium, idque videtur indicari. 9. 10. & c. 13. ubi dicitur: scripsit *in viis Mardocheus amicus hæc*, & *litteras composuit in nomine ad Judas*. Sic. 10. 29. *tertio quoque Esther Regina filia Atrahai, & Mardocheus Judæi etiam secundam quoque Jerusalem*. Quæ autem dubitet in his litteris historiam totam fuisse cooconantam?

Materna.

Alleg.

Auctor Hebræo.

Affuerus quis? Resp. 1.

3.

3.

A Cambyssi in regno successit. Idem censent Varab. & Genebrard. sed hoc videtur improbabile; Cambytes enim fuit hostis Judæorum, & fabricam templi à Cyro patre inchoatum inhibuit, ut patet Eidez 4. 7. Affuerus autem maritus Estheris Judæus fuit bene volus & beneficus.

Quartò, Mardocheus fuit in Jerusalemis, ut patet Eidez 4. 7. Affuerus autem maritus Estheris Judæus fuit bene volus & beneficus. Quartò, Mardocheus fuit in Jerusalemis, ut patet Eidez 4. 7. Affuerus autem maritus Estheris Judæus fuit bene volus & beneficus. Quartò, Mardocheus fuit in Jerusalemis, ut patet Eidez 4. 7. Affuerus autem maritus Estheris Judæus fuit bene volus & beneficus.

Verum iuxta hæc tenentem Mardocheus fuisse reo-annorum Cambyssis, ac nepotij eius Esther fuisse verula 70. annorum, utdoque inproba Affueri, ut patet c. 2. v. 6.

Quintò, valde probabiliter Megasthenes, Anianus, Lyran. R. Salomon, Aben Esra, Faverdunum & alij censent Affuerum Estheris viuum fuisse Durium Hydaspis, sed non multa sunt coniectura.

B Primitò, quòd Affuerus hic c. 1. v. 1. affirmat inuoluit, sic solum conuenit, ac præfuisse 137. provincijs: idem enim expressè de Dario Hydaspis legitur lib. 3. Eidez c. 3. v. 1. ubi sic dicitur: Rex Darius fecit tantam magnam omnibus venturæ fuit, & annis mactibus Medis & Persis, & omnibus partibus & provinciis, & consilio: & præfuit sub illo, ab hoc a usque Alexandriæ tantum vergens septem provincijs. Quæ verba plane eadem sunt cum verbis primis hujus libri. Affuerus ergo fuit Darius Hydaspis. Hæc etiam Iodas subiegit, teste Herodoto lib. 4. p. 114. quod etiam patet de Affueris hic affertur cap. 1. v. 1.

Secundò, quòd v. 2. dicitur Suis civitas regni Affueri fuisse exortidum: unde in eo conuivium hoc regale instituit. Plinius enim lib. 6. cap. 7. scribit Suis regnum Persarum conditam à Dario Hydaspis, licet Ælianus & alij ab eodem aulam & illud verum velint. Unde Calliodorus lib. 7. variarium: *Itæ, ait, illigari autè iactantia adfuerit Meroana Tiberis flum.*

Tertiò, quòd cap. 1. 6. Esther Hebr. vocabatur *Hadassa* (Noster vocat *Edgla*) id est, *myrica*: Darii autem uxore, teste Herodoto, vocatur *Hadassa*, quæ cadè videtur esse cum Hadassa filia Herodorus in eo erret, quod Aristodemus Cyri filiam, quæ talis videri poterat vel iactabatur Esther: Ipsa enim iusti Mardochei p. abster filium esse Judearum. Adde Græcos Judæorum esse ignorasse de esse Hadassa, hæc & Anglus anno secundo Dario Hydaspis (æc visus Zachariæ propheta c. 1. v. 7. flans inter myrtum, id est, in aulæ Estheris, quæ vocata est Hadassa, id est, myrica, quæ proveniens Judæis dona pro opem ejus & umbraam: vid. ibi dida.

Quartò, quia Affuerus hic cap. ult. v. 16. agnoscit, quod beneficio Deo Lira: s traditam sibi fuisse majoribus & confirmatum fit regnum. Hoc autem optime convenit cum voto quod Deo ceteri fecit Darius Hydaspis, ut obtineret Persiarum, cui narratur 3. Eidez 3. v. 43. & à Josepho lib. 11. Ann. 4. cap. 4. Item cum edicto equitum Darii de templo Judæorum instaurando. Eidez 6. & 3. Eidez 6.

Quintò, quia bellum & historia Judith contigit sub Xerxe, ut ibi ostendit in proemio. Judith autem cum Holofernem occidit, puella vocatur, diciturque imperavit sic ad annum ætatis 107. & nullum toto tempore vitæ ejus, ac post

4.

5. fuisse Durium Hydaspis Prob. 1.

1.

3.

4.

5.

ac post mortem multo animo perturbasse Israelam, Judith cap. ult. in fine. Ergo iuxta Aiam de occidentali Judæa non contigit sub Artaxerxe, qui proxime Xerxi patri successit.

Serio, id manifestè patet ex ætate Mardochei c. v. 6. Obiitæ videtur c. ult. v. 16. ubi dicitur Ahasuerus octus et regibus: Darius autem fuit filius Hyastapæ principis, non regis. Resp. Hyastapin oronum fuisse à regibus, uti ascribit Herodotus, Justinus & alii de quo plura c. ult.

Eodem avo, quo Esther & Mardocheus, Borsæ Edras, Nehemias, Daniel, Ananias, Azarias, Misael, Zorobabel, Jethu filius Josedec, Aggeus, Isaiachias, & Zacharias prophetae, qui sub Dario ite prophetasse scribunt

initio prophetae fuit. Ex Gentilibus florere Pythagoram, Xenophanem & Heraclum philosophi; Agæeton, amonides, Alcibiades, & Euripides poeta; Themistocles, Miltiades, Cimon, Leonidas, Aristides belli duces à apud Romanos Junius Brutus & C. Collatinus expulsi Turcius, primi Consules, Horatus Cocles, Marcus Scævola, Clælia virgo Vestalis, qui cum Portia rege Hetruræ dantes herolæ fortissimum Romanæ facerem didicissent. Quare saculorum hoc vœrum illustrium fuit æras, adeoque celebre & gloriosum.

Scripturæ in Esther Lyran. Hugo, Dion. Serarius, Sanchez & Franc. Peyrardent, qui totum hunc librum per Moralia documenta explicat.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Astutus ad potentie sue ostentationem, solenne & festiue instituit convivium; ad illud vocat Persarum uxorem, sed remittentem venire repudiat.

IN diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Æthiopiã, super centum viginti septem provincias, 1. 2. quando sedit in solio regni sui, Susa civitas regni ejus exoridum fuit. 3. Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclitis, & præfectis provinciarum coram se, 4. ut ostenderet divitiis gloriae regni sui, ac magnitudinem atque jactantiam potentie suæ multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus. 5. Cumque impleverit dies convivii, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susa, à maximo usque ad minimum: & iussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu confectum erat. 6. Et pendebant ex omni parte tentoria acrilcoloris, & carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus bysillis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, super pavimentum smaragdino & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat. 7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. 8. Nec erat qui nolentes cogere ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut tumeret unusquisque quod vellet. 9. Vasthi quoque regina fecit convivium in ainarum, in palatio, ubi rex Assueri manere consueverat. 10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior: & post nimiam potationem incaluisse mero, præcepit Maumam, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charcha, septem eunuchos, qui in conspectu ejus ministrabant, 11. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, postea super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. 12. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempnit. Unde iratus rex, & nimio furore succensus, 13. interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum sciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum (14. erant autem primi & proximi, Charfena, & Sethar, & Admatha, & Tharfis, & Mares, & Marfana, & Mamuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant.) 15. qui sententiam Vasthi regina subjaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisse. 16. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus, Non solum regem læsit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes qui sunt in cunctis provinciis regni Assueri. 17. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnunt viros suos, & dicant: Rex Assuerus iussit ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit. 18. Atque hoc exemplo omnes principum conjugum Persarum atque Medorum, parvidentem imperia maritorum: unde regis iussa est indignatio. 19. Si tibi placet, egredietur edictum à facie tua, & scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequamquam ultra Vasthi ingredatur ad regem, sed regnum illius altera, quæ melior est illa, accipiat. 20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quam minorum, desistant maritis suis honorum. 21. Placuit consilium ejus regi, & principibus: sciebatque rex juxta consilium Mamuchan. 22. & misit epistolâ ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac majores in duobus suis: & hoc per cunctos populos divulgati.

VERB. 1. **I**N DIEBUS ASSUERUS] Sept. *Araxerxis* hoc est, Darius Hyastapæ, ut ipse dicit: Assuerus enim erat nomen commune regum Medorum: unde Darius M. du. Daniel. p. 1. vocatur filius Assueri, id est, Adiyagus ultimi regis Medorum. Aristoteles verb. Persarum, utroqueque autem rex erat Darius. Vide dicta s. Editæ 4. v. 7. Adde Perficæ hæc tria nomina Darius, Xerxes, & Artaxerxes s.

B rē idem significare. Darius enim idem est quod coecitor. Xerxes idem quod bellator. Artaxerxes idem quod magnus bellator. ut Herodotus lib. 6. p. 173. hæc Hénychius in Lexico atserat Darius Perficæ idem esse quod *επινομις*, id est, Artaxerxes, sapientis.

SUSA REGNI DUS BRORUM DURE] Fuit hæc una Regia Darii & regum Persarum, in qua Darius anno

Darii 10
Xerxi
27ma.

VERB. 1.
1. 10

tertio regni sui in regem folomiffimo coronari voluit, ex-
hibito publico regali epalo, quod hoc cap. describitur. Si-
ta est Sufan iuxta Chasapem fluvium loco amantissimo, ita
data a Suforum feccitate & copia, tunc Athenzo lib. 12.
Eulabium in Domo, & Erymologico magno: 227p. Sa-
fon enim Hebr. est Sufum, inde Phoenicia, Perlie, aliq-
ue Sufum vocant Sufan vel Sufana: unde quoque dicitur
quod nomen Sufum, cujus & caput materia erant filia,
ut tribuitur Halicelium in voce 227p. 1272, & Plinius lib. 3. c.
1. licet Stephanus lib. de urbibus, Sufan dicitur pueri & copia
tonantur, qui Perlie vocantur Sufan. Simili modo &
Herodotus varie nominat iane urbes; Rhodus & rola: Sufum
enim est rola, Florantia a urbibus.

Porro Sufan primas condidit Memnon Tritoni filius, ait
Herodotus, Atan-Strabo, & Calliod. unde Memnonica
est cognominata: auat verò cum novis que palatium illustra-
vit, ac regni inde decorantur Darius Hystaspis rex. Athano-
Sunt que Sufan patere esse Taurus, que hodie Sopas regis
Perfarum est Rega. Porro Reges Perfarum, ait Xenophon
lib. 8. C. vrp. hyscym Babilonem transfugerit, que regio ca-
lidissima est: ver Salus & tatem Ecabatais, & sed in partem
que hyscym faciant, neque egyptum: sed perpetuo illi-
xus culum venat & tampus. Arianus verò & Athenaeus
lib. 13. p. ajunt reges Perfarum hyscym agere in Sufis,
militem in Ecabatais.

Var. 5.

**TERCIO IGITUR ANNO IMPERIS RUS FACIT
ET ANNO CONVIVIT**] Fabular hic Chaldam Af-
fincum vocant, id dicitur in libro Suforum, quod in Babilone
et Jerusalem transierat in Babilonem, & Cy-
rus & Babilonem in Perfidem: cumque solum non eaperet
Darium, cum palliis aliis simile fabricari, atque in eo
ferendo artifices per biennium laborasse: ideo que tertio
anno in co sedisse Darium, ac hoc convivium suituasse.
Parant nonnulli Darium hoc epulum apparare, ut eo dem
mense natalem publicam gratulationem celebraret. Hoc enim
moris habet Peris dicit Athenae. lib. 4. cap. 6. & Plato in Al-
cibiade.

ET MEDIOBULI ENCLITHA] Hebr. *Partehum*, quod
aliqui verunt *partem*, quæ hinc videtur in facti que hinc
apud Xenophonem: scilicet qui part habentur honore &
condicio: q. d. principis aequalis. Veras est Parthum non
esse Grecum, sed Perthum ut Sarraparam hinc.

Var. 5.

**QUOD REGIO COLTO ET MANU CONSTITUT
ERAT**] Nam Ciccolis de dicitur, testatur Cyrum te-
gum Perfarum sua manu agros & hortos caeculasse. Aut
enim: *Cum autem adoraretur Lyfania, & protulerunt
arborum, & dederunt pignificationem in vitis, & hominum sub-
stantiam, & equorum, & facerent adorem, qui adsumit
sunt hinc: & in non dicitur in Sufis quod dicitur, sed
etiam facerent vitis, & pignificationem ad omnia, utque dicitur
peris, & in Cyrum verum: Atque sic ipse facti conveniunt
mi facti dicitur, non dicitur, quæta etiam dicitur
etiam nonnulli sunt facti.*

Var. 6.

**ET PENDEBANT DE OMNI PARTE TENTORIA
ARBITRI**] Et in liguodum, non arbi vel arbori COLORES AC
CARBARENI ET METACENTINI] per tentoria accepit
capitis, & aulæ ad palos & arboris in horto fufcapia,
tum ad ornatum, tum ut convivas a sole, imbre, & vento
protegerent. Erant hæc *arbori arce*, id est, candidi,
ut habent Hebr. Pagnis, & Vazab. Hæc enim pelliculas &
facc spiculisque apparat candidi. **ET CARBA ET
HEBR. OPS CARBA**, id est, viridis. Unde multo legen-
dum hoc confum *carpasia* (ut Itera binonem p commu-
tatit, ut itapeat rursi habent Sepnag, hoc est viridis.
Hæc enim color miris oculos recreat. Ita Hebræi, Sora-
rii, Sanchez, Pagnis, Vazabius, Marius & alii. Non-
nulli est vocis similem hinc fufcitant carbafinum esse
coctinum, quod vulgo caronolium vocant. Hæc tamen
enim *carpa*, id est, carbafinum esse carpafinum, hoc
loco tantum reperitur: unde genuina eius significatio
ignoscitur. Vnum prope arboribus; quod scilicet color
carpafini fit viridis, faveo, quod Arabes cftammam
spium hortenfe (perofclumum) quod fiamme est viride
vocat *Carfa*, quod per crasin idem est cum Hebr. *Carpas*,
aut est Abot Ezra scribit Methuiss in Diodor. lib. 3. cap.
59. Hinc & Petroselinum dicitur est, quasi petræum
arbitri, hoc est spum: nam inter petras melius nascitur
telle Plinio. lib. 20. cap. 12. Alius ergo est color carpafinus,
scilicet viridis; alius carbafinus propte dicitur;
hæc enim est candida, ut appellatur a carbato, quod est
linum miræ tenuissimum, idcirco candidans, telle Plinio

A libro 19. cap. 1. **Est & Carpha herba**, quæ a flosom n: *bo-
ceres*, à similitudine cornuum bovis dicitur, de qua Plin-
ius lib. 24. cap. 19. quod patet et viridis.
Erysmeus;] Hebr. *argetus*. Sic & Sepnag. &
Chald.

LECTULI QUODQUE AUBREI ARGENTI] Nota-
pricos primo uos fellis, & affidit ad niam (et
modo affidens) ut patet ex G. meto 43. 13. & ex Philone
libro de vita Joseph, & Atheno libro primo. Unde apud
Homotum in Odylia partem convive dicitur affidere
mentæ. Poltea tamen Judæi, Perle, Græci, Romani,
& omnes fere gentes uos funt accubitis in cena, & præn-
do, ut non tam sedentes quam jacentes in lectulum mol-
lium conerant, & sumpto cibo in nodum quietent, vel
etiam dormitant: fanguinem enim ex labore corpus ma-
gis reficunt, & quiete paciendo quam ledendo. Accu-
bitus autem hæc erat forma. Accubebant convive re-
clinata supra partem corporis in capium, finiftrum, infra
verò in longum porticæ & jacentes in lecto, capite
verser erecto, dorso pulvisis modico suffulto. In singu-
las arem lectulis accubebant tero aut quater in hæc
ratione, ut quis qui supremo loco accubebit pedes juxta
secundo loco accubebit porrigentem, & secundo ped-
es juxta tertio accubebit, & ita decerpit. Rursum
quis qui secundo accubebat accubat ut amblicum aut
pedes primo accubebit obverant erat; ac eodem modo
ceteri decerpis accubebant. Hinc intelleximas quomodo
sanctus Joannes in ultimis cenæ Chrysi, in qua petro
re quali in lina recubare. Et quomodo sancta Magdala
Chrysi ad mensam accubebit pedes tero, sine post
eum illas lavare poterit. Hinc dicitur quæ patet quod
fufcitant trichiam, scilicet locum refectonis, in quo lo-
quuntur terna circa mensam erant lecti. Hinc pariter
Jehudi in mensis vocati sunt thada, thoralis, thoralis
accubitalis, que passim obvia sunt apud Ciceroem,
Plinium, Athanasium, Senecam, Virgilium, & alios.
Vide Ciceroem, Fulgentium, Ursinum, & alios in
Tudicino.

Arbitri
verum
fermo.

B **UT QUI SUPREMO LOCO ACCUBEBIT PEDES JUXTA
SECUNDO LOCO ACCUBEBIT PORRIGENTEM, & SECUNDO
PEDES JUXTA TERTIO ACCUBEBIT, & ITA DECERPIT.** Rursum
quis qui secundo accubebat accubat ut amblicum aut
pedes primo accubebit obverant erat; ac eodem modo
ceteri decerpis accubebant. Hinc intelleximas quomodo
sanctus Joannes in ultimis cenæ Chrysi, in qua petro
re quali in lina recubare. Et quomodo sancta Magdala
Chrysi ad mensam accubebit pedes tero, sine post
eum illas lavare poterit. Hinc dicitur quæ patet quod
fufcitant trichiam, scilicet locum refectonis, in quo lo-
quuntur terna circa mensam erant lecti. Hinc pariter
Jehudi in mensis vocati sunt thada, thoralis, thoralis
accubitalis, que passim obvia sunt apud Ciceroem,
Plinium, Athanasium, Senecam, Virgilium, & alios.
Vide Ciceroem, Fulgentium, Ursinum, & alios in
Tudicino.

C **UT QUI SUPREMO LOCO ACCUBEBIT PEDES JUXTA
SECUNDO LOCO ACCUBEBIT PORRIGENTEM, & SECUNDO
PEDES JUXTA TERTIO ACCUBEBIT, & ITA DECERPIT.** Rursum
quis qui secundo accubebat accubat ut amblicum aut
pedes primo accubebit obverant erat; ac eodem modo
ceteri decerpis accubebant. Hinc intelleximas quomodo
sanctus Joannes in ultimis cenæ Chrysi, in qua petro
re quali in lina recubare. Et quomodo sancta Magdala
Chrysi ad mensam accubebit pedes tero, sine post
eum illas lavare poterit. Hinc dicitur quæ patet quod
fufcitant trichiam, scilicet locum refectonis, in quo lo-
quuntur terna circa mensam erant lecti. Hinc pariter
Jehudi in mensis vocati sunt thada, thoralis, thoralis
accubitalis, que passim obvia sunt apud Ciceroem,
Plinium, Athanasium, Senecam, Virgilium, & alios.
Vide Ciceroem, Fulgentium, Ursinum, & alios in
Tudicino.

Arbitri
verum
fermo.

Carbafinum
arbori est
viridis.

C **PARIO**] id est, candido marmore ex infula Paro, quod
ceteris pretiosius est & pretiosius.
PICUMBA] est lapidum varietate, operæ quæ
multivo intertaxa & contexta confluntur. Lapidus in He-
bræo vocatur *dor*, & *schachur*: quoniam in fument
ignoscitur.
**VERBANT AUTEM QUI INVITATI ERANT A
REBIBIS PUCILLI ET ALII ET QUI ALICE VATES CI-
RI INTERBANTUR.**] Pucilli Perle sub Cyro, & ante
Cyrum in libro & post admodum laete frugetis: atque
utur Xenophon, libro Cypriade, habebat *pro eis pa-
nem, probioso adfertum, præputa aquam flaviamis*. Unde
Cicero Tulcul. C. *Perfarum vitis*, ait, & *Xenophantæ ex-
panitur, quæcunq; ad panem adhibere quæcumq; præter na-
turam*. Hinc dicit, forteque cavetur ad labores & bella,
quibus regnum, & monarchiam obtinentur, quam
invalentem gula & lassu periderunt. Dicitur proferum
Perfarum temperantia, & postquam lassu, vide Xenophonem
libro de otio, Stobæum serm. 43. & 44. Herodotum li-
bro 9. Arhem lib.

Var. 7.

D **CERTE IN SATURNALIBUS MACROBIUS AI, MENSAM PRICORUM
FUISSE IACRAM, AC VETRES PRIMVM NUMINIS MEMINISSE, DE-
INDE BENE PRICATOS CENAS. AC POST PRICATONEM DAPICVM
CUM MOLLIUS USVS. SECTVS APUD STOBÆVM AI, REGES PER-
FARVM ANTE CIBVM DE MOLLITIA DISPULATE, & ANTE POTIUM DE
TEMPERANTIA. QVM & AUGUSTVM TRINVS TANDEM FICULIS EX-
HIBUISSE CONVIVIA, TESTAT ET SVETONIUS IN CIVI VITA, CAPITE
DECIMO QUARTO: CONVIVIA NONGNAM, ICIQVE, ET FERVIS AI, AN-
TIVIS, ET MATVRIS RELINQUENT, IMMORATORVM ET IONVM IN-
RENT, PRICIS QVIBUSQVE DESUMIBANT, ET PERMORATORVM DESUMIBANT.** **CITAVIMUS TERTIO FRICATVS IONVS, IVM OBANDIVM IONVS IONVS
FICULIS, ET NON NUMER SUPTRA, ET A SUMMAS MORTAIS. NON QV
AD CONVIVIVM MORTHVS IONVS, ICI, IONVM IONVS IONVS
PROCAT, ET ANT AVORTO, ET IONVS, ANT AVORTO
EX IONVS IONVS IONVS, AC FRICATVS IONVS AVORTO, ID EST,
PLACIDE LOQUENTIS. SERVIVS IN LIB. C. AVORTO AI PRICOS DUOS
TAVIMUS FRICATVS USVS.**
Adde: veteres in Metha sapientes & ferios miltitane
fermones, ut patet ex Atheno de ceteris sapientum; erat

Cyri fru-
galitas.

ergo *liberi*, ac cavendo ne eorum delirium quid dicere. Unde Marcus Varro numerum conviviarum hac lege definiit, ut neque minor, quam gratiarum sit, neque quam maiorem numerus, ait Macrobius libro primo Saturn. cap. 4. Gratiae autem sunt tres, Musae vero sunt novem. Idem Macrobius libro 7. sic ait, apud membra philisophandum est, ut veteres liquoribus ad lectitium nati (viti) adhibentur, non modo symphoricum, sed Musarum quoque admixtione temperet, &c. cum non minus quam delitio vini, hilaritas vitae sit.

VARR. 2. NACRAT QUI NOBILITATE COGERE AD BIZACUM.] Non enim amici, sed inimici & hostis est cogere ad bibendum, etiam supra & contra naturam, quod nulla bestia facit. Ximophon libro 8. Cyprius, ait, apud veteres Perlas lege cautum fuisse, ne amphora ad convivium impotenter, quod exultantem minus tam corpora, quam mentes debilitaret, si quis non nimium hauriat. Nunc vero has non importari, restat id quidem, sed tantum bibere ut non impotent, sed ipsi vino potenter exponitur, eo quod ipsi resili corpore consistere & extire nequeant. Sic etiam hodie apud nonnullos praesa temperantia in plaqum porcina ingluviem afficit libere Fwanden hic. Saluca lex, teste beato Rhemano, libro secundo rerum Germanicarum fuit: Nemo malicia suetum sanum, aut quolibet aliam ad petendum in vitate: Qui enim cogit, tyrannus est. Tyrannum enim est illud, quod & Gracorum peregrinationibus patet Tullius, Tullianorum quinto: *Aut hinc, aut ab hoc.* Tyrannum fuit Alexander Magnus, qui mirum an dicitur propinam, atton am amegit, ait Athen. lib. 12. Tyrannum fuit Hellogab. Imperator qui, ut ait Lampr. Praefulum viderum, sibi possidendum ad petendum voluit, adhibens & Praefulum veterem, ut ut se recusatorem, magistri eis cogere. Certi Empedocles convivio praefectus, cum convivas ad bibendum cogere, postulare reus fuit in iudicio. Cogere enim est, liberantem convivae admittere, vim injicere, naturam corrumperre, fanitatem ledere, ut non Deo, sed Baccho stomachi & mentis suas immolare & mactare videntur. Sapienter Anacharis apud Laertium quatuor pocula sive haustus assignans, itans diciturq. Primum ait, quod bibere perimet ad restitutum sanum, secundum ad hilaritatem, tertium ad voluptatem, quartum ad insani-

Porro Sancti Augustini & Ambrosii graviter taxant eos, qui cogunt convivas bibere ad fanitatem Principis, vel amici, & ut ait Sancti Augustini. serm. 231. de Temp. Per insinuationem amicitiae, admittere homines non erubescunt, ut potum amplius accipiant quam oportet. Quis enim aliterum regis, ut si plus, quam opus est, bibendo voluerit, minus malum ei erit, si carum eius voluerit gladio, quam cum amicum eius per ebrietatem nocere. Certa bibendo lego comesturam, qui poterit vivere, tandem moritur ex ebrietate. Et serm. 237. Ecce tuas salis adhibere; Postea potus non cogit, ut amplius & de horatiae ne obtempere, sanarum potus hant, neque ad vororem, Anglorum, aut reliquorum sanctorum nomina bibendum moest.

Audi sanctum Ambrosium libro de Elia & iehunim, cap. 7. Quid obsequantur potentium liquor, quid memorem sacramento, qua vultus vestis ebrietatem? Bibant iniquum, pro salute Imperatorum: Qui non bibentis vultus in detestant: videret enim non amos super asperum qui pro salute suo non bibere. Opa detestantur obsequium? bibentis pro salute exercituum, pro Civitatum vultus, pro filium. Et hoc vult ad tyrannum detestantur, si vultus pro salute non cogit, ut amplius bibant, neque illis ad vororem bibent, neque alter se exanilis posse non credunt. Obsequium hominum, qui ebrietatem sacrificium putant? qui ebrietatem illas ebrietate placari, qui iehunim passionibus solvere ducunt.

An non intama est ita ad alterius fanitatem bibere, ut propriam ledas & perdas? An non calicum remiges & helliones sunt, qui vintrem dapibus vinoque sabburant quasi porci, imo plussquam porci? Nec enim porcus quantumvis glulosus plus comedit quam ut famem, plus bibat quam ut firm faciat, neque ut illis subitus aut gladius ut id faciat adigi se sine.

PAROPHONIA MENSAE SINGULOS DE PRINCIPIBUS SUIS, UT ACCIPERET UNUSQUIQUE QUOD VELLE.] Inter hos Principes fuit Zerobabel, filius Salathiel, filii Iehochai regis Iuda, qui cum locus fuit Hebraei regni corpora cultuobis etate ex inimicis iudicis Dacu, ac post convivium disputans cum eo de

fortissimo, paleam retulit. Cum enim primus diceret: *sera est vintum, secundus dicitur: tertia Zerobabel dicitur: fortiter sunt mulieres: super omnia enim vintu vertitur.* Quocirca Darius annuus illi ait: *Pera quod vis, & dabo tibi;* tum Zerobabel, *sternor, sternor,* inquit, *vultu tui quod vultis; adhibere Ierusalem in die, quo regnum accipietis, & omnia vasa quae accipietis sunt ex Ierusalem, remittite. Et in vultu adhibere tempus quod morderent idem, quomodo extermisat est Iuda & Chanaan. Hoc est quod possit, ut facias vintum, quod vultu tui regis vultu tui.* Quare, cum calculant esset illud Darius votum impletum, & templum imitaravit, acvalia cum multitudine in Ierusalem retulit, ut fusc narratur, 3. Edice c. 3. & 4.

Alleg. Hoc Affertur convivium ad Iteram facti vintum vane voluptatis & glorie accupium, sed mystice magnus 5. Eucharistiae simulachrum. Primo enim Affertur rex & Monarcha, representant Christum regem regum, & Dominum dominantium. Unde Affertur Hebr. & Chald. domini est, quod magnum regem, magnus rex, & princeps: Adde Lyranus: *Affertur interpretatur bene: Christus autem non solum haurit est, sed & sanctorum hostiam.* Glossa vero interlinearia: *Affertur,* inquit, *Christum Dominum ostendit nomine & dignitate, interpretatur quomodo ostium, Christus autem dicit: Est sum ostium, per me si quis intraverit, salvabitur.* Secundo, Affertur hoc convivium celebravit in regia sua Susan, quae vox Hebr. significat lilium, puritatis & virginitatis symbolum. Sic Christus in Susan, id est, in Ecclesia, quae lilium castitatem & virginum floret, insinuat Eucharistiam, quae promit & castis, & omni libere puris possimile suscipiendi est; itaque suscepta puritatem & castitatem valide adauget. Ipsa enim est *fermentum ebrietatis,* & vintum vororem vintum. Zachari 9. 17. Hinc Ecclesia vino hoc non ebria, sed sobria hilaritate & exultat, aitque: *Stravit lacrimarum quantum habitavit est in te, Psalm. 86. 7. Et stravit lacrimas ebrietatis admixta usque ad domum Dei, ut vint exultationis & confidit, sicut apulensis Psalm. 41. 5. Et post exultat & delibet in lactia, Psalm. 67. 4.* Tertio, Affertur hoc convivium celebravit septem diebus, id est, toto tempore huius vite, quod septem diebus agitur, ait Glossa interlinearia illud Chandi, Matth. 5. illi: *Ego ego vultum sum omnia dicit usque ad vintum, sicut Iuda Lyran.* Quarto, ob magnitudinem convivii. *Septem,* inquit, *primis de convivium.* Quod grandis Eucharistiae mensa, *Coma magna* per excellentiam? Unde Glossa ordia. *Huius,* inquit, *convivii huius panem hauriantur, & lacum regis ostendit, sed Christi hauriantur deliciae, quae antequam dixerit, allegorice significat.*

Quinto, Affertur non tantum Principes, sed & totum populum à minimo usque ad maximum invitavit: Sic Christus ad Eucharistiam invitavit omnes tam pauperes, quam divites, tam kmetas, quam viros, tam ienes, quam juvenes. Sexto, ob convivii magnitudinem; nam Lyranus & Glossa afferunt per horum, in quo fit, significat Ecclesiam, quae est hortus conclusus, multa condus arboribus, & fructibus per sanctam vitam, & aromaticis per bonam famam. Per tentoria fopone umbrantia, & columnas inferno iustissantes, iudicari sanctorum suffragia, & divina praesidia, quibus, qui ad hanc mentem accedunt, defenduntur. Per multiplices velamenum & funem condus, candidos, purpureos, hyacinthinos, sanctilici virginis, martyris, doctores, qui huius condus dapibus saginantur. Per Infulus etiam auros, & argenteos, in quibus convivantes recumbant, tranquillitas & pacatas exprimi conscientias, quas habere debent, qui hoc divino pabulo perfrauntur. Per gemmas & pietas, quae mira varietate decorabant pavimentum, insinuari virtutes & reliqua dno spiritualia, quibus ritè communicantibus mentes plecturantur. Septimo, ob cibum & potus sua vintam & delicias. *Finem,* inquit *Script. ut interpretatur regis dignum erat, & panem amonitorem.* In Eucharistia verb Christus ut cibum amonitorem, in quo quasi in membra haurimus omnes Angolorum delictatum, & omnium spiritus suavitatem: iuxta illud. *Panem celi dedit eis. & panem Anglorum mandavit homo.* Psal. 78. 24. & 25.

VARTHE QUOQUE REGINA FECIT CONVIVIVM FEMINARUM] Hinc appodice Hebr. *Ystha* idem est quod *peccata*, vel *offensa*, nlla enim & stituta sunt opera committantur Pro *Ystha* Graecè est *Asthi*, *Joleph*, *sech*, in quoque com-

Curiosus Affertur & Ispas Circa B.

Esther ad iudicium & ad id cogere & Tyrannum affertur.

VARR. 2.

composita sunt nomina Persica Ahaspes, & Hytaspes. Unde nonnulli cum Serario suspicantur hanc Vasthi fuisse illam hytaspem, ac forem Darii matrem fore. Tamen Cuius asserunt Affrici fuisse Oudaspem, quod nomen alio die Vasthi: quasi hoc Oudaspis fuerit nomen Perse nimis foveat doctus in uxoribus, ut docet Herodotus in Cambiis, Curtius libro 8. Phisus lib. 36. c. 8. Alii putant Vasthi fuisse illam Cyri: hanc eam uxorem duxisse Dariam ad confirmandam sibi regnum Periarum, docet Iulianus lib. 1. & Herod. lib. 3. qui cum vocat Artystionam, quod nomen alio die Vasthi.

V. 10. CUM HÆC ESSET HILARITAS, ET POST HINC IANUARIUM PERIURUM INCALUIT MERO. Ubi Periurum permititur regi. Periurum fere in anno, scilicet in festo Solis, quem Perse celebrat ut Deum, inebriari: verum quod semel permittitur les, sapius pro suo imperio ultrapararetur rex.

MAURUS Græcè est Aman, hec Hebrai Aman putent fuisse Manuchan, de quo v. 14.

V. 11. UT INTERDUCERENT REGINAM VASTHI, & UT OSTENDERET CUNCTIS POPULI ET PRINCIPUM PULCHRITUDINEM ILLIUS. Iustus hoc Affricus partem ex temeritate, partem ex libidine: quare incitatus, impudens, superbia, inhostis, & in reccandis suis hæc ius iudicis, qui prout Vasthi non tenebant obedire pudoris & castitatis causa, ne sua forma principum iam nota adstantium oculis, animal que in sui concupiscentiam illiceret, uti Candaules rex Sardorum ille rex Gygem amicum suum in amorem uxoris sue, ostendens et illam nudam: quocirca Gyges, per anulum magicum facies se invisibilem, occidit Candaulem, & uxorem ejus sibi acivie, uti narrat Herodotus lib. 1. Fabolanus Rabbi Vasthi parti modo ab Affricis iustam prodire nudum in convivium. Addeat et Balthazar, de quo Danielis narrantur ista, qui tyrannice importunissima, iterum Hebrai die Sabbari laborare cogere, nudamque elambantur; hancque causam esse, cui coacta nuda sit, deoque sabbari, qui septimas nam vocatur, male periret. Sed apud obiterque ista oboccurunt Rabbonorum.

ERAT ENIM PULCHRA VALDE. Persica mulieres ceteras pulcherrime superabat. Unde Alexander Magnus noluit videre Darii jam à se cari uxorem & filias, dicens: Persica facies illi scelerum paleis, ait Plutarchus & Curtius. In Persis formosam pulchre in studio castitatis, ait Arrianus lib. 7.

QUA REHUIT, ET AD REGIS IMPERAREM, & C. V. 11. CLAMPAIT. Videtur ergo peccasse superbia, inobedientia & marii contemptu. quem si demas, honestas ipia de pudice mariti temeritate in honestam & impudicam sui coram principibus ostentationem detrectavit, præferam quia, ut ait Joseph. lib. 1. c. 6. Poluit ipsa Persorum leges custodire, quæ ab alienis uxoribus videri prohibent. Quare Macrobius libro 7. cap. 1. ait, à Partus non conjugatis, sed concubinis dumtaxat in convivio micti solitas. Idem tradit S. Amb. lib. de Elia c. 15. Et Parthosque feminas non uxores tantum, sed & uxores conspiciunt ostendunt. Unde Severus Sulpitius de Vasthi: Struxit, ait, regem consilio, pudens verorum oculis spectantem corporis prætere ius, ab omni; tamò ipia laudabilior, quæ tota in legum, politicoque constantia prævererat: nam, ut prudenter monet S. Hieron. Epist. ad Parum: Non Arabas tantis, non Indiarum bellis, non Persiarum, & Olympis ignis ardentes affluat, ut præsertim medulla non plura, depisus inflammare. Et

A Tertio de rejan advenit Psychicos cap. 2. Membrum fuisse habentem livida sine gula: igitur hæc duo membra etque amorem fuit, ut si dixerit amorem pariter, & dixerit uxorem pudendam non advenit. Denique Plutarchus in Artaxarce afficit apud Perse fuisse capitale regis, ac regis alicui concubine lecticum propius accedere, ipsamque videre. Recte ergo ex lege naturæ æque ac postera Periarum, Vasthi noluit suam speciem ostentare convivis remittens.

Utiam Vasthi inveniatur femine Christiane, quæ suam formam palati ostentant, inod faciant, ut juvenes in sui amore non illicant: utque eorum corpora & animas immoventur cum æternitatem sui, quam ipsorum curato: Nam quæ sunt in uxore dicitur: Et formosa, allicque femina nihil illecebrosum.

UNDE INVENITUR, ET IN HINC FUGERE IUDICANDUS. Protulit contra Vasthi itacundam & iniquam repudi fecerunt, quæ sequitur. Nam non omni uxore est ista inferior & minor uxore, ait Sophocles apud Stobæum, scim. 25.

SUPERUM DUCERE PERIURUM, ATQUE MEDIO V. 12. NUM, QUI VIDERANT FACIEM REGII] hoc est erant interni & consiliiarii, & familiarissimi regi. Nam, ut ait Just. lib. 1. in fine: apud Persas regis sui speciem non nisi ad interitum. Unde cap. 7. Aman, qui ad Regis indignationem incidit, hanc operum, quæ indigni qui videret regem, quem adeo offenderat. Similem fallum ultraparant nonnulli regi, ac hodie usurant Reges Sinarum. Idipsum Vasthi à Medis æque ac regnum acciperent. Nam de Deo rege Molorum, ait Herod. lib. 1. pag. 21. Carus, ut nec casus regem à septem suis esset. Nam ut ait Valer. Maximus lib. 2. c. 7. Quædam in uxore solis postquam est, hinc & erant consuetudine, quæ si separabilis, uxorem illi uxorem.

UT, QUAE QUAM VASTHI ULTRA INORDINATUR, & C. REGNUM (regina titulum, dignitatem & magnificentiam) CALIUS ALTEPRA, QUAE MISTO EST BULA, ACCIPIAT. Plutar. in Artaxarce agens de Peris: sunt hactenus, ait, maximo castitate, & in uxore fere. In hunc locum commentas Lusherus, omnes pudoris leges, imireque excaussit, docens, quod si uxore ad opus conjugale sit difficilis, vocatur ancilla, quæ dicitur à marito: si nuda sit, vulva alia: si non vult uxore, vocatur ancilla. Dignitatè patella opetendum, dignum tali principis & Præp. oraculum.

SANCTUS S. HIER. EPIS. AD KULICUM: Phylotipia hujus facti, inquit, scilicet amorem uxorem amare non, quæ ipsam elava expellit. Quæ d. Affrici regis regem principis fere Periarum, ut Vasthi regina desiderant, aliamque postquam amorem contempserunt. Alii uxorem vitæ, per amorem postquam meditantur: non amorem uxorem vitæ inferunt. Declina, ait, à male, & f. hinc. Quare patet sui, & persequitur san. Nisi videtur malum, hinc amare non postquam.

Tropol. Vide hæc, ut convivium Affrici in memorem desinat, & cetera pauli dumtaxat occupet, acriter Vasthi reginam, & cetera que suam pulcherrimam abdicet & repudi. Sic fuit, inquit illa, in alio f. hinc dicitur, sed amorem ad uxore deturram, sunt amari. Vide Chryl. hom. 6. in epist. ad Hebr. in Morali. Sic primorum convivio re & deliciaum posttriduum est dies dolori & penitentia.

ESSE VIROS PRINCIPES] q. d. viros five maritos in domibus suis debere esse principet, ac domitari suis uxorebus, filiis, & famulis.

CAPUT SECUNDUM: SYNOPSIS CAPITIS.

Affricus repudiavit Vasthi, ac pro ea reginam sibi officio Esther, per quam Mardocheum Affricum revertebat consurandam duxit in Palatinorum contra regem, quo Affricus crucifixus, & Mardochei fidem in Annates referri jubet.

His die gestis, postquam regis Affrici indignatio deferverat, recordatus est Vasthi & quæ fecisset, vel quæ passa esset: 2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Querantur regi puellæ virginis ac speciosæ, 3. & mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virginis, & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in domum feminarum sub manu Egæi eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum mulierum, & cetera ad usus necessaria. 4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit: ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggererant, iustit fieri. 5. Erat vir Judæus in Susan civi-

civitate, vocabulo Mardochæus, filius Jair, filii Semzi, filii Cis, de stirpe Jemini, 6. qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis translulerat, 7. qui fuit nutricius filie fratris sui Edithæ, quæ altero nomine vocabatur Esther, & utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filium. 8. Cumque percubisset regis imperium, & juxta mandatum illius multas pulcherrimas virgines adducerent Susân, & Egea traderent eunucho, Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum. 9. Quæ placuit, ei & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum mulierum, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quam pediculus ejus ornata atque excoleret. 10. Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret: 11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret. 12. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expulsi omnibus quæ ad cultum mulierum pertinebant, mensis duodecim vertebatur; ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & alius sex quibusdam pigmentis & aromatis uterentur. 13. Ingressæque ad regem, quidquid postulassent ad ordinem pertinentes, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. 14. Et quæ intraverat vesperè, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur, quæ sub manu Sufagazi eunucho erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire jussisset ex nomine. 15. Evoluti autem tempore per ordinem, inflabat dies, quo Esther filia Abigali fratris Mardochæi, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsit mulierum cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus cultus virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratis & amabilis videbatur. 16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Asueri omnes se decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni ejus. 17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diademam regni in capite ejus, scilicet eam regnare in loco Vasthi. 18. Et iussit convivium preparari permagnificum cunctis principibus, & servis suis, pro conjunctione & nuptiis Esther. Et dedit sequam unam versam provinciam, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem. 19. Cumque secundo quaererentur virgines & congregarentur, Mardochæus manebat ad januam regis: 20. necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum, juxta mandatum ejus. Quodquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutrebat. 21. Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan & Thares duo eunucho regis, qui janitores erant, & in primo palatii limine præsidebant, volueruntque insurgere in regem, & occidere eum. 22. Quod Mardochæum non latuit, statimque nunciavit regi Esther: & illa regi, ex nomine Mardochæi, quid ei rem detulerat. 23. Quæsum est, & inventum: & appensus est uterque coram in patibulo. Mandatumque est historis, & annalibus traditum coram regem.

VERB. 1. RECORDATUS EST (ita Hebr. Septuag. Chald. Roman. male ergo nonnulli legunt *recordatus*, scilicet *Yamani*) VASTHI] quod scilicet eam adeo specialem & dilectam repudiasset. Unde subit animus regis dolor & moestitia, tam sui, quam Vasthi, quam deamabat, causa: quem moerorem ut adtergat regis ministri, suggerunt ei ut usorem speciosiores quæri curet per universum regnum, ne decretum repudiæ revocet, & itaque aliquid de regia constantia & auctoritate deperdat, nimirum sicut clavis clavo tenditur, sic amor amore pellitur.

QUÆ PATER BESI] id est, ut Hebr. *quæ formosa in oculo patris esset*; nimirum repudiæ & privationis a re.

VERB. 3. EGIT EUNUCHI] *vs* Epi alludit ad *Pages*, sive *Begos*, quod Perfectè significat eunuchum. Vide dicta *Judith* 12. vers. 10. Porro eunucho olim erant interni regis & principes aulae, quidamque faciem regis, illisque crania familiarissimi, ut patet capit. 1. 10. usi Chald. pro *cruciatu* v. rit. *serpens*.

VERB. 5. ERAT VIT JUDAEUS IN SVBAN CIVITATE, VOCABULO MARDODCHAVS] Licet enim Mardochæus cum Zorobabel, & Jeta Pont. sub Cyro & Babilone redisset in Jerusalem, tunc non è primoribus & Darchibus rediensum fuisse, ut patet 2. *Esdæ* 2. vers. 2. tamen ipse mox in Jerusalem rediit in Susân, quod effert *vs magnus* & *inter primos aulae regis*, ut dicitur capit. 11. 4. Erat enim ad *januam regis*, quæ sit othiaris, cubicularius, & corporis regii cultos. Othiaris enim regia fuisse regia cultos, testatur Xenophon, & Herod. Unde *Josiphus* dea *Gortion* ait, Mardochæum unum fuisse e tribus *parthorum*, id est, aulae principibus, & *galaniam*, de quibus vers. 3. Sic Daniel ob suam probitatem & prophetiam à Nabuchodonosore præpositus fuit toti Babiloni, Daniel. 2. 48. Et Tobias, licet Hebraeus & captivus, ob suam fidelitatem

fuit economus Salmanassar. Tobit. 1. Ita virtus exaltat peccatos Judæos, alius gentilibus invidos.

Poro Mardochæus Hebr. idem est quod *Mor decha*, id est, *myrrha*, vel *amarillio convivens*, vel *myrica contrita*, vel *dactylis contritiore*, vel *myrica purissima*. Ita Soranus. Item *myrica contritiore* *marum*, vel *purpuratum marum*, vel *purpuram marum* (*dactylis enim est pauper*,) vel *myrica puritatum marum*, aut *hæstorum marum*; *dactylis enim Syriacè est mundare, purificare, justificare*. Hæc omnia habet Pagnin. in notis. Hebr. omniaque *sped componunt* Mardochæo, qui cum Hebræis per Aman delatatus ad necem, amara pallio est, sed per Esther omne scelus in se, amaro in dulcedinem, moestitia in læticiam conversat.

MARDODCHAVS FILIUS JAIR, FILII SEMZI, FILII CIS DE STIRPE JEMINI] id est, de tribu Benjamin, sic Chald. Septuagintæ & *Josiphus*. Nam *Jemini* fuit vir nobilitatis hæc tribu; vel certe *Baniama* per *Aphelin* *relin* *vs* idem est, quod *Jamni* vel *Jemini*. Hinc colligitur Mardochæum & Esther oriundos fuisse ex Benjamin, & stirpe Regis Saulis, idque asserit *Josiphus*, Soranus & alii. Cis enim fuit pater Saulis, hic *Jemini* Mephiboseth, ex quo descendere videbat Mardochæus & Esther. Multæ enim generationes intermedium subtercentur hic, æque ac alibi. Addit Chald. *Mardochæus erat vir pius, & arans ante Deum* *jamni pro populo suo*. Quin id verum sit, patet ex decursu historiarum. Hinc patet Esther fuisse filiam Cis, pro quo Herod. lib. 1. habet, filia Cyri, quia ipse non norat Cis, sed Cyrum: parabatque Esther esse Perisiam, non Judæam. Esther enim fuit Hadassâ videtur esse Anassa Herodoti.

QUI TRANSLATUS FUERAT DE JERUSALEM EO TEMPORE, QUO JECNONIAM REGEM JUDAEI NABUCHODONOSOR REX BABYLONIS TRANSLULERAT]

humilitatem miramur, sed misericordiam eius supra cunctas, in beneficentiam ampliatam elocram, reverendam sapientiam, et benevolentiam.

MARDUCHUS SIBI TAM ADOPTEVIT IN FAMILIAM. Hinc patet primum, Esther fuisse tributam Benjamin. Et si ipse regali Sacerdoti: ex illa enim erat Mardochaeus eius parturus, uno patre adoptivus. Secundo, cum fuisse orphanum. Tertio, pie & sancte, educatum a pio & sancto Mardochaeo, qui et quasi filium veritate & pietatis spiritum inhalavit. Unde Iulianus Hieronymus, epistol. 40. Rube, inquit, Esther & Judas tanta gloria sunt, ut factis voluminibus nomina ostendantur. Porro licet nominis Iudaei, & nominis Esther acceptum, ut noxae numerum emolentia numerum efficitur, scilicet 161. ut ostendit Virginius in suo Prolegomeno.

VERB. 3. QUAE PLACUIT EI: Ego Eunucho, conquiritur Sciriis speciosa Affluere.

ET PRACIPUIT (Egus praefectus Eunuchorum) EUNUCHO (id est inferiori & tubato) UT ACCELERARET NUMERUM (id est, ornatum) JUVENESCAM, ET TRADERET EI PARTES: id est, demensam, statuatque cibi & epularum portionem: PARS Mardochaei enim Hebraice vocatur fercula, quae unquam apponitur sigillatim, quales partes Elicta dedit Anan, 1. Reg. 1. & Samueli Regi, 1. Reg. 10. Porro non dubium, Esther femina religiose abstinenti a cibo, lege Moysi sibi vetitis, uti ad solothry se abstinenti ipsam proficitur cap. 14. 17.

VERB. 14. ET SEPTIM PUBLIAS SPECIOSISSIMAS] quasi comes & pediferae honorarias.

MENSIS OVOBECIMVS] Integro ergo anno singulis virgines ornatae, & collocantur antequam Affluere adirent: nimirum sex proceribus vestibus ungularum oleo myrrino, sive ex myrrha coactilo, alim sex pigmentis, & aromatibus delectatis, & odoribus unctis, ac praeferunt coenae ex Hebraicis. Hae enim cum adire, inquit Philus lib. 24. cap. 17. lemma dicitur, addito croco & palmo vero, perony dicitur, & Persorum Reges, ut fiat corpus affluere puerum, idemque eandem libecillitatem nominant.

Causa fuit, quod femine Judaeae aequae ac Persicae ob regionis calore & veteri orant, & hincum odorem sub auxilio habent, qui arguentis sensum a corpore imbricitate abstergebat eis, ut fuerint, quae ambulant, odorantur exhalant. Unde Philus lib. 13. cap. 1. arguunt, & arguendi usque & originem Persis ascribit: Perjaram, inquit, esse dedit gentis unquam: sibi modico et, & accersit commendatione nigrae natum viri extinguit. Primum, quod equidem innotum, capris Darius Regis expugnatis, in reliqua ejus operata Alexander ejus ferocem arguenteriam posse voluptas ejus a viris quoque inter laudatissimum, argue bonissima vix bene admittit. Quae & Scriptura Cant. 4. Unquam ex myrris, croco, nardo, &c. eundem assignat. Itulynn Sanchez, & alii.

Sicut una & ornata est Esther, ut placeret homini mortali, quo modo gratia & virtutibus uncta & ornata fuit beata Virgo, ut docet Iponia Dei & Mater Christi? Porro fecimus sunt philocencia, & ornatus studiosa: unde Comicus: Nigriti, ait, quantum in muliere una est quae melior, dicitur uno ante semper orantur, laetantur, polentur. Et rursus: dum emittitur, dum polentur amos est. Adit Athen. lib. 1. Persis mulieres ornatas plus ejus studio.

VERB. 16. DUCTA EST ITAQUE AD CUBICULVM KEROI ANNIVERSI MENSIS OCTAVO] qui mense parum Decembris, partim Januarii respondit] SEPTIMO ANNO REGNI SUO.] Ergo per quadringentum expeditur Esther ob multitudine virginum, quae adducebantur, antequam ipsa duceretur ad Affluere: nam ipse tertio anno regni sui repudiata Vasthi curavit quaerit alia feminas speciosas, inter quas erat Esther.

Porro hae femine hoc ipso, quod ducebantur ad Affluere, sicut enim concubinae, id est, secundariae uxores: & quibus deinde unum primarium Rex in Regnum eligebat, uti hic elegit Esther. Matrimonium enim sicut per matrum viri & feminae consensum in copulam maritali. Unde Josephus libro undecimo, capite sexto: Cum, inquit, venisset ad Regem Esther, missa illa delibatur, & ejusque amorem capitis, cum legitimo dicit uxorem, & accipit cum ea pariter, & dante mensi septimo anni regni ejus, quae mensis Adar vocatur.

Quaerens, an Esther fidelis licet potestit umbere Affluere.

A ro interdum Respon. potuisse, quia Duxer. 7. 3. tantum venatur Judaeis conjugia cum Chanaanis, non autem cum Persis, aliisque Gentibus. Ita Bellarminus, Serarius, & vobus Sanchez & alii. Adde Ethereum non potuisse recitare hoc rei regis in Regis cubitum, ne ejus in se, ceteroque Judaeis iram provocaret: imò si ipsa resistisset, potuisset rex, & tunc eam abuti, ut hunc inferre. Denique (sicut ab Esther, & Mardochaeo Deo intuitum ad conjugium cum rege intendum, ut cum totis genti fore conclarent: itaque periculum necesse ab Amano illi impendens, discutebat.

Allegor. Esther regina est B. Virgo Maria, ut S. Bonaventura in Speculo capite septimo, quae dicitur esse unum tantum Regem in Affluere, in cubitum quatuor armis, gratiam cum Regi habere super omnes mulieres, id est, super omnes intelligentias Anglicas, & super omnes bonas animas, ut sit in Mariae gratia super gratiam omnium bonorum: nam verba in capite ejus Rex Regem dicitur Amano Regem post tam imperabile, tam delictabile, tam morale, quod hoc unus linguae vestri narrabile, omni ingenio intractabile est. Quocirca Methudius in Hippagratum, docet sacrum Mariae capite Deo coronatum esse. Idcirco Robertus lib. 3. in Cant. 4. de illa exponit: Coronata de variis thronis, de modis Persiarum: Coronata, & regum, ut in eadem Regem sanctissimam, & in terra Regem fit regum.

Anagog. B. Virgo in caelum assumpta libidem coronata est Regina caelorum, hominum, & Angelum. Unde Apoc. 12. v. 1. ipsa vocatur mulier amictiflora, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim, videri debet. Audi sanctum Bernardum de Assumpcione: Tuus B. Virgo quasi altera Esther de tribus feminis, id est, de Ecclisae militante addita, & per totum mundum caelestis caelestis ad cubitum Affluere, sicut sumus Dei, ut in illa consentiat Prophetarum sententia: Tenentis mundum dextera manum, & in volute vultu dexterae suae, & cum gloria sacrificans. Quod hodie vix completum, quodae omnia tunc sicut viderant cum ascendente, & delictis devotum amplexum assumptum, moxiam super dextera sua. Merito igitur canit Ecclesia, ut testatur S. Iulianus phosius sermo de Assump. Maria Virgo assumpta est ad absteruendum mundum, in quo rex regum bellat, iam in fide, ut ait Iliodorus, sicut fuit.

VERB. 17. ET DIGNAVIT EAM SUPER OMNES MULIERES] quia Esther & pulchritudo, & modestia, & recrudescit, & putat, gratia, ac sanctitas omnes superabat: unde fuit typus B. Virginis, quam Angelus saluta- vit, dicitur: Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Luce 1.

VERB. 18. ET ODIIT REQUIRI UNIVERSIS PROVINCIIS] ad vestralibus, aliisque omnibus, hoc est, tributa retinebat, quae prius ipse populo impotuerat. Darius enim prius impotuisse, docet Herod. lib. 3. item sub Cyro, inquit, argue dicitur sub Cambyse, nihil tam facere cretae voluntas voluntam, sed moxora effluere. Quae trias ordinationem, & alia hujusmodi: Postea post Darium fuisse partem, Cambysem unum Dominum, Cyrum vero partem: Similiter Darius rei omnes quibus habebat, & Cambyse afferebat, ac moxora: Cyrum autem interit agris, & omni ratione de illis bene mereri studens.

Alii regnum hinc intelligunt a laboribus, q. d. iussit Darius omnes ad operibus quiescere, & dicit filios aequae in laetitia & coeuvio, ob tam insignes operas cum Ethere mittit.

AC ROMA LAETIVUS EST JUNTA MAGNIFICENTIAM PRINCIPALIS] id est, regiam: nam Hebe. est parva magnificentiam regis, quae scilicet tantum regem delectat, quantum erat Darius.

CUMQUE SECUNDO QUARRERENT VIRGINES] Hinc apparet his quatuordecim Affluere, hoc enim verba sonant. Usitata cum erat tum polygamia, praetertantia apud reges. Unde Salomon habuit 700. reginas & 300. concubinas, id est, secundarias uxores. Sic etiam reges Turcarum, Arabum, Indiarum magnam habent turam uxorum. Libido enim est naturalis, & ad ac fiduciam, & curiam, & quae cum summo cognoverunt mos fiduciam, ac illam querunt, ut iustitiam non tam explant, quam mentem, & experiantur nam alibi volup- tates sic major.

ITA CUNCTA FACIEBAT, UT EO TEMPORE VERBIS SOLITA ERAT] QUO NAM PARVULUM NUTRIEBAT.] Videt hanc taram Esther obedi- entiam.

An Esther vobis im- fidelis

Alleg. de b. Virg.

VERB. 17.

VERB. 18.

VERB. 19.

tum, qua juri regina, imò imperatrix efficit, ita tamò obediit Mardoheo, uti obediit parvula, atque per hanc obedientiam Deum tam prouidentissimè per omnia dicitur. ut Amasum supplicaret, & populum à nec liberaret. **VERB.** IRATI VNIUS BAGATHAN, ET THABES DUO EYUVCUI (Palatini, & aulici Darii) &c. VOLU- BUNTQVE INBROGARE IN REDEM, ET OCCIDERE EUM.] Quodè causa? Varii varias probabiliter assignant. Sæptuaginta hanc dant, quod rex ipis prætulisset Mardocheum. Alii, quòd Valthi repudisset, eique successisset Elthemer. Alii, quòd sua dignitate & gradu non essent contenti, sed majorem, imò regnum amburos, sicut Smerdes Magnus ante Darium per dotum regnum occuparat. Alii verisimilius, quòd voluerint regnum ad Aman, qui erat eorum à regè transferre: ideoq; Aman cooperationem fuisse cõsuetum, vel auctorem arbitrantur, idque colligunt ex eo quòd cap. 12. dicitur Aman offensus fuisse Mardocho, eò quòd ipse causa extiterit, quòd hi duo Eumuchi suspenderentur. Erant ergo illi amici, fautores & administri Aman, ut casu per eos

A regè, ipse illud quasi primus à regè occuparet: & eò quid, ait rex, cap. 16. 11. de Aman: *Quòd totum arrogantiam tuorum scilicet est, ut regis prius nos iustitiam & iustitia, id est, vita. Ambrosio enim regnandi nihil non molierit, & omnia subvertit.* Fawet quod scribit. *Josippus filius Sionis: Cum sederet, inquit, Mardochæus in porta regis, adverte salutarum daturam Eumochorum Regis consilium peram, & consilium cum quomodo levaret manum contra regem, & solatium ejus caput deferret ad regem Mecedoni, qui jam bellum indiderat regibus Persarum. Cùm autem eum ubi suscipere esset in cruce, iratus est Aman valde, quòd consilium sui se ad se iratum: & cõmatus est exterminare amicos Judæos. De bello hoc à regè Mecedonio Dario & Peris indigito, nisi alibi legitur: potuit tamen aliqua esse ejus suspitio: tum quia paulò post Xerxes filius Darii bellum gessit contra Mecedones & Grecos; tum quia Alexander magnus qui fuit rex Mecedonum, post aliquot annos Monarchiam à Dario Codomanno & Peris transtulit ad se & Mecedonos; tum quòd Aman, qui erat Macedo, ambiet regnum, de quo plura cap. 3. vers. 1.*

CAPUT TERTIUM:
SYNOPSIS CAPITIS.

A Suerus exaltat Aman, eumque ab omnibus adorari jubet. Remittit id facere Mardocheus. Unde Aman ab Assuero impetrat decretum, ut ipse & omnes Judæi statò die occidantur.

Post hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag: & posuit solium ejus (super omnes principes, quos habebat. 2. Cunctique sevari regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator, solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat eum. 3. Cui dixerunt parvi regis qui ad fores palatii præsidebant: Cur præter ceteros non observas mandatum regis? 4. Cuique hoc crebris dicerent, & ille nollet audire, nunciaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis de esse Judæum. 5. Quod cùm audisset Aman, & experimento probasset quòd Mardocheus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas: audierat enim quòd esset gentis Judææ, magisque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. 7. Mense primo (cujus vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est fors in urnam, quæ Hebræicè dicitur phur, coram Aman, quò die de quo mensis gens Judæorum debere interitici: & exivit mensis duodecimus qui vocatur Adar. 8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus pro omnes provincias regni tui dispersus, & sic mutuo separatus, novis utens legibus & cæremoniis, insuper & regis fecita cõmitemens. Et optime nostri, quòd non expedit regno tuo ut insolensat per licentiam. 9. Si tibi placeat, decerne ut peccet, & decem milia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. 10. Tulit ergo rex anulum, quò utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judæorum. 11. dixitque ad eum: Argentum, quòd tu polliceris, tuum sit, de populo age quòd tibi placeat. 12. Vocatæ sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertia decima die ejusdem mensis: & scriptum hæc, ut jussert Aman, ad omnes satrapas regis, & judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius anulo, 13. milia sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque decerent omnes Judæos, a puero usque ad senem, parvulos & mulieres, uno die, hoc est tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. 14. Summa autem epistoliarum hæc fuit, ut omnes provincie scirent, & pararent se ad prædictam diem. 15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis impertum explere. Statimque in Susan pependit edictum, regè & Aman celebrante convivium, & cunctis Judæis, qui in urbe erant, flectibus.

VEL. 1. **P**OST HÆC REX ASSUERUS EXALTAVIT AMAN FILIUM AMADATHI, QUI ERAT DE STIRPE AGAG.] Erat ergo Aman Amalecita, ex stirpe regis: Agag enim fuit rex Amalec, quem occidit jussit Samuel, 1. Reg. 15. ita Joseph. Lyran. Sauch. & alii.

Dices, c. 16. v. 10. & 14. dicitur Aman animo & genere fuisse Mardocho, ac alitudo à linguæ Persarum, atque conatus regem à Persis transferre ad Mecedones. Resp. cum stirpe fuisse Amalecitarum, sed patria Mecedonem: cum enim parentes ejus fuerunt Amalecites: sed Amalecitis partem per Susalem, partem per Nabuchodonosor cæsis, parentes Aman profugerunt ad alias gentes, & per eos, casus qui veniunt in Mecedoniam, ibidemque sedem fixerunt ac generare Mædonum.

Chaldaeis mancipium addit Aman fratri mancipium, ideoque evocatum ab Assuero in suam civitatem, & lacum totidem. Comel. à Lep. in *Esther* c. 3.

rabilem. Nam, ut dicitur Prover. 30. 11. *Per tria mortuæ terra, & quæ non possit sustinere: per Jerusalem cum regneris, &c.* Addit Chal. Aman fuisse illum, qui cap. 1. 14. vocatur Mardochæo, fuisseque Assuero repudiare Vashti, ac in eus locum surrogasse filiam suam: sed accedite filie tantum tamque socram ventris postulium, ut suo factorè omnes abjiceret. Insuper Aman accendit Jerusalemam, ut tempus fabricam impediret, pluraque milia, que videtur Ribliniana esse commenta & ficticia.

CUNCTIQUE SEVARI REGIS, & FLECTEBANT GENUA, ET ADORABANT AMAN.] **VEL. 1.** **ET ANIM PECCABERAT BIS IMPERATOR.]** Vide hic, quomò Assuerus exaltare Amas, ut eum præceperit adorari quasi Deum aliquid & numen. Reges enim Persiarum volebant adorari ut Di & numina. Unde sicut Jupiter in celo dicitur creare minores Deos, sic Assuerus Aman

Aman stirpe erat Amalecita, patria Mardochæi.

creavit, quasi mortem Deum in terra, sicut proximum, id est, quod ad omnia adorandum: ita Scythas, de quo nos plura.

SOLUS MARDŌCHÆUS NON RECEPTUS GRACIA, NEQUE ADORATUS. **200.** **3** **Cap. Mardochæus noluit decere regem curam Aman? **3** **Cap. primo. Mardochæus in manu principis obire indignatus: eo quod Aman iussit ferre Mardochæum: sed hoc incertum & parum verisimile: nec sufficit, nisi ad id citetur Mardochæus, dicitur cap. 13. **13.** **Vigilia pulvis eius desinitur portari egyptum.******

Secundo, Iudæi causam dant, quod Aman in veste pectus galantem idolorum imagines. Sed hoc a pte incertum & improbabile.

Tertio, Cajet. aliam causam asserit, quod scilicet Aman esset Amalecus d. **10** **p. Aggei.** Amalecus autem ab Hebræis dicitur iussit regem. **Deuter. 25.** Venit illud odium iussit regem ad eundem genus Amalec, non ad honorem sui Amalec in Perside cum tanto Mardochæo & Hebræorum periculo negandum.

Quarto, idem Cajet. Iudæi inquirunt, unam gentem debent principibus utramque Deo Aman autem voluit utramque suos fidei, id est, pte detestatur Mardochæum. Verum hoc talium hñsumque videtur. Nam Abraham carnis utrumque genuit, imo prostratus in terram adoravit filios Hebræos, ut dicitur **12. 7.**

Quinto, Gabriel Vazquez de Adoratione lib. 4. disp. 5. cap. 3. cent. Mardochæum noluisse genuflectere & adorare Aman, eo quod ipse quondam genuflectere & adorare Deum, quia hoc quondam a gentibus erat referenda ex more Judæorum. Aman autem quondam hæreticus aulæ in regem, quondam Mardochæo & Palatibus exigit hanc quaesitionem. Verum in Mardochæo nunc semel quod voluit genuflectere, & adorare Aman. Si enim semel hoc fecisset, utique & quondam hinc esset.

Dico ergo vera causa in aliquot ipse Mardochæus, cap. 13. dicitur. Sed tamen in honorem Dei non transferebat ad hominem, & ne quomodo adorationem, excepta Deo vero. Item dicitur Joëlis 16. 11. cap. 6. Nam, ut dicitur ad Secretum Joëlis. **16. 11. Adoravit Aman hoc iussit regem, id est, quod ipse ad Deum adorare iussit. Regem enim Persarum a suo hominem dicitur, & adoravit eum Deo dicitur exhibere, ut patet ex Joëlio 16. 11. dicitur hoc dicitur mensa, hinc passus, non iussit adorare Xerxem, quærat Persia. Apud Pharaonem in Artabano: Nobis, inquit, paucissima sunt honorum regem, & aliter unquam Dei omnia servantes. Quibus Curtes de Dario: Rex, ait, curra paulo ante vobis, & dicitur a suis honoribus cultus. Hinc Alcibiades dicit. Persia Deorum loco habere reges. Item de Persia ait in Xenophon, Orat. de Artaban, & Arist. lib. 3. Rhetor. Hæreticus in Panegy. Strabo libro 10. Hæreticus libro 17. & Seneca lib. 3. de beneficiis. cap. 15. Herodotus libro 1. Lampadius in vita Alexandri Severi, ut nullum hac de re fit dubium. Hinc, Curtio libro 8. cum Cleo Scythas Alexandro fassidit, ut dicitur sibi nomen assumeret, exemplum addidit Persarum, quos ante ipse domuisse: dicit enim: *Persæ non potest solum, sed etiam proinde Reges suos inter Deos colere: magnam enim imperia saluta esse voluit.* Et cum Alexandri, qui jam Deorum esse in numero diceretur, Macedonem non possit, ut dicitur superbia, & illorum nonnullum eius cad. conjuravit, quidam illorum deprehensus ea ceculatione effudit, quod illum superbia non voluit tolerare. Ita enim erat Hæreticus. *Persarum inquit, ut dicitur & dicitur dicitur, potius inter nos, Persarum ergo, non Macedonem regem occidere voluimus, & te propositum hinc pte persarum. Tu Macedonem voluisse generis parere, utrumque te ut Deum. Tu Philippum patrem nostrum, & si quis Deorum ante Jovem habebatur, fassidit etiam Jovem. Miraris si istos homines superbia tuam ferre nos possimus?* Hinc Curtius. Similimodo Nabuchodonosor alicuius in Deos voluit in statu sua, quod restat testes loci Daniels in Ismaelam accitiam ab eo prope, illi a Deo fuerit facti, Dan. cap. 5.**

Et alter Nabuchodonosor possit Hæreticem utique adorare omnia Deos, ut ipse solus quasi Deus coleretur, Judith 13. 13.

Si de Augusto Cæsare canit Vigilia Eclogia prima: *Namque erat ille miles semper Deus, illius arces*

Et Nabal, ubi dicitur Giddeon.

A *Sape reser vestro ad cultum unius ager.* Sic Capus Caligula adorari voluit ut Deus, & Dominans, cuius proinde Martialis adulat, ait: *Et Augustum Romanum.*

E *Edictum Persicum, Digne vestri.* Hinc & adoratio Deum hoc sicut ritu, qui divinitatem lapicæ. Nam adstantes genuflectebant, & protinè procedentes in terram fronte humum fovebant, accerram osculabantur, teste Curtio, lib. 8. & 8. Valer. Maxen. lib. 7. cap. 3. Joëlis 10. Ant. cap. 3. Martiale, lib. 10. Epig. 75. qui proinde cum nimis superbia & divinitatem redolentem, culpant & subsistant. Vide de ritu adorationis regum Persiarum Briffonum, lib. 5. de regno Persiarum, pag. 10. & seq. ubi & curat Ptolodum, aliquot Græcos noluisse hoc ritu Araxerxem adorare, imo Atheniensis capite malitiae Thomagor adare, eo quod hoc modo Darium adorasse, ut rejicit Valerius Maximus lib. 6.

B *Idcirco Mardochæus dissimulare poterat intentionem Aman, ac simpliciter cum adorare adoratione civilis & politica, munum flectere genua ei, sicutque in vestram proletem, ut Principi non ut Deo: hi enim gentes externi adiferentes sunt, & minus facienda discrimenari, ut si ille habet intensius vere adorantem, contentantur esse gentes adorantibus & latere: in honoribus demerata, contentantur esse gentes reverentia & honoribus politer: ita Salutaris, qui proinde putat Mardochæum, hideram, Nchemiam, hos gentes adorantem aliis paucis exhibuille regibus Persiarum, non ut Deum, sed ut principem.* Reip. id sacre non possit, quia rex publice iussit cum adorare ut Deum, ut talis adorari volebat Aman, adeoque expresse exigebat, ut colligatur ex cap. 13. & 14. Quare si ei obsequium fassit Mardochæus, ab omnibus palatium fassit adorare Amanum ut Numen, ut ceteri adorabant. Adde, si ad fecisset, grave dedisset scandalum Judæis omnibus, maxime illo tempore, quo fassit inter idololatras veritates caventem omnem idololatram speciem, etiam levissimam. Unde hideram, Nolemam, Mardochæus, Zoroabel, Jelas, ceterique in aula Cyri, Dari & Artaxerxis veritates namquam ligulari adorare non potest, ut ait Joëlis, magnis beneficiis a regibus hinc acceptis, gratias dicitur, & adorante Deum primam beneficium horum adorantem. Scias fiat de Iudæis que cap. 10. gaudico politico cultu adorare Hæreticem ut principem, non ut Deum, quia Hæreticem protulit se non que Deum, sed solum Nabuchodonosor.

C *Adde, si ad fecisset, grave dedisset scandalum Judæis omnibus, maxime illo tempore, quo fassit inter idololatras veritates caventem omnem idololatram speciem, etiam levissimam. Unde hideram, Nolemam, Mardochæus, Zoroabel, Jelas, ceterique in aula Cyri, Dari & Artaxerxis veritates namquam ligulari adorare non potest, ut ait Joëlis, magnis beneficiis a regibus hinc acceptis, gratias dicitur, & adorante Deum primam beneficium horum adorantem. Scias fiat de Iudæis que cap. 10. gaudico politico cultu adorare Hæreticem ut principem, non ut Deum, quia Hæreticem protulit se non que Deum, sed solum Nabuchodonosor.*

D *Adde nonnulli Mardochæum fuisse deificatum, & immodis, arctioris contentum, ut nec unquam iam idololatras admitteret, vel hinc quodamque vel in honorem Dei cultus videretur lesi & proximus offensa. Unde que ait cap. 13. 14. Tamen ne honorum Dei non transferebat ad hominem.*

E *Dixerat enim 113. 14. 113. Joëlis 11. ac proinde Judæa religio & lege prohiberi ut nullum hominem, sed solum Deum adoraret, cum Persæ, & Artaxerxes respondisse Eldram, Nchemiam, & Etherem, Zoroabel, ceteroque Hebræos, qui in aula eorum verabantur, imo officia honoraria gerebant, neminem se esse Judæos, quibus non luctatum quam Deum adorare, ac proinde regis ipios ab illis, ut pte Judæis adorationem Persarum non exagisse, sed tantum adorationem politicam & civilem, que principibus ab hominibus dicitur solent. Adde, reges istos adorationem illam Persarum exagisse duntaxat in publico, cum te populo quasi nimia venerandis ostenderet & privatim enim a suis aulis & cubiculariis, quibus quoties familiariter argbat, illam non possit laudare, communis honore & reverentia contenti. Persarum enim adhibere ad singula eorum aulicæ & obsequia sua fassit os intolerabile, & moratur impossibile.*

F *MAGNUS VOLUIT OMNEM JUODORUM, QUI ERANT IN ARGO ARXIA, PROBRUM BAZIONE 117. Atque immit jam ante voluisse Aman perdere Mardochæum, & Judæos, quod ipse dios eunuchos & micos suos acculasset, ut in eorum ageretur, ut dixi cap. 1. 11. Jam autem accedat aliam injuria, (100.)*

Et Augustum Romanum.

Etus adorantem Persia.

An Mardochæus potuerit hinc dissimulare.

Vest. 4.

Vest. 6.

facque contempserat, ut ipse comiserat, in sua sententia confirmatus, magis voluit eodem casu comminari. Hinc liquet primo superbia & crudelitatis Amari, qui propter unicum Mardocheum voluit occidere omnes Judaeos plane innocentes: Solum Mardocheum, & Aman, se offendit: illum ergo solum perire, sibi est curam in omnes Judaeos, qui se non offenderunt, evomere? Secundo magna dignitas Mardochei, quod propter cum Aman decreverit totam Judaeorum gentem interire, quia scilicet Mardocheus erat totum chorazum, & quasi dicitur princeps, ut ab eo regeretur, & quod ille faceret ceteri facerent, quae ex eodem liqueruntur.

VERS. 7. MISSA EST FORIS IN URNAM, QUAE HEBRAEIS DICITUR PHUR, CORAM AMAN, QUO DIE ET QUO MENSE GENUS JUDAICUM DESEPTI INTERFICIT | Pro foris Hebraei est *geral*. Unde Lyran. Cajetan. Marston, & alii putant *phur* esse nomen Persicum, *geral* vero Hebraicum: Verum Hebraeus a Persis hoc loco accepisse nomen *phur*, ideoque hanc sortem Persicam eorum nomine nuncupasse *phur*. Unde Hebr. sic habent: *jalta est phur, ut lo est goral*, id est sortis. Hinc & *phur* nomen, quam in Hebraeis reperitur, nisi in hoc libro Esther. Nam in Psalmis, Proverbiis, ceterisque libris pro *foris* semper est Hebr. *geral*, non *phur*.

Nonnulli tamen volunt, *phur* quoque esse vocem Hebraicam, a *rad phur*, id est, labi, eo quod fors cadat & labatur in urnam.

Porro a *phur*, id est, fors, dicitur esse ab Hebraeis dicitur *est phuram*, quo scilicet gratias egerunt Deo, quod eis a forte maligna interfectione ab Amano facta liberati. Aman autem sortem hic a libris ex superstitione gentium, quae forte quasi divinatoria: arborum ad servanda occulta & periculis, ut in factum est forae cap. 7. Nam, ut ait Sanct. August. in iust. tom. 2. *quae sit res in dabitur a se homi sua dicitur indicari voluntatem*. Hinc Cic. lib. 1. de divin. Sortes vocat, quae vaticinationis funduntur. Virg. lib. 6. *Aeneid*.

Italiam *Lyriagere capessere sortes*: id est, oracula vid. lib. 1. Metamorph.

Phurur *causae precari*

Namen, et auxilium per fortis quaerere fortis.

Verum superstitio hae Amanum dicitur, quia interrogavit enim tempus cordis Judaeorum, ita que ipsorum deus filiter eadem deprecandi. Se enim firmi accepta a rege facultate, rem excusari fuisse, Judaeos omnes occidisset. Immo deus ergo fuit ejus dilator & sortium: nimium. Deus in manu crudele ejus consilium. Sentis ergo est, quod Aman movit sortem, ne ea quaerit ea divinatorie & oraculo cognoiceret, qui dicit eam Judaeorum sortem accommodat,

sibi que felix & iustus, ut quod a Judaeis & defendentibus, viri ius aut suorum periculum adiecit.

SI TIBI PLACEAT, DICERE UT PERBAT, VERS. 9
 ET DECEN MILLIA TALENTORUM (Argenti), ut habet Hebr. Chald. & Sept.) APPENDAM ACACIAS GAZA TUA | Id est, quinque miliones auroorum, si Africa, ut videtur, intelligatur hic talenta: sed Hebraei, duplo major est summa, nimirum decem millionum auroorum. Immane est hoc pretium, sed Amano illud facile erat colligere ex Judaeorum bonis cum proda & dispoitioni ad eos delinatis. Obiit hoc Amas Dario, qui tunc tunc illam auri cupidum, magna Persis & Judaeis suis subditis tributa imposuisse, in dicit cap. 7. vers. 18. Quare, ne rex caufaretur per Judaeorum eadem scelerata, quae illi pendere solebant, pretium, Aman ei spondit, se hoc damnum per tot miliones faceretur: quod si rex hostile hoc pretium recitaret, uti respiciat, cognavit Aman se illud in rem propriam convertitur, ut suo regno, ipsique Dario formidabilia evaderet, ac data occasione esset ut conscriberet, illudque suscipere. Verum Deus in qua & fuit, ita consilia auferret, & in hunc caput convertit, rem sua quaerit.

TULIT ERGO RES ANNUM QUO STERAT, VERS. 10
 (ad obligandum decreta sua & litteras regis) ET DEDIT AMAN | ut ipse decretum de Judaeis perdidit ea forma & oratione conscribere, qua volebat, illudque regio annulo obligaret, quasi a rege protectum, nimirum in illud legentes statim dicitur in omnes Judaeos, putantes regem hoc velle & jubere. Hinc Alexander Magnus vice Dario, cum ad Asiatum scriberet, annulo, quem Dario accepisset litteras signabat, eo significans se iam Asiae esse regem. Eodem morens datus annulum Perdixae, hoc ipso cum regem designavit, teste Cassio lib. 6. & alie. ac Justino lib. 17.

A PUERO USQUE AD SENEM, PARVAE ET VERS. 11
 MULIERES | Barbara sunt hae Amari crudelitates, qua omnes omnino Judaeos, etiam imbeciles & paucos innocuos neci destinavit, ne scilicet aliqui sortem in virum evadens flagrum hanc iure gustus ulcisceretur, & Amas caput perterret. Idem faciens Japonas, alioque barbari.

FESTINAVIT COHORIBUS | quos teste Herodoto lib. 8. Cyrus militavit quasi vanguardias, qui ita locis & horis delatigatos equos & infiores communitur cum reventibus, itaque relictis litteris regis perferent quum grus volens, an Xenophon. Imo perant hunc rutilicos cogebat ad dandos meliores equos. Perfice cariores hui Angari dicebantur. Inde angustare aem est, quod cogere, Martii. v. 4. 1. Unde ab Angaris dicitur esse Angulos (littera l. in r. comutata) ita pe in id est, nuncios anticipare Saliger.

CAPUT QUARTUM.
 SYNOPSIS CAPITIS.

O crudelis necis Judaeorum edictum lucet Mardocheus cum suis, rogatque Estherem, ut regem pro eorum vita deprecetur. Illa tradit sibi Esther Judaeos omnibus indistinctis jejuniis, id se sacrificium, licet cum vita periculo, pollicetur.

1. Quae cum audisset Mardocheus, scilicet vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinere capiti: & in platea media civitatis voce magna clamabat, offendens amantissimum animi sui, 2. & hoc ejaculatu usque ad fores palatii gradens: Non enim erat licentia induitum sacco autem regni intrare. 3. In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quae crudele regis dogma pervenerat plandus ingens erat apud Judaeos, jejunium, silulatus & iustus, sacco, & cinere multis pro fratre utentibus. 4. Ingressae autem sunt puellae Esther & eunuchi, nunciaveruntque ei: Quod audiens confirmata est: & vestem misit, ut ablato sacco induerent eam: quam accipere noluit: 5. Accitroque Athach eunuchum, quem rex ministrum ei dederat, precepit ei ut iret ad Mardocheum, & disiceret ab eo cur hoc faceret. 6. Egredessetque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii: 7. qui indicavit ei omnia quae acciderant, quomodo Aman promississet, ut in thesauros regis pro Judaeorum nec inferret argentum. 8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susa, dedit ei, ut regine offenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo. 9. Regressus Athach nunciavit Esther omnia quae Mardocheus dixerat. 10. Quae respondit ei, & iussit ut diceret Mardocheo: 11. omnes servi regis, & eunuchae quae subditiōne ejus sunt, nocunt provinciae, quod five viri, five mulier non vocatus, intravit atrium regis intraverit, abique ulla cunctatione statim interchicatur: nisi forte

Cicero, de Leg. in Esther am Or.

rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementie, atque ita possit vivere. Ego igitur quo modo ad regem intrare poterò, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum? 12. Quod cum audisset Mardocheus, 13. rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberabis, quia in domo regis et præ cunctis Judæis; 14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: & tu, & domus patris tui, peribitis. Et quis novit, utrum dicarò ad regem veneris, ut in tali tempore parareris? 15. Rursumque Esther hæc Mardocheo verba mandavit: 16. Vade, & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedis, & non bibitis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum anellis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradensque memòri & periculo. 17. Ivit itaque Mardocheus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

VERB. 1. [**N** PLATRA MORA CIVITATIS] putà in foro, similivè loco publico, quo omnes confluebant. Hac enim de causâ solum statui solent in media civitate, ut à civibus circumcirca habitantibus facile adiri possit ad vendendâ & cocomendâ res necessarias.

VOCE MAGNA CLAMABAT.] Quod clamare, explicat: Græcis, scilicet Jadrors innocentes qui nil peccaverunt, damnati ad necem. Est hic clamandi mos in magnis clamoribus apud Persas in usâ: & frequens, teste Curcio lib. 4. & 5. & Herod. l. 3. & c. ut sui committerationem omnibus moveant, aliquem que excitent, qui malè remedium afferret vel suggereret.

VERB. 2. **CAVOSIS REGIS OOGMA** id est, edictum. Unde Hebr. est, *verbum Regis*: sic dogma pro decreto sumitur Actor. 16. 4. ac J. Josepho, Demosthene, & aliis.

VERB. 3. **INTERIUS ATRIVM REGIS**] in quo rex in auro throno sedebat, auro gemmicis collacens, velut Deus quidam terrestris. Foro lex erat, ut si quis hoc atrium non vocatus ingrederetur, *Ab ipso alla castitudo statim observaretur.* I. Gu. c. 12. et, ait Ruper. lib. 6. de victor. verb. Dei. cap. 10. *ut personæ occultarentur sub specu angustis, ut aræ atque aliâ quâ habere plus homine, ne videri ferret ex assu publico visisim.* Hinc regi altaris circumcincta listores cum securibus & hastis, ut, si quis non vocatus ingrederetur, eum occiderent, test. Josepho, & Ammano, lib. 14. & Herodoto, lib. 2. & 8. Aldid Joseph. Ruper. & alii hanc legem ad Affucro latam vel innovam fuisse, infligant Amano, ut Estheri, Mardochoo ceterisque omnibus aditum ad regem intercluderent, ne pro Jadrors deprecarentur.

VERB. 13. **QUOD AMANAM VOIUS TANTVM LIBERABO**] id est, liberare debens, & de facto liberabò, quod quod in domo regis, quasi regis, qui utique rex parceret: sed cogita tuos esse, ut totius popululi animam, id est, vitam neci destinant liberare debens, & de facto liberabò, si regem tuum marium quasi regina adcas & depreceris.

VERB. 14. **TV ET DOMVS PATRIS TVI PERIBITIS**] Deo puniens; hanc popululi tui neglectum & immisericordiam: vel vindictam ipsi Judæis, quos nunc depicatus habebis, ait J. Joseph.

A **NON COMEDATIS, ET NON BIBATIS TRIBUS DIEBUS, ET TRIBUS NOCTIBUS, ET EGO CUM ANCLIS MEIS SIMILITER JEJUNABO**] ET TUNC INGREDIAR AD REGEM CONTRA LEGEM FACIENS NON VOCATA, TRADENSQUE ME MORTE ET PERICULO.] Nota hic fortitudinem, pietatem, & charitatem Estheri, quæ sic pro populo merito periculo offert, clementiam aciem idco pro prudentem publicum omnium per trea diea continentis jejunium exigit, ut eo Deum placent, cuiusque gratiam sibi conciliat. Porro S. Ambr. lib. de Elix & jejunio: *Esther, inquit, palester fallaci sepevit: Domini enim gratiam solita mentis augetur.* Unde sequitur cap. 5. 2. *Cum me vidisset Esther reginam stantem, placuit vultus ejus.* Itaque ergo & oratione Esther sibi de coram populo liberationem, Amano crucem, Affucro leticam, & Deo gloriam comparavit. Idipsum ita protulit S. Ambr. *Omnis genus jejunii: id est, totum populum in eorum perfertum accerbior liberavit, ut et regem suo ferret esse subigitum, non solummodo amara flammam, sed castis commotionibus convulsam, ut non parva recuperaretur in sanquam, & donec verò redderet alii meritis.* Inque illa, *quo tres jejunavit continens, & corpus suum aqua lavit sibi placuit, & vendidit non retulit.* Amam autem, *dam se regis hostis convorsio, inter ipse vixit panam sua dicituris oculis.* Est regis jejunium recitulationis sacrificium, virtutis incrementum, quod facit etiam famam fortioris augmentum gra. Et Clement. Alex. l. 6. Strom. c. 4. *Rupus, sic, perfici vultu sibi Esther, spiritum de tyrannica potestate liberavit, & de crudelitate Sarapæ, sibi malivè affectu & panam, restitit armatis capis immoventibus, expulsiore per solum solvitur detentum, & tyrannum quidem mitigavit.* Amam vero restitit & spiritum perfertum ad Deum oratione illatum convorsavit.

B **SI REGEM TUUM MARIVM QUASI REGINA ADCAS**] *Amam autem, dam se regis hostis convorsio, inter ipse vixit panam sua dicituris oculis.* Est regis jejunium recitulationis sacrificium, virtutis incrementum, quod facit etiam famam fortioris augmentum gra. Et Clement. Alex. l. 6. Strom. c. 4. *Rupus, sic, perfici vultu sibi Esther, spiritum de tyrannica potestate liberavit, & de crudelitate Sarapæ, sibi malivè affectu & panam, restitit armatis capis immoventibus, expulsiore per solum solvitur detentum, & tyrannum quidem mitigavit.* Amam vero restitit & spiritum perfertum ad Deum oratione illatum convorsavit.

Alleg. Esther representat Ecclesiam, unde S. Prosper, par. 7. prædicto cap. 18. recentis hereticis Estheris factioribus subdit: *Et Ecclesia sancta crucis periculis committitur, sic se pro suo, periculo hujusmodi opponit. Sic dicitur in morte suis laboribus, vitam conferendo monstrat, usque regno, quæ de suo regis sumpsit & Deum ad monent, etque dicitur: Liberat est que dicitur ad mortem, & redempt est, qui occiditur. Cum beneficiorem refugit, ipse quoque eius appetunt salutem,*

CAPUT QUINTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Esther non vocata ingreditur ad Affnerum, exponens se vita periculo; sed ab eo comiter excepta eandem cum Amano semel & iterum invitata ad convivium: interim Amam Mardocheo (verisimili sibi) parat cruce.

1. Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regie, quod erat interius, contra basilicam regis, ad ille sedebat super solium suum, in consistorio palatii contra ostium domus. **2.** Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens osculata est summamque virgæ ejus. **3.** Dixitque ad eam rex, Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. **4.** At illa respondit: si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum, ad convivium quod paravi. Statimque rex: Vocate, inquit, eirò Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat. **6.** Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter: Quod petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetretur. **7.** Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istæ: **8.** Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem, veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam. **9.** Egredus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cumque vidisset Mardocheum sedentem atri-

VERB. 10.

Esther 19
par. 7.

Viti.

Tit. 1

fores palatii, & non solum non affurrexiffe sibi, sed nec motum quem de loco sessionis suæ, indignatus est valde: 10. & dissimulata ira, reversus in domum suam convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam: 11. Et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque tur- bama, & quanta eum gloria super omnes principes & servos suos rex elevaret. 12. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum aium vocavit ad convivium cum rege, præter me: a quod quam etiam eras cum rege præsens sum. 13. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quan- diu video Mardochæum Judeum solentem ante fores regias. 14. Responditque ei, Zares uxor eius, & ceteri amici: Jube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cu- bios, & dic mane regi, ut appendatur super eam Mardochæus, & sic ibi cum rege lætus ad convivium. Placeat ei consilium, & justit excelsam parari crucem.

VERB. 1. STETIT IN ATRIO OMNES REGINÆ, QUOD ERAT INTERIUS CONTRA BASILICAM REGIÆ] Basilica hic vocatur aula regia: puta innumum regis cubiculum aulæ prætoris circumdatum, ubi erat aureus thronus, in quo rex considebat, auro, gemmis- que decoratus, habens aurum in manu sceptrum: Basilica enim tunc ut dicitur regis: non est in ecclesia. Eadem etiam vocatur in *Septuaginta* palatium: ita ex Dione, Philostrato, Apulejo, & Alicholo, Suetonio. In ea enim circa regem consistebant Principes, & Palatini. Esther ergo non ingressa est hoc atrium regis cubiculum, sed atrium interius illi vocatum, in quo a rege confidens in throno cubiculo per otium videri solet. Solebat enim rex *contra officium de mari*.

VERB. 2. CUM QUÆ VIDERET ESTHER REGINAM STAN- TEM, PLACUIT OCULIS SUIS.] Hic splendens et expectandam eam ex cap. 5. q. regem primo aspectu turbans & incensurabilis oculis aspectu: & ter- rificè Estherem, eo quod non vocata ad se accessisset: Estherem verò perculsam semel & nemum deliquit animæ passim coerule, mox regem accersit, & extensis in eam se propter illi blanditum fuisse, illamque sibi restitu- it, & de quibus dendum c. 15.

ET EXTENDIT CONTRA IAM VIRGAM AUREAM] puta sceptrum aureum, quod manu gestabat, hæc extensione significans suam erga ipsam clientelam & bene- volentiam in tuto contra legem non vocata ad se accedente.

Alleg. Virga aurea, est B. Virgo, per quam Deus toti humano generi offensum, videlicet reconciliatum est, de qua Balaam veritatem ait: Numeros. 24. *Sub finem dicens: Crucis virga illa.* B. Virgo, que vera Esther, & at q. est. *Jacob & conjuger virga de Israel, & parietur Dux Moab, & vagabundus omnes filios Israh.* Hæc est, inquit beatus Petrus Damianus, sermo de Assumptione, *Virga illa, que res- pondentur imperis ad versumque demeruerit, virga Aton- nis, per quam sunt & mirabilia.* Balaam autem Crucis accellit, *quod non solum verberat eos, sed etiam illos infirmitatis homicidum, quo mortuus hominum palatior & ueritat- ur. In Virgine virga, & balaam cruce miserum ipsi & con- fessio commiserit, sicut fulcra propheta. Nam voce decla- rat Virga, inquit, *tra & baculus tant ipse me confitetur sunt.**

VERB. 6. ETIAM IN DIMIDIAM PARTEM REGNI MEI PUTABIS, IMPETRABIS.] Liberalior Assuero fuit Dux in beata Virgine, quicquid totum regni sui pu- ta oculi imperium concepit. Unde Angli ei quasi regi- nae fax accuenerunt Rome ad castellum S. Angeli: *Regina caris latra, alitaja, uti fultus alibi narravi, illentem quasi mater fax Christus nihil negare poterit i quare summam Dei in homines post verbum incarnati- onem beaticum est beata Virgo; hæc enim nobis dedi- dit, ut per eam omnia ab ipso impetremus, ut ipsa nobis omnes clementie, & omnipotentie, & divinitatis thlauros aperiat, omnesque gratias in eis recondat claritate per filium suum.*

VERB. 8. VENIAT REE ET ANAN AD CONVIVIUM QUOD PARAVI SIBI.] Græca addunt Estherem causam invitationis addidisse, dicendo: *Deo mea insignis est hec: & quasi dicat: Hodie mihi festum est, ideoque lætandum & convivium intrudendum i voce regem, ut illud sua præsentia corroboret. Præsertim Esther regem secundo invitavit ad convivium, ut in eo suam y etationem salu- tis Judæorum regis exponeret. Primum finem regem mag- is in sui amorem accendit, adeo ut nihil ei negare posset. Erat enim res ardua & periculosa petere a rege, ut suum edictum de ore Judæorum iam lætum & promulgatum, contra mortem regem Persarum & Mædoeum revoca- ret. Secundo, quia non audeat publice in tanta altitudine*

A procorum turba id petere, eo quòd nisi diversè legem la- tam ex more, g. m. revocari non possit. Secundo ergo in convivio a rege illi suum petat, & impetravit: secundo indica- re eam Judæum, quod publice eam am Principibus face- re fuisset periculolum. Tertio, solum Amam cum rege in- vivavit, ut cum in reliquorum stragrarum videndum & odium iudicaret, ait Lyranus. Quarto, quia locum in con- vivio regem largienti parat exhibendum liberaliorum, loc- ad postulata concedenda. Sic etiam vir prudens cum quod ab aliquo durior petere non manè, cum ex jectio autior est mens & vultus, sed post prandium & convivium, cum eam mero hilarem reddidit, regant, & impetrant. Adjuvat aliqui regibus Persarum in more huic, ut in convivio nil cupiam gerant: Certe Mædoeum soro nono ierbit, apud Persas netas esse regem quoquam auctore in convivio, quod quotannis eodem quo creata- tur, instituitur solent.

CUM QUÆ VIDERET MARDUCHÆUM SEDENTEM ANTE FORAS PALATII, ET NON SOLUM NON AS- SURREXISSE SIBI, SED HEC MOTUM QUIDEM OR- LOCO SESSIONIS SUÆ, INDIGNATUS EST VAL- DE.] Magnè hoc erat contumace Mardochæi, quòd Amano hosti sceleratissimo toti genti Judæorum exitum machinatus, ne quidem affuerit, ut iuxta in Deo iudic- am ostendat, & amano ipso lætus superatum suam & crudelitatem exprobraret.

ET CUM HAC OMNIA NARRAVI, NIHIL ME NA- BERE PUTO, QUANDIUM VIDERO MARDUCHÆUM] Magnè ergo, & Amam, cruciat Mardochæum, quam- tu ipsum cruciat: nihil tamen habes fax Mardochæo, a qua Mardochæus habet omnia, idcirco tu nihil. Jure exclamat S. Bern. lib. 1. de consider. *Amicus ambrosianum eras quando omnes turques, amo his place? Nil accibus erant, nil molestus iniquitate, nil tamen apud mores mortales celebras negatus epus.* Et form. 4. de Alcorn. *Ille est mens in quo audeat Angelus, & diaboli factus.* F. lit- ve S. Amcl. l. de similitud. c. 77. honorem comparat papiboni: *Si aut, agunt illi, qui mundi hujus domos appetunt, quomodo parati qui sequuntur papam. P. ipsius enim cum vi- lant, & transem rellum multum erant: sed his illaque vi- agerant: cum quoque aliquid vultur videri, ut nec alio die mor- tuum. His autem frequentes tam parati volunt, sed non possunt currere, in agunt, & quia non ad sed pectat, sed ad po- pulos attendunt, & aliquando in ferream cadunt. Persequunt- eam cantis accedunt, & eos apprehendere volunt, paposque volunt: quando eis apprehenderent exultant de nihil, quæ- si magnam quid fuerit adegi. Similia et faciente, qui mundi hujus honores appetunt. Honoris enim hujus mundi nunquam dicunt tunc vult, sed certum hunc vult de uno ad alium transvolant.*

VIDI ET EXCELSAM PARARI CRUCEM.] Sed quam Mardochæo parabit Amam, ubi vixit. In illa enim mot suspenderi, puta illud Eccle. 7. 2. *sp. qui feruntur fedi- detur in somno, & qui statim lapidem super offerret in eo: & qui inquam alio pectat perdit in illo, vide tu dicit.*

Porrò crucem potius quam regum, & glantium, aliunde tementum parari iustis, quia crucis apud Deum erat usura: eratque ignominiosissima. Altam causam ex Iudæis dicit Chaldaus Manucriptis, quem ait: *Dono (Zares uxor ad Amam maritum) in quom non petens mittere Mardochæum, qui a liberat est ab Amalio poter ego ab eo. In apse: in petens sufficere nam, quoniam liberat sunt ab eo dicit & filii Israh.* In latum lenes non petens utrum tere cum quibus liber- tas est ab eo. *Domel presbiter, Mardochæum captus perhibetur in altitudinem quinquaginta cubitorum, & mox die Regi, ut suspendatur Mardochæus super eam: quia in hoc nunquam proutus est manus ex his, qui liberat perhibetur Israh.* Verum hæc Rabbinici cerebri solita sunt figmenta. CA.

VERB. 3

VERB. 12

VERB. 18

CAPUT SEXTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Asperius renovata detesta conjurationis contra se per Mardocheum memoria, jubet eum regis honoribus affici, idque per ipsum Amanum juratum ejus boslem.

1. Noctem illam duxit rex insonnem, justitque sibi afferri historias & annales priorum temporum. Quae cum illo praesente legerentur, 2. ventum est ad illum locum ubi scriptum erat, quomodo nupciasset Mardocheus insidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Assue- rum jugulare cupientem. 3. Quod cum audisset rex, ait: quid pro hac fide honoris ac praemii Mardocheus confectus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri. Nihil omnino mercedis accepit. 4. Sciatque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi, & juberet Mardocheum affigi patibulo, quod ei fuerat praeparatum. 5. Responderunt pueri. Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediarque. 6. Cuiusque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitas autem in corde suo Aman, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, 7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit, 8. debet indui vestibus regis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum; 9. & primus de regis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare. 10. Dixitque ei rex: Festina, & sumpta stola & equo, fac, ut locutus es, Mardocheo Judaeo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his quae locutus es praetermittas. 11. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardocheum in platea civitatis, & impositum equo praecedebat, atque clamabat. Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare. 12. Reverfuitque est Mardocheus ad januam palatii: & Aman festinavit ire in domum suam, lugens & opero capite: 13. narravitque Zares uxori suae, & amicis omnia quae evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de femine Judaeo tu es Mardocheus, ante quem cadere coepisti, non poteris ei resistere, sed eades in conspectu ejus. 14. Adiit illis loquentibus venerunt eunuchi regis, & cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

VARR. 1. NOCTEM ILLAM DUXIT REX INSONNEM] Deo per Angolim id procurante, & dirigente, ut Alifim legret suos annales, indeque recordaretur beneficii sibi a Mardocheo praestiti, et cumque honoraret: simul ut Alifim ceteris moraliter doceret reges, & principes notitia sua non foret in lecto, sed pulchra, maxime si res ipsa deus in vestigare, ac pro in Deum obsecrare. Scium est illud Homeri: O. 87. τὰνδ' ἄνδρα Ἀσθχέσιον ἄλλ' ἐκείνῳ. Non decet virum confessorum tantam noctem dormire. Illud vero, inquit libro primo de regno Persarum Hestianus, innotuit Jovi laudatum institutum apud Persas vigiliis, ut, quemadmodum refert libro ad imperium Praesidis Plutarchus, quod si cubicularium suum tam ad rem confessorum, sicut cubicularium regis astrans, clamaret. Sicut, & Rex, & suggesturaeque et Messiorum ad curare voluit. Est autem Messiorum, ut ait in 180 Lactius, Sili, qui ab illis dicebatur Mithras.

Consilium Magnus, ait Eusebius libro 4. vitae ejus cap. 13. fueritque motum, quod eo quasi afflicto, & insensibile delectatum verum exegerunt, ut, ut supra nullus sine somno recedat, & cum per somnum fuerit, transeunt feriebant idque ad, ut nonnulli hujus somnium.

Ferendus Carthage lib ad Regium, Daci hoc dogma commendat Regula 5. Sacerdotum privilegiorum liber partem adit, si quodammodo erant, sed ut in studium quatuor undique occupat in suis monitionibus, quae desiderii spiritibus remota respiciantur ferunt. Novi Praetorem usque, qui diem negotii & gubernationis, noctem orationi & illis impendat.

JURISTORUM SIVE APTERKI HISTORIAS ET ANNALIS] Digna haec regis, ut, ut sua acta recognoscit, & recitat, ac si quod omnium est, praesertim in bene meritis praemianda supplicat. Ita Alexander Severus Imp. re. se Lamp. ne quid irremuneratum maneret, quaecumque munera contulerit, & scriptis diligenter mandabat. Si quis nihil, aut minimum ab eo petisset, illum appellabat, dicens: Quis est quod nihil paratum me tibi ut fieri deberent? Sive, ut praevidetur de me quorundam. Porro accurata Annalium & Diariorum memoria confregit & custodia fuisse beneficia, quae in reges Praetorem conferrentur, testatur Herodotus libro quarto, Agens de Dario (qui est noster Afarsus) Hyllaius Coem recognoscit. Et Thucydides,

A libro primo narrat, Xerzem Darii filium dixisse Paulin: Tale beneficium nostrum in domo semper inscriptum est. Eum vero Persarum reges, ut Xenophon lib. 8. Cyrrip. docet, munificus, suo officio quondam habebant. quae regum auro, & soli appellabantur. Apulejus libro de Mithras, ubi Praetorem suum et Antiochi delectum, sed inter nos, ait, ante regis, & Imperatoris aule, quidam homines vocabantur; per officium genera Rastille & honoribus Deos esse creduntur, cum omnia, quae ubi nunc geruntur, illa Graecorum delatione distat.

AMAN QUOTE INTERIUS ATRIVM OMNIBUS ROTIS INTRAVIT AT.] Hebr. & Chal. est atriis, nam interior nisi a Rege vocari ingredi non licebat. Interioribus, id est, intra palatium in atrio, quod respectu interioris cubiculi regis erat exterior, sed respectu atriis erat interior. Erant enim in Palatio atriis varia, quorum alia alia erant interiora vel exteriora.

UT SUGGERERET REGI, UT FUERIT MARDOCHEUM AFFIGI PATIBULO] Festinavit Aman ad locum praeparatum, ut mansurus, primusque regem adiret, peteretque Mardocheum suspendi, antequam Rex alii occurreret, ut summum desiderium suum de vindicando se contemptu, per orem crucis infamem Mardochei contemptoria explet. Superba enim atriis est & indignatio non finiebant cum quiete, donec viderentur hanc iuram. Sed Deus justus superbe & injuste iudex ac vindex vindictam omnem Antium in ipsum recitit, idque percutit gradatim, donec ipsum in eodem atriis cruci, quam Mardocheo exerat, suspenderet: In Amine ergo loquit, quon verum fit illud: Nova capta sequitur. Et 1.

Latè antea detentus solus est. Deserat sede puniculando. Superbis cum ille, & fulminat Alifimius.

HOMO, QUEM REX HONORARE CUPIT, OPERE INDIVERTITE REGIE ET IMPONIT SUPRA EQUUM, QUI DE SELLA REGIS SIT] In quo sedere & equitare solet rex, ut habet Hebr. & septuaginta. Sella enim est quasi fellea sedens in equo] ET ACCIPERE REGIUM QUAE DE SELLA SUPER CAPUT EQUUM] Diadema erat fellea byssina, quae reges caput circumspoliabant. Diadema erat insignis purpureum alba fellea & lapidibus pretiosis distinctum, ait Curtius libro tertio & sexto. Verissime est cum diademate coronam quo-

quae

que regiam impostam fuisse capiti Mardochæi: hæc enim erat propriam regis insignis, quod ambigat, & quæretur sibi Aman, patris hæc non alteri, quàm sibi a rege parari: atque hæc iussu regis glasse Mardochæum, patet capite r. 1. Porro coronam hæc capiti Peras habebat radiis insitas, id est, solis, quem ipsi ut Deum & regem colebant. Volabant enim reges apud Peras divites honoribus colli, quasi miltare & soles, quodam territræ. Sed hæc omnia Aman ignorans, contra morem suam preparavit hosti suo Mardochæo, quem postulatibz ad crucem: idque tam valde cruciavit, quod scilicet ipse fortentum distulisset, iusta quam rex Mardochæum summo & regio afficeret honore, quem per ipsum Aman quasi dicitorem juberet Mardochæo conferri. Sic David Salomonem filium creans regem & successorem, ait: Tollis vestrum servum Domus vestre, & imponis Salomonem filium meum super malum meum, &c. Est: vniuersi, & scilicet super saluum suum, & ipse regnabit prout.

VERB. 10. **FESTINA, ET SUMPTA STOLA ET EQUO** FAG, UT LOCUTUS ES MARDUCHÆO [Jo. p. 40.] **Stola**, id est, veste regia, ut dicitur Aman versu octavo, quom septuaginta, & Chald. vocant stolum bysantinum. Unde & Xenophon lib. 8. Cyræ regis tunicam purpuram samthalem vocat: alio versu, inquit, *samthalem githere non licet*. Intelligit regem misisse Amano, ut eorum quoque aureum, & acinacem aureum, & armillas aureas daret Mardochæo. Mors enim fuit his insignibus ornati cum quem rex honorare voluisset, ut patet j. Ed. r. 5. Et Jo. Esther lib. 11. Artax. cap. 4. & ex Amilino Probo ii. Artaxerxe.

QUI SEDIT ANTE FORES PALATII] Ibi tum sedebat Mardochæus quasi visis ab œdibus, sed post hunc honorem à rege sibi dicitum, introductus est in aulam palatii, scilicet regi familiaris & palatius, ut patet cap. 16. 12.

VERB. 11. **CLAMAVIT: (Aman)** HOC HONORE CONOP-

AGNUS EST, QUINQUEMQUE REE VOLUERT HONORARE.] Videlicet suum, summamque rem commutationem, qua Mardochæus neci destinatus in regium dignitatem antulitur, sitque quasi alter rex, idque a suo hoste Amano: qui proinde hæc habuit dolores, & angores plurimos & maximos. Præmo enim torfit cum honore hac, quem speraverat, sibi ablatum. Secundo, quod ut translatus es in hollum suum capitalem Mardochæum. Tertio, quod ipse hæc honore cum debere afficeret. Quarto, quod ipse qui prius adorabatur ab omnibus in Deus, iam esset equivo de præco Mardochæi vilis Judæi. Quinto, quod inopinatus fuit hæc omnia in suo ingruentem. Fabulatur Rabbinus filium Amanio caput patris transectum matulam cõsulasse, putantem se in caput Mardochæi illam effundere, idcirco Amanum distulisse: *Etia quomque filium meum confudisti me.*

LUGENI ET OPTATO CAPITI] ob pudorem, dolorem, & angorem vehementem: pudet enim eum faciem aperiam ostendere, qui jam equivoquem Mardochæo egrotat, cum anxia coloratur ut Deo.

SI DE SENIUS JUD MOXUM EST MARDUCHÆUS, A VITIO AVEN CAUERE COPISTI, NON POTERIS ES RESISTERE, SED CADEE IN CONSPICTO REUS.] Dixerunt hoc amici Aman vel divino quodam etiam intuitu, ait Serarius, imitar Sibyllarum & Caipe Joan. 11. vel humana quodam sapientia, idcirco conjectura iumpax eo, quod Judæus prius viderent præfracto, duo quingentio, qui non quicquid, donec hostes suos pessum dedisset, quodque Parazarum, Chananzos, aliosq. inimicos Judæorum ab ipis per Moise, Josue, Davidem, &c. multos ex communi fimo audissent. Adde Kyridos distulisse: et Gen. c. 12. 15. & leg. ubi Deus promittit Abrahæ & Jacobo posterum constillantem, dicituram, & de hostibus viderum Genentem eum & Pentateuchum ab Hebræis in Perside captivum fuisse in linguam Persicam conversum. Hoc incertum est, non tamen impossibile.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther postulat sibi & Judæis vitam, & Amanum accusat, quem rex illuc in patibulo, quod Mardochæus exerebat, jubet suspendi.

1. INTRAVIT itaque rex & Aman, ut dicerent cum regina. 2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incalescerat: *Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi? & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.* 3. Ad quem illa respondit: *Si inveni gratiam in oculis tuis, & rex, & sibi tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro.* 4. Tradidi enim sumas, ego & populus meus, ut contraxerim, jugularem, & precarior: Atque utinam in servos & famulabile malum, & gemens taerem; nunc autem hostis noscer efi, ejus crudelitas redundat in regem. 5. Respondenque rex Affuerus ait: *Quis est iste, & ejus potentia, ut hæc audeat facere?* 6. Dixitque Esther: *Hostis & inimicus nosser pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illuc postlupit, vultum regis ac reginæ ferre non sustulens.* 7. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivi intravit in hortum arboribus confitum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim à rege sibi paratum malum. 8. Qui cum reversus esset de orto nemoribus confeso, & intrasset convivi locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait: *Eciam reginam vult opprimere, me præsentem, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt lectum ejus.* 9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: *Est lignum, quod paraverat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo.* 10. Suspendus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo: & regis ira quiescit.

VERB. 1. **POSTERAM VINO INCALUERAT]** Darius enim fuit vini bibax. Unde quis sepulchro inferpeum fuit hoc elogium: *Pessum malum vini bibere, illudque velle ferre, teste Athen. libro deçimo.* Idem & de ipso Cyrus minor prædicabat, ut Plutarchus in Artaxerxe commemorat. *Causis in regem, quænam in domum Seneca lib. 3. de ira c. 14. scribit, nimis deditum vino Præcipue una è charissimi mortis, non parca bibere: nequæ esse dicitur diciturum in rege, quem nulli omnino, non ipse sequentur.* *Ad hoc ille, me sicque, nequæ, quemadmodum nuncupam accidit me milis, approbabo jam, & velle post unum in officio esse, & manui. Sic deinde liberalius quom alibi, & exprecerit seipsum: &*

IMPERAVIT] vniuersitas, obportuit sui filium procedere atrocissimo jure, ut Senecaque super capite ipsius manu fluxit: *Tunc intendit arcum, & ipsum eum adoleverit, id eum se potere dicere]* *si ipse, vniuersitas potest, hanc in offecode, ipsi solomus standi: ac respicere potest, non nisi certum habere manus, interrogat. At ille negavit Apollinem potest se certum mittere. Di illam male perdidit, muno, magis que condidit.* Hucque Seneca.

DONA MIHI ANIMAM MEAM] id est, vitam meam. Ac re fuit hoc telum, quo percussit Esther Affuerum, & magis Amanum, q. d. Aman iste transiit te obnoxi, ut occideret omnes Judæorum: ego que sum Judæi ad te occi-

VERB. 11.

VERB. 12.

VERB. 1.

occi.

occidenda sunt, sicque tu privabere sine regina, moque A
in meo, quem tantopere amavit & amas. Non tam ergo
in hoc quam ante, o Affluere mi rex & marie Aman me
inimicus & violentus est atque ac subdolos & fraudulentus.

VERS. 4. ATQUE UTINAM IN SERVOS ET IANUAS
V. O. S. A. M.] ut vita nobis condonata, saltem Ro-
gare de Peris famulatu & ancillari possimur.

NUC AUTEM HOSTIS HOSTIS EST (qui
me & Judas, & omnes vult spoliaré) Cujus proinde
crudelitas secundum vim Regni]
tum qua per suum iudicium necis Judaeorum, qui ingenti-
bus tribuitis aerarium locuplitavit, quique plurimas
operas regi praestant, & ex quibus multos, validosque
milites profuit, regnaeque tutela concubere valet, imò
quos vult sapientes provinciam suam praeficere potest, uti
praefectus fuit Daniel cum tribus sociis. Haec inquam &
plurimas emolumenta, quae ex Judas tu Affluere percipis,
& majora percipere potes, privas te Aman. Idem grave me-
per civem unquam tibi concessit apud omnes gentes, quod
gentem nostram alienam, imò bene de te meritam fun-
ditus exterminas. In te ergo vel maxime crudelitas Aman
Judaeorum petens exterminum redandat.

VERS. 6. DIXITQUE ESTHER ET HOSTIS ET INIMICUS
HOSTIS PRESSUM ESTER EST AMAN.]
Nota hic magnanimitatem Esther, qua non absintem
Amanum fecerit, ut faciant timida & viles muliercula,
sed praesentem palam coram Affluere accuat, ut ipse sicut
accusationem esse sinceram & veram, quam Aman negare
neo possit. Unde inopinata hac accusatione, quasi ful-
mine cecidit Aman oblitusque est oblitus. Dicunt ab Esthe-
re principia magnorum potentiam & insolentiam non me-
tuere, sed premere & calcare. Hoc regum est. Vere Se-
neca in Hercule furente:

Ast primum regni est, posse & videri pati.
Et in Oedip.

Ceteri qui omnium timent,
Regare nefcit. Et in Theb.
Simul ista mundi conditor passus Deus,
Ceteri atque regnum.

VERS. 8. RESPEXIT AMAN SUPER LECTUM (non no-
cherum ad somnum: sed convivalem, in quo mœnia ac-
cumbebant,) CORRUITUS IN QUO IACERAT
ESTHER] ut supplet ad genus eius provolutus ab ea po-
sset vixit vitam sibi donari. Unde sanctus Athanasius in Sy-
nopsi: Aman, inquit, cum regem morte affellam, &
in conviviis propter iudicium contra Judas factus videtur,
illo affectu, regem supplicavit, ad genus illius pertinerent.
Rex cum capere vellet Aman genus aegyptiacum contingeret, sus-
cepit, quod id turpissimum casus faceret, passus enim in lecto,
ecc. Item tradit Severus Sulpitius: Dando, inquit, regressus
rex vidit Aman Regis genus complexum. Olim enim
suppliciter tenebant genus eius, cui supplicabant, quasi
seculum misericordiam, idque ob quatuor causas, quas iussit
recensit Erodus in II.

EY EST (REX) UTINAM REGINAM VULT
D.] ut in praesentem. Dixit hoc rex partem
ex ira, partem ex aegyptia, qua deperebat Esther: hac
enim suspicax est mali & realis non, etiam ubi ipsa non ta-
le est, uti in Amas hoc nihil erat. Suspiciat ergo Aman
velle Esther opprimere, id est, non tam vix &
quam pudicax eius vim afferre, illudum eximia eius for-
ma, ut eadem illudum se inmisceret Affluere.

ET STATIM OPERUERE FACIEM EIUS]
Ita calcabant illi, cui rex erat offensus, quasi qui in-
dignus esset videre faciem regiam, & hoc rex videns faciem
suis iniviam ad maiorem iram & indignationem commove-
retur. Rursum operuerunt faciem Aman, quasi rei mortis

& proinde condonati. Ita Lyran tam damnata dicebantur ad
mortem in oculis velatis, ne iudicet videntes patriam, civis,
amicos, liberos, uxores non iam ferret sed septies mortem
obterat. Sic jam res capite multandis velantur oculi, ne
videant gladium in cruce in iam vibrari, itaque ex pavore,
& sedulum gladii cadentes declinant ac frustrentur.
Hinc illa praefatorum Iudicum Roman. in reum feralis sen-
tentia apud Livium & Cicero: *Illius culige manus a
capite sinibus, subverte, ubi in fustis (crucis) suspensus.*

DIXITQUE HARBOA EN LUGUM, QUO
PARAVIT MARDOCHAE, QUI LOCUTUS EST
PRO REGE] Puni pro regis falce detegens & conjura-
torum infidias. Harbonae erat eunuchus, qui a rege missus
ad accendendum Amas, ut fecum red ad convivium Esthe-
ris, ingrediens domum Aman vidit in ea patibulum, &
ad domitios, ait Josephus, inter illos Amanum illud ex-
tulit Marдохaeo, unde id iudicium hic regi demeruit, videns
regem illi offensum, & Amasno oculo, ut videtur, iose-
phus, optantque tum e medio tolli & suspendi.

SUSPENSUS EST ITAQUE AMAN] non in do-
mo sua, sed in porta urbis Susorum, ut dicitur c. 16. 13.
Eo enim patibulum ex domo Aman translatum fuit ad ma-
jorem ejus ignominiam, ut omnibus ingredientibus &
egredientibus urbem iam suspensus esset spectaculo, & lu-
dibrio, qui paulo ante ab omnes adorabatur ut Deus,
Gretserum lib. 1. de cruce c. 19. suspicant Amanum claviam
fuisse cruci affixum; alii loquuntur in collum amictu, uti jam
fit: nil hac in re est certi. Illud certum, cruceam hanc sus-
pensus fuit, ut, qui altissima petierat, altissime sus-
penderetur, omnibusque fieret exemplum. Vide hiero-
nimo quantae efficacitae fuerit iunior & praesens Esther
Marдохaei & Judaeorum. Secundo, quam verum fit illud
B. Virginis: *Deposuit potentia de fide, & auctoritate hominis.*
Tertio, quam mansuetam omnia sint inflabilia & vana: ce-
ce enim repente Aman summus fit imus, & Marдохaeus
imius fit summus: numerum impii & iustitiae
Tollentur in aliam.

Ut lapsa graeciae ruinae.

Quarto, & proprie, quam malum, quod quis alteri
fruit inique, in fructum revolvatur, ac iusto Dei iudicio
in eius caput revertatur. Cuius enim parata Marдохaeo, dita
sua paravit Amasno. Sic Phalaris Perilum iuggerentem
sibi, ut reos quoque in hoc aere agere subiecit, ut eorum
magna aere suas oblectaret, primum in bovum con-
jecit, de quo Ovid. lib. 2. de arte amandi:

Et Phalaris tauri violentis membra Perilli
Terroris infelix involvit auctor opus.

Addit exemplum Baalridis, qui Thraiam iuggerentem,
ut hoipites suos immolaret Jovi ad imperandam pluviam,
iplummet Thraiam immolavit:

Eius proci hostis primas.

Itaque, & *Et ipse tu dabis hoipit regnum.*

Unde hoc epiphonemate concludit:
neque enim lex iustis allata est.

Quandovero nullius aere prius fuit.

Denique vide hic quanta fit mundi fallacia. Unde iure
exclamat S. Bern. epist. 107. *O faculum nequam, quod solum
tuo fit solum beata amica, ut Dei facis innotuit.* Innotuit
Aman gratiam apud regem Affluere: hac illi gratia erocem
perperit. Innotuit gratiam apud Alifaltem Achitophel: hac il-
li suspensum aeternis. Et S. August. epist. 144. ad Anastasi-
um: *Mundus iste, inquit, perniciosior est illudis, quam
molestus, & magis cavendus eum se solum dolo, quam cum
animas regumque contingeret.* Ita videmus eos, qui magister
apud principes, sensum deciderit, uti occidit Senatus, A-
chitophel, Aman, Joab, alique plurimi. Quis ipse ergo,
aure casum tempelive se ab aula abducere.

VERS. 9

VERS. 10

Malum in
auctorem
revertit E-
sther.

Mundi fal-
lacia.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardochæus succedit in dignitatem Amani. Esther à rege flagitat & impetrat, ut litteræ Amani de malitiam Judæorum revocentur, & nova in Judæorum favorem scribantur. Unde exultant Judæi.

1. De illo dedit rex Assuerus Esther reginæ donum Amari adveniarum, & Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patris suus.
2. Tulitque rex anulum, quem ab Aman recipi jussit, & tradidit Mardochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam. **3.** Nec his contenta procedit ad pedes regis, & levitque, & locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagite, & machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Judæos, jubere irritas fieri. **4.** At ille ex more sceptrum aureum procedit manu, quo signum clementiæ monstrabatur, illaque confurgens stetit ante eum, & ait: Si placet regi, & si inveni gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis, veteres Aman litteræ, insidiatoris & hostis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigantur. **6.** Quomodo enim potero sustinere necem & interitum populi mei? **7.** Responditque rex Assuerus Esther reginæ, & Mardochæo Judæo: Domum Aman concessi Esther, & ipsum jussi affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judæos. **8.** Scribite epistolas, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, ut epistolis, que ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signate erant, nemo auderet contradicere. **9.** Accititque scribis & librariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban) vigesima & tertia die illius, scriptæ sunt epistolæ, ut Mardochæus voluerat, ad Judæos, & ad principes, procuratoresque & judices, qui centum vigintiseptem provinciæ ab India usque ad Æthiopiæ præsidebant; provinciæ atque provinciæ, populo & populo, juxta linguas & litteras suas, & Judæos, prout legere poterant, & audire. **10.** Ipsæque epistolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignate sunt, & misse per veredarios: qui per omnes provinciæ discurrentes, veteres litteras novis nunciis prævertent. **11.** Quibus imperavit rex, ut convenirent Judæos per singulas civitates, & in unum præceperit congregari, ut flarent pro animabus suis, & omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberis & universis domibus, interdicere atque dederent, & spolia eorum diriperent. **12.** Et constituta est per omnes provinciæ una ultio dies, id est, tertiadecima mensis duodecimi Adar. **13.** Summaque epistola hæc fuit. Ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subjacebant imperio, notum heret, paratos esse Judæos ad capiendam vindictam de hostibus suis. **14.** Egrediuntur tunc veredarum celeres nuncia perferentes, & edictum regis pendunt in Susan. **15.** Mardochæus autem de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebant vestibus regis, hyacinthinis videlicet & aëreas, coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpureo. Omnique civitas exultavit, atque lætata est. **16.** Judæi autem nova lux orti visa est, gaudium, honor, & tripudium. **17.** Apud omnes populos, urbes, atque provinciæ, quocumque regis jussa venissent, intra exultatio, epulæ atque convivia, & festus dies: in tantum ut plures alterius gentis & sectæ, eorum religioni & cæremonis jungerentur. Grandis enim cunctos Judæici nominis terror invaserat.

V. 1. **D**IE ILLO DEDIT REX ASSUERUS, GRÆCĒ *Artaueres* ESTHER REGINÆ DONUM AMAN] omni profecto supplicidie insidiam, ac sacro argenteoque scetram, ut patet ex Sept. & Josepho. Bona enim Amari quasi rei lætæ majestatis hæc sibi addidit, quodque reginæ, juxta illud Cypriapod Josephum l. 11. antiq. c. 1. *pro consolationibus hæc mandata in vestra* (nempe de ædificando templo) *verba habuerunt, eos in cruceum ævi sole, & sanctitatis operum hæc vestros avertit.* Idem profecto edicit Daniel lib. 1. Est. c. 6. v. 11. *At me, inquit, positum est, acratum, ut omni bono quocumque mutaretur justitiam, velletur legibus de domo ipsius, & erigatur, & cogitatur in via, dicitur autem ipse pulcherrime.*

ET MARDUCHÆUS INGRESSUS EST ANTE FACIEM REGIS] q. d. factus est regis intum, conjunctissimus, & familiarissimus quasi proximus à rege, uti fuerat Aman.
 TULITQUE REX ANULUM, QUEM AB AMAN RECIPERE JUSSERAT, ET TRADIDIT MARDUCHÆO.] Erat hoc anulus regis, quo Aman litteras suas de Judæis interdicendis subsignaverat quasi sigillo regio. Itaque hic annulus erat summe dignitatis & auctoritatis, sicutque Mardochæus regis vicarium & quasi aliorum regem. Unde Alexander ab Alexandro lib. 1. Genial. cap. 9. *Apud Persas, inquit, dantur annuli à rege amictibus signati erant, et argumentis illis in omnium fidelitatem & voluntatem manuum sedentis admittere significantes.*
 Hinc & Mardochæus vestibus regis, & corona autem

decoratus fuit, ac cap. 9. 4. vocatus *princeps palatii*, ac cap. 10. 3. *secundus à rege*, atque ut ait Josephus lib. 11. cap. 6. *secundus cum rege gubernavit imperium.*

ESTHER AUTEM CONSTITUIT MARDUCHÆUM SUPER DOMUM SUAM] ut ejus esset oecumenus, uno tector, uti fuerat antequam ipsa esset regina. Scimus enim Esther de dedit Mardochæo domum Amari libi à rege, donatum, idque tradit Joseph. lib. 11. cap. 6. Verum hoc proprie his verbis non significatur.

OBSECRO UT NOVIS EPISTOLIS VETERES AMAN LITTERAS, &C. CORRIGANTUR] Hic erat nodus difficilis, nam Aman scriperat, & signaverat litteras de occidendis Judæis nomine regis: regis autem Petiarum litteræ de decretis manu irrevocabilia, ut patet in Daniele damnato ad lacum leonum. Dan. 6. 11. Quocirca Esther genuesione, lachrymis, omniq; arte convisa est, ut regem flesteret ad irritandas hæc litteras. Ac procedit hæc ratioe & methodo usum contexit, quod dicitur hæc non esse regis, sed Amari litteras, quas ipse initio regere debuit scriperat, & annulo regio obsignaret. Cum enim jam regi constaret Amanum fuisse insidiatorem & proditorem, æquum esse ut scilicet ejus scriptæ hæc predictio irritaret, ut ipse fraudulenter ignorans regi supplicata, ac in regis & regni totius damnum æque ac dicitur promulgata. Hæc ratioe persuadet regi, ut litteras Amari quasi hostis & insidiatoris sui abrogaret, ac contraret in Judæorum favorem dicitur, ut ipse rex esset in istis diebus cap. 16. 17. Sic enim rex novam & inimicam om-

nem prioris edicti si absteris & in Amanum transfudit.

VERB. 9. *Et si iniquus et iustus in libris* Scriba erat promeriti, qui libras edictabant. Librari qui a scriba dictata dicerentur, tum ut ad pronuntias mitterentur, tum ut in archivum & tabulas annalesque publicos referrentur.

VERB. 11. *Quidam (veridicis sive curiosis) insperavit rex, ut converterent Iudeos* Id est scilicet eis significaverit edictum regni in ipsorum favorem edictum, ne magistratus Judaeis offensivum praeiret illud dissimulari, tardari, vel supponere possent: sed ab ipis Judaeis cogentur illud excipii communitatemque se, nisi facerent, eos apud regem accusaturus tanquam regis edicti contemptores. Addunt Sept. Jac. & Noster cap. 10. regem hoc edicto Judaeos costulisse ut suis legibus obsequerentur.

VERB. 12. *Mardochaeus autem, &c. fulgebat ut virtus hostis, & magisteris videlicet et a regia* id est, candidus, ut habent Hebr. & Chaldaeo dicitur capite, id est, ab hoc colore nobilis dicitur *וְהָיָה אִתּוֹ הָאֵשׁ* quasi candidi. Candidus quoque velles omnem inducunt in deus blasphemias & laetit, quales hoc erat, iuxta illud: *Omni tempore fuit vestimenta tua candida.* Eccl. 9. 8. vide ibidem.

CORONAM AUREAM PORTANS IN CAPITE more Persico, radatum, id est, radus intermixta sive solis (quem Persae ut Deum colebant) vibratorem. Estque Mardochaeus quasi alter rex, qui parat ante equalitatem & iurisdiccionem, cruci delinatus. *Ad totum dispositum, ait S. Hieron. in cap. 1. Daniel. sub finem, vultus Dno archi Mardochaeus, ut fuit ab omni Joseph. & venter in Daniele, hic natus in Mardochaeus horem captivus & omnes Judaei solatus, videlicet horem genus suavitatis & prosperam esse primogen, natus Chaldaeam, natus Perianum.* Unde Chald. Cant. 7. v. 5. *Paupert, & et, & populo, qui amolentem apud Principem bene & ante, ut quod regni suam, futurum esse, videturque horem, fuit videtur et Daniel in dextera Babylonis, & Mardochaeus in dextera munitum ad alia, quem regem constituit ab omni faculo, & propter postquam fuit, quem legitur patere, ut esset natus, & propter hunc nomen Jacobi, qui dicitur vices in solatus.*

VERB. 16. *Ubi autem (immo, metore, & angore contentis, & quasi commotionis) nova lux oritur* VIRA EST, & AUDIUM, RUMOR, ET TREPIDATIO. Luxitatem gaudium exultabant, choros agentes & tripudantes.

Allig. Esther cu B. Vugo, de qua in sensu mystico dicitur.

A tur Eccles. 10. 6. *Quasi si in munitum in modo solus, quomum vltus fulgida illa proclit oligatus tenetur, de qua Ricardus hrm. 1. super midias est: & in est moia fuit Jacobi: sicut radus munitum mundum illum, ut: Inus splendor pulgus in superis, & in feres panetas, & quoniam in periculis, & in feres magis munit, & in corpore, fuit munit, extemp solia.*

Denique notat Senarius in hac Aman tragedia septuaginta caratitaphon.

1. Laetitia super omnes Principes erat Aman: infra omnes potest deceptus est.

2. Alterum a regis thronum habebat: Mardochaeus equum Herce postea dabat, ut regis pluri dicitur, & a potest esse.

3. Minacissima in num verba plura iocera: & cum laudare, proxiom inslar dicitur.

4. Pater a regis vocabatur, & ab eodem postea laze majestatis, etus, per dicitur, proditor, & in feres munitum est.

5. Indignus, oculis quam infelicitatis & torvilitatis, Mardochaeus munitur: & Regis postea vultum ferre non possit.

6. Non contentus unius Mardochaei crud, omnium Judaeorum sanguinem horem voluit: & in psona fuit, sed tota cum domo, cum decem charissimis filiis in crucem actus est: plurimaeque eisdem cum ipso animi, gentium millia contruciata.

7. Quod lignum, quomque dicit Mardochaeus, Judaeique ceteris ad necem praeparatum: in ipse, cum suis, munitur perit.

In tantum ut plures aliterve gentes et decia, eorum (Judaeorum) religiois **VERB. 17.**

ET CATHOLICIS IUGURBENTUR, id est, circumcidenter, & ad Judaeismum verumque Deum cultum converterentur. Videbant enim hanc mirabilem, & insperatam Judaeorum salutem & exaltationem suam: peria Dei, res populi sui curantem, providentiam accellere non potuit. Quare Dei potentiam, clementiam & providentiam erga Judaeos agonizantes, cum veram esse Deum professabantur & venerabantur. Ad locutionem parum non parum alterna & Mardochaei religio & iudicium, iuncta cum tanta auctoritate & gloria: unde sequitur:

C **GRANDIS ERIM CONCORS IUDAEIS ROMANIS TERROR INVASERAT** | Ne his facturus quod Aman fecerat, quodque post eum ceteris hostibus suis ex regis edictum vers. 13. facturus erant: Quare ne haberentur hostes Judaeorum, utique occiderent, attendebant alii verè, alii sècè se eorum esse amicos, & habere profecti.

CAPUT NONUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Judaei hostes suos eodem die, quem illi neci ipsorum destinarent, occidunt, & decem Aman filios suspendunt: in lunis beneficium meritorum pervenit festum 14. & 15. die mensis Adar a Mardochaeo instituitur.

- 1. **I**gitur duodecimi mensis, quem Adar vocari antè jam diximus, tertia decima die, quando cunctis Judaeis interfecio parabatur, & hostes eorum inhabitant sanguini, veria vice Judaei superiores eos ceperunt, & se de adversariis vindicare.
- 2. Congregatioque sunt per singulas civitates, oppida, & loca, ut extendèret manus contra inimicos & pericutores suos. Nullaque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrat.
- 3. Nam & provinciarum iudices, & duces & procuratores, omniaque dignitates quae singulis locis ac operibus praerant, extollebant Judaeos timore Mardochaei.
- 4. quae principem esse palati, & plurimum posse cognoverant: fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, & per cunctorum ora volabat.
- 5. Itaque perculserunt Judaei inimicos suos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere.
- 6. in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagite hostis Judaeorum, quorum ista sunt nomina: 7. Pharfandatha, & Delphon, & Ephaatha, & 8. Phoratha, & Adalia, & Aridatha, 9. & Phermesta, & Arisai, & Aridai, & Jexatha.
- 10. Quos cum occidissent, praedas de substantiis eorum tangere noluerunt.
- 11. Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.
- 12. Qui dixit reginae: In urbe Susan interfecerunt Judaei quingentos viros, & alios decem filios Aman: quantum putas eos exercere eodem in universis provinciis? Quid ultra postulas, & quid vis ut fieri iubeam? 13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judaeis, ut iteui fecerant hodie in Susan.

Sufan, sic & cras faciant, & decem filii Aman in patibulis suspendantur. 14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Sufan pendit edictum, & decem filii Aman suspensi sunt. 15. Congregatis Judæis quartadecima die mensis Adar, interfecit sunt in Sufan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est. 16. Sed & per omnes provincias, quæ ditionis regis subiacerent pro animabus suis steterunt Judæi, interfecit hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuaginta quinque millia occisorum implerentur, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret. 17. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar, primus apud omnes interfecionis fuit, & quartadecima die cadere desierunt. Quoniam constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque convivio. 18. At hi qui in urbe Sufan cadem exercebant, tertiodécimo & quattordécimo die ejusdem mensis in ead: versati sunt: quindécimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ. 19. Hi verò Judæi, qui in oppidis non moratis sed morabantur, quattordécimum diem mensis Adar conviviorum & gaudii decreverunt, ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum & ciborum. 20. Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positos, quam procul, 21. ut quattordécimum & quintadécimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & revertebantur semper anno solemni celebrarent honore: 22. quia in istis diebus se ulti sunt Judæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. 23. Susceperuntque Judæi in solemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris faciendâ mandaverat. 24. Aman enim, filius Amadathi stirpis Agag, hostis & adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret: & misit plur, quod nostra lingua venit in sortem. 25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus, litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Judæos cogitaverat, revertiretur in caput ejus. Denique & ipsum & filios ejus affixerunt cruci, 26. atque ex illo tempore dies isti appellati sunt plurum, id est, sortium: eo quod plur, id est, fors, in uram missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est, libri hujus, volumine continentur. 27. quæque sustulerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se & semen suum, & super cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceret duos hos dies abique solemnitate transigere: quos scriptura testatur, & cetera expectant tempora, annis ibi jugiter succedentibus. 28. Isti sunt dies, quos nulla unquam debet oblivio: & per singulas generationes cunctis in toto orbe provinciæ celebrabant: nec est illa civitas, in qua dies plurum, id est, sortium, non observentur à Judæis, & ab eorum progenie, quæ his cretionis obligata est. 29. Scripseruntque Esther regina filia Abihail & Mardochæus Judæis, etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemni sancirent in posterum, 30. & mitterent ad omnes Judæos, qui in centum vigintiseptem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, & susceperent veritatem, 31. observantes Dies sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi observanda susceperunt à se, & à femine suo, jejunia & clamores, & Sororium dies, 32. & omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

VERS. 1. **I**GITUR QUODDECIMI MENSES, QUAM ADAR VO-
CARI ANTE JAM ORIBUS, DECIMATERCIA
DIE, QUANDO CUNCTIS JUDÆIS INTERFECTIO
PARATUR, ET HOSTES EORUM ENHILIBANT
ARGUERE, VERBA SIVE JUOBI SUPRILEGOS
ASSA COOPERUNT] Adar mensis duodecimus & uni-
cismus respondet nostro februario. Primus enim
Hebræorum mensis erat Nisan, id est, Martius, quia
in eo celebrabant Pascha, Exodus 12. Porro Judæi cre-
bantur mensibus Januariis, non solatis: quare
novembris sive novilunium erat prima dies mensis: de-
cimantertia verò dies erat proximè antecedens pleni-
lunium: hoc enim incidit in diem decimumquar-
tesimum. Hæc ergo dies priusquam plenilunium des-
tinatum fuerat cædi Judæorum, & mox vice versa
cædi hostium Judæorum. Quocirca etiamnum Ju-
dæi illo die in synagoga suis quotannis legunt histo-
riam Esther: & quoties sit memio Amani, pugnis &
malleis pulsant scama, perinde ac si caput Amani
fererent, ut testantur Antonius Margarita lib. de ri-
tibus Judæorum & Georg. Tholofanus synagoga. lib.
2. cap. 16. num. 10. Porro Judas Machabæus aliud
festum hac eadem die 13. Adar instituit, ob insignem
victoriam eadem die de Nicanore obtentam, quo 2.
Machab. ubi 37.

VERS. 6. **Y**ESTIFICABUNT EXTRA OREM FILIOS AMAN]
quos primos publicos in theatro, ut videtur, quæ-
runt à rege damnatos occiderent: eadem enim inchoa-
runt à filio Aman hostis sui jurati, quæ à primis pri-
vatis in Lep. in 2/dram, etc.

A misse postea suæ vindictæ victimis deinde eorum jam occi-
sorum corpora postero die suspenduntur in patibulis, ut
dicitur v. 14. ad majorem Amani ignominiam & hostium terrorem. Ignis mensis tertio rex talis edicium, ut Judæi
trucidarent filios Aman, ceterosque suos adversarios, ut
dicitur est cap. 9. v. 9. Quare Judæi non filii Aman, ne
suga elaberentur, incluserunt in carcerem, ac post novem
mensis puri die 13. mensis duodecimi, quæ cædi erat de-
stinata eos jugularum, & postea cædi jugulatos suspende-
runt. Dies, c. 6. 18. rex ferens hoc edicium 24. Ama-
num & omnem cogitationem ejus ante portam Sufan pre-
dere in patibulis: ergo filii Aman cum eo occisi sunt mensis
tertio, non duodecimo. Resp. per explanationem ibi non
intelligi filios (alioquin enim eos explicite nominasset)
sed cognatos & affines Amani: hæc enim ut ejus fautores
cum eo suspensi sunt: filii verò ad communem omnium
cadem, & ad diem 13. Adar publicum spectaculum jusse
vindictæ reservari fuisse.

VERS. 15.
QUOS CUM OCCIDISSENT, PRÆDAS OE SUB-
STANTIAS EORUM TANGERE VOLUERUNT] tum et
obtenderent se non aliam, quam vires sui incoluntiarum
quære: hæc enim perdere voluerunt: hic occidibatur:
quare scilicet inhiare optibus, nec propius opes innoxium
aliquem dirivem (uti sæpe fit) inter noxos invidere: tam
denique, quia Aman expositi Judæorum juratos hostes, erat
quasi Anathema, ut nemo ejus & filiorum res attingere au-
deret. Idem fecere ceteris occisis, quorum facultates di-
ripere voluerunt, ut dicitur vers. 16. tñi rex id eis con-
cessisset cap. 8. 12. Utinam Christiani Doctes & milites,
eos miserentur, qui non tantum inimicos, sed
L. CUM

etiam amicos saepe spoliant, imò spe prædæ mañant. **UT PERTURGAT QUAE MILLIS OCCISIO** IMPERATORUM? Ingens fuit hic hostium, ideoque & carissum nomen, quia Judaei de vita secum esse non poterant, nisi in occisi. Et hoc est quod hic dicitur: *pro amicitia sua* (pro vita sua tunc constat exordium hostes suos) *pro amicitia sua interfecit hostes*, hoc Nifi cum ipse interfectus fuisset, intendendum erat, ne eorum factus insidiatore, sed contra Regem rebellarem. Porro iussit Mardochaeus Judaei, ut diligenter inquirerent, & annotarent qui reversi essent Judaeorum hostes, oequis amicos vel innoxios inter & ocosos occideretur, ut factum est in Vesprii Sculis de Parisiensibus, ideoque per mores mentes eadem differe justit, scilicet ut mox terro usque ad duodecimum.

VII. 16. **ATQUE EX ILLO TEMPORE DIES ISTI** (17. & 18. Adar, quibus Judaei macerandi macerant suos hostes) **APPARET SUNT VESTIGIA** ID EST VESTIGIUM; QUOD PRIMUM, ID EST, SOLI MISSA SUBIIT IN URNAM.] Sic hoc festum, ait Sanchez, *phorum* appellatur, id est, fortium, non à libertate, quam eo die concessi sunt Judaei hostibus interfectis, aut domitis: sed à fortibus, quae consulit Aman, & quae in eadem documentum dicit mensis Adar Judaeorum caedum delinquent, ut iam dies ille anniversary ratio recurret, periculi illius renovetur memoria, in quo fuerunt, & quem salvaverunt animorum constitutionem de angore, cum de fortibus, ac die mactum accepere.

Vespere in Septuag. Rom. pro *phorum*, ut habent Sept. Complut. legitur *phorum*: unde & Josephi dies hos *phorum* appellat. Nisi malis Sept. & Josephum vocem *phorum* addita litera & commutasse in *phorum*, ut alludant ad Graecum *phorum* verbi *phorum*, quod servat & custodit significat, q. d. dies ha ad hostibus facte vocat *phorum*, id est, fortium, & in consuetudinem quibus scilicet genas non intercomprehendit (hoc enim significat Hbr. & Arabicè *phorum*) sed à Deo per Esther & Mardochaeum expulsum facti sunt *phorum*, id est, caudales & conservatores, quibus scilicet in vita incolantes conservantur, hostibus vero facti sunt idem dies *phorum*, id est, confectionum, quibus nimirum ipsimet à nobis constringentur & mactantur.

Se All. g. Dies passiois Christi fuisse dies *phorum*, id est, fortium, & confectionum, quibus factae Judaei miserant sortem de occidendo Christo pro Barabae, ac misses de dividenda Christi crucifixi tunicæ: tunc enim ipsi carnem Christi constringunt clavæ, flagellis, spinis: sed hi dies *phorum* pro Christiani facti sunt *phorum*, sive *phorum*, id est, caudales & conservatores, quia omnes in Christianum credentes, sperantes, & diligentes liberantur à peccato, morte & inferno. Idem dies Judaei facti sunt *phorum*, quia illis spinis, pueri in palchatè post 38. annos Jerusalem à Tito capta, vastata & funditus excisa est.

Illum præfigurativè fors in die expiationis jacti solita in duos hircos, alterum casuarum, alterum pro peccato immolandum Levit. 16. vers. 8. & 9. videt ibi dicta.

Tropoi, festum *phorum* agunt sancti, cum fortes ad veritatem in prospera committantur, ut commutatae fuerit iancho quo caput. ult. Josephi Genes. 41. 41. Nisi à eod. d. & Thoma. Tolos. Alique sancti, ac nominatim S. Basilacho, ut liquet ex ejus vita apud Sarum die 30. Septemb.

Anagog. dies *phorum*, id est, fortium erit dies iudicii, quo Christiani fortes *phorum* in hac vita afflictiois, & impiorum in hac vita exultantio commutabit; ac ipsi persequentem lætiam, impiis perennem gehennam assignabit, uti docet Sapiens capit. 1. 1. & Iudas cap. 16. 18. & Christus ipse Lucæ 6. vers. 31. & 32.

VIII. 17. **ET QUAEQUA QUAE OBSTE SUNT** EPISTOLAE, ID EST, LIBRI NUIUS VOLUMINI CONTINGUNTUR.] Hinc colligitur Mardochaeum libri hujus esse auctorem. Ipse enim auctor fuit epistolæ hujus: epistola autem solum continet, quod continet hic liber: sed quæ primus in epistola breviter scripsit Mardochaeus, & accidit in librum haec referens Julius conscripsit, & eorumque clonavit.

Quaeque successerunt (Judaei ab Aman epif-

que affecit) BY QUAE OBSCURIS IMMUTATE SUNT, forte credis J. dæorum ab ipsis in hostes convertita, repetit, libro hujus volumine continetur, atque in horum memoriam, & gratiarum actionem suscipiuntur. **JUDAEI** RUFAR ER ET SUPER BENEDICERENT; hoc est obligantur se, suosque filios, & posteris, quam & profectis, qui **RASTIGIUM** RUFAR VOLUNTATE CUPULARE celebrare festum *phorum*, id est, fortium, ut nulli ligat quos nos dicit: **REUUS** SONS NITATA TRANSGRESSA; non quod omnes utraque diem debeant agere festum, sed quod alterum ex duobus, vel certe totum à caeteris nam Judaei habitantes Suis, quam tam die 17. quam 18. celebrant festum hostes, hinc die 17. Adar quoque affarim à caeteris festum *phorum* celebrantur: caeteri autem qui uno die citius, puta decemquarta à caeteris affarim, eadem die istum agebant.

Quos (dies) SCRIPITURA, (id est, epistola Mardochaei postea à tota Synagoga confirmata) TESTATUR, id est, attestatur & mandat effarim memoria & gratitudine recolenda.

B ET CERTA EXPITUNT TEMPORA ANNEI SIBI **FORIBUS** SUCCESSIVIS.] ut scilicet quoniam celebratur contollatoque tempore, puta diebus 16. & 17. jam dictis, idque non solum ex Mardochaei, sed & Alisher decreto, qui indigebat non solum Judaei, sed & Persarum, caeterisque gentibus suo imperio subditi præcipit cap. 16. vers. 23. & 24.

Anagog. festum fortium significat festum & gaudium hætorum in caelo de triumpho dæmonem, & mundum, tyranum, ceterisque peccatoribus, qui fortes mirantur de eorum perditione: sed per vitum unum, & per unam mulierem liberati sunt, id est, per Christum & Mariam, & inimicos suos gladiis puniunt, sicut scriptum est Psalm. 149. 6. *Et gladiis accipietur in manus eorum, ad faciem venditum in nationibus, occurrentes populo, ad aliquid regis eorum in conspectu, & nobilitatem in manus ferret, ut faciam in eis judicium conferentem: gloria hinc est omnia factis ejus.* Hoc in fine facti, id est, in die iudicii, continget: id id duodecimo mane celebratur, die decimaquarta agitur, id est, in plenilunio, quoniam, cum sancti cum Christo iudicantur nationes, & dominantur populo, iam Ecclesia sanctorum plenilunio in eorum sui habebit.

Verum solemnitate additur dies decimusquintus, ut significetur hoc secundo de gaudium, quod sancti capiunt, videntes semper impiorum peccatorum damnationem, sicut in Ista scriptum est: *Et erudiamur & videlicet salutaria veritatem, qui prævaricantur in ore. Veritas non nocet, & consuetudinem non extinguunt: & vultus noster ad fortitatem vestros omni carni.* Ita Rib. ra bib. sic Templo cap. ult.

UT HABERENT PREMII BY SUCCESSIVUM VARIATION.] Hbr. *Miferant epistola verborum pacis & veritatis*, id est, præcantes eis pacem, hoc est omnimodum prosperitatem, & exhortantes eos ad virtutem, id est, ad habitandam & constantiam in servandis promissis de festo *phorum* hinc diebus celebrando.

ET ILLI OBSERVATA SUSCIPERUNT A RE.] **VIII. 23.** BY A SERMINE SUO IUDICIA ET CLAMORES.] Solent enim Judaei prode festum jejunare, uti & faciunt Christiani in vigiliis Sordiorum: solent tunc quoque clamores precibus miscere, ac in fortitudine clamare ad Dominum, præsertim in publico calamitate, & uti hac lecte Judaei ab Aman nec debentur: ideoque epulantes & complacentes: in quorum memoriam clamores hinc quoque eorum eodem de renovatum cum strepitu & complatione scannorum, uti dicit vers. 1. sicut Christiani in triduo passionis Christi crepitaculis & complationibus strepitus edunt; quod nonnulli cum Serzaso ad hoc facti Hebraeorum manifestè insipientur.

Addit S. Athanas. in Synop. factum de 17. Adar, Judaeos in memoriam de communitatem Aman crucifixi evan. ligneam publice conscribere, eamque cum imagine Aman igne cremare: Verum quia multi Judaeorum hac Aman tragædia, & trilli pntem & crucem representabant & iracundiam, quam Christus esset perierat lava Aman, hac de causa Honorius & Theodosius Imp. hoc eorum ritus & gest. sui inhibere, ut patet Cod. de Judaeis & Gentibus L. Judaei, ubi sic dicitur: *Judaei qui festum*

Anagog. festum fortium gaudium hætorum.

VIII. 20.

VIII. 23.

17.

festivitatis sua solemnitate per quam quondam sancti recordationem memento, et postea crucis signationem sperem in con-

tempni Christiani fidei, sacrilegia memore cavere personarum relictos prohibent.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Moyses & gloria aequae virtus Mardochai, qui v. 4. somnii sui explanatione de Judaeorum in Perside afflictione, indeque liberatione & exaltatione enarrat.

1. **R**ex verò Assuerus, omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias; 2. cujus fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochaeum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum; 3. & quo modo Mardochaeus Judaici generis secundus a rege Assuero fuerit: & magnus apud Judaeos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quatenus bona populo suo, & loquens ea quae ad pacem seminis sui pertinerent.

Quae habentur in Hebraeo, plena fide expressi. Haec autem, quae sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quae Graecorum lingua & literis continentur; & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est, verum praenotatum.

4. Dixitque Mardochaeus: A Deo facta sunt ista. 5. Recordatus sum somnii, quod videram, haec eadem significans: nec eorum quidquam irritum fuit. 6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam. 7. Duo autem dracones: ego sum, & Aman. 8. Gentes, quae convenerant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judaeorum. 9. Gens autem mea: Israel est, quae clamavit ad Dominum, & salvum fecit Dominus populum suum: liberavitque nos ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portentosa inter Gentes; 10. & duas sortes esse praecipit, unam Populi Dei, & alteram cunctarum Gentium. 11. Venitque utraque fors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus: 12. & recordatus est Dominus populi sui, ac miserus est hereditatis suae. 13. Et observabantur dies isti in mense Adar, quatuordecima & quintadecima die ejusdem mensis, cum omni studio & gaudio in unum ceterum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

Vers. 1. **R**EX VERÒ ASSUERUS OMNEM TERRAM, ET CUNCTAS MARIS INSULAS (nimirum sub ioc imperio subiectas) FECIT TRIBUTARIAS] Id est, novis tribus oneravit, tum quia ipse avari cupidior in tributa erat propensus; tum quia magnis & magnificis sum in convivium tam amplum & continuum de quo capite. l. expensis ararium exhausterat; tum quia Deum hoc tribus castigare volebat Persas, qui paulo antè cædi & spoliis innocentium Judaeorum inhiarant.

Vers. 3. **MARDOCHAEUS JUDAEICI GENERIS SECONDOUS A REGE ASSUERO.]** Erat ergo quasi regis vicarius, & in ejus absentia rex; imò rege praesente Mardochaeus rara sua prudentia & vigilancia gubernabat imperium, teste Josepho.

LOQUENS EA QUAE AD PACEM SEMINIS SUI (id est, quae ad commodam & prosperam salutem Judaeorum) PERTINERENT, SED POPULI SUI. Nec quis praclare gestas omnes hic scriptura, ac eas complerem cognoscere remittit ad annales Medorum & Persarum.

Benjamin in itinere narrat, Mardochaeum & Estherem sepultos in urbe primaria Medorum, dicta Hamada magna; atque suo tempore in ea tuisse 10. milia Judaeorum. Nonnulli suspicantur à Mardochaeo nominatam provinciam Mardochaeam, quae sita est inter Babyloniam & Sinum Persicum.

Hic in Hebraeo finitur liber Esther: cetera quae sequuntur ex Graeco in Latinum translulit S. Hieron. ubi nota haec ultima scripturae Esther capite esse Scripturam Canonocam. Id patet tum ex definitione Concilii Trident. sess. 4. tum ex editione vulgata Latina & Graeco Septuaginta, quarum utraque haec constanter legit, licet in Graeco non habeantur verba, ut in Latina; sed quaeque locis inserta sunt ordine historico, uti olim quoque ante S. Hieron. eadem suis locis inserta extabant, in editione Latina. Verum S. Hieron. quia Estherem ex Hebraeo translulit in Latinam, & ejus tempore haec septem capita non extabant in Hebraeo

capit. à Cap. in X. etiam etc.

hinc ea ex Graeco translulit, ac seorsim posuit, & in calcem libri retulit post seriem totius historiae. Ex istis autem olim illa ante S. Hieron. Hebraice patet ex Graeco Septuag. & Latina vulgata prisca, atque ex Josepho, & Josepho filio Gorionis, qui haec eadem habent, quae Nolter, usque nosallande, quom ex prisca originali Hebraeo. Verisimile est hanc librum aequè ac Tobiam his Hebraice fuisse conscriptum, semel breviter, uti jam Hebraice extat, secundo fassus; indeque manasse translationem Graeco Septuag. & ex ea Nostrom, ideoque illam haec attestare licentis. Vide Fersandatum hic, & Bellarm. lib. 1. de verbo Dei cap. 7.

DIXITQUE MARDOCHAEUS] CUM JAM SUSPENSIO VERS. 4. AMEN INTELLIGERET SOMNII SUI SIGNIFICATIONEM.

RECORDATUS SUM SOMNII, QUOD VIDERAM, VERS. 5. HAC RADI SIGNIFICANTIS] SOMNIIUM HOC ERGO FUIT à Deo immisissus Mardochaeo, ut per illud significaret futuram exaltationem sui & Estheris, ac collocutionem cum Amano. Quocirca hoc somnium ordine historico collocandum est in titio hujus libri, testiaque historico, uti ibidem collocatur in Graeco Rom. Simile somnium à Deo immisissum fuit Pharaoni Gen. 41. & Nabuchodonosori Daniel. 2.

PARVUS FONS, QUI CREVIT IN FLUVIUM, ET VERS. 6. IN LUCEM SOLEMQUE CONVERSUS EST, ET IN AQUAS PLURIMAS REDUNDAVIT, ESTRAE ABT, QUAM REX ACCIPIT UXOREM, ET VOIUIT ESSA RAOIMAN] Somnium ergo Mardochaeus, uti narratur cap. 10. vers. 1. e videre parvum fontem, qui crevit in fluvium, & in lucem solemque conversus est, ac postea intellaxit hunc fontem esse Estherem, quae amica & vultu, postea ita crevit, ut facta fit regina, & gentem Judaeorum de numero, & robore, & gloria mbe adauxerit, ideoque quasi sol in Perside totoque orbe poverat ratiis fide virtutis & majestatis effulserit. Apoc Esther fuit, comparatur tonni; Primo, quia sicut fons aquae continet tractans producti ingentem fluvium, sic Esther sua

L 3 opera

opera & studio ingenem produxit Iudaeorum populum, A
 ut dicitur est cap. 9. ult. Secundo, ipsa suis oculis & la-
 chrymis quasi fontibus extinxit immane Amari necidium
 in Iudas confuriam, quæ ac iram Dei. Tertio, ipsa
 idem quasi aquæ torrentis ignentibus & vehementibus
 obravit, & demerit 75. millia Gentium Iudæis adven-
 santium. Quarto, in fons huc, qui ante erat in tenebris ca-
 pit. 11. 8. hoc esse in summo merore & angore, in co-
 E C O M M A N D A T A, id est, in lucidum solem (est Hondy-
 D I C O M M A N D A T A X I T, puta in summam læticiam, &
 feliciter, cum Iudæos morte liberavit, colloque de ho-
 stibus triumphavit).

Analoga
 fons
 fons

1. Parro apponit fons hic dicitur conversus in lucem & solem, quia magna est amicitia & analogia fontis & solis: primo, quia sicut fons est origo & fons origo luminis, sic sol est luminis: sicut enim flumen manat a fonte, sic lumen a sole: similis enim est utriusque productio, profusum, & emanatio: unde Hebr. *וְיָרֵךְ אֶת הַלֵּךְ*, id est, lux & lucerna, allusit ad *וְיָרֵךְ מוֹרָא*, id est, flumen, & ad *וְיָרֵךְ אֶת הַלֵּךְ*, id est, lumen, quia significat profusum sicut propagationem luminis eorum humanis, id est, in minus & poterant. Secundo, quia quod fons est in terra, hoc sol est in celo: sicut enim fons est quasi oculus terra, sic sol est quasi oculus cæli, totum cæelum orbemque hauriens & ornans. Unde Hebr. *וְיָרֵךְ אֶת הָעֵינַן* oculum quem fontem significat, quia quod oculus est in homine, hoc fons est in terra, & sol in celo. Tertio, quia flumen ex fonte manas hysopidem est, perfusum, & clarum inlucit chrysalid (in chrysalidibus non est aliud, quam aqua fontis congesta) ac radis solis illuminatum respicendit ut sol. Quarto, quia ex fontibus & aquis primigeniis creatus est sol & cæli, Unde & Hebr. *וְיָרֵךְ אֶת הַיָּם*, id est, vocaverit, ut ostendit plurimus sancti. 7. Simili modo & analogia Esaiher hic quasi aqua, id est, pauper & acceptus. Adhuc certitudo ad solium regale quasi ad cæsalem, iacta est gloria & radans ut sol, ut iure fons solis, de quo Ioh. 15. v. 7. & cap. 18. 17. vocari potius iuxta est, quod C. 11. 14. deo dicitur: *Lux & solentis est, & humiles excolunt fons, & devotiorum excolunt.*

Hinc S. Script. læpulum & flumen combinat, ut Psal. 75. 10. *Dominus aperuit os eius fons vitæ, & in lumine tuo ostendit luminem.* Id. Apocal. 11. 1. lumen glorie beatorum describitur per fluvium paradisi, cum ait: *Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendorum tanquam chrysalid procedentem de fons Dei & Agni.* Denique in fontibus fons de per reflexionem solis dicitur, ut in cognoscit exprimit, facti que parabola, id est, alterum quasi solem, ut fons ipse videtur esse sol, ut dicam cap. sequent. vers. 10. & 11.

Hoc est ergo paradoxum, hieroglyphicum Mardochæi somnium: *Ex aqua sol, id est, ex tribulatione oritur gaudium, ex adversitate prosperitas, ex desolatione consolatio, ex merore lætitia, ex humilitatione exultatio, et mortificatione resurrectio.* Fingunt Poetar. Ioh. m., cum occidit ex labore diurno anulum, se aquæ & mari immergere, ut nocta se abluat & refrigeret: quare minus est in diurno vegetum prodire de raris: sic aquæ humilicioris refrigerant mentem operati eadem in arduum, ut in humilior de vegetis et illis ad cadem revertat & refrigerat. Tunc fit istud, quod dicitur Job. 11. 16. *Morsis quoque obliuisceris, & quasi aquarum, quod prætuleris, non recordaberis.* Et quasi meridiana fulgor conserget tibi ad vesperum: & cum te contumptum patueris, orietur tibi Lucifer. Et illud Malach. 4. 2. *Orietur solus iumentorum novum meum sol iustitiae, & fons in portu epus: & egredietur, & solentis fons verbi de arbore. Vide ibi dicta. Denique somnium hoc allusit ad morem Perlarum, qui solem colunt quasi nutrem, ac reges suos vocantur soles. Unde Cyrillus Ponticus idem est quod sol, et Sapores Perlarum nec vitæ Marcellino lib. 17. scribens ad Constantium Imp. hunc fuit arrogantium: *Res regum sapores, portuque fides, & fons solis & lane, Constantio frates mei solentem.* Cum ergo Mardochæus per visum vidit Esaiherum quasi solem, paulo post intellexit eam fore reginam Perlarum, ac capite gesturatum coronam solarem, id est, radis aureis quasi solaribus distinctam. Adde Iohannis filius Gorionis lib. 1. cap. 1. Mardochæum Fitheren in persecutione Amari afflictum consolatum fuisse refractione huius sui somnii, in quoque speciosa liberationis fecit. Idem dicit de qua-*

dienniorato, quo Esaiher quasi solis, integritas, & ebullivora radia latere in demo. Allusit, ut in anno Iussu dicitur. Affuerit in domum eius inducia fuit: septimo vero demum anno ad eandem introducta, ut patet c. v. 16.

Nunquam hac est via & methodus, qua vitæ Dei providentia, ut eos, quos vult exaltare & glorificare, prius humiliat, vilescit & ignobilis efficit. Qui ergo idipsum in se experitur, ipse cetera meliorum erigat animum, licet que de esse in recta via, qui Deus suos deducat ad sublimitatem & gloriam: quia ut ait Sapientia, *gloriam precedit humilitas.* Et Dominus primo humiliat, & deinde relevat, primo delectat ad inferos, & deinde relevat, 1. Reg. 1. v. 6.

Alleg. hic fons in solem conversus similisque fontis solis, de quo Ioh. ut ad literam significans Etherem, mystice representat B. Virginem, que Apocal. 12. 1. vocatur mulier amicta sole. Unde S. Valentin. *form. de laud. Virg. Etila*, inquit, *Maria sancta, qui per virginem Deo verum fidei facti lumen.* B. Damasc. Orat. 1. de nativ. Virg. vocat eam *virginem sobram, fontem lucis*, qui nomine cum vocant eam, lures alia. Epiph. 1. r. de laud. Virginis, huiusmodi: *Quæque facta, lucis altera mater, lucis originem, quæ in celis illuminat epus Angelorum facti, quæ illuminat cæli Seraphim, quæ perficitur in oculis: lucis quæ illuminat solem splendens facti: lucis quæ sicut terra illuminat ad erudendum Trinitatis: lucis quæ docet: Ego sum lux mundi: lucis quæ docet: Ego lux in mundum veni: lucis quæ illuminat: Illuminavit enim quæ sunt in celis & in terra, & iterum: Quæ eternum habitentem inextinguibilem lumen fons lucens est. Chrystippus Orat. ad Desipiam: Ave, inquit, sicut lucis emans hominum illuminans: Ave fons cæli, qui nullam ferræ præcipit sententiam. Hædipponus item 1. de Assumptione: *Mors, inquit, secundum verbum Hædipponum interpretatur solis mors, mare præcipit interpretatur, & solis autem, B. Virgo Maria, de qua veritas est illa: quæ illuminant omnes mundos. Ave securus occidit ad laudem Virginis & illuminationem, quæque est, & per quam sol lux in mari huius facti resoluat. Ecclesia in Missa in prælatione de B. Virgine, hac eadem metaphora utitur illis verbis: *Quæ virginatum gloriam permanentem lumen eternum mundi solent, Jesum Christum Dominum nostrum.* Ephrem sermone de laudibus Virginis: *Ave inquit, solis solis flamma, ex qua Christus præcipit: Ave per quam clarissima solis solis solis solis solis, & iterum, Virginem luciferum appellat: ac qui ad Cjrrillum lib. 1. de vicia lib. ad Luciferum: *Mors, ait, vasa generat, mater pulcherrima, maximamque Luciferi.****

DUO AUTEM DRACONES, XCO XEMIT AMAR] Vers. 7. Hic duo dracones inter se prebellerant, ut dicitur seq. v. 6. et significarent collisionem Mardochæi cum Amæo, cuiusque supplantationem. Dracones enim fuit insignia & emblemata militum & Ducum notant enim eorum dotes, quarum præcipue sunt tres; scilicet vigilantia, fortitudo, & celeritas in rebus consensendi. Draco enim est vigil & acutissime cernit: unde Dracon dicitur esse celerissimus: unde in Arabia volat: quare quid divinum fulgur se fert: quia de causa veteris draconis assignantur casuodum ædium, templorum, oraculorum, thesaurorum, ac insularum herorum, ut de Hercule, imò de Nerone laborati sunt Poetæ, Hinc virum draco præcipit, ait symbolum prudentiæ, sapientiæ, imò & virtutis: ut docet Carolus Paichal. lib. 9. de Coronis cap. 15. in fine. Adde quod hanc appositionem & propriam est 1. Parthos, ut Peris olim in prælio præmille leones & dracones in hostis ad eos consensentes, uti et Luciano & Lino docet Briffonius lib. 2. de regno Perlarum pag. 310. Simile somnium de dracone habuit Olympias mater Alexandri magni, qui et portendebat imperium & monarchiam, uti eandem draconem pendit Augustus, Aurelianus, Severus, Scipionis, & alia teste Phero Hierog. 15. Hinc & Phæro vocatur draco magnus Ezech. 49. vers. 3. Hinc quoque olim in bello vocantur Draconum, qui nunc vocantur vultures. Denique quæ dracones Moïsi devorant dracones Magorum Exodus 7. 11. hic Mardochæus devoravit Amæum. Secretumque vulgo Dracones vocantur milites fortissimi, qui equis, qui a tergo accipiunt peditem, ut in prælio eorum in terram deponant tam equitum, quam peditem in hostem pugnant.

ET DUAS SORDES ERIT FRACIDIT, QUAM PO-

Draconis
 duo
 fons

B. Virg. 12
 fons solis

C

D

VERBII. POST DEI, ET ALITER CUNCTARUM GENTIUM] Populo Dei, hoc est Judaeis adversariis & inimicis. Anni enim illius forem pro Judaeis occidit: Mardochaeus vero dedit sortem pro gentibus Judaeorum illi bus multandis.

VERBII. VINITQUE UTRAQUE DOLE IN STATUTUM ET ILLO JAM TEMPORE CUM COEAM DEO OMNIBUS GENTIBUS] q. d. utraque fors incidit in eandem diem & Deo ab aeterno ita curam, scilicet in 13. & 14. Adar, sive Februarii: sed dies hic fuit Judaeis festus & laetus, gentibus vero Judaeorum hostibus fuit infestus & tristis, quia

VERBII. RECORDATUS SIT, DOMINUS HEBROITIS

A SEM] id est, populi Israelitici, quem ad hereditationem & peculium suum Deus singulariter diligit; ideoque protigit, servat, & prospicit.

Symbol. 5. Prosper illi, i. de vocat. Genes. c. 2. duas sortes accipit solum & infidelium; Deus enim Judaeos quasi haereticos elegit ad gratiam & gloriam, ad quibus gentes infideles excludit, ita tamen, ut communem providentiam sua curam & gratiam eis non denegat, uti ibidem ostendit Prosper; sed pro Judaeis sibi fidelibus magna fecit signa & potentia in Gentibus, ut cum per Moysen Aegyptum decem plagis afflixit, cum per Josue Chanaanem, per Davidem Philistinos subjugavit, &c. Ad haec enim potentia hic respicitur.

CAPUT UNDECIMUM:

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardochaeus somnium ipsum enarrat, cujus significationem jam cap. 10. enarrabat.

1. Anno quarto, regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerunt, Dositheus, qui se Sacerdotem & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, hanc epistolam pharim, quam dixerunt interpretari esse Lysimachum Ptolemæi filium in Jerusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebraeo, nec apud ullum fertur interpretum.

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardochaeus filius Jaisi, filii Semel, filii Cis, de tribu Benjamin: 3. homo Judæus, qui habitabat in urbe Susa, vir magnus, & inter primos aulae regiae. 4. Erat autem de eo numero captivorum, quos transfulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechonia rege Juda: 5. & hoc quoque somnium fuit: Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram: 6. & ecce duo dracones magni, paratique contra se in prælium. 7. Ad quorum clamorem cunctae concitatae sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum: 8. Fuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiae, & ingens formido super terram. 9. Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, & preparata ad mortem. 10. Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit. 11. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inclutos. 12. Quod cum vidisset Mardochaeus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & si quum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

Hoc caput initio libri ordinis historico ponendum est, si uti ponitur Graeco Romana.

Millia, qui omnes erant necandi cum uxoribus, filiabus, & ancillis. Cogita quanta in eis fuerit confirmatio, tumultus, & conspiratio.

VERB. 1. ANNO QUARTO, REGNANTIBUS PTOLEMAEO ET CLEOPATRA] in Aegypto. Illo enim anno primo Ptolemæo Lagi lege Aegypti ceteri omnes vocati sunt Ptolemæi, regnavit verò Cleopatra. Hic Ptolemæus fuit is, qui cognominatus est Philometor iustus ab Alexandro magno: ac Judas impetente favore, imò omne regnum suum gubernandum commisit, ac Duce militum suæ constituit Oniam & Dositheum Judæo, teste Josepho lib. 2. contra Appion. Incertum est, an hic Dositheus sit idem cum Dositheo sacerdote, qui epistolam pharim, id est, sortem ad Mardochæo Hebr. scripsit, & à Lysimacho in Graecum conversam natis in Jerusalem, ut hic dicitur. Porro hic verius non est Mardochæi, nec additus à Sepe, hienim vixerant ante Philometorem sub Procl. Philadelpho, sed ab aliquo posteriore Scythæ hagiographo historice causâ interiectus.

PARATIQUES CONTRA SE IN PRAELIUM] Græci: **VERB. 6.** *Procellerunt pharim utique nimirum Mardochæus contra Aman.*

UT PUGNARENT CONTRA GENTEM JUSTORUM] **VERB. 7.** *parati contra Judæos, qui erant populus sancti Dei cultui dicantur.*

FONS PARVUS CREVIT IN FLUVIUM MAXIMUM, VERB. 10.

LUX ET SOL ORTUS ESTI] **VERB. 11.** *exaltati sunt, & devoraverunt inclutos]* nimirum Aman cum ejus afflicis, ceterisque sibi adversariis.

Fons parvus fuit Ether cum suis Judæis, quæ primò vilis & exilis crevit in fluvium, imò in lucem & solem conversa est, cum effugia regio Mardochæum & Judæos exulis, ut de Aman & hostibus suis eos mactando triumpharent. Alludit ad fonticulos, qui in profundis locis, ut patris & aëris, modice exalant, ideoque obicuri sunt & tenebrosi; sed dum affluxu vicinarum aquarum creverint, sunt limpidi & laetici, juxta illud:

VERB. 2. ANNO SECONDO] Hic incipit epist. Mardochæi quæ scripta fuit anno secundo Artaxerxis, id est, Darii Hytaspæ imperantis in Persidi. Artaxerxis enim erat continuè omnes regum Persiarum sicut Affricus Metellorum, ut dicit. Erat enim idem annus, quo Darius coarctavit Judæis facultatem restituendi fabricam templi, quum inchoaret Cyrus, sed inhiberet ejus filius Cambyses, ut patet 1. Esdræ c. 4. & 6.

Tons erat illamini mudo argenteus undis.

VERB. 5. ET HOC RUIS SOMNIUM FUIT: APPARUERUNT VOCES, ET TUMULTUS, ET TONITRUUM, ET TERRÆMOTUS, ET CONTURBATIO SUPER TERRAM. Hæc omnia significabant tumultus & conturbationes, quos Aman excitarat contra Judæos per edictum jubens omnes occidi. Erant enim multi creaturae Judaeorum

imò sunt fulgidi i solis solis, præsertim dum radius solis ita verberantur, ut sol in quovis tandem vel seipsum exprimat, ut sit in partho, quando sol in nubibus aquis rarefactis transparentis alium quasi solem in eis præctandam exhibet. Simili enim modo hithet post adeptionem regnum

Capit. à Ep. in Nisan, &c.

majestate & gloria refulsit quasi sol. Vide dicitur c. praeced. A
ver. 7.

COGITAT, QUID DAVS FACERE VELLAT,
SE VELUM HARRBAT IN ANIMO (investigare, &
scrutari summi figurationem) ACJRE CUPILLA
QUID SIGNIFICABAT DONMIUM.] Hinc patet
Mardocheum cum prius videret ignominiam, epus significa-

tionem non intellexisse, sed sensim ea reum eventu, &
Dei indicio cum cognovisset: Scitabat tamen in genere
sibi à Deo inspirari, aliquid magis in favorem [auctorum
eo significari. Unde Joannes Nilus Gortonus lib. 2. *Cùm
Amor, ait, Mardocheus tam infensus esset, nec ad suum
Xiber, impetrat summum, quod carnis tibi in debitis pu-
erentis tua.*

CAPUT DUODECIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardocheus Affavo per Estherem revelat conjunctionem eunuchorum contra eum, de qua cap. 2. 21.
quare ordine historico eo loci hoc caput inferendum est: qua enim ibi stricim dicta sunt, his suisus
enarrantur.

VER. 4.
21. C. 6.
VER.

1. **M**Orabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui ja-
niores erant palatii. 2. Cùmque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius
pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nunciavit super eo
regi. 3. Qui de utroque habita quaestione, confessos fuisse ducti ad mortem. 4. Rex autem quod
geitum erat scripsit in commentariis: sed & Mardocheus rei memoriam literis tradidit. 5. Prae-
cepitque ei rex, ut in aula palatii moraretur, datus ei pro delatione muneribus. 6. Aman verò ñ-
hus Amadathi Bugaus, erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardocheo & populo
eius, pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

Hucusque proemium.

Quae sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine;

Et dispererunt bona, vel substantias eorum,

Quae in sola vulgata editione reperimus,

Epistole autem hoc exemplar fuit,

VER. 5.

DATIS PRO DELATIONE MURDERII] Crigulis
& parvi momenti: nam postea majora dicit, ut pa-
tet c. 6. v. 3. Aut potius est prolepsis, sive anticipatio: ma-
jora enim haec data videntur Mardocheo non statim à delat-
atione, sed diu post, cùm scilicet rex legens Annales in-
telligeret, nihil merceda Mardocheo pro delatione da-
tum fuisse, uti narratur c. 6. 3.

VER. 6.

Aman Bu-

gans, Cur.

Resp.

AMAN VERÒ FILIUS AMADATHI BUORUS
ERAT GLORIOSISSIMUS] Cur Aman vocatur Bu-
gans? Respondeat aliqui: vocatur Bugaus, id est, filius
Bogus. Bogus enim magnificus Xerxes vocat Herodotus lib.
7. & S. Bogum quoque fuisse Mardonem aut erat Aman,
liquet ex eo, quod addit Herodotus cum fuisse oriundum
ex urbe Sion, id est, Amphioni, quae urbs est Macedoniae,
quam praeritum Arymon Buvias. Verùm haec congerit
ante Xerxes (sub Dario patre Xerxis, ut ostendi in
Proemio. Dico ergo Bugaus, vel ut aliqui legunt, *Bugaus*
idem est quod *Agagaus*, id est, oriundus ex stirpe Agag re-
gis Amalec. Id idem esse liquet ex eo, quod *Agagaus*
non fit in Hebr. sed accipium ex Septuag. qui cap. 3. vers.
2. pro *ex stirpe Agag* verbum *Bugaus*. Nam ex *Agag* tem-
pore primo Aleph per Aphacim fit *Grag*, vel *Grag*; uti pro
Agag vertunt Septuag. Nam. 14. vers. 7. Jam ex *Grag* fit
Gagaus, & 106. *Bugaus* vel *Bugaus*. Nam litera b (subin-
de commutatur cum g ut docet S. Hieron. in locis Hebr.
hò Gobel, sive Gylbaum, quod est apud Ezech. in Ho-

br. ait esse *Byblam*, urbem celebrem Phoeniciae. Plura si-
mila exempla commutationis litterae b in g affert Angu-
lus Caninius in Hellenismo. Licet enim Aman stirpe pro-
pria fuerit Macedo, ut dicitur cap. 16. 10. tamen pro-
pria profapia & origine fuit Amalecita ex stirpe Agag, ut dicit
c. 3. 1. Potest secundo *Agagaus* esse nomen non pro-
prium, nec patronymicum, sed appellativum; unde Ro-
man. illud scribae per minusculam b ut significet mag-
num iactantem & gloriosum, qualis hic dicitur fuisse
Aman, ut *Agagaus* componatur ex *Ag*, quae particula
Graecis usitata *Agros*, id est, bos, q. d. bonus ma-
gnitudine; & *gaus*, id est, gloriosus, iactos, ut *Agagaus*
sit idem quod *Arrogans*, hoc est, insolenter *superbians*. Unde
Plutar. in quest. Graec. *Babalum*, inquit, dicitur pro ma-
gno, *hinc Penta* (Homerus Agamemnonem) dicitur *Arrogans*,
id est, *Arrogans*, hoc est, magnus praeditum utroque, *Ag* *Agagaus*,
qui se gloriosus iactaret. Hinc Homerus *Arrogans* vocat ma-
gnum iactantem. Hinc & Italicum *Agas*, id est, men-
daciarius; gloriosus omnium thraconis, qui magna de se iactant
sui Amas, multa mentionem; Itali enim multas voces
accipiunt Graecis, ut patet in Italia habitantibus. Unde
& Calabria, in quo docuit Pythagoras, dicta est magna
Graecia.

PRO BUORUS AUMUCHIA] suspensis per delat-
ationem Mardochei. Nam hi erant amici & fordesati
Aman, ut dicit c. 4. v. 31.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Exemplar epistola Assueri missa ab Aman ad communem Judaeorum eodem, qua ordine historico inferenda est cap. 3. vers. 14. ut ibidem inferant Graeci Romani. Deinde v. 8. subjicitur oratio Mardochei pro hac eade avertenda, qua ordine historico collocanda est post cap. 4.

1. **R**ex maximus Artaxerxes ab India usque Aethiopiâ, centum viginti septem provinciarum principibus & ducibus, qui ejus imperio subiecti sunt, salutem. 2. Cui plurimâ gentibus imperarem, & universum orbem meae ditioni subjugaâsem, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruereutur. 3. Quarente autem me à consiliariis meis, quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide ceteros praecellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine, 4. indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uretetur legibus, & contra omnium Gentium consuetudinem faciens, Regum iussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissentione violaret. 5. Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perveris uti legibus, nostrisque iussionibus contrariâ, & turbare subiectarum nobis provinciarum pacem acque concordiam, 6. iustissimâ, ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est, & secundus a rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, eum conjugibus ac liberis decellantur ab inimicis suis, nullulque eorum miseretur, quartadecima die duodecimi mensis Adar anni praesentis: 7. ut nefarii hominis uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hinc sequitur exemplar epistola.

Qua sequuntur, post eam loco scripta reperi, ubi legitur.

Pergenque Mardocheus, fecit omnia quae ei mandaverat Esther,

Nec tamen habentur in Hebraeo, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus, 9. & dixit: Domine, Domine rex omnipotens, inditione enim tua euncta sunt posita, & non est qui possit tuae resistere voluntati, si deceiveris salvare Israel. Tu fecisti caelum & terram, & quidquid caeli amicum continetur, 11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuae. 12. Cuncta nosse, & scis quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriae cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum, 13. (libenter enim pro salute Israel etiam vestigiâ pedum ejus deosculari paratus essem,) 14. sed timui ne honorem Dei mei transirem ad hominem, & ne quinquam adorarem, excepto Deo meo. 15. Et nunc Dominus rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hereditatem tuam delere. 14. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Aegypto. 17. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto forti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium. 18. Omnis quoque Israel pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eò quòd eis certa mors impenderet.

V. 1. **V**IVAN SILENTIO (id est, quiescente sine turbis & tumultibus) TRANSGRESSUS in pacem & tranquillitatem, ut habent Graeci.

V. 12. **D**ESERVANT QUARTADECIMA DIE MENSIS DUODECIMI ADAR. Nam 12 die iusti sunt inchoare cadon, sed die 14. tandem pericere, uti forte communita scisse Judaei patet cap. 9. v. 17. nil ergo hac antilogia habet visum, ut suspicari faciat auctoritatem & fidem horum capitum, ut volunt Novantes.

V. 13. **H**IER. ut praefatur. Hic non habetur in Hebraeo, sed est illo breviori quo alius fuit S. Hier. nec aliud illius feruntur interpretum, omnium Aquilan. Symmachum, Theodoctonem, Quintan, Ierim editionem, & similes. Nam spectandi sunt S. Prug. qua ex eis hac transtulit S. Hier.

A nam ante eum versu Sept. erat vulgata, qua utebatur Ecclesia: ex vulgata autem hac se transtulit S. Hier. in Proem. cap. 15.

Porro hac oratio Mardochei pia est, nervosa, & serena, quam prout usurpat Ecclesia in Missa, Jer. 4. post Domin. 2. Quadragesima, ex quo liquet illum, uti & cetera horum capitum esse Script. Canoniam juxta decretum Concilii Trid. sess. 4.

LIBENTER ENIM PRO SALUTE ISRAEL ETIAM VESTIGIA PEDUM EJUS DEOSCULARI PARATUS ES. EM J. vestigia, vel proprie accipe, quae pede pulveri velierit immittuntur, vel Metonymicè ipsos pedes pedum, iue plantas, quibus hac vestigia terra immittuntur. Unde Joannis Gorionides habet: *Parare suosum linguæ calcem, qui in ejus est pedibus, & pulverem quem vestigia calcem.*

ca. 7. Algeda ad illud [Esth. 4. 13]. *Falsa in terram de-*
nissa adoratio te, & polverem pedum tuorum legent. Et
 ad illud [Psal. 71. 9]. *Coram illo precantur Aethiopes, & im-*
mones ejus coram lingua. Ita Serrarius de Sanchez, qui mul-
 ti exempli odenda velligium laepe sumi pro pedo vellig-
 ium impimentem terram, id est, pro planta pedis, quae ter-
 ram ponit de larum ferdique colligit: hanc enim occasi-
 larii dicitur esse summe de, miltionia de venerationis.

Sic *transit* in *honoratum* *Dei* *mei* (post cal-
 quam latius [de]o *de*linum) *transfertur* ad *uo-*

A *MEMI* Volent enim Aman adorari ut Deus, ut offen-

NA *DISPICIAS PARTEM TUAM* scilicet here-
 ditarium, id est, populum Israel, quom ibi heredita-
 tem & populum, quasi propium & peculiarem ex omni-
 bus gentibus selegisti.

ET *NE PERDIS FINES* *TE* *CANTHUM.* Sic enim
 a multitudine carere non poterunt; itaque laus tua peribit
 & tibi & nobis.

VERS. 14.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther oratio & planctus, quae orationi Mardochai subnectenda est post cap. 4. uti in Graeco Ro-
 man. subnectitur.

Esther quoque regina fugavit ad Dominum, pavens periculum, quod imminerebat. 2. Cum-
 que deposuisset vestes regias, siccibus & luctus apta indumenta suscepit, & pro angustia
 variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omnique loca, in
 quibus anxia letari consueverat, crinium laceratione complevit. 3. Et deprecabatur Domi-
 num Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cu-
 jus praeter te nullus est auxiliator alius. 4. Periculum meum in manibus meis est. 5. Audivi
 a patre meo, quod tu Domine tulisses Israel de cunctis Gentibus, & patres nostros ex omnibus
 retro a prioribus suis, ut possideres hereditatem sempiternam, scilicetque sis tuis locutus es. 6.
 Peccavimus in conspectu tuo, & siccirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum: 7. co-
 lumimus enim deos eorum. Iustus es Domine: 8. & nunc non eis sufficit, quod durissima nos
 opprimentur servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiae deparantes, 9. volunt
 tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque exin-
 guere gloriam templi & altaris tui, 10. ut aperiant ora Gentium, & laudent idolorum forti-
 tudinem, & praedicent carnalem regem in sempiternum. 11. Ne tradis Domine seipsum tuum
 his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, &
 curam, qui in nos coepit servire, disperde. 12. Memento Domine, & ostende te nobis in tem-
 pore tribulationis nostrae, & da mihi fiduciam Domine rex doctum, & univcrse potestatis: 13.
 tribue sermonum compatissimum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium ho-
 stis nostri, ut & ipse pereat, & ceteri qui ei consentiant. 14. Nos autem libera manu tua,
 & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine qui habes omnium scientiam,
 15. & nosse quia odium gloriam iniquorum, & detestor cubile incircumcisorum, & omnia alieni-
 genitiae. 16. Tu scis necessitatem meam quod abominer signum superbiae & gloriae meae, quod
 est super caput meum in diebus ostentationis meae, & detestor illud quasi pannum mustraeve,
 & non portem in diebus silentii mei, 17. & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi
 placuerit convivium regis, & non bibierim vinum libaminum: 18. & nunquam letata sit an-
 cilla tua, ex quo huc translata sum usque in praesentem diem, nisi in te Domine Deus Abra-
 ham. 19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, &
 libera nos de manu iniquorum, & erue me a timore tuo.

VERS. 1. **P**AVENS PERICULUM Sept. in *agone* *mortis* *com-*
probata, qualis fuit agonia de oratio ultima Christi
 in hortu.

VERS. 2. **H**UMILIATIVI *JEJUNII* *JEJUNII* *JEJUNII* non est in
 Graeco, sed intelligitur: Hebraei enim humilitationem cor-
 poris vocant jejuniis; nec enim ita carnem deprimit ac
 jejuniis: unde Hebraei jejuniis ad Esther multum die
 13. Adae appellant *tristitia* *Esther*, id est, humilitationem,
 hoc est, jejuniis Esther. Sapienter S. Ambr. Epist. 18.
Esther, inquit, *regem superbiae suis melioravit jejuniis*: qua
 de re plura dixi G. 4. in hunc.

CRINUM LACERATIONIS Solentem veteres in
 grandicallitate de planda manu complodere, pedes
 tundere: genus vellere: crines lacerae ex doloris velle-
 mentia ut omnes ad nervationem & complorationem
 commoverent, ut de se narrat Etdas lib. 1. cap. 9. & de
 Alexandria Hircanus filius & foceri Herodis, ac Salome fore-
 re Herodis referit Josephus lib. 15. capite 11. & libro 16.
 cap. 13.

VERS. 3. **A**DJUVA SOLITARIAM tum quia in aula regis
 gentili sola iura tueri, cum quia omni humano auxilio tota
 delictura, ut sequitur: tum quia nullus homo nisi sed
 solus alijum de consolationem desidero. Josephus ait
 Esther de oculis. *Ego hic habeo sola, ego in domo regis so-*
la, ab omni parte & ab omni parte sum. Sicet *in solitudine*
solus, quae gloriatur in mendis, ut, ita ego mendas in solitudine tuam

A *frangitum*, id est, per singulas fenestras ab una in aliam
 pergit: ut in eam propinquat, indeque auxilium tan-
 te afflictionis Deo expectat; hac enim de causa solent
 Judaei orantes solari confedere, & per fenestras in coe-
 lum propinquare, ut sicit Judith c. 8. S. Daniel cap. 6.
 imo Christus hac de causa mores confederat, ibique
 erat *perforatus in oratione* *Dei*, *Luc. 6. 12.*

PERICULUM MEUM *(Josephus, amica mea)* *IN* *M*
MANIBUS *MEIS* id est, praesensissimum & summum est
 quod enim in manibus gestatur, facile effundit, vel a fure
 aut hoste eripi & auferri potest. Sic David fugiens Saulem
 & hostes qui amnes tum occidit ait [Psal. 138. v. 10].
Animus meus in manibus meis, id est, vita mea est in summo
 periculo, ut eam manu gestare videat, & cuius est an-
 sere volentis offeram.

COLUMUS *ENIM* *DEUS* *SORUM* non ego, sed
 maiores nostri in Jerusalem sub Manasse, aliisque regibus
 idolorum. Ita Josephus Gorionides.

REX *MANUUM* *MEARUM* *IDOLORUM* *POTEN-*
TIA *DEPUTANTES* hoc est, ut vocat Josephus: *Res*
isti *(Aman* *cuicunque* *afflicta)* *non* *dicimus* *te* *(o* *Domine)*
non *in* *crucem* *suam* *tradidisti, sed* *solus* *suus* *(Micheas, id*
est, sola) id *acceptum* *locum.*

MEMENTO *TE* *MUTARE* *PROMISSA* (quibus tu
 partem nostram Abraham, Isaac, Jacob, Moyses, &
 promissisti in fore Deum & protectorem nostrum) *ET* *O*

VERS. 14.

128

LEB NEGOTIATAM TUAM (id est, populum Israel, qui quasi tuam peculiam te totum ut Deum & Domum suam agnovit de solo) & VOTUM VERTICORUM GLORIAM TUAM ET ALTARE TUI jam rogetur in Jerusalem hoc Affuero, id est, Darii) faspis reudicari i. h. d. r. 6. Se enim Darii periculis Aman perdere] & non omnes in Persie, non distat hac ejus odium, sed de Jerusalem cum templo verticallat.

V 1110. ET PRADICAT CARNALIS REGEM] Darium vel Aman, qui quarens & tyrannus nobis dominatur, ut pradicat iam nos, nos quoque Deo potentem nos omnes necessarii & caerimallat.

V 1111. NA TRADAT DEUS TUUM HIS QUI NON SUNT] id est, falsis Deis & idolis qui non sunt Dei, ut ei accubatur divinitas & omnipotentia sua; q. d. ne finis demonibus quasi Dei attribui poterant divinitam, quasi per illum Aman eos colens nos perdidit, ut, demonibus de te o Domine triumphet, ac pro te ut Di colatur.

V 1112. TERRE ARMONIE COMPOSITUM IN ORDINE IN CONSPECTU LEONIS] q. d. Ita appositae componit & disponit verba mea in ore meo, ut Darii marit rex, qui terribilis est ut leo, animos mitiget, & ad me moriam qui Judaeorum misericordiam invitam. Hinc S. Aug. lib. 1. de doctr. Christiana cap. 17. docet connotationem aliam quod libris ante concionam debet à Deo sagitare, ut mirum ista componat verba in ore suo, ut audientium mentes penetrant, sciant, & commungant. Ecce Esther accedens ad Darium non vocata, irem in capilla coram leone, quasi ab eo devoranda, ideoque tota afflicta & compuncta animi Dei opem ad instantem imploret & impetret. Sic S. Paulus vocat leonem dicens: Liberatus sum de ore leonis. 2. Timoth. 4. 17. Nam ut dicitur Proverb. 20. 2. Sicat rugiens leonem & terret regis. Id in Darii patris c. seq.

V 1113. NOSTE QUA ODERIT GLORIAM INEQUORUM, ET ODERIT CABELLA TRICORNICIORUM] q. d. Ego qua iam fidelis & Deicubens detestor compungit & copulam cum Darii infidelis & idololatra, sed tamen eam admittit de perimto necessitate adacta, ut cum mihi medicus Judaeis placet & conciliet.

V 1114. TU OECI NECESSITATEM MEAM] qua compellor me regiam & galiter more Persico ornare, in regi marito meo placam, quod uxor nollem, nec facerem, nisi necessitas hac me cogret. Hinc S. Aug. epist. 139. ad Hediam eam reprehendit, quod uni Deo placere volens indideret zelo habum monachae afflueret, & sua ut pauperes distribuitis incho marito ei displiceret, etique a haudcanti occasio daret.

QUOD ADORNARE REGNUM SUPREBIE MEAE, QUOD EST SUPRA CAPUT MEUM IN OIBUS ORNATIONIBUS MEAE] cum scilicet in publico vel coram rege compareo, meque in regnum in habitu ornataque re-

A galli ostendo. Signum superbie vocat regiam edictam sine coronam, quam etiam & auro gemmisque ditantem in capite quasi auream gellatam, ut cranium nonnulla caput ha ornati & arrolant, ut tuerentur vel turberent esse viderant, de quibus Javan. Sat. 10.

Tu praeinit ordinaris, tu ad hoc compositus aliam Turfict caput, Adornata ha fronte vobis, Est uxor est, aliam creatur.

ET OSTENDEB ELLUD QUAE PANNUM MENTEMATA] GERE quasi pannum mentem, id est, pannum infelicium sanguine mentium, qui iordidissimus, turpissimus, imo venustus & lane abominabilis est, uti multis ostendit Plin. l. 7. c. 19. Audi S. Aug. epist. 109. iam curia: Esther illa regina Deum timens, Deum colens, Deum subdita, marito regi alienigena non tandem fecim calcata Deum gramus subdita servabat, qua cum extremis periculis non fuit tantum, sed etiam generi sui, qui tunc erat populus Dei, domo preloretur orando, in ipsa orat. me sua dixit, et si sibi esse orat non regnum, sicut panem mensuralem, & etiam orationem confestim exaudiret, qui credis insipit etiam orationem dicitur ferat. Et utique maritum subditam multo am multo rorem, & dicitur alienigenam falsitatem cultorem.

ET NON POREM IN DIBUS SILENTII MEI] quibus scilicet dormi in cubiculo tuo in privata perona quieto & delictio.

ET NON DEBAM VINUM LIBANINUM] scilicet

ET NON QUAM ESTATA SIT ANCELLA TUA EX QUO HUC (in aula & in cubiliis regium) TRANSLATA

SUM USQUE IN PRASENTEM DIEM MIHI IN TE DEUS ABRAHAM] q. d. sicut Abraham uni Deo credidit, in eoque solo speravit, omniaque bona sua in eodem collocavit, ut de nullis aliis gauderet, quam in Deo & de Deo suo: & ego nam quam laetata sum in honore & ornata regis, nec in omnibus & delictis regalibus ut pote exilibus, dactis, & uanis, sed in te solo, Domine Deus; tu enim mihi es omnis honor, omnis decor, omnis voluptas, omnis opulenta, omnis suavitatis, omne bonum: idque solidum, itale, immensum, & temperantem. Magna sui Esther anime puritas, sinceritas, charitas, sanctitatis, ut ex his verbis h. quet. Dicamur ad ea in nulla re mundi letari, sed in solo Deo; Uti David horatur dicens: Latuimus in domibus tuis exultans iusti. Et: Delictata in Domum, & dolet tuis petationes cor das tuas. Psal. 36. 4. Et Paulus. Gaudere in Domino semper, utrum deus gaudet. Philippi. 4. 4. vide supra dicta: Deus enim totus est coram deus gaudium, imo mare & occupat sui honorum, ha & gaudium omnium, Ipse totus immensa gaudium implet omnes sensus & ipsi anare nostrae. Iustus mel in ore, melos in aure, subdit in corde, ac S. Bern.

CAPUT DECIMUMQUINTUM
SYNOPSIS CAPITIS.

Esther ornata regio sibi se Affuero, sed terribilis ejus aspectu percussa semel & iterum quasi examinata corripit, unde Affuero accurrens es blanditur, eamque sibi restituit.

Hec quoque addita reperi in editione vulgata.

1. ET mandavit ei (haud dubium quin Esther Mardochaeus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua. 2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuae, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem: 3. tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista qua subdita sunt.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua. 5. Cumque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpti duas funulas, 6. & vixit unam quidem innitebatur, quasi praedelicis & nimia tenevitudo corpus suum ferre non sufficiens: 7. altera autem famularum sequebatur dominam, defluencia in humum indumentum sustentans. 8. ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nientibus odium, tristem celebrabat animum, & nimio timore contractum. 9. Ingressa igitur cuncta per ordancem ostia, sicut con-

tra regem, ubi ille refidebat super solium regni sui, indutus vestibus regis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu. 10. Cumque elevarer faciem, & ardentibus oculis tororem pectoris indicaret, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput. 11. Converterique Deus (spiritum regis in manufactudinem, & festinus ac metuens exilivie de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur: 12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. 13. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hac lex constituta est. 14. Accede igitur, & tange scepterum. 15. Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum ejus, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris? 16. Quae respondit: Vidi te domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum pro timore gloriae tuae. 17. Valde enim mirabilis es domine, & factes tua plena est gratiarum. 18. Cumque loqueretur, rursus corruit, & penè exanimata est. 19. Rex autem turbabat,

V. 3. H. **OC** caput inferendum est cap. 1. nam quae libere dicitur facta, hic factus recitatur. **NOTITIA** **EST** **IN** **MANU** **REGIS** per manum meam, id est, per me, meamque operam: quamquam & prope infantes gestantur manu sinuque nuerum (quasi filii fuerat Manochas) & quae nuerum.

LOCUTUS **EST** **CONTRA** **NOI** **IN** **MORTIUM** id est, ad mortem, ut nos morti addideret per legis edictum.

DEPOSITIT **VESTIMENTA** **ORNATU** **SUUM** modesto.

V. 4. **EST** **ET** **MOEST**, quod ad laetum & penitentiam induca & ornata erat. Unde Græcè est: *Deponit vestimenta laetitia.* **CIRCUMDATA** **EST** **GLORIA** **SUA** id est, gloria corona regis, ceterisque vestibus aureis & gemmis, utpote regalibus se induit. sic Job cap. 19. p. an: *Spoliatus me gloria mea, quam explicans subdit: & absolve coronam de capite meo: Job cum erat rex, & corona regis coronabatur.*

ET **SUPER** **OHAM** **QUAE** **QUIDEM** **IN** **INVENTATUR** **QUI** **FERA** **DELICIAS** **(** **Græcè** **ὄφθη** **ἡ** **πρωτότης** **)** **EST** **ET**, quasi delicata regens, delicate regens) **ET** **NUMIA** **YNERITUDINE** **CORPUS** **SUUM** **FERRI** **NON** **SUSTINUIT** **ASSUMPTUM** **EST** **ESTHER** **SPERICUM** **HUNC** **TYRANIDINIS**, ut per eam Affuerum commoveret ad misericordiam. **ET** **VERE** **ERAT** **TENERA** **&** **DEBILIS**, tum ex ætate, tum ex jejunio, tum cunctis: unde N. Corneus.

PRIMUM **CAUSAM** **AT** **INIMUM** **ET** **INIMIO** **TIMORE** **CONTRACTAM** **NO** **NOVERAT** **ENIM** **DARIUM** **EST** **EFFERTIBILEM**, ac etiam hunc casus de hoc Judæorum iam latam & promulgatam, ac lege Persarum non potit vocari: rursus capitale esse regem adire, nisi quis ab eo vocatus esset. Quare sciens certam se adire causam periculum, plena erat timore & trepidatione, ne res male cederet, ac rex excandescens juberet silico ostium suum de Judæis multandis executioni mandari. Unde sequitur.

IGNORISSA **IGNITUR** **CONTRA** **PER** **OHINEM** **V. 9.** **OSTIA** **STATET** **CONTRA** **REGEM** id est, Verisimile est Esther trepidationem non prope accessit ad regem, sed terribili quos aspectu contentam stetit eminus ad ostium, quod erat ex adverso regis lo solio residens. Unde cap. 1. dicitur stetit in aula domus regis, quod erat interiora contra Basilicam regis.

CUM **REGES** **ALIASSET** **FACIEM**, **ET** **ARDENTIBUS** **OCULIS** **TORORE** **DE** **FACTORE** **INDICASSIT** **ITEM** **CONCORRUIT** **AC** **JOSEPHUS**, **QUI** **AC** **JOSEPHUS**, **ET** **CON** **MOOD** **ESTHER** **NON** **VOCATA** **CONTRA** **LEGEM** **AD** **IN** **GRESSA** **EST**, parans le ab Esther contempsum. Reges Persarum enim magnam, imo divinam majestatem pro te serbant, & magnam reverentiam, imo laetiam a suis exigebant volentes adorari ut Di. Accedebat, quod Darius natura erat cholericus & terrox, ut patet ex eo quod dicitur in Seneca lib. 1. de Ira cap. 16. *Cum bellum inquit, Syphis indidisset Curiam circumspiciens, regem ab Chama molibis fuit, ut ex tribus libris unum in salutum patris relinquere, darentem operam uterem, plussquam rogatus pollicitus, emanso dicit illi remissum, & necesse in conspectu parentis adire, crudeliter furor, si non obnoxisset. Subdit simile de Xerxe Darii filio qui Phrycis inquit, quoque filiarum patri unum quatuorcentis patris, quem velle regere promisit. Deinde quod elegit non parati dicit distulit ab utroque vis latere postui. & hac villimo sapienter interpretum.*

REGINE **CONRUIT** **SUSPICITUR** **ALIQUI** **ILLAM** **SIMULASSE** **DELIQUIM ANIMI**, ut iram regis scilicet. Verum pallor & ea que facit, indicant verum fuisse deliquim. Nam ut praeficit, ipsa accessit nimio timore contracta: deinde videns regem in tanta majestate scens illan-

Darius **fer-** **sim.**

A **LIBUS** **&** **furibundis** **oculis** **se** **intueri**, tremore percussus, quasi exanimata corruit. Majestas enim regis mic percussit accendens ad eam. Narratur viri graves, quos ab neminem meubant, solabant cum Principibus liberè & familiariter agere, cum ad Philippum II. Hispan. regem aliquid petenti accederent, ac rex in eos oculos suos cum regia gravitate delingeret, confertans obmutescit, ac licet rex comiter eos intueret, ut sua proponerent, tamen non verbum quidem egerit possit.

CONVARTITUS **DI** **IN** **PRIMUM** **REGES** **IN** **MANUSTRUDINEM** **CONVERTIT** **TUM** **PER** **MISERABILEM** **ASPECTUM** **COLLABENTIS** **REGINAE**, tum per internum inlimum & impulsium qui eum flebat ad commiserationem, ut irem commutaret in manufactudinem & blanditiam. **REGIS** **ENIM** **IN** **MANU** **DOMINI**, *quaequeque voluerit multabit illud.* Proverb. 3. 1. praefertim quia videbat Affuerus Estherem ex contempsum non accessit, ut parabat, sed summe le mutare & revereri. (hoc enim reges quorundam) adeoque ex reverentia & tremore corrare & deliquim pati.

QUI **MARES** **ESTHER** **EGITUM** **FRATER** **V. 10.** **TUUS** **EST** **FRATER**, id est, maritus qui te amo non ut maritus & dominus, sed ut frater, socius & aequalis. Nota conjuges subinde se muso compellere fratres & sorores, utque partim pudicitiae & castitatis, partim benevolentiae & arcti amoris conjugalia carita praefertim quia prima mundi post Adam & Evam comitibus sine fratre & sorore. Sic sponsa in Contractis à sponso vocatur soror: sic sapientia vocatur sponsa sapientia. Sap. 8. 1. Eadem enim & loco nominatur Proverb. 7. 4. Denique (quod huc loco proprium est) Perse solabant sorores accipere in utero rellè S. Hieron. lib. 1. contra Jovin. Idem ex Herod. Agartha, Cleopatra Alex. Diogene, Laertio docet Briffonius lib. 4. de regno Pers. pag. 314.

ET **OCULATUS** **EST** **ET** **AM** **QUASI** **SPONTAM** **DILECTAM** **IN** **HIJCE** **BLANDITIAS** **COM** **QUASI** **EXAMINEM** **ILLI** **REDDIDER.** **ESTHER** **HIC** **REPRÆSENTAT** **B. VIRGINEM**, quae Affuerum, id est, Deum iratum toti generi humano ob peccata Adg & posteorum adiens cum duabus ancillis (hoc est cum duplici creatura, angelica scilicet & humana, scil. Bonav. in speculo cap. 3. Mylice cum duplici virtute & via, astra scilicet & contemplativa, eumque obsecrans pro sacro nutu mens & reverentia quasi in deliquim corruat, sed Deus et blandiens et calcans concitit quod postulat, minimum saltem generis humani, adeoque filium suum ei dedit, ut in ea carnaliter fieret hostia placularis & redemptor mundi. Hoc est quod ipsa petebat Cant. 2. 1. *Considera me sicuti arbor fuit.*

VIVIT **TE** **DOMINI** **QUASI** **ANGELUM** **DEI** **IN** **ANGELICA** **MAGESTATE** **&** **EPHENDERE** **RESURGENTEM**, adeoque metum & terrorem nihil cunctis incutientem. Hinc Corrois rex Persarum gentilis, quem superavit Hierochus Imper. iusta se miram fabricari iussit imperium, in qua angeli regem circumstant. Anli Thronam, & ea eo Baroium tom E. Anno Christi 653. *Heraculus villo Castrorum abominandum offendit Corrois palatium, & officium ejus in glois firmavit, referens palatium villo, tanquam in aula forentem. Curam erat Sal. Lano, & ostia, quibus illi superstitibus tanquam Dei serventibus circumstantibus filio Angelis sepepergit. Mandatum patris impati per eorum, & in eo in loco patris plura inlar amittent, & sustinuerunt simulam edere. Hoc amito, & quomque regis adun ter amque velle combussit Heraculus. Ecce ut Corrois affertur divinitatem repræsentantem Angelos, tonitrua, & balma, quae Deo laus propria.*

V. 10.

V. 11.

V. 12.

V. 13.

V. 14.

ET

VERB. 7. ET FACIES TUAE PLENA SUT GRATIARUM] po-
tè plena decoris, splendens, magnificentiæ, marita-
tis, angelicæ & divinæ potest, quam humanæ. Hac re-

A verentia & humillio quæntia Esther delivavit Affertum,
cumque plane sibi decessant, ut concederet quoddam illa
postulare.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Epistola Assueri qua revocatur prius decretum de Judæis cadendis, ac contrarium edit, scilicet ut Judæi suos
hostes facerent, atque hujus diei memoria festo quotannis recurrent celebraretur.

*Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Judæis ad totas regni sui provincias misit, quod & ipsam in
Hebræo volumine non habetur.*

1. **R**EX magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum
ducibus ac principibus, qui nostræ jussioni obediunt, salutem dicit. 2. Multi bonitate prin-
cipum, & honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: 3. & non solum subjectos regibus
nisiunt opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, molliuntur infi-
dias: 4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se jura violare, sed Dei
quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. 5. Et in tantum vesanie prorupe-
runt, ut eos qui credita fide officia diligenter observant, & ita cuncta agunt, ut omnium laude digni
sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere, 6. dum aures principum simplices, & ex sua na-
tura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. 7. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex
his que geruntur quotidie, quod modo malis quorundam suggestionibus regum studia depraverunt.
8. Unde providendum est paci omnium provinciarum. 9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus
ex animi nostri venie levitate. 10. Et ut manifestius, quod dicimus, intelligamus; Aman filius Amadathi,
& animo & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietate nostram sua crudelitate
commanulans, peregrinus à nobis susceptus est: 11. & tantum in se expertus humanitatem, ut pater
nostrum vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus: 12. qui in tantum arrogantiam tu-
morem subulatus est, ut regno privare nos niteretur & spiritu. 13. Nam Mardochæus, cujus fide
& beneficiis vivimus, & consorem regni nostri Esther, cum omni gente sua, novis quibusdam at-
que inauditis machinis, expetivit in mortem: 14. hoc cogitans, ut illis intersectis, insisteretur nostræ
solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas. 15. Nos autem, à pessimo moralium
Judæos neci delinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed e contrario iustus utentes legibus, 16.
ninos altissimi & maximi, semperque viventes Dei, cujus beneficio & patribus nostris & nobis regnum
est traditum, & usque hodie custoditur. 17. Unde eas literas, quas sub nomine nostro ille dixerat,
scitis esse irritas. 18. Pro quo scelere ante portas hujus urbis, id est, Susan, & ipse qui machina-
tus est, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit. 19.
Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus
suis. 20. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere
tertia decima die mensis duodecimi, qui vocatur Adar: 21. hanc enim diem, Deus omnipotens,
memoria & luctus, eis vertit in gaudium. 22. Unde & vos, inter ceteros festos dies, hanc habetote
diem, & celebrate eam cum omni læticia, ut in posterum cognoscatur, 23. omnes, qui fideliter
Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insulantur regno eorum, perire
pro scelere. 24. Omnis autem provincia & civitas, que noluerit solemnitate hujus diei participare,
gladio & igne pereat, & se deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestis invisâ, sit in semp-
ternum pro exemplo contemptus, & inobediencie.

VERB. 6. **D**UM AUDES PRINCIPUM SIMPLICES, UT DE B
SUA NATURA ALIOS ESTIMANTES, CALLIDA
FRAUDE DECIPIUNT] Hinc desunt Principes & quivis
alij, non facile accusationibus & accusatoribus credere,
nec nimis in consilio confidere, sed plures audiant, si
veritatem scire volunt, nam qui cito credit levis est corde, &
inobediens. Eccl. 19. 4.

Sic Joas & Hebraei decipi sunt à Gabonitis, quia
nimis facile eis mentientes crediderunt. Sic Holofernes
Dalia sua proditus est, quia ei secretum fortitudinis suæ
in capillis suis credidit. Credidit temerè Pusephar uxori
accusantem Josephum de stupro, & Abialon Chusai, &
Roboam adolefcentibus: ideoque decipit sunt & in
ruinam abe. Denique Aman affectavit regnum Assue-
ri, eo quod ipse illud totum esse credidisset: Idem fecere
alii olim, & hoc quoque eva nostræ, qui cum Regibus &
Principibus dominarentur, ipsorum ditiones & regna in-
valicant.

NIC PUTARE DEBETIS SE DIVERSA JURA
MOS] revocatio Aman decretum de Judæis occu-
dis] EX ANIMI NOSTRI VENIE LEVITATE]
ut regem Persarum, que jubet decreta Regum esse ir-
revocabila leviter violentum vel abrogemus; nam decretum
prius non fuit regis, sed Aman, qui illud à rege per
fraudem & mendaciam extorxit: itaque (subvertitur),
inputum, & impium, ac poinde cognita jam veri-
tate, à rege hoc novo edicto revocandum & corrigendum.

AMAN GENTE MACEDO.] Licet colmanatus esse
in Perside, tamen stirpem & originem ducere à Macedo-
nia, ac poinde ut Macedonas quasi in suos cives esse
proponat, utique alienos & adversariis Persis, ab eis re-
gnum ad suos Macedonas subdole transferre niteretur, ut
sequatur.

ET SPIRITU] id est, vita.
UT INTERFICERET] Judæis ac præsertim Esthe-
re & Mardochæo fidelissimos amicos suos, & vitæ me-
tuo;

VERB. 92

VERB. 102

VERB. 104

I N D E X

LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

QUÆ HOC IN LIBROS

ESDRÆ, TOBIÆ, JUDITH, ESTHER;

E T

M A C H A B Æ O R U M

C O M M E N T A R I O

EXPLICANTUR, AUT BREVITER ELUCIDANTUR.

*Prior Numerus paginarum, secundus columnam innuit, littera addita respondent
litteris intercolumnalibus: sicubi littera M. adjungatur in Libris
Machabæorum quarendum esse signum est.*

EX EXODO.

Cap. 3. v. 14. Go sum qui sum. 89. a. b.
Cap. 31. 6. Sedis populus manducare, & bi-
bere, & surrexerunt ludere. 54. 1. d.

EX LIBRO NUMERORUM.

Cap. 34. 17. Orietur stella ex Jacob, & confurget virga de
Israel, & percussit duces Moab. 115. 1. b.

EX DEUTERONOMIO.

Cap. 30. 4. Si ad cardines oculi fueris dissipatus, inde te re-
trahet. 131. a. b.

EX JOB.

Cap. 4. v. 11. Tigris perit eo quod non haberet prædam. 94.
a. a. M.
39. 9. Spoliavit me gloria mea. 130. 1. a.
38. 7. Ubi eras cum me laudarem ultra matutina, & jubila-
rent omnes filii Dei. 59. 1. c.

EX PSALMIS.

Psl. 13. 6. Quoniam Dominus in generatione justa est. 19. 1. a.
31. 6. Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris ejus
omnis virtus eorum. 101. 1. d.
133. 1. Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus.
9. 1. b.
118. 109. Anima mea in manibus meis. 118. 1. a.
137. 1. In convertendo Dominus captivitate Sion
facti sunt consolati. 10. 1. b.

EX ECCLESIASTE.

Cap. 1. 1. Ego Ecclesiastes fui rex. 73. 1. a.

EX ECCLESIASTICO.

Cap. 7. 1. Calamitas conturbat sapientem. 51. 1. a.

10. 4. Equus in hominibus evadit durus, & filius remissus evo-
det præcepta. 97. 1. c. M.

EX ISAIA.

Cap. 48. 1. Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine
Israel, & de aquis Juda exiistis. 9. 1. b.
66. 3. Nunquid parturiet terra in una die, quia parturiet &
peperit Sion. 39. 1. a.

EX DANIELE.

Cap. 11. v. 33 & 35. Et de crudelis ruent ut confitentur, & celi-
gantur, & dealbentur usque ad tempus præteritum. 9. 1. d. M.

EX HABACUC.

Cap. 1. 16. Propterea immolavit sagena suæ & immolavit re-
ti suo. 105. 1. b. M.

EX S. MATTHEO.

Cap. 6. 34. Sufficit diei malitia sua. 14. 1. b.

EX S. LUCÆ.

Cap. 3. 1. Exiit edictum à Cesare Augusto ut describeretur
universus orbis. 7. 1. a.
23. 15. Reges gentium dominantur eorum, & qui potesta-
tem habent super eos benefici vocantur. 92. 1. b.

EX S. JOANNE.

Cap. 6. 17. Rete dixilli quia non habeo vicium. 19. 1. c.

EX EPIST. AD ROMANOS.

Cap. 11. 19. Non vos descendentes. 78. 1. b.

AD HEBRÆOS.

Cap. 11. 34. Alii sacrum dissentunt. 78. 1. a.

Memorabilium.

Ancillarum comitia Dominis obiecta quantum has ex-
 ercent. 54. 1. a ancillis honoratas vocant Itali *Cameriere*.
 88. 3. a ancille quibus comitatus Eilther ad *Darium* isatum
 accessit, mystice quæ. 130. a. c
Angari dicebantur Persæ curiores unde angariare. 112. 2. c
Anger montes, qui. 79. 2. c
Angelorum nomina an sint plura quàm illa tria Michael, Gab-
 riel, Raphael. 44. 1. b c Angelus fuit celesterrimus. 55. 3. a
 eorum varie hierarchie & ordines ac nomina. ibid. c 3. a b
 angeli custodes sunt et infimo ordine. 55. 1. b mira eorum
 dignitas qua dignantur hominum curam gerere. ibid. 2. d
 d sunt creaturæ & quasi filii Dei. 60. 1. a in se non habent
 nomina, sed ea fortuitur ratione ministerii quod inter
 homines obediunt. 59. 2. c
Angelus custodes esse singulis hominibus deputatos etiam
 creditur fuit ab *Tobis*. 60. 2. c angelorum proprium est
 errare. 62. 1. 2 quo sensu nobis concivæ & contribules dici
 quant. 64. 1. 2
Angulus custos colibet homini ea beneficiis præstat quæ *Ra-
 phael* *Tobis*. 46. 1. c Angelus assistit Deo sepe replicat. 70.
 1. c distinguuntur in afflictores & ministrantes. ibid. d
 Angulus non signum est f. post & reliquæ quærent. mali,
 & horrorem. 71. 1. 2
Angelorum cibus est Deus. 71. 1. b multis Sanctis apparere
 & dicere præferunt virgines. 96. 1. c quinam angelus
 ille qui dicitur *Jadith* ad tantum facinus perpetrandum.
 ibid. d præfuit & adfuit *Angelus* sanctus & cultus heroica
 desinatibus. 97. 1. a accensurunt B. *Virgini* *Romæ* *Re-
 gna* *in* *et* *lata*. 111. 1. c
Anguli porta urbis *Jerusalem*, quæ. 57. 2. a
Animas sanctorum detinere in inferno in prompetuariis donec
 impleant numerum electorum Dei est error *Vigilantiæ*
 & *salvatoris* & illudque impingens lib. quarto *Eilther*. ibid. d
 animæ quanta sit dignitas. 55. 1. b animas delinctorum
 vocabant gentiles Deos præfides. 57. 2. d quid de ani-
 ma in morte sentit *Plato*. 73. 1. b animæ extirpat de corpo-
 re aliquando futura cognoscit. ibid. c
Anna uxor *Tobis* minoris *Mariam* irascit, cur. 57. 1. d
Annales hucusque tractat conscribere *Judith*. 40. 2. c item *Periz*.
 116. 1. b
Anna, quæ. 39. 1. b
Annulo donari à rege apud *Persas* signum amicitie erat. 102. b
Annus primus *Cyri* regis *Persarum* qui hic intelligendus. 6. 1.
 2 anni septuaginta captivitatis *Babylonice* diversimode
 computantur. 47. 1. b
Anthonis rex *Macedoniae* filio roganti quando castra move-
 ret quid respondeat. 70. 1. 2
Anitrophæ virtutes *Tobis* & *Job*. 51. 2. c item *Beate V. M.*
 & *Judith*. 96. 1. b & seqq.
Antonius *Patavinus* à *Pompeio* vocatus fuit *Arca* testamen-
 ti quod totum S. *Scripturas* calluit. 4. 1. b
Antiochus *Paphlagonis* conficiuntur Deum habere corpus. 14. 1. 2
Apollis *Dolphicus* quomodo insulæ *Pyrro* cum de victoria
 confidit. 92. 1. b
Aquam porta urbis *Jerusalem* versus *Oriente* ad collectione-
 nam quæram f. dicta. 27. 1. b per aquam *Judith* *quomodo*
 suffragat *dæmon*. 65. 1. b aquam & terram præbere, est
 servare. 79. 2. a per aquam significatur tribulatio, unde *pa-
 radoxum* illud, ex aquis fuit. 114. 1. c
S. Aquilinus presbyter *Eboensis* petivit ab æterna luce ut fi-
 bi mortalia oculorum lumina clauderet. 50. 1. c
Arabes licet feri & barbari erant tunc tamen *sepulchra* patrum
 ducum fuerunt. 31. 1. b apium hereticæ vocant *Caris* *quod*
 idem est cum *hibi* *carpas*. 105. 1. d etiam reges *ipso*
 rum magnam turbam usorum habent. 109. 2. d
Arabes *Medis* præfides cum re *bellare* *Sardanapalæ* *regis* *libi*.
 76. 1. b ab *Arabe* primo *Medis* regis certis nomen suum ac-
 ceperunt & cognominati *Arabudæ*. 77. 1. a
Archæum per deum non incedunt ferunt progenitum. 65. 1. b
Argumenta omnia bonum liberum quàm in synopi collecta.
 pag. 1. & argumenti *libri* *Tobis* 45. 1. a *libri* *Judith*. 75. 1. a
Arma jultine quibus quælibet *idolæ* communit *Apollonius*.
 23. 2. 2 arma *Christianorum* quæ. 81. 2. d arma *spiritualia*
Judith quibus obtinebant *Holierum*. 12. 2. b
Asaph rex *Medorum* quas occasioe *casu* *effugerit* *jugum* *Xen-*
xis & *Persarum*. 75. 1. b equis etymon. 77. 1. a an ipse edi-
 ficavit *Erbarnam*, & quomodo. 76. 1. c *expugnare* &
judicium contoditur à *Nabuchodonosore*. 78. 1. 2
Arthabanus monet *Xerxem* an tot copias suis erantantem. 74.
 1. b 89. 2. c
Artaxerxes dicitur quomodo *Eilther* c. n. 14. quis. 15. 1. b & seqq.
Caroli & *Lepide* *totus* in *Esodon*. 79.

Artaxerxes erat nomen communis regum *Persarum*. 125. 1. b
 quis etyma. 15. 2. b 104. 1. b
ab Artaxerxe *Longimano* ioculantur *seprugiantia* *homonibus*
Danielis. 7. 1. b 16. 1. b 24. 1. 2 cui tam benevolus fuisse
Judith *ibid.* *cur* *voluerit* *Nehemiam* *esse* *suum* *pincernam*.
 14. 1. 2 quas penas ducibus qui deliquissent statuerit. 109. 1. 2
 a sub eo non contigit *historia* *Eilther*. 109. 1. 2
Afar erat nomen communis regum *Afflyriorum*. 78. 1. 2
Afarhadon, quis. 77. 1. 2
Aisopera vas ferrea quid significet & unde derivetur. 99. 1. 2
Almodanus quis. 59. 1. d est *dæmon* exaptans homines ad li-
 bidinæ ac superbiae malefactions *ibid.* 2. a cur vocetur
almodæus. *ibid.* 2. b & seqq. est rex *dæmonum* & præfides
luxuriae. 55. 2. b 60. 2. b quis modis & quomodo religatus
 fuerit in deserto. 61. 2. a & seqq.
Alpessus mulierum quàm sit periculosus & perniciosus. 91. 2.
 2 alpessus virorum mulieribus interdicitur. 107. 1. c
Alsefor juris olim & etiam nunc *judicibus* & *prætoribus* ad-
 jungi solitus. 59. 2. 2
Alsumpho B. *Virginis* in cœlum mystice representata per *al-*
sumphum est *Eilthera* ad cubiculum *Afflicti*. 110. 2. c
Alzare *Dro* & *pupliciter* postea intelligi. 70. 2. c omnia
 significat esse in cœlesti, sed insuper in ministerio quodam
 principalitatem. ibid.
Altra quando de unde dicantur egradi. 18. 2. 2
Altiacus nomen commune regum *Persarum* & *Babylonio-*
rum. 12. 1. 2 15. 1. b *quis* *etymon*. 12. 1. c 74. 1. b *Hebraicè*
 & *Chaldæ* idem est quod *magnum* *caput*. 106. 2. 2
Altiacus qui cum *Nabuchodonosoro* *Niniven* destruxit quis.
 74. 1. b
Altiacus *maritus* *Eilther* mystice designat *Christum*. 103. 1. 2
 quis ille fuerit. 103. 1. b c probabiter fuit *Darius* *Hylla-*
spis. a. b & seqq. iocatur *Amassus* velle *Eiltherem* oppri-
 mere, cur. 118. 1. c erat in tribu *propetian*. 93. 1. c
 ferax ac cholericus. 120. 1. a sed manifestus ad *apostem*
 collentibus *hereticis*. *ibid.* 2. a *Vide* *Darius* *Hyllaspis*.
Afflyria quomodo sita respectu *Judæe*. 101. 1. 2
Afflyriorum corruptissimi & impurissimi mores. 94. 1. c eorum
 principes in quantum suam gravitatem fervarunt. 98. 1. b
 Athænienses capite mulcatur *Themagorum*, cur. 112. 2. a
Atheriana idem est quod *pincerna* *regis*, *quis* *etymon*. 34. 1. 2
 ita vocatus est *Nehemias* unde. *ibid.* omni enim *He-*
braeorum & *Chaldæorum* *ibid.* 1. 2
Athens *Olympicus* certantur *calles* se *fravalant*, *cur* 99. 2. a
Atossa uxor *Dari* *Hyllaspis* *adules* *victrix* cum *Hada*, *quis*
 est *Eilther*. 105. 2. c 109. 1. b
Attila rex *Hunnorum* qui *flagellum* *Dei*, *quis* 1. 2 *ip*: *torius*
 quibus obediendo devorabat imperium; sed tandem à Deo per
 feminam occisus est. 95. 1. 2
Auctor *libri* *primi* & *secundi* *Eilther* *quis*. 3. 1. 2 *auctor* *libri*
Tobis est *ipse* *Tobis*. 47. 1. 2 *libri* *Eilther* *Mardocheus*.
 122. 1. d
S. Audoanus agræ talis sibi visum dio amissus per S. *Veda-*
stium collis restituit. 50. 2. c
Aves *lucorum* primum vivens animal creatum à Deo. 43. 1. c
 que licet aves tabende à Latinis nominantur *passeres*. 49. 2. b
Augustinus *imper.* *frugalitas*. 105. 2. d
S. Augustinus aureum dogma de *senectute* & *pueritia*. 47. 2. a
ab Aule fe tempore etiam casum abducendum. 112. 2. c
Azarias quem fe vocat S. *Raphael* *angelus*, *quis*. 59. 2. 60.
 1. a varia eorum versiones. *ibid.* *azarias* fuit *Jesus* *Chris-*
tus & *Apolloni*. *ibid.* 1. c apud *Hebræos* fuit nomen ma-
 gnum, idemque *magnum* *regum*, *principum*, *pontifi-*
cum & c. 60. 1. d est nomen non tam proprium quàm *appel-*
latum. *ibid.* 2. b vere vero *Tobis* fuit *Azarias* *filius* *Ana-*
niæ. 3. c

B

B *littera* *subinde* *commutatur* *cum* *g*. 116. 1. b
Baaras *radix* à *Salomone* *olivaria* an habeat virtutem ex-
 pellendi *dæmonem*, & quomodo. 65. 1. b *alig* *mag*. 2.
 2 a varia de ea commenta. *ibid.*
Bago nomen commune *Persis* significans *cunctum*. 94. 1. b
Bagoas *nuncius* *non* *passivus* *Alexandri* *magnum*. 94. 1. c
Bacchus unde dicitur *thyrsigerus*. 100. 1. 2
Baptismus est professio *christianismi* & *legis* *evangelicæ*. 98. 2. a
Barbarorum omnium virtutum commune *auferri* *cum* *matre*,
filia, *forore* &c. 94. 2. a
Basileus a *bas* est *dominus* *regis*. 115. 1. a
S. Basilus *laudatus* *quod* *corruptos* *academias* *Atheniensis* *mo-*
res *devitavit*. 47. 2. b
Basilius *imp.* *ad* *Leonem* *filium* *insigne* *monitum*. 66. 2. c
 B. 2.

Memorabilium.

Eucharistia tanquam fusc ligatur diabolo ne ovis occidat. 116.1. a. mutat acrobos secundas in felis, luxuria Sc. L. motus. ibid. Eucharistia typus fuit conviviis ab Affonso militarium. 106.1. a. & seq. hanc fuisse puritatem & castitatem valde adhaerere. 2. b. in e. Citibus ut cibis apponitur. ibid. d. **eis Euphrates** usque ad Iudam omnes ferè geotes erant amulæ Judæorum. 15.1. c. hunc olim Deus dederat Iudæis limitem. ibid. d. **Eumachi** olim erant primi in Asia apud reges, imò eorum cubicularii de iocetorum conati. 94.1. b. 108.1. a. **Esaias** homo in Masochi. 117.1. a. 20. **Escendere** clivum iam quando dicitur iustitia. 19.1. c. **Esolum** urus I. rufum predictum à Tobia seniore. 75.1. b. **Et Nivens** ibid. d. quando hoc polius acciderit. 74.1. c. **Excitatus** Theodosii Imper. ab Angulo Raplaele Ravennam ductus Joannem tyrannum prodigavit. 19.1. b. **Exercitæ** cur emergunt colophis empingant, ridicula que simulacra e collo suspendant. 61.1. b. **Extrema coeli** que dicuntur. 13.1. a. extrema gaudi quomodo iustus occupat ostenditur in Holoine. 94.1. c. item in convivio Ailicri. 107.1. c. **Extricare** proprium est Angelorum, ut extricare demones. 61.1. a. **Exclusus** rex cur à iuas fortis Silas derivavit in parcos urbis Jerusalem. 15.1. b.

F

Fabrica templi per oovem annos intermissa, quando resumpta. 13.1. a. & seq. ea perficita est sub Dano: urbis verò Jerusalem ibi Amarae. 15.1. b. fabrica spiritalis meritorum in anima est quibus construitur. 18.1. a. Facies illius cui omnes res offensus erat cur velatur. 118.1. c. item rorum ad mortem damnaorum. ac hodie capite multandorum. ibid. a. a. **Fames** est levior ferro. 101.1. c. **Falsus** hominis quoque aliquando suffrag. 80.1. a. v. 50. v. 50. **Fabula** Thalamæcorum de piscatore mare de femina ac bove medians in adventu Messie. 45.1. b. item Poetarum de Titanibus. 101.1. b. & seq. hanc facta & ficta est ex historia gigantes Genesio sentio. ibid. 1. a. fabularum vocabula Hebræa cur fabulæ ad Interpretibus in linguam Græcam & Latinam transferantur in S. Scriptura. ibid. fabulæ: folio Salomonis. 101.1. b. ita Raabiorum de regina Valthi. 107.1. 1. 0. **Fili** vult ad displicentiam caligose oculorum. 50.1. a. & nominat un possit calligioni quo eo abundat. 61.1. b. un illud illam marit oculis Tobæ. 61.1. d. sed mystice est amarae tristitia que ex oculis mentis melle voluptatis in excitatione. 63.1. a. curavit Tobiam à caritate naturaliter. 62.1. a. **Feminarum** aliquos quim fit periculosus & perniciosus. 91.1. a. per feminas multi superbi occisi. 95.1. a. ipsi parthorpe convivia & virorum aspectum interdicebant. 107.1. c. femina formosa illic que nihil illecebrosum. ibid. 1. a. femina Judæe & Perice cur non iolite. 110.1. c. feminae sunt philocome. ibid. vides Moser. **Festus** dicitur pater Deus & siles. 104.1. 34.1. c. festum dari ignis cur misereatur Judæis. 41.1. b. festum Bizanz quod 1. & unde fit appellatur. 12.1. a. festum illud mystice agunt Sancti, quando. ibid. e. festa Perarum. 113.1. b. **Festis** porta urbis Jerusalem ab aric agalina quam circa cum exercebant fit dicta. 17.1. b. **Fidèles** zelosi pro salute animarum nullum laborem detrectent exemplo Christi. 12.1. b. fideles mali obveniunt nisi ex certa Deo preliciticia & voluntate. 50.1. d. quod est in angustis positum imitandum. 51.1. b. olim sepulchri matytæ panis imponebant, cur. 57.1. c. **Fili** provincie quibus dicuntur. 9.1. a. fili filii viva imago parentum. 10.1. a. quo pacto illos abijerent Judæi quos in sanguine filiorum susceperant. ibid. filiorum dicitur ac dedecus redonant in parentes. 66.1. c. filii sunt baculus in senectute parentum. 67.1. b. filii Titan qui. 101.1. b. quo Scriptura S. per nos intelligat. 101.1. b. **Florentius** pater S. Gregori Turon. simili modo fuit curatus quo Tobias senior. 69.1. a. **Flumina** ab exercitæ Xerxis fuisse siccata. 101.1. a. **Fons** draconis in arce Jerusalem cur sit dictus. 15.1. a. fons porte palem que. 15.1. a. 17.1. b. fons jansa Bethuliam in quo se lavit Judah adhuc extat. 9.1. a. fons de tollis analog. 2. 13.1. a. & seq. fons qui oculis terræ. 1. a. fons tollis mystice representat B. Virginem. 13.1. a. 2.

Fornicatio loci nominatim vetus ab Apostolis, gentibus ad Canaanem convertis. 17.1. c. **Forum** flatus solis in media civitate, cur. 112.1. c. **Fortitudo** est usque precipuis doctibus. 114.1. c. **S. Fructus** ipse glorie futuræ omni poena delibatur. 11.1. c. **Fructus** lex elemosine. 16.1. a. & seq. **Frugitas** primorum Christianorum in convivis. 12.1. c. **Item** primorum Petrarum, Cui & Augulli. 105.1. c. **Frumentum** & fabula atqueum inchoat bellum congreganda. 8.1. c. frumentaræ rei perfecti lani Romæ & alibi. 17.1. c. à Fratre siffigi datus est quam ab extero. 19.1. a. **frater** subditio ulgaratur pro marito. 120.1. b. **Fugere** sepe idem est quod celeriter abire. 91.1. b. **Fumus** cordis palca calliditum quomodo expulserit demonem. 61.1. b. aliquid phytice effatus quo fugabat demonem. 61.1. a. mystice est oratio nobis valori meritorum Christi subitua. 65.1. b. **Funes** quibus ligandus est diabolus. ibid.

G

G **Abra** Hebraice significat terram clivofam & montiosam. 10.1. a. **S. Gabriel** Archangelus hominum palca prætoris est. 55.1. c. **habraice** idem est quod fortitudo. 59.1. c. 96.1. d. fuit incarnationis Verbi omnia & cultioe B. Virginis deputatus. 96.1. a. **Gallia** superius quæ, & cur dicitur etiam Gallia gentium. 47.1. b. **Galli** olim sapientes suos vocabant Druidas. 16.1. a. **Gafar** dixit à gaza, item que est quod thesaurus. 8.1. a. **Gaudetibus** de Deo, novam gratiam, vires ac robur suggerit Deus. 14.1. c. **Gaudium** Domini accipitur & active & passive. ibid. & seq. **gaudium** spiritus vitalis & animales multiplicat, excitat & acuit. ibid. 1. d. **gaudis** sepe vicina sunt tritua. 94.1. c. 107.1. c. **gaudium** beatorum in celo representatur per scilum pharim. 111.1. b. **Genealogia** Tobie lenioris. 46.1. b. **gentium** regum quos. 18.1. b. in solidificatione urbis sacrabant gentes Iudæis patriarcha. 7.1. a. apud eisdem porte & muris sacri erant. ibid. gentes quomodo Manibus suis paratarent. 17.1. d. gentium matronarum caritatis exemplæ. 87.1. a. gentes tyrios dicebantur Baacho. 99.1. c. forte quasi divinatore utribus ad scrutanda occultata, & periculis. 113.1. b. **S. Germani** mire confiditæ in Deum exemplum. 14.1. c. **Germania** superior & inferior unde ita nominata. 47.1. b. **Gladis** mortificationis est alitibus dum orationi alii que pos virtutem altissis infirmum, cur. 121.1. a. **Gloria** in superbia nullis existit causa belli. 77.1. c. o quom punitur Arphaxad. 78.1. a. **Græci** olim vocabant suos sapientes Philoſophos. 16.1. a. **Grammatici** olim noncupabantur que literas veritate & obsecras poetarum sententias explicabant. 16.1. b. **Grego** porta urbis Jerusalem cur sic dicta. 17.1. b. hanc erat veluti Orientem. ibid. **S. Gregorius** Taronensis in fornix accepit quomodo patrem suum ægrum curare. 69.1. a. **Gregori** II. Pontificis Max. ad S. Germanum Patriarcham Constantin. eptola. 101.1. a. **Gula** quom fit improvisa. 95.1. a. & infania. 106.1. d. ordinare est hodierni usata. 107.1. c. **Grges** per annulum magnum faciens se invisibilem occidit Canthalem regem Sardonum. 107.1. b.

H

H **Alfida**, five Esther. idem est quod myrtus. 103.1. c. 109.1. c. videtur esse Atofa mater Xerxi. 109.1. d. cum Hereticis communicatio fugienda. 11.1. b. heretici sunt hircudines, cur. 50.1. c. **Hamda** magna arbor prima M. Ioseph. 11.1. b. **Hanans** cognatus Nebemæ cuiusque urbis Jerusalem constitutus. 53.1. a. **Hannans** patribus palati regni in monte Sion. ibid. **Harbona** eumachus Adiaei. 118.1. a. **Hebræi** in Bazy lone linguam hebraicam corruerunt. 4.1. b. 11.1. b. 34.1. c. eorum reditus in Jerusalem tunc hereticorum. 10.1. a. 11.1. b. nepteres quoslibet vocant filios. 14.1. a. tolla domum eorum erant plana. 35.1. a. que influentur fessum dati ignis. 41.1. b. quor annis habitavit in Aeg. pro. 17.1. b. accepto aliquo fign. 97.1. c. iohanne hanc curam plium **Cyprianus** sic. 9.1. a. penitium vocant humiliorum. 118.1. b. **Hebraica** literas quibus etiamnum utimur sive est Ebraica. 4.1. a. etiam iuncta que Hebraica sunt loco vocalium. ibid.

Index Rerum & Verborum

VOCVM HEBRÆARUM SYLLABUS.

Ad nam oculum quoniam fontem significat. 134. 1. b
Adamas vox diversimode scripta diversa significat. 60. 2. a
Adamas sicut est quod peccatum. 53. 1. d
Adamas a variis rad. varia significat. 60. 1. a
Corpus sonat idem quod vitidus. 101. 1. c
Chalar multa significat. 99. 1. a
Cherem sonat anathema, donum nempe ab infibus prophans avulsum ac Deo consecratum. 103. 1. a
Derec est avis libera, puta hirundo. 49. 1. b
Hora idem est quod conseri, laudare, celebrare. 163. 2. b
Jeter significat superesse, excellere, esse majorem. 7. 1. a
Jehova quod actum a rad. hava idem est quod conterens. 101. 1. a
K particula apud Hebræos diversimode sumitur. 15. 1. c
Keptorum nomina loci ita dicti a copia villarum & viculorum 11. 1. a
Menorah vocatur fercula que unicuique apponuntur sigillatim. 110. 1. a
Na, id est malum tam pravitatem & malitiam, quam tristitiam & afflictionem significat. 14. 2. a
Rajee, id est medicus, curator & salvator tuus. 54. 2. c
Rei herabce & Chaldaeæ est capur. 7. 1. a
Sachem sonat quod habitare. 54. 2. d
Sat est recipere, collare, accendere & progredere. 109. 2. c
Sephor idem est quod Rabbe. 16. 1. a
Sephorim vocabantur Justitios Doctores à *Sepher*, id est litterarum scriptura. ibid.
Tam idem est quod super, gaus, & metaphoricè sapientia. 11. 2. b
Tarabim dracones vel infans & terrifica monstra significat. 101. 2. b
Tyaa est tribulatio ac misera. 54. 1. a
Helens Primum sicut Troja cetera novam urbem condens vocavit cum Trojam. 9. 2. a
Hecolabid perauguratio Magi & Periarum reges, unde coniecta. 110. 1. b
Hicopolis Ægypti urbs sic dicta à culis solis. 36. 1. b
Heracles Imperator visio Cairoa Periarum rege Ighi ædem consuevit. 130. 2. d
Hexona aliquot que Judithæ nomina, & cum nomine virtutum imitationem ambire. 105. a. c. d. per Herundines denotantur garritu & turbonem. 49. a. b. cur dicuntur aves lætere. ibid. eorum turcus quæ becum, calidum & urens naturaliter execat. 101. 1. a pullitarum execat oculature chaloniam. ibid. intra de idem. ibid. mystice sunt adulatores, heretici ac demones. 50. 1. b. c. S. Hilaria mater S. Alivi martyris martyri efficitur. 109. a. d. S. Hilaria Claudi trionum & martyris uxor capta à Pagana habita emittit spiritum. ibid. Hispaniam Peru & Mexico urbes ubi induit nomina arborum Hispaniar. 9. 2. a olim clam orantur, gloriatur ad manus habuit ut hostes propellerent; & nunc etiam mulier quidam incidunt. 18. 1. d. apud Hispanos Mauritano admittuntur ad Magistratus. 43. 1. a
Historia Edith & N. humie quando conigerit. 4. 2. b. item Julioea Judith. 75. 1. b. & Itegg. & Litheris. 103. 1. b
Holocausta Julioea habetur tantum legitur à Judæis delectantur die mensis Adar. 131. 1. a
Holocausta, quis qualis in ac quantus. 79. 1. a. ejus cymon. ib. captus est amore Judith. 91. 1. b. amoribus ebrius ac vino munitur obstruuntur. 90. 1. c. fuit natone Persia. 95. 1. b. holocaustis nosse est gula, superbia, avaritia &c. 96. 1. b. est typos diaboli cuius caput B. Virgo contrivit. ibid.
Hollandi urbes vacua obident, quo pacto eas ita vallo cingant ut illis furturæ nequeat. 31. 2. c
Holocautum proprie sacrificium quo tota vitima cremabatur laici sumitur pro quolibet hostia. 17. 2. a
Hominis proprium est mente cærum contemplari, quæ infra se posita iani deipere. 61. 2. b. cum hominibus perversis non conuertendum. 58. 1. b. homini inter peccata undique confitendo ita ut nullus omnino sine peccato evadendi alius patet, quod agendum. 63. 2. b. hominis habitus quo ali quando adfatur. 80. 2. a. homo sibi ipsi apparet justus & candidus per Tobiam cæcum adambulavit. 69. 2. a. Honoris in Scriptura fere significat divitias. 99. 1. a. Honor parvibus debitus commendatur. 56. 1. b. honor hujus mundi papilioni comparatur. 115. 1. c. nunquam certam tenet viam. ibid.
Honoris Imp. cur sustulit ierum Judæorum crucem ligatam in conuoluntum Amari circumventum. 181. a. d.

Hortus in quo Adferus convivium suum intravit representat Ecclesiam. 106. 2. c
Humilitas superborum ac extalio humilium est argumentum Iheri Eitber. 103. 1. a. exaltator humilis Mardochæus, humilitator superbus Aman. 117. 1. a
Humores melancholicos que misantus, infringunt adulationem, & vexationem demonis. 61. 1. c
Hungari ab aratro profiliunt ad arma. 18. 1. a
Hymnum Regina calabræ, accinuntur Angeli B. Virginis Romæ. 115. 1. c
Hypereon infringit actionem & vexationem demonis. 61. 1. c

I Addo pontificalibus indutus occurrit Alex. Magno. 40. 1. b
 fuit pontifex sub Dario Codomanno & Alexandro. ibid.
 1. 2. S. Januarius qua ratione coronam martyrii adeptus fu. 48. 1. a. Idemque volentes fratres Judæos, vocabantur à Ammonitis, cur. 81. 1. a. 89. 2. a
Jecur picis calliosum in verè fugarit demonem ex domo Raguelis. 62. 1. a. & c. in peccet est ledes amoris & concupiscentie. 63. 2. a. Jeddah. vide Jadda.
J. juno armata oratio quim potens apud Deum. 17. 2. a
Jejunium in Dominica verat lex Christiana, cur. 34. 2. b. publicum & solenne est symbolum penitentia. 51. 1. a. est luna quo ligatur demon nec nobis nocet. 66. 1. a. solvit debetum sine. 70. 1. b. melius quam maris tuetur. 81. 2. c. etiam à Judæis & Turc observatur. 17. 2. a. jejunium unius semitæ unamquam sitavit excruciat à *Syris* tantum. 94. 2. c. jejunio Itheri fini decoret, populo liberatum à Ammono crucem comparavit. 114. 2. a. quantæ fuerit efficacit. 118. 1. b. jejunium vocant Hebræi humilitationem. 118. 1. b. Iremel nomem Angli interpretat magnitudo Dei. 44. 1. c. Jerusalem olim vocabatur & erat urbs sancta, cur. 16. 1. a. duodecim habebat portas, ad singulas mundi plagas quatuor, & quantum ille. 17. 1. a. & seqq. erat in fauo visus distributa. 17. 2. b. ad eam incolendam decima pars plebis delecta. 38. 1. b. de Jerusalem terrarum & cœlestis vaticinatus Tobias. 78. 1. a. b
Jesus Christus Filius Dei à Patre missus in carnem ut ecclesiam veterem libantem calcaret, & de in novam transformaret, &c. 18. 2. a. b. fuit ignis sanctiorum, & sapiens sapientium, ibid. nullum laborem aut periculum pro ecclesia & animarum salute detredavit. ibid. ipse fuit resurrectionis & ascensionis gloriosæ sustinuit crucem. 51. 1. c. post se, favos & mella gullavit. 54. 2. b. ipse est Azarias, id est adjuvor Dei. 62. 1. e. ipius figura vultu picis qui ad Tobiam de humis ascendit. 61. 2. a. 63. 2. a. item Tobias ipse patrem illuminavit. 69. 2. a. qualiter Christus ligavit diabolum. 65. 1. c. et omnes gentes & reges servierunt. 79. 1. c. infensus Eucharistiam representavit suis per Adferum in ditentem magnam illud convivium. 106. 2. a. & seqq. sed negare potest B. Virgini quasi matri sue. 115. 1. c. passionis eius dies fuerit dies pauperum. 133. 1. c. quo montes conciderunt. 128. 2. b. Jusu mel in ore, melos in mare, jubitus in corde. 139. 2. c. Jusu sibus Iosedeo populo & Babylone in Jerusalem reducitur dux in ecclesiasticus. 103. 2. c
Ignis pro flammam sectagians videtur vivere. 65. 1. a. præferi solent regibus & principibus Assyriorum. 80. 1. b. 91. 1. a
Immensus à tribuitur aliis que omnibus publicis, à rege Periarum Sacerdos dicitur, alii que amplius munitis concessa. 16. 2. b. Imperator secularis & cum calator quod officiat. 58. 1. a. Impersonem convertit in fugiendam. 58. 1. b. Implert ab ore ad os quod significat. 19. 1. b
Incarnatio Verbi fuit opus maximum divine potentie & fortitudinis. 96. 2. d
Incubi demones, qui, & an tales dentur. 63. 1. b
Indi Beathanes olim vocabatur suos sapientes gymnosophistas. 16. 2. a. Indorum reges etiam multas uxores habent. 120. 2. d. Indi orientalis quando à quomodo aperta fit Valde Game. 59. 1. a. indignatio indignantem non sinit quiescere. 116. 2. b. in infimo probabile est esse vermes corporales. 101. 2. d. cum Indolibus perversitque hominibus non conuertendum. 58. 1. b
Injustitiae multus judex & vindex est Deus. 115. 2. b
Insignia illius quem rex honorare voluisset, que. ibid. b. & seqq. Interpretes qui serpiunt in Libram Edith. 104. 2. a
Intricare proprium est demonum, ut extricare sanctorum angelorum. 61. 2. a. S. Joannis Eleemosynarius quo plura rogabat ob pbra à Deo recipiatur. 57. 1. b. ei in somnia apparet Eleemosyna habitus virgine. ibid.

S. Joan.

Memorabilium.

5. Joannes Evangelista in Apocalypsi sepe allude ad Iherosolymam. *Edz. 44.1. b. c. d. sui cultus B. Virginis. 96. 2. d. quomodo in ulumacoena Christi in eius pectore re- caberent.* 125. 2. b

7. Ab adibus vivens cur vocatur B. virg. 51. 1. a amici eius Eliphar, Baldad & Sophar. *Edz. 50. 2. d. in quibus fuerit similit. 51. 2. c. erat rex, & corona regia co- ronabatur.* 120. 1. a

10. Iosel primus prefatus abis Jerusalem reedificator. *38. 2. b. Jonathan pater Jeddooz.* 40. 1. b

10. Iosel hodie vocatur Japha. *Turcis, Zapha.* 79. 2. d

10. Iosel dicit frater senior Ediz. 3. 1. b hanc pontifici in Baby- lone mortuo successit filius Josis. *ibid.*

10. Ioselphus a Constantino Magistro comes creatus quod Scyro- poli inter Arrianos solus orthodoxus esset. *47. 2. b*

12. Ira non sinit unquam quiescere donec vindictam sumat. *116. 2. b*

12. Ierico uroris rubrae Titianum seniorum. *51. 2. a*

12. Ihuus propheta quo anno videtur visosum illum augustinus S. Trinitatis. *46. 2. a*

12. Iherl ponitur pro Juda & Benjamin, aliis pro decem tribu- bus quae a Juda & Benjamin schisma fecerunt. a. 1. b. his dis- persis Iherusalem nonemur in Juda. *ibid. 102. d. Hie- rodem est quod dicitur Deus, vel domus Dei. 59. 1. b*

12. Iherusalem voces accipiunt a Graecis. *116. 2. a*

12. Iherusalem quae particula, & quid significet. *76. 1. c*

12. Iherusalem patris & patronus S. Raphael archangelus. *59. 2. a*

12. Iherusalem Syria pars vel appendix. 2. 2. 1. b. eius clima est ca- lidum & siccum, ita ut incola vivat in tectis trigidum ac in capite. *35. 2. a*

12. Iherusalem remanens in Babylone constitit. *Cyruis velle gades* *Jarvis reuocatus in Jerusalem. 7. 1. d. quo anni tempore discerneret & Babylone. 10. 1. c. cur pedit templi fundamen- tum fuerit. 12. 2. a. noluit cum Samaritanis tabernaculo, cur? 11. 2. b. cur non accitaret Samaritanas apud Cyrum sua faciem quod fabricari templi impedirent. 12. 2. b. hoc & Babylone liberi, mantere tamen Cyro & Persis ve- rigales. *ibid. 2. c. 16. 2. b. cur vocarent suos Doctores Joannem. 16. 1. c. veterum cum gentilibus amicium iniri- & contum. 19. 1. b. iherusalem flos & speciosus uxoribus alienigenis. & c. et in natis proles, ut Deo & legi obsequerentur. 20. 2. a. corum matrimonium cum alienigenis an sint vitia. 21. 1. 2. a. una manus operante, altera gladium tenet. 22. 1. d. crebro totum corpus abluantur, imò veles & lectos. *ibid.* apud eos frequens fuit usura centesima. 29. 2. 2. prohibetur lagere & flere in festo Nicanem. 32. 2. b. decimas sollempni non solum agrorum, sed & laborum & operum suorum. 38. 1. 2. scribentibus olim exade suos annales & diaria. 40. 2. c. quomodo reciter occupavitare eversis auti fuerit restitue Holoferni. 81. 1. b. numerus turbis majoribus loco tempore habebant synagogam. 84. 2. c. quomodo solebat sequantur. 87. 2. 2. sum abobterant in conspectu gentium. 91. 1. a. quam efficit puritate corporalis amantes. 94. 2. a. uterque mensibus lunariibus, non solaribus. 121. 1. a. etiamnum decemtertia die mensis Adar legunt historiam Esther. *ibid.* prae fessorum suorum solebat sequantur. 122. 1. d. & clamores precibus miferet. *ibid.* & solaria condendit. 123. 2. b**

12. Iudicia porta Iherosolymae, quae, & quare ita vocetur. 17. 1. b. eadem vocabatur uxor, cur? *ibid.*

12. Iudicibus olim, ut etiamnum, adsumebatur Affessor juris Equumque peritus. *ibid.*

12. Iudicium Deus cupit erit omnibus ad quibus hostis. 13. 1. 2

12. Iudici extremi dies erit dies fortium. 121. 1. d

12. Iudici quod significet myrius. 2. ipsa vincens Holofernum repraesentat dum Virginem vincens d. Holofernum. 71. 1. b. quando contigit eius historia. *ibid. 1. c. & seqq. quatuor fuerit femina, quatuorque clogis celebrata a SS. Petrus. 76. 2. a. vocis Iudithi etymon. 56. 1. b. eius genealogia. 89. 2. a. ex qua tribu oriunda. *ibid.* b. silentium amat & solitudinem. *ibid.* c. d. carmen symonis & iulio domat. *ibid.* 2. a. iuxta tyrum B. Virginis. d. praesentem suum secretum ecclae. 83. 2. b. arma eius spiritualia quibus obtinuit Holofer- num. *ibid.* 5. f. et tribu Simon. 89. 1. b. laudat zelum Simonis in vindicando Danz suo pro, non modum. *ibid.* c. an licite poterit Holofernum illuc ad suum amorem. *ibid.* 2. non est in factio suo libidinis accusanda. *ibid.* novo & insulso more callitatem suam & vitam civium suorum de- cidit & emando. 90. 2. c. cur suum animum deculerit.*

91. 2. a. an fuisse mentis impatiens Holoferni. *ibid.* b. ambiguitate verborum illud Holoferni. 93. 1. a. quomodo excusatur a mendacio. 93. 2. b. 19. 1. a. quam potens fuerit eius peroratio coram Holoferno. 93. 2. b. quae fisco periret copiam egrediendi ad orationem quando cum quo vellit. 94. 1. a. Holofernum obtinuit. 95. 1. b. b. eius elogia. *ibid.* 96. 1. a. fuit discipula ab Angelo ad tantum sa- crum perpetrandum. *ibid.* 2. c. & seqq. dicit fortitudi- nis suae & velle adiciere D. O. 97. 1. a. fuit umbra ac typus B. Virginis. 96. 1. b. 95. 1. b. eius prudencia & fo- lertia illustra. 98. 1. c. quae causas quam eximia. 99. 2. b. quae prophetae & scripturis sacris scripturae. 100. 2. b. quibus habetur sancta, eius festum Aetioptica ecclesia cele- bratur quarta die mensis Iulii. *ibid.* c.

12. Judithae nomen & cum nomine virtutis imitationem ambue- re molit Holoferni & reginae. 101. 2. b. quomodo adorare Holofernum. 111. 2. c

12. Juditha Augusta Ludovici Pii Imper. uxor monachum ipsa sibi velum imponit. 101. 2. b

12. Juditha Caroli Calvi Francorum regis nuptii Anglorum regi. 101. 2. b

12. Juditha regina Poloniae, comitis Bolslai regis. 101. 2. c

12. Juditha regina Hungariae, Imper. Imp. r. n. n. regno pulsa. 101. 2. c

12. Juditha uxor Hermannii Comitis. 101. 2. c

12. Juditha Saxoniae Ducis filia. 101. 2. c

12. Juditha famula S. Elisabethae miraculis clara. 101. 2. c

12. Juditha Parthena quando & quomodo dicitur extremum obierit. 101. 2. d

12. Juramentum Iudeorum valde arduum de abdicandis uxori- bus & proliis alienigenis. 10. 2. a

12. Iustus in alycibus Deo gratias agunt: necessitate probantur. 10. 2. d. a. b. c. eorum oratio gloriis est caeli. 11. 2. a. agunt dies non nisi certis diei praesentibus & voluntate ad cum veli vici purgandum, vel in virtute perficiendum. 16. 1. d

12. Justina quomodo a modum fuit animum alliciensum fere- rat. 13. 2. b. S. Iulianus sepe dicitur corpus S. Laurentii martyrum adeptus est. 49. 1. b. Justina locum cedendo ele- mentis, cum in se commutat. 19. 2. c. Jutta. Vide Juditha.

K

K. Epherim nomen loci ita dicti a copia villarum. 31. 1. a

K. i. particula apud Hebraeos diversimode sumitur. 19. 1. c

Ku Persice idem est quod princeps. 7. 2. a

L

L. Abor à Cyro rege Persarum commendatus. 7. 2. a

Lacedaemones licet iusti noluerant adorare Xerxem, cur? 111. 1. c. Lactandum in solo Deo. 119. 2. c. & seq.

Latria facit hilares, magnanimos & ceteros. 24. 2. c

Lampades accendit sive praesentibus regi. 80. 1. b. & seq.

Latina lingua à Gotho cum Gothica commissa peperit Hispanicam, Italicam, Francicam. 111. 1. b

Lectio Sac. Scripturae est sanis d. ligandum d. memorem ne no- bis nocent. 66. 1. b. lectio fieri solebat post conuivium. 84. 2. b

per Leonem theonum Salomonis filii patens quoniam mystice in- telligantur. 96. 2. d. ad Leonem potius quam ad Leonem dantes operaverunt virgines. 105. 2. b

Leontis celebrant magnificentiam & beneficentiam Dei recen- sendo omnia, quae Deus pro Hebraeis gessit in Aegypto & Chanaan. 36. 2. a. b. & seqq. terram possidere non poterant, sed tantum ex ea fructum decimas accipere. 37. 2. a. dabant decimas decimarum sacerdotibus. 38. 2. a

Lex Christiana vetas legis dicitur Dominica, cur? 34. 1. b. lex dicitur a ligando; & quomodo liget dominem. 65. 2. b

legis Persarum ne quis non vocatus interius atrium regis ingrediatur, causa. 114. 1. b

Libet primus Ediz & Nchemie fuit protocononicus, cur? a

Tobit vero, Ellazar, Judith, & Machabaeorum deuterocono- nicus. *ibid.* tertius & quartus Ediz fuit apocryphi. 34. 1. b

1. a. a. liber Nchemie cur dicitur secundus Ediz. *ibid.* primi Ediz auctor est Ediz; secundi Nchemias. 31. 2. a

liber quartus Ediz à malis SS. Patribus solande cetera- tur quasi canonicus. 3. 2. d. 44. 1. b. nihilominus est apocryphus. 1. c. liber primus Ediz continet liberationem Judaeorum à Babylone per Cyrum; Nchemie reedificatio- nem Jerusalem. 4. 2. b. liber tertius Ediz majoris est auctoritas quam historiae Livii, Salustii &c. 4. 1. d

Index Rerum & Verborum

cur aliqui cum affranctis canonicum tertii ordinis. 44. 1. d
 de quarto plus est difficultatis, varaque contra eius aucto-
 ritatem in obsequium. 44. 1. b & seqq. non est Thalmu-
 dicitur. 44. 1. d cur etiam in sua videtur concedenda auctori-
 tate. 44. 1. c fuit scriptura ante Apocalypsim S. Joannis qui
 ad eum abdidit. ibid. 1. c quisque fuit auctor, incertum.
 2. a fuit scriptus in captivitate babilonica. 44. 1. b
Liber Tobie licet olim habitus sit ab aliquibus Patribus pro
 non canonico, iam tamen est canonicus. 45. 1. a eius argu-
 mentum. ibid. b est historia, non comedia, chaldaice scri-
 pta. ibid. c. 1. a b idque in Assyria. 2. a b quis sit eius au-
 ctor. ibid. 2. b 47. 1. a quoniam in hunc scriptoriorum. 45. 1. a
Liber Judith est canonicus, chaldaice scriptus. 75. 1. a eius
 argumentum & partes. ibid. b
Libri Esther argumentum & auctor. 107. 1. a b ultima libri
 scriptura capta fuit Scriptura canonica. 113. 1. b
Liberalitas Nicheim in civis fuit. 100. 1. b & Tobie senioris.
 48. 1. c
 in liberatione Judaeorum facta per Cyrum significata fuit li-
 beratio humani generis per Christum. 1. 2. a & liberatio
 Christianorum ab Ethnicis opprefforum; item animae fi-
 delis. b
Libidinosi sponsi Saræ puniti. 54. 1. a idque propter effranem
 libidinem. 63. 1. c libidinosum designabant veteres pingu-
 endo mulum vel mulam. ibid. 1. a libidinosus miles
 fulgure liberatur. 64. 1. a
Libro non ardet, abundans peccata. 13. 1. d quantum gra-
 vaturus esset Perfas & Assyrios. 94. c molitum habere
 tur sine gula. 107. 1. c est infansibilis zoque ac fatidiosa
 & curiosa. 110. 1. a
Librari apud Perfas qui? 110. 1. d
Lignum olei varic à variis interpretatum. 35. 1. a
Litterae puritatis & virginis sunt symbolum. 506. 1. b
cx Linguae Hebraeae cum Chaldaea committitur orra est lingua
 Syro-hebraea, vel Chaldaeo-Hebraea. 11. 1. b lingua La-
 tina cum Gothica commissa peperit Hispanicam, Italicam,
 Francicam. ibid.
Litaneae in libro Judith adfuerunt. 83. 1. b
Litterae & decreta regum Persarum erant olim irrevocabilia.
 119. 1. b Litterae hebraicae best & mem sunt labialis, adeo-
 que saepe una pro alia substituntur. 15. 1. a
Locus quarti Ephrae cap. v. 31. de animabus sanctorum in
 promptuariis deiventis donec implentur numerus electio-
 rum, explicatur. 47. 1. a in tempore 6. v. 49. ubi dicitur
 Deus die quinto generos manus concessisse datas animas
 etc. ibid. 1. c & seq. item caput 7. etc. 43. 1. d & seqq.
Lucius pilicus quis? 61. 1. b
S. Ludovicus bis movit in terram sanctam, ibique mortuus fi-
 lit ac postea quae dederit monuit. 111. 1. d
Ludovicus Pius Imp. Caroli Magni filius & successor. 103. 1. b
Indus duboli est fulcrae & chora. 54. 1. a
Lunatio una, sive unus per Zodiacum curfus, unum consti-
 tuat mensam apud Hebraeos. 11. 1. b
S. Lupus quod responderit Antile dicens se esse flagellum
 Dei. 93. 1. a Luchridogona, quod fuit uxor difficultior fit
 ad opus conjugale, vocatur ancilla. 107. 1. c
Lux laetiae symbolum est & cauis. 18. 1. c
Luxuria spiritus nobilitatis, idcirco robur & virtus effren-
 dit & cauitur. 99. 1. a Vide *Ludo*.
Luxuriosus veteres designabant pinguedo mulam vel mu-
 lam. 63. 1. a Iymachus reus Miconditi ob sitim & hosti-
 bus tradidit, hautilque aqua quod exclamavit. 86. 1. a

M

S. Macario Romano Raphael Angelus specie viatoris sic
 ducem obviit. 19. 1. b
Magi qua ratione per certas herbas & signa maleficis nocent
 pugna & bellis. 62. 1. a
Magnanimitas Nicheim. 31. 1. b c & Esther in accusando
 Amanem praesentem. 116. 1. b
Mahabai p-eficus equorum quid Hannibali Romanis pere-
 gredanti imponeret. 98. 1. b
Maestas regia mire preclite accedentes ad cam. 130. 1. a
S. Malachia Hibernia Episcopus memorabile exemplum. 47. 1.
 d in quo fuerit amulor Tobie senioris. 48. 1. a
Maledicta & maledicta etiam ab inimicis amici patienter se-
 recita. 51. 1. a multum cruciatus domoioz ab ancillis ob-
 pecca. 14. 1. a b
Malam diversimode sumitur. 54. 1. a malam in auctorem
 secidit, probatur exemplis. 116. 1. b 118. 1. b

Manafes idem est quod obliuio. 105. 1. a
Manafes quidam, de quo in libro Tobie graeca narrat
 quod ab impio Aman fuerit in discrimen vitae con-
 ceptus, quis? 73. 1. c
sub Manafes regis Juda an congerita historia Judith. 75. 1. b
Manafes maritus Judith, quis? 87. 1. b
Mandacatio est actio vitae qua cibitas ea ore in stomaculum
 traicitur. 71. 1. a
Mandata Nabuchodonosoris Holoferoi data. 79. 1. c
Manus aliquando significat favorem & cooperationem. 16. 1. b
 manu juncta manus solent dari fides mutua. 18. 1. b sym-
 bolum est opis & auxilii, item directionis & protectionis.
 15. 1. c manus multae iunctae illico opus ingens perficiunt.
 31. 1. c in manibus periculum esse; quid fit? 118. 1. a
Mardocheus tyrimon. 108. 1. a ex qua tribu & stirpe oriundus.
 108. 1. b eius aras & curum. 109. 1. b quibus de causis no-
 fuerit adorare Aman. 111. 1. a & seqq. an possit fieri hic diffi-
 mulare. ibid. 1. a magna quis constantia & fiducia in Deum.
 117. 1. b pritis vilis & abjectus, post factus est regi familia-
 ris & palatinus. 117. 1. b 119. 1. a cur Deus cum voluerit
 evchi ad tantam dignitatem. 120. 1. b est aucte libri
 Esther. 121. 1. d fuit vicarius regis. 122. 1. a somnum quod
 somnavit fuit ipsi Deo immunitum. ibid. 1. a cur applica-
 tio est rerum evenit ac Dei assistentia cognovit.
 116. 1. a
S. Maria mater Dei monuit Masam virginem ut à Judis & Jo-
 sepho Judis vincem diabolum figurat
 fuit Judis vincem diabolum figurat
 mouerunt artemon phalangem prostravit & indies pro-
 fressit: est virgo & Mater Dei, atque una trino cognom-
 ino gaudet. ibid. 1. c eius forma intus exstitit ad
 callitatem. ibid. Mariae vocabulum, patrocinium & exem-
 plum timentis daemones. ibid. d clausa in cubiculo piumis
 obsecrans Deum pro mundi reconciliatione meruit Angeli
 pacis parasympbum excipere. ibid. 1. a figurat fuit
 per rhorum salomonem. 19. 1. d quale fit nomen Mariae.
 97. 1. b Maria est decus, gloria & exultatio non tantum
 Israelitam, sed totius mundi. 97. 1. c Constantinosopolim
 à tyranni Saracorum oblatione liberavit. 100. 1. a sed
 maxime quasi vera Judith defendit Bethuliam. ibid. b
 B omnes virgines, cum ipsa fit virgo virginum, quasi client-
 tes suos protegit. ibid. est vera Esther que libalibus suis
 protegit peccatores & afflictos ad se confugientes. 109. 1. d
 est hilaritas Sanctorum. ibid. fuit Esther in Adsumptione
 sua & coronazione. ibid. nem in pulchritudine, mo-
 destia, vercundia, etc. 110. 1. c est virga aurea per
 quam Deus roni humano generi offensas reconciliatus est.
 115. 1. b illi quasi mater fuit Christus nisi negare possit.
 ibid. c est quasi stella Jacob radius suis universum mun-
 dum illuminans. 120. 1. a est fons solis. 124. 1. a b est
 vera Esther que Adfuerunt, id est, Deum iratum cum dae-
 bus ancillis adit. 120. 1. c
Macchianis quomodo ad imperium & thorum S. Pulchreze fo-
 rore Thiodosi pervenerit. 49. 1. a
S. Maria Magdalena quomodo Christi ad mentem accumben-
 tis pedes retro illos lavare potuerit. 105. 1. b
SS. Marius & Martha quo pacto martyrii coronam adepti
 sint. 48. 1. a
Martyres quod excitarit ad tormenta omnia fullinosa &
 concommenda. 61. 1. c
Martyrium sine sanguine est triplex. 48. 1. c
Matrimonium Judaeorum cum alienigenis an sit irrita.
 57. 1. a ea dissolvit Ecclesia, cur? ibid. cur non sint dif-
 ferenda usque ad atatem virilem. 47. 1. d matrimonium bo-
 na sunt tria, & quis sint. 63. 1. b matrimonium Esther cum
 Assuero an licitum. 110. 1. a
Mauri apud Hispanos non admittuntur ad magistratus. 47. 1. a
Media, sive regnum Medorum hebraice est madai. 35. 1. a
Medicatio crucis & passiois Christi est fume quo ligatus de-
 men ne nobis noceret. 61. 1. c
Medicis hebraice idem est quod plentudo. 66. 1. a
Nem littera hebraica saepe substituitur pro berb, & contra-
 15. 1. a
Memnon conditor urbis Susan. 105. 1. a
in Memfa veteres ferios & sapientes miltabant sermones, ac
 fabricatai thesauri. ibid. 1. d
Mentium hebraeorum ordo & nomina. 111. 1. b
Mentium bonarum est vitare culpam ubi non est. 111. 1. d
mens que inter peccata sua constringitur ut sine peccato
 evadere nequeat, quod facere debet. 62. 1. b
Mir-

Index Rerum & Verborum.

Mercus operaria flatus danda. 67.3
 Meritum ajunt per damonem incubum esse progenium 63.1
 1. b
 Mesomorphides Peris est fil. 116.1.2
 Metellus Macedonicus quam fuerit secreti sui tenax. 70.1.2
 Merus iustus Tobias senioris de bono factivo, & Sanchu-
 li de pane filii divinitus oblati. 51.1.2
 S. Michael precibus oblationibus fidelium preest. 51.1.2
 nomen Michael sonat idem quod *quasi deus*. 59.2.2
 erat protector synagoga, ut nunc Ecclesie. 96.1.2
 Mons Dei coram & edificans sunt hominum superbie & va-
 nate. 88.1.2
 Mifericordie tunc spiritus quibus corporalis opera. 48.2.2
 hanc cupit Deus intelligi omnibus actionibus nostris. 53.2.2
 quam filii homini necessaria. 70.1.2
 Mihran ut Perlica solem significat. 90.1.2
 ut Doum colebant Periz. 113.1.2
 est facia bysina gemmis
 & bracteis auris tremulique collucens. 90.1.2
 Mihri dicitur si Mihr, id est, major. 71.2
 Michri dicitur geymon & significatio. 81.2
 Moabitae ficari non poterant introire in Ecclesiam Dei. 43.1.2
 ita neque in ceterum populi Israel, nisi cum dispensatio-
 ne. 98.2.2
 Modestia Judith deservit Holoferne. 97.1.2
 Monachus quem saepe nigellus puer ab oratione abducebat
 virga S. Benedicti percussus, deinceps in oratione mansit
 immobilis. 65.2.2
 S. Monica ab ancilla vocata meribubula valde fuit afflicta. 56.
 1. b
 monachae uxores ut in matrimonio ancillae existimas. 67.2.2
 Motira duodecim Tobias parit ad filium. 66.1.2
 & aliorum
 Sacrorum mortuorum ad filios & posteros. Ibid. b item
 Basilii Imp. ad Leonem filium. 66.2.2
 & Ragaclis ad Sa-
 ram filium. 67.2.2
 b moesta D. Heron ad vltiam. 87.1.2
 in Montibus praeputis unius valet decem hostibus resistere.
 81.1.2
 montes car. Christus ascendit. 128.2.2
 Mori in senectute bona, prospera ac pacifica extremam ha-
 bitare vitam bonam. 74.1.2
 Mortuii subinde divinant. 73.1.2
 Mori omni loco extirpanda. 64.2.2
 Mortificationis gladius adducendus dum orationis praedica-
 tionis illaque plus operibus insistitur. 112.2.2
 Malacitas vel Tameanus coram Carolo V. humi fedens
 mandavit. 94.2.2
 Mulier in caput ad petulantem damone, incredibili laudine
 vixit per S. Bernartum liberata exemplum. 63.2.2
 mulierum aspectus quam fil periculosus & perniciosus. 97.2.2
 mulieres Perlica fuit ceteris pulchriores. 107.1.2
 vide
 Femina.
 Mulus, licet sterilis, tamen ardet libidine. 63.2.2
 mulorum
 aliud genus in Cappadocia & Syria quod parit & procreat.
 Ibid.
 In Mundo vivit Sancti sui in exilio. 73.1.2
 mundana quam
 sua insubstantia & vana. 118.2.2
 mundi fallacia. Ibid. in
 mundipulla re laudandum. 125.2.2
 Muri civitatis olim gentilibus granio sacri. 17.1.2
 muri urbis
 Jerusalem quanto tempore spacio fuerint reedificati. 31.
 2. b
 quando & quoribus dedicati. 40.2.2
 Mutam virginem quid monerit B. Virgo. 54.2.2
 Myream eil myream, etiam si inez urticae. 47.1.2
 709.1.2
 est herbarum pulcherrima. Ibid. est symbolum laetitie &
 hilaritatis. Ibid.

N

Nabo erit nomen idoli Chaldaeorum. 77.1.2
 Nabocho-
 donosor nomen est Babilionum sive Chaldaeum. 77.1.2
 & comense fuit regibus Chaldaeorum. 77.1.2
 quid signifi-
 casset hebraice. Ibid.
 Nabochoodonosor qui misit Holofernem, quibus. 76.1.2
 77.1.2
 & seq. videt ut gente & origine fuisse Babiloniam. Ibid. 2. d
 vocatur Assyrius ut distinguitur ab altero. 77.1.2
 vincit
 Arphaxad & victoria tumet. Ibid. non fuit Xerxes. 2. b
 ejus mandata Holoferni data. 79.1.2
 quantum fuerit ejus
 terror. 80.1.2
 Deo ac divinitus bellum indicis a typhoe
 vultu haberi & coli ut Deus. Ibid. 2. b
 sed falso. 83.2.2
 b vultu solus ut Deus col. 112.1.2
 Nabuchodonosor magnus ille Chaldaeorum quando se fecerat
 Monarchum. 74.2.2
 non est hic qui misit Holofernem cum
 exercitu. 75.2.2
 quo fensa dicitur Babilonem condidisse.
 77.2.2
 voluit adorari in statua ut Deus. 111.1.2

Nabuzai, tem. li servi, qui & qualis fuerit. 50.1.2
 Necelitas proat justum. 90.1.2
 Nehemia quinam synchori & coevi fuerint tam et Prophe-
 tas quam Philoophus. Sec. 4.2.2
 cur multi purantur Ne-
 bemiaam Ebrae focum esse alium ab eo qui est auctor libri
 secundi Ebrae. 9.2.2
 13.2.2
 verius est fuisse conditor. 22.
 2.2
 quis hic & qualis fuerit. Ibid. 1. b
 fuit pincerna Artaxerxi.
 1.2
 typus Christi. 2.2.2
 ter Babilonem vel Per-
 siliam adit, ter in Jerusalem redit, licet grandis &
 senex, tam sine ingenio labore & solo recitavit. 22.2.2
 est auctor libri secundi Ebrae. Ibid. 1. b
 fuit eribus Levi-
 tid. cur Artaxerxi fuerit tam charus. 24.2.2
 Doum orat
 ut regem filii benevolens & postulationis sue annuentem
 reddat. 26.1.2
 item eo prenam impetientibus & in culpa
 persistentibus condonat. 28.1.2
 ejus in patiendo lentis
 & in animando constanti. Ibid. d
 cur noluerit acci-
 pere annum a civibus Ierolimymis quibus praerat.
 30.1.2
 ab Artaxerxi fuit constitutus dux Jerusalem per
 annos duodecim. Ibid. b
 ejus continentia, charitas in Ier-
 limalitatis in civis fuit. Ibid. 2. b
 non manifeste duodecim
 annis in Jerusalem. Ibid. a
 magnus & magnificus fuit dux.
 2.2
 b
 erimantur cum quoque de vestu regni facere. 31.2.
 2. b
 ejus magnanimitas. Ibid. c
 quo pacto Doum erat ut
 inimicos suos colligeret. 31.2.2
 a
 postur vultu Iaddo
 posticum. 40.2.2
 vidit cum puerum feli non posticum.
 2.2
 non vidit Darium Codomanum. 40.2.2
 et Nephthali ubi per prognati fuerit plures Christi discipuli &
 Apolloli. 47.1.2
 in Graco vocatus Thebe, etique pa-
 tria Tobis & Elia. Ibid.
 S. Nicomedei sepelidum corpus S. Felice Maa. coronam
 martyrii adeptus est. 69.1.2
 Niveae mancipium Affricorum. 73.1.2
 ejus quidam praedi-
 catur a Tobia. 2.2
 fargius fuit vltaria. 101.1.2
 congerit excidium ejus de quo Tobias. 74.2.2
 erat vicia Ba-
 bylon.
 Nivivite licet poenitentes, tamen excidium non evaserunt,
 cur. 73.1.2
 Nitetere blasphemiam dicebat Anglum Raphaelem fuisse
 mentium. 59.2.2
 Noada pseudo prophetia subornata a Sanabailar contra Ne-
 bemiaam. 101.1.2
 Noscere olim regibus accusatum. 101.1.2
 Nomina fura quasi omnia rei marum, virtutum aut proprie-
 tatem aliquid praesentem aut futuram significat. 8.2.2
 nomina monum. Hebraeorum. 21.2.2
 Nota caput sequitur quibus veris & falsis qui in Amari. 116.2.2
 Nubes in Script. vocatur latibulum & quasi velamentum Dei.
 60.1.2
 per nubem Dem passim apparbat Moylis, &
 Raphael Angelus Tobis. Ibid.
 Numerus omnium filiorum Israel qui cum Jesu & Zerobabel
 in Jerusalem roborantur. 26.2.2
 Nuptiae sic peragantur ut Deus non offendantur. 67.1.2
 2.2
 nup-
 tiarum die ac nocte conjuges foibetari studeant. ib.

O

Obedientia rara Eltharis regio & imperatrix. 110.2.2
 & seq.
 Objectiones variae contra auctoritatem libri quarti Ebrae. 43.
 1. b
 & seq.
 Ocellus nil atrocius accidit quam firi. 84.2.2
 Ocellitres mentientes acciperunt a Deo domos, sed non
 propter mendaciam. 84.2.2
 Oculis benignis & favoris signum est & symbolum. 14.2.2
 oculis quomodo Deo Scriptura sacra introitur. Ibid.
 oculorum caliginem dispellendam. valde cum cum mel-
 ler item fel & iterum frigidum. 50.1.2
 Oeconomia in aula regis prima dignitas. 48.1.2
 per Olem
 benedictum sancti Anathoei olim expellentes damo-
 nes. 64.1.2
 Olympiades quo tempore inciperent. 6.1.2
 Onocampus in tribu Benjamin vulgo valis arificum di-
 ctus. 31.1.2
 Opera Dei sunt misericordiae, vera & iusta. 51.
 2.2
 a
 va revereat honorificum est & celare periculolum. 70.
 2.2
 b
 operum bonorum tria genera. Ibid. d
 Operarius mercis
 statim tribuenda. 57.2.2
 Orantes qui de caelis solent fo-
 laria concedere. 128.2.2
 Oratio armata plurimo quam
 potest a Deo col. 112.1.2
 orationi aliusque plus operibus
 dum instituit, altera manu gladius mortificandi non tenen-
 dum. 8.2.2
 oratio iusti calli est coeli. 51.1.2
 orationi
 fructus. 54.1.2
 ac oratione demon abducit monachum. 67.
 2.2
 oratio est fatus quo ligatur de mon se nobis vocat.
 66.2.2

Index Rerum & Verborum

66.1.2 oratio nostra siquid potest apud Patrem, cur. 69.
 2.1.1 solvit debitorum D. 0. 70.1.2 debet armari duabus aliis
 elemosinis & c. punit. ib. c. orationis & poenitentia
 publica vis a. usus. 81.2.2 longius vulnerat quam signa
 t. c. oratio Iudithi Hierocrem profuit. 88.1.2 oratio
 in consilium obtulit decet armari poenitentia, labore
 & mortificatione carnis. 89.2.2 oratio Eiltheris & Mar-
 dolai: quante efficitur. 118.2.2
 Oratio in docendo servanda. 162.2.2
 Oratorum denotat, cur. 19.1.2 ab ore usque ad os im-
 pleri quid sit. ibid.
 Oratorum mulierum viris est periculosa & perniciose. 91.2.2
 a ornatus mulieres sunt studiose. 110.1.2 ornatus illius
 quem rex honorare voluisset, qualis. 116.2.2
 Orum mos quatuor dicitur ab Ecclesiis. 97.1.2
 Orum significat spem & fiduciam. 69.2.2
 Oryzaes idem est quod acer Mars. 12.1.2
 Ovis princeps Bethulie quomodo vocetur princeps Juda.
 84.1.2

P

Palchae fuit mafia carycaum seu fictum aridarum. 91.1.2
 Papes sepulchris olim inpositi solentur, cur. 57.2.2. ii in
 Hispania etiamnum occurrunt in sepulchra. 58.2.2 olim
 per panem benedictum Sancti dextone liberabant encru-
 mentos. 61.1.2
 Pannus Menstruax quis & qualis. 119.2.2
 Parelus est quasi alter iol. 124.1.2 125.2.2
 Parantidrius more veteri secundo epulas ad sepulchra
 martyrum solentur, cur. 57.2.2 58.1.2
 Patentes qui filios Deum emere docuerunt. 48.1.2 parentes
 sunt honorandi. 66.1.2 quales filios educare debeant. 63.
 2.2 c. parentum laus & honor. et filiorum. 66.2.2 optant
 filios post se relinquere, quare. 67.2.2
 Parisus est marmor candidum ex Insula Paro. 105.2.2
 Parthenium quale nomen. 101.1.2
 S. Paulus Apostolus fuit Araxius. 60.1.2
 Paterpatria iemina convariata & virorum aspectum interdi-
 cunt. 107.1.2
 Passer fabrice pro qualibet ave ponitur. 49.2.2
 Passiones Christi ierua medicatio est sumis quo ligetur demon
 ne nobis nocat. 46.1.2
 Passio animi per sympathiam redundat in corpus. 51.2.2
 Patrores seduli curant salutem Ecclesie & animarum exem-
 plo Christi & Nehemie. 22.2.2
 Patientia exempla duo (iuxta Tobias & Job. 50.1.2 patientia
 actus heroicus est in adversis Deo gratias agere. ibid. 1.2
 ejus premium est & coronis ut novam passionem provocet.
 51.2.2 patientiam probat tentatio & tribulatio. 70.1.2
 Paoli Faggi Luthoran error, dicens liberum Tobie non esse
 verum historiam. 45.1.2
 In Pavimento prandiant & cenabant Persae. 105.2.2
 Pauperes quomodo javandi. 162.2.2 in pauperes qua con-
 ferantur non percuti dicit. ibid. in pauperes olim ad aga-
 pen convocatos quid erogaretur. 57.2.2 pauperes in quo
 se solari queant. 58.2.2
 per Passillum intelligitur modica firmas, symbolice princi-
 pes & magistratus e gente Judaica. 18.2.2
 Peccata nostra Deus punit cura condignum. 52.2.2 peccata
 abundantius illis ardet libere. 53.2.2 nulla sum, nec haer-
 rant, nec esse poterunt sine superbia. 55.1.2 inter pec-
 cata & a consilio ne nullus omnino sine peccato evadendi
 aditus patet, quid agendum. 62.2.2 ob peccata iudex
 & regna percutit. 81.1.2 peccatum non est peccato super-
 randum, sed virtute. 107.1.2
 Peccatorum precos parum valent apud Deum. 58.1.2 cum
 in non convertendum. ib. peccatoribus Dei vindicta ti-
 menda. 83.2.2
 In Petrocole praecepti vacandum est operibus charitatis. cur.
 49.2.2 S. Pelagius virginis ne castitatis suae patererit dispen-
 sationem factum memorabile. 90.2.2
 Penuria seipia qua in pugna consumit exercitum. 82.1.2
 Pergrinus olim ab Hebraeo alioque gentibus mutabatur nomen
 proprium in aliud gentium cui inserebatur. 8.1.2 peregrinus
 ab hostibus iohannis per S. Raphaelem liberatus. 55.2.2 pe-
 regrinante quam peregrinatur, & post adeunt templum
 Deum que invocent exemplo Tobias & Aiohem. 68.1.2
 Perfectus est qui in adversis Deo gratias agit. 50.2.2
 Perillus in bovem arenum quem Phalaris suggererat, primas
 ioculus fuit. 118.2.2
 Persa solent in omen fenum colere. 8.2.2 terram & aquam
 a sub pagano deponere in signum servitutis. 79.2.2 a for-

dim apud eos habebatur feminum aliquam latitudinem redi-
 qui. 94.1.2 etiam maribus & filibus permittitur. ibid.
 prolixam cotam alunt. 95.2.2 Persarum principes quam
 esse gravitatem & majestatem amittent. 98.2.2 prandebant
 & cenabant in pavimento. 101.2.2 praeiorum Persarum
 frugalitas. ib. c. apud eos lege cautum erat ne amphora
 ad convivia importarentur. ib. d. ipsorum leges permi-
 ttebant regem semel in anno inspicere. 107.1.2 pernice ma-
 iores sunt ceteris pulcherrima. 107.2.2 pernice feroces sunt
 diaboli in uxores. ibid.2.2 fure in uxores fert. 2.2 b. fer-
 rant alienigenam cum in urbem vel aliam accicerentur
 mutare nomina. 109.1.2 ipsi adhibebant angenti & un-
 genati usus. 110.1.2 pernice mollires sunt aqua sunt ore-
 natus studiose. ibid. nefas est apud Persas regem in con-
 vivio quicquam abscire. 115.2.2 egypticum quom institum
 de excruciendo regis ad negros regni invigilandum. 116.
 2.2 caecae in annulis & dentis coagulant beneficia in
 reges suos collata. 116.1.2
 Persarum regum series. 6.1.2 & seq. habebant septem sum-
 mos principes & consiliarios. 16.2.2 eorum pietas. ib. b.
 bibebant vinum e Syria advectum. 2.2.2 b. mora quom fu-
 perflitio de non bibenda alia quom quam ex Choapse flu-
 vii. c. hyemem transigunt Babylonem, ver Susis, altarem
 Eclmanis. 105.2.2 ante cibum de modestia, ante primum
 de temperantia diligeant. 105.2.2 sub specie majestatis
 regis persona occurrat. 107.2.2 reges Persarum voluerunt
 adorari ut Di. 111.2.2 112.1.2 116.2.2 quidem et ip-
 sorum militibus appellabantur regis auris & oculi. ib.
 regis luxuria & detraha erant irrevocabilia. 119.2.2 ma-
 gnanim, immoderatum majestatem pervertebant. 120.2.2
 annulo donati a regis signum erat amicitiae. 119.1.2
 Petrofilius unde sic dictum. 105.1.2 melius nascitur in
 acie petras. ibid.
 Pharahitas jurisperitis constitunt ab Artaxerxe ut cum Ne-
 hemia causas Iudeique populi decideret. 124.2.2
 Pharo sua nomen commune Aegyptiorum. 12.2.2
 Philippus II. Hispaniarum regis regis gravitas percellere ac-
 cedentes ad eum. 120.2.2
 Philippus Pulcher rex Francie unde sic cognominatus. 109.
 1.2
 Phur an sit vox Hebraea, an persica. 112.1.2
 idem est quod fons, a qua dicitur est festum phurim, ibi-
 dem.
 Phurim dies Persis, fuerit Iudaeis dies phorim. 121.2.2 myr-
 ficis sunt dies passionis Christi, & dies iudicii. ibidem 1.
 c. d
 Pietas regum gentilium. 162.1.2 & primorum Christiano-
 rum. 84.2.2 item Iudithae. 97.1.2 & Eiltheris. 114.2.2
 Pii in adversis continis caecitate & roboratur sic cogitent
 Deum delectari notis fortitudine & gaudio lo adver-
 sa. 14.2.2 c.
 S. Pignentius in carcere Deo gratias agit. 102.2.2
 Pictum poeta Jerusalem quare sic appellaretur. 27.1.2 b. pictus
 Tobias quis. 61.1.2 picticant aquam ducunt, adeoque
 in suisvis serpe reperitur marini. ibid.2.2 pictus per To-
 biam occisus diabolum significat. 61.2.2 & Christum. ib.
 & 63.2.2 69.2.2
 Piaz quid censuratur de anima in morte corporis. 73.1.2
 Poenitentia definitio. 20.1.2 includit fuisse remissionis pec-
 catis. ibid. feria Deum laudat & glorificat. 21.2.2 poeni-
 tentia publicae vis dicitur. 81.2.2 poenitentia Iudith qua-
 litas. 87.2.2 d. & seq.
 Poenitentium qualis debet esse. sensus & oratio, pudor &
 costrictio. 19.2.2 non pernitit qui non habet penitentiam.
 20.1.2 poenitentia tria symbola. 36.2.2
 Poetarum de Titianibus fabula. 101.2.2 c. d. & seq. item de
 iole. 124.1.2 c. d.
 Polenta est farina hordeacea. 91.2.2
 Polygamia olim apud reges usitata etiamnum Tartar Arabi-
 bus, Indis familiaris est. 120.2.2
 Porellitas anglicae imperium suum in demones exercet.
 55.2.2
 Porta vallis duplex fuit in Jerusalem. 15.2.2 erant in ea por-
 ta duodecim. 27.1.2 & 34.2.2 porta gonulibus centi sacrae.
 27.2.2 porta, quod per cam onera imbecerrant & expo-
 tentur sic dicta. 42.2.2 aliud etymon. ibid.
 Pranditio dum insularet, altera manu gladius mortifica-
 tionis tenenda, cur. 50.2.2
 Praetor quid in Christo & Nehemia imitandum sit. 32.
 2.2
 Praesumptio sui ipsius nociva. 84.1.2
 Prei-

Memorabilem

Phyther vocatur fignor, five sacerdos, five laicus. 84.1.c
Principes patrum sunt principes familiarum. 81.1.a principes
saltem Ecclesie fedulo curent. 33.1.c animum suum ue-
minu, aut paucis aperiant. 70.1.a populus sibi commisso
circumciet, & vident eum Eliaham. 81.1.c princi-
pales Affyriorum folcabat pferri ignis. 80.1.b 91.2.b
principes noctu vigilent exompo Afferri. 116.1.a magno-
rum potentiam & insolentiam non metuant, exemplo E-
beris. 118.1.b rectorum sibi non facile credant. 131.1.b
Stivologia tria qua Tobias senior accepit à Salmanaar regis.
48.1.b.c Probi cura affliguntur. 70.1.d
Proci rivales s'ape se mutuo occidunt. 61.1.c
Prophetie donum majus est, conficere sacros libros ex Deo,
quam futura prædicare. 3.1.b
Prophetæ erat locus orationis, & concionis apud Judæos.
84.1.c
Provincia filii quinquam dicuntur. 9.1.a
pro Provincia olim intelligebatur Babylonia, sicut nunc
per Urbem Roma. 20.d
Providentia est prima deus regis ad ritè gubernandam. 131.1.a
Providentia divina erga Judæos in tempore iustitiationis. 101.1.a
a nem erga Tobiam & Sarum. 57.1.b & erga Tobiam pa-
trem fugientem exodium Ninive. 174.1.a providentia Dei
erga Eliberec. 114.1.a
Prostrato signum est humilitatis, cur. 89.1.b
Proximo non faciendum quod tibi fieri soles. 57.1.b
Prudentia propriis non intendendum. 58.1.c prudentia bel-
lica Judithæ. 98.1.a prudentia est prima deus regis ad ritè
gubernandam. 131.1.a
à Ptolomeo Lagi, regis Ægypti ceteri vocati sunt Ptolomei.
135.1.b Pauliciva à gemilibus matris morti prælati. 77.
1.a & 177.1.b Paulus christianus. 90.1.a pudicitia cum libidi-
ne dicitur septima. 29.1.b
Pelle pro calitate servanda quantum sobrietatis studere de-
beant. 87.1.c
Pueri pationes in frequentibus comparantur appetentes ho-
norem huius mundi. 115.1.c
Pueritia fit senilis, si necesse puerilis. 47.1.a
Pulchritudo Judithæ Holierorum excusavit luxuriam à B.
Virgine, cum in senem ad castitatem. 96.1.c
Pulchritudinem veritatem inier parentum stercora oculum
chelonam. 80.1.a
Pulsus campane ab Ecclesia benedicti quomodo fugat demon-
em proci d'ayevitatem. 61.1.a
Purgatorium adduntur. 58.1.b
Puritas Sara Raguels filie. 54.1.d puritas corporis admo-
net puritatis anime. 94.1.a

Quadrati geometrici omnia latera sunt æqualia. 77.1.c
Quæ, si quando sumitur ut sit particala refundenda;
quæ pro tam. 19.1.c

Rabbinorum de Valli obfca commenta. 109.1.b item
de Aman. 111.1.b 115.1.d 117.1.a
Rages civitas metropolis ac regia Midorum. 53.1.c ubi
sit. 59.1.c an ferunt due civitates appellatæ eodem nomi-
ne. 66.1.c quæ signihet Græcæ & Hebraicæ. ibid.
Raguels pater Sara laudatus quod vixit filiar lux, eam preenti
non celant. 64.1.b

Raphael Angelus quis & qualis, ejus etymon. 54.1.c et Dei
medicus vicarius & minister caritatis. ibid. d. eo gl
multo pro agrotantibus & peregrinantibus in Rom. missi. ibid.
ibid. mystice est Iesus Christus, 57.1.a ex qua hierarchia
est. ibid. b est prælis agrorum & usurarum. 1.c non
sunt cubus Toibz. 1.c est prælis calitatis & callosum ra-
telarum. 1.a 97.1.a item vicarum & vicarum. 59.1.a multo
est via ducit obitu. ibid. b quod sensu fit Israelita. ibid.
mira enim dignatio ad demissio. ibid. a an dicens se esse
Azariam Ananiz magni filium verum dicat. ibid. b & seq.
fuit tytus Christi & Apostolorum. 60.1.c est rex angelo-
rum, & poopheta. 60.1.b cur vocatur le Azariam, ac cum
Tobia comederit & biberit. 61.1.d ipse fugavit demonem
non solum ex domo Raphaelis, sed ex tota Media. ibid. an
recte possit fieri vocare Nephthalim. 64.1.a quomodo
religatur Afmodiam in deserto. 61.1.a ejus septem benefi-
cia quæ præstitit Toibz. 69.1.c est unum e primis angelis
qui proæm assistunt Deo. 70.1.c quomodo dicit se alle-
re Deo. ibid. vere non comedit, 71.1.a ipse ab aliquibus
adignatur decus victoris Judith. 97.1.a
Raphael fuit gigantes valitissimi & robustissimi. 101.1.b
Reditus Hebræorum & Babylone in Jerusalem fuit laudissimus.
103.1.a

Quædam à Lep. Index in Ebraum, Or.

Reges qui multos habent æmulos omnia tota timent. 24.1.b
lectorem suum & animum nullatque paucis pandant. 70.
1.a eorum consilia pferentem de subjugandis alijs regibus
sive secreta. 79.1.a eis olim lampades accense five ignis
præferbantur. 80.1.b 91.2.b reges Persarum aliarumque
genium per continas loquentur & dant responsa. 98.1.a
c neque se psonifici sinant. 107.1.b reges melli ut di adorari
volunt. 111.1.c reges noctu vigilent, maxime quæ res p-
plices negotijs invigilent. 116.1.a acta sua recognofcant &
relegant. 1.b non metuant magno rum potentiam, sed
fermant & calcant. 118.1.b regum majestates percillit ac-
cedentes ad eam. 130.1.a regum cor est 10 manus Domini.
7.1.d 130.1.a
Regine aliquot quæ Judithæ nomen & cum nomine virtutis
imitationem ambivere. 101.1.b & seq.
Regnandi libido nihil non molitur. 111.1.a
Reis qui olim ad mortem ducebantur velabantur oculis, cur.
118.1.a
Religio sepulchri quanta. 54.1.c
Religiosi pro saluti animarum sint solliciti exemplo Cardii
& Nchemis. 113.1.c antequam perirentur templum
adant. 68.1.b
Ritus parentaliter ferendi epulas ad sepulchra defunctorum,
sublati, cur. 58.1.a ritus adorationis pferat. 111.1.a
ritus Judæorum crucem ligneam in consuetudinem Aman
circumferentium cur sublati. 113.1.d
Roma ab olim & nunc est in suos vicus distributa. 57.1.b
Romanæ negarunt Judæis potestatem nec in prævaricatione.
106.1.c eorum discipula vici de annona ad usum totius
anni in pèrit que oppida condenda. 81.1.c Romanorum
Iudicium in regem Isralis iustitiam. 131.1.a
Romulus quo sentia dicitur condidisse Romam. 77.1.b
Ruffus Hispani non p'ant nisi gladio accinditi. 10.1.d

Sabbathi summa veneratio. 41.1.a
Sacerdos Urim & Thammim indutus mystice representat
Christum. 10.1.a Sacerdos in cura Ecclesie & anima-
rum imitatur Christum & Nchemiam. 51.1.c
Sage quomodo peti ceras verbas & signa malifici pueros &
bellas occidunt. 69.1.a
Salvator convivium, cur. 11.1.c sal olim feminabant cum
locum aliquem disolare vellent. 131.1.a
Salarna dicitur et a sale. ibid.
Salmanaar quando decem tribus dixerit in Affyriam. 46.1.
2 47.1.c
Salomon quando potarit in fuisse piam aliquam formalam
ejusdem demones, quando non. 65.1.c an si verè adific-
bantur exorcismi demonum pro radice veras. ibid. 1. a
ejus thronus duobus leonibus stipatus mystice capicitur.
96.1.d de solo ejus tabula. 101.1.b
Salvum conditum peti Nchemiam ab Artaxerxe & im-
petrat, cur. 131.1.d
Samaritans perpetuos Judæorum hostes cur Judæi molentur
habere focos in radificatione terre. 11.1.a consueperant
consilarios Cambyses ut templa faberant impedire. 11.
1.b

Sanaballat Horonies alius à Sanaballat fecero Manafis pri-
mi pontificis Samaritanorum. 15.1.c 43.1.a & seq.
Sancti cur peremerant à Deo affligi. 10.1.c 70.1.d hui
in adversis Deo gratias agunt. ibid. ipse gloriositate eius est
stimulus ad virtutem. 51.1.b pro benedictis mal. Sca. p-
prietas ab amicitia. ibid. 1.a olim per p'anciam aut oltum à se
benedictum ab evangeticis expel leborat demones. 61.1.a
in mundo tamquam in aëre vivunt & morantur. 71.1.a
Sancti quibusdam calinis Deus acem & fulgorem afflavit.
90.1.a eorum gaudium in celo est felium pharim. 111.1.c
in die p'ncipis omnes suos gladiis punitis. ibid.
Sanctificare pro rem sanctam offerre sumitur, vel etiam pro
rem sanctam ostendere. 41.1.b
Sanctimonialis quedam oculos sibi erutos misit ad adolescentem
specte oculorum suorum captum. 50.1.c
Sanguinis ejus & potus Judæis sub pena mortis veritas. 91.
1.c
ad Santitatem bibere & ad id cogere tyrannicum est. 106.1.b
& unum. ibid. c
Sapientis qui cepit esse parerit esse ridetur. 47.1.b sapienter
etiam in propriis caccitant. 58.1.c sapientia dant consi-
lia. ibid.
Sara Hebr. idem est quod dominans & domina. 54.1.a quam
ægre tulerit convicia etiam ab ancilla obfca. ibid. oratione
tridua qua impetravit à Deo. 14.1.c ejus contentia
& puritas. 1.d an habuerit alimodum nubium. 63.1.a

N cur

Memorabilium.

eternus palmarum, v. illud est frondibus praefertim ex vitæ vestigia, quam gaudes in facis Bacchi quæstant.

Tiberius Casus rogans cur sua confilia cum amicis non communcaret, quid respondit. 70.1.2 Tigris fluvius è quo prodit pifcis Tobiam in vadis. 61.1.2 & seq. Tili mensis Hebraice respondit ortu partu Scpe ubi, partu Octobri. 10.1.2 Tiram & sibi non epus tubular. 201.1.2

Tobias natus dicitur. Item est episcopus folis, ibid. multi derivant à Tit, ad est, iutanti vel à Titiano. ibid. titanes crant gentes roballitatis. ibid.1.2 Titia est terra ex qua prodit, solem & lunam subalternat poete. 101.1.2 Tobias quid significet mystice 1. niterose significat *bonitatem* Deo. 31.2.2 vel, *sanctum meum Deo*. 45.1.2 Tobias senior quo anno ætatis captivus ductus fit in Assyriam, quando excecatus, & quot annis vixerit. 46.1.2 à 69.1.2 eius genealogia. 46.1.2 est auctor libri Tobie, cumque bis scriptus. 47.1.2 eius patris. ibid. b. quando captus. ibid. epus confilia & vitas inter idololatras. 1.2 virtutes quæ septem ante conjugium, ac totidem post illud. ibid.1.2 ad fuit quasi illi tractat. 47.2.2 etia quæ pertinet à Salmanafer regis accepta. 48.1.2 et eius epologia & libroratis. ibid. huius confessor & vocem martyri. 48.2.2 quinqueque honores. 2.2 ad an fuit vere excecatus. 40.1.2 est patris exemplum. 40.1.2 in adversis non murmurat, sed Deo gratias agit. 40.1.2 b. metus eius de herodiano iulias. 51.1.2 ad in quibus facit simili Jobo. 51.2.2 bc turbatur tristione, non cæcitate. 51.2.2 monita diocentia d. illum. 56.1.2 eius 2.2 quamvis. 56.1.2 b. illius 2.2 credere hâles singulis hominibus esse angelos custodes deputatos. 60.1.2 Tobias cæcus, quid mystice significet. 61.1.2 propheta de exilio Jerusalem per Nabuchodonosor profectus, sed profectu expulsi, cur. 42.1.2

Tobias junior quo anno natus, quo mortuus. 46.1.2 a quomodo uxorem suam vocet (ortem). 60.1.2 quantum tempore infirmus curavit in Rages & redeundo. 68.1.2 b. iugit ex Ninive in Mediam. 74.1.2 quando mortuus, & ubi sepultus. b. do videtur exortem Ninive.

Tobias genere Scythæ vocis Nicheum. 31.2.2 31.2.2 Tobias ieruus Ammonitis epus. 37.1.2 fuit *gæopolis* præfectus, sed profectu expulsi, cur. 42.1.2

Transiugum suspensa est fides, adeoque non sunt consilia d. ibid. 84.2.2

Tribus Jada fuit omnium nobilissima, imò regia. 9.1.2 quo iure sibi vendicatur multas urbes aliarum tribuum. 34.1.2

Tribulationis amantia pro amaritudine fillis denotata quid prædicat. 62.2.2 tribulationi patientiam & virtutem probat, conservat, augeat & perficit. 70.1.2

Trichinam quid significet. 105.1.2

Tripudi & choræ definitio. 54.2.2

Tributa facit homines multos, pusillanimes & rancios. 74.1.2 attenuat spiritus sanctus, arctat & gravat. ibid. 119.1.2 vicina est gaudis. 94.2.2

Tumum hebraice significat perfectionem, quid mystice. 10.1.2 Turca, Constantinopoli capta, ibi sedem regni sui hæret. 77.1.2 Turca quomodo orientannum rejuent. 87.2.2 a magnam habent turbam uxorum. 110.2.2

Turris centum cubitorum, five Meah, quæ. 37.1.2

Tyrus corpeos qui carnes damozorum rodunt esse in insano probabiliter alitur. 101.1.2

Verfones vacig loci quidam obfoni ex Nicheum cap. 30.1.2. 18. 30.1.2

Vesilifiri in bello olim vocabantur Draconari. 114.1.2

Vir Dei fuit D. ordinatus, eosilia, decretis &c. 51.2.2 virum præf. est S. Raphael Archangelus. 59.1.2

Vitæ Jada de Holofeme aligeretis reperitur vigiliam B.V. de diabolo. 75.1.2 victora à Deo postulanda. 87.1.2

Vitæ filanti & solitudinis fit amatus. 87.1.2 car non effluo obar. mot. 1.2 pudentiam suam quomodo servare debeant. ibid.1.2

Vigilantia in belliduce requisita. 118.1.2 114.1.2 apud Perlas & alios in proto habita. 116.1.2

Vigilantia oclularum antiquitas. 84.2.2

Vindicta in auctorem suam rectora. 116.1.2

Violario sepulchrorum apud omnes gentes fuit gravis laetitia & iudicia. 55.1.2

Virga S. benedicti formidabilis demoni. 65.1.2

Virga aurea Alifere præfentis à Virginem. 115.1.2

Virga de axe sunt una caro. 56.1.2 virum bonum & prosum cur fuit Deus affligit. 70.1.2

Virilis ætati congruit conjugium, cur. 47.1.2

Virgines fuit quasi soles quidam mûtrari. 90.1.2 suam pudicitiam tæri solem esse deaurando. ibid.1.2

Virgines quæ chentes suos procreant B. Virgo. 100.2.2

Viridis color meræ recreat oculos. 105.1.2

Virtutes septem Tobie iocoris ante conjugium, totidemque post illud. 47.1.2 virtutes antitrophe Jao & Tobie. 51.2.2 virtus plura vitanda quam dicitur. 54.2.2 de fec

Virtutes septem quibus tanquam funibus ligodis deponit. 66.1.2 virtutibus adversario mactat. 70.1.2 virtus omnis est à Deo potentia. 89.2.2 virtus excultat pifcos Jados alios in gencibus in vios. 108.2.2

Vra in viros non est vita, sed mors. 53.1.2

Unguenti & unguenti vias Persis adhibent. 110.1.2

Voluptas omnis, etiam conjugii quam inceptis est instabilis. 64.2.2 cupidus officio mancipia diaboli. 66.1.2 voluptates hujus mundi spernenda, exemplo Eltheris. 129.2.2

Ut five Utra potit capi ut omen proprium viris, vel ut appellatur. 56.1.2

Uxor, cumque per porta & mari à pifcis benedicti folit. 26.1.2 & seq. unde motu proflaxit ens dedicandis. 60.1.2

Urbibus propter peccata auferuntur caedum. 82.1.2

Uriel nomē Angelis idem sonat quod gnus, aut lux Dei. 44.1.2

Urim Hebraice significat illuminatos, à quo dicitur. 10.2.2

Uxora concubina, quæ. 39.2.2 fuit illa frequens apud Judæos. ibid. uxora femilis, trientaris & uncales. ibid. uxora est contra iustitiam commutativa, adeoque relligenda tandem pro marito danti. 30.1.2

Vulgus cetera altera per diem in suis latibus abcondi, c. quibus per noctem prodant. 121.2.2

Vultus. Vide *Fætor*.

Uxores & proles abdicantur à Deo. 57.1.2 cur vtroque ad una caro. 56.1.2 uxor quomodo fit maritus sui fœce. 60.2.2 ad uxorem moria. 67.1.2

X Erxes contra Græcos duxit in aciem undecies centena milia militum, à quibus vidus pene Iobolugens concus est. 15.1.2 opime fuit affectus in Judæos. ibid. ut vitæ lux consulat aquam putrem habet. 34.1.2 iubeo probabius videtur contigisse historia Judis. 75.1.2 quoniam tanquam bevolus fuerit Judæis. 75.1.2 quoniam mandaverit cogis suis. 75.1.2 quæ tempore Holozores 10 Judæam missus est. 81.2.2 quibus copias 10 Græcorum adduxit ut vitæ ad portum flumina iatis fuisse dicantur. 104.1.2 eius etymon. 104.1.2 ipse contemplant suam copiam cur lachrymarum fit. 109.2.2 eius crudelitas. 130.1.2

Z Elopetya proci eandem ipsam ambientes sarpes se motuo iocerrant. 63.1.2 zelopetya est iustitax mali & rivalium. 118.1.2

Zelus in dicitur in Ecdicia reprehensus. 129.1.2

Zorobabel, cur ita vocatur, ac potius appellatus Salsabalar horum etyma. 8.1.2 b. iust dicitur in Jerusalem reductus & Babylone in Politicia. 11.1.2 curus Darro causa redducationis tempis. 17.1.2 ad gazellonem, *Quid est amonum Jersifimæ?* quomodo esse veritatem. ibid. & seq.

I N D E X

MATERIARUM MORALIUM

A D

EVANGELIA DOMINICARUM

Ac Festerum aliquot, & Feriarum per Annum accommodatarum.

DOMINICA I. ADVENTUS.

Antea signa in Sole & Luna. Signa tempore Judae Machabaei & Antiochi Epiphanis. 1. Mach. c. 5. v. 1. & 4. *Videbantur Jubaes signum adventus fortis impiorum in hac vita exultantium commutabat. Eius c. 9. v. 16.* Jud. c. 14. v. 18. *Id est, fortium.* *Ibid.* **Caelum & terra transibunt.** Mundana quim sine infallibilia, vana & fallacia. Eius c. 7. v. 10. 1. Mach. c. 1. v. 8. c. 9. v. 21. itaque in nulla re mundi Jetandem. Eius c. 14. v. 18.

DOMINICA II. ADVENTUS.

Joannes in vinculis. In quo coniectus erat, quod Herodem incellus arguisset. Incellus Cleopatrae & Antiochi Sodeis Porro mortuorum parricidiorum causis. 1. Mach. c. 15. v. 1. **Multorum potentia & in solentia magnorum oon est metienda, sed peremenda & calcanda.** Eius c. 7. v. 6. **Pauperes evangelizantur.** Pauperes quomodo juyandi, & in quo se solari queant. Tob. c. 4. v. 7. & 13. pauperes praestat dicitur. *Ibid.* v. 13. **Exce, qui nullibus vestigetur in dominis regem sunt.** Patet in aula Assueri Persarum regis, in cujus conspectum antequam molieres admittentur, inter o anno ornari, excoli, oleo myrrhino ungi, variisque pigmentis & aromatibus uti debent. Eius c. 3. v. 9. & 11. **Porro Aulici tempore ante caelum se ab aula abducant.** *Ibid.* c. 7. v. 10. **Mollis educatio & remissa facit cootumaces.** 1. Mach. c. 13. v. 14.

IN NATIVITATE DOMINI.

Et ecce Angelus Domini stetit juxta illas. Angelorum mira dignatio erga genus humanum. Tob. c. 12. v. 15. **Angeli sunt creaturae & quasi filii Dei.** *Ibid.* c. 12. v. 7. & 18. **sunt oobta concivere & contribulere** *Ibid.* c. 7. v. 13. **Angeli sunt oobta concivere & contribulere** *Ibid.* c. 12. v. 15. **Multa timere: oon enim Evangelicae voluit gaudium magnam.** Angeli boni apparentes signum est si primo horreo incurritur, deinde consolatio de laetitia ingratuae mali si contrarium eveniat. Tob. c. 12. v. 17. **vide utrumque Judaeum Ravum v. Angeli.** **Ita loca vana.** Christus per quem lucus & veritas facta est, adumbratus per Pontificem postificibus in quibus erant Urim & Tummo indubius. Eius c. 1. v. 61. **Verbum Caro factum est.** Christus a Patre factus nullus in carneum ut consolatorum lugentes in Sion. Nehem. pag. 13. col. 3. a. **Incarnatio verbi fuit opus maximum divinis potentis & fortitudinis.** Judith c. 13. v. 20.

IN CIRCUMCISIONE DOMINI.

Primum est nomen ejus. Nomina sunt quasi omnia rei naturam, virtutem aut proprietatem aliquam presentem aut futuram significancia. *Ibid.* c. 1. v. 8. **Dondantur alicui nomen simul dat verum eodem nomine significancia:** ut in omnibus Angelorum patet. Tob. c. 5. v. 18. **Jesus.** Jesus est melior in ore, melior in aure, jubilus in corde. Eius c. 1. v. 18. **Vide nomen in Jeluca utroque Ravum v. Jesus.**

IN FESTO S. STEPHANI.

Exce relinquatur vobis domus vestra deserta. De caecidio Jerusalem per Nabuchodonosor faciendo vaticinatus est Tobias *Isidor.* Tob. c. 13. v. 11.

IN FESTO S. JOANNIS APOSTOLI.

Qui & recubavit in carne super pellos ejus. Quomodo S. Joannes in ultima coena Christi iocibus peccator quasi in sima recubaverit patet ex accubibus forma qua olim convive mensae accubebant. Eius c. 1. v. 6. **Porro S. Joannes fuit cultus B. Virginis Deiparae.** Judith c. 13. v. 20.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVIT.

Et hoc vultus vestri. Viduarum monita praecata & doctae. Judith c. 8. v. 3. **Porro viduarum typus & exemplum fuit Judith.** Proem. & c. 8. v. 3. **Reversus fuit in Galilaeam.** Galilaea alia inferior, alia superior hac quoque dicitur Galilaea gothorum, & Samaria. Tob. c. 1. v. 11.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Exce magis ab oerato convernate. Christo foverunt omnes Reges & gentes terrae. Tob. c. 14. v. 9. **Magi quomodo per certas horas & signa multitudine nocuae bellus & instansibus.** Tob. c. 6. v. 8. **Audientes autem Herodes rex turbatus est.** Reges qui sibi suoque apici fermandant multosque habent emulos, omnia tuta element, Nehem. cap. 5. v. 3. ac praesertim peccatores urgente mala sortorum, libidinum aliorumque lecterum concitencia. 1. Mach. c. 6. v. 4. & c. 9. v. 6. **Porro Herodes hic & nepos ejus Aitalcauto morbo pediculari afflicti fuere.** 1. Mach. c. 9. v. 9. **Scripturatur ab eis.** Sapientis consilia a sapiente perquirat, neque sine consilio aliquo temere audierunt. Tob. c. 4. v. 19. **Clam vocatur.** A secreto pender scilicet recessu. Tob. c. 11. v. 7. **Judith cap. 8. v. 3.** **Porro Principis animus nemini aequi parci cogitatus esse debet.** Tob. c. 11. v. 5. **Judith c. 11. v. 5.** **Inductus ab eis.** Reges & principes non oimis un consiliario confidant, sed plures adolant si veritatem scire velint, nec faciles sint in credendo, quod nullus damnosum fuit. Eius c. 15. v. 6.

Ut ego venissem. Fraudulenter mentitur Herodes. Amico filio non credendum, exemplo Holofero & Judith, aliorumque. Judith c. 11. v. 1. & loc. **Porro dolosi aspe cadunt in laqueos quos alii parantur, malumque recidit in auctorem,** uti conseq. Amano & alii. Eius c. 7. v. 10. **Aurum.** Tunc. Aurum regis Persarum voluerunt sibi esse proprium. 1. Mach. c. 11. v. 58. **aurum periosissimum & splendidissimum repaerant oobis emulis,** eoque dona augustissima. 1. Mach. c. 15. v. 16. **vide supra in indice Ravum Mach. v. Aurum.** **Thus vno inimicum cur olim daretur elephanis adhibendum.** 1. Mach. c. 6. v. 34. **Ne redierit.** Cor regum est in manu Dei. Eius c. 1. v. 11. & Eius c. 15. v. 11.

Per alium vasum. Vis Dei sunt Dei ordinationes, consilia, decreta, actiones & opera. Tob. 3. v. 3. **varam praesert est S. Raphael Archangelus.** *Ibid.* c. 1. v. 11. **Do.**

Pro Concionibus.

DOMINICA INTRA OCT. EPIPH.

Cum factus esset Jesus annorum duodecim. Patria si senilis, & senectus patris. Tob.c.1.v.4. qualiter pueri d' parentibus educandi, & ab infantia institueri. ib. & Tob.c.6. v.2. s. filiorum laus & honor, est honor & laus parentum. ibid. c.9.v.10. adolescentibus sobrietas iustitiae. Judith c.8.v.6.

In modo delationum. Delectus Ecclesiae exprimit canis Tobie parvulus. Modis domum redeunt per arrens. Tob.c.1.v.9. Doctores perfricti mania implevit Edras. Eisd.c.7.v.9.

Patris tibi ego delens. Patria, solliciti pro salute filiorum. Tob.c.1.v.10. & c.9.v.10. & c.v.1. & seq. filii sunt baculus senectutis parentum. Tob.c.10.v.4.

In his qua Parvi sunt opus non esse. Del vocatio expectanda ac deinde facta est. 1.Mach.c.5.v.4-6. 2.Mach.c.5.v.4-6.

Inobediencia a Deo punia. 1.Mach.c.5.v.5-6. Casus prope amica corda suo. Secretum, ut potea quam pendet scilicet curatio, celandum. Tob.c.11.v.7. Judith c.8.v.33.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM.

Nuptia facta sunt. Nuptia Ethelis, utpote fidelis cum Afluore imbeli, an honesta licet. Eth.c.1.v.16. nuptiae sic peraguntur ut Deus non offendant. Tob.c.9.v.11. nuptiae convertit in lacrimam. 1.Mach.c.9.v.9-9.

Uxor proleus datur a Deo. Tob.c.9.v.7. quomodo sit maritus sit soror. ibid. c.8.v.9. & Eth.c.1.v.17. Conjuges quem finem intendere debeant in copula. Tob.c.6.v.22. Sobrietas, maxime dum generationi vacant. ibid. c.9.v.22. vide notata in Index Rerum v. Conjuges, Uxor.

Vinum non habet. Ut hic Despair a benignitate est sponsonis pifenta; sic & ipsa erga nos est misericordia & beneficentia, protegitque de recipi peccatores ac iustos afflicto ad de consurgentes. Eth.c.1.v.7. est virga aucta per quam Deus torquenti humorem oculus reconciliatus est. ibid. c.5.v.10. illi quasi maris lux Christus nil negare potest. ibid. vide Index Rerum v. Maria mater Dei.

Aquam somnum factam. Ex aqua olim temper Nehemias factus est quis. 2.Mach.c.5.v.22. & 24. Porto aqua est tribulationis, advertentia & meritorii signum. Eth. c.10. vers.6.

Vinum potus. Vinum meracum semper bibere, quia nimis calicet & miltans corpus, male sanum est, ideoque mifendum a Deo. 2.Mach.c.5.v.20. olim illud ad potandum dabatur illi spiritum. 1.Mach.c.6.v.34.

Et cum in dicitur. Hortus d' mensis arceda. Tob.c.9.v.12. est mater malitiae, virtutisque inimica; fortem virum reddat ignavum. Judith cap.12.v.18. dicitur fuisse quali, imò plus quam popu. Eth.c.10.v.8.

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM.

Domus pueri meae. Servi carum dantur Corpora. Tob.c.10.v.10. inveni utis signum petebat Perfe aquam & terram. Judith.c.2.v.7.

In tentoria exteriora. Tentoria sunt trilitica causa & symbolum. Eisdz cap.9.v.2. in Inferno probabile est esse vermes corporeos qui carnes damnosorum rodant. Judith cap.16. v.21.

DOMINICA IV. POST EPIPHANIAM.

Hic veri dicitur. Quali de tempore nihil fecit. Sic iustus in tribulationibus & adversis manet immobilis & constanti in Deo gratias agit & laudat. Tob. c.2. v.12. & seq. nihil ei accidit mali, nisi disponeat Domino. ib. Porro adversa non movent virum fortem. Tob.c.12.v.13. sed offundunt in colluctatione virtutum. 1.Mach.c.5.v.13.

Itaque in arctis & periculis postimus illic Deo gratiam & operi imploramus. 1.Mach.c.9.v.7. & 18. Domus facta est, primis. Deus carum immitat hominibus etiam iustis & sanctis tribulationes & afflictiones, Tob. c.2. v.12. & c.12.v.13. 1.Mach.c.9.v.18.

Quod inveni. Bonarum mentium est timere culpam, ubi non est culpa. Tob.c.1.v.20. ac conscientia mala scilicetis timidus facit, castigat & pascit. 2.Mach.c.6.v.11. & c.9.v.6.

Falsa est transmissio. Nemp post tempellare; post nobilita phoebus. Tob.c.13.v.21.

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM.

Veni inimicus ejus. Satan quomodo per magis & sagas medicibus certis herbis & malicis nocet bovis & infancibus. Tob.c.6.v.8. ejus proprium est intricare corpus & animam variis scrupulis, concupiscentiis & peccatis, ut fiat quis & gehenna p'nda. ibid.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Quid hic flava areb. Ocio dediti regni prunant. 1.Mach.c.11.v.18. Deus non juvat d' fides, fed conatos & collabores. Judith c.4.v.13. & 1.Mach.c.13.v.15.

Praeparatus. Operarius flatem sua merces danda. Tob. c.4. v.15.

An oculus tuus. Oculi feminarum quam sint illicetrof. Judith c.10.v.14. oculus benignus gratia & favori est. Symbolum. Eisd.c.1.v.5. ad oculorum caliginem dispellendam valet cinis cum felle. Tob.c.2.v.11.

Multis invocatis. Vocatio Dei est expectanda & sequenda. 1.Mach.c.5.v.6.

Pavus vero est. Judos quasi fideles Deus elegit ad gratiam & gloriam, à quibus infidelis excludit, ita tamen ut communem p' ovidentia suae caritatem & gratiam eorum denegarit. Eth.c.10.v.12.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Et à voluptate tua vasa. Voluptas omnis hujus mundi quam fit accipi & infatibilis. Tob.c.7.v.11. ejus damna. Judith c.7.v.12. sunt speranda exemplo Ethelis. Eth. c.14.v.18. Cupiditas in quanta via. 2. Mach. cap.4.v.9. Desiderium postdianus dies, est dies doloris. Eth.c.1. vers.19. & 1. Mach.c.9.v.41.

In tempore tentationis ratiorem. Tentatio paritiam & virtutem probat. Tob.c.12.v.13.

DOMINICA IN QUINGUESIMA.

Cacur quidem sedebat. Cacuram caritatem ananiam & ex-petentium. Domque laudantium exempla. Tob.2. v.14. creatus curat. ibid. c.11.v.14. creatum mentis sustineo Judas sub spe; illi rissima natiavit Christi, quorum typus est Tobias curat. ibid. c.11. vers.19. & 1. Mach.c.9.v.41.

FERIA IV. CINERUM.

Cinere caput aspergere symbolum penitentiae. Nehem.c.9.v.1. est signum moris. Judith c.9.v.14. in cinere precipitatio certum genus supplicii. 2.Mach.c.13.v.7.

Cum perannata. Februo armata oratio quam poens apud Deum Eisd.c.8.v.11. illud verat lex christiana in Dominica. Nehem.8.v.10. est funis qui ligatur demon. Tob. c.2. v.3. melius quam maris necatur. Judith c.4. v.11. vide Index Rerum v. Jejunium.

Thesaurizate vobis thesaurus in caelo. Quz divitia nobis fup consistenda. Tob.c.4.v.10. & 10.

FERIA V. POST CINERES.

Vide notata Dominica 3. post Epiphaniam.

FERIA VI. POST CINERES.

Beneficentia his qui oderunt vos. Exemplo Tobiae patris. Tob. c.3.v.12. & c.4.v.1.

Uxor ergo perfecta. Perfectus est qui in adversa Deo gratias agit. Tob.c.2.v.19.

Cum ergo facis elemosinam. Elemosina liberat à morte aeterna & septi à praesenti, oppilat quasi on gehenna; est quasi baptisimus. Tob.c.4.v.7. & seq. habita regna apparuit S. Joanni Elemosinario. ib. v. 12. est funis qui ligatur demon. ib.c.8.v.3. solve debium proximo. c.11.v.8. Elemosinarius que in pauperes confert, in finem Dei custodienda deponit. Tob.c.4.v.10. elemosinari impi rari à Deo in hac vita castigantur. ib. v.11. vide Index Rerum v. Elemosina.

DOMINICA I. IN QUADRAGESIMA.

Dulcis est Jesus in desertum. Sollicitus laus & commendatio. Judith c.8.v.3. Silentio vix exempla. Tob.c.12.v.7.

Ut tententur. Tentatio virtutum probat & potentiam Tob. c.12.v.13. tentationes carnis cum sentis, invoca B. Virginem. Judith c.16.v.31. tentatione ingruente quid agendum. Christiano. 2.Mach.c.7.v.41. & c.8.v.36.

Pro Concionibus.

FERIA IIL

DOMINICA SS. TRINITATIS.

Festus Judaeorum, Semeptegia. Festum Semeptegie apud Judaeos, quale. 1. Mach. c. 1. v. 9.

DOMINICA PALMARUM.

Passiois Christi dies fuerunt dies plurim. Eth. cap. 9. v. 16. Passiois Christi fena meditatio est tunc quo ligatur diabolus. Tob. c. 8. v. 18.

Christus patiens per scilicet Tobiam adhibetur. Ib. c. 6. v. 8. & c. 9. v. 14. spe futuræ resurrectionis & ascensionis gloriose sustulit crucem. Ib. c. 2. v. 18.

Christus moriens vicit ipsam mortem, cujus typus fuit Judas Machabaeus. 1. Mach. c. 9. v. 18.

Et super vestimenta mea miserans sortem. Sors quis fuit. Eth. cap. 3. v. 9. per sortes duas Mardochei & Aman accipitur populus fidelis & infidelis. Eth. c. 10.

Vide Judaeum Rerum v. Sors.

Crucifixerunt eum. Christum in cruce distenti typos fuit Eleazarus. 1. Mach. c. 6. v. 18. & Epitum fratres Machabaei. Ib. c. 7. v. 46.

Confirmationem est. Christus est confirmatio legis & Prophetarum. 1. Mach. c. 15. v. 40.

Panem cum felle misitum. Per felle quid denotetur, & ad quid valcat. Tob. c. 6. v. 9.

Christus post se galitavit mella & favos. Ib. c. 3. v. 12.

Et volaverunt eum. De vitanda facie cui rex offensus erat, resque ad morem dantur; olim, ad etiamnum capere multatidus. Eth. c. 7. v. 8.

DOMINICA RESURRECTIONIS.

Resurrexit. Resurrectionem corporis caigit anima immortalis. 1. Mach. c. 12. v. 44.

FERIA II.

Castellum nuncius Emmaus. Hoc postea dicitur Titus ob eam Jerusalelem dictam est Nicopolis. 1. Mach. c. 3. v. 40.

Tra fela peregrina. Inscrutatum praesens & patsonus est S. Raphael Archangelus. Tob. c. 3. v. 15. antequam peregrinaretur Deum invocaret ut iter ipsorum presert. ibidem c. 11. v. 7.

Aut amon feralis amos. Spes gloriae futurae est stimulus ad virtutem. Tob. c. 8. v. 18.

Apparet nobis Scripturas. Lectio S. Scripturae est fuita quo ligatur diabolus ne nobis noceret. Tob. c. 8. v. 9. olim etiam fibat post convivium. Jud. c. 6. v. 3.

DOMINICA II. POST PASCHA.

Re sum Pasce bonas. Vigilantia in belli Duce requisita exemplo Nehemae & aliorum. Nehem. cap. 4. v. 13. hujus symbolum sunt dracones. Eth. c. 10. v. 7.

Foris princeps bonos fideios amat ut filios. 1. Mach. c. 6. v. 17. & notis vigilat, ac publica negotiis invigilat. Eth. c. 7. v. 1.

Peius amon pro ovibus. Christus pro Ecclesia & animarum saltem nullam laborem aus periculum; nec ipsam mortem detredavit; quod notent Episcopi, Praelati, Principes & Argumenti in Nehem. pag. 12. 2. c. vide Judaeum utrumque Rerum v. Dux, & Principi.

Procuratore tandem morti se oppoierunt etiam matrone gentiles. Judith. c. 8. v. 6. & aliae virgines Christianae. ibid. c. 10. v. 4. item Religiosi & voto licet postponere vitam. 1. Mach. c. 6. v. 13.

DOMINICA III. POST PASCHA.

Mundus ante gaudet. Mundi gaudia quoniam sine iustitia & vana. Eth. c. 7. v. 10. gaudium impiorum breve. 1. Mach. c. 9. v. 16. extrema gaudii iudis occupat. Judith. c. 12. v. 18. & Eth. c. 7. v. 19.

Tribula vestra vertetur in gaudium. Ut contigit Mardocheo, Eth. c. 8. v. 18. tuncque populi Judaeorum. Eth. c. 8. v. 18. latendum in solo Deo. Nehem. c. 9. v. 10. Eth. c. 14. v. 18. gaudium Domini duplex. Nehem. c. 9. v. 10. Tristitia facit homines mortuos, pusillanimes & tardos. Ib.

DOMINICA PENTECOSTES.

In Pentecoste vacandum operibus charitatis. Tob. cap. 2. v. 1. Spiritus S. in specie ignis super Apollonem sedens representatus per ignem sacrum Nehemiam missum. 1. Mach. c. 5. v. 12. quomodo aliterit scripturas hagiographas, ita ut nunquam a veritate aberrarunt. Ib. c. 15. v. 18.

Data est nobis omni potestas. Deus dominatur tam caelo quam terra. Judith. c. 5. v. 35.

Ecce ego vobiscum sum. Dei cura erga homines dignatio. Tob. c. 3. v. 17. Deo duce facti est concludi multos in manu paucorum. 1. Mach. cap. 3. v. 18. Iude Machabaeus praesidio psum. 1. Mach. c. 10. v. 18. & c. 13. v. 10. & c. 13.

DOMINICA I. POST PENTECOSTEM.

Illis misericordis. Misericordiam in iustitiam quam copozalis opera. Tob. c. 1. v. 19. quam fit homini necessaria. ibid. c. 12. v. 4.

Vide Iudaeum Rerum v. Misericordia, Eleemofina.

IN FESTO CORPORIS CHRISTI.

Eucharistia typos fuit convivium ab Affuero institutum. Eth. c. 1. v. 8. in ea Christus ut cibis apponitur. ib. est fuita quo ligatur diabolus, minuatque iracundia, luxuria & emotio. Tob. c. 8. v. 3.

Confite Iudaeo Rerum v. Eucharistia.

DOMINICA II. POST PENTECOSTEM.

Utrem dicit. Utrores & filii sunt abdicandi, ut Deo obsequantur. Eth. c. 10. v. 5.

DOMINICA III. POST PENTEC.

Gaudium vobis in caelo super uno peccatore penitentem agere. Angeli & Saedi in caelo letum agunt Lacrimarum de peccatore penitente. 1. Mach. c. 4. v. 51

DOMINICA V. POST PENTEC.

Nim occidet. Occidit ipius quando licita, quando non. 1. Mach. c. 14. v. 44. exempla aliorum quos ipios occiderunt; quorum aliqui laudantur, excusantur alii. ibid.

Quis qui ratiore frater sui. Ira non finit iram quietere donec vindictam sumat. Eth. c. 6. v. 14. frater fratrem odit & supplantat dum agitur de honore & ambitu. 1. Mach. c. 4. v. 19.

DOMINICA VII. POST PENTEC.

Attendite ad fides Prophetas. Haereticorum communicatio futura. Eth. c. 4. v. 4. fama super huius est veritate, ac item plus iusto adauger vel detorquet. 1. Mach. c. 8. v. 1.

DOMINICA IX. POST PENT.

Nim relinquunt lapidem super lapidem. Similitur de excidio Jerusaleme per Nabuchodonosor vastatus est Tobias. Tob. c. 13. v. 21.

DOMINICA X. POST PENT.

Qui in se confidit. Qui sibi ipsi magnus, candidus, & iustus apparet, habet obsequium in oculis suis. Tob. c. 11. v. 14.

Proposito esto nobis peccator. Confessio ac poenitentia que ex amore leviter procedit non exauditur in Deo. 1. Mach. c. 9. v. 13. oratio iusti clavis est caeli. Tob. c. 7. v. 1. orationis fructus. ibid. c. 7. v. 10 & c. 11. v. 8.

Qui se exaltat humiliabitur. Lique exemplo Amari. Eth. c. 6. v. 7. & c. 13. & Antiochi Epiphaniae. 1. Mach. cap. 9. Arphaxad. Judith. c. 14. v. 5.

Et qui se humiliat, exaltabitur. Exaltatur humilis Mardocheus. Eth. c. 6. v. 7. & c. 8. v. 15.

DOMINICA XIV. POST PENTEC.

Munus animo plus est quibus anima. Animae quanta fit dignitas. Tob. c. 7. v. 15. quid de ea censuerit Plato. ibid. c. 14. v. 5. est immortalis. 1. Mach. c. 12. v. 44.

Vide utrumque Iudaeum Rerum v. Anima.

DOMINICA XVI. POST PENT.

Primo accubatur. Accubitus veterum forma. Eth. cap. 1. v. 6.

Quis qui se exaltat, humiliabitur. Vide utrumque Domin. X. pag. 101.

FERIA IV. QUATUOR TEMP. SEPTEMB.
Ipsa genus non respicit nisi in oratione & peccatis. Hiis mediis Tobias & Sara liberati sunt ab Almodoro. Tob. c. 8. v. 3. DO.

I COMMENTARIA IN LIBROS MACHABÆORUM. ARGUMENTUM.

Uppono, duos hosce libros esse A
nonicos, ut desinit Concil. Trid.
sess. 4. Carthag. 3. Can. 47. Innoc.
III. epist. 3. ad Eusebium, Gelas.
& alii. Apud Hebræos non
sunt Canonici, tum quia Hebræici
non extant, unde ab Hebræis igno-
rantur, tum quia scripti sunt post
Canonem factorum Iherosum à Syn-
agoga tempore Esdræ editum. Vide Bellarm. l. 1. de verbo
Dei c. 5. Statum Scenim l. 8. Biblioth. & Serar. hic.

Est autem insuper liber tertius Machabæorum, & apud om-
nibus quartus, sed hos intra Canonem Ecclesiæ non admi-
ttere. Quare hi duo famulæ sunt libro tertio, & quarto Eodæ.
Argumentum libri primi, & secundi Machab. est, con-
scribere gesta, & prælia Judæ, Jonathæ, & Simonis fratrum
Machabæorum contra Antiochum, alioque hostes:
Hi duo libri ergo continent historiam Synagoge, sive I-
srahel de populo Dei: Eisdem enim desinit Iosueus sive
Iudæ Pontifice, qui occurrit Alexandro Magno, à quo
liber primus Machabæorum incipit, & historiam Irahæi
prosequitur per successores Alexandri, putà reges Asie
& regis Ægypti, qui cum Judæis nunc fœderati sunt,
quæ bella cruenta gesserunt, in quibus cœcidi sunt Machabæorum
fortitudo, & singularis Dei, cui victoriam
dimitto de prelio. Obiter autem breviterque
tangit gesta Alexandri Magni & successorum usque ad An-
tiochum Epiphanem, qui Judæos cepit persequi & bello
lacessere: unde gesta de posteriorum acta sive enarrat, ni-
mirum Antiochi Epiphanis, qui Epiphanis fuit filius,
Demetrii regis Alexandri, & Sceleris Antiochi, qui
fuit Demetrii filius, qui cum Judæ, Jonathæ & Simone
Machabæa bella gesserunt. Complectitur ergo gesta an-
tiquorum scægæna curat.

Quis fuit Antiochus, ignoratur. Verissime est aliquem
de Sacerdotibus, vel Pontificibus fuisse: hinc enim data
erat cura gentis sive habitum peragenda, teste Josueo
lib. 1. contra Appron. Probabile est primum librum scrip-
tum fuisse Joanne Hyrcano, filio Simonis fratris Judæ
Machabæi. Hic enim patri Simonis in Principatum eque,
ac Pontificatum succedit, & omnibus pæne parva & parva
gesta meruit: unde quæ illustris fit mentio in fine lib. 1.
Addæ, quod ipse quousque fuerit propheta, ut alserit Jo-
sephus lib. 13. cap. 10. quem auct. Hircanus mortuo anno
anteq. 31. tribus maximis à Deo videris dignus honoribus
a. præcipue gentis Judæorum. & pontificis, & prophetæ
Fœderatæ inter duos collegios, unde tantum nullus est fœ-
deratæ fuit, non duo fœderatæ præcipue committit. Idem asserit
cum prædixisset filiorum Iherosum longe præstantium præ-
sentem victoriam. Derouat hic 31. annis Irahæi præliis
ac pacem cum vicinis coluit, idæoque octo ad hæc scriben-
dam abundavit. Ita Sanchez. Hæc ergo avit sui Machabæi,
patri Simonis ac patruorum Judæ & Jonathæ, tanquam
familia sue heretica prælia, gestaque conscripsit, idæoque
to morte Simonis patri sui desinit. Secundi libri histo-
ria fusc à Jafone Cyrenensi quinque libris conscripserat
fuerit, quam in Epitomen contraxit, & librum secundum
conficere primarum lætædit, id pæc iulsi Synagoge. Nam
Synagoga omnibus coribus licet secundum scriptum fuit, qua
si epistola ad Judæos per Ægyptum dispersis, ut eos ea
pæcificatione Antiochi & posteriorum aliosdæm tempore
meliorum nutrio soleret, ut patet ex eius motto: *Fratribus*,
inquit, qui sunt per Ægyptum Judæos solentem dicitur
fratres qui sunt in Jerusalem. In his autem erat Judæ,
non Machabæus, et vult Bellarm. & alii; nam hic
liber erat veta fundus, fed alius vel propheta, vel præ-
cipue.

epi populi & Senatus, cuius nomine epistola scribeba-
tur, de quo plura lib. 1. c. 10. & c. 14. Unde Serarius
ponat Judam hunc esse Auctorem epistolæ, cumque co-
gnominat Esenium.

Primus liber Machab. Hebræici extrahit tempore 5. Hier.
uti ipse fauere in Prologo Concil. Secundum quoque He-
braicè extrahit infinitum Eusebius in Choro. ad annum
mundi 4800. Machabæorum, inquit, *historia Irahæi hic
Græcorum suppositæ regum: versus hi libri inter duosdæ
scripturæ non reprimuntur*; intelligit ab Hebræis. Ex ratio
de fœderat. Scriptus est enim ad Judæos per Ægyptum parios.
Judæorum autem nativæ & materne linguae erat Hebræica,
imo multo eorum alia ignorabant.

Porro Græcy edictio horum librorum Auctores esse
sequitur Serarius, interpretæ, quia hi floruerit sub Ptole-
mo Philadelpho, qui cœcum anam præcise Antiochum
Epiphanem, cuius persecutionis hic describuntur.

Quærit, qui & quales fuerit Machabæi, unde quæ
appellati? Josseph Benegorion scribit, Judam fratrem
Jonathæ primum vocatum Machabæum à fortitudine, pa-
trem enim Mathathiam mortuum fuisse eum affatum fuisse:

B *Osili mo Juda, qui est rebus vocabatur Machabæus, occidit
à rad. 300 machæ, quæ significat extirpare, occidere,
delere, ut Machabæus idem sit, quod exterminator & occi-
sor hostium. Ita Eusebius lib. 7. hist. c. 10. dicens: Quam
librum Machabæorum inscribitur, id quod veri antiqui
magis pro putare à Machabæo desinitis capitulum. Faver,
quod dicit Machabæus mortuum c. 1. v. 66. exhortans
omnes ad leges & gentis sue tutelam de bellum: Judæ
Machabæus fortis viroribus à juramento sua fide voluit præcepit
multis. Rursum Pagnin. in nom. Hebr. deditur nomen Ma-
chabæi (sic enim scribendum ipse cenfit) à מַחָבֵה מַחָבֵה
id est, plaga per me. 700 machæ enim est ferris, pertrahe-
re, occidere, ut *Machabæi* fit idem, quod percussor, occi-
dor, quales sunt Judæi Machabæi, epistole fuit. Hæc
duo etyma apposta sunt, ut ad illa alludi vix fit dubium.
Alii Machabæus derivant à verbo Græco μάχου, id est,
pugna, quasi dicitur pugnant, athleta, certator. Iulianus
Pelusiotæ lib. 3. epist. 4. Machabæus, inquit, *lingua
Persica dicitur fœderatæ*. Insuper alii Machabæus derivant
à מַחָבֵה מַחָבֵה, id est, dolere, unde Benoni Hippil 300 machæ,
id est, dolere factorem, et cœcum hostes Irahæi. Alii
deducunt à מַחָבֵה מַחָבֵה, id est, amare, quasi ab amore
ardente Dei Judæi dicitur fit Machabæus, id est, amator,
vel Amator. Alii à מַחָבֵה מַחָבֵה, id est, malleus. Ju-
dæi enim fuit malleus Gentium.*

Verum Hebræi & Latini patrum tradunt Judam dicitur
Machabæum, ad quod ipse belli facti contra infidelis
Antiochi affatus testatur. acceptos illud Meis derivat
Pharæonem vocantis Exodus 17. 11. מַחָבֵה מַחָבֵה
non camacho hinc fœderatæ, id est, *Qui similis est in fortis
Dæmonis*: ideoque initiales verborum horum litteras
brevitatis studio vexillis suis inscripsit, nimirum 300
quæ suppositis penzibus vocalibus in unam dictionem con-
statæ, sicut 300 machabæ, id est, Machabæus, ut machabæi
fit quasi idem quod Machabæi, id est, *quis est Deus*; quod
deinde nomen ad socios & successores transiit. Id ita esse
patet ex sequentibus Judæ gestis & præliis, in quibus sem-
per Judæ omnem victorie spem in uno Deo collocat,
idæoque cum in occasu, quasi leo in harenis intrat,
eoque profertur: idemque fecit ante patri mortem à
juvenetis sua, ut ipse pater aliorum cap. 5. 66. ubi
cum hæc de causa belli populique Ducem constituit.
Quare ante patri mortem emblema illius erat, *in ca-
machæ harenis Irahæi*, id est, *Qui similis est in forti-
bus Dæmonis*; indeque pro abbreviationem vocatus est Ma-
chabæi, id est, Machabæus. Quocirca ipse cum Nicetore
con-

Unde dicit
Machabæus
Resp. 1.

Secundæ.

Tertio.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octava.

Auctor li-
bræ primi
Jonathæ
Hyrcani.

Secundæ
Judæi
fœderatæ.

Cæp. à Zap. in Eisdæm, &c.

cooficiantur hanc belli terram fuis dedit, *Dei mterium*, A ut patet lib. 1. c. 8. v. 31. Ita Gendeb. ubi Chron. Sotus Sennifis lib. 1. Antioch. lib. c. 10. Euseb. in Martyr. ad dicit 1. Augusti, Seraruz, Sallanus, Sanchez & alii, simili forofidui compendia exaratum fuit illud, *Antioch. Philofoz.* Daniel 7. fimiles abbreviaturaf poffim invenire eit in Libris Machabaeorum, quibus per primam lucianam rocam ditionem figurantur, quas omnes in unum colligi & capite Mercuro.

Quares itaque, & qua tribu fuerit Judas, ceterique capitales & nepotes Machabari Nonnulli confimifugile & tribu Juda. Ex hac enim feptimum non d. d. clausum ufque ad Chriftum praedixit Jacob Jacnet. 46. 109. Unde & 11. Michab. 4. dicitur *Et vos Judo magna fons.*

Vicium dico, & vos Judo et tribu Levi & sacerdotali. Fugite cum ipfi sumus. Pontifices & simul Principes populi, id est ceteri clare loquuntur lib. 1. cap. 2. ubi Mathathias vocatur sacerdos descendens ex Joabab Joabib autem descendit ex Aaron & Levi, ut patet 1. Paral. 24. 7. Unde Mathathias vocat Punces filium Eliazari filii Aaronis, patrem suum & laorum lib. 1. cap. 1. v. 54. Ad locum Genei. 45. 10. ibidem respondit, ad locum Machab. inferius respondit. Porro Machabari autem nomine vocati sunt Afiamonai ab Afiamono, qui fuit avus, vel ab avo Mathathiae, teste Jacobus, Josepho lib. 2. Antiq. c. 8. & alius. Hinc Hebr. *Affamoni*, idem est, quod *Optimatus*, vel Principes. Talium enim fuit Machabaeorum.

Porro Judas, Jonathan, Simon, eorumque pofteri Machabaria populo electi & constituti fuit Rep. Duces, aut Principes, non autem reges, ut patet lib. 1. cap. 9. & 14. Regia enim filia Davidis defectus in Jechonia in Babelonem abducto, qui promittit ad Jeremia cap. 32. vocatur vir Iherusa. *Neque enim, inquit, erit in Jechonia rex vos, qui fecit super Jherusa David, id est, qui rex, unde Salathiel filius Jechoniae, & Zerobabel filius Salati d. Iheru Duces populi, non reges. Duces, Antiochulus Joannis Hircani filius duabus & regni nomen accepit. Nam, ut ait Joseph. 2. Antiq. 12. *De Jofeph parte ad Jofephum natus, maxime videtur proferri ut in regno formam verteret, dicens, non filii primus impofuit poff. q. 1. regis & max. reges, ut uno de captivitate Iherufalica liberatis populus ad proficere solita poffimone reverti poffet.* Rip. Antiochulum, quique pollos regis nomen & coronam propria auctoitate usurpaffe, non autem a Rep. datam accepiffe, quare non fuit veri, occulgunt reges. Ita S. Hieron. in cap. 21. *Ecce, Hircanus, ait, Pontifex, ditionem fuis impofuit, fratris filius & hoc & illud videtur condidit, cum regnum a non deberet poff. Jofephum.* q. 2. quia non erat ex filio regis Davidis, qui d. dicit in ultimo regis Jofeda. A vulgo tamen aduente, undeque & Scriptorum nonnulli ipse & pofteri eius vocantur reges, revera tamen non fuerunt reges. Secuti eit de Herode: hie enim a Senatu Romano & ab Augusto tam dominante Jodaei regnum Judae, regifque nomen accepit. Unde in eo feptimum a Judo translatum eit ad alienigenam, adeoque nunc advenit Chriftus, qui imperio hoc dicitur, ut vaticanus eit Jacob Goubr. 49. 10.*

Judas, Jonathan, Simon Machabaris synchroni & coevi fuit, Antiochus magnus, epifque filius Antiochus Epiphanes, & avus filius Antiochus Eupator: cum his duobus combelli pelligunt. Item Ptolemius Philometor rex Aegypti. Ad haec Sciron uterque, scilicet Africanus, qui vocat Hannibalem, & Carthaginiensis, ex Africa, qui de Antiocho magno triumphavit. Ad haec Fabius Max. Hannibalem castrorum. & Philotopis Pofidonius & Panathus. E poctis Caeilius, Ennius, Nervus, Plautus. Porro Antiochus magnus duos reliquit filios Seleucum & Antiochum Epiphanem a horum duorum filii & nepotes confimifugile inter fe certarunt, & demerunt de Afae imperia per ducentos annos. Ita Deus punivit imperatorem & ecclesia Epiphanem in pofteris.

Quares iterum, qui fuit ante Graecorum, juxta quos fingula Machabaeorum acta hie libro confignata, & unde initium accipiunt? R. Scip. eius inchoat ab anno tertio dicitur a morte Alexandri magni: Pof Alexander enim anno tertio dicitur Seleucus multis victorias cognominatus Nicanor, devicto Antigono Afae rege, fuit fe regem Afae, indeque ante Graecorum & fice Seleucidarum computari coepit. Porro

Judas 25. et ubi fuit 17. in Lib. 1. v. 2. p. 17. in de.

1. Seleuco fecerit filius Antiochus Soter, cujus tempore Judas insignem juxta Babylonem de Galata obtinuerit videtur, qui reconfor 1. Mach. 8. 20. Soter hic regnavit annis 19.

2. Soteri factus filius Antiochus cognomino Soter, id est, Deus, ita vocatus a Mithras, quod Lyncarchorum tyrannum occidit, ait Appianus in Syriae. De hoc vaticanus eit Daniel c. 11. v. 5. Vixit bello primo Punico. Regnavit annis 15.

4. Antiochus hunc fecerit Seleucus Callinicus, de quo Daniel. c. 11. 8. Regnavit annis 20.

6. Callinico successit filius Seleucus Ceraunus, id est, fulminis, quod asiatica & celeritas similes fulminis haberet, de quo Daniel. c. 11. 10. Regnavit annis 31.

8. Cerauno successit frater Antiochus magnus, qui a L. Scipione ab Thermopylis videtur filium suorum Antiochum Epiphanem Romanum profe obidem misit, de quo Daniel cap. 11. v. 6. & seq. usque ad 20. Regnavit annis 37.

7. Antiocho magno successit filius senior Seleucus Philopator, qui initio sumptus templo Judaeorum subditus. B. 1. Machab. 3. 3. sed postea v. 21. per Heliodorum iudici capillare voluit cum ille flagellatus ab Angelo redivens Seleucum occidit. Regnavit hic Seleucus annis 12.

8. Seleuco fratri seniori successit junior dicitur Antiochus Epiphanes, id est, illustris. Verum nonnulli nominant Epiphanes, id est, infans, quia crudeliter & infans templum expulavit. Et Judaei dixerunt: Hic regnum fratris dicit inveni anno 127. Graecorum, qui eodem anno Oniam sanctum Pontificem expulit, quique subditus fratrem impium Jatonem. 1. Machab. 4. 7. idem anno secundo retri primam expeditionem in Aegyptum, inde paphos Jerofofymam intravit. Ibidem v. 21. Anno 5. Jairo deponit Pontificem Jurogarij Memelam Beniaminum. 1. Machab. 4. v. 22. & cap. 3. v. 40. Anno sextum Jurogarij Aegyptum ingrediens a Romanis jofus fuit egredi, quancra indignans egredis eit, & indignationem suam in Judaeos ventis effudit. 1. Machab. 1. 21. & lib. 2. c. 4. v. 11. & seq. ubi confimifugile afferunt. Quare tribus diebus in exercit. 80. millia Judaeorum, 40. millia vindidit, & eodem incareavit. 1. Machab. 14. Inde per Apollonium plures alios occidit verfo. 2. & alios per Philippum cap. 6. 11. idolum Jovis poluit in templo v. 10. nunc pariter Afaezum v. 18. & ferent fratres cap. 7. illustri martyrio efficit, anno 9. retri fuit, qui fuit Graecorum 145. Contra eum fe, fufque erant Mathathias lib. 1. c. 3. cap. post paucos menses mortuus fecerit, & de bellum Antiochomavit Judas Machabaeus epif filius c. 3. qui fequens anno Apollonium v. 11. & Seredem v. 13. vicit & occidit. Anno 11. r. p. m. f. qui fuit Graecorum 147. Antiochus in Perfadam p. m. f. ut Elymadem diripere, fed a Perfis fugatus fuit c. 2. v. 27. Gogias quoque epus duo a Judis reftitutus fuit c. 4. Anno 12. Lyfias pater a Judis profulatus. & templum ab Antiocho per idolum pollutum expurgatum fuit. Ibidem v. 52. Invenit anno 12. qui fuit Graecorum 209. & Perfe reverfus praefectus mortuus eit cap. 6. 16. cum regnavit annis 12.

9. Antiocho Epiphanis successit filius novennis Antiochus Eupator, qui cum suo ruore Lyfia occidit eit a Demetrio Seleuci Philopatoris filio 8. Machab. 7. 11. anno Graecorum 151, qui fuit urbis Romae condita 212. quo pariter vna sanctus dicit. Aemilius Paulus, qui Pericum regem Macedoniae imperator, & Macedoniae Romanis subiecit. Regnavit Eupator annis 3.

10. Eupatori per vi successit Demetrius Seleuci filius anno Graecorum 153. usque ad annum 160. qui mercedis eit ab Alexandro Velle, altero Antiocho Epiphanis filio, & fratre Eupatoris. Regnavit ego Demetrius annis 10.

Hec parent 1. Machab. 1. 7. & c. 10. v. 1. & 10. Porro Judas Machabaeus anno secundo Demetrii ab epus dicitur Barchide interfectus eit, cui illico Jonathan frater successit, 2. Machab. 9. v. 13. 18. & 30.

11. Alexander Veleo Antiochi Epiphanis filius regnare cepit anno Graecorum 160. usque ad annum 167. quo interemptus eit a Ptolemio Philometore rege Aegypti inchoit suo 1. Machab. 10. v. 1. & 67. & c. 11. v. 17. Regnavit 70. Veleo annis 6.

12. Demetrius cognomino Nicanor, filius Demetrii, filii Seleuci, cepit regnare anno Graecorum 167. usque ad 173. quo rictus, captivus eit a rege Perfo Arface 1. Machab. 11. 19. & c. 14. v. 1. & 3. Regnavit annis 6.

13. Seleucus rex Afae regnavit annis 30.

13. Antiochus Alexandri Veli filius à Tryphone tunc re suo promotus ad regnum, ab eodem post quadripartitum occisus est. Regnavit ab anno Graecorum 108. usque ad 172. Quare quatuor ejus anni in chronologia non sunt addendi, quia continetur in annis Demetrii Nicatoris, cum quo regnavit. 1. Machab. 11. 23. & 14. Sic & Josephus lib. 13. cap. 13.
14. Tryphon occisus Antiochi pupillo, aequè ac Jonathan frater ejus Machabae per dolorem regnum invasit, sed post triennium occisus fuit ab Antiocho Sodeite. 1. Machab. 13. v. 23. & 13. & c. 23. in fine. Regnavit ergo annis 3.
15. Antiochus Sodeites cognomen Pius, frater Demetrii Nicatoris, frater ab Ariace rege Periarum capto, regnum occiso Tryphone invasio occupavit, ac fribus cum Simone fratre Jonathan in se, sedi fregit. 1. Machab. 13. v. 1. & 3. Occisus est aut narrat autoris prophecia à fratre suo Demetrio à Peris rediens, eo quod uxorem ejus Cleopatram cum regem sui vendidisset, sed verus à sacerdotibus Nabez. 1. Machab. 11. 16. Regnavit annis 9.
16. Demetrius Nicator frater Sodeitis dimissus ab Ariace, occiso fratre Sodeite regnum recuperat, variisque tenet per annos 3.
17. Alexander Sabea opo Ptolemai Physconis, occiso Demetrio Nicatoris regnum occupat. Regnavit annis 3.
18. Antiochus Gryphus, ita dictus à nasi magnitudine, ait Justin. lib. 31. & 39. Demetrii Nicatoris & Cleopatrae filius, occiso Sabea opo maris regnum cepisse, sed eandem interem dicitur sibi parantem vineam, illud ipsum per ipsam officio honoris hinc boreae copulasse, ita que eam interem. Regnavit annis 12.
19. Antiochus Cyzicus filius Antiochi Sodeitis & Cleopatrae (haec enim duobus fratribus, scilicet Demetrio Nicatori, & deinde eo à Peris capto fratri ejus Sodeite suppleta) interem Antiocho Grypho fratre suo uterino, quem prius regno privarat, uno dimittit anno illi super-

- A vixit, univermi tamen cum eo vivo regnavit annis 18.
20. Seleucus Gryphifilius cum fratre suo Antiocho, occiso patre Cyzico regnum obtinet, sed victus ab Antiocho Eudicio filio Cyziceni, cum domo regni concentravit. Regnavit cum fratre annis 7.
21. Antiochus Eudices, id est Pius Cyziceni filius, caeso Grypho regnum occupavit, sed mox aedem à Philippo & Demetrio Gryphi filijs politus. Philippus ergo & Demetrius primo simul regnant, deinde victo Demetrio filius Philippus imperat. Hi omnes simul juncti regnarunt annis 6.
22. Tigranes rex Armeniae, fratribus jam diffis inter se de regno certantibus, simulans se eos contra Eudicem adjuvatum, regnum invasit, donec ab illo à Romanis per Lucullum ex pulsus sit. Tenit illud annis 14.
23. Antiochus Asiaticus (quis in Asia minoribus educatus) filius Eudicis, dum cum Tigrae & Mithridate pugnat Lucullus, pacatum Syriae regnum recuperat, illudque concessit Lucullo tenet annis 4. Sed mox Pompejus illud ei adimit, ac cum Juliae Romanis subijcit, Cicero & Antonio consulibus. Anno urbis 691.
- B Regnum ergo Graecorum in Syria à victoria Seleuci regis, qua devicto Antigono minoris Asiae regis totius Asiae regno Seleucus potius est, duravit annis omnino 148.
- Ante devictum Antigonom regnaverat Seleucus, quavis non ante integrus 13. Alexander vero Magnus, qui primus devicto Dario Monarchiam à Peris ad Graecos transiit, à quo tempore multum omiserunt annos Regni Graecorum post ipsam victoriam, vivit annos 6.
- Regnum ergo Graecorum in Syria ab imo Monarchiae Alexandri Magni, ut ipse ad illud est ademptum per Pompejum & Romanos duravit annis 107. Quibus, ut dixi, postea duorum fratrum Seleuci scilicet, & Antiochi Epiphanis continuò de eo certatum, ac successit omnes fidei tuere totum in carnifices. Omnia jam dicta liquet ex Appiano, Juliano, Josepho, Eudicio, Orosio & ceteris.

Chronotaxis Ptolemaeorum regum Aegypti, qui post Alexandrum Magnam eodem tempore, quo Seleucia in Syria, regnarunt in Aegypto.

1. Ptolemaeus Lagi post Alexandrum statim occupavit Aegyptum, ab eoque omnes posteri ejus nominati sunt Ptolemaei, ut ante Pharaones. Regnavit annis 40.
2. Ptolemaeus Philadelphus filius Ptol. Lagi, post ejus mortem regnavit annis 31. Hic 120. Judaeorum milia, jug pater cepisse in Aegyptum abducat, liberata dimisit, ac ad Eleazarum Ptol. post. & occidit. 72. Interfectus, qui Bibliae in Hebraeo in Graecum idioma tradidit.
3. Ptolemaeus Evergetes frater Philadelphii Seleucum Cyniticum, ejusque filium Coranum per seulo vicit. Regnavit annis 16.
4. Ptolemaeus cognominatus Philopator, id est, amans patrem per Antiphatra, eo quod intericidisset patrem, matrem, fratrem, forem & uxorem meicisus illecebri Agathocles meretrici. Regnavit annis 17.
5. Ptolemaeus Epiphanis filius Ptol. Philopatoris, qui uxorem duxit Cleopatram filiam Antiochi magni & forem Antiochi Epiphanis, à qua amicos deinde regnavit Aegyptum vocatae sunt Cleopatrae. Regnavit annis 35.
6. Ptol. Philometor Ptol. Epiphanis filius senior, regnavit annis 37. Hoc regnavit ejus à vinctulo Antiochus Epiphanis ingressus est Aegyptum, ut licet ejus cum fratre puore Ptol. Physconis dureret, sed fovea ei mente, ut regnum occuparet, unde Philometore opem Romanorum imploravit, ab eis justus filius Antiochus Aegyptum excedere, quare frendens ipse itam fuit in Judaeis evocavit, ut auditis lib. 5. c. 4. & lib. 1. c. 21. Kurium Philometore anno regni sui 18. concessit Oniz, qui erat filius Oniz Sancti Pontificis, edificare templum Heliopoli in Aegypto, simile Jerololymitano, quod ab eo dictum est Oniz, sicut quae annis 233. eversionem tandem unà cum templo Jerololymitano à Tito & Vespasiano. Ita Josephus, Eudic. & alii. Tandem Philometor Judaeis valens Aegyptum generum suum privare regno Asia, illico mortuum interit anno Graecorum 167.

- C 1. Machabaeorum 11. vers. 2. & 18.
7. Ptol. Physcon, five Evergetes Philometoris frater, post fratrem regnavit annis 19. Hic ova prodigio filii frater, maris, simul & generi Cleopatrae, nam ejus filium in uxore duxit. Porro cum Cleopatra, Physcone mariti victo, sola regnavit, Physcon tam suum, quam ejus filium in ipsa concitum, & arce inclitum in naribus maris de fratri soter epulis apponi curavit, tunc Justinus lib. 31. & 32.
8. Ptol. Lathuri filius Ptol. Evergetis, ab aliis cognominatus Soter, regnavit annis 16.
9. Ptol. Alexander frater Lathuri cum matre, quae Lathurum egerat, regnavit annis 20.
10. Ptol. Lathuri oblevit unam matris regno restituit, nesium regnavit aliis annis 8.
11. Ptol. dicitur Asletes, cui quod chorulam caetero flet, filius Lathuri, ait Salianus. Hic vocat Cleopatra, quae ultima fuit Aegypti regina. Idem cum filia Berucis univermi regnavit annis 10.
12. Ptol. Dositheus filius Asletes, quia puer, rexit Aegyptum per Cleopatram interem annis 3.
13. Cleopatra subvertit fratrem Ptol. Dositheum, sola regnavit annis 17. Hec est celebris illa concussio M. Ann. trimum ab Augusto Clare in peglio visus occubuit. Cleopatra, ut in manus Augusti veniret, apudam morfu serpentis interem; Augustus mox totam Aegyptum sibi & Romanis subiugavit, tunc quae cepit esse monarcha anno urbis conditae 724. qui fuit Olympiadis 187. annus tertius.
- Omnia haec tradunt Eudic. Justin. S. Epiphani. Bolla Salianus, Hornellus & alii. Haec magnam lucem afferunt utriusque Machab. libris. Nam Antiochi & Demetrii reges Asiae, diu cum Ptolemaeis regibus Aegypti de Judaea, imò de imperio certantibus, nam inter utroque media erat Judaea, quae prorsus erat utriusque pomm ditionis, ut de ea fuit arroganda utriusque contentaderent.

Chronotaxis Machabaeorum, five Assimonaeorum, qui populo praesere non tantum ut Pontifices; sed & ut Principes.

1. Mathathias contra Antioch. Epiphanem insurgens anno Epiphanis nono, qui fuit annus Graecorum Corael. à Leg. in Efram, etc.

rum 147. Pontificatum & Principatum Israelis gessit paucis mensibus. 1. Machab. 5. v. 1.

5. Judas Machabeus Machabai mortuo, quasi filius primogenitus in Pontificatu & Principatu patri successit, patriam & verum Dei cultum fortissime & sacrilicium propagavit, templum cyclo Antiochi idolo expurgavit anno Græcorum 146. octulis tandem acerrime pugnavit contra Barchidæm anno Græcorum 151. i. Machab. 9. v. 3. & 18. libro Irlacem rexit & defendit annis 6.

6. Jonathan frater Judæ interrogatus est à populo, approbante pontice Alexandro Vices Ant. Epiphani filii. i. Machab. 10. v. 5. & 20. Tandem per dolum interceptus fuit à Tryphone anno Græcorum 170. i. Machab. 13. v. 23. & 41. cum præfuit annis 19.

7. Simon frater Jonathan in Ducatu & Pontificatu substitutus est. i. Machab. 13. v. 8. & 25. per dolum interceptus à Prothomo Alexandro suo anno Græcorum 177. i. Machab. ult. v. ult. cum gubernasset annis 7.

8. Joannes Hircanus Simonis filius præfuit ut Dux & Pontifex annis 31. Hujus ut incerto i. Machab. ult. v. ult. atque in eo dicitur libri Machabaeorum, omnique veteris testamenti historia. & S. Scriptura.

9. Archibolus Joannis Hircani filius. Hic primus regni nomen de coronam assumpsit, quod ejus exemplo ceteri ejus posterii assumpsērunt. Hic fratrem Antigonus occidit, atque eodem anno Dei syndicta votans sanguinem interit. Regnavit annum 1.

10. Jannæus Archiboli frater junior, qui, ut Græcis placeret, græcum nomen assumpsit, diciturque ab Alexandro Hircanus reliquit filios, Hircanum & Archibolum, qui inter se de regno usque ad Herodem contendērunt, etque prædæ fuerunt. Regnavit annis 37.

8. Alexandra uxor Jannæi, 60 mortuo regnum usurpans regnavit annis 9.

9. Archibolus Junior Jannæi filius, Hircano fratre senioris excluso, Pontificatus & regnum invasit, sed à Pompejo capto us Romam missus fuit cum duobus filijs Antigono & Alexandro, cum regnavit annis 9. Tunc Pompejus Jerusalem cepit, totamque Judæam Romanis subiecit, & vergebalem efficit Cæcære & Antonio Consulibus.

10. Hircanus senior Jannæi filius Pontificatus restituitur à Pompejo, eumque variis præfuit casibus tenet per 20. a. 1.

11. Alex. Archiboli filius Roma clapsus Judæam occupare conatus est, sed post triennium à Galbano captus, & Pompejo capite multatus fuit: pater quoque ipse Archibolus cum altero filio Antigono Romæ fugiens, opæ Parthorum Judæam & Pontificatum occupavit tribus annis cum dimidio. Verum Julius Cæsar Hircano Pontificatum adjuicavit, jam ante fecerat Pompejus ac Antipatro Idæmæ, Judææ & Hircani tutelam, quasi procurator eorum commisit: deinde M. Antonium Herodem & Phasellum filios Antipatri tetraarchas constituit. Denique Antigonus ult. Machabaeorum, penes Herode capite truncatus fuit. postea 4.

12. In Antigono delecti omnia stirps Afamæorum, æque ac eorum regnum & Pontificatus, cum utramque tenuissent per annos 126. ut vult Josephus, vel potius per annos 130. ut vult Sallustius & alii. Tot enim fluxere ab anno nono Ant. Epiphani usque ad annum primum Herodi, quo ipse cælo Antigono plene jure regnum occupavit, atque in eo delecti interceptum Judæ, idcirco venit Christus supra oraculum Jacobi Genes. 49. 20. Hac omnia patet ex Josepho, Eusebio Sallustio, Toronello, Ferrero & aliis.

Pontificum series ab Alexandro Magno usque ad Christum.

1. J Addo. Hic occurrit Alexandro Magno, eumque Judæis incipiens reconsecravit, teste Josepho lib. 11. & 13. iud. item. Præfuit paxta Eusebium annis 175.

2. Jaddi frater junior fuit Manasses, qui templum familie Jerosolymitano à Sannabalar socio suo fabricatum in monte Garizim adit. Quævis fuit Pontifex, de quo Judæi cum Samaritanis perpetua fuit liti de contentio usque ad Christum, ut patet Joannis 4. vide Joseph lib. 11. c. 7.

3. Onias primus. Is fuit filius cui nonnulli dant annos 21. j. Simon Onias filius cognomento julianus, cujus eloquia delectio heccl. c. 50. v. 1.

4. Eleazarus Simonis frater, qui 72. interpretes misit ad Ptol. Philadelphum, ut verum testamentum ex Hircano in Græcum converterent.

5. Manasses filius Onias primi, frater Simonis & patris Eleazari.

6. Onias secundus Simonis iudæ filius, cognomento Avarus, 7. Simon secundus, Onias secundus filius.

8. Onias tertius cognomento sanctus, filius Simonis secundi, qui orans pro Heliodoro flagellato ab Angelis illi vicam impetravit. i. Machab. 2. & i. Machab. 12. v. 7. & 8. Hujus Onias filius & ipse dicitur Onias, sub Ptolom. Philotore templum erecta Helioptoli in Agypto, quod ab eo vocatum est Onion.

9. Jta, vel Jalon frater Onias sancti, qui excluso fratre Pontificatus omni ab Ant. Epiphano, à Machab. 7. & c. 1. v. 1. 10. Meredatus Onias Simonis Beniamin frater, Pontificatus cunctis ab eodem Epiphane deturbavit Jalonem, sicut ille detur Jazar Osiam sanctum, sed cum pecuniam Epiphani promissam pregare non posset, in ejus loca successit est

C Lyfimachus ejus frater. i. Machab. 4. v. 17. mox lapidato Lyfimacho Meneleus rutilius novus pontifex Pontificatum coegit. Ibidem v. ult. Hic ergo fuit ultimus & Pseudo-Pontifex.

11. Marthabai Judæ Machabai pater: de quo B. filius jam dicit. Quare breviter esse duxat reconsecro, ut fierem Pontificatum expleam.

12. Jodas Machabæus.

13. Jonathan frater Judæ.

14. Simoo frater Jodæ.

15. Joannes Hircanus Simonis filius.

16. Archibolus filius Hircani.

17. Jannæus Alexander, frater Archiboli.

18. Archibolus filius junior Jannæi.

19. Hircanus senior filius Jannæi.

20. Antigonus Archiboli filius, in quo desit stirps Afamæorum.

21. Ananias ab Herode Pontifex constitutus.

22. Archibolus.

23. Ananias secundus.

24. Simon Phibetis.

25. Simon Boethi socer Herodis, sub cujus vite finem natus est Christus, novus novi testamenti Pontifex secundum ordinem Melchisedech. Hebr. 7.

Est dicitur colligere à morte Alexandri Magni usque ad annum Græcorum 2. sive usque ad initium regni Seleuci in Asia fluxisse annos 12. inde usque ad Machabæos annos 141. deinde à Machabæis usque ad Christi nativitatem annos 167. Mors ergo Alexandri Christi erit antecellere anni 33. vide Chronologie tabulam, quam præfopio Pontificatus

Ordo & conexio Librorum Machabaeorum.

Moses in Genesi descripsit originem mundi & Ecclesie Dei, deinde ejus propagatio usque ad Moysen Israelis Saullem & Davidem narratur in lib. Jolie & Judicum. Mox in lib. Regum ejus progressus referunt, quem hacten lab regibus, parâ Saule, Davide, Salomooe &c. item que passâ est à Regibus Assyriorum & Chaldaeorum, quorum prima fuit monarchia. Deinde in Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther, commemorantur ea, quæ eidem Ecclesie, parâ Israeli & populo Dei tam prospera, quam adversa contigerunt in secunda monarchia, quæ fuit Cyri & Regum Periarum. Nunc hinc libri Machabaeorum narratur ea, quæ eidem acciderunt commoda & incommoda in tertia monarchia, quæ fuit Alexandri Magni & Græcorum, parâ ab Antiochi re-

gibus Asia & Syria, & Ptolomæis regibus Agypti: inter utroque enim media fluctuavit semper Judæa, omni his, nunc illis, vel amica, vel inimica.

Porrò quætor reperiantur libri Machabaeorum, quorum hic est ordo historicus & chronologicus. Primo loco ordine temporum & rerum gestarum collocandus est liber tertius Machabaeorum, quia recenset ea, quæ Irlac & populo Dei contigerunt sub Ptol. Philotore, rege Agypti & Antiocho magno rege Asia. Secundo loco ponendus est lib. qui nunc in Bibliis ponitur secundus, quia complectitur gesta & bella Judæ Machabæi cum Antiocho Epiphane, qui fuit filius Antiochi Magni. Tertium locum poñit h, qui in Bibliis est primus Machab. quia ad acta Jodæ addit gesta Jonathan & Simonis, fratrum & successorum Jodæ. Quæ-

Quartum locum vendicat liber quartus, quia confcribitur a Joannis Hircani, qui fuit filius Simonis fratris Juda. Sed inter hos quatuor soli duo medi sunt canonici: ceteri verò duo, scilicet prima & ultima sunt *apocrypha*, id est, occultæ & incerta auctoritate, non tamen falsi, aut damnati: quales pariter sunt liber tertius & quartus Esdræ.

Rursum liber primus Machabæo in Bibliis extat, quæ Canonica, multum differt à secundo, & ab alio auctore

confcriptus est: nam redolere parafin Hebræam, sicutus verò Græcæ. Rursum primus tunc conligatur per annos Græcorum numerando eos juxta computum Alexandrinarum: secundus verò juxta computum Chaldaicorum, qui ab Alexandro dicitur integro anno cum medio, ut libe- ro ostendat. Denique liber secundus narrat acta Judæ ab eo modo, quam narrata sunt lib. 1. nec omnium libri primi meminit. Denique primus actus Judæ addit actus Jonathæ & Simonis, quæ omittit secundus.

CAPUT PRIMUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Alexander Magnus moriturus sua regna inter Principes partitur. Ex horum uno, scilicet Seleuco pro- genitus est Antiochus Epiphanes, qui Judæam vastavit, templum diripuit, in eoque Jovis idolum collocavit, plurimos occidit Judæos, ceteros ad idololatram compulit, ac resistentes per varia tormenta martyrio affect.

Factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum & Medorum: 2. constituit prælia multa, & obtinuit omnium gentium, & interfecit reges terræ: 3. & pertransiit usque ad fines terræ: & accepit spolia multitudinis Gentium: & sicutus terra in conspectu ejus. 4. Et congregavit virtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est, & elevatum cor ejus: 5. obtinuit regiones Gentium, & tyrannos: & facti sunt illi in erubescunt. 6. Et post hæc decidit in lectum, & cognovit quia moreretur. 7. Et vocavit pueros suos nobi-

les, qui secum erant nutriti a juventute: & divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret. 8. Et regnavit Alexander annis duodecim, & mortuus est. 9. E. obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo: 10. & imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, & filii eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra. 11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuzrat Romæ obies: & regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. 12. In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, & fuerunt in oculis, dicens: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, qui circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. 13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. 14. Et dixerunt alii- que de populo, & abierunt ad regem. & dedit illis potestatem ut facerent iustitiam Gentium. 15. Et edificaverunt gymnasium in Jerusalem secundum leges Nationum: 16. & fecerunt sibi præputia, & recesserunt a testamento sancto, & juncti sunt Nationibus, & venudati sunt ut facerent malum. 17. Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cepit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna. 18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equibus, & copiosa navium multitudine: 19. & constituit bellum adversus Ptolemæum regem Ægypti, & verius est Ptolemæus a facie ejus, & fugit, & occidit vulnerati multi. 20. Et comprehendit civitates munitas in Terra Ægypti: & accepit spolia Terræ Ægypti. 21. Et converterit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo & quadragesimo tertio anno: & ascendit ad Israel. 22. & ascendit Jerusalem in multitudine: gravi. 23. Et ingressus in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & universa sua ejus, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & commisit omnia. 24. Et accepit argentum, & aurum, & varia concupiscibilia: & accepit thesauros occultos, quos invenit: & sublati omnibus abiit in terram suam. 25. Et fecit eadem hominum, & locutus est in superbia magna. 26. Et factus est plangens magnus in Israel, & in omni loco eorum: & ingemuerunt principes, & seniores: virgines, & juvenes infirmati sunt: & speciositas mulierum immutata est. 28. Omnis minor sumptus lamentum: & quæ sedebant in thoro maritali, lugubant: 29. & commota est terra super habitantes in ea, & universa domus Jacob induit confusionem. 30. Et post duos annos discessit, misit Rex principem tributorum in civitates Juda, & venit Jerusalem cum turba magna. 31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei. 32. Et irruit super civitates repente, & percussit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Israel. 33. Et accepit spolia civitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu: 34. & captivos duxerunt mulieres, & natos, & pecora possederunt. 35. Et edificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem: 36. & posuerunt illic centum peccatrice- rum viros iniquos, & convulnerunt in ea, & posuerunt arma, & scissas, & congregaverunt spolia Jerusalem: 37. & reposerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum. 38. Et factum est hoc ad infidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israel: 39. & effuderunt sanguinem inno- centem per circuitum sanctificationis, & contaminaverunt sanctificationem. 40. Et fuerunt inhabita- tores Jerusalem prope eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est externa femini suo, & nati ejus reliquerunt eam. 41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. 42. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum. 43. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus: & relinqueret unusquisque legem suam. 44. Et cōfencerunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi: 45. & multi ex Israel confenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coingitaverunt sabbatum. 46. Et misit Rex libros per manus uniorum in Jerusalem, & in omnes

Correl. à Sup. in Lib. Machab.

civitates Juda: ut foquerentur leges Gentium terrae: 47. & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei: 48. & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnnes: 49. & iussit conquinari carnem, & sanctum populum Israel. 50. Et iussit addicari aras, & templa, & idola, & immolari fanae fauillas, & pecora communia, 51. & relinquere filios suos incuriosos, & conquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita ut obliviscerentur legem, & immutarent omnes justificationes Dei. 52. Et quicumque non fecerunt secundum verbum regis Antiochi, morerentur. 53. Secundum omnia verba haec scripsit omni regno suo: & praeposuit principes populo, qui haec hererigerent. 54. Et iusserunt civitatibus Juda sacrificare. 55. & congregati sunt multi de populo, ad eos qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala super terram: 56. & effugaverunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitivorum Iocb. 57. Die quinta decima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno, & addicavit Rex Antiochus abominandum idolum de solationis super altare Dei, & per univasas civitates Juda in circuitu addicaverunt aras. 58. & ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: 59. & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos: 60. & apud quemcumque inveniebant libri testamenti Domini, & quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum. 61. In virtute sua faciebant hęc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense & mense in civitatibus. 62. Et quinta & vigesima die mensis sacrificabant super aram, quae erat contra altare. 63. Et mulieres, quae circumcidabant filios suos, trucidabantur secundum iussum regis Antiochi, 64. & suspendebant pueros a cervicibus per univasas domos eorum: & eos: qui circumcidaverant filios, trucidabant. 65. Et multi de populo Israel defecerunt apud se, ut non mandarent immunda: & elegerunt magis mori, quam cibos conquinari immundi: 66. & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt: 67. & facta est ira magna super populum valde.

V. 47. **E**T FACTUM EST POSTquam PERCUSSET ALEXANDER (Magnus) PHILIPPEM (filium) MACCHABEO, QUI PRIMUM IN GRÆCIA FELICITER, TOTAMQUE SÆCIUM DOMINUS TERRÆ CÆTHI Id est: regionibus Judææ transiitumibus (has enim Judæi vocant Cethum) uti sunt Macedonia, Græcia, Cyprius &c. sic hodie est, qui trans Alpes habitant Itali vocant transmontanos. Rursum nonnulli per Cethum accipiunt pro Macedonia (quæ hodie Achaia dicitur) cum quia Philippus rex Græcæ vocatus reges Cæthorum, id est: Macedonum. Machab. 5. tum quia Suidas verbo *Λαοὶ* & *ἄρτια* affert Macedonia per polihis in dictam Cethum, nempe *ἄρτια* & Attice vocatur, sic & S. Hier. lib. 5. in liam. c. 13. & in c. 57. Et, c. 6. in Daniel per Cethum accipit insulas Macedoniæ & S. Epiph. hæret. 30. ait, Alexandrum dicit egrosam ex Cethum, id est, ex Macedonia, quia in ea erat regnum Cypriorum, ac Rhodorum, quibus proprie competit hoc nomen Cethum enim teste Joseph. lib. 1. Ant. c. 7. proprie dicitur Cyprius, & inde quædam alia insula. Insulas autem vocant Hæteras omnes transmontanas regiones, ut sunt Italia, Græcia, Macedonia, Favet, quod Lycus lib. 5. Divites 3. nomen in Macedonia Cithum, quod totus exercitus Persæ convenit. Favet quoque vocis Macedoniae amentum cum Cethum. Quare Dionysius in fine oris & Hætychus in Lexico, Macedonum vocant Macedonia, & Macedones Macedoniae. Unde Auf. in claris urb. Epig. 4. *Macedonumque utitur nomine.* Quo & Theophrastus lib. 1. c. 2. ait, Cyprius in Macedoniae (transiitumibus), ut etiam iussum nomen Cethum indidit potuerunt. Sic & Theodor. Annus, Pinitus, Forerius in liis 3. per Cethum accipiunt Macedoniam.

DARIUM REGEM PERSARUM Iulium cognomento Codomannum. Hunc percussit & occidit Alexander Magnus anno 330. expressit, namque monarchiam à Dario & Persis ad se & ad Græcos transiit, factum quia monarcha regnavit alios sex annos. mortuus est enim anno regni sui duodecimo. Porro Darius prius vocatus est Codamus, & cauponam exerceat Suis, ait Dio Chyrs. orat. 4. inde creatus est præficus Armenie, ac tandem rex: quare non erat ex illo regis, sed id simulavit assumendo nomen regis Darii, sicut quæ Alexander in vestra, & regno fibi non debito privavit.

V. 48. **ET PRÆPOSUIT NEQVOS AD FINES TERRÆ** omnia fibi arces subjugas utique ad Gangem & Oceanum Indicum, ait Josephus, Livius & Iulianus. **ET SITUUM TERRARUM COMPESUIT IUS** per errorem fortitudinis & viduitatem ejus connostrum, ut nemo ei audere resistere, nec contra tum hincere, sicut mures silentio conspectu filis, & cætes eorum l. one.

V. 49. **ET CONGREGAVIT VIRTUTEM ET EXERCITUM** Id est, exercitum oom tam multitudine, quam virtutem milium metacendum. Alexandri enim milites erant veterani, laboribus & periculis afflicti, continuis victoriis animati, ut omnia pervaderent & subicerent. Ed. Henriadus.

V. 47. **U**nde Gualc. est: *congregavit virtutem*, id est, exercitum fortis. **ET SITUUM COR EJU** id est, divinitatem afflaret, & ab ipso sive tam licite contenderet. Quam opinionem vanam ex ingenti viis victoris, & adulatione blandimentis, & rebus supra fidem prospera imberbat an Olympiadem teste Agellio lib. 13. cap. 4. Junonis pellicem faceret. Ad Græcos scripsit hostibus & ut optum Deum facerent iussit, ut ait A. Han. l. 2. variorum. c. 19. Id à Lacedæmonis dicitur, necesse est illis peris inculari, ut stem Arian. est autor lib. 5. cap. 2. A. Dulatus est in facibus Hæmoneis pro se, id est, per se, vocans cum *ἄρτια*, id est, fil. Jovis.

POST HÆC Anno regni sui 11. monarchæ super cæto, præf. 33. dicitur in Achaia, 3. vel octavo anno, uti narrat Plut. in ejus vita, & Seneca epist. 83. vel ex veneno, ut censet Curtius.

V. 48. **ET VOCAVIT PARSIS** Id est, Duxes & Principes fibi inimicos, aut fures Ptolomæus Lagi filius, Seleucus, Antigonus, Antiochus, Perdiccas, Callander, & alii ad divitibus illis regionem suam. Idem affert Jo. S. v. p. Goriæ de lib. 3. ad S. Cyril. Jerosol. Catech. 4. de Scipio & alii. Favet quod scribit Curtius lib. 10. c. 10. *Quædãdine, inquit, quidam sustinent Alexander distributas esse provincias, id est: quæ variis auctoribus traditum assent, licet ipse contrarium sentiat.* Porro Auctori nostro, cui quasi scriptor Hætiographo Præter Græcos & Latinos, una tota Eccl. hæc factam tribuit magis credendum est, quam Diodoro, Justinio, Curtio & Orolo afferentibus, Perdiccam post mortem Alexandri provincias inter Principes distribuisse: quod tamen fieri quoque potuit, omnino ut Alexander Perdiccæ dato anno, quasi secretis consilio mandaret, ut imperium suum in duodecim Principes divideret. Id enim fecit Perdiccas, utique ad non facturus, sed fibi plurimum retenturus, nisi id Alexander mandasset. Kuriam S. Thom. Glossa, Dion Josephus, Stephanus sic exponunt: *Dividit illis regnum*, id est, dividendum reliquit, caput & obtulit. q. d. Alexander mortuus nullam curam heredit. designavit, sed voluit, ut Principes inter se illud ex æquo dividerent. Audi nunc Iulianum lib. 13. *Quo dicitur enim quod viderent, quarum quem imperio facti ad heredes? Respondit dissimulat: Transiit illi magnitudine animo facti, ut cum Hæticum filium suum, cum fratrem Antiochum, & cum Raxemum hæterum prærogantem reliquerit, alios necessitudinem, & dignissimum nuncuparet heredes. Sed hæc præfatio non præfatio, sed deo amantem Perdiccæ tradidit. Quæ res, glisciam ante quam d. Josephus scribitur. Nam est, quo vixit nuncupavit hæter, videlicet amicum esse voluerit.*

V. 49. **ET CONGREGAVIT VIRTUTEM ET EXERCITUM** Id est, exercitum oom tam multitudine, quam virtutem milium metacendum. Alexandri enim milites erant veterani, laboribus & periculis afflicti, continuis victoriis animati, ut omnia pervaderent & subicerent. Ed. Henriadus.

V. 49. **ET CONGREGAVIT VIRTUTEM ET EXERCITUM** Id est, exercitum oom tam multitudine, quam virtutem milium metacendum. Alexandri enim milites erant veterani, laboribus & periculis afflicti, continuis victoriis animati, ut omnia pervaderent & subicerent. Ed. Henriadus.

Alexander
vultus ha-
beret Jovis

V. 48. 8.

V. 48. 7.

Ad Alex-
ander
provincias
suis distri-
buit.

V. 48. 8.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mathathias opponit se Antiocho, mox v. 23. *Judaum idolis immolantem equi, ac profellum Antiochi ad id excitem occidit, exclamans: Omnis qui habet zelum, exeat post me. Fugit ergo cum se sequentibus in montes, qui vers. 37. sabbathis invasi sinunt se occidi, mox ne omnes intereant, armis se defendunt. Tertio v. 44. Mathathias colligit exercitum & fidem, patriamque propagant, mox mortuorum filios, ceterosque ad fidem & ad zelum legis cohortatur, esseque Judam filium in belli Ducem assignat.*

In diebus illis surrexit Mathathias filius Joannis filii Simonis, sacerdos ex filiis Joaribab Jerusalem, & confedit in monte Modin: 2. & habebat filios quinque, Joannem, qui cognominabatur Gaddis: 3. & Simonem, qui cognominabatur Thafi: 4. & Judam, qui vocabatur Machabæus: 5. & Eleazarum qui cognominabatur Aharon: & Jonathan, qui cognominabatur Apphus: 6. Hi viderunt mala quæ fiebant in populo Juda, & in Jerusalem. 7. Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? 8. Sancta in manu extraneorum facta sunt: templum ejus sicut homo ignobilis. 9. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt: cruciati sunt senes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum. 10. Quæ gens non hereditavit regnum ejus, & non obtinuit spolia ejus? 11. Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat liberta, facta est ancilla. 12. Et ecce sancta nostra, & purchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinarunt ea Gentes. 13. Quò ergo nobis adhuc vivere? 14. & scidit vestimenta sua Mathathias, & filii ejus: & operuerunt se cilicis, & plangerunt valde. 15. Et venerunt illic qui missi erant a rege Antiocho, ut cogèrent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & a lege Dei discedere. 16. Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos: sed Mathathias, & filii ejus constanter steterunt. 17. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathias: Princeps & clarissimus & magnus es in hac civitate, & ornatus filius & frateris. 18. Ergo accede prior, & sit iustum regis, sicut fecerunt omnes Gentes, & viri Juda, & qui remanserunt in Jerusalem: & eris tu, & filii tui, inter amicos regis, & amplificabis auro & argento, & muneribus multis. 19. Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque à servitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis ejus: 20. ego & filii mei, & fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum. 21. Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem & justitiam Dei. 22. Non audemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via. 23. Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum iustum regis: 24. & vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accessus est furor ejus secundum iudicium legis, & insiliens cruciavit eum super aram: 25. sed & virum quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit, 26. & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamai filio Salomi. 27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me. 28. Et fugit ipse, & filii ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate. 29. Tunc descendenterunt multi quærentes iudicium & justitiam, in desertum: 30. & sederunt ibi ipsi, & filii eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala. 31. Et renuntiavit est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca oculeta in deserto, & absissent post illos multi. 32. Et statim perierunt ad eos, & constituerunt ad versus eos prælium in die sabbathorum, 33. & dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exte, & facite secundum verbum regis Antiochi, & vivetis. 34. Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbathorum. 35. Et concitaverunt adversus eos prælium. 36. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca oculeta, 37. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostrâ: & testes erunt super nos cælum, & terra, quòd in iusto perdidit nos. 38. Et intulerunt illis bellum sabbathis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filiorum, & pecora eorum, usque ad mille animas hominum. 39. Et cognovi t Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde. 40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citius disperdent nos a terra. 41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbathorum, pugnemus adversus eum: & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. 42. Tunc congregata est ad eos sythagoa Assidæorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege: 43. & omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illi ad firmamentum. 44. Et collegerunt exercitum, & percuterunt peccatores in ira sua, & viros iniquos in indignatione sua: & ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent. 45. Et circumivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras: 46. & circumciderunt paucos incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel: & in fortitudine. 47. Et persecuti sunt filios superbie, & prosperarum est opus in manibus eorum: 48. & obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori. 49. & appropinquaverunt dies Mathathias moricadi, & dixit alius filius: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis. 50. Nunc ergo o fili, amulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, 51. & memorete operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & ac-

de Mathathias occidit. Hac enim cum agrabat zelus ho-

norum Dei

Et furio agitate ante, et confusio virtus.

Moral. dice hic, qui officia in se habet, ut inflat ignis

Moral. dice hic, qui officia in se habet, ut inflat ignis

omnia sapere & coniamari. Audi S. Ambrosio in Psal. 118.

Oratio. 18. ad illa: *Tu facies me fieri pro quo S. Ambrosio.*

Legit quodammodo. Zelum habuit Deus factus, et

quis incognitum servare. fides Zelus est. Zelus est

Principi sacerdotum dicit: Zelus domus tua de vorata me. Et

Zelus sacerdotum est et non sacerdotum, et filius sacerdotum.

Zelus zelus et nihil in se necesse praecipit non negat, nec

negat se. Melius est, ut viciis, aut dicitur non dicitur non

plures liberat, quoniam dicitur non plures pervertitur.

Et paulo post. Zelus Dei vult. Zelum habuit Elias, et idem

vult ad celum est. Zelum, ut patet, zelus Domini. Zelum

habet Machabaeus Bar Jannas, qui adversus sacerdos

Antiochi exaruit de templo. Zelum quoque dicitur, ut patet

innumerat fieri potest, qui sunt hostes Dei, quoniam dicitur

fructus a fructu. Omnes autem dicitur de hoste facti sunt miles, sicut

David ait. Et nonnulli interpretati: Zelus ergo dicitur est.

Domus velidit est sicut more dicitur, dicitur sicut inferi

zelus. Dicitur zelus, quoniam vult nihil viciis dicitur.

Dicitur sicut inferi, per quem peccata morantur, ut vultur

Dei. Angelus quoque sicut zelus nihil sicut, et salubris sua

amantia praeparavit, nisi cum zelus dicitur dicitur. Unde

post pauca obdormit: Et quod morantur, et Angelus

habet in Iste Deus parat est: zelus zelus Jerusalem zelus

ergo: Quis Deus magnus, idem est zelus ergo magnus est, et pro

magno iustis potest qualitate, ita et zelus, aut modestus, aut

magis est. Zelus vindicatur Jerusalem, et Zelus est

& Valer. Max. lib. 3. cap. 2. ac duo post Naresis sub Julia-

Imper. Gallis se obiciens telae Agatha lib. 2. Dicitur

Servus in lib. 8. Anad. 5. et dicitur, ut patet, nonnulli, id est

est, et percutit vultum tuum multum, quoniam sicut multum

interdicitur non vultus, qui erat dicitur exercitus sicut

ad Capitulum. Et modo profertur dicitur, nonnulli, quoniam

quod dicitur est vultus, et dicitur dicitur, quoniam est

quod dicitur, dicitur: Quereph. sicut esse vult, et se

quoniam.

Et dicitur post de filiis sicut Jerusalem, ubi quod dicitur

debetur, ac Judicum in altari solis facrificatum occidit: et

mones ante ferat vultu agens, et facit esse vultus, ut

dicitur lib. 1. cap. 17. vultu agens, hanc peccata, et

et vultu agens et pro his hostium.

Tunc descendunt multi quarentes iudicium et iustitiam

] hoc est, quarentes iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

et iustitiam et iudicium et iustitiam et iudicium et iustitiam

V. 11. Sicut et virum, quem rex Antiochus

missus, qui cogitavit immolare, occidit

J. Joseph. lib. 11. c. 8. virum hunc vocat Apellem.

Idem tamen lib. 1. de bello cap. 1. eum vocat Bacchidem,

ad quem filius Mathathae patrem in hac caede adspexisse,

et eos enim esse eum Apellem milites ipsius. Iuxta hoc fecit

Mathathias iustitiam Deo, tanquam iudex et vindicta

liberis, et quae est religio. De quo cultus, ad quem hoc

facto Pontificatus et Dacorum vult imitri et conlocavit,

et quae est Elias Ducem sicut fecit occidendo sacerdos

Baal 1. Reg. 18. et Moses cum Levitis occidendo adoro-

re viri aures. Exod. 31. quibus proinde ipse ait: *Coele-*

stis manus vestras habetis Domine, unusquisque in fratre suo

et in fratre suo, ut detur vobis beneficiis. Ac Phinizes occidens

Principem Priapo facificatum Numer. 25. vide in ista

Sic de blasphemante consuit, et quae S. Chryl. in quibusdam

divina blasphemantem audivit, et dicit, et dicit, et dicit

et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit

et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit, et dicit

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

V. 11. 11

milites templi, ac nunc font. ordines militares equitum Melaniam, S. Joannem, S. Stephanum, Tutoconicum, & Simionem, qui pro Ecclesia Dei contra Turcas, Saracenos & hereticos generatim depugnant. Cum enim Antiochus flagrantem evertere Dei legem, templum & synagogam, Deum excruciatum Affidam, qui se militaria facere doverunt, ac pro populo, legitime tutela pugnaverunt, sicque omnibus bellis periculis viro offerent. Id ita esse patet Primò, ex voce *synagoga*, id est, coetus, collectio, congregatio militum pro synagoga tamda. Secundò, ex voce *forte viribus*. Tertio, ex voce *voluntarius in lege* quilibet voluntarius ex melo legem defendens & propagans. Quare Affidam junxerunt se Jude Machabaeo, quod duce belli facti, ac eius precipui fuere milites, per quos tot, tantaeque obtinuit victorias. Id patet ex lib. 1. c. 6. *ibid.* inquit, *qui dixerunt Affidam Judaeorum, quibus praecipue videtur Machabaeus bellis nationibus, & seditionibus moribus, hoc potissimum regnum esse quietum.* Sunt haec verba hostium, qui Affidam quasi seditionibus accubant apud Demetrium regem. Et ex c. 9. ubi Affidam, quasi primum congregatione scribarum tractant de pace communi cum Babilone & Alcinio incedunt. Unde liquet eos fuisse viros pios in Israhel honoratos & primarios.

Quare secundò, unde vocatur Affidam? Resp. Hebr. vocatur *אפיסדאם* *episidam*, quod aliqui derivant a *אפיסדאם* *episidam*, id est, ciconia, vel mivis, eo quod quasi in huius affilissent, & perdas agerent. Alii casum interpretantur vocatorem a *אפיסדאם* *episidam*, eo quod venisset hostes Israhel, sicut vocatur *אפיסדאם* *episidam* de lepore. Melius Paganus Sanchez, Serarius & alii *אפיסדאם* interpretantur pios, misericordes, religionos, factos a *אפיסדאם* *episidam*, id est, pietas misericordia, eo quod pium bellum gererent pro Israhel. Audi ranc S. Chryl. in Psalm. 41. *Quando gratia bellum intravit, nec quidquam Machabaei proficiat sacra quod praedixit, se ob defendendum hunc quoque fecerunt Apolloni. Non enim semper obverentes in media fuerunt pernicia, sed annuuntiam & facientes, & locum fecerunt. Religio enim parum respiciunt, tanquam generatim quodam modo omnes volentes, & hancque emergentem, & hancque non se amplius solis facientes, sed vitam alios quosqueque possunt, & civitates, & eorum regnum obnoxios colligunt quosque invenerunt ad hunc finem, & uterque & multo etiam qui laborantibus, & corrupti erant, in hunc perfissimum redierunt, ut personarum vetera ad leges pariter, &*

ET PERCUSERUNT PECCATORES id est, apostatas, qui a Iudaeismo ad Antiochum & gentilissimum transierant. Hoc enim summius erat peccatum, summaque iniquitas, quo tota religio, fides & virtus prolebat, & perdebatur.

ET IN PORTUORUM] REPERE, circumcidere parvos *אפיסדאם* *episidam* *quosque invenerunt in finibus Israhel*, q. d. per vim circumcidere parvos, etiam in viris parentibus, eo quod parentes effice Israhelice, itaque obligaverunt circumcidere filios, Almoque a Mathathia quasi Duce & Pontifice ad idipsum cogi, possent: sicut nunc Ecclesia cogit fideles, ut filios suos offerant ad baptismum. Quod si quis inter eos erant filii infidelium, eos quoque quasi iam suos & jure bellicosos, ac a parentibus separatos circumcidabant. Et quavis Lyran. dicit solum id fecisse in filiis Judaeorum, tamen Scriptura absolute loquitur de quovis Domino. Sicut in 4. tract. de Baptismo, dicit, si Mathathias ad socii in filiis gentium, fecit quidem secundum zelum, non tamen secundum scientiam; hoc tamen de insigni, & sanctissimo viro non recte dictum videtur; melius ergo asseritur nos, cum jam essent jure belli in servitium redacti, & a parentibus separati, jure circumcidi potuisse: sicut nos etiam nunc jure baptismum filios Saracenorum in bello captos, ait Suarez 3. p. tom. 4. qu. 67. art. 10. disp. 15. sect. 4.

OSTENDERUNT LEGEM DE MANU ORNIVM] q. d. De legem & cultum ab Antiocho & gentibus ablatum per arma Israhel restituerunt, feceruntque, ut Dei lex & cultus pristinum suum dignitatem & venerationem obtineret.

ET NON OBORAVIT CORNU PECCATORIS] q. d. non permisit cornu, id est, superbum, robur, & vires Antiocho crescere; sed haec illi, si oim amparant, certe refererunt de valde immutavit, ut more solito grassari de severe non possit, nec auderet. Dicit hic cornu superbum, quae accitatus consuevit esse referenda; qui cum illa superbo & ferro non denu, addit & augit;

A quare qui potest, debet ea demere, ac in heredes multos feriant & prosterant.

CASTIGATIO SEC. BY IRA INIGNATIONIS] V222-49. felicit Dei, qua Deus iratus & indignus peccata nostra, non cum atrociter per Antiochum castigat, Iaxantur habentis severius ferocendi contra nos. Sic Artilla rex Hungarum vallans Galliam de Italianis, rogatus & Lupo Trecenti Episcopo, quis esset & quid vellet? respondit & esse flagellum Dei ad castigandum scelera fidelium; sic flagellum Dei fuit Tamerlanus, & bene fuit O. romanus: Sic Nabuchodonosor ultimus fuit Jeremie cap. 1. per Ipe-cem virga vigilantis.

ET DATIS ANIMAS (id est, vitas) TESTRAS] V222-50. PRO TESTAMENTO id est, fondere, pura pro lege Dei: lex enim fuit conditio iudicium ab Abraham, Moise & populo cum deo uniti.

ET ACCIPERIS SUBRIAN MAGNAM] V222-51. non tantum in hoc mundo apud homines, haec enim vana est, brevis & cuncta, sed & in caelo coram Deo, Angelis & sanctis immensam, coelestem & aeternam.

ABRAHAM HOMES IN TENTATIONE, & qui Deus tentavit eius fidem de obedientiam, jubendo ut tibi immolaret unigenitum suum Isaac, per quem si promissis copiosam posteritatem, imò Christum, INVENTUS EST FIDELIS, fideliter Deo offerens filium certis fide sperans & credens, quod Deus cum post immolationem a morte suscitaret; ET REPUTATUM EST SE AD JUSTITIAM] q. d. hic Abraham adus obedientiam & oblationem Isaac, computatus & estimatus est a Deo esse solus magne justitiae, id est, magne virtutis & sanctitatis, ac propter Abraham, qui jam erat subus, per eum miruit magnum gratie & iustitiae augmentum, insulique est coram Deo multo melius & sanctior. Vide dicta Roman. c. 4. & Genes. 15. v. 6.

IOSEPH IN TEMPORIS ANGUSTIIS SUIS (quam passus est, in caetero) CUSTODIVIT MANDATUM quantum Decalogi, ANI MICHABAE, quia sollicitatis heret lux noluit committere ut] (id est) FACTUS EST DOMINUS] V222-52.] Praeterea S. Chryl. tract. de moralitate. *Adversus non fuit vix scandalum, inquit, sed praeterea nec delibatum, nec frangente Christiani fides, sed pietas offerentem in calumniam veritatem, cum contentum de si omnes inania malorum presentium, sedulo futurum bonum. Nisi praesertim populo, non potest esse utilitas: cum fuerit in pura congregatio volente, tunc dicitur vacuabitur & veritate. Governator in compense dignificatur, in actu melius producat.* Et inferius: *non adversarium avocant a veritate si filii veritate, sed corruant in dolere, Quomodo sustinentur, uter ratiom generis humani fide erant] &c.*

PHINEAS PATER HOSTIAS (Hinc patet Machabiam & Machabiorum prognos esse ex tribu Levi & Phineas Pontificis, utroque descendentibus ceteris ad eos Pontificatum jure successione spectantem) ISRAELIO REGEN DELOCVENDO Principem sacrificantem Beltheghe, ACCIPIT TESTAMENTUM, id est, Dei promissionem & pactum SACERDOTII AETERNI] quod fuit Pontificatus in quo postea duraret usque ad finem Synagoga & Judaismi, potius usque ad Christum. Vide dicta Numer. 15.

IOSEPH (Ioseph successor Moisi) OIM IMPLEVIT VIRTUTIBUS, id est, mandatum, quod Deus per Mosem iussit in hunc Chananaem. Nunc dicitur de morali-tate. Exodi 17. post Moysen capere curam populi, Ioseph IUSTITIA EST OUX IN ISRAEL] Moysi in dicitur curam populi susceperat.

CASES OVM TESTIFICATIO IN ECCLESIA] V222-56. contra socios exploratores dicentes, Chananaem & incolas gigantes & urbes munitas esse: inexplorabilem, illum Dei ope posse expugnari, & respit ab Hebraeis captivandam, ut Deus promississet, ACCIPIT HEREDITATEM, peculiarium in Hebr. Numer. 14. Et Ioseph 14. 18. v. 15. elogia Ioseph, & Galat. Eccl. 10.

DAVID IN VNA MESSIAECORUM] id est, per meritum suae misericordiae, qua ram in alios, tum in solentem persequentem fidei pios & misericordis, nolens cum Izdare: cum cum habere in manu sua & consequitur EST SABBAE RIGORI IN SACVLA] ut solum regere obtineret & ad posteros transmitteret, tamdiu cum duraturam, quamdiu duraret regnum Israhel & Juda, sicut usque ad captivitatem Babylicam. Aeternum enim hoc non absoluti perpetuatum, sed respectum & limitati significat, sicut, duratioem perpetuam per totam Batum, regnum 3. Jude.

Epym Affidam,
1.
2.
3.
V222-44.
V222-46.

V222-49.
V222-50.
V222-51.
V222-52.
V222-54.
V222-55.
V222-56.
V222-57.

Jude, ut quamvis hoc daret, tamen in eo daret re-

lam meam gubernet quasi pater. Hinc Josiphus filius Ge-

VERB. 48. ELIAS DOMI ZEAL FELUM LEGIS, occidendo omnes prophetas & sacerdotis Isral, loqui: opponendo Achab, Jerabab & Baalam, Reg. 18. RECEPITUR EST IN COLUM, coepare curru igno. 4. Reg. 5.

VERB. 59. ANANIAS, AZARIAS, ET MIRABEL CREDENTES, credentes Deum post ipsos ab in eripere, VERBA- TAE SUNT OS PALAMRA] Daniel. 2.

VERB. 60. DACTYLUS IN SUA SIMPLICITATE, id est, integritate, castitate, constantia adorandi solum Deum secum perseverans, ejus merito mirabatur EST OS ORB SAOUM] Daniel. 6.

VERB. 65. ET A VERBIS VIRE PECCATORIS (à minis impil Antiochi) NON TIMUITIS, quia GLORIA LIPS STEPICO ET VERBIS EST] ut corruptum, computretat & heret, dum paulo post per Dei vindictam omn- nis ejus gloria in ignominiam, omnis luxa in infamiam vertitur, ut videlicet dicit Antiochus in quest. lib. 2. cap. 9.

VERB. 64. VOS PAGO FICIT COVOS SANUM ET VIRI- TATEM AGITE IN LEGE] (secunda & propugnanda) quia IN IBA GLORIOSI BERTI] ut pugnando & vincendo: tum pro ea gloriosa occumione, uti pro ea omnes occubuerunt, nimirum Judas, Jonathan & Simon, Quod enim gloriosum, quem pugnare & mox pro lege, pro patria, pro Deo? Aniam Machabaeos filios ad acria certamina, quae in curia Antiochii immemabant, ideoque p- ficiorem heroum exemplis in obijit, ut illustrarentur, & similes illis gloriam consequantur, nil enim ita in rebus arduis animas, ac maxime exempla. Unde Ovidius lib. 4. Trist. Eleg. 3.

Mactansque tuas testium virtutibus imple, Andra pro procepti gloria videri ser. Nihilis quoque ostis, felix si Traga fuisset: Publici virtutis pro male factis vis est. At tua Typis parat, si nos in aquas fuisset: Et volens hominis, arata in Plabe, facit. Qua factis, impetibus castis, non cognita rebus, Apparet virtus, arguaturque animi. Utter imperitiam, quae non sicut memora freta est, Et parat in laudis, ovaliata est.

VERB. 67. ET ACCI SIMON PRATAR VESTER, SCIO, quon- VIS CONSILLI EST, IPSUM AUDITE SEMPER, ET IPSA BERT VOBS PATER] ut suis consiliis vos dirigat, sicut pater dirigit filios. Rursum ut domum & fami-

ET POSUI MACHABEOS PRAEPOSITOS A JUVENITU- TE SUA SIT VOBS PATER] ut scilicet dicitur] Hinc pater, Judam non tantum in senso patris, cum iste virili- lum paulo ante mortem contra Antiochum fuisse, sed & in juvenute sua praetera in bellis edidisse facinora. Del opentiam, hincque viriliis suis incipuisse, machabi, locell, ut canonicis locum Jebava, id est, quasi famulo 101 ut fortibus (Dus) Domus] indeque Machabur fuisse cogno- miniatum. Sic enim cum vocat hic pater mortuus, id est, quem belli duces statuit. Vide dicta in Proemio.

ET OBSCURUS EST ANNO 146.] nimirum eodem anno quo f. Antiocho oppellit, & Ducatum cum Pontificatu- niam. Opinantur omnium cum ex vulnere in bello accepto obisse, cum enim paulo ante occidit Judam & prae- ducem Antiochi, omneque Judas circumdum egerit, collegitque in castra contra Antiochum, plura que similia gesserit, quae magna corporis, aequi ac animi forti- tudinem requirunt, non videtur tam cito ex scio viribus defecere & mori potuisse, sed ea praeter continuo accep- f. vulnus, indeque mortuus, vel certe ex laboribus affi- ditus, & fatigatione nimia exhaustus obisse.

Machaburum fuisse sacerdotem omnes consentiunt, sed Pontificatum fuisse negant Josephus, Eusebius, & Sig- nius; verum Pontificatum eum fuisse, asserunt Hecari & Chald. Cant. 6. 6. multaque id probat Severus. Sanè in Pontificatu, ut patet Ducatu patri successit Judas, deinde Jonathan, denique Simon, indeque Simonis filii usque ad Herodem & Charitum. Porro Machabur incltus heros delectus est anno 146. Graecorum a quo fuit 158. à morte Alexandri Magni, & 164. ante nati- vitatem Christi.

EX REPERTIS EST IN SEPULCHRIS PATRUM ANNO 158. M. 0011.] In sepulchrum hoc postea magni- ficè exornari Simon quo filius ut pater cap. 13. 17. ac factur S. Hier. illud sua aetate adhuc existit.

PLANCTU MAGNO] Planctus magnus non in exarima- tione plangentium, sed in jura sanctorum & exprobratione fre- quentia inter eos est, ut S. Hier. Epist. 15. ad Paulam.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas patri succedit contra Antiochum pugnat ut leo, ac dux ejus duxes profugit, scilicet Appoloniaum v. 10. & Seron v. 13. Quare Antiochum tertium Ducem mittit Lysiam, contra quem praelium intraxit Judas, Dei opem seipsum & ardenti prese implorans.

1. ET surrexit judas, qui vocabatur Machabaeus, filius ejus pro eo: 2. & adjuvabat eum om- nes fratres ejus, & universi qui se conjunxerant patri ejus, & preliabantur praesidium Israel cum Ietania. 3. Et dilatavit gloriam populo suo, & induit se loriam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in praesiliis, & protegebat castra gladio suo, 4. Similis tactus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. 5. Et percutus est iniquos perferacitas eius: & qui conturbabat populum suum, eos succendit flammis: 6. & repulsi sunt inimici ejus praeter timore ejus, & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus. 7. Et exacerbat reges multos, & iustitabat Jacob in operibus suis, & in saeculum memoria ejus in benedi- ctione. 8. Et perambulabat civitates Juda, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Israel. 9. Et nominatus est usque ad novissimum terrae, & congregavit pereuntes. 10. Et congregavit Apollonia Gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam, ad bellandum contra Israel. 11. Et cognovit Judas, & exit obviam illi: & percussit, & occidit illum: & ceciderunt vulne- rati multi, & reliqui fugerunt. 12. & accepit spolia eorum: & gladium Apollonia abstulit Judas, & erat pugnant in eo omnibus diebus. 13. Et audivit Seron princeps exercitus Syriae, quod con- gregavit Judas congregationem fidelium & Ecclesiam secum, 14. & ait: Faciam mihi noxam, & glori- ficabor in regno, & debellabo Judam, & eos qui eum ipso sunt, qui spernabant verbum regis. 15. Et preparavit se: & ascendit cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel. 16. Et appropinquarent usque ad B:thoron: & exivit Judas obviam illi cum paucis. 17. Ut autem

1. v. m. à Lep. in 2. d. am 07.

14 *Commentaria in Lib. I. Machabaeorum. Cap. III.*

viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judae: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati sumus jejuniis hodie? 18. Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei caeli liberare io multos, & in paucis: 19. quoniam non io multitudine exercitus victoria belli, sed de caelo sortitudo est. 20. Ipsi veniant ad nos in multitudine consumaci & superbia, ut disperdant oos, & uxores nostras, & filios nostros, & le spolient oos: 21. oos vero pugnabimus pro animabus vestris, & legibus nostris: 22. & ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram: vos autem eo timeveritis eos. 23. Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subitus: & contritus est Seron, & exercitus ejus in conspectu ipsius: 24. & percutus est eum in defensu Bethoron usque in campum, & ceciderunt ex eo octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philistinum. 25. Et cecidit timor Judae, ac fratrum ejus, & formido super omnes gentes in circuitu eorum. 26. & pervenit ad regem nomen ejus, & de praeliis Judae narrabant omnes gentes. 27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde: 28. & aperuit aerarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum: & mandavit eis ut essent parati ad omnia. 29. Et vidit quod defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter disensionem, & plagam, quam fecit io terra, ut tolleret legitima, quae erant a primis debitoribus: 30. & timuit ne non haberet ut semel & bis, in sumptus & donatia, quae deferantur magna manu: & abundaverat super reges, qui aote eum fuerant. 31. Et consideratus est animo valde, & cogitavit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum. 32. Et reliquit Lyfiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, a flumine Euphrates usque ad flumen Aegypti: 33. & ut oriretur Antiochum filium suum, domo rediret. 34. Et tradidit ei medium exercitum, & elephantes: & mandavit ei de omnibus quae volebat, & de inhabitantibus Judaeam & Jerusalem: 35. & ut mitteret ad eos exercitum, ad conterendam & extirpandam virtutem Israel, & reliquias Jerusalem, & auferendam memoriam eorum de loco: 36. & ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & forte distribueret terram eorum. 37. Et rex assumpsit partem exercitus residui, & exiit ab Antiochia civitate regni sui, anno centesimo & quadragesimo septimo: & transfretavit Euphratem flumen, & perambulabat superiores regiones: 38. Et elegit Lyfias Ptolemaeum filium Dorymuni, & Nicanorem, & Gorgium, viros poentes ex amicis regis: 39. & misit cum eis quadraginta milia virorum, & septem milia equitum, ut venirent in terram Juda, & disperderent eam secundum verbum regis. 40. Et processerunt cum universa virtute sua, & venerunt & applicuerunt Emmaum in terra campestris. 41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argenteum & aurum multum valde, & pueros: & venerunt in castra, ut acciperent filios Israel in terros; & additi sunt ad eos exercitus Syriae, & terrae alienigenarum. 42. Et vidit Judas, & fratres ejus, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabat ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quae mandavit populo facere io interitum & consummationem: 43. & diserunt unumquodque ad proximum suum: Etigimus dejectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris. 44. Et congregatus est conventus ut essent parati in praelium, & ut orarent, & peccent misericordiam & miserationes. 45. Et Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur et egrederetur de matris ejus: et sanctum concubabatur: et filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium, et ablata est voluptas a Jacob, & defecit ibi cibaria & cithara. 46. Et congregati sunt, et venerunt io Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. 47. Et jejunaverunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cicerent imposuerunt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua. 48. Et expandierunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulachrorum suorum. 49. Et attulerunt ornamenta sacerdotalia, et primitias, et decimas, et suscitaverunt Nazaratos, qui impleverant dies: 50. et clamaverunt voce magna io caelum, dicentes: Quid faciemus istis, et quo eos ducemus? 51. Et sancta tua concubata sunt, et contumiosa sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum, et in humilitatem. 52. Et ecce Nationes convenerunt adversum nos ut nos disperdant: tu scis quae cogitant in nos. 53. Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos? 54. Et tubis exclamaverunt voce magoa. 55. Et post haec constituit Judas duces populi, tribunos, et centuriones, et peccatoarchos, et decuriones. 56. Et dicit has, qui adhibebant domos, et spondebant uxores, et plantabant vineas, et fuscisidiosis, ut redirent unumquodque in domum suam secundum legem. 57. Et moverunt castra, et collocaverunt ad Austrum Emmaum. 58. Et ait Judas: Accingimini, et estote filii poentes, et estote parati in mane, ut pugnetis adversus Nationes has, quae convenerunt adversus nos, disperdite nos et sancta nostra: 59. quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae, et sanctorum. 60. Sic autem fuerit voluntas in caelo, sic fiat.

V. 1. **E**T **SUBVENIT JUDAS** Jofephus ben Gorion affert Judam a patre Machabaeo oleo unctum in Ducem. Sic enim ait: *Proelio Machabaeo cetero cum oleo, & olivando super caput ejus unxit eum ad praesens, sacrificavitque est universus populus & dormavit, utros unxit.* Addit Jofephus eum unctum Jerosolymis in templo; sed hoc videtur falsum, nam Jerusalem cum templo obediabant milites Antiochi; ut patet cap. 1.

MACHABAEI Gorionides affert, hoc nomen hic Judae primis indidum fuisse a Machabaeo patre, ac significare *armatum*, q. d. Tu o Juda esto Machabaeus, id est, ex-

A tinctor Antiochi, ceterorumque haustum Israelis. Melius alii consent id jam ante Judae fuisse indidum ex *Machabaeo*, quod Judae vexillis suis miteret; quare illud sic a Machabaeo ei non indidit, sed jam indidum consueti, idque verba ipsa satis insinuant. Vide dicta in Proemio.

ET **INDUIT MILITARIA Sicut Gigas** tum quia **V. 1. 2.** Judas procreo, vastoque erat corpore, ac proinde ille avo, quo non bombardis, sed brachiis & gladiis certabat fortissimus; unde explicans subdit, **ET PUGNABAT CAESTRA GLADIO SUO** tum quia eximio & giganteo erat robore tam corporis, quam animi: hoc enim Deus

Illi, utpote in se solo speranti affidit & continuo indebat ad Ifractus tutam. Sic Saul, David, Julius Cæsar, Confratres, Heremius, Carolus Magnus, Godfridus Ballionis protero, validoque fure corpore, æque ac animo, adeoque eximi bellatoris, viis manibus & gladiis multos hostium obruturacis. Gigas enim (symbolum est rari roboris & fortitudinis); gigantes enim olim fere vastissimi & robustissimi, adeoque omnibus terribiles, ut nemosis se opponere audeat. Talis fuit Judas.

Sacerdotes in lege veteri trans milites.

In lege veteri ergo sacerdotibus & Pontificibus sæpè erant milites & belli duces, ac Judas & fratres ejus sacerdotibus ac hoc propriè ad Deum & populo electi sunt ut Ifractum jam pene profectum, & ab omnibus desertum erigerent & fulcerent. Primario ergo electi fuerit in belli duces; additus vero fuit eis Pontificatus, ut ardentius pro religione, tempore, & Deo contra Antiochum dimicaret, & ob alias causas superius recensitas. Nec id mirum; nam rude & carnale erat tunc sacerdotum; sacerdotibus enim erant, quasi laniones in machandis & lanandis orbibus, & bobus Deo immolandi; quare in eis dicebant mactare hostes Ifracti. Nulli enim milites ferviores sunt lanionibus, qui affidit in cædis & sanguine versantur. Secus est in novo testamento, ubi sacerdotum longe subtilioris & sanctioris est, ac sacerdotibus circa corpus Christi in Eucharistia consecrandum ad offerendum venturum: quare docet eos insulari Christi esse majestatis, pios, Deoque intentes, ac proinde procul abesse à pugnatione & occidendo.

VERS. 4. SIMILIS FACTUS EST LEONI] juxta illud de Juda filio à Jacob Patriarcha predictum. Genes. 49. Cæsaribus levis; Judas: ad prædam sibi se adjungit; ruginem accendit ut leo. Et quasi leona, quis sustinet eum? quia in locum hujus Judæ, cui Jacob attribuit principatum, successit postea hic Judas Machabeus, populi dux & princeps, licet non ex Juda, sed ex Levi oriundus, ac eo viribus, robore & fortitudine jam non inferior, sed superior. Et cetera similia; Judam pro insigni in vestibus suis gloriæ leonem.

ET IECUT CAPTULUS LEONIS IN QUINIS IN VINATIONIBUS] Græcè ἰσχυρὰ, id est, in vomitibus vel in prædam. Captus enim leonem cum laterante stomacho effertur, ruginem, & rugiendo intravit in oves & vacca, ut famam fatentur.

VERS. 6. ET DIRECTA EST SALUS IN MANU JUDÆ] q. d. rectè & directè salus Ifracti obicit per manum, robur & prælia Juda: Judas enim sua industria & fortitudine rectè dirigebat Ifractum ad salutem, faciebatur, ut ad eum totum transiret, curaque tenderet. Potest secundò per Hypallagen sic exponi q. d. Directa est manus Judæ ad salutem Ifracti afferendam. Deus enim Judæ manum directam ad contrarios victoriam, quibus salus Ifracti directè obvenit. Pro dicitur Græcè εὐνοία, id est, facili via in casibus, prosperata est; unde εὐνοία est prosperum iter, levis prosperitas. Rursum salus hic accipi potest providentia; in hac enim consistit salus & incoluntiam populi. Sic salus capitur pro victoria per meconymiam Josue. 7. 28. 1. Reg. 11. 9. q. cap. 44. 45. & cap. 47. 48. 1. Machab. 4. 25.

VERS. 7. ET RECUBABAT] recubabat, ad itam & indignationem, provocabat] ædibus multo] omnium Antiochi. Episcopatum & ejus filium Antiochi. Episcopatum & Demetrium, eorumque vicinos & amicos; cum hiis enim multis prælia commisit imper vicinos & circumphans.

VERS. 10. VIRTUTEM MULTAM] Græcè ἰσχυρὰ, id est, vim magnam militum.

VERS. 12. ET COGNOVIT JUDAS, ET ERIT] cum paucis] ORAVI ILLI, ET PROCESSIT UT OCCIDIT ILLUM] Apollonium Ducem hostium. Audi rem graphicè narratam Josephum Gorioidem: Cùm vidisset Judas Apollonium fratrem in multis exercitiis fuisse, summus furor decernit ad eum, ad medium usque confertur, omnia percutit, ac decurram, ad finem, hanc fortissimum hostium profectum, hanc fecit in melle mancipium, in spica melle sua depice, persequitur ad Apollonium percutit eum, stravitque suo gladio.

VERS. 13. ET GLADIUM APOLLONII ARSTOLII] JUDAS, ET JEAT PUGNANS IN 30 OMNIBUS DIEBUS] tum quo gladius hic, utpote rari ducis erat insignis, magna fortis & acutus, tum lo signum victorie & triumphi: tum et ejus imitum se suoque excitare Judas ad fortiter eglandandum & vincendum in ceteris præliis, cum sic vicentis & occiderat Apollonium cum suis, cum et ceteris gladium toreretur.

Coroll. à Cap. in Ifractum, etc.

A ET ADQUIERT SAGUM] Hic est secundus Antiochi dux, quem cum magna copia se invadentem junctur percussit & occidit Judas cum paucis, idque fortiter exibat, ut dicitur v. 17. ob quod tota nocte profecti, ait Gorioides, jejuni adventissent.

FACILIS EST] Deo ducto quo nititur] CONCLVIT] MULTOS IN MANU PUGNORUM, ET NON EST DISPERSENTIA IN CONSPECTU DAI COEPI LIERTAZA IN MULTIS ET IN PAUCIS] quia Deusiam facile potest suam potentiam opem & victoriam applicare paucis, quàm multis; unus enim miles Deo robore infunditur tam facile profectus viginti, vel centum, quam facile idem facient ducenti Deo robore tanto delati. Idcirco Deus, qui infirma mundi cligit, ut confundat fortia, sæpè paucos legit, ac per eos multos profectis, ut offendat paucos ad laetè virtute aro sua, sed Dei, utque pauci cum multis pugnetur Deo in devocum, & ab eo speret victoriam. Hinc Gedeo aijussit Deus cum trecentis imberibus procedere contra: totum viginti milia Madianitarum, quæ omnia Gedeon per trecentos occidit Josue. 7. Quin & præstantes belli duces paucos milites, vel veteranos, validos, atque vel vincere, vel mori paratos siliant ad res magnas: inter multos enim multi sunt timidi, fugaces, indomiti, qui aciem confundant & turbant; ut à paucis validis bene ordinatis facile vincantur. Alexander Magnus 40. milibus veteranorum prostravit Dariam multam cænoia milibus institutam, imò totum quæ orbem (subegit: Leonidas cum trecentis innumeris Xerxis copias ad Thermopylas occidit; Abraham cum trecentis servis suis quatuor reges debellavit. Genes. 14.

B DE COELO SUBSTITVDO EST] Angeli pro populo Dei dimicare consueverunt. Hinc 2. Machab. 10. vers. 29. & 38. legitur & cetero viros quosque in equis, fransis viribus decoros, ducatum Judas præstitit illis. Et 2. Machab. 11. v. 8. Angelus & quis forma, velle Canadila vestitus, Jathiam virosque Judæum præcedit & erocum. Olim quoque castissimam veterem, numma advenit hostis arma tulisse, & cum ipse dimicasse, ut docuit Cicero lib. 2. de divinatione. Apollinis enim templum cum à Brenno vastatum fuisse Pythiam ex oraculo hæc fatam fuisse commemorat: Hæc pædara vultu & alacritate non ego præcedere rem istam, et virgines alia. Specta verò alia mo Gallorum excivito oblata fundèntiam illam delerant & obcurant: At istud scilicet hant. Vnde item Constantium Deo auxilio, & miraculis evidentem offendit velle in bellis testante Eusebio in vita Constantini, & lib. 9. hylor. c. 9. Cum Theodosio Imper. S. Joannem & S. Philip. Apollonem palam pugnasse contra hostes ipsius, testatur Theodoretus lib. 1. hylor. c. 24. Pro Theodosio juniore Imper. pugnasse Angros contra Saracenos, scribit Socrates lib. 7. c. 18. Ad preces S. Martini Angelos armatos accessisse refert Præbyter Fortunarius lib. 2. capite 16.

DE COELO SUBSTITVDO EST] Angeli pro populo Dei dimicare consueverunt. Hinc 2. Machab. 10. vers. 29. & 38. legitur & cetero viros quosque in equis, fransis viribus decoros, ducatum Judas præstitit illis. Et 2. Machab. 11. v. 8. Angelus & quis forma, velle Canadila vestitus, Jathiam virosque Judæum præcedit & erocum. Olim quoque castissimam veterem, numma advenit hostis arma tulisse, & cum ipse dimicasse, ut docuit Cicero lib. 2. de divinatione. Apollinis enim templum cum à Brenno vastatum fuisse Pythiam ex oraculo hæc fatam fuisse commemorat: Hæc pædara vultu & alacritate non ego præcedere rem istam, et virgines alia. Specta verò alia mo Gallorum excivito oblata fundèntiam illam delerant & obcurant: At istud scilicet hant. Vnde item Constantium Deo auxilio, & miraculis evidentem offendit velle in bellis testante Eusebio in vita Constantini, & lib. 9. hylor. c. 9. Cum Theodosio Imper. S. Joannem & S. Philip. Apollonem palam pugnasse contra hostes ipsius, testatur Theodoretus lib. 1. hylor. c. 24. Pro Theodosio juniore Imper. pugnasse Angros contra Saracenos, scribit Socrates lib. 7. c. 18. Ad preces S. Martini Angelos armatos accessisse refert Præbyter Fortunarius lib. 2. capite 16.

Angeli pro populo pugnant. Exempla.

Militia Angolica eorum am dno priorem adjuvat 50 milia pueros, hostes & suos venentis: Communitis hunc compellunt vestras aliter 1 Profecti Martine tunc dilinamit affici.

UT ADQUIERT AGNAM REX ANTIUCHUS 228 MO] Hæc agna] contentes à Juda exire esse duos suos duces, Apollonium & Seron] JEAT US EST ANIMO] Ira hæc fecit eum precipitem, ut totum exercitum suum colligeret, in eumque omnes suas vias & opes exhausturus, itaque ipse seipsum consumeret.

D ET APPREVI ARABUM SODUM, ET ORGIT STERPNIA 2222 CIVIS IN ANNUM] Imprudenter id fecit; tum quia exercitus hic erat totus totius regni, quare in aotuum ejus stipendium exhaustus totum aratum, tum quia miles abundans pecunia illam commedant, porcipido & spoliandis se vestiendo, alia, similibusque luffibus prodigit: quare illud ad inopiam redactum, ut vitulum compact, prædari cogitur, vel fami mori. Unde sequitur:

ET VIOU, QUO DONSER SACONA] præsertim quia præter stipendia amplas militibus fecit largitiones, ut nomaria v. 20. uode errorem suæ prodigalitatis serò agnosceret fugi in prædium v. 31. ut nova libertas colligeret & templa expleret 2. Mach. 9. a. Porio Ulpianus legit 7. Dignell. de Verb. signific. expendant, inquit, a, ppe agnorem stipendii esse, quod per fides, id est, per medicam acceduntur. Item omni aratum.

Variabile: de vita pop. Rom. *Spensium dicitur*, ait, que tam imperant. Talia queque fuerit, que sequatur vici. 48. 49. 50.

ET SEPANOERUNT LIBROS LEGI.] Ut ipsi libri recipi quasi muta voce clamarent ad Dominum id, quod continebant, quodque toties iterum preterierit in Psalmis. *Miserere nostri Domine, miserere nostri*, utque Deum offerens liberum ipsum commoveret et neciter eos à Gentibus pollui, lacrarì, & comburi. Sic Zacharias infans Sonantibus libris lacrimas expandit coram Deo, ut eos cum cultu suo tueretur 4. Reg. 18.

que tam imperant. Talia queque fuerit, que sequatur vici. 48. 49. 50.

ET SEPANOERUNT LIBROS LEGI.] Ut ipsi libri recipi quasi muta voce clamarent ad Dominum id, quod continebant, quodque toties iterum preterierit in Psalmis. *Miserere nostri Domine, miserere nostri*, utque Deum offerens liberum ipsum commoveret et neciter eos à Gentibus pollui, lacrarì, & comburi. Sic Zacharias infans Sonantibus libris lacrimas expandit coram Deo, ut eos cum cultu suo tueretur 4. Reg. 18.

DA QUIBUS DECVANTANTUR DAMNÈ GENTIBVS TUDINA SIMVLACRORVM SVORVM] q. d. gentes quærebant S. Scripte libros, ut in eis sua simulacra & idola deperingerent, itaque eos violenter & Judas irredirent. Unde Græca habent: *Sicut abominari inferre in istis simulacra idola idolorum suorum*. Verùm Nonne non habet *vs similitudo*, nec in *istis*, sed de *istis* quare parata cum plures rebus est, q. d. solent gentes nostris libris sacris abuti ad suas superstitiones & ritus gentilitios. Et illa enim, ac præsertim ex Levitico deponunt crematos & ritus sacrificandi & adorandi sua idola, conictrandi suos sacerdotis, purificandi immundos &c. Ad hac ipsi sacras historias profanas traducendo eas ad idolorum iuramentum labant. Sic Moyses transformatur in Minotauro, pegasus in Titans, Sampson in Herculeum, diluuium Noe in diluuium Ogygis, currum Eliaz in quadrigam solis, Jehova demque in Jochem. Ita Reupert. lib. 6. in Genes. cap. 15. Seranus, Salianus, Sanchez & alii. Quare ne permittas ò Domine nos tradi gentibus, quia si id facias, ipsi libros tuos & nostros profanabunt, violabunt, coincident, incendunt, que magna erit tamen, quam nostra ignominia & vilipendunt.

ET TRIBUTA REGIONIS MOICIA PROPTER DITAM REGIONEM] quia scilicet multæ gentes incipiebant migrare, & rebellare Antiocho, tum ob nova & immensa tributa ab eo impostas: tum quia videbant eum his à paucis Judæis capium & peno contrarium.

ET PLACAM QUAM FECIT IN TERRA, (in provincia sibi subiectis) ut tollerent libertina, ad eum, leges & ritus, ac religionem gentium eis à maioribus tradita, que erant à primis diebus, quibus illarum gentium Reip. fundate fuerant. Nihil enim populus ita à regeverit, & ad seditionem concitatur, sicut legum patriarum & religionis sãvitæ evasio, ac novæ institutio, ut faciebant Antiochus, qui Deos Gentium abolebat, ac non nisi à Jove Olympicum coli volebat. Accedebat, quod illa Antiocho Epiphaniæ subiecta à tempore patris sui Antiochi magni à seipso devota. Romanus quomodo pendere debebat pro vicinis his mille talora. Quare Asiæ videntes le per Antiochum calumniari, & à Romanis affligi, Antiocho Epiphaniæ tributum negare, imò rebellare cogitabant.

ET TRIBUIT LYTIAM] cum altera medietate exercitus de elephantis, ut Judam & Judas invaderet, contereret, extirparet.

ET UT MURIBVS ANTIQVORVM (conpimento Eupatorum) FILLIUM SVVM] patrem, caratione & magnificentia, quia filium regis deceret, utque si quid bustaret aut sibi in Perse contigisset, sibi sibi in regno substitueret.

ET BEGAVIT LYTIAM (Vicariam Antiochi Epiphaniæ) PTOLOMÆVM FILLIUM DOXAMINI, (Græcè *Doximonis*, Cælefyæ & Phœnicæ præfectum, ut patet à Machabeorum B. B.) BY NICANORVM PATROCLI SEULIUM] Hic est ille Nicanor, qui à Lydia missus contra Judam & Judas præfatus, & quasi certus de victoria sua, superbe jactabat, se nonaginta Judæorum mancipia suo talento venditurum à Machab. B. 11. Sed præstante suo patre dedit, cum vixisset à Judæis capere circumfusus, & publice ad ludium expellimus. Et GORGIUM, ut bellis rebus experientissimum, ut ibidem dicitur, a cum 40. millibus pedum & septem millibus equum, ut sequitur.

ET PROGRESSVS COM VARIAS VIRTVVS SVAS] Græcè *πονημ*, id est, potentia & robore tot pedum & equum, simul & elephantum.

ET APPLICVIT ENIMV] ubi Christus duobus discipulis apparuit, & in fractione panis se aperuit Lucæ ult. que postea à victoria Tituli capram Jerusalem dicitur Nicopolis, à Jerusalem dicitur hanc 60. id est, septem millibus Italici cum dimidio. Alia est Emmaus juxta Tiberidem. Ita S. Hieron. in locis. Joseph. Adrich. & alii.

ET AUDIERVNT MEGASTROBVS] copias & minas Nicanoris contra Judas, ideoque turmatim accurrerunt, ut Judas ab eo vinceretur, ut putabant, quasi servos ab illo emergere visissimum preno. Sic in castrum Jerusalem per Titum cæsa sunt undecies centena milia Judæorum, & 97. milia capta, vendique vili preno, quæsi vilissima mancipia, uti narrat Josephus lib. ult. modo de bello.

ET CONGREGATE SVNT AT VENERVNT IN MASPISA CONTRA JERUSALEM] Mafsa ergo hæc fua erat in confinis tribus Benjamin & Juda, eoque convocabantur Judæi ad publicam comita & ad publicam orationem, uti Samuel edocuit convocare populum, ut factus populi cum Dno recoreret 1. Reg. 7. 6.

Alia erat Mafsa in tribu Gad, de qua Judicum 11. 59. alia pariter in tribu Ruben, de qua 1. Machabeorum 5. 31.

ET JAVNAVERVNT DIE ILLA (usque ad vesperum de ortum Hesperii modo Judæorum) SV INNOVAVVNT DE CILICIBVS, SV CIMBREM IMPOSVERVNT CAPITE SVO, SV OCCIDERVNT TARTAMANTA SVAS] Hi erant agni & signa poenitentiarum, humilitatis & supplicationum, quibus in tanto hostium numero & periculo sibi disidentes, opem Dei ardentissime implorabant, id est,

DA QUIBUS DECVANTANTUR DAMNÈ GENTIBVS TUDINA SIMVLACRORVM SVORVM] q. d. gentes quærebant S. Scripte libros, ut in eis sua simulacra & idola deperingerent, itaque eos violenter & Judas irredirent. Unde Græca habent: *Sicut abominari inferre in istis simulacra idola idolorum suorum*. Verùm Nonne non habet *vs similitudo*, nec in *istis*, sed de *istis* quare parata cum plures rebus est, q. d. solent gentes nostris libris sacris abuti ad suas superstitiones & ritus gentilitios. Et illa enim, ac præsertim ex Levitico deponunt crematos & ritus sacrificandi & adorandi sua idola, conictrandi suos sacerdotis, purificandi immundos &c. Ad hac ipsi sacras historias profanas traducendo eas ad idolorum iuramentum labant. Sic Moyses transformatur in Minotauro, pegasus in Titans, Sampson in Herculeum, diluuium Noe in diluuium Ogygis, currum Eliaz in quadrigam solis, Jehova demque in Jochem. Ita Reupert. lib. 6. in Genes. cap. 15. Seranus, Salianus, Sanchez & alii. Quare ne permittas ò Domine nos tradi gentibus, quia si id facias, ipsi libros tuos & nostros profanabunt, violabunt, coincident, incendunt, que magna erit tamen, quam nostra ignominia & vilipendunt.

ET STVPERVNT ORNAMENTA SACERDOTVM] I. p. ut vestes sacras, ut eudam, feminalia, moxam, hyacinthinum, Ephod, &c. q. d. ne fas è Domine illa capi à gentibus, quia ipse illas sacerbat, aut las vestire idolorum (sorum sacerdotis: pariter ipsi rapient & volesque tuas primitias ut faciam, quos prouide hic coram te proimus. Machabei hic ostendunt se non reas suas, sed Dei curare equique religionis & cultus zelo moveri, ut Deum quasi cogant ad opem, non tam populo suo, quam sibi ipsi, itaque religioni & cultui ferendam.

Quare efficit fuit hæc coram fera, quod ostendimus, ac Deum ad succurrendum instat. Simili modo oramus & nos, ac pariter Deum supplicamus.

ET VOCITAVVNT NARZARAVS, QUI IMPLVSSAVNT DIAS] sive vocit Nazaræos, quibus enim voti explicit Nazaræi debebant se filiter Deo in templo, abique locis offerre præcipras à Deo Numer. 6. vide in dictis. Porro Nazaræitæ quasi religiosi illam ævi, qui se Deo dicarunt & consecraverunt, adeoque comam abiecit, ac vino & sicra abstinabant. Quare eos hic producunt, Deoque filiant, ut Deus eot, quasi suos illic constrictos taceret contra Antiochum & Lytiæ.

ET CLAMAVVNT VOCE MAGNA IN CÆLVM] ostendens quod facerentur istis ut quo loquuntur? In Lydia non capiat et totam Judam æque, ac Jerusalem & templum sibi subiegit, & idola, ac idololatris suis implicat cæcitate vel veneratione & cultu: nam ut sequitur.

ET ANCTIA TVA, altaria, vasa, omniaque templi loca ab Antiochi satellitibus profanata, CONCVLCATA ET CONTAMINATA SVNT.]

ET SACERDOTES TVI PACTV RVNT IN LVCYVM] tum altivum: lugent enim sacerdotis se sacerdotio jam sangi non posse, sed in castium actos ab Antiocho, jusque oblatombus, et quibus vivebant, spoliant: tum passivum: quia populus luget lugubrem sacerdotum suorum statum, itaque sua desistit, ut per eos Deo sacrificare, & ab eis i lege Dei ministrareque.

ET IN HVMILITATEM] ab enim humilitate & vilipenduntur sacerdotis, ibi pariter vilipenduntur sacrificia, lex, pietas, Deicultus, ipseque populus fidelis & pius.

ET TVBIS RECLAMAVVNT VOCE MAGNA] ut tam voce, quam tubis in caelum resonantibus Dei opem summus clamoribus implorarent.

ET POST HAC] quia post divina præfata adhibenda quoque sunt lumina: Deus enim non iustat nisi comans & collaborantes, ac facientes omne id, quod

Var. 48.

Var. 49.

Var. 50.

Var. 51.

Var. 52.

Var. 53.

Var. 54.

Var. 55.

43. Et mundaverunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. 44. Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret. 45. Et incidit illis concitium bonum ut defruerent illud: ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, & demoliti sunt illud. 46. Et repofuerunt lapides in monte domus in loco aperto, quoaduque veniret propheta, & responderet de eis. 47. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & edificaverunt altare novum, secundum illud quod fuit prius. 48. Et edificaverunt sancta, & quae intra domum erant intrinsecus: & aedem, & atria sanctificaverunt. 49. Et fecerunt, vasa sancta nova, & intulerunt candellabrum & altare incensorum & mensam in templum. 50. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quae super candellabrum erant, & lucebant in templo: 51. & posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummaverunt omnia opera quae fecerant. 52. Et ante matutinum surrexerunt quinta & vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragiesimi octavi anni: 53. Et obtulerunt sacrificium secundum legem, super altare holocaustorum novum, quod fecerunt. 54. Secundum tempus & secundum diem in quo contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & incymbalis. 55. Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in caelum cum, qui prosperavit eis. 56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lactea, & sacrificium salutis & laudis. 57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis & scutulis, & dedicaverunt portas, & passophoria, & imposuerunt eis januas. 58. Et facta est lactia in populo magna valide, & aversum est opprobrium Gentium. 59. Et statuit Judas & fratres ejus, & universa ecclesia Israel, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo, a quinta & vigesima die mensis Casleu, cum lactia & gaudio. 60. Et edificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando venirent Gentes, & conculcarent eum, sicut antea fecerunt. 61. Et collocavit illis exercitum, ut servarent eum, & munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Iudaeorum.

VERS. 1. **E**T ASSUMPSIT GORGIAS QUINQUE MILIA A VITROUM (pedum) ET MILLE EQUITES BELECTOS, ET NOVEM CASTRA MONTI GORGIA ERAT UNUS EX TRIBUS DUCIBUS ANTIOCHI & LYSAE BELLI EXPERIENTISSIMUS, QUOD & HIC OSTENDIT, DUM CUM MILITIBUS SECESSIT NOCTU INVADIT CASTRA JUDAE. UT EX IMPROVISUM DOMENTUM CUM IUS OPPRIMIT. HOC ENIM STRATEGIAE HANNIBALIS CAUSA ROMANOS, & ROMANI HANNIBALIS FRATREM HANNIBALIS LUVIO.

VERS. 2. **E**T FILII QUI ERANT EX ARCE, ERANT ILLIS EDUCATI: QUOD MILITES ANTIOCHI IN ARCE SIONARI, VEL EDUCATI, IDEO PUGNOSUM & LOCUM IN ARCE DOCEANT SIVE PER VAS OSCITARI (SIVE ENIM NOS) ANI ADVERSARI & ABCONDITIS, QUAM IPSI ERANT IGNARI, UT POTE EXTERI & ALIQUINENT.

VERS. 3. **E**T ADIURIT JUDAS, ET SUPERBIXI IVIS ET POTENTISSIMI (TIBI DUCES & MILITES) PERCUTERE VITROUM EXERCITUM NOCTA PUGNATORIA CASTRA A GORGIA RELECTA. GRACE TANTUM ELLI & PUGNA, IDEM, VIM, ROBOR, POTENTIAM, EXERCITUM & COPIAS REGIS. SED QUI IN HIS CASTRIS ERANT VARIARUM GENTIUM EXERCITUS, NIQUE VALIDI & NUMEROSI, HINC NOTER VERITATEM VITROUM EXERCITUM REGIS. JUDAS REGNI PER EXPLORATORES RECVIT STRATEGIAE & CONSILIIUM GORGIAE, ILLUDQUE IN IPSUM REVERTIT. NAM EADEM NOCTE IPSE RESIDUA CASTRA GORGIAE RELECTA IN IMMUNUM, SECURA & DOMENTIA INVADIT, & EX IMPROVISUM OPPRIMIT.

VERS. 4. **A**DDUCI ENIM MILITES ERAT EXERCITUS A CAESARIS: QUOD ADHUC MILITES GORGIAE NON ERANT COLLECTI & IN ORDINE, ACQUE FUGA DISPERSA IN CASTRIS, SED PALAMBUS VAGABANTUR, IN SIMO COLLEGIBAT, ORDINABANTUR SE IN CASTRIS. JUDAS IDI SCIENTIS, DISPERIOS & INORDINATOS AGGRESSUS FACILE PROFUAVIT.

VERS. 5. **E**T VENIT GORGIAE IN CASTRA JUDAE PER NEMEM SUAVIUM: QUIA JUDAS CUM IUS EADEM NOCTE REVERTI IN IMMUNUM, UT RELECTOS A GORGIA CYLIT, UT DIXI.

VERS. 6. **E**T CUM DIESECTUS ESSET, APPARUIT JUDAS IN CAMPO CUM TRIBUS MILLIBUS VITROUM (PODUM) ARMIS, QUI VITROUM NUS, IDEM, LOCUS, SIVE THORAX FERREUS, & CLAVUS ET GLEIBOS NON MARRABANT: QUI COLLECTI, SIVE SOLIDATI, UT ADIANT GREGI, MULTIQUE LARINI CODICES, QUOD NON HABEBANT GLADIOS PULCHROS, ACUTOS, LATOS & LONGOS, QUALIS IPSI OPERABANT, & QALES HABEBANT HERES: SED IMPOLITOS, RUBIGINI OBSCURATI, HABITATOS, STRICTOS & BREVES: MULTI ETIAM NON GLADIOS SED PERTICAS, FULIBUS, ILLIGIBUS, FALCIBUS, ALIISQUE ARMIS RUSTICIS DUMARAT, QUI DUM VEL IN AGRO REPERIANT, ARMATI INCEDEBANT. EO MAJOR VIT DEUS VIRUS & MILITUM FORTISSIMO, AC VICTORIA. HOC ENIM, QUOD ERAT JOSEPH. I. II. C. 11. DIXIT ENIM MILITUM SUAVIUM NOS: SIVE INTRINSECA ARMIS PROPRIE MANUS. IRA DION. CARTH. & TROPHAEUS SICILIANUS HIC, QUI & ADIIT MULTOS EX IUS FIDUCIOSARIOS, QUI GLADIOS

UTI NON SILEBANT, UT LIBERI ESSENT IN LIBERANDIS LAPIDIBUS EX FUNDIS. NOTIS PROBABILITER LYRAN PROPOD IGENIS PRO HAC EXPLICAT, QUOD SI IUS JUDAS IN ARCE TANTUM MILIA ARMATORUM & GLEIBATORUM EDUCAT IN ARCEM, QUAE CETERI JUDAEI NON HABEBANT GLADIOS & CYLIPES, UT PUGNARE POSSINT. FORO EST HABENDI GLADIOS LIQUET EX V. 15. IBI DICITUR: NOVISSIMO AUTEM CORAM CETERIS GLADIOS, & EX COGNOSCO PADO ANTE JUDAEI SPOILAVERUNT CASTRA APOLLONIS, INDIQUE TULERUNT GLADIOS & ARMA CETERA.

ET VENIUNT CASTRA GENTIUM VALIDA ET **VERS. 7.**
LOCATA ET SOCIETATIS: NOTA. JUDAS & MACHABEI PUGNABANT PODITES, NEC HABENT EGREGES: NALLAM EQUORUM IBI MENTIO, CUM HOBIS EQUORUM HABERENT EQUOS: QUAM IBI MENTIO, AC PODITARIUM. CASTIS FUERE VITAE. PRIMA, QUAE DEUS DEUR, IV. 16. VETURAT JUDAS COPIAM EQUORUM, NE IN EIS FID IN IPO CONFIDERENT. IIA S. BALI. & ALII, QUOS QUIDEM CIVITATI, IACER ABUL IDI NEMERE VIDEATUR. SECUNDA, QUAE JUDAEI ET MONTUOSA & PRUGATA, UNDE EQUUS & EQUIBUS VIX PERVA & AD PUGNAM ACCOMMODA. TERTIA, QUAE JUDAEI CAREBAT EQUORUM ABUNDANTIA, AC EORUM LOCU USITARI ANIS & MULIS, EQUOS VERO EX AEGYPTO (ANCIENS SALOMON) ACCURBAT: IBI AUTEM COVENIRE, INDIQUE IN JUDAEAM DEDUCERE, MACHABEI ANIS ERAT ONEROSUM & IMPROBUM. QUARTA, VOLUIT IDI DEUS, UT MAGIS COLLECTURET SUAM POTENTIAM, AC VIRITUM & RUBRI MACHABEORUM, QUOD COLLECTI, IPSI SOLI DOMINI, UT IANEAR HIC JUDAS, EQUOSQUE IMPROBATA, PACIS CIRCUMSTANTIS, PUDICA CUM EQUIBUS, INCRAMES FUGI CUM ARMIS SCIENTIFICIS, ET TAMEN PROFICIENTER PUGNA ILLUD DAVIDIS: IUS IN CURRERE ET HIC IN EQUIS, NEI AUTEM IN NOMINE DOMINI. DEUS INSTRUMENTUM EST, PSLM. 19. R.

ET MUNC CLAMORES IN COLLUM: I DICENTES, UT **VERS. 10.**
glanacha hacten sebera, id est, quos finibus tuis in fortibus domos? EXODI 15. HOC ENIM ERAT EMULEMA & TESTERA JUDAE: UNDE ET VERSUS ILLUS IEREMIS INIUSTIUM JUNCTUS DICITUR EST *Atchabi*, IDEM, MACHABEUS, UT IANEAR HIC QUI VERBIS & SIMILIBUS COLLEGITUR. NAM JUDAS IBIQUE IPSEM VITROUM NON IN ARMIS, NEC IN MILITIBUS, SED IN DEO NOCTE REPOSIT, CUM QUE INVOCAT, ATQUE HAC CONFIDENTIA & SUPPLICE PRECE TEMPER VITROUM NEMERE QUAE ULTIMO PUGNO, IN QUO VULNERATOS OCCUBUIT, TRO QUOD NON IEGRAT AERE PRIMUM DEUM INVOCASSE, UT IANEAR FACERE SOLERET.

ET MEMOR ERIT TESTAMENTI PATRUM
VERS. 11. **NOSTRORUM:** QUAE DICITUR MEMOR ERIT DEUS PATRI & FORTERUM CUM PATRIBUS NOSTRIS, UT IANEAR, NEMERE COLAMUS QUAE DEUM NOSTRUM, & IPSE VITROUM NOSTER DEUS, IDEM, PATRIBUS, PAVDOR, RATOR & COLAMUS, IDIQUONUS A TOS, ANTEQUAE HOSIBUS LIBERET, ENIQUE CORAM NOBIS PROFITERAT.

NOVISSIMUS AUTEM (FUGIENTIUM) OMNES OCCIDERUNT, **VERS. 12.**

derunt, caesi à Juda & sociis, qui fugientes persequen-
tur, & caudam hostium carpiunt, ultimisque caedi-
bant.

VERB. 17. **DISERTQUE JUDAS: NON CONSPICUATIS
SPOLIA, QUIA BELUM CONTRA NOS EST.]** Vide
hic prudenter militarem Judæ, quæ suos sub signis con-
tinuit, nec spolia hostium rapere permisit, ne hostes fu-
gientes id videntes se rursum colligerent, ac Judæos pa-
lantes, & ipsos onustos invaderent & proflerent. Sic
cum hoc saculo visimus Germanos & Transylvanos, cum
multa Turcarum militia occidissent, ab ipsis fuisse
eos, quod præpropere ad spolia delapsi Turci, se in
montibus collegissent. Et spolia onustos invadenti, ma-
chabæique animum dedissent. Ita Tomyrus regina Scythia-
rum fugam simulans castra epulis & vino referta, Cyro &
Peris dispartita reliquit: ac mox regressis eisdem ve-
no, somno que lapsus ad unum omnes obrucavit, te-
te Justino, Herodoto & aliis. Fredericus Boemæ regem
Boleslaus II. triplici præbulo fugit, sed dum militi in di-
pendiæ prædæ locum datur, nec victoriam persequitur, tri-
denarius collecto milite triplici tumente victoria vitæ, &
in eisdem redire compulsi. Ita Delr. lib. 13. Plara exem-
pla de Alexandro, Hannibale, Tiberio videt: apud Froni-
sum lib. 3. cap. 5. Avaritia ego, & prædæ aviditas decipi-
tur prædantem, ac vitiorum victorem carcerem, tam-
quam in vitios transfert, facitque, ut fiat locum cadis, qui
paulo ante facras victorie. Quare sapientes belli Duces
milites à prædæ cobibent, & in acie armatos continent,
hostes que fugientes persequuntur, donec plana deus sit
victoria: tunc enim securi ac prædator & spoliatio. Hac de
causa Duces bellis vitæ, ut hostem insipientem moren-
tur, cumque effugant, pecunias & res pretiosas post se
spargunt, ut in colligendis hostis occupatis periculi do-
lescat. Ita Trepion rex Syriæ victus, per eorum sterfa-
gines aurum & argentum disperxit, & hac ratione equites
Antiochi tentantes moribus evasit, teste Julio Livonino
lib. 2. de strage gallicæ cap. 13. qui se addit idem se fecisse
Gallos cura Aralo pugnantis. Idem fecisse Mithridatem
victum à Lucullo & Romanis, ac per gazam regiam Ro-
manis objurgant eorum multamentum manus effugisse, tra-
dit Plutarch. in Lucullo. Sic Cæsar è venatoreum mani-
bus elabatur, testata virilia eis objiciens: ob hæc enim
eos in venari cogitavit, ut suis virilibus Cæsariorum Mo-
dicis affligeret. Aude Polybium lib. 10. Et quoniam pluri-
mo præcedunt, atque victoriam plurimum vitiorum negotium,
se, ut de summo verum prædicantur. Modus hoc videtur,
ut licet facti sint veri victores, & vel in talibus hostium
armamentis, vel constanti corpora, armamentis non solum capi-
tis sint, sed & totius causæ periculum, & detrimentum
incurrerint.

Juda pro-
derunt in
colendo
milite à
spolia.

1571. spen-
tunt mo-
tuo in ef-
fugant.

A Dei, qui illud gratis largitur, ingratis negat, vel datur
auget: Hinc Christianæ partæ victoria cassat. *Deo
laudamus.*

ET FACTA EST SALUS, id est, victoria, MAJORA
IN ISRAEL: victoria enim hæc saltem dedit: Israël. **VERB. 17.**
Machabæorum ponitur causa pro effectu. Vide dicta cap.
3. ver. 6. Adde salus, sicut & pas Hebræis omne benefi-
cium, omnem felicitatem, omne bonum significat. Un-
de illud Psalm. 17. *Magnificæ salutes*, id est, beneficia &
dona regis ipsæ; hinc etiam mox vocat misericordiam, five
gratiam.

ET SEQUENTE ANNO CONGREGAVIT LYSIAS
VIROBUM (potidum) ELECTOS QUI SEQUANTUR
MILITIA ET ACQUIVIM QUI TUOS BELLA] que Ju-
das cum paucis Deo oisus pari fortitudine & fideitate
prostravit veris 34.

DA ILLES FORMIDINEM] immitte eis terrorem
panicum, ut potent contra se verent, vel timorem, vel
Angelorum formidabiles acies, itaque perculsi fugant,
imole inimic invadant putantes committentes hostes esse
hostes, itaque COMMOVANTUR CONTE-
PTIONE SUA, ut se minus conquassando contem-
nant, proceras & trucis, uti factum est Madiantem
sub Gadone, qui murus se cæde turbocant. Judicum
7. 21.

ET TARSAC (Græcè Tarsus, id est, *lypæus*, sicut urbs
dissolvitur & liquit coram igne) AUDACIAM VIR-
TUTIS EORUM.

QUO PARATI (resolvi) SUNT, AUT VERRER
(vincendo) ANT HOSTI PERITUR] id est si vige-
ant, minus generose occumbere, quam turpiter fuge-
re. Nam *vo fortis*, Græcè *tyrannos*, id est, *generos*
tam ad verum, quam ad non veritatem est: vires autem
fortiter, in prælio, qui vincit: moritur vero fortiter,
qui vincitur à numero hostium, sed fortiter propagando
occiditur.

ASIT ANTIOCHIAN] Prædator abijt Lyfias, quia
cum resoluisset de periculis periculolus est pugna, uti
ostendi in lib. Judicum & Itægem. Quare Judas habens
milites, quibus delibaturum erat, uti vincere, aut mori,
omnes hostium acies protexit, & adnatas obtinuit
victorias. Hæc enim milium resolutio tacet eos imperato-
res & amotos, quasi Irones, ut per tela, per fassa,
per ignes invadent in hostem, velut fulmina, quoque per-
cellant, ferant & dissipent.

DIXIT AUTEM JUDAS ET PRÆTUS EPUS:
ECCE CONSTITI SUNT ENIMICI HOSTES] **VERB. 18.**
ACCEPIMUS HUNC MUNDARE SANCTUM
SANCTUM templum, sancta altaria & vasa, ut ea Gen-
tibus per siala & superstitiones profanata & polluta re-
primas, ac renovemus, id est, pristino nitore, honore
& decori, Dei cultui restituiamus. Vide hic præterea aque,
ac solentiam Judæ: quoniam à bellis libi à Lyfæ concilio
utitur ad negotium sanctum, ut templum capiet, in quo
que Dei iacina, cultumque restituit. Immo cum Judam
nostrum Duces & milites, ut cum fortitudine bellata Dei ti-
morem, cultum & pietatem conjungant, itaque à Deo
victoribus, omnibusque bonis præsentibus & æternis cum-
labuntur.

ET VIDERUNT SANCTIFICATIONEM (id est, *id est*,
sanctuarum, five templum puti Sanctum & Sanctum
Sanctorum) DISSEVAT. ET PASTOPHORIA OS-
BUSTA] Pastophoria erant cubacula sacerdotum ante
templum, in quibus vestes, opelque templi affervabantur.
Unde & *gæstophoria* vocabantur & *thalamus* Ezech. 40.
extremum est thalamus; & *curia*, quod in eis essent li-
des ad sedendum & quietandum.

ET RECLINAVERUNT TURBI SIGNORUM] vo-
cabantur *turbi signorum*, quia per turam clangorem signi-
ficabant dies festi & populi tantum vocat, five convivia.
Num. 10. 1. & 10. verba tantum videtur, hæc turbi non
fuisse facras templi; hæc enim jam abulæratæ anties An-
tiochi, templum profanantes, sed profanas castrores &
belli. Hæc vocantur *signorum*, quia significabant militi
quid agendum foret, ac præritum adesse hostem, ut ad
prælium contra eum se pararet. Erat enim hæc turbi Jude
Ducis, equique meliorum, ut inter hostes confusis tuba-
rum clangore convocarentur, & occurrerent ad vigilan-
dum & ad præstandum eo tempore, quo factores & eorum
affectu mandabant tempore, ne Antiochi satellites
acrum sese inducerent, ex ea se templum decurrerent &
turbat.

Tropol. nos cum demonibus assidue luctantes spolia ter-
rentia relinquitre debemus, ne, si eis incubemus, ab illis
occupentur & lupretentur: *nuda ergo cum nudis luctentur* ait
Sanc. Gr. gor.

VERB. 20. **ET SUCCENDERONT CASTRA]** Judas succendit ca-
stra, id est, tentoria hostium, ut Gorgas cum usque monte
rempeccans succret, suos esse cautos, adeoque castra à
Juda esse incensa, itaque incensis tibi de suis fugam ca-
pelleret. Quod & factum est.

VERB. 23. **HYACINTHUM (id est, vicia hyacinthini, vel violæ-
lacci coloris) ET PUSPUNAM NABIAN]** que fit
ex succo conchyliorum maxinum, ac præritum piscium,
qui purpura vocatur, idque maxime in Tyro, unde
vocatur purpura Dyria, & Sarranum] Tyro enim Hebræi
dicunt *Sar*] ostium, teste Plinio libro 4. cap. 38. & 39. nam
purpura, que fit ex visis aliisque herbis pallis, nec cum
Tyria comparari potest; hæc enim est ardens, & quasi
ignea. Unde Virgil. *Æneid. 4. Tyroque ardet nuptia-
rum*. Porro milites Chalæi aque, ac Persæ utabantur ve-
lilibus purpureis & coccois, tum ad ornatum. Unde
Xenophon. lib. 3. Cypri. *Erant, inquit, multæ armati
omnes visum armis, quibus Cyri, punitis sumis;* tum
ut in prælio vulnerati sanguinem diffusentem, vulnera-
que tegetent per colorum tunica purpuream, ne
socios confunderent & hostibus audaciam adderent, uti
testatur Valerius Maximus lib. 3. cap. 6. & Elianus lib. 6.
capite 6.

36. lict
nolentior
purpura ad
regnum
vinctura.

VERB. 24. **ET CONVERTE HYNUM CANTANT]** puri
Epitaphium Deo, videtur illius opti & virtuti non fuisse
affigentes: quia gratitudine Deum sibi devotissime, ut
novas eis daret victorias, victoria enim propere est donum

VERB. 17.

VERB. 18.

VERB. 21.

VERB. 23.

VERB. 26.

VERB. 28.

VERB. 30.

mandata obtruncare. Ita Sanchez unde explicans

V22241. TUQUE ORDINAVIT JUVAS VIROS, UT PUGNARET ADVERSUS EOS, QUI ERANT IN ARCE, & OBNEC INVOCARENT SANCTA templi loca, atria & vasa. Arcem Sion enim obtincent hostes, scilicet, Antiochi milites, nec inde eos expellere poterat Judas hoc anno 148. Græcorum, sed post biennium anno 150. Græcorum arcem obtinere ceperit, ac per 33. annos tam obsecrare Machabæi, quibus explatis tam tandem expugnaverunt anno 171. Græcorum, ut dicitur G. 13. v. 50.

V22242. VOLUNTATIS HÆRENTIS IN LEGE DEI] voluntatem, id est, pium affectum, desiderium, studium legis & cultus Dei promovendi.

V22243. ET VOLUNTATIS LAPIDEI CONTAMINATIONIS] id est quibus Genitiles idololatras contraxerant sua idola, aras, litas &c. quibus tam lapideis, quam templum contaminarant & profanarunt cap. 1. 50. & libro 3. cap. 10.

IN LOCUM IMMUNDUM] puti in Tophet, five gehennam, ubi cremabant infantes idolo Moloch. Hinc enim locas erat immundissimas & execrabiles 4. Regum 23. 10. Sic olim ara & templum idolorum a Caristibus fuisse plane diruta & erecta aliq. ad Sancti Gregor. qui lib. 9. epist. 71. ad Mellium decernit, ut illa non deaurant, sed exponant, & ab idolorum cultu ad Dei cultum transferantur.

V22244. ET COGITAVIT DE ALTARE MOLOCASTORUM] quod olim Efdras de faccedors in reedificatio templo crexerant] QUO PROPANATUM ERAT] per idolum Jovis Olympi, quod in eo collocatum Antiochus] QUO DE RO FACRE] an illud emundaret ad usum, an verò amoveret, quasi indignum ad usum.

V22245. ET INCITIT ILLIS CONSILIVM BODUM, UT DESTRUERENT ILLUD, & POSTEA ILLIS ERIT IN OFFENSIVUM] ne idololatras eis exprobrarent, quod in altari per idolum Jovis Olympi polluto sacrificaret, quodque non Deo, sed Jovi laudaretur: Jovis enim idolum in ea fuit collocatum.

V22246. DEPOSUERUNT LAPIDES IN MONTE DOMUS] id est, in monte Sion, in quo domus Dei, five templum fabricatum erat] DOMUS VENIENS PROMPTA] aliquis, præsertim Melchior, hoc enim avide a multis saculis expellatam Judæi, & jam imminente ejus adventu. Nam ab anno 148. Græcorum, quo hæc gesta sunt, usque ad ortum Christi fuisse anni 152. duravit. Hinc dicit hoc tempore Machabæorum nullam fuisse prophetam in Israel: nam ultimifus propheta, Zacharias & Malachias. Dicit, cur Judæi cum esset Pontifex, non contulit Deum per oraculum Ephod, five per Urim & Thummim? Resp. Joseph. oraculum hoc ducentis annis ante Christum fuisse & decessit: ita ipse lib. 3. c. 11. Idem censent Abul. & alii. Aut certe Ephod hoc dans oracula sui ablatum erat ab Antiochi ministris, ac perierat a Fiesulo Pontifice Jafone, Menelao, Alcimo apostatis & proditoribus, ut Judas eo uti, & per illud Deum confiteri non possit. Ita Sanchez.

V22248. ET NOCIVERUNT] ab idololatris diruta, vel dirupta testaurarunt.] SANCTA, id est, priorem partem templi, que vocabatur Sanctum, vel Sancta in plurali, uti hic vocatur; ET QUÆ EXTRA BONUM ERANT] INTRINSECUS] id est, & quotiesque, que erant in posteriori & interiori parte templi, que dicebatur Sancta Sanctiorum, id est, sanctissima. In Sancto erat mensa pauom propositionis, candelabrum aureum & altare thymiamatis, que ab Antiochi sacrilegiis ablata fuerit, unde novi fabricavit Judas, ut dicitur vers. 49. In Sancto Sanctorum vaneam erat Arca cum Cherubim & Propitiatorio, sed hæc paulo ante excidium Jerusalem per Chaldaeos templo exultat ferentis & abicidit. Unde Hebraei afferunt in secundo templo, reedificato post reditum e Babylone per Zorobabel, non fuisse Arcam. Aludicunt fuisse Arcam, non à Moie fabricatam, hæc enim extulit Jeremias, sed aliam Moisaica fuisse a Judas post reditum efformatam, de qua plura lib. 3.

ET DOMI ET ATRIA SANCTIFICAVERUNT] Ad hoc vocatur Sanctum Sanctorum, quod præfate; unde etiam non est in Græco: servavit vicina templo circumscripta, in quibus populus degit & spectabat sacrificia: hæc omnia ab idololatris contaminata & polluta Judas sanctificavit, id est, ab idolis & superstitione purga-

vit, aqua lustrali exspavit, ac Deorum solenni benedictione dedicavit.

QUINTA ET VICESIMA QVI MENSI MOSE V22251. [HIC DAT MENSIUM CASUM] qui nostro parum non videtur, partim Decembris respondet. Hebraei enim octobrem mensis lunaris cum non utantur solaribus. Quare hæc eadem die 15. Casus Judæi celebrabant quotannis festum Enceniorum, five dedicationis templi, eodem die hoc loco facta à Juda. Causa fuit, ut beneficii, indeque lætitiæ magnitudinem, ideoque per octidies suis celebrabatur. Audi 3. Mach. 10. vers. 5. *Quod die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat consecravit etiam in die purgationis mensis Enceniorum quinta mensis] qui fuit Caslus] Et cum latissimus mensus de septem in modum Tabernaculi sui recedens, quod ante audimus tempore dum solentem Tabernaculum in montibus, & in festis ante bellorum exercitus. Propter quod Thersif & ramos variat, & jam non profertur et, qui profertur mundari locum suum Op. Et Josephum lib. 12. Tanta vero latitudo reddidit ritus parvus & proficuum religione occupavit gratia amicos, ut maxime quod ab felicibus eximio adoperat, ut non læta loci passera, qua habet quantitas hæc festum reparari cum carum templi, per illa dies celebrata, & ex certis tempore hæc apud nos observant, non emper hæc, sicutisiam locum in quæ idem, quibus insperato nobis aliter tanta felicitas Op.*

Tropologicè festo Enceniorum significatur festum, Trep. quod agunt Angeli & Sancti de peccatorum potentiam agente, cum ipse templum anime lue, quod per peccatum profanatur, per contritionem expurgat, iustitiamque Deo dedicat. Vide Rubram lib. 5. de templo cap. 17.

SECUNDUM TEMPUS ET SECUNDUM DIEM, id V22254 est, eodem plane die, scilicet, 25. Casus, IN QUO CONTAMINAVERUNT ILLUD QUATRO] ante trionium cap. 1. v. 63. q. d. fecit anno 148. Græcorum die 25. mensis Casus Antiochus profanavit templum, id dicitur cap. 1. v. 63. q. d. Judas post trionium, paulo ante anno 148. Græcorum eadem die 25. mensis Casus templum repurgavit, rursumque Deo dedicavit, ut dicitur dicitur lib. 5. c. 10. vers. 5. Idem ergo dies sui profanationis & dedicationis, & deosolationis & consolationis, iustus & gaudi. Porro Judas dedicavit templum anno 148. Græcorum vixente adhuc Antiocho: nam hæc mortuus est anno sequenti 149. Græcorum, ut dicitur G. 6. 16.

ET CITHARÆ ET CINTRIS] Hæc duo instrumenta musica vocantur sed sola magnitudinem, ac forte fidem numero inter se dissimilia, ut apud Italos sunt in usum. Vide Noster 2. Paral. 9. 11. & Abul pro chely, ut habet Græcus, vertitur cithara, Cithara enim Hebræi vocatur Kinnor, id est, cithara.

ET STATUIT JUDAS &c. q. d. Judas quasi Pontifex induit festum Enceniorum quotannis celebrandum die 25. Casus, in memoriam purgationis & dedicationis templi, ab illo eodem die factæ. Hujus festi meminit Joannes in Evangelio cap. 10. 22. Vide de hoc festo Rubram lib. 5. de Templo cap. 17. Hinc solemne semper apud illud, fuit festum dedicationis Ecclesie, ut patet a multis. Dignitas dicitur, Sanctus Chryostomus, Beda, Bernardus & alii. Sane Constantinus Magnus omnes Episcopos convocavit, ad dedicationem templi Jerusalem. Quin & Michael Archangelus dedicavit ecclesiam suam in monte Gargano: cuius rei memoriam quotannis celebramus die 29. Septembris. S. Petrus sibi Ecclesiam dedicavit Londini in Anglia, ubi habet vita Edwardi regi Angliæ apud Saron. Denique Christus ipse dedicavit Ecclesiam Sancti Dionysii Parisi. Rem gelliam enarrat Robertus Gaguinus lib. 3. de geog. Francorum.

ET NOCIVERUNT MONTEM SION] q. d. in monte Sion construxerunt arcem oppositam atri hostii, ut hostes cohiberent, ne templum sua excursionis infestarent. Licet enim vers. 40. Judas constituit milites, qui tuerentur eos, qui purgabam templum, nec dum tamen armis eis contraxerat: quare illam hic construxit. Et hoc loco originem habuisse videntur milites ad templi cultum ad idem tempus, eorumque præfati, qui magis ad templi cultum ad idem tempus. Act. 4. 1. & Luca 21.40. quos Chryl. vocat Dominum templi: holla Prætor templi, Syria prætor templi, Græcorum vero vocantur v. 17. & 18. id est, milites templi Luca 21. 51. Videtur hoc fuisse Levitic. 24. Levi, quoniam immensus erat numerus ad hoc cum cura templi & arcum postabat, ac prout per arma & milites suos ca-

vere debeant, ne quis tumultus fieret in templo: Levitæ enim & sacerdotes quotidie manus cruentando maculatio- ne & laniatione victimarum affucebant sanguini, discabantque maciare hominis templi lamicos. Ad horum simulacionem Jerosolymis à Christianis recupera- tum, anno post Christum 1130. instituti sunt Jerosolymita- rum equites, dicti Templarii, sive milites templi, quomodo incerta facta servare, uti docet Guliel. Tyrius l. 11. de bello Croc cap. 7. Erat ad hos insignis sermo S. Bern. qui illos siculico vixit ad milites templi, ubi c. 9. asserit eos habitasse iuxta templum. Verùm cum tandem ipsi imperium Patriarchæ Jerosolymitani, à quo solentur fuerant, detrectarent, atque ob ingentes opes infollescèrent, à Cle- mente V. insignitæ Philippo Pulchro Franciæ regis extor- titi fuere anno Domini 1312. uti in epist. vltâ narrat Platina, Genebr. & Volæce. lib. 31. Anst. Et patet ex Conc. Vien- nensi, 10 quo facta est damnatio contra Templarios la- ta est uni cum decreto extincionis ordinis ipsorum.

AN CUSTODIENDAM BETHSUAH] Bethsua fuit alia munio constructa à Juda contra Idumæos quinqv

stadis distans ab arce Sion, & à Jerosolymis (stadium con- tinet 125. passus) intra montium fauces inllat Thermopy- larum, ait Josephus: unde *Machabæorum* Heb. idem est, quod *domus rupis*. Audi Adrichom: in desc. trip. tribus Julia n. 61. *Bethsua* vel *Bethsua* & *Bev.* arce erat iuxta domum, vel ut alii *per Bethsua* & *castrum* vocant: *Judas* munitionem, & quo itam erat undique circumvallatum munitis, ab eo nomen accepit: Interpretatur enim *Bethsua* domus rupis, *perna*, *aut fortifica- tio*. Impugnatum erat castrum montium ad vallum *Raphaim*, distans una miliaria à *Jerosalem*, *sive* *super* via publica, & *qua à Jerosalop* ducit *Gazaem*, ut quidam volunt. *Venerunt* *locum* *hunc* *edifici* *Rehobem* *Rez* *Juda*, *Ortem* *Juda* *Machabæi*, *Ishas* *epiphanes*, *Antiochus* *Eupator* *Machabæi* *cepit* *per* *fratrem*, *Jemachus* *Machabæus* *recepit*. *And* *his* *ca-* *pitellam* *reges* *Syria* *item* *vom* *Judæi* *intererunt*, *sed* *ca* *et* *pro-* *spicui* *sunt*. *Iste* *postremum* *Simon* *Machabæus* *accipit*, *contra* *omnes* *hostium* *irruptiones* *fortissimè* *commovet* *pro-* *fidit*. *Eius* *tempore* *Hirreus* *dux* *ad* *radice* *Bethsua*, *qui* *ob* *e-* *adem*, *quo* *expugnator*, *homo* *fortissimus*, *in* *quo* *seno* *quid-* *am* *potant* *Samuchon* *Candoris* *regna*, *à* *Philippo* *captur-* *am*, *neque* *unde* *nomen* *acceptissimè* *Bethsua*.

CAPITULUM QUINTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Ammonitas, Moabitæ & Humeos profligat, mox v. 9. Galilæe per Simonem fratrem, Galaaditis per se succurrit, ac v. 28. Bosor, & v. 35. Maspha, aliisque urbes Galaaditis expugnat. Inde v. 37. integro prelio cedit Timotheum, & v. 46. expugnat Epiorum sed v. 56. caduntur Josephus & Azarias Jude annu.

1. **E**T factum est, ut audierunt Gentes in circuitu, quia edificatum est altare & sanguinarum si- cut prius, iratae sunt valde: 2. & cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, & ceperunt occidere de populo, & persequi. 3. Et debellabat Judas filios Eliu in Idumæa, & eos qui erant in Acrabathane, quia circumdabant Israëlitæ, & percussit eos plaga magna. 4. Et re- cordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via. 5. Et contulsi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & in- vendit turres eorum igni, cum omnibus qui in eis erant. 6. Et transiit ad filios Ammon, & in- vendit manum fortem, & populum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum: 7. & commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos: 8. & cepit Gazer ci- vilitatem, & filias ejus, & reversus est in Judæam. 9. Et congregatae sunt gentes quae sunt in Galaad, adversus Israëlitæ qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos: & fugerunt in Dathæan mu- nitionem, 10. & miserunt litteras ad Judam & fratres ejus dicentes: Congregate sunt adversum nos gentes per circuitum, ut nos auferant: 11. & parant venire, & occupare munitionem, in quam conuigimus: & Timotheus est dux exercitus eorum. 12. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis. 13. Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, in- terfecti sunt, & captivæ duxerunt uxores eorum, & natos, & spolia, & peremerunt illie ferè mille viros. 14. Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alii nuntii venerunt de Galilæa conficillis tunicis, nuntiantes secundum verba hæc: 15. dicentes convenisse adversum scâ Ptolemaidæ, & Tyro, & Sidone: & recepta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos consumant. 16. Ut audivit autem Judas, & populus, sermones istos, convenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis. 17. Dixitque Judas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditum. 18. Et reliquit Josephum filium Zachariæ & Azariam, duces populi, cum rebello exercitu in Ju- daeam custodiam: 19. & præcepit illis, dicens: Præfeste populo huic: & nolite bellum committere adversum gentes, donec revertamur. 20. & partiti sunt Simoni in Galilæam, & commisit prælia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes à facie ejus, & persecutus est eos usque ad portam. 21. Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus sex tria milia virorum, & accepit spolia eorum. 22. & as- sumpsit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis, cum uxoribus, & nativ, & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum læticia magna. 24. Et Judas Machabæus & Jonathas frater ejus transierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per desertum. 25. & occurrerunt eis Nabathæi, & interfecerunt eos pacifice, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaadite, 26. & quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasâ, & Bosor, & in Alimis, & in Casphor, & Ma- geth, & Carnaim: hæc omnes civitates munitæ, & magnæ. 27. Sed & in ceteris civitatibus Galaaditis tenebantur comprehensi, & in crastinum conlitterunt admovere exercitum civitatibus his, & com- prehendere, & tollere eos in una die. 28. & convertit Judas, & exercitus ejus, viam in desertum Bosor repente, & occupavit civitatem: & occidit omnem masculinum in ore gladii, & accepit omnia spolia eorum, & succedit eam igni. 29. Et surrexerunt inde nocte, & ibant usque ad munitionem. 30. & factum est diluculo, cum elevarent oculos suos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes scælas & machinas, ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos: 31. & vi-

dirijudas quia cepit bellum, & clamor belli ascendit ad caelum sicut tuba, & clamor magnus de civitate. 32. Et dixit exercitus tubis: Pugnate hodie pro fratribus vestris. 33. Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione. 34. Et cognoverunt castra Timothei quia Machabeus est, & refugerunt a facie ejus: & percusserunt eos plaga magna, & occiderunt ex eis in die illa fere octo milia virorum. 35. Et divertit Judas in Maspha, & expugnavit & cepit eam: & occidit omnem masculum ejus, & sumpsit spolia ejus, & succendit eam igni. 36. Inde perrexit, & cepit Caabon, & Mageth, & Bofor, & reliquis civitates Galaaditidis. 37. Post haec autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & castra posuit contra Raphon trans torrentem. 38. Et misit Judas speculari exercitum: & renuncia verunt ei, dicentes: Quia conveniunt ad eum omnes gentes, quae in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis: 39. & Arabas conduxerunt in auxilium sibi, & castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in praesidium. Et abiit Judas obviam illis. 40. Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquae: si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum: quasi potens poterit adversum nos. 41. Si vero timerit transire, & posuerit castra extra flumen, transiret eum ad eos, & poterimus adversus illum. 42. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem a quo statuit scribas populi fecus torrentem, & mandavit eis dicens: Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in praesidium. 43. Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum; & contrivit sunt omnes gentes a facie eorum, & projecerunt arma sua, & fugerunt ad sanium, quod erat in Carnaim. 44. Et occupavit ipsam civitatem, & sanium succendit igni, cum omnibus qui erant in ipso: & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Judae. 45. Et congregavit Judas universos Israeliticis, qui erant in Galaadide, a minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda. 46. Et venerunt usque Ephron, & haec civitas magna in ingressu posita, munita valde, & non erat declinare ab ea dextra vel sinistra, sed per medium iter erat. 47. Et incluserunt se qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit eos Judas verba pacificis, 48. dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram: & nemo vobis nocebit: tantum pedibus transibimus. Et nolabant eis aperire. 49. Et praecipit Judas praedicare in castris, ut applicarent unumquodque in quo erat loco. 50. Et applicuerunt se viri virtutis: & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus: 51. & peremerunt omnem masculum in ore gladii, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transiit per totam civitatem super interfectos. 52. Et transfregit sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsai. 53. Et erat Judas congregans extremos, & exhortabat populum per totam viam, donec venirent in terram Juda. 54. Et ascenderunt in montem Sion cum laetitia, & gaudio, & obulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace. 55. Et in diebus, quibus erat Judas & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galaata contra faciem Ptolemaidis, 56. audivit Josephus Zachariae filius, & Azarias princeps virtutis, res bene gestas, & praetia quae facta sunt, 57. & dixit: Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversus gentes, quae in circuitu nostro sunt. 58. Et praecipit his qui erant in exercitu suo, & abierunt Jamniam. 59. Et exiit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam. 60. Et fugati sunt Josephus & Azarias usque in fines Judae: & occiderunt illo die de populo Israel ad duo milia viri, & facta est fuga magna in populo: 61. quia non audierunt Judam & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos. 62. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel. 63. Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum. 64. Et convenerunt ad eos fausta acclamantes. 65. Et exiit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau, in terra quae ad Austrum est, & percussit Chebron & filias ejus: & muros ejus & turres succendit igni in circuitu. 66. Et movit castra ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam. 67. In die illa ceciderunt sacerdos in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in praesidium. 68. Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & sculpitilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Juda.

- VERB. 4. **M**ACHABEUS FILIORUM BEM] Bem, ut S. A. Hier. in loca Hebr. est civitas Ammonitarum, quae est filius Bathan sive deus. Sic & Esch. VERB. 5. **ET ANATHEMATIZAVIT EOS,** id est, omnino eos exivit & excidit. Hoc enim est Hebr. *cherem*, id est, anathema, praeter omnimoda credes & excidium. **CEPIT CAESTRUM]** Erat haec urbs in regione Ammon. VERB. 6. **ET TIMOTHEUS EST DUX EORUM]** Timotheus erat dux Ammonitarum, qui persequi solet & infensum Judaeorum hostes. VERB. 11. **ET PRAECIPIT ILLIS]** PRAESBYTOS POPULO MOIC, ET MOLITE BELLUM (praesidium) COMMITTERE DOVERBUS OBSTES, DUM SE REVERTANTUR.] Vide hic productionem Juda, quae verat recludit praesidium, tum quia hostibus erant infiores, tum quia ipsos omnia custodia populi deputavit: ipsa enim castrum erat de toto populo. Hi violantes praecipium J. dx consistunt cum hoste, ideoque ab eo castrum v. 50. VERB. 13. **ET ASSUMPIT,]** Judas Judaeos paucos in Galaata, perculso ob vicinos hostes in Galaata & Philisthae degetes, colique adduxit in Judaeam, ut in ea in-

- ter suos tuti quieritis habitarent. **ET QUIA MULTI ERANT COMPREHENSIS,]** id est, obfidi & quasi capti in pugna, ut quae ab inimicis in BETHSAI] Graeci in *Bethsa*, aliisque civitatibus Galaad, ne possint egredi, vel manus eorum evadere. VERB. 17. **SUB IT IN CERTIS CIVITATIBUS GALAADITIDIS TENENTUR COMPREHENSIS,]** id est, ab hoste vallati & conclusi, ut dis. vers. 16. unde sequitur: ET IN CERTIUM CONSTITUERUNT ADMOVERE EXERCITUM CIVITATIBUS HIS, ET COMPREHENSIS, id est, expugnare & capere, ET TOLLERE EOS, id est, occidere ea: ut incolas in una die, unde Graeci est: in castris suis castra ponere contra montes, & capere & tollere omnes eos in una die. **ET CONVERTIT JUDAS ET REVERTITUR EJUS VIAM IN DEBENTUM BOSOR BETHSAI, ET OCCUPAVIT EAM]** quia ex impossibile civitate non cogitante & imparato oppedit. Bosor erat urbs Moab ultra Jordanem sita inter duos Ruben, quam Levitis ad habitandum dedit Josue cap. 10. 8. **ET SUBVERSERUNT INOIS NOCTE ET ISANT]** VERB. 19.

VERGE AD MUNITIOMIN] in quam confugerant timidi Iudaei, ut eos ab obediendis & iocundis hostibus liberarent.

VARR. 20. ET FACTUM SIT Oculorum, cum elevasset oculos suos, ecce populus nudatus (hostium, quorum dicitur Timotheus) portantes scalar et machinas, ut caperent munitiomin] in quam confugerant Iudaei, ad quos liberantem perterritus Iudaei.

VARR. 21. ET CIVES MAGNOS CIVITATIS] civem enim conclamabant, ut se mutuo acriter ad repellendum hostes, munitiominem invadentes, utque operem Dei & sociorum clamando in caelum imprecarentur hostes familiariter vocibus & tubis conclamabant, ut se mutuo animarent ad insulsum. Unde Iudaei striditque hostes clamores audient.

VARR. 22. DIXIT EXECRATIO SUO: PUGNATE MOON PRO VESTRIS VESTI] in munitiome obediens contra hostem cum invadentes, in ea eorum manibus ipso liberatis.

VARR. 23. ET VENIT TRIBUS ORDINIBUS POST EOS] ut ex tribus partibus eos cingeret & invaderet, ne evadere possent, cum ex altera parte obfideret eis munitio Iudaeorum, ut elabi oquerent. ET CONCLAMAVRUNT TUBIS, ut hoc inopinato militum clangore suos animaret & hostes percelleret, ET CLAMAVRUNT IN ORATIONE, Dei operem & victoriam fugientes, quam & obtinuerunt. Nam Deus hostibus timorem Iudae incussit, eosque in fugam compulsi, unde à Iudae caesa sunt eorum octo milia, ut dicitur v. seqq.

VARR. 25. ET OBVIAT IUDAS IN MANNA] Erai haec urbs Moabitarum pariter & tribu Ruben, de qua l. Reg. 22. v. 5.

VARR. 26. ET CIVIS CASRON] Graecae Caspar, uti enim vocavit Noster v. 16.

VARR. 27. POST HAC AUTEM VERBA CONGREGAVIT TIMOTHAEUS EXERCITUM ALIUM, ET CALTRA POSUIT CONTRA RAPHON THANE TORRENTI] urbi viciniam, qui v. 41. flumen vocatur.

VARR. 40. SI TRANSIBIT] Iudaei] ad nos priores, non poterimus sustinere eum.

VARR. 41. SI VERB TIMORIS TRANSIBIS, SEC. TRANSIBIT MOON] ut eos & TOTUMQUE ADVERTAT] ut Iudaei timorem alii Timotheum hoc quasi omnia agere, et coque divinae, an omnia, in Iudae fore victoriam Sicet Jonathan idem hoc ansem victorie & Philistinis accepit, dixitque, si dixerint, ascendite ad nos, ascendemus, quae tradit eis Dominus in manibus vestris l. Reg. 14. 12.

Verus est, Timotheum hoc diavolo et bellica experientia & conjugalibus praetio. Duce enim belli periti explorant hostium animos, an sint metuculosi, an audaces & de victoria praesidentes. Si enim sint metuculosi, colligunt eos esse infirmos & pusillanimes, adeoque facile prostrati posse, modo eos invadant & strumant: Si verb vigilant eos esse audaces & praesidentes, conjunctis eos esse & fortiores, itaque se sulducant & fugiant, se ab eis cedantur. Mulum enim valet ad victoriam militum fiducia & hostium diffidentia. Ita S. Thom. Sanchez, Serarius & alii. Olim cum esset in Belgio, Neomagi diffidebant civis Catholici ab Haereticis, & utrumque acies parabantur in foro ad confidendum: sed dum Haereticorum populo alioquin Constantia & ducis Catholici, ut de pace ageretur. Cooquis Catholicos ducis haereticorum apprehendens, deprehendit eos simulatim: Unde ad suos reversus, Agite ad civem, paganos, hostes timores & tremores, ostenta est victoria: Pugnarent, vicissent, & haereticos urbe expulerant. Agellanus rex Spartz bellissimum rogatus, qui dos maxime ducem bellatorem, respondit: Audacia adversus hostes, & in obsequia opportunitate, ratio & consilium. Ita Stoborus lerm. 52.

VARR. 44. STATUIT] IUDAS] qui militum nomina in catalogo inscribantur, ut videretur, ne quis eis torquentem remaneret, sed ut cogent omnes transire, ut totis copis animaret in Timotheum Itraeum cum proferrent, uti de fecit.

VARR. 45. ET TRANSIBAT AD ILLOS PRIOR] Iudaei videns suos timere strumantem hostium ob hostium copiam, prior ipse fumentum transiit, ut reliqui cum quasi Ducem suum generose sequerentur. Ita que factum est. Quare hac assacia hostes perculsi, in fugam egit, cecidit, contrivit, ut sequitur. Idem fecere magni Ducei, qui in rebus arduis primi rem aggressi, milites ad se sequendum suo exemplo animant, & rem confecerunt. Ita forex Cato post Lucanum lib. 9. p. 1. in arena Lybica ingre-

A diem, unde milites ad se sequendum exhortans ajebat:

Primos arenas Ingreder, primoque gradus in polvere posui. Et mos: fatuus pericula vestra

Prerante mos. Idem fecere Alexander Magnus, & Julius Caesar reffe Suetonio in ejus vita c. 18. & seq. Tritum est illud Philippi patris Alexandri: Formidabile est exercitus eorum cum dicitur, quibus laetant ducere curva. Et illud Alberti Ducis Austriae apud Sylvium lib. 7. de illis] Iphoni: si alium, quom me exercitus contra. Innotis Dactum perit, in fropno me Austria Ducem nominavit. Dux enim eorum de p. exercitum dicit, & quam acriter pugnantem exercitus sequitur.

VARR. 45. ET CONGREGAVIT UNIVERSOS] IRAEUM] ut ex Galatide, ubi hostibus cingebatur, Iudaeum venient in terram Juda, ibique inter praetida Iudaeorum foci degerent, ut dixi de Galilee v. 23.

VARR. 46. ET VENIUNT VAGUS EPHROM, ET HAC CIVITATEM] IUDAS] in Ingreder] id est, in aditu Galatidis dicitur. Erat ego Ephrom trans Jordanem in terra Galatad. Distinguntur haec tria nomina Ephraim, Ephrem & Ephron. Ephraim enim erat moenibus Ephraim, Ephrem erat oppidum parvum quoque militarium dicitur à Berbel, recipiens ad orientem, in quam Christus fugiens Phariseos fecerat paulo ante mortem Joannis 11. 54. Ephron erat civitas, quam Israel bello eripuit Afa 5. Paral. 13. 19. postea vicus magnus contra Separationem viginti miliaribus distans à Jerusalem: ita Adrich. & alii, licet S. Hier. in locis Hebr. videatur dicere Ephrom esse eandem cum Ephrom. Rursum Ephrom fuit triplex, una in tribu Ephraim, de qua jam dixi, altera in tribu Juda, sic S. Hieron. & Adrich. tertia in tribu Manasse, de qua hinc agitur. Hac enim, ait Adrich. in descriptione tribus Manasse n. 48. fuit urbs magna & munita valde, ac multo bellicis machinis, telorumque apparata instructa: fua in via publica oon procal à Jordane, & pene è regione civitatis Bethan, sive Scytopolis, quom moenibus utrimque ita circumvallant, ut non nisi per civitatem iret pateat. Unde cum Iudae Machabaeus hac exercitum duceret, ac transiit illi per civitatem, quem per nuntios modeste pesterat, negaretur, ferro sibi an aperire coactus est.

VARR. 47. ET STAT IUDAS COLONIAS EXTENDIT] agnitioni soli, felle licet, infirmos, debiles, fatigatos, feminas, pueros, fenice ne quis in via deficeret, vel tardè sequens in hostium manus incidere. Fuit hac insignis Iudae providentia & charitas, ut suos omnes salvos reduceret in Iudaeam.

VARR. 48. ET ERIGIT TABERNACULUM POPULI PER TOTAM VIAM] ut animos pergeret, ita tamen ut extremos agminis non deficeret. AUDIUIT JOSEPHUS ZACHARIAE FILIUS] A. 148. 16. ZACHARIAE PRINCEPS VIRTUTIS] id est, exercitum à Iudae relictus in Iudae, ut se abfente cum custodiret, hac tamen lege, ut cum hostes non confugeret ante suum reditum, ut dicitur est vers. 18. & 19. Quare dum in duco contra possem Iudae ab abfente cogere voluerant, caesa, fugatique fuerunt. Hac nimirum fuit iusta poena inobedientiae, aequè ac sepulchre, qui ipse sibi famam & gloriam prelando instar Iudae parere faterentur.

VARR. 49. IPEI AUTEM NON ERANT OB SEMINE VIRORUM] ILLORUM, PER QUOS SALUS FACTA ERIT IN ISRAEL] id est, ut non erant de semine Mathathae & silarum, affectuamque eorum, quom Ducei elegent in belli sacri Ducei; adeoque eis vires, robur & victoria tam illustres contulit. Quare cum ipse à Iudae legerant, cum coepta eorum iustum, quom eorum gloriæ animi pugnarent, à Deo deserti, victi, caesque fuerunt. Dicit hic quoque se praetio & officio non ingerere, sed expectare Dei vocationem, illum que sequi: Sic enim profertur Deo dirigente omnia cedent; fin autem, Deo deserente, infeliciter. Porro Iudaei eorum Ducei, hoc sine, ut diffunderet gens] (id est) Ecclesiae] unde vultur esse] salus mundi, ait Ruper. lib. 10. de c. 65. ut scilicet ex Israele nasceretur Christus mundi salvator.

VARR. 50. ET VIBI JUDA MAGNIFICATI SUNT VALOR] Viri Juda vocantur milites Juda Machabaei, qui in Galatide vitam praetara fecerant, & tot victoriam gloriofi. Unde Graecae clarè habent: Et viri Juda & fortissimi spiritus glorificati sunt. Purperam ego omnium hinc colligunt Iudae Machabaeorum levitae orandum è tribu Juda, cum consistet cum haec è tribu Levi.

VARR. 51. ET ERIGERUNT FILIOS ESARO] Iudaei mun-

Inter mactatose filii videntur.

VARR. 44.

VARR. 45.

Exempla.

VARR. 45.

VARR. 46.

Ephron triplex.

VARR. 49.

VARR. 16.

VARR. 49.

VARR. 46.

VARR. 46.

VARR. 46.

quam quietens instar submissis circumibat debellans. *Id est* domos, Samaritanos, Philistinos, ceterosque Judæorum hostes, adeoque milites de us victoris Deo dirigente triumphabat: Unde de his ante aliquot secula vaticinatio fuerunt Abdias, Sophonias, alique propheta.

VAR. 67. IN OIS ILLA CACIDARUNT SACRAGOTES IN BILLO, DUM VOLUNT FORITUR FACERE, ET XI-

VE CONSILIO (ac ditione) Jude Darci (si) ANONY-
IN PRAESIDIUM. Hoc merbatur eorum temeritas, ambisio gloriæ & insolentia. Marana & Sanchez putant hos sacerdotes esse Josephum & Azariam iam dictos v. 16. Plurimi alii sentiunt, fuisse diversos, qui eorum instar avidi gloriæ & Judei armis, insolentiter hostes invadentes ab eis lusi, critique fuerunt.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochus Epiphanes à Persis repulsus, audiensque suos à Juda caesos ex amore agrotat & moritur; moritur v. 17. *Lysias substituit ei filium Antiochum Eupatorum. Judas obsidet arcem Sion: contra eum ab apostatis concitatur Eupator, educitque in aciem centum milia pedum & viginti milia equitum cum 32. elephantis, cum quibus v. 42. Judas fortiter confregit, ac Eleazarus elephantium regium subiens, cædemque ab eo cadente opprimitur. Inde vers. 49. Eupator obsidet Bethsaram, eamque fame capit, idem facturus ac si à Juda erecta in monte Sion, nisi advocatus Antiochum perrexisset contra Philippum: quare cum Judæis pacem mittit, sed eam mox rumpit.*

ET rex Antiochus perambulabat superiores regiones, & audivit esse civitatem Bilymaidem in Perside nobilissimam, & copiosam in argento & auro, 2. templumque in ea locuples valde: & illic velamina aurea, & Jorica, & scuta, & reliqua Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia. 3. Et venit, & quaerebat capere civitatem, & deperdarî eam: & non potuit, quoniam innovit sermo his qui erant in civitate: 4. Et insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam. 5. Et venit qui nuntiaret eis in Perside, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Juda: 6. & quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est à facie Judæorum, & invaluerunt armis, & viribus, & spolis multas, quæ ceperunt de castris, quæ exiderunt: 7. & quia dixerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, & sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed & Bethsaram civitatem suam. 8. Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat. 9. Et erat illic per dies multos: quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori. 10. Et vocavit omnes adicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concedi, corui corde præ sollicitudine: 11. & dixi in corde meo: In quâquam tribulationem deveni, & in quo fluctus tristitie, in qua nunc sum: qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea? 12. Nunc verò reminiscor mortuorum, quæ feci in Jerusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Judæam sine causa. 13. Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena. 14. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit cum super universum regnum suum: 15. & dedit ei diademam, & stolam suam, & annulum, ut adduceret Antiochum filium suum, & nutrieret eum, & regnaret. 16. Et mortuus est illic Antiochus rex anno centesimo quadagesimo nono. 17. Et cognovit Lysias quoniam mortuus est rex & constituit regnare Antiochum huius ætis, quem nutritus adolescentem: & vocavit nomen ejus Eupator. 18. Et hi qui erant in arce, concluserunt Israel in circuitu sanctorum: & quaerebant eis mala semper, & firmamentum Gentium. 19. Et cogitavit Judas disperdere eos: & convocavit universum populum, ut obsiderent eos. 20. Et convenerunt simul, & obsederunt eos, 2. anno centesimo quinquagesimo, & fecerunt balistas & machinas. 21. Et exierunt quidam ex eis qui obsidebantur, & adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel, 22. & abierunt ad regem, & dixerunt: Quousque non facis iudicium, & vindicas fratres nostros? 23. Nos decrevimus servire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obsequi edictis ejus: 24. & illi populi nostri propter hoc alienabant se a nobis, & quicumque juveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hereditates nostræ diripiebantur. 25. Et non ad nos tantum extenditur manus, sed & in omnes fines nostros: 26. & ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, & munitionem Bethsaram munerunt: 27. & nisi prævenieris eos velocius, majora quam hæc facient, & non poteris obtinere eos. 28. Et iratus est rex, ut hæc audivit: & convocavit omnes amicos suos, & principes exercitus sui, & eos qui super equites erant. 29. Sed & de regnis aliis, & de insulis maritimis, venerunt ad eum exercitus conductitii. 30. Et erat numerus exercitus ejus, centum milia pedum, & viginti milia equitum, & elephantum triginta duo, docti ad prælium. 31. Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsaram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas; & exierunt, & succederunt eas igni, & pugnaverunt viriliter. 32. Et recessit Judas ab arce, & inovit castra ad Bethsaram contra castra regis. 33. Et surrexit rex ante lucem, & concitavit exercitum in impetum contra viam Bethsaram: & comparaverunt se exierunt in prælium, & rubis ceciderunt: 34. & elephantes ostenderunt sanguinem uræ & mori, ad acuendos eos in prælium: 35. & dividerunt bestias per legiones: & affecerunt singulis elephantis mille viri in loriceis concatenatis, & glæ: arce in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati unicuique bestie electi erant. 36. Hi ante tempus ubicumque erat bestia, ibi erant: & quocumque ibat, ibant, & non discedebant ab ea. 37. Sed & turres lignæ super eos firmæ protegentes, super singulis bestias: & super eas machine: & super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant de super, & Indus magister bestie. 38. Et restitum equitatum hinc & inde statuit in duabus partibus, rubis exercitum commoveret, &

peritur-

perurgere confipatos in legionibus ejus. 39. Et ut refultit fol in clypeos aureos, & aereos, respiciendurum montes ab eis, & respiciendurum sicut lampadas ignis. 40. Et distincta eis pars exercitus regis per montes excellos, & alia per loca humilia: & ibant caute & ordinate. 41. Commovebantur omnes inhabitantes terram a voce multitudinis, & incessu turbae, & collisione armorum: erat enim exercitus magnus valde, & fortis. 42. Et appropiavit Judas, & exercitus ejus in praelium, & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri. 43. Et vidit Eleazar filius Saura unam de bestijs loricatorum lorice regis: & erat eminens super ceteras bestias, & visum est ei quod in ea esset rex: 44. & dedit se ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen aeternum. 45. Et occurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens a dextris & a sinistris, & cadebat ab eo huc atque illuc. 46. Et ivit sub pedes elephantis, & suppositus fe ei, & occidit eum: & occidit in terram super ipsum, & mortuus est illic. 47. Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus ejus, diverterunt se ab eis. 48. Castra autem regis ascenderunt contra eos in Jerusalem, & applicuerunt castra regis ad Judaeam & montem Sion. 49. Et fecit pacem cum his qui erant in Bethfura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta concludis, quia sabbatha erant terrae. 50. Et comprehendit rex Bethfura: & constituit illic custodiam servare eam. 51. Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos: & stavit illic ballistas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides jactandos, & spicula, & scorpions ad mittendas sagittas, & fundibula. 52. Peccerunt autem & ipsi machinas adversus machinas eorum, & pugnaverunt dies multos. 53. Eliae autem non erant in civitate, eo quod sepeimus annus esset: & qui remanserunt in Judea de Gentibus, consumpsere reliquias eorum, quae repositae fuerant. 54. Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locum suum. 55. Et audivit Lysias quod Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cum adhuc viveret, ut nutrirer Antiochum filium suum, & regnaret, 56. reversus esset Perside, & Media, & exercitus qui abierant cum ipso, & quia quaerebat suscipere regni negotia: 57. festinavit ire, & dicere ad regem, & ducere exercitus: Defecimus quotidie, & esca nobis modica est, & locus, quem obfidemus, est munitus, & incumbrat nobis ordinare de regno. 58. Nunc itaque demus dextras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum: 59. & constituamus illis ut ambulent in legitimis suis sicut prius. Propter legitimam enim ipsorum, quae deleximus, irati sunt, & fecerunt omnia haec. 60. Et placuit sermo in conspectu regis & principum: & multo ad eos pacem facere, & receperunt illam. 61. Et juravit illis rex, & principes: & exierunt de munitione. 62. Et intravit rex montem Sion. Et vidit munitionem loci: & rupit citius juramentum, quod juravit: & mandavit destruire murum in gyro. 63. Et discessit festinanter, & reversus est Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adversus eum, & occupavit civitatem.

VAR. 1. **E**T ERAT ANTIOCHUS] Epiphanes cum quo haec usque Judae & Judaei facti contentio & bellum. Hic ergo periret **EPHRAIM**, quod alio nomine dicta est **PEREPHIA**, id est, Persiarum civitas, imò metropolis s. Machabaeorum **TRIPOLIS** in **HALOCOPHIA**, Veteri dicuntur, sed & civitas fuit repulsa. Hebraei enim Persiam vocant Elam, unde Elamitas appellant Persas, & Elimaïdam, quam Graeci vocant Persepollim. Sic Hebr. **Bethsamai** & Graeci vocant **Nehopolis**, & Latini **evotias salis**. Sic **Sion** Hebr. vocant **Chanaan**, Graeci **Caloter**, Latini **amolatior**. Porro templum hoc Veteri fuisse dicunt, sicut Apollanus, licet Joseph. & S. Hier. in c. 8. Daniel. putent fuisse Diane, Juliano vero l. 32. Jovis Dindymaei.

VAR. 4. **REVERAVIT REGI IN BARTHOLOM] ibique morte mortuus anno regni sui 18. qui fuit Graecorum annus 149. fuit mox ejus describitur lib. 3. c. 9.**
Nota. **REVERAVIT**, id est, reverti coepit, periret Babyloniem, sed eo non pervenit, mortuus enim est in montibus Persidis de Medis parva Echaranum, ut dicitur lib. 4. c. 9. v. 1. & 17. **ET ERGO REVERAVIT** significat actum inchoatum, non perfectum: unde pro **REVERAVIT**, id est, **REVERAVIT** est, Graeca Vasicana de Regia habent **REVERAVIT**, id est, reverti, sive ut revertentur, hoc est, **ALISSE** unde reperitur **Babyloniam**, ut verit Vatabl Quocirca Perer. in Danai. c. 11. & Salanus censent Antiochum desinatum in montibus Mediae, licet Strabon in locum ibi deservitae agrosuare coepit, sed Babylone esse desinatum.

VAR. 7. **ET QUIA DISPERAVIT** [Judae & Judaei] **ABONIBAT** **IN** **ISRAEL**, id est, abominabile idolum Jovis Olympi, quod Antiochus super altare in templo collocarat: **ET SANCTIFICATIONEM**, id est, sanctuarium, sive sanctum templum **CIRCUMDERRAVIT** **MURIS**.

VAR. 11. **NUNC VERO REMINISCENS MALITIONUM** Ecce conscientia scelerum arguit, ut agnoscat fe oia sua scelera & sacrilegia contra Deum, templum & Judaeos commissa exarcti & ad mortem adigi. In quom verum, **Conscientia** **malis rebus**. Id patet in Caino vago & profugo ob caedem fratris Abelis Genes. 4. in Iraribus Joiephum vendentibus Genes. 42. in Juda proditoris Math. 27. 4. Urgente enim poena fit in conscientia mentis culpam, quasi poene

causam in memoriam revocat, tamque sua increpatione caligat & pulsat.

ET DEDIT EI [Philippo filio] **SIADAMA** **VAR. 11.** **ET SYDAM SUAM ET ANNUMUM** Ut ea quae regis insignia dederat ad filium suum Antiochum Epiphanem pacem, commoedicator & dirigere, quasi paradigma, ac sibi in regno substitueret curandam, ut ipse pariter, ne Demeetrius eas confobrinas regnum invaderet, uti respiciat.

ET COGNOVIT LYSIAS, QUONIAM (quod) **VAR. 11.** **MORTUUS EST REE ANTIOCHUS EPIPHANES** **BY** **CONSTITUIT** **REGNARE** (in regnare, hoc est, regem proclamavit) **ANTIOCHUM** **FILIUM** **EPHRAIM** (nomen aut Appianus in Syriaco) **ET** **VOCAVIT** **NOMEN** **EPHRAIM** **EPHRAIM**] id est, bono & felici patre natus, magnis in arboribus oris, Epiphaneis, id est, illustri patre generosis & illustri filio. Sic **REVERAVIT** vocatur generosa nita. Et **REVERAVIT** dicti sunt à Theodoro Atheniensium, teste Plutar. in Thefeo, qui & in Publica patrio Romanoque locat **REVERAVIT**, idemque nomen Budaeus in Epist. Doctor. Veneti attribuit. Alius Fagnin. in nom. Hebr. **REVERAVIT**, inquit, idem est, quod **bonus pater**, id est, bonus princeps. Hic enim subditus amat, quasi filios, eisque se benignum & beneficium quali patrem exhibet. Prius etymon videtur aprus & verus. Nam Syri, an Appianus in Syriaco, Antiocho cognomen addiderunt Epiphanem propter patris virtutem, quasi docentem fectem, cui talis pater cognovisset.

ET HI QUI ERANT IN ARCA] q. d. milites **VAR. 11.** Antiochi occupantes arcam Sion, scientes Judam cum copis abesse, excurrendo contumò vobantem praesidiarios paucos, quos Judas in arce vicina prioris objecta ad eos compescendum collocarat: quoniam &

CONCLUSERANT ISRAEL IN CIRCVITU SACRATORUM] ut extra fiam arcam & templum pedem efferre non auderent: atque hac ratione augustinus tempus **FINIAMENTUM** **SENTIUM**] hoc est, robur & fortitudo Antiochitarum. Quare Judas cum toto exercitu eos, arceque Sion obsedit anno 150. Graecorum, qui fuit annus lecturus Epiphanis.

V441-46. ET IVIT SUO PROPE RESPHANTIS] DE VENTREM eius perferre, itaque cum faceret ruere, ac ruina sua regem opprimere, quatenus se quoque opprimendum sciebat. Intendebat ergo directis regem occidere, indirectis verò intendat permittire se quoque cadem ruina opprimi, sine qua regem occidere non poterat. Sic milites in acie primum locum ambiunt, ut primi in urbem, vel hollem insistant, etiam si sciant plerisque eorum cadendum, & occubiturum, hancque mortem putant suam esse gloriam. Sic Sappho concussis columnis domum evertit, ut Sarapam Philidiam domum abruerit, citamque eadem se obruendum sciret. Judic. 16. 19. vide ibi dicta. Quocirca Eleazarum a robore & zelus laudat S. Ambros. S. Gregor. Sarr. Sallust. et alii passim. Simile factum narrat Xenophon lib. 7. Cypriod. de quodam, qui ventris equi Cyreni transito Cyrum deiecit. Audi S. A. Or. lib. 1. offic. c. 40. *Quis interitur vultus, inquit, autem, primò sui mortem non timet: deinde sui circumfusis legationibus immicis, in confertis vaporibus hostis, undamque penetrat signum, & contempto morte ferociter, absque clypeo, utraque manu vulnera in secula habens, ac vulnera post infra se iam succedent, quo pinnas ferret illa. Corpus trunco in seculis unguis, quàm opprobrii, sui est signata triumpho. Nec se filio quis vultum, quomodo regem se filium habuit. Tanta enim virtutis spectanda deseri hostes incertum occupatum, incurrere non nisi post casum suum se huius trepidaverunt, ut impares se omnes virtuti adstruerent. Et mox: Itaque Eleazarum horribili virtute sua faciem reliquit.*

V441-47. ET CECIDIT (ELEAZAR) SUPER IPSUM (ELEAZARUM), QUI SE CUM SUPPOSITIS ET MORTUOS LET ILIC] Eleazarus, appropinquans ab elephanis insper se cecidit. Symb. S. Greg. lib. 19. mor. c. 13. *Eleazar, ut in praesentibus elephantem ferens irruerit, sed sub ipso, quem circumspicit, accubuit. Quis ergo iste, qui se, quomodo regem se filium habuit, quo vultu superat, sed sub ipso, quem circumspicit, superando succumbit? Quis enim sub hoste, quem prostravit, moritur, quo decessit, quem superat, elevatur.*

V441-49. ET VIDENTES (JUDAS & SOCIJ) VIRTUTEM REGIS, ID EST, EXTREMUM REGIS TAM VALIDUM & COPIOSUM, UT IPSI PASCIUM PRONITATE NON POSSENT, PRUDENTI CONSILIO AD TEMPUS OBVIANTURUM SE AD SIS, & PEREXERUNT AD OBSEDIENDUM ARCEM IN MONT. SIBO AB ANTIOCHIA OCCUPATA. SIMILITER REX TOT INUORUM A JUDA CAESIS TESTIS SE SUBDARE, NEC AULAS JUDAEAM ACCURANT INTEPI, SED BETHSARAM OBSEDI. Nota: in huius libri per virtutem intelligitur validus exercitus: hunc enim significat Graecum ἰσχυρῆς.

V441-51. ET FECIT PACEM CUM SIS, QUI BRANT IN BETHSARA, CUM PADO, UT EOS FAME MORIENTES FINERET EGRODI, & ALIMENTA QUERERE, IPSE VERÒ BETHSARAM OCCUPARE: QUIA SARATHA BRANT TERRA] id est, quia erat antea sepepms, sed sabbathicus, quo non freret, nec mittere liceret, sed tertio danda erat iua

quies iuxta legem Exodus 13. Simili ratione Herodes factus cepit Ierosolymam in anno sabbathico, uti narrat Iulianus lib. 14. 28.

ET CONVERTIT (EX ANT. EMPATOR) CASTRA AD LOCUM SANCTIFICATIONIS, UT TEMPLUM & ARCEM, QUAM JUXTA ILLUD AD TUTELAM CREAVIT JUDAS C. 4. 60. EMPAGNATY ET ADIUT ILIC BALISTAS & SCOPIOS, QUAE ERANT MACHINE, SIVE CATAPALAE AD MISSENDAS AGGITAS ET PUNOVIOLA] Graec. πνευματικῆς, id est, sanctas sive balistas maiores, quae lapidis grandes fundebantur & iaculabantur in urbem, de quibus vide Vegetium, lib. 16. 19. Valerium & alios.

ET AUDIUIT LYSIAS, QUÒD PHILIPPUS & LYFIAS, QUAE REGIBAT EUPATOREM REGEM, UTPOTE PUNUM TIREM PHILIPPUM, NE IN SUO LOCO GRADUQUE EXTRADERET, AD QUOD PHILIPPUS A PATRE AOR. EPIPHANE MORIENTE CONSTITUTUS FUisset GUBERNATOR REGNIQUE, AC FILII EUPATORIS, FUisset EUPATOREM FACERE CUM JUDIS, AC COETERA PHILIPPUM PERGERET, NE IN REGNUM INVADERET, ITAQUE SADIUM EST, UNDE I. Machab. 13. 22. haec supplentur, & adduntur, quae valde Iudae fortissimum, & victoriam commendant, iterum rex firmamentum habuit ad eos, qui erant in Bethsara: dicitur enim dedit, accepit, ab eis, commisit eam Iudae, separavit, uti autem expugnavit rebellis Philippum Antiochia, qui resistens erat super negotia, omnes confestim Iudae deprecant, subdistinguit eos parat de omnia, quibus iustum visum est: & reconciliavit omnia sacrificium, honoravit templum, & manerem profuit. Machab. antea ampliatum est. & facti enim ad Protelesand in Iudae ad Gervasio dicitur & principem.

ET RUPIT CITIUS JERUSAHEM, QUIA ARCEM CRECTAM A JUDA AD PECTUS TOTIUM CURARE CVERTI, DUM AR SEQUITUR, MANDAVIT DISTURBARE MURUM CIRCUM CITO] Sed mox regem perdidit suae potentiae, qui captus uti auxilio, & robore Iudae & Iudaeorum contra Philippum, cum eo sedes renovavit, Iudaeamque ampliatum fecit cum Dacem & Principem, ut iam dixi ex I. Machabeorum 13.

ET PUDNAVIT ADVERSUM SUUM (PHILIPPUM SIBI REBELLANTEM, ET AMQUE CAPTUM OCCIDIT) ET OCCUPAVIT CIVITATEM ANTIOCHIAM, ADIUTUS VALDE AUXILIO JUDAE & IUDAEORUM, UT ORATY JOSEPHUS & GEORGIOS. PORTA ANTIOCHIA EST METROPOLIS SYRIAE, URS CELESIENNA, QUAM OROTES BUVIUS INTERFUIT, POLICEA A JUSTINIANO IMPERITIA THEOPHILUS, IDEST, DUCITUR. IN EA PRIMUM SEDIT SYRUS APOCALYPTICUS, QUAE PRIMUM SALSUS APPELLATI SUNT CHRISTIANI. DICTA EST ANTIOCHIA AB ANTIOCHO, FIAT EPHONIA AB EPIPHANE, ALEXANDRIA AB ALEXANDRO, ROMA A ROMULO, CONSTANTINOPOLIS A CONSTANTINO FUNDATORE. PORTO ANTIOCHIAM CONDIDIT SELEUCUS NICANOR, QUI PRIMUS POST ALEXANDRUM MAGNUM IN ASIA & SYRIA REGNAVIT, ET AMQUE EX OMNIBUS PARTIBUS ANTIOCHIA ANTIOCHIAM OCCUPAVIT, & SYRIAE CAPUT CONSTITUIT, ait S. Hieron. lib. 15. Origin. cap. 1.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius Seleuci filius Roma fugiens, paternum Syriae regnum occupat, ideoque Ant. Expatorem suum confobrimum illud occupatum cum Lybia tutore interficit. Mox falsis Alcimus accusatibus incitatus contra Judam mittit Baebichem, sed Judas utrumque comprimit. Tandem v. 26. Demetrius mittit Nicanorem, sed hunc quoque vincit & occidit Judas, captusque ejus cum manu suspendit contra Jerusalem.

1. Anno centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, & regnavit illic. **2.** Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochem & Lyfiam, ut adducerent eos ad eum. **3.** Ex res ei innotuit: & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum. **4.** Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui: **5.** & venerunt ad eum viri iniqui & impij ex Israel: & Alcimus dux eorum, qui voluit fieri sacerdos. **6.** Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus, omnes amicos suos, & nos disperdit de terra nostra. **7.** Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, et regionibus regis: et puniat omnes amicos ejus, et adiutores eorum. **8.** Et elegit rex ex amicis suis Baebichem, qui dominabatur trans flumen, magnum in regno, fidelem regi: & misit eum, **9.** ut videret exterminium,
 Cornel. ad Lap. in Nicanor, Or. Q. 1. quod

dem, ingressum jam annum vigintiannum tertium, quomodo regnaret, & dixerunt se propriam hereditatem velint in regnum deducere, exultantem condicantem filio regi Syriam a patre, quomodo a vira. Et haec dicitur Demetrius rursus patrem abire regem, ut saltem obsequio deserviret quando postea peremerat filio Antiocho, quo saepe defuisset. Et cum in hoc quodam imperatore, etiam saepe negavit, exceptis quibus a Syria magno gratulatione regem abiret, Syria primam inter filios, inter quos paucos, et obsequio Hieraculo, & Zymacho ut rebellis occisi, qui aliquam rem Babylonis profecturam mali administraverat. Quomodo dicitur appellari filii, ut a Babylonis intro. Haec ergo obcausam Demetrius hic cognominatus fuit Sever, id est, salutaris, inquit Eulch. in Chron. & Appianus in Syriaeo.

ASCENDIT CUM PAUCIS IN CIVITATEM MEDITRANAM] scilicet Tripolim, ut dicitur 1. Machab. 14. 2. locumque in Syria, ut legitimus rex agnovit cepit regnare, donec exercitus Syriacus Eupatoris audiret eius adventum, cum Tuncionem invitavit ad occupandum regnum Syriae metropolitim, unde sequitur.

VI. 2. ET FACTUM EST, UT INGRESSUS EST DOMUM REGNI PATRUM EUDORUM, id est, urbem regum, regemque metropolitim, puta Antiochiam, COMPREHENDIT IERACITUS] Syriacus Eupatoris fauens Demetrio, ad eumque, quasi legitimum regem transiit] ANTIUCHUM Eupatorem, ET LYSIAM eius uxorem, UT AUDIREBANT EOS AD EUM] Demetrium.

VI. 3. ET RES BINOVIOTI ET ATIS] NOLITE MIHI OSTENDERE FACIEM EUDORUM] q. d. nolo vos videre, ne Eupatoris confusio meo patris aspicere ad misericordiam, & videri ei condonantem scilicet, q. d. malo eos aspicere mortuos, quam vivos, nisi ego eos occidam, habebat iustus & crudelis: vos ergo, quasi initio me eos occidite, ut in solus facere sine armis regium, unde sequitur:

VI. 4. ET OCCIDIT EOS EXERCITUS] Huc patet Eupatorem vix biennium regnavisse, cepit enim regnare post mortem patris Antiochi Epiphani, qui consistit anno 149. Graecorum, ut dictum est, defuit vero anno 151. Graecorum, quo Demetrius regnum adit, & Eupatorem jam undecim annorum occidit, ut liquet **VI. 5.**

Porro Eupator tam cito regno, & vita Deo vindictae spoliatus est, cum eo tunc patris Ant. Epiphani: tum ob ista, praefertim ob perjurium, quo sedem Juda & Iudaei daram violavit, ut dictum est c. praeced. v. 61.

VI. 5. ET ALICMUS OUR EUDORUM, QUI VOLLEBAT PERI SACERDOS] summus, id est, Pontifex. Impius & ambitiosus Alcimus videns Iudae Pontificum, & Principum, cum ab Ant. Eupatore obtinuit, eoque occidendum sibi dari, vel potius datur confirmari petiit ad Demetrium, & obtinuit. Fuit ergo ipse Pseudo-Pontifex, iam apostata, & proditor Israelis: cum omnes veri Israelitae Judam Machabaeum habebant pro vero Pontifice & Principe.

VI. 6. PARCITOIT] Iudas Dux & miles Syrorum, quos contra eos misit Ant. Epiphani, et quae filius Eupatoris, quorum ille tuus fuit pater, hic conforibus, q. d. mittere eum Demetri mecum Duce cum copis, qui Iudam hostem tuum Pontificatu, & Principatu privet, meque tibi amicum, & fidum in quo locum iudicabit. Creditur Demetrius scilicet Alcimo calumnias, misitque cum eo Bacchidem contra Iudam.

VI. 8. ET RESORT RES] Demetrius] IN ANCTIS] iusticiis suis BACCHIDEM, QUI DOMINABATUR] quae praefertur in Iudaeis, & vicem] TRAXIT PUNIAM] Eupatoris in Iudaeam: hinc enim inter Tigronem & Eupatorem antea pect, in qua undique ambire, & cingitur, indeque vocatur M. Sepotania, quae dicitur, in medio duorum fluminum sita.

VI. 13. ET PRIMS ASSIDAS] de quibus c. 5. v. 41. qui erant viri pii, religiosi, ac recti, idem cum Iuda pro Iiraele fortissime depugnantes, qui nunc credul] Alcimo quasi sacerdos Aeronica ab eo decepti, capel & casti sunt.

VI. 16. SECUNDUM QUOD SCRIPTUM EST] Psal. 118. v. 3. CARNAE SANCTORUM TUORUM] Hebr. פְּרִי עֲבֹדָתָא, unde nonne Agabus, id est, sancti, pii & sancti corde. Ad Iheram ergo de Almis hic ab Alcimo occisi: ante tot centenos annos illo Psalmo variatus est David.

VI. 17. ET VIDIT] IUDAS] Iudas se opposuit Alcimo, exteriusque apostatae Israelis, eoque quasi ho laevavit & discerpit.

Consi. à Lap. in Xpianum, etc.

A. ET MISIT RES NICANDRUM] loco Bacchidi; cum validioribus copiis, ut Iudam & Judaeos conerect, & Alcimum evocaret.

ET VENIT NICANDRUS] Hic male supplenda & interpretanda sunt, quae narratur 1. Machab. 14. omnium Nicanorum praefectum fuisse epiphatorum, qui passim Demetrius veniens in Iudam, illico omnes gentiles uca reliquos, quae ac apostatae Iudaeorum ad se vocavit, et tuncque copias contra Iudam, & Judaeos instruit. Iudas cum fuis de more ad preces, & D. 10. p. impio audiam confugit. Simon frater Iudae in acieo contra Nicanorem praefecti, sed videns tantis eius copias, aperit res tertorium abut. Nicanor metuens Iudae vires, & victorias petere cum colloqui, & de pace pacifci. Iudas de dicta comparat solus, sed iuxta se in latebris milites armatos continet, ut si quis dolus patefceret illico ad se defendendum accurreret. Verum ouibus tum fuit dolus, sed serio rem egi Nicanor, ac cum Iuda sine re pacem inuit. Videns hoc, dolensque Alcimus, Nicanorem apud regem Demetrium accusavit, quod infideliter res regis epistat, ac cum Iuda hoste amicum contraxisset. Rex hac de re indignans acres ad Nicanorem dedit literas, quibus iussit, ut Iudam caperet, & ad se Antiochiam perduceret. Nicanor accepit literas, ita regis iuxta explere, ac Iudam per dolam, & perfidiam amicitia simulacionem capere, & ad regem mittere. Adversus ad Iudas, ac se ab eo subdixit, ut hic narratur. Quare Nicanor aperto Marte Iudam aggressus fuit ab caelis, capite truncatus fuit.

ET BRUITE VULNUS IUDAE IN PUGNA] IUSTA CAPTA BETHANEM] id est, iuxta Antipatrium, nam ubi haec amena, & scilicet in B. Manasse, postea ab Herode Aelionia multaurata, & aucta à patre Iudae Antipatro dicta est Antipatria, vel Antipatria, ad quem è Ierusalim captivus abductus est 5. Paulus Epitopus 47. milibus Actor. 13. Hodie villa est, quae Adur dicitur. Ita Adrich. & alii.

ET FUGERUNT] reliqui à Iuda non occisi] IN CIVITATEM DAVID] puta in atem Sion, quam Antiochitis obnoctant.

ET POLCIT] profanavit templum in Sion, inferendo illud Graecis idololatras cum suis idolis & figuris. Secundo & capus patris Iudas fortissimè iude ad Graecia, ipso cogendo, ut citos invidandos, & postulos comederet vel D. 10. differret.

LECVTUS EST SUPPERA] blasphemans templum, legem, & Deum, ideoque quam alter Senaacherib carus est veri. 28. & 47. Cum enim quidem è Iudaeis idem esse Deum vivum in caelo, qui mandasset fieri vabubarium, repondit Nicanor: *Et ego potens sum super terram, qui super sum arma in sabubio* & *ipso regis employ. 1. Machab. 15. ubi & additur linguam Nicanoris blasphemam, idcirco paulo post fuisse inuirtum concisam, & avibus ad devorandum propeclam.*

ET TORVIT CVM RES DICENS] NISI TRADITUS FUERIT IUDAS &c. succellendam domum istam] id est, succendam templum. Falsus haec omnia narratur 1. Machab. 14. & 15. v. 9.

ET COMMERUIT PRALIUM TRITIDECIMA MENSI ADAR] Februarii] ET CONTRITA SUNT CAESTRA NICANORIS] caris 35. milibus] ET CREDIT IPSE PRIMUM] in ius prius] & dux fuerat in blasphemia & culpa, prius pariter, & dux ceterorum propelet in poena & vindicta. Addit Gersonides Iudam forevictum Nicanore ad duellum in eo ius cum occidit.

D. Audi cum cap. 11. Nisi ad me venisset Iudas, quomodo accepisset, quod daret in agrum, & offerat in salum vorum, quomodo in iura] metullos qualifit. Ita in cap. 11. in novelle & planitie. in paulo post: Videt Iudas in pugna Nicanorem habentem in sua manu gladium evaginantem, circumspiciens, contraxit, & Nicanor, & cum curvaret contra illum in fervoris] in vorate; avertit Nicanor humerum suum, & fugit à facie Iudae. At Iudas apprehendit eum, percussitque gladio suo, & discipos in duas partes. Verum haec concilia videtur. In tanto enim hostium numero, totis acibus preliandis erat, non sigillatim occidendum. Adhuc 1. Machab. 15. Iudam saluissimè formam, quo Onias ostendit sibi ferocitiam porrigentem arcum gladium, discerereque: *Accipit gladium gladium, amove à Deo, in quo de precis adveniens populi meo Israel, illoque eos animale ad pugnam, certamque videtur.*

ET TURBS CECIDERUNT POST EOS COM STENTIBUS]

CAPTIONIBUS] nimirum certa tuborum modulatione significantes hostes esse profugos, adeoque fugere, ut hoc signo Judas undecunque exiit accurrens, ac fugientes persequens, utque macharent. Unde sequitur:

VERBA 46. ET EXIBUIT DE OMNIBUS CASTELLIS [oppidis, pagis, & vicis] JUDEA IN CIRCVITU ET VENTILAVIT EOS CORNIBUS] id est, dispuebant & repellabant eos suis armis, & gladiis, sicut tauri suis cornibus dispuebant agnos, vcl. legres.

ET CONVERSITANTUR ITRUM AD EOS] id hostes à Judæis undecunque concurrentibus repulsi, revertebantur ad Judæam & Judæos le inquietantes, ubique ab eis profugati.

CAECIDERUNT OMNES OLIVO, ET NON EST REVICIUS SE BENE UMUS] qd omnes ad unum succo macerati sunt una quodam evideret, foret tue tanta classis imperitis. Magna, & in tanta fuit hæc Judæi victoria, & Nicænoris strages, idque ob eius imperitiam & blasphemiam. Hoc ergo secundo Nicænoris p. 270. ceciderunt milium ejus 71. milia, sicut primo p. 270. v. 31. ceciderunt quinque milia.

A ET CAPUT NICANORIS AMPUTAVERUNT ET VERBA 47. DESTRUXIT ITRUM, QUAM EXTENSORAT SUPREBS [contra templum missam, gratiamque sibi combussurum v. 31.] ET SUSPENSORUM ET CURIA JERUSALEM] in arce Sion. Machab. 15. sic suspensum fuit caput Goliat à Davide castris, & Helopharnæi Judith, & Saulis à Philistinis, t. Reg. ubi.

ET CONSTITUIT [Judas] AGI [quasi festum celebrari] ONIUS ANNIS OREM ISTUM TERTIA DECIMA DIE MENSIS ADAR] qua pariter olim Judæi ab Adas desinita interrentioque per Esther liberati fuerant: Unde dies hæc & festum vocatur, *Prælo Mardochæi*: hoc enim festum celebrant per Esther & Mardochæum celebratur 16. die Adar, festum vero hoc ab eorum Nicænoem 13. die Adar. I. Machab. 14. 37.

ET SILET TERRE JUDEA DIEBUS PAGOIS] sicut usque ad annum sequentem, quo facti Græcorum 152. quoque D. metras novum Durum, quæque exercitum in Judæam misisti, cum quo Judas conficens occubuit, ut audiemus cap. nono.

CAPUT OCTAVUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur fortia & facta facta Romanorum, ob qua Judas cum eis factus inicit. Unde Romani jubent Demetrio, ut cesset ab infestatione Judeorum.

1. ET audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis: & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus. 2. Et audiverunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum: 3. & quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quod in potestatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illis sunt, & possederunt omnem locum consilio suo, & patientia: 4. loca, quæ longè erant valde ab eis, & Reges qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & perdidissent eos plaga magna; ceteri autem dant eis tributum omnibus annis. 5. Et Philippum & Persem Cætereorum regem, & ceteros qui adverterunt eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos: 6. & Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elephantis, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde contritum ab eis. 7. & quia ceperunt cum vivum, & statuerunt ei ut daret ipsi, & qui regnaret post ipsum tributum magnum, & daret obsides, & consuetum, 8. & regionem Indorum, & Medos, & Lydos, & optimis regionibus eorum; & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi. 9. & quia qui erant apud Hælladam, voluerunt ire, & tollere eos: & innotuit sermo his, 10. & miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diriperunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutum illos redegerunt usque in hunc diem: 11. & residua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt. 12. Cum amica utem suis, & qui in ipsi requiem habebant, conferaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos: 13. quibus verò vellem auxilio esse ut regnarent, & regnabant, quos autem vellem, regno perturbabant, & exaltati sunt valde. 14. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea. 15. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant: 16. & committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari univèrse terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos. 17. Et elegerunt Judas Eupolemos, filium Joannis, filii Jacob, & Jasonem, filium Eleazar, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem: 18. & ut afferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt quod in servitutum premerent regnum Israel. 19. Et abierunt Romam viam multam valde, & introierunt curiam & dixerunt: 20. Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judeorum miserunt ad nos statuere vobiscum societatem & pacem, & conscribere nos socios & amicos vestros. 21. Et placuit sermo in conspectu eorum. 22. Et hoc scripserunt eis, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos tibi memorialia pacis & societatis: 23. BENE SIT ROMANIS, & genti Judeorum, in mari & in terra, in æternum: gladii usque, & hostis procul sit ab eis. 24. Quod si insisteret bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum: 25. auxilium ferret gens Judeorum, prout tempus dicaverit, corde pleno: 26. & preliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes. 27. Similiter autem & si genti Judeorum prius acciderit bellum, adjuvabunt Romani eis animo, prout eis tempus permiserit: 28. & adjuvabunt non dabunt triticum, arma, pecunia, naves sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo. 29. Secundum hæc verba constituerunt Romani populo Judeorum. 30. Quod si post hæc verba si aut illi dederit aut demerit ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo: & quæcumque addiderint, vel demiserint, rata erunt. 31. Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei dicentes. Quæ & gravasti jugum tuum super amicos nostros, & socios Judeos? 32. Si ergo iterum adierint nos, adversum te faciemus illis iudicium, & pugnabimus tecum mari terraque.

V. 1. ET AVOCIT JUDAS MORNEM (nam helice
 fortitudinis & virtutis pollicarum ROMANORUM)
 Nota. *vs. avocit*, significat herosica facta Romanorum,
 quæ desuper narratae audient & fama fuisse perlata ad
 Judam & Judæos: hinc tamen non sequitur omnia illa
 esse vera. Fama enim læpæ major est veritate, ac rem fu-
 gita veritatem adauget, vel detorqueat, dum quicquid fa-
 mæ non aliquid addit, vel demit, uti quotidie in nar-
 rationibus non tantum auctoritas, sed & oculatorum re-
 sultum experient. Hoc respiciend. possit Novariensis, qui
 lib. Machab. c. canone expungens, obediens eos, hinc
 majora tribuit Romanis, quæ eos tribuunt Livius,
 Florus, Diodor. Plutar. Iza Serarius, Salsanus, Sanchez
 & alii. Verum si præse singula, quæ de estib. dicuntur,
 examinetur, nihil invenire, quod falsi argui possit,
 quodque rectè cum historicis prophæis conciliari nequeat,
 ut figillatim ostendam. Sic in Evangelio multa à
 Judæis dicitur de Christo, ut quod si Samaritanus, potior
 vini, dizoniæ, quæ fuerit falsissima, sed Judæos
 ea dicitur verissimum est, & hoc tantum vult. Scrip. ut
 docet S. Aug. q. 4. ad Orofium.

ACQUESCUNT AD OMNIA, QUÆ POSTULAN-
 TUR AB EIS] finem postulata sunt æquæ & justa,
 nec Romanorum commodis, vel suis contraria.

V. 2. ET AVOCERUNT [Judas & Judæ] PRAÏLA ROM-
 ANÆ ET VIRTUTES ROMANÆ] Græcè ἀπέλασαν
 id est, virilitates, illustres, res fortiter gestas, for-
 titudines, præclare facta, nam ἀπέλασαν, idem est,
 quod viriliter ago, verum me ergo, fortiter ago, fortem
 & bonum virum me prælo.

QUÆ PRAÏCERUNT IN GALATIÆ] hanc enim sub
 hoc tempus armis fugere Romani, ut patet Livio, Jo-
 sepho, Justinio & alii. Per Galatias intelligit Gallo græ-
 cos, quos Romani bello apprehere, eod. quod Antiochum
 Magnum contra Romanos pugnantem adjuverit, unde
 contra eos misit Marcus Volusenus, quos vicit,
 & post quinque dies triumphavit teste Livio. 18.

V. 3. ET QUANTÆ DECERUNT IN REGIONE HES-
 PANIÆ (tam per multa & longa bella sibi subyugando:)
 ET QUOD EN POTESTATEM RESORIBUNT M-
 TALLA AROBUNT ET AUÆ QUÆ ELICIT SUNT]
 nam auri, & argenti fodinas feracissimas illo zvo fuisse in
 Hispania testatur Plinius, Strabo & alii. Argenti fodinas
 etanquam ibi esse testatur Mariana, aliiq. chronographi
 & historici. Vide Pinedam lib. 4. de rebus Salsomonicis
 cap. 4. n. 6.

ET POSSEDERUNT OMNEM LOCUM (omnes us-
 que & partes Hispaniæ) CONSILIO SUO ET PATIENTIA]
 Græcè συνέβησαν, id est, longanimitate, quam
 maxime Romani ostendunt in domanda Hispania: nam
 cum omnem non domuerunt nisi post 150. annos, quibus
 assidue, sed successively progrediendo cum equis incolla bel-
 la gesserunt, nam alias provincias longe citius occupa-
 verunt. Ita Livius, Diodor. Justinus, Florus & alii. Por-
 ro in Hispania præclaras res gesserunt Scipio Africanus,
 ejusque pater, & patrius.

Moral. dicitur hic à Romanis omnes hostes tam corporis,
 quam animæ, adeoque omnes cupiditates, & passiones
 animæ, omniaque vitia superari contra, & patientia, id est,
 longanimitate, longumque constantia, & perseverantia
 in illis delictandis, nisi cum tam solutum, tam potent,
 tam effrum, quod consilium & constantia non edomant,
 uti docet S. Basil. Cassia. & alii.

Mythic Hugo: Sancti, ait, possident cælum consiliis,
 dum licet illic sequantur consilium Christi: *Beati pauperes
 sunt, quantum ipsorum est regnum colorum*, Matth. 5. ter-
 tiam vero possident patientia, juxta illud Christi ibidem:
Beati interea qui possident terram, Rursum Martyres
 obtinent cælum patientia, Confessores consilio.

V. 4. LOCOS QUOS LONGE AB ANTOCHIA VALDE AB EIS
 (tam in Asia, tum in Africa, ac præsertim Carthaginiem
 Romæ amulans &c.) COMPTEREBUNT] Bella enim Rom-
 anum cum Hannibale & Carthaginensibus per Q. Fabium
 Max. & P. Scipionem Africanum hoc tempore gesta sacre .
 unde de his hauc verum explicat Josephos.

V. 5. ET PHILEPPUM, QUI QUOTIENS SPURIAM PERSIEM
 (quem Livius, aliique vocant Philemum) CÆTRORUM,
 id est, Macedoniae (ut dicitur v. c. & Epiri ARMUM
 &c. CONTRIBUERUNT] per L. Æmiliam Paulum,
 qui post bellum quatuor annorum Persicum captem Romam
 in triumphum duxit, ac Macedoniae, Epi-

rumque Romanis subijto anno urbis condidit 188.
 ET ANTOCHUM MAGNUM (patrem Seleucti &
 Antiochi Epiphanis, avum Demetrii) QUÆ AC ANT. EPIPA-
 TORIS] CONTRIBUIT AB EIS] præià à Romanis per Scipio-
 nem Africanum fratrem Scipionis Africani. Nam, ut
 ait Livius lib. 27. *Ad 50. milia pedum eo de castra ducuntur,
 equantum quatuor milia, milia 400. capiti, & quidem cum
 vestibus elephanis*, nec mirum Antiochum contra Romanos
 in aciem eduxisse 120. elephanes, cum idem contra
 Ptolemaem Epiphanem educeret centum & duos, teste
 Polybio lib. 5.

ET QUIA EPIPHANUS VIVIT VIVUM] Hoc non
 asserunt Appianus, Livius & Justinus, sed nec negant, imò
 fundicant, dum narrant Antiochum à Romanis fuisse
 constitutum, & concludunt, ut quasi capus Scipioni vi-
 ctori manus deditit, concessitque omnia, quæ postula-
 bat, ac præferunt TRIBUTUM MAGNUM, his mille talentorum
 quotannis aciem à sequam à suis posteris pendendum,
 ET DAREI OREDES, inter quos primarius fuit Ant.
 Epiphanis junior epus filius.

ET CONSTITUTUM] Græcè ἐπέστη, id est, re-
 stitutum & divitibus, ut scilicet, diviso quoque digno
 in duas partes, utamque daretur sumum regi Ptolemaio,
 suo armato, & armis Romanorum; alteram vero vitiorum
 sibi levaret, ac fere in Syria sola, quociens ius Taurum
 montem sitis regeret, & hoc enim quasi constitutum regnum
 suorum penum Romanis dare coactus fuit Antiochum
 unde explicans subdit:

ET REGIONEM JUDEMORUM] ita vocat provincias
 ultra Taurum montem sitas ab Antiocho occupatas, uti
 ea Procopio, Strabone, & alii demonstrat Serarius.

ET MIDDEIT LEDOS DE OPTIMIS REGIONIBUS
 ROMANÆ] q. d. Antiochus coactus fuit cedere Romanis
 regiones ultra Taurum sitas, item Mediam & Ly-
 diam, quæ erant optimæ regiones ipsius, ac partem de popu-
 latorum eius, quæ ab eis acceptas Romani ad-
 DERUNT EVMENI REGI Romanorum amico, sed An-
 tiochi inimico. Id prædicit Daniel cap. 11. v. 6. vide ibi
 dicta.

ET QUÆ QUÆ ERANT APUD HELLEDAM] Græcè
 ἐπὶ τῆς Ἡλλήδας, id est, in Græcia: nam ἡπείρα, id est,
 cæ, VOLUBUNT IBS ET SOLERA nos furtim,
 & per insidias trucidare Irgiones Romanorum, in totam
 viciniam gentes. R. spicit quæque ad Ætolos, qui primi
 & Græcis cum Romanis bellarunt. Horum enim Dardano-
 moerum T. Quintio Flaminio petenti responsum dicit, se
 id in Italia daturum, cum Ætolis ad Theorum castra posside-
 rent.

ET INNOUIT STRMO FRES, SIVE CÆTRIS MACHINA-
 TIO] HIS, scilicet Romanis.

ET MISSERUNT (Romani) AD ROS (Græcos)
 DUCEM UNUM] Nalim, ac deinde alios, qui variet
 constitutibus paulatim domaret, & subiret Græcos uni-
 versos, uti narrat Livius, & alii.

CUM ANTEIS AUTEM, ET QUÆ IM REI BE-
 QUIEM NARRANT] Græcè, πρὸ ἀγορεύσαντων
 Romanis, illozum iustis, vel postulatiss (scilicet accommodantes
 fâcliter CONSERVAVERUNT ANTEIEM, & equis
 ad magnas ops, & honores evertunt, uti de Eumene
 jam didicimus. Idem commemorat Glosæ regi Syracusæ, &
 Maffianæ regi Numidæ, & Ptolemaus Philometor, &
 Phyliscus regibus Ægypti.

NEC INDEPUTARE PURPURA] id est, purpore
 paludamento, quod cætrorum res vel imperium. Nam
 alio-qui Senatores Romani purpura toga ornabantur. Alia
 erat ergo purpura consularis, alia regia, imò consulis
 proprie non habebant togas purpureas, sed purpura tantum
 prætextas, uti et Livio docet Salsanus.

ET QUÆ (quod) CURIAM INGERUNT] id est,
 senatum vitiorum senum, & sapientum, pūd patri-
 tiorum, equis curiam adificaverunt, ut in ea quælibet
 congregarentur de re publica consilia sua vocare collata-
 tur.

ET QUOTIDIE CONSERVABANT (consulabant,
 Inter E] 120. VIB] senatoris, sive patritii. Romu-
 lus primo statuit centum Senatores, mox crevit Repub-
 licæ Romanorum auxit eorum numerum ad ducentos, inde Tar-
 quitius Priscus, ait Halicarnassensis, ad trecentos, imò
 320. ait hic dicitur: Græco vero tumulante excrevit ad
 seicentos, inde ad noncentos & mille, uti narrat Livius,
 Florus & alii.

VEB. 16. ET COMMISSURUM UNI HOMINI MAGISTRATUM AUM) namin periculum Romani creabant uinum dictatorem, quatuor Reip. praeficit. Aliis uero creabant conules, sed ita ut unus foris bella gereret, alter domi solus Reip. administraret. Quod si plura ingruerent bella diversis locis, unusquisque exercitus & provincia, alter alteri praeficitur. Quia & si uterque consul in eisdem castris essent, alterum decessus sit praeterea singuli, ut scilicet unus uno die haberet iurisdictionem, & imperaret, alter altero uti patet ex clade Cannensium, quae sub hoc tempus contigit hac die caesa, quod illud die praeter castris Varrus Consul, quoniam audire locutione consule Paulo cum Hannibale confugit in Sicilia. Sic alteris diebus suo imperandi habebat Strategus in Graecia, Epistates Athenis, & Decemviri Romae: hi enim decimo die suo populo singuli reddebant, inquit Liv. lib. 3. Diodoro Plurares. Et alii. Patet immo na. Ibi Judaeam narratione aliquorum deceptum putatit Romae iurisdictionem magistratibus, cui opinioni Dicitur praeficitur occasione, cum iam illa nec annua fuerit, nec ordinaria magistratus, ut fuit Consulatus.

ET NON ERAT INVIDIA NEQUE RAVES INTUS EOS.) Non erat invidia apud Romanos primos, qui pacis contentio, opera & honores persequantur, uti fuit Camillus, Cincinnatus, Curius, Fabius &c. sed posteritatem invidiosos opibus & dignitatibus Reip. tempore Iuda Machabaei exerepe laborat ambitione, & invidia, sua aeterna: non enim audebat exterius eam prodere, ut habuerant superbi, avari, ideoque a gubernatione repellentur: quare exterius non appareret in eis invidia, vel zelus, id est, amulatio & contentio, ut ait hoc Iudas, sed paulo post interna ambulo & invidia in exteriorem erumpit, eam Marius contra Syllam bello civili contemdit, Julius Caesar contra Pompejum, Augustus contra Antonium tulit, quae Reip. eorum pollundata est, ac Aristocratae successit monarchia Augusti & sequentium Imperatorum. Audi Catoem apud S. Aug. lib. 4. de civit. cap. 12. *Nolite excusari majores vestros avari Reip. sed parvo magno facite. Si ita esset multi poliberrimum cum nos habueremus. Quippe sceleratum, iniquissimum, patris amorem, & equorum majorem copia nobis, quam illis fuisse: sed alia fuerit, qua illis magno fecerant, qua nobis nulla fuit: domo indolentia, servus ipsam imperium, amicos in confidendo liberi, neque libidine, neque desidio abominari. Pro his qui habuerunt lacrimarum & gratiae meritum, posthac ergentiam, propter am spem tantam laudem, amorem, desideria, sequimur meritis: ceteri bonos & malos disternunt nullum, amica virtute praemia ambulo perfidit. Neque mirum, nisi vos separatum sibi qui pro consilio capite, ubi domo solapantibus, hic permissio, aut gratia servitit. Et sit, ne impetrat fuit in vacuum Reip.*

VEB. 17. ET BLEBIT JUDES EUROLENUM & ET JASONEM) id est, Jofue, vel Jesum; sic enim Hebr. vocabatur, sed quia Hebraei Graeci erant subditi a tempore Alexandri Magni, hinc pariter Graeca assumptum nomina, ut *prophetas*, id est, *salvatores* vocantur *Jesou*, id est, *salvatores* ab eis id est, sano. Sic Eupolemus, Metellus, Alcimus graeca sunt nomina, & talia ambobus appellat, ut Antiochi, Demetrii, & Graecorum gratiam inirent.

FILIIUM ELEAZARI) Aliqui putant hunc Jafonem fuisse filium Eleazari fratris Iuda Machabaei, de quo c. 5. w. 5. alii Eleazari fratris nonagenarii, qui prolegis Moysi generosum obit martyrium a. Machab. 18. sed nil certi huc statui potest.

ET MISSIT EOS ROMAN, CONSTITUTURIS COM ILLIS AMICITIAM) Promittit Iudas hinc validis copiis Demetrii, inde delectis Hierobai, Jafonis, & Alcimi Picudo Pontificum, ideoque appofitatum, armularum, & hostium sanorum: ac videbat se cum paucis fidei Judaeis, diu cis resistere non posse. Prudenter ergo ad Romanos tunc rerum dominos confugit, eorumque opem fovens rogando impioravit: quod ex voto successit. Nam Romani serpsitunt ad Demetrium, iustitiamque ei, ut Iudam & Judaeos deinceps non infestaret. Nec erat in hoc foedere periculum idololatriae, praeter alterius mali, quia Romani omnino gentibus permittent suos Deos, pa-

triamque religionem. Erant enim potestati, nec nisi politico regimem suam servare, & propagare fluctuant, ad quod valde libitatis fore sciebant, si gentium pura & numma non mutarent, sed eas patris legibus, & nominibus vivere sinerent. Scus fuit in Jofaphat rege Juda, qui a Propheta reprehensus fuit. 2. Paral. 19. quod cum idololatra Joram rege Israel foederis, & consanguineo contraxisset per hoc enim idololatra ingratissimus, & perveris regnum Juda. Sic David persequitorem iustitiam a Saule costringit ad Achis regem Geth idololatra 1. Reg. 17. Idem cum Naas rege Ammon foederis inuit. 2. Reg. 10. Et cum Tholmai rege Gellar, cupus nihil duxit uxorem. 2. Reg. 3. Sic Abraham, Isaac & Jacob cum Palaelonis, & Syris idololatra foederata santerunt Genes. c. 14. & 21. & 26. Licite ergo, imo pie & iustitit Judas cum Romanis pactum inuit, ut eorum opem pariam, Reip. Ecclesiam, veramque fidem, & religionem, quam Antiochus, & Apollitar evectere conabantur, tueretur & propagarent. Ello Ruperus Blesensis, & alia contrarium sentiant, ut dicam cap. sequenti w. 11.

DIXIT: hoc foederis cum Romanis fuit occasio, cur Romani paulo post Judaeam subegerint, & deinde rebellantem everterint. Resp. Causa hujus subjectionis non fuit foederis, sed Hyrcani, & Aristoboli nepotum Simonis Machabaei contentio de Principatu. Hi enim arbitrum delegerunt Pompejum, qui Principatum rebelle adjudicavit Hyrcano, quam Simonis, sed cum Aristoboli repugnavit, ac Jerusalem caperet, Pompejus cum eam urbe expugnavit, & contentientes Hyrcano Judaeam Romanis subiecit, ut fuisse narat Jofephus.

IN TABULIS AEREIS) Romani scribentibus sua foederata reque, ac leges in tabulis aereis, quas publice appendebat ad eorum perpetuitatem, ac ne quis eas lacitaret, vel aboleret possit.

BENE ET ROMANIS ET GENTI JUDEORUM) Est hoc initium & suspitium foederis, quod foederis bene omninoque, & scilicet omnino appropinquat, quod foederis fuit faulturnique sit Romanis reque, ac Judaeis quibus utrumque inimus bene precantes, ut illud utrumque contra hostes libitaret reque, ac perpetuum fit.

AUXILIUM ERAT (Romanis bello appetit) GENTI JUDEORUM REBUT TEMPO DICTURUS VERIT CORDIS PLENIS) id est, sincero, integro, perfidit, quod d. sincerissime, integerrime & promptissime Judaei juvabant Romanos, sic bellum eis ingruerit: unde proceras plenas w. 17. dicitur ex animo.

ET PRAELIANTIBUS JUDEIS ROMANI NON DABONT, NEQUE SUBMINISTRABONT TRITICUM, AMA, SECUMJAM, NAVES) sed hoc omnia suo tempore praestabant Judaei, ut gratis succurrant Romanis: alioqui enim Romanoerum non tam esse foederati & amici, quam mercenarii prore condico. Amicitia enim gratitatum, & liberaliter opem amico cogit praestandum postulat.

ET CUSTODIENT MANDATA EORUM) ut pro Romanos militantes Judaei Romanoerum Duci post omnia subsistit, perinde ac si in Judaeis esset, epusque mandata plane exequantur, uti faciunt ceteri milites Romani: alioquinim frustra aequum esset Judaeorum auxilium, si ipsi sua consilia a Romanis diversit, imo subinde adversa sequi vellent. Sic enim schisma faceret in exercitia, cumque hosti cedendum obicerent.

SIMILITER AUTEM SEC) q. d. simile auxilium gratitatum plane, sincerum & liberalit praestabant Romani Judaeis, si a quosiam bello lacessantur.
QUOD SI POST HAE VERBA NE, AUT ILLI (Romani, aut Judaei conditionibus foederis jam dicit) ADDEAT AUT DEMERE AD HAE LIQUID VOLUERINT, FACIENT ES PROPOSITO, SVO) scilicet ex communi utriusque partis voluntate, & consentu.

SCRIPTURIMUS ET) Demetrio, ut Judaeos veritate desistat. Sed antequam hae Interat ad Demetrium veniret, ille jam miseris succubuit, cum quo Judas confugit, utique quidem, sed occubuit uti audeamus cap. sequenti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Bacchides in Demetrio remissus in Judæam eam vestras, Judas obtingens dumtaxat in aciem educens, cum eo congregetur & vincat; sed dum surgentes insequitur, à tergo lesus gloriosè cadit: mox Judæi cum Bacchide pacificantur, qui dum socius Judæ affligit; Judas prohi Judæ desultorio substituit Joatham ejus fratrem v. 28. Anle v. 35. filii Jambri captivos, ceduntque Joannem fratrem Jonathæ, qui providè Joannem necem ulciscitur: mox v. 44. cum Bacchide configit, caditque mille viros: Alcumus quoque à Deo percussus v. 44. Bacchides v. 58. ab Apostatis in Judæam revocatur, anne dolo capere Jonatham nunc vi sagat, sed nihilo repulsus, tandem castis Apostatis cum Jonathæ stabile sedes inie.

Interea ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem & Alcumum rursum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis. 2. Et abierunt viam, quæ ducit in Galgalâ, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis: & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas. 3. In mense primo anni censefimi & quinquagesimi secundî, applicuerunt exercitum ad Jerusalem: 4. & surrexerunt, & abierunt in Beteam viginti millia virorum, & duo millia equitum. 5. Et Judas posuerat castra in Laifa, & tria millia viri electi cum eo: 6. & viderunt multitudinem exercitus quia multi sunt, & timuerunt valde: & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri. 7. Et vidit Judas quod defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & contractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & dissoluens est. 8. Et dixit his qui restati erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos. 9. Et advertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed libremus animas nostras modò, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversus eos: nos autem pauci sumus. 10. Et ait Judas: Abite istam rem facere ut fugiamus ab eis: & si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus criam gloriæ nostræ. 11. Et movit exercitus de castris, & steterunt illi obviam: & divisi sunt equites in duas partes, & fundibularii & sagittarii præbiant exercitum, & primi certantibus omnes poterat. 12. Bacchidis autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis: 13. exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, & commoebat eam à voce exercituum, & commissum est prælium à mane usque ad vesperam. 14. Et vidit Judas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, & convenerat cum ipso omnes constantes corde: 15. & contrita est dextera pars ab eis, & persecutus est eos usque ad montem Azoti. 16. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quod contritum est dextrum cornu, & fecuti fuerunt post Judam, & eos qui cum ipso erant, à tergo: 17. & ingravatum est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis. 18. Et Judas cecidit, & cæteri fugerunt. 19. Et Jonathas & Simon tulerunt Judam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin. 20. Et fleverunt eum omnis populus Israël planctu magno, & lugebant dies multos, 21. & dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israël! 22. Et cetera verba bellorum Judæ, & virtutum quas fecit, & ingnitutinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valde. 23. Et factum est, post obitum Judæ emerferunt iniqui in omnibus finibus Israël, & exorti sunt omnes qui operabantur iniquitatem. 24. In diebus illis facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis. 25. Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis. 26. & exquirebant & perferutabantur amicos Judæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat. 27. Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israël. 28. Et congregati fuerunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ: 29. Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vicinilis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, & eos qui inimici sunt gentis nostræ. 30. Nunc itaque te hodie elegimus esse pro nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum. 31. Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, & surrexit loco Judæ fratris sui. 32. Et cognovit Bacchides, & quaerebat eum occidere. 33. Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, & omnes qui cum eo erant: & fugerunt in desertum Thecus, & confederunt ad aquam lacus Aiphar. 34. Et cognovit Bacchides, & die Sabbathorum venit ipse, & omnis exercitus ejus, trans Jordanem. 35. Et Jonathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæus amicos suos, ut commodarent illis apparatus suum, qui erat copiosus. 36. Et exierunt filii Jambri ex Madaba, & comprehenderunt Joannem, & omnia quæ habebat, & abierunt habentes ea. 37. Post hæc verba, renuntiavit esse Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba, filiam unius de magnis principibus Chanaan, cum ambitione magna. 38. Et recordati sunt sanguinis Joannis fratris sui: & ascenderunt, & absconderunt se sub tegumento montis. 39. Et elevaverunt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus: & sponsus processit, & amici ejus, & fratres ejus, obviam illis cum tympanis & musicis, & armis multis. 40. Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & residui supererunt in montes, & acceperunt omnia spolia eorum. 41. & conversæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum ipsorum in lamentum. 42. Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui: & reversi sunt ad ripam Jordanis. 43. Et audivit Bacchides, & venit die Sabbathorum usque ad oram Jordanis in virtute magna. 44. Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros, non est enim hodie sicut heri & nudius tertius. 45. Ecce enim bellum

ex adverso, aqua verò Jordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & saltus; & non est locus diverſendi. 46. Nunc ergo climare in cœlum, ut hoc emini de manu inimicorum veſtrorum. Et commiſum eſt bellum. 47. Et expendit Jonathas manum ſuam percutere Bacchidem, & diverſit ab eo retrò: 48. & diſſiſit Jonathas, & qui cum eo erant, in Jordanem, & traſinaverunt ad eos Jordanem. 49. Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri. Et reverſi ſunt in Jeruſalem, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Pſara, & Thopo muris excelſis, & portis, & feris. 51. Et poſuit cuſtodiam in eis, ut inimicitias exerceant in Iſrael: 52. & maniviv civitatem Bethſuram, & Gazaram, & arcem, & poſuit in ea auxilia, & apparatus eſcarum: 53. & accepit filios principum regionis obſides, & poſuit eos in arce in Jeruſalem in cuſtodiam. 54. Et anno centefimo quinquageſimo tertio, menſe ſecundo, præcepit Alcimus deſtrui inuros domus ſancitæ interioris, & deſtrui opera prophetarum: & cepit diſtruire. 55. In tempore illo percuſus eſt Alcimus: & impudica ſunt opera illius, & occuſum eſt os ejus, & diſſolutus eſt paralyſis, non ultra potuit loqui verbum, & mandare de domo ſua. 56. Et mortuus eſt Alcimus in tempore illo cum tormento magno. 57. Et viſit Bacchides quoniam mortuus eſt Alcimus: & reverſus ad regem, & filius terra annis duobus. 58. Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes: Ecce Jonathas, & qui cum eo ſunt, in ſilentio habitant conſcietes: nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes una nocte. 59. Et abierunt, & conſilium ei dederunt. 60. Et ſurrexit ut veniret cum exercitu multo: & miſit occulte epilollas ſociis ſuis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonatham, & eos qui cum eo erant: ſed non potuerunt quia innocuit eis conſilium eorum. 61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militie, quinquaginta viros, & occidit eos: 62. & ſecitit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant in Bethelſen, quæ eſt in deſerto, & extruxit diruere ejus, & firmaverunt eam. 63. Et cognovit Bacchides, & congregavit univerſam multitudinem ſuam: & ibi, qui de Judæa erant, denunciavit. 64. Et venit, & caſtra poſuit deſuper Bethelſen: & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas. 65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem ſuum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero. 66. & percuffit Gdaren, & fratres ejus, & filios Phafſaron in tabernaculis ipſorum; & cepit cadere, & creſcere in virtutibus. 67. Simon verò, & qui cum ipſo erant, exierunt de civitate & ſuccendunt machinas, 68. & pugnaverunt contra Bacchidam, & contritus eſt ab eis: & aſſuxerunt eum valde, quoniam conſilium ejus, & congregatus ejus erat inanis. 69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei conſilium dederant ut veniret in regionem ipſorum, multos ex eis occidit: ipſe autem cogitavit eum reliquis abire in regionem ſuam. 70. Et cognovit Jonathas, & miſit ad eum legatos componere pacem cum ipſo, & reddere ei captivitatem. 71. Et libenter accepit, & fecit ſecundum verba ejus, & juravit nihil facturum ei mali omnibus diebus vite ejus. 72. Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat prædatus de terra Juda; & converſus abiit in terram ſuam, & non appoſuit amplius venire in fines ejus. 73. Et cætaſſit gladius ex Iſrael: & habitavit Jonathas in Machmas, & cepit Jonathas ibi judicare populum, & exterminavit impios ex Iſrael.

VERS. 3. IN MENſE BRIMO (Niſan, id eſt, Martio) AN-
NI IſſE. (GRÆCUM) APPLICABUNT BRACIO-
RUM [Bacchides & Alcimus: fuiſſe regionis armatorum
militariſe Gorſas lib. 3. cap. 25.] AD IſRUALLAM
UT CAM OBſIDERET & CAPERET: ſed audientes Judam col-
ligit ſon, ut obſidionem ſolveret, caſtra tabernaculat,
in Judea occurrerunt.

VERS. 4. ET ABIERUNT IN BETHEL VICINTE MIL-
LIA VIRORUM, ET DUO MILLIA EQUITUM.]
ut cum Juda dimicaret: reliqui enim ex triginta mil-
libus octo milia Bacchides præſidia diſtribuit, ita ut
contra Judam eduxerit ducentas octo milia.

VERS. 6. ET MULTI SUBSTRAXERUNT SE OB CASTRIS]
nimium his mille & ducem, ſam ex tribus milibus cum
Juda manſerunt in loco, quoſiſſe in aciem eduxit
contra Bacchidem. Mirum, eos in membris opus divine
vires exparte, & tot victorias Jude, tam reſpice eum
deſeruiſſe: ſed hæc eſt hominum infirmitas, inconfan-
tibus infirmitas, quam parit ſubitus motus & pavore. Pre-
ſertim accedente mala factorum, libidinum, alimuntque
militarium ſcelerum & viceſentia: hæc enim milites facit
timidos, ut in ea moſi non audeant.

VERS. 7. Aſſeſſit, ait S. Thom. quæſtionem habetis ad ſon, nec
cum equo parat, ut Chriſtiſus (cujus Judas ſuit tyſus)
in horto cepit parere & tradere Math. 26. Secundo &
plenius, q. d. percuſſus & magna animi perturbatione
correctus penè concidit: ac ſecbat enim quid in rebus tam
arctis, conſilii caperet, ſed natura, naturalique ope, &
conſilio deſiciente crevit animam per ſolam in Deo con-
ſideram, & magnanimitatem, conſilium cum paucis
conſiſtere cum tam numeroſo hoſte, & glorioſe vel vin-
cere vel mori. Sic Julius Cæſar multos, validiſſimæ hoſ-
tilis non fugabat, ſed ambibat, ut in ſis virtutem ſuam
bellicam oſtenderet, teſte S. Aug. lib. 5. de civit. c. 12. ſed

A Julius par cum pariſeri numero, Judas verò longè im-
par cum non ſiſſimis dimittabat, eoque ſeruebat.

ABIT IſTAM REM FACERE, UT VITAM
AMUS AB IſIS generoſo enim duci turpe eſt fugere, &
& ſugendo vitam ſe facere, mallegæ vitam ſugendo
conſervare, quam pugando glorioſe mori: Eſt ergo
Judas licitè, & prædenter poſuiſſe fugere, ac dicere
cum Demofthenſe: *Ne fugas deſo pugnandi*; tamen præ
animi magnitudine, & quæ nunquam huicque fugerit,
ſed ſemper pugnaret, & pugnando viceret, fortius &
glorioſius eſt duci non fugere, ſed pugnare, præſertim
quia ſecbat Deo, cujus ope cum paucioribus hoſtis tam
numeroſos proſtravit. Itaque vel vincere voluit, vel
generoſe mori: At ergo: **ET SE APPROPRIAVIT**
TEMPUS OCCIDENDI, & MORIENDI MOST VITAM
MORI Dico ſtatutum, & decretum ab æterno, ut **ITAM**
IN VITAM, in fortitudine non timore, ſed
pugnans, ac invicti, ſed magna fragore hoſtilitate præ-
cipuus proſtravit fratres mortuos, pro patria
& loco, pro patria, pro religione, pro Deo dimi-
cantes. Quæ enim glorioſior mors non obſcurare
poſſet?

B ET NON INTERAMUS CRIMEN (notam, la-
bem, dedecus) GLORIA MOSTA] ut qui glorioſe
ſemper in acie ſtetimus, fronteque adamiſſa hoſtili-
tate, nunc timidi ſugendo ei tergo obſcuramus, ut
ab eo inſequeſſe quaſi oves fugientes ignave cedamus, &
mactemur. Gloriam ergo hæc non hominum vanam &
inane, ſed Dei veram, & ſolidam Judas captavit:
decevit enim pro Deo religioſe pugnare & vincere, vel
mori, ita Sanctum Ambroſium lib. primæ offic. cap. 4. Judas,
ait, *cum moriturus (Noſter & Sepaug, habent octoginta
vires hoſtilium adſerere, videlicet his addere, non multo
tandem appropinquante, gloriam magis mortem, quam mori
ſugam juſſe: Ne enim deſtra relinquamus gloriam. Nemo
conſiſſe*

VERS. 10.

B

commissis prælia cum de primo diti oris in vesperam demerant. dextram trahit cum quo validissimam armam ad verticem hostium, aggregatis faciliæ prælia. Sed dum fugerent sequatur à tergo vulnerum locum prælia. Ita gloriosissimum triumphum merentur.

Sic S. Antimus fides dæmonum plurimum confitium non fugabat, sed omnes ad ductum provocabat malis ab eis occidit, quos fugere. Nam cum ab eis cæcus fuisset usque ad mortem à suis feminoribus domum relatus iussit se ad locum palæstræ reportari, ibique dæmones provocari: Ecce, inquit, ego vici sum Antimus, non fugavi vestra certamina, utramvis impetra facerem, nullas me separavit à chorone Christi, phalæstræque dicens: si conspiciam adversum me castra, non timoribus cor meum, quia, Dæmonum illam mentis mea? salvis mea, quem timido? Dæmonis proreos vici mea, à quo trepidatio? Dæmonis mihi adjuvor, & ego stultitio super inimicos meos. Ita S. Athanas. in eius vita.

Sic Judas hic infans Iconis, qui nunquam fugit, quanticumque hostes cum invadant fugere noluit, sed cum paucis plurimos invadit, & superavit.

VERBIS. ET CONTRITA EST DEXTERA PAUCI AD VIT, ET PERICULOSUS EST VOS I Victor ergo in hoc prælio exercitū Judæi eo gloriosior, quod cum paucis tam multos stravit.

In hac pugna error commissus est, quod ceteri milites Judæi non se opposuerunt sinistro frontis Bacchidis, illudque præstando, vel potius prælium simulandum distulerunt, ne Judam & ceteros à tergo sequeretur & caderet. Hæc enim fuit causa cordis Judæi & fugæ eorum. Unde Vegetius lib. 3. cap. 50. hunc modum, quo pauci milites vincere possint, præscribit: Cum adversus alios ad occurrendum veniant, tunc in sinistram aliam tuam à dextra adversarij longius profectus, ne vel inoffensa ad eam vel fugere perverint. Dextram autem aliam tuam sinistram ala illius pinguet, & ibi primò inchoas prælium: ita ut cum equalis exercitus, & præstantior pedibus sinistram partem alios, ad quam te pugnari, aggredieris, atque circumas, & destruedo, atque supercurrendo ad hostium terga perveneris. Quod si fecerit adversarius exinde pelleret capere, ascendens tui indolentiam vitærum confugeris, & pars exercitus tui, quam ad fugæ saluam vocas, secuta durabit.

VERBIS. ET JUDAS C. C. I. 17) cum eis vel hostibus quim ex pugnandi, credendū labore, & lassitudine. (C. Romanorum). Idem asserit Josephus, quem audi. Id conspiciat qui sinistram cornu tendunt, à tergo adversi Judam circumveniant: qui videtur nullam superesse effugam, neque ibi circumveniente hostibus, in vestigio eorum suis consistat, & castè hostium prælium, lassitudinis magis, quoniam saluberrime consistat, certatis non multum. Quo profectio non habent amplius quam fugerentur milites orbati tanto imperatore, tam demum in fugam effugi sunt. Ita vultoria Bacchidis existit: non traxit saltem, sed etiam pudenda cum 32. milibus obsequens vici non solum tuam dicit resistere, sed velut ipsum exercitum convenerint, fuderunt, fugerunt, & casum ducem suum uocatum: in prælio sui fratris abduxerunt.

Alleg. Judas heros fuit typus Christi, qui in cruce cadens, & mortuus vix ipsam mortem, peccata, diabolum & infernum, omniatque hostes fratris sine bellavit.

Jude fortissimè immixtus fuit primi Gentium Ducis Leonidas Spartanus cum trecentis Xoræ ducenti in aciem vocatus contra milium millia ad Thermopylas se opponens vincendo occumbere maluit, quam fugendo vitam servare, unde ad suos conversus sic ait: Prædite committentes tanquam apud inferos comatur. Ita Valer. Max. lib. 4. c. 7.

Plurim. in Laconicis se quæntia asserit. Idem Leonidas ab Epiboris rogatus, non quid aliud facere statueret, respondit: Nichil aliud ego, quam veritate hanc pernam imperium impudenter, sed veritate pro Grecia mortuum. Idem cum anaxip decretis ex causis exercitui portendi victoriam, sed duci mortem, Iarus ovalem pugnam aggressus vincendo occubuit, suaque morte patre victoriam peperit. Idem fecit Codrus rex Atheniensium mutato habuit hostem laetitia, à quo occisus Atheniensibus victoriam sua morte juxta oraculum sancit. Rursum Leonidas rogatus, cur fortes vni gloriandum mortem inglorie vitæ auspiciant, respondit: quoniam alteram naturam propriam, alteram peculiariter suam esse ducunt. Nam natura beneficium vivunt & quærentissim, ac beneficii meri non contragunt nisi veritate prædicat,

A O fortibus: Pugna enim ignominiosa est & Duci & patriæ esse dicitur, aut vero aut vincere necesse bene si situm. Lacerandum aut Plurim. juvenumque oil aliud docent, quam ut magnitali abtemperantes, omnique contentos vitz pericula, aut in prælio vincerent, aut fortiter caderent.

Ag. filius rogatus, qua ratione Duci pareretur gloria P respondit, si mortem contempserit, nihil enim magnum geri potest ab eis, qui vitz vitæ metuê desunt.

Bas ab Iphicrate circumquibus rogatus, quid eo artificium faciendum foret, respondit: Quod aliud, inquit, ego ut vos serventem, ego pugnando moriar?

Lacama clypeum imponens filio: Fili, inquit, aut hunc aut super hunc, q. d. sic rem gerit in prælio, ut aut victor clypeum reportes, aut mortuus in eo domum reporteres.

Telopydas iterum ad conficiendum cum auxo obsecravit, ut vitz iur caveret, ait, hoc dicendum esse privato, non Duci. Ducis enim est pro patriâ fortiter pugnando occumbere. Hæc omnia Plutar. in Lacom.

Epaminondas, ait Valer. Max. lib. 3. cap. 5. in prælio: quod lætissimum trajectis hostis, sanguine & speris dæmones, necesse se ementis, primò in vultum suum factus esse i dæmo, an sufficiens potius ferent, interrogatus, quo pugnatum ex animo sententia comperit: non fuit, inquit, committentes mea vata, sed melius, & altius incitum advenit. Nunc enim vultu Epaminondas nescire, quia se movit. Thebis dicitur, & auspicio mui caput Græcia factus videt, & fortis & amicus civitatis sporta iacet armis vultu ab ipse, amara demontione Græcia liberta est, orbi quoque non tantum sine liberi mortis: quoniam mortuus filio Lacom. & dæmonum vultuque. E corpore dæmo sui hostium eductus pugni: cupis vultuque exponit. Quod si non Dæi immortalis vultu sua profusa pugni esse: si pte gloria patriæ manna non interit.

Hæc ducis mundi quod omne faciat Dux, & miles Christi non pro vana, caduque, ut illi, sed pro vera, sempiterna gloria dimicatis, & decertans.

ET CETERI FUERUNT I sicut pugnant milites caelo ducit, & ovæ cuo palliore, & sic Apollodorus fugerunt Christo cruciatum, cuius typus hic fuit Judas: in eo com consistit totum robur Iphicræ.

Quare, unde tanta clades Judæi & Judæorum tam fortium & invincibilium? Resp. prima causa fuit militum metus sic peris, quod bi mille de ducentis Judæum Ducem suum deseruerunt, & cum eorum tenentur tantum quo qui humanis viribus non poterant duo resistere à. milibus hostium. Adde militum rapinas, stupra, aliaque iclera, quæ Deus punire voluit.

Secunda causa fuit humana infirmitas & inconstancia, per quam fit, ut animi illemitissim, & perissimè artu lux iota aliquando abereat, ut ergo impossibile est, ut sagittarius sagittandi perissimè addo ut semper eie sagittata scopum conigat, quoniam telæ à scopo abereat, si rixus v.g. centies in eum sagittet, sic impossibile est, ut Duces & milites belliosissimi ita semper pugnent & vincant, ut nunquam vincantur. Hinc ceteri perissimè natorum perventur mandando, sic optimi Duces & milites pervent pugnando.

Tertia, quod prælium fit res periculiosissima, velant enim tela & sagittæ hostium per aerem nullar grandium, quartè ouc hoc, nunc illustantur & occidunt. Nam, ut ait Iesicel. capite. 3. Qui amat periculum, periet in ille, & ut ajetat David de corio Uria in prælio: nunc hanc; nunc illum consuetis gladius 2. Reg. 11. 29. Non vi in Belgii Ducem ausudissimè 7 cupis hoc erat axioma: generosum militem non posse dum vivere, qua cum le iudicet assiduis cephor vitæ periculis, vix posse evadere, cum citò ita alioque letali potumatur. Unde & Poeta:

Turpi sumus miles: turpi sumus amicus. Deu enim permitit causas ferendum fuit: & cito suos sape precegat, tamen tandem permittit eorum iustitiam, prælium quia omnibus semel meo cadum est, permittit ergo quemque mori in suo opere & cruciatu, ut militem in bello, agricolam in agricultura, librum in fabricando, doctorem in studio &c. Sic plerique martyres Deo ab igne, leonibus, aqua &c. levaver altior, sed tandem permittit eos gladio perni, ut martyrii laurea eos coronaret.

Quarta fuit, quod Judas suorum fuga se videns defectum consistens natus noluerit fugere, uti prædicat facere poterat

DEUS enim permitit causas ferendum fuit: & cito suos sape precegat, tamen tandem permittit eorum iustitiam, prælium quia omnibus semel meo cadum est, permittit ergo quemque mori in suo opere & cruciatu, ut militem in bello, agricolam in agricultura, librum in fabricando, doctorem in studio &c. Sic plerique martyres Deo ab igne, leonibus, aqua &c. levaver altior, sed tandem permittit eos gladio perni, ut martyrii laurea eos coronaret.

Quarta fuit, quod Judas suorum fuga se videns defectum consistens natus noluerit fugere, uti prædicat facere poterat

trata, sed ex animi magnanimitate maluerit pugnando occumbere. Hoc enim Duci decorum est, adeoque hæc mors ei est gloriæ. Unde generosus miles non aliam optat mortem, quam mori præliando. Fuit ergo hæc mors Judæ gloriosa, utpote quam obijt in pugna, qui cum paucis hostium plurimum dextram coram confregit, & totaque eorum militia cecidit, & fugientes infœcundæ vulnus lethalæ à tergo accepit, viciorque occubuit. Quare mors hæc Judæ fuit inftar triumphi, & tunc victoriarum trophæi, uti fuit Sampsonis, Jonathan, Josue, ceterisque heroibus, ut Serarius. Addebat Thalmudici: *in hoc facto bello, si quisquam dandi vereretur, filius erat diaboli & peccati. At post mortem, & adjuvanti in Dial. 78. Genebrardus: Adid quanta fit vis belli facti contra Turcas & hereticos, ut paucum probat & sanctus & martyris officio: ubi omnes salutaris, vinunt gloriam. Commodè tamen hoc intelligendum docent, quæ Imperatoris Phœzæ volenti, ut militibus omnibus contra fidei hostes cadentibus, martyrum nomen, honoreque impenderet à Antistitis responsa facere, ut quidem scribit in Can. 13. Basilianor, & Baronius tomo Annalium octavo anno Domini 610. Ita Serarius.*

Quarta, quod Judas contractus animo cum in tantis angustiis se constitutum videret, expellere non consueverit à Deum, nec ejus opem imploravit, uti facere solent, sed totum se, & suos ad consilium instantem, & urgentem comparavit. Fido enim implicitè, & virtualiter omnem suam fiduciam in Deo collocavit, tamen explicite & formaliter Deum non obsecravit: quare Deum sibi de natura permisit, juxta quam solus tunc hostibus succubus. Hinc dicitur homines in arctis constitutos ita angustibus suis fape aboleri, ut de Deo invocando oon cogitent; quod tamen tunc maxime facere debent, cum à nullo alio, nisi à Deo vis eripi possint. Quare Judæ exemplum sapientiam, ut in magno periculo, vel tentationibus constituti, illi Deo gratias, opemque suppliciter magna cum fiducia imploramus, sic enim tam impetrabimus, & per eam saltemur.

Secunda, Deus hoc casu voluit humiliare Judam, ne in sua viribus, & virtutibus superberet. Sic Deus permittit viros sanctos in aliâ natura peccata labi, ut graviora, præsertim vanæ gloriæ, & superbiæ effugiant.

Septima, Deus Judæ, & ceteris ostendere voluit omnem ab eis per mortem transferre ad veram vitam, & beatam immortalitatem: ad hæc enim ducit mors, quæ viam, illaque sapè in speciem misera, abjecta, & ut hominibus videtur tantis viris indigna: Sic Principes Apostolorum Sanctos Petrum & Paulum permittit Deus à Nerone indigne occidi, ut per hoc majorem in oculis paventis coram, accipere mererentur. Sic Jonathan, qui S. Dominico in genti alatu ordinis Prædicatorum successit, permittit in mari submergi, cumque nonnulli indoluerent, & pene murmuraerent, quod vir tam sanctus tam vitæ mortem subiret, ipse nonnulli apparet eos reprehendit, afferens se per illam mortem ab omnibus culpis, namque ea patium transiit ad beatam immortalitatem. Julius enim quicumque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, quia in justitia sua Deique gratia moritur. Sic S. Franc. Xavierus molens sinarum conversionem in ipso eorum aditu in extrema rerum omnium locum desertus ab omnibus miseram, ut hominibus videbatur, sed viro apostolico dignam mortem obiit.

Alia causam dicit Rupert. libr. 10. de victor. verbi Dei c. ult. Petrus Blesensis Epist. 146. Et natus 3a de nonnulli alii, nimirum dupliciter. Deo facta 1. Juda & Machabæa utrum contemnerent, quod non facta consistit soli Deo, atque post hoc factus omnia eis indicatorem testifici, quod cito occubuit. Verum superius ostendi hoc factum prodire ab eis justis intem, se enim fidendum est Deo, ut humana admittit non negligatur: Ita Serarius sub finem libri capit. 13.

Porro Judas sex demittat annis. Dua præfuit hæcæi, quibus tot, tantaque gessit, quanta via utiliter ferunt, qui 50. annis Reip. præfuerunt. Ducatum enim initit anno 146. Græcorum, quo mortuus est pater ejus Machabæus 1. Machab. 3. vers. 70. occubuit verò anno 151. Græcorum, ut pater hoc capit. vers. 3. qui fuit Demetrii regis Syriæ annus secundus, Ptolemæi Philo-

A metoris regis Aegypti vigesimus, ante Christi octavum annos 159. Ita Salianus & alii.

ET CETERA VERBA, id est, gesta & facta verbis & bilioris exprimenda] BELLORUM JUDÆ UT VICTORUM] Græcè κτλ. id est, victoriam operantis five herosorum lacorum] QUAS FACIT, ET MACHABÆUS JUDÆ NON SUNT OBSIDIAT] MULTA ENIM ERANT VALOR] q. d. pauci & militis Judæ herosæ gesta occubuit, ut ex ungue agnoscas leonem: loque enim plura gessit, quæ nimis longum foret enarrare. Hinc patet incomparabilem bellum Ducem fuisse Judam, quo nullas facit superior, vir illius à qualis & par, nullus enim cum tam paucis tantis hostium copias totus superavit, & prostravit, nullus pro patria, pro fide, pro templo, pro Dei cultu usque ad mortem per omnem viam ita defudavit, ita præliatus est, ac tandem pugnando occubuit, ut Judas. Quare non dubium cum Sanctorum Ducum (si non martyrum, quod tamen nonnulli volunt) catalogo à Deo inscripuit meritis per tæ factora coronis in celo decorari, etiam nonne ejus martyrologis Christianorum inscripuit non legamus. Historia tamen scholastica & Petrus de Natalibus Episcopus Hæreticus Judam vocat sanctum, cumque catalogo sanctorum ascribitur mensè Octobris. Vide eum libr. 4. Catalogi Sanctorum cap. 1. ubi fuit Judæ, quæ sancti viri vitam enarrat, ac cap. 16. fratrum ejus Jonathan & Simonis æque, ac patris Machabæi, quos omnes sanctos nuncupat, virtuteque herosæ eorum, quæ Sanctorum recenit.

POST ORITUM JUVA INHERERUNT INQUI] VERBIS] q. d. apostolat, qui eo vivo inherere non audebat, eo mortuo ceterorum corna, ut regis Demetrii Gentilium & idololatram in Iherosalem iudocarent. Hieroglyphus Judæos, ut se dederent Bacchidi Duci Demetrii præsertim, quia ut sequitur.

IN OBIBUS ILLIS FACTA EST PAVES MAGNA VERBA] tunc de Dei apollatis castigationis vindicta, tum quod Bacchides frumenta, vel abstinuit, vel perdidit: hæc de causa TRADIDIT IN BACCHIDI OMNIBUS BACCHIDI BACCHIDI] exceptis Jonathan & Simone, eorumque affectu, quorum electio non rogata

SUBCAPITULUM INTEMPERE ILLO VERBIS] PRINCIPATORUM] tum civem, quæ factum, purâ tam Ducatum, quæm Pontificatum.

ET FUGERUNT] quia paucior, ceteros hostibus, VERBIS] & apollatis resistere poterant] IN OBIBUS THECUB] ea qua prodit mulieribus Thecuba, qua Abtholnem Davidi reconcilivit 3. Reg. 14. 3.

ET JONATHAN MISSIT PRÆTER SUUM] JOANNEM, de quo 3. 2. Ducem populi Jonathan creavit, ut epus foret vicarius de belli Duci] ET ROGAVIT NABOTHUS INCOLA UBI NABO NOBILIS, & perclare sita in tribu Ruben, Namber. 31. 38. AMICOS SUOS, ut COMMOBERENT ILLIS APPARATUM SUO & ARMORUM, & machinamentis bellicum, quo carcer Jonathan & Judæ, qui pene inermes profugerant in desertum Thecubæ, ad dicitur est v. 33.

ET REVERENT FILII JAHREI SE MAGABA] VERBIS] faventes Bacchidi portis, quæ Jonathan. Madaba erat in tribu Ruben non longe à Nabo, & Nabuthis. Audi Adrichom. Madaba, vel Madaba Nabo, idem est, quod apud delatru, vel manantia, promissa quondam Ammanitarum aris, sita in planitie, cui & nomen dedit, postea Ammanitarum, quæ cum jure belli assiderant, & muris circumstant. Habes in circuitu montes, paludes & saltus. Hæc præsertim cum Joannem Machabæum interfecerunt, in ejus altissimum montem verum à Jonathan occisi sunt. Quæ postea Hierosolymam non sine dolore Iherosolymam capite: pernoctavit usque ad exitum Hierosolymam, utique nomen reperitur.

COMPREHENDERUNT JOANNEM] ipsiaverunt & occiderunt, sed ejus necem egregie ulius est Jonathan, ut sequitur v. 47.

ET CONVERSA SUNT HUPPIA CULCUTUM] celo sponso cum affectu, ac ceteris in spoliatis. Sic fape in hoc mundo plausus vertitur in plautum, cantus in lamentum, & extrema gaudii solitas occupat. Qui fape ergo, mundum concitat, & celum amittit.

IN VIRTUTE MAGNA, id est, cum exercitio magno & valido: hunc enim significat & paves, id est, virtus, robur, potentia, fortitudo.

Vers. 45. SUBSEQUENS ET PROGROSSUS CONTRA INIMICOS HOSTROS: NON EST ENIM MORIS SEQUITUR HENT V. MODICISSIMUS: V. ut possimus libere abire, vel pugnam declinare, vel fuga elabi. Sumus enim hostibus numerosis vicini, & ab eis pene cingimur; nam alia ex parte Jordanis, paludibus, & salibus inuis concludimur, ut emigrare nequeamus, quare necesse est cum Bacchides conficere. Faciamus ergo ex inevitabili necessitate viamque, & acerrime non tam provera, quam pro patria, tempore de Deo democimus, ut vincamus, vel pugnando moriamur, uti fecit Judas facit mens vers. 9. Hanc enim sententiam liquet ex eo, quod subdit.

Vers. 47. ECCE ENIM BELLUM IN ADVERSUM (a Bacchide inflantem nobis innotuit) AQUA TARDI JORDANIS NING ET TUOS NOS CINGIT, SE TRANFIC PROHIBET. Acer hic est militi simulas ad pugnandum, quem Duxes ei proponunt, ut genocidii pugnati cum sui viceret dicitur, ad sui mori. Simili modo Hannibal teste Livio lib. 21. dicitur, Insuper duo maria circumdant, nullam se ad effugium quidem suam habere. *Et. hic vobis vocem dant ante morandum, milites, est. Idem lib. 21. de Romanis in angulum redactis. Ab latere mori, et inani a ferre, et a rege hostium ante mori, apparet que nullam sese in dextera, ferreque solent esse.*

Vers. 48. ET INTERDIXIT JONATHAS MANUM SUAM PROCVATA (ut occideret) BACCHIDEM, ET DIVERTIT AD BO ARBIS) q. d. Bacchida vertendo se, & retrofugum refligendo idem Jonathan declinavit.

ET DISCESSIT (Grecæ & Latina nonnulla Manuscripta, ac Hugo habent *discessit*) JONATHAS ET QUI CUM BO ERANT IN JORDANEM, ET TRANSBATANTUR AD BOS JORDANEM, q. d. Jonathan cum suis hostium repressit castra mille viri, ipseque pene Dux Bacchide, videratque se cum tam paucis male armatis cum tunc milibus hostium armatissimis consistere non posse, habuit tempus tunc se cum suis subducendi. Nam insiluit in Jordanem, cumque vetitus de arcanis natando transiit, nec hostes, ut pote ab eo cessit, regressusque cum insicis, aut transivum Jordanis impediti sunt aqua. Itaque Jonathan de Judæa secure transierat ad eos, putati ad suos, qui passio ante Jordanem transiit: transierant inquam, Jordanem, unde Greca loca de plenis habent: *Et insiluit Jonathan, qui cum eo erant Judæorum, et transierant Jordanem in adversum ripam, et cum transierant in hostes, scilicet Bacchida milites, ad nos Jordanem.* Et Josephus: *Cum, inquit, Bacchides ante illum Jonathanem desilisset, Jonathan cum suis discessit in castris sine finibus, et in oppositum ripam erat arcanis hostibus non ausi transire.* Hinc Salmus suspicatur in vulgata esse mendam, & pro transierant ad eos, legendum non transierant ad eos, q. d. hostes non ausi sunt transire Jordanem, loquique Jonathan de Judæa, qui cum transierat, ne ab eis intermitterentur, vel aqua suffocarentur. Sed omnia exemplaria Latina legitur affirmative transierant ad eos, juxta sensum nostro dictum. Ita Sanchez.

Vers. 49. ET OCCIDITURUS DE PARTIBUS BACCHIDIS IN ISRAË MILLE VIRI J. Josephus auget more suo numeratque mille.

Vers. 50. ET REVERSUS SUNT IN JERUSALEM Non Jonathan, sed Bacchides cum suis copias. Hic enim tenebat urbem Jerusalem, ita arces suo, totamque ferè Judæam. Ita Josephus, Salmus, Sanchez & alii, idque patet ex eo.

Vers. 51. ET ADIFICABUNT (Bacchides, ejusque affectu missi Aræge Demetrio ad occupandam Judæam) CIVITATEM NUMITAS IN JUDAEA] ut per eas reliquam Judæam sibi subdicerent, dicerent, ne Jonathan superveniens ex ea ipso expellerent.

Vers. 52. ET POSUIT CUSTODIAM IN ISRAË] Castidium vocat praesidium militum, quos Bacchida in urbibus jam dictis collocavit, ut eas contra Jonathanis irruptiones custodirent, & propugnarent.

Vers. 53. ET POSUIT IN BIS ARKELLIS (scilicet, praesidia militum jam dicta) ET APPARATUM SICARUM] hoc est, annuum copiosum, ut obsequium Jonathanis absente sua sustineret possent, ne pressi fame cogereentur diducere facere.

Vers. 54. ET ACCIPIT (Bacchides) FILIOS PRINCIPUM REGIONIS OBSE] i. e. Principes, sive primores Judæe sibi rebellantes, & cum Jonathanis conspicerent, ideoque eorum silium, quasi obediens concludit in arce Sion, ut circumlocutione, ne ad suos profugerent.

Comet. à Lap. in R. Gram. Et.

A ET JUNO 153. (Graecorum) MENIS SECUNDO PRÆCIPIT ALCIMUS] Pseudo-Ponticem, ac felices apostata & proditor, qui Demetrium sequi ceciderat, ut Bacchidem contra Judam Machabæum, ejusque fratres mitteret, sibi que Ponticem exclauo Joda confisteret. C. 7. v. 1. & seq. DEBATIT MURUS DONUS SANCTA TERTIORIS, ut se Ponticem, & templi domum esse ostenderet: Græcè, jusse dicitur murum ante sanctiorum. Nonnulli murum hunc accipiunt cum, quem Judas Machabæus cap. 4. eo templo obediens ad ripam cubitum, ut in illud intraret Demetrianus occuparet arces viciniam Sion. Verùm hic murus erat aule exterior non interioris, nec erat quis propheta, ut sequitur, sed Judæ Machabæus. Quare murum hunc intelligendū est templi, puta sancti, & sancti sanctorum; vel potius atri sacerdotum, templo, sive sacro adiacentis. Hoc enim atrium dicitur aula, sive domus interior respectu aulæ exterioris, quod dicebatur aula, sive domus exterior. Nam later utriusque hoc atrium interjectis erat murus altitudinem eorum cubitorum, quem Josephus Græcum vocat, ut sacerdotia a laicis differentiaret, ut laici ad atrium accederent, & altare holocaustorum, quod ut coarctat, accedere possent. Altimus ergo murum hunc inter medium campum defluerat, tam ut sacerdotum, & laicorum prestatet, tam ut laici, & gentes ad altare holocaustorum accedere possent, ita utque ipse ac sacerdotum sacrificare. Ita Salmus, Sanchez & alii.

B ET DESTRUI OPERA PROPHEATARUM] nimirum murum atri sacerdotum jam dictum: hanc cum aqua, ac reliquam templum jussu Demetrii perficeret prophetæ Aggeus & Zacharias, qui se laici oraculis urgebant populum a fide ad incitandum templi fabricam profectandam & perfectandam, in ut templum, operaque facta in templo ad epus orationem dei possint debentque horum prophetarum parietes, ac Eschielis, qui & cap. 40. templi fabricandi ritum descripsit, ut juxta eam edificaret. Forte etiam peculiaris quardam fere in atri hoc monumenta horum, & aliorum prophetarum, quibus significaretur, num totum sanctitas, & propheta, tam eos laicis templi fuisse auctores & promotores.

C IN TEMPORE ILLO (cum scilicet sacrilegas manus immitteret in muri lateri jam dicti demolitionem) PRÆCIPIT ALCIMUS (id est Demetrii filius, & sacrolegi videlicet BACCHIDIS (sacrolegi) IMPROBATA SUNT OPERA ILLIUS (in demotionem atri templi muro) ET OCCLUSUS EST OS SUO (blasphemum, quo murum hunc, quasi Ponticis duxi preceperat) ET DISSOLUTUS EST PARATIS] HEC ULTRA POTUIT LOQUI VERUM ET MENDARE DE BONO SUO] q. d. non potuit condere testamentum, nec de rebus domus suæ disponere, qui inique de domo Dei disposuerat, illamque duxerit voluerat. Jussu ergo de congrua lecti de sacrilegio Alcimi a Deo in iudicia est hic peritus. Scilicet hic Judæus & apostata, ut Demetrio, & Græcis placeret, pro Hebræo Joacim quod dicitur proprium. Græcum nomen vicinum assumpsit, scilicet vocavit Alcimum, Græcè Alcimus, id est, fortis, validum, firmum, ferocem, ut Demetristo quasi Duce ad debellandum Judam & Jonathanem crederet, qui & revera ipso usus est, sed Deus sacrilegam mox castigavit, eumque paralytici dissolvit; itaque debilitavit, & prostravit, ut ne verbum quidem eloqui posset, nimirum.

Vers. 55. Signavit superius alio à tempore Dux, ut dicitur, id est, robustum factus, & fortis, id est, molestissimum, tristissimum dolocibus & cruciatibus confectum.

D ET MORTUUS EST ALCIMUS IN TEMPORE ILLO CUM TURBAMENTO MAGNO] nimirum anno 153. Graecorum, ut dicitur est v. 56. qui fuit annus secundus Decatus Jonathanis. Quæcerat Joacim, dum scribit Alcimo morientem Quæcerat successisse Judam Machabæum. Nam Judas jam anno præcedenti putat 152. Graecorum, ut dicitur est c. 9. v. 1. & 104. occurberat. Modico ergo tempore sua impicta & Pseudo-Ponticæ gaudis est Alcimus, scilicet, per bonum duntaxat. Nam cum inquit anno 151. Graecorum, ut dicitur est c. 7. v. 1. & 6. fuit vero anno 151. Graecorum manifeste secundo, ut hic dicitur. Tam bene est gaudium impiorum, tam leve impietas, cui mox succedit longinquissima gehæna. Arceus.

Vers. 56. R. Et

Vers. 57. R. Et

R. Et

VARI. 57. ET SIBIUIT TERRA (quovit Judæa à bellis & in-
filtratione Bacchidis) AMNIS DUOBUS, quibus Jona-
thas ite, suosque exiit & armavit.

VARI. 58. ET COGITAVANT OMNES INIQUI [Judæi]
appellare, & Jonathanem amicum, ac inimicum & proditorem,
qui vocatur secreto Bacchidem, ut Jonathanem istum con-
stanti manu, modò caperet & opprimeret, sed frustra.
Deorum dirigente motu, Jonathanem coram predictio-

VARI. 61. ET APPARENOIT (non Bacchides, ut vult Je-
phias, sed Jonathanem solum proditorem) ut tiris re-
gionis, qui ERANT PRINCIPES MALITIAE
(proditorum) TO VIRIBUS ET OCCIDIT EOS.

VARI. 62. ET IECISSIT JONATHAS ET SIMON ET QUI
COM EO ERANT IN BETHSHEAN, QUAE ERAT IN
DIESTRO: ET EXTUXXIT OBERTA EIUS, ET FID-
NAVERUNT EAM [Jonathanis fraude appellatorum & pro-
ditorum, ac validis copiis Bacchidis tota Judæa clausus,
cum fratre Simone, & paucis afflicis, ingressis in urbem Beth-

shean in deserto Jericho in tribu Benjamin, non
longè à Jordane, cuiusque nominis, ut in ca. 6. istoque
contra Bacchidem defendere. Audierit aut Bacchides, & col-
lectis omnibus copiis Bethshean obsidit, ut Jonathanem
cum omnibus suis ibidem collectis opprimeret, naque bel-
lum omne finiret. Quid adhuc Jonathanis & Simone?

VARI. 65. ET RELIQUIT JONATHAS SIMONEM
TRAHEAM EUM IN CIVITATE, UT TAM CONTRA BAC-
CHIDEM PROPAGARET, ET BRUIT IN REGIONEM
VICINAM COLLIGERE MILITES, ET VENIT EUM NUME-
RO [cum numero exercitu.]

VARI. 66. ET PERCUSIT OBAREN [Erat hic unus ex amicis,
& Ducibus Bacchidis. Aliiqui pro Obaron legentes Obaron,
vident hoc nomen non esse proprium, sed appellativum, ut
significet quoscumque viarum, & e perditionem & latrocinium
hunc enim significat Græci *Obaren*.]

ET COGIT COORRE [socios & amicos Bacchidis
spasios per campella in obsequio in abernacula sicore degere,
ex inopinatio eos invadens] ET CASARE EUM IN VIR-
TUTIBUS [Græci *obaren*, id est, in exercitu, q. d.
Jonathan collecta manu invasi Obaron cum suis, utique
socios Bacchidis occidit: in se pluribus ad se concurrentibus,
autique copias æque, ac animas, invasi ipsa castra
Bacchidis, quae Bethshean obsidebant, dato igne Simone
fratre, ut ea urbe erumpens hostes obsidentes à fronte inva-
deret, quos ipse à tergo invadebat, sua factum ut hostes
utrumque invasi tanta vi uterentur, ut utroque cepderentur,
itaque Simone machinas eorum, quibus urbem impetebant,
comburent, ut loquitur. Ita Joseph. lib. 13. c. 1. cum 216

A di: *Relicto ad oppidum munitum Simonis fratre, et amegressus Jona-
thas & collectis in vicinis regionibus suis factis ibi non minus no-
bis in bacchidis castrorum, & multis tradidit essent, ut
frater ab omnibus suis expugnaret. Quomodo enim cum in-
munitum seipsum castra hostium, eripuit facta mandatis
non mandatis, sed etiam non mandatis edis. Ita quoque
Hugo, Salomus, Sanchez & alii. Addit Gortonius Bac-
chidem fugisse in desertum: id est, captum à Jonathanis
supplicium ei factum jurasse et omnia, quae à Judæa ceperat
reddidit: itaque pacem firmata liberos simulam in Sy-
riam ad suos rediit. Sed nil tale habet Scrip. imò con-
trarium innotat, scilicet, Jonathanem priorem pacem pe-
tuisse à Bacchide, ideoque parum à quibus Judæa conditio-
nes accepit, ut patet v. 70.*

B *ET MULTOS EX HIS OCCIDIT* Bacchides
causis à Jonathan, nam venit in apollonas Judæos, qui cum
à Syria in Judæam contra Jonathanem evocantur promuen-
te, sicuram de apollo, suppose, de bello non cognante
victoriam, quare vicinis ab eis in fraudem inductum, &
à Jonathan castris, eis, quasi malis auctores occidit.
Vide hic ut malum consilium consiliorum pessimum & in
ejus rogatum redegit.

B *IPSE AUTEM COGITAVIT CUM RELIQUIS
ARIDA IN REGIONEM SUAM* Hoc unum cogita-
vit, ait Josephus, quomodo esset si rex dignitate ob-
sidionis impedito, exercitum posset sine ignominia re-
ducere Antiochiam ad regem Demetrium, ideoque condi-
tiones pacis à Jonathan oblatas statim accepit.

B *ET COGNITUS JONATHAS, ET MISSI A
EUM LEGATOS COMPONERE PACEM, ET SEDERE
RE CAPITIVITATIS* id est, capere. Hac
enim fuit conditio pacis, ut utrumque capere communa-
rentur & redderentur. Jonathan prior petiit pacem, quia
rex & Judæorum tam ad dicit, ideoque nec Jerosoly-
ma, quam tenebat Bacchides, nec alias Judæe urbes ab
eo petere cessavit.

B *ET CELEBRAT GLORIOSI IN ISRAEL* id est, ces-
savit bellum, & preta, in quibus multi gladio perennare,
ac de sacro multo hic in Israel perciperentur.

C *ET HABITAVIT JONATHAS IN MACHABEIS* id est, ces-
savit bellum, & preta, in quibus multi gladio perennare,
ac de sacro multo hic in Israel perciperentur.

CAPUT DECIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius & Alexander reges consobrini de regno Asiae inter se dimicantes, magnis promissis ambu-
m amicis Jonathanem, sed tam obtinet Alexander, qui Jonathanem Pontificatum confirmat, additque por-
tionem & coronam aeream. *Max. vers. 48. Alexander adjuvat à Jonathanem cum Demetrio conficiens, eum
superat & occidit, indeque uxorem ducit Cleopatram filiam Ptol. Ptolometris regis Aegypti, ac in nuptiis
Jonathanem honorat, Duceque sui principatus creat. Denique v. 67. Demetrius Demetria occisi filium mit-
tit Apollonum cum exercitu, quem Jonathanis prosequat, ideoque ab Alexandro dono accipit urbem Accaron,
& fidem aeream.*

1. **E**T anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est No-
bilis: & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic. **2.** Et audivit De-
metrius rex, & congregavit exercitum copiosum validè, & rex ivi obviam illi in prælium. **3.** Et misit
Demetrius epistolam ad Jonathanem verbis pacificis, ut magnificaret eum. **4.** Dixit enim: Antio-
chicus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversum nos: **5.** recordabitur
enim omnium malorum, quae fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus. **6.** Et dedit
ei potestatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & esse ipsum focum ejus: & obsides, qui
erant in arce, iussit tradidi. **7.** Et venit Jonathan in Jerusalem, & legit epistolas in auditu omnis
populi, & eorum qui in arce erant. **8.** Et timuerunt timore magno, quoniam audiverunt quòd de-
dit ei rex potestatem congregandi exercitum. **9.** Et traditi sunt Jonathan obsides, & reddidit
parentibus suis: **10.** & habitavit Jonathan in Jerusalem, & cepit edificare & innovare civita-
tem. **11.** Et dixit faciendis opera, ut extruerent muros, & montem Sion in circuitu
lapidibus quadratis ad munitionem: & ita fecerunt. **12.** Et fugerunt alienigenæ, qui
erant in munitionibus, quas Bacchides adduxerant: **13.** & reliquit unusquisque
locum

locum

locum suum, & abiit in terram suam: 14. tantum in Bethsura remanserunt aliqui, ex his qui reliquerant legem & præcepta Dei, erat enim hæc eis ad refugium. 15. Et audivit Alexander rex promissa, quæ promissæ Demetrius Jonathæ: & narraverunt ei præmia, & virtutes, quas ipse fecit, & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt. 16. & ait: Nunquid invenienus aliquem virum talen? & nunc faciemus eum amicum, & socium nostrum. 17. Et scripsit epistolam, & misit ei secundam hæc verba, dicens: 18. Rex Alexander fratri Jonathæ salutem. 19. Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, & aptus es ut sis amicus noster: 20. & nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris regis, (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt sentias nobiscum & conserves amicitias ad nos. 21. Et induit se Jonathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo, in die solemnium scenopægiæ: & congregavit exercitum, & fecit arma copiosa. 22. Et audivit Demetrius verba ista, & contristatus est nimis, & ait: 23. Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munitionem suam? 24. Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: ut sint mecum in adiutorium. 25. Et scripsit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti Judæorum salutem: 26. Quoniam servastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, & gavisi sumus. 27. Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, & retribuimus vobis bona pro his quæ fecistis nobiscum: 28. & remittimus vobis præstationes multas, & dabimus vobis donationes. 29. Et nunc absolvo vos & omnes Judæos à tributis, & pretia salis indulgeo, & coronas remitto, & tertias feminis: 30. & dimidiam partem fructus ligni, quod est portiois maris, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiat a terra Juda, & a tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria & Galilæa, ex hodierna die & in totum tempus: 31. & Jerusalem sit sancta, & libera cum finibus suis: & decimæ & tributa ipsius sint. 32. Remitto etiam potestatem arcis, quæ est in Jerusalem: & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam. 33. Et omnem animam Judæorum, quæ captiva est a terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur, etiam puerorum (inorum). 34. Et omnes dies solemnes, & sabbatha, & necromæ, & dies decreti, & tres dies ante diem solemnem, & tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitati & remissionis omnibus Judæis, qui sunt in regno meo: 35. & nemo habebit potestatem agere aliquid, & movere negotia adversus aliquem illorum, in omni causa. 36. Et adscribantur eis judicis in exercitu regis ad triginta milia virorum: & dabuntur illis copie ut oportet omnibus civitatibus regis, & ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni: 37. & ex his constituatur super negotia regni, quæ aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Juda. 38. Et tres civitates, quæ additæ sunt Judææ ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur: ut sint sub uno, & non obediant alii potestati, nisi summi sacerdotis. 39. Ptolemaidæ, & confines ejus, quas dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem, ad necessarios sumptus sanctorum. 40. Ego do singulis annis quindecim milia scilorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt: 41. & omne quod reliquum fuerit, quod non reddiderat qui super negotia erat antea prioribus, ex hoc dabunt in opera domus. 42. Et super hæc quinque milia scilorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur. 43. Et quicumque confugerint in templum, quod est in Jerusalem, & in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, & universa, quæ sunt eis in regno meo, libera habeant. 44. Et ad ædificanda vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis: 45. & ad extruendos muros Jerusalem, & communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, & ad construendos muros in Judæa. 46. Ut audivit autem Jonathas & populus sermones istos, non crediderunt eis, nec receperunt eos: quia recordati sunt malis magne, quas fecerat in Israel, & tribulaverat eos valde. 47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps firmionum pacis, & ipsi auxilium ferebat omnibus diebus. 48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & admovit castra contra Demetrium. 49. Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrii, & infocutus est eum Alexander, & incubuit super eos. 50. Et invaluit prælium nimis, donec occidit sol: & cecidit Demetrius in die illa. 51. Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundum hæc verba, dicens: 52. Quoniam regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & possedi regionem nostram, 53. & commisi pugnam cum eo, et contrivis est ipse, et castra ejus à nobis, et sedimus in sede regni ejus: 54. & nunc iteramus ad invicem amicitiam: et da mihi filiam tuam uxorem: et ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, et ipsi, digna te. 55. Et respondit rex Ptolemæus, dicens: Felix dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum. 56. Et nunc faciam tibi quod scripsisti: sed occorre mihi Ptolemæidam, ut videamus invicem nos, et possidem tibi sicut distulisti. 57. Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam, anno centesimo sexagesimo secundo. 58. Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam: & fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges in magna gloria. 59. Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi. 60. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona: & invenit gratiam in conspectu eorum. 61. Et convenerunt adversus eum viri pehilent: & ex Israel, viri qui interceptantes adversus eum: & non intendit ad eos rex. 62. Et iussit spoliari Jonatham vestibus suis, & indui eum purpura: & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum. 63. Dixitque principibus suis: Exite cum eo in medium civitatis, & prædicat, ut nemo adversus eum interpellat de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione. 64. Et factum est, ut viderunt, qui

interpellabant gloriam ejus, quae predicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes: 65. & magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, et partitipem principatus. 66. Et reversus est Jonathan in Jerusalem eum pace, & laetitia. 67. In anno centesimo sexagesimo quinto, venit Demetrius filius Demetria Creta in terram partum suorum. 68. Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam. 69. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui praeerat Celsyry: & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Jamiain: & misit ad Jonathan summum sacerdotem, 70. dicens: Tu solus restitisti nobis: ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu postulatum adversum nos exeres in montibus: 71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis; deicende ad nos in campum, & comparemus illic invicem: quia necum est virtus bellorum. 72. Interroga; & dicte quis sum ego, & ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui & dicunt quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra tua: 73. & nunc quomodo poteris sustinere equitatum, & exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugandi? 74. Ut audivit autem Jonathan sermones Apollonii, motus est animo, & elegit decem milia virorum, & exiit ab Jerusalem, et occurrit ei Simon frater ejus in adiutorium: 75. & applicuerunt castra in Joppen, et exclusit eam a civitate (quia custodia Apollonii Joppe erat) et oppugnavit eam. 76. Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei, et obsecravit Jonathan Joppen. 77. Et audivit Apollonius, et adduxit tria milia equitum, et exercitum multum. 78. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, et statim exiit in campum, eo quod haberet multitudine equitum, et consideret in eis. Et infensus est cum Jonathan in Azotum, & commiserunt praedium. 79. Et reliquit Apollonius in castris mille equos post se occulte. 80. Et cognovit Jonathan quoniam insidiae sunt post se, et circumiecit castra ejus, et jecerunt jacula in populum ad mane usque ad vespeream. 81. Populus autem stabat, sicut praeceperat Jonathan, & laboraverunt equi eorum. 82. Et ejecit Simon exercitum suum, et commisit contra legionem: equites enim fatigati erant: & contriti sunt ab eo, et fugerunt. 83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent. 84. Et succendit Jonathan Azotum, & civitates, quae erant in circulo ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon, & omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni. 85. Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his qui succenti sunt, tre octo milia virorum. 86. Et movit inde Jonathan castra, & applicuit ea Acalonem: & exterruit de civitate obvium illi in magna gloria. 87. Et reversus est Jonathan in Jerusalem cum suis habentibus spolia multa. 88. & factum est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathanem. 89. & misit ei tubam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus, in possessionem.

Vers. 1. **E**T ANNO 160. ASCENDIT ALEXANDER ANTIOCHE FILIUS, QUI COGNOMINATUS EST (epiphanius, id est, illustrus, vel) NOBILIS, ET OCCUPAVIT PTOLEMAIDAM] Alexander hic cognominatus hales, five Viles (uti nunc Valcia familia in Gallia est regia) fuit filius Antiochi Euphratis, ideoque frater Antiochi Epiphanis occisi à Demetrio. Quare frater Antiochi Epiphanis occisi à Demetrio. Quare occupavit Ptolemaidam Phoenicis urbem, quae nunc Beiruta, vel Acco dicitur. Unde errat Justinus lib. 35. Appianus, Florus, Sulpitius & Genebrardus, qui Alexandrum hunc ex plebeia familia oriandum, per mendacium & fraudem se filium Antiochi infernalis scribunt, ut hoc eodem tempore Pseudo-Philippus se interitum filium regum Macedonae, ideoque tertium contra Romanos Macedoniam bellum suscitavit, in quo & videtur, utriusque est telles L. Floro & alius. Nisi dicas cum Antiochi Epiphanis filium fuisse, sed nothum ex illa concubina genitum, indeque cognominatum hals, uti ex Eusebio & Appiano docet Salmasius. Magni erant Lyran. Carrh. & Adrichomii cum hunc Alexandrum facerent filium Antiochi Euphratis, hunc esse fuisse filium Antiochi Epiphanis, praeterquam, quia Euphrate occisus est anno xxiix. duo decimo quo vivente generare poterat.

ET RECAPTAVERUNT EAM] q. d. incolae & accolae Ptolemaidis, eorum habentes Demetrium propter superbiam, luxum & desidiam, Alexandrum ejus contubernium in regem susceperunt & coronaverunt.

Vers. 4. EXERCITUM] ut cum suis copis conjungeret, utique simul junctis debellaret Alexandrum.

ET TIMORUM TIMORE MAGNO] q. d. Demetrius.

Vers. 2. erant milites occupantes arcem Sion, timentur Jonathanem, ne Justin Demetrii exercitum conscriberet & arce invaderet, non tamen ex arce fugerunt, ut alij putant ex vers. 12. sed cum recitarent, nam postea eandem obside Jonathanem, ut audiemus cap. 11. vers. 20.

A ET HABITAVIT JONATHAN IN JERUSALEM] Versus. tum quia ipse erat summus Pontifex, & Pontificatus sui dignitas in templo. Idcirco non recedebat in Jerusalem, tum quia ipse erat Dux & Princeps Israelis, cujus metropolis erat Jerusalem.

REX ALEXANDER FRATRE JONATHAN SALUTEM] Versus. Jonathan Alexander rex vocat fratrem, quod ejus amicitiam & auxilium amplex, cuperet, cum habere locum, praesentem, quod cum habituras esset eo honore & amore, quo frater habet fratrem.

CONSTITUENS TE HODIE SUMMUM SACERDOTEM] Versus. Jonathan, ait Serenus, iam a populo electus, & constitutus erat Dux & Pontifex, sed Pontificatum hoc ei confirmat Alexander, quod rex Asiae & Syriae, iam quem penitiae parte regnorum politico, pertinere videtur creatio Pontificis, sicut olim Romani Imperatores sibi arrogaverunt, & nominabant Romanum Pontificem, sed merito posteriores Pontifices hoc jus Imperatoribus ademerunt, ac in clerum, puta in Episcopos & Cardinales transulerunt. Jam enim hoc officium illis parca. A. 1160. Epiphanius Alexandri praeter, qui Jasionem, dicitur. Macchaeum constituisse Pontificem, ac post eum D. metrius rex consecravit Alcimum Pontificem, à cujus morte anno octavo Alexander hic Pontifex erant Jonathanem.

ET QUAE NOBIS CAUSAE, SENTENTIAE NOBISCUM] q. d. nostrae causae & parti favens, non adverte, ut scilicet, me armis, copisque juves, non Demetrium antagonistam meum. Idcirco facti Jonathan praefertens Alexandrum Demetrio obicilla, & damna Israel ab eo collata.

ET INDUIT SE JONATHAN STIVA SANCTA] Versus. scilicet, stola, tunicaque Pontificali, in qua erat Rationale cum Epibod, Eoadi etc. Nam haecque Jonathan, licet Pontifex, Pontificalia non induebat, nec crederetur, eo quod Jerusalem ab hostibus occuparetur. Jam autem recepta Jerusalem, Pontificalia vestimenta induit, & munia Pontificis exercuit.

QUONIAM SEPULTUS AD NOS PACIUM] Demetrius hic fingit se necire quod Jonathan & Judaei ad Alexandrum amulum suum detulerant, unde eos quasi fidelis am.

amicos compellat, hortaturque, ut in fide & amicitia sua

VERE 22. ET REMITTENT VOBIS PRATIATIONES] id est, exactiones & tributa, quæ mihi præstare solcebatis, unde explicans subdit. ET NUQC ABSOLVO VOS: ET OMNES JUODAS A TRIBUTIS.

VERE 23. ET PRÆTIA SALIS INDUGO] id est, tributa, quæ pro sale conficiendo, & vendendo, & dividendo mihi pendebatis, vobis condono, quæ utique magna sunt: nam omnes omnino homines indigent sale. Unde Salisburgi principes opes suas ingentes ex sale colligunt. Id patet ex cap. 10. v. 35.

ET COGROBAT] auarus, ut patet cap. 13. 37. quæ mihi quotannis perfolvabatur, remitto.

ET TERTIAM SEMINIS] id est, tertiam partem frugum, ut habet Josephus, quæ et semine in terram iusto germinare solent, remitto. Ita Lyran. Verùm eùm hoc tributum videatur esse immane, onde **C. 11. 35.** decimæ tantum fit mentio, hæc melius Salianus præcisè tertiam feminis accepit, ut si quis duodecim tritici modios feminasset, debuisset in messe quatuor modios tritici regi perfolvere, non autem sic colligisset in messe sexaginta modios, debuisset regi solveve viginti: quæ est tertia pars modis, non feminis, ut hæc dicitur.

VERE 30. ET OMNI QUÆ PARTEM PRÆTULI] id est, omnium fructuum, qui ex lignis, id est, arboribus produci solent, quorum quidam partem mihi pendebatur, omne vobis condono.

VERE 31. ET JERUSALEM SIT SANCTA ET LIBERA] Primum ipsa velut urbs sancta populo fidei & sancto, putà Judæis, relictaur: quare misitæ mei, qui sunt in arce Sion, caveant, ne cam præstant, imò ex arce excedant, eamque Jonathan, & Judæis tradant, ut patet v. seq. Secundo, ut ipsa velut urbs sancta sit libera, gaudeatque plena immunitate & libertate, quali gaudent templa, aliæque loca sancta. Terrib, ut in ea solum Deus sanctus colatur, sanctæque viciantur ei immolentur, quare antedico, ne mei milites, alii ve idololatrarum cum suis idololatriæ hostiis, tributaque contaminent. Quarto, ut ducamur ET TRIBUTA IPSIUS SIT] id est, decimæ denecps non mihi, aut meæ, sed tempore & aeerodibus, uti antea ex Dei sanctione fiebat, perfolvatur.

VERE 32. REMITTO IN ANTE PORTAM ARGIS] q. d. dominium arcis in monte Sion, quod obcinco, remitto, illudque religio, & trado Jonathan, quasi summo Pontifici. Hoc promittit Demetrius Jonathan, id respicit non præstitit, quia Jonathan sedus fuit cum Alexandro hoste Demetrii.

VERE 33. VA EST] q. d. omnes Judæos, qui Judæa captivi abduci sunt sparique pro totum regium meum, liberos dimitti volo, idque gratis & sine litro, scilicet quod abfolvo ab omnibus tributo etiam pecorum suorum.

VERE 34. ET OMNES DIE JOLEMMÆ, ET SABBATHA, ET BOURNIA, ET DIEB DECERTATI] qui, scilicet, non à lege, sed à Judæis ipsi decreti, & deparati sunt ad aliquam festivitatem, ut à Jada decretum fuit seclum Eucoronum ordi templi purgationem, item seclum victorie Judith ob celum Holophernem, & seclum Eithor ob casum Aman.

Id Salianus q. d. Sancto, & sedico, ut omnes Judæi, qui sunt in regno meo, libere celebrant festivitatis, necominis, & aliorum seclis à lege, vel synagoga statutos, & deceritos, imò ut tres dies ante, & tres dies post aliquam solemnitatem, Judæis festi dies immunitatis & remissionis, quibus nec in jus vocari, nec ad opera servitia capellenda à quopiam cogi possint, uti explicat v. seq.

VERE 36. ET OABRUTOR ILLIS COPIA] id est, copia à stipendiis, & annona.

ET EX HIS ORDINAVERUNT, QUI SINT IN MONTI CONIBUS REGIS DOMI] scilicet, Demetrius, q. d. tradam Judæis arces meas, ut ipsi quasi mihi sibi eas custodiant. Pro magis Græce est, **magis q. d. magnas, & primarias arces meas credam Judæis.**

VERE 37. ET EX HIS CONSTITUTUR SUPER NEGOTIA REGNI, QUÆ CONSTITUTUR EX PIOS] id est, quæ summatim fidem, immunitatemque ex pietate requirunt.

VERE 39. ET PRINCIPES SINT EX HIS (qui tam provincias, quim exoritus meos gubernent)] UT ABRULANT IN LORIBUS SUI] id est, iusta ea Judæici vivant in regno meo, sicut vivunt in Judæa.

PT O ENAIDA (Civitatem, quam in vasis Alexander, *Civitas à Lap. in Zftram, etc.*

meas conforibus, & æmulis) ET CONIBUS EIUS QUAS QUOI OGNUM SAKETIS, QUI SINT IN JERUSALEM] putà sancta Pontifici, sanctique, id est, fidelibus Judæis: repetit enim nunc, donumque à me datum confirmo. Pro magis Græce est, **magis q. d. colonias has dicit /æstis, id est, Sanctuarii] id est, sancto templo, quod est in Jerusalem, putà Sancto, & sancto Sancto] ut ex earum preventibus emantur veltimæ, aliæque necessaria ad cultum Dei in sancto eius templo.**

ET UMUS QUOO BELI QUU] **VERE 41.** ET] **ET QUO MOX ERIT DEDICATA, NISI DEDICATIO, ut mei quæritus reddas, & restituant templo illa, quæ ex censibus, aliisque rebus tempo destinatis subtraxerunt, & in meam ærariam intulerunt. Aut, ut Salianus, q. d. Jubeo, ut publicam quæritam, qui fuit obnoxii reddenda rationi, nec regis quæritibus adhuc satisfecerit, ea non erario regio, sed tempo perfolvat Ierofolymitano. Nam de redditis templi subdit ovum beneficium verit. 42.**

VERE 42. QUÆ ACCIPIANTUR DE SANCTORUM RATONIS] id est, ex sancti templi cæcæ & ærario, ut in meam ærariam inferrent, nunc jubeo illa templo restitui, nimirum, **quæ sunt missa fructuum, id est, quæque multa Francorum, sive Florentium Brabantorum, & Siculis omnino pendis quatuor drachmas, valetque quatuor julios, sive quatuor Regales Hispanicos.**

ET QUICUMQUE] sive Judæi, sive Gæpti: **VERE 43.** QUOS QUORUM] id est, qui in templo, imò illud augeo. Volo enim, ut dum quis confugi ad templum, quando in eo manent, nemo possit invadere bona illius in regno meo, licet alibi sita. Verùm nunc ampla promittit hæc Demetrius: quare Jonathan & Judæi ei non crediderunt, æstimantes ex necessitate seclis hæc promittitur, sed postea non servatarum: præsertim, quia quis malevolentiam sepius cert experti: Quare Demetrius relictio adhaerent Alexandro.

VERE 44. Nota: hic Demetrius duodecim ingentia beneficia promittit Jonathan, si suas partes contra Alexandrum sequi & curi velit, unde colligas, quanta fuerit ostroendo, & fama Jonathan. Præsertim est immunitas tributorum. 2. Libertas Ierofolymæ. ut sit immuns à periculo militum Demetrii. 3. restitutio capivorum. 4. permissio sctive quietis. 5. jus honoraræ militæ. 6. jus abcedandi. 7. jus servandi fidem, legemque patrum. 8. amplificatio domini Pontifici. 9. donatio Ptolemæi. 10. annuus pro templo census quinquem millium scudorum. 11. jus asyla in templo. 12. edificatio novorum Jerusalem.

VERE 47. QUÆ IPSE PUNAT IN PRINCIPIIS SERUORUM] id est, quæ Alexander proferat ante Demetrium, & cedulæ à Judæis postulat.

VERE 50. ET CÆCIDI DEMETRIUM] videtur ab Alexandro pro auxilium Jonathan & Judæorum. Cæcidi Demetrius, quæo spiritus cadente & tibi spiritum durentibus, ait Josephus l. 13. c. 1. Porro licet Demetrius potius jus haberet ad regnum Asiæ, utpote filius Seleuci qui senior erat Antiochi magni filius, idobque to regno successit, quæ Alexander, utpote filius Antiochi Epiphanis, qui seleucus erat frater patris: tamen Jonathan licite adjuvit Alexandrum contra Demetrium, tum quia Demetrius buaque hostis fuerat Judæorum, eoque hostilitate invaserat, & vattarat: quæ contra cum Alexandro opti, imò tam implorare jure iure poterat Jonathan; tum quia Alexander, qui belli habebat contra Demetrium, eò quod ipse fratrem suum senorem Antiochum Eupatorem occidisset, voluit ergo necem fratris sui ulcisci, præsertim quia populus isrelæa & tyranidem Demetrii detestans, ei præstulerat Alexandrum, illumque fide regem crearat.

VERE 52. ET MISIT ALEXANDRO PROTOBACHUM] Philonem eorum & eorum & Gæpti Læopto & pociens eius Eliam Cleopatram in uxorem, ut hac ratione fordus cum eo firmaret, & seque contra Demetrium, Demetrii à occisi filium, roboraret. Porro Cleopatra Græce idem est, quod decus & gloria patris: Utinam hæc talis fuisset!

Notamulæ fuerunt Cleopatrarum, quarum hæc fuit origo & scrips. Prima Cleopatra, quæ Antiochi Magni filia, & Ior rex Antiochi Epiphania, quæ supplei Ptolemæo Epiphanis & magis.

VERE 41.

VERE 42.

VERE 43.

VERE 44.

VERE 47.

VERE 50.

VERE 52.

quinto post Alexandrum Magnum regi Aegypti. Hæc fuit speciosissima, ad eoque à Daniele c. 11. vocatur *Alphosorax*, hoc est formosissima, id est, que dicitur Cleopatra, id est, decus, & gloria patris. Unde ab ea coeete omnia regna Aegypti, utpote ab ea progenita, vocata sunt Cleopatrae. Ipsa ergo ex Prof. Epphanie genuit Prof. Phylometorem, Prof. Phyliconem, & Cleopatram filiam, quam licet forem Phylometori, & de d. d. d. Phylicon uxorem accepit.

Hæc est ergo Cleopatra, quæ Phyliconis fuit foror, uxor, & insuper quam mater, aut potius locrus. Nam Phylicon post eam repudiavit, dedit filiam quam uxorem.

Tertia Cleopatra fuit hujus secundæ ex Phylometore filia, quam Phylometor pater primo despondit Demetrio Nicatori, deinde co capto ipsa nupsit Antiocho Scedeti, Demetrii fratri. Hæc uxoriam propositum filio suo Antiocho Grypho, ab eodem coacta libebat, se ipsam occidit. De ea hic agitur.

Quarta Cleopatra fuit Prof. Larus, qui Prof. Phyliconis fuit filius & successor, foror & uxor, quæ ab eo repudiata nupsit Antiocho Cyrenico regi Africæ, & à Gryphia forore in templo amplexans simulachra iussa est confodi & occidi, tunc Juliano lib. 19.

Quinta Cleopatra, fuit Prof. Auletis filia, & Prof. Dionysialium regis Aegypti foror & uxor, quam adamavit Antonius repudiatis fororem Augusti Cæsaris, ideoque ab eo vidua ad sponsantiam necem adducta fuit. Cleopatra quæque ipsam admodum coeposæ ferpentiulis interfecit. Ita Euseb. Joseph. Strabo. Bala & alii.

VIRG. 16. ET SPONDIAM TIBI IDEM, sponsum tibi dem sitam meam. Spondere enim est parentis, dispendere mariti, indeque sponsæ & sponse, ac sponsalioeum & sponsandi voces emanantur.

VIRG. 17. ET SCRIPSET REX ALEXANDER JONATHAN, V VENERAT OBVIAM IBI] qd invitavit Alexander Jonathanem Ptolemaidam, ad nuptias suas cum Cleopatra celebrandas.

VIRG. 61. IN OVI PURPURE] id est, regio amictu: purpura enim regni, & regum erat velis. Alexander ergo hic Jonathanem regis insignibus ornat, ob opem, & auxilia filio ab eo contra Demetrium prestita, & ique per Principes suos jubet per totam civitatem prædicari & promulgari. Non tamen hoc ipse Jonathanem creavit regem, sed de nationem & principem generatorem enim erat amictus dynastiarum, qui amictus regis, & amictus purpure purpurati tubalibatur. Sic Mardocheus ab Assuero oronatus filio coronis aureæ in capite & amictu purpureo: erat enim ex primatis regis dynastis, & amictus, Esther 1. 11.

VIRG. 67. IN ANNO 165. VENIT DEMETRIUS] junior) filius DEMETRII senioris ab Alexandro, & Jonathanæ vicis, & occisi. Venit, inquam, Creta, ubi latuerat, in Syriam, ut necem patris ulcisceretur, & avitum ejus regnum, profligato Alexandro, reciperet. factum hoc est quæto anno regni Alexandri, qui fuit tertius ab eo quem nupsit cum Cleopatra: has enim cum anno 165. Græcorum ut dictum est c. 17. regnum verò occupavit anno 160. Græcorum ut dictum est vers. 6.

Nota ex Juliano lib. 37. Demetrius senior initio belli contra Alexandrum, duos filios suos, scilicet, Demetrium Nicatorum & Antiochum Scedetem, qui ambo lucifere postea repugnare apud boipitem suam Gaidum (Gnidus est in Asia extrema prope Halicarnassum, & Rhodum, in extremo promontorio, quod respicit Cætam) cum magna auri deposita, ut belli percussu eximerentur, & si ita fors uulset, aditione patris uris servarentur. Ita factum, nam Demetrius Nicator Demetrio patre occiso & Creta profugit in Syriam, regnumque invasit. Hoc eodem tempore mortuus est Cato senior, Marcellus consul Romanus, bellum gessit in Hispania: Antillas Prætor in Lusitania, ac Carthago tertium bellum Punicum coetra Romanos apparavit, quo victa & excisa est à Scipione Africano. Ita Salmasius.

VIRG. 69. ET CONVITAVIT DEMETRIUS REX APOLLONIUM DUCEM, QUI PRÆERAT CALESTIA] hic Apollonius prædis forebat Alexandro, sed ab eo defect ad Demetrium, illucque per majorem honorem & opem, quæ promittatur novus rex Demetrius, Aulaci enim respiciunt semper ad solem Orientem, ut vulgo dicitur. hic Apollonius, quem Iosephus Dæm cognominat, alius fuit ab Apollonio Tharico filio, qui tempore

A S. Iacobi re. lo præfuit Calchæria, de quo Machab. 3. 4. Alms quoque fuit ab Apollonio Alincæzi filio, quem Antiochus phtates misit cum 22. milibus, ut Jerusalem & Jerycam occuparet c. Machab. 4. 1. Alms quoque ab Apollonio Gemæzi filio, qui Judæos ab Eupatore vixavit, de quo Machab. 12. 1. Visitar hæc Apollonius à Demetrio præfectus Calchæria constituit, deinde veniente Alexandro ad Damirum, Demetrii filium, cum aliis pluribus transiit. Unde Julianus ait, milites patris ad filium Demetrium signata tulisse.

VIRG. 70. QUIA TU POTESTATEM ADVERBERUM HOC ERAS CLEM MONTIBUS] id est, in Judæa, quæ montosa est: q. d. tu à Jonathan inter montes Judææ te contines, ubique dominaris, multique resistis. Extergo Judæa in campum Syriæ, ubique aperto mare mecum conflixit, si vis es, & viribus ad bellandum homis, ut patras, nam in angulis montium facile est polio imbelli, cum paucis resistere multas.

B TU SOLUS REVERTERE MORIS] Namas ait Iulianus lib. 35. de hoc Demetrio. *Andan Alexander lauro, quem injerata spei, & alms fiduciam ornamenta, velut captivum inter fortissimè pugis, desidem in Regis tentibus auxiliantibus Cretenis, fecerunt, ut nihil tentibus potestatem agreditas. Antiochensis quoque venient patris effusam, novis meris certellis se ex tradidit: sed & milites patris favore juvenis accipit, patris sacramentis reliquum, non regi supbia præferent, signa ad Demetrium transferant.*

VIRG. 71. IN HOC MODO SE CONSIDERE IN VIRTUTIBUS] (Græcè *hōmōr*, id est, viribus & exercitiis) TU IS DESCRIBO AD NOS IN CAMPUM, ET COMPAREMUS] (Græcè *ἐν τῷ ἀμῶν*, id est, comparem, confestimur, componamur) ILLE INVICEM, ut ped. m. p. di, manum manus confentes, ostendimus, ut sit fortior, antiquior: QUO IAC MACHU ET VIRTUS BELLO] (Græcè *quæ vocatur est exercitus patris arctum* q. d. provoco te in campum ubi armis pugnam dum est, non fax, & in quo nullum victo est reatum. Noster legit *ταῖς*, id est, bellum, alii legitur *ταῖς*, id est, *ἀρῶν*, & sic quoque legit Iosephus.

C QUIA RES IN SUAM CONVERSI SUNT PATRIS TU] nimirum simul, quod Mathias fugit cum filio suo I. Machab. 12. necum in pugna cum Bacchide in quo Cæjo Judææ centi Judo fuerunt I. Mach. 9. 11.

VIRG. 74. UT AVIUS VIT AUTEM JONATHAN SEMEOS APOLLONII, MOTUS ERANT AN] ad iram exardescens, & ad pugnam exardescens, in ipso Judo fuerant exardescens Apollonius, ac respice ostendit se tamen in campis, ut in montibus esse belli potestem, imò leonem.

VIRG. 75. ET RECLUSIT (APOLLONIUM) JONATHAN] A CIVITATE: QUIA CUSTODITA (præsidium multum ad custodiendam urbem) APOLLONII JOPE] (Græcè in Jope) BARA] Græcè est *ἀνῶν*, id est, *ἐπιβλήμα*, scilicet, milites præsidium Jonathan.

VIRG. 76. ET CIRCUMDANT (hostes, & illicet, equines Apollonia) CÆTA] RUS] (scilicet Jonathan) ET ITCÆTUM JACULA ET POPULUM] scilicet in locis Jonathanæ.

VIRG. 77. POPULUS AUTEM STAVAT (constanti animo pedes & manu clypeis suis excipiens, & repellens jacula hostium) ET LABORAVIT EQUI IORUM] d. equi & contra Apollonii fatigati fuisse, quia Jonathanæ laboraverant currendo, & sacrodo tela jaçitra Jactata. Uo de Simon eos siccos & lassos aggressus fuisse, fugavisse.

VIRG. 78. ET BRUCIT] (Græcè *παύει*, id est, extrahit, eduxit, emittit, explicuit, expandit) SIMON PERICUTUM SUUM] (alms miltum) ET COMMISSIT] (præsidium) CORTI A LIGIO] (Græcè *ἐν τῷ πάλῳ*), puta coeeta æcæm habitum) QUI RES TENU PUGATE ERANT] (obscutum jam dictum) ET CONVITIS SONT AB EO] (Simonem frater Jonathan) ET PUGNAVIT

VIRG. 81. ET INTERVENIUNT IN BATHRAGON] id est, in domum Dagon, puta in templum Dagon, quærat Deus, sic, *idolæorum*, Græcè *ἐν ἰδῶν*, id est, in idolum, five sanum idoli sui, scilicet, Dagon. Verum qui idololum suum in manibus Jonathan liberare non poterat, quomodo ab eodem à Jeryca Jonathan liberavit? Quare omnes cum suo idolo, & solis à Jonathan succenti, concraque fuisse.

V. 18. 16. ET EXIERUNT (A)lcabozæ DE CIVITATE CIVI-
VIAM IERUSALEM (Jonathæ) IN MACHABÆA GLORIA] in cetera
gno honore, & pompa cum excipientes, illi que et de urbem
suam dedentes, ne ab eo circumcirari initar Bethlagon.

V. 18. 17. ET MISSI (Alexander rex hostis Demetrii & Apollo-
nii) XI (Jonathæ ob contritum Apollonium) PERIURAM
AURAM.] Græce τρω, quod aliqui verunt monale è
collo, vel è cingulo dependens, quale cit in Belgio vellus
aurum. Melius Noizer veret *filulam*, que longior est
tunica & vestes tuberculati solent, justa illud Ætoid. 4.

Auræ purpureæ (ai-velæ) filula vestem.

Fuit hoc ornamentum militære. Livio lib. 7. & 9. non

A olim astringunt cognatis, & summa amicitia dandi solium,
ut hoc dicitur. Filula ergo hæc vestes laxæ, & fluidas,
vel in pectore, vel in cingulo stringebat, & contulabat.
Unde Virgil. 12. *Ætoid.*

Letoram juncturas filula morder.

Et Ovidius 2. Metam.

Rafius hinc summatum morderem filula vestem.

Et S. Hier. epist. 43. *filulam*, que *chiamis* dicitur morderatur,
in *hummeris* affixit. Tertullianus de pallio cap. 1. *In vras*,
inquit, *pallii extra* (scilicet habitus) *et ipse quadrangulus ab*
utroque laterum (scilicet) *regebat, et servatibus circumstrictus in*
filula morsa humeris acquirere solent.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ptolemæus Philometor Alexandro filiam suam Cleopatram quam ei uxorem dederat, unâ cum regno
ansert. Alexander fugit in Arabiam, ibique à Zabæle rege occiditur, qui captus occisi mittit ad
Philometorem. Philometor eo accepto tertio post die moritur. Max. vers. 19. Demetrius firmato regno san-
ctus init cum Jonathæ, qui eum à necē liberat eafis centum hostium millibus, sed Demetrius jam de re-
gno securus vers. 53. factus cum Jonathæ intrum perfidè abrupit. Quare Jonathæ ad Antiochum Alex-
andri occisi filium se transfert, ab eoque magnis honoribus afficitur. Unde pro eo dimicant plures De-
metrii arbes occupat, ejusque copias fundit, fugatque.

1. **E**T rex Ægypti congregavit exercitum, sicut arena quæ est circa oram maris, & naves multas:
& querebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno suo. 2. Et exiit in Syriam
verbis pacificis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exi-
re ei obviam, eò quod fecerit suis elicit. 3. Cùm autem introiret civitatem Ptolemæus ponebat custo-
dias militum in singulis civitatibus. 4. Et ut appropiavit Azoto, ostenduntur ei templum Dagon
succensum igni, & Azoto & cetera ejus demolita, & corpora projecta, & eorum qui caesi erant
in bello tumulos quos fecerant secus viam. 5. Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut in-
vidiam facerent ei: & tacuit rex. 6. Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem le
salutaverunt, & dormierunt illic. 7. Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur
Eleutherus: & reversus est in Jerusalem. 8. Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum
usque Seleuciam maritima, & cogitabat in Alexandrium consilia mala. 9. Et misit legatos ad De-
metrium, dicens: VENI, componamus inter nos pactum, & dabo tibi filium meam, quam habet
Alexander, & regnabis in regno patris tui. 10. Pœnit enim me quòd dederim illi filiam meam:
quæ sivit enim me occidere. 11. & vituperavit eum, propterea quòd concupierat regnum ejus. 12.
Et abstulit filium suam, & dedit eam Demetrio, & alienavit se ab Alexandro, & manifestatæ sunt ini-
micitiæ ejus. 13. Et intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diadematæ capiti suo, Ægypti-
& Assiæ. 14. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in
locis illis. 15. & audivit Alexander, & venit ad eum in bellum: & produxit Ptolemæus rex exerci-
tum, & occurrit ei in manu valida, & fugavit eum. 16. & fugit Alexander in Arabiam, ut ibi pro-
tegeretur: Rex autem Ptolemæus exaltatus est. 17. Et abstulit Zabdiel Arabs captus Alexandri, &
misit Ptolemæo. 18. Et rex Ptolemæus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus, pe-
rierunt ab his qui erant in castra. 19. Et regnavit Demetrius anno enacesimo sexagesimo septimo.
20. In diebus illis congregavit Jonathas eos qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ est in
Jerusalem: & fecerunt contra eam machinas multas. 21. Et abierunt quidam qui oderant gentem
suam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiaverunt ei quòd Jonathas obideret arcem. 22.
Et ut audivit, iratus est: & statim venit ad Ptolemaidam, & scripsit Jonathæ ne obideret arcem, sed
occurreret sibi ad colloquium festinatio. 23. Ut audivit autem Jonathas, justis obidire: & elegit
de senioribus Israël, & de sacerdotibus, & dedit se periculo. 24. Et accepit aurum, & argentum,
& vestem, & alia remia multa, & abiit ad Regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conspectu
ejus. 25. Et interpellabant adversus eum quidam iniqui ex gente sua. 26. Et fecit ei rex, si-
cut fecerant ei qui antecum fuerant: & exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum;
& statuit ei principatum sacerdoti, & quæcumque alia habuit prius pretiosa, & fecit eum
principem amiceorum. 28. Et postulavit Jonathas a rege, ut immuncem faceret Judæam, & tres
toparchias, & Samariam, & confine ejus: & promisit ei talenta trecenta. 29. Et consensit rex:
& scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continentes: 30. Rex Demetrius fratri
Jonathæ salutem, & genti Judæorum. 31. Exemplum epistolæ, quam scripsimus Lailtheni parenti
nostro de vobis, milimus ad vos ut sciretis. 32. Rex Demetrius Lailtheni parenti salutem. 33. Gen-
ti Judæorum, amicis nostris, & conservantibus quæ justa sunt apud nos, decrevimus benefacere,
propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent. 34. Statuimus ergo illis omnes fines Judææ,
& tres civitates, Lydan, & Ramathan, quæ additæ sunt Judææ ex Samaria, & omnes continen-
tiam, sequestrari omnibus sacrificantibus in Jerusalem, pro his quæ ab eis prius accipiebat rex per
singulos annos, & pro fructibus terræ & pomorum. 35. Et alia quæ ad nos pertinebant decima-
rum & tributorum, ex hoc tempore remittimus eis: & areas salinarum, & coronas quæ nobis de-
ferbantur. 36. omnia ipsi concessimus: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37. Nunc

37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Jonathæ, & ponatur in monte sancto, in loco celebri. 38. Et videns Demetrius rex quod filius terra in conspectu suo, & nihil ei resistit, dimisit eorum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab infulis Gentium: & inimici erant ei omnes exercitus partium ejus. 39. Tryphon autem erat quidam partium Alexandri prius: & vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri: 40. & affidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui: & emundavit ei quæna fecit Demetrius, & inimicitias exercituum ejus adversus illum. Et mansit ibi quousque multus. 41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut eiecet eos, qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præfidiis erant: quia impugnabant Israel. 42. Et misit Demetrius ad Jonatham, dicens: Non hæc tantum faciam tibi, & genti tuæ: sed gloria illustrabo te, & gentem tuam, cum fuerit opportunitum. 43. Nunc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia dicebat omnis exercitus meus. 44. Et misit Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam. & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum. 45. Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem. 46. Et fugit rex in auxilium: & occupaverunt qui erant de civitate, itinera civitatis, & ceperunt pugnare. 47. Et vocavit rex Judæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem. 48. & occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem. 49. Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinissent Judæi civitatem sicut volebant: & infirmati sunt mente sua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicientes: 50. Da nobis dextras, & cessent Judæi oppugnare nos & civitatem. 51. Et proceperunt arma sua, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Judæi in conspectu regis, & in conspectu omnium qui erant in regno ejus, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa. 52. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & filius terra in conspectu ejus. 53. Et mentis est omnia quæcumque dixit, & abalienavit se a Jonathas, & non retribuit ei secundum beneficia quæ sibi tribuerat, & vexabat eum validè. 54. Post hæc autem reversus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit & imposuit sibi diadema. 55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperferat Demetrius, & pugnaverunt contra eum: & fugit, & terga vertit. 56. Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam: 57. & scripsit Antiocho adolescens Jonathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis. 58. Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream: 59. & Simonem fratrem ejus constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Ægypti. 60. Et exiit Jonathas, & perambulabat trans flumen civitatis: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Acalonem, & occurrit ei honoricè de civitate. 61. Et abiit inde Gazam: & conclusit se que erant Gazæ: & obsedit eam, & succendit que erant in circuitu civitatis, & prædatus est eam. 62. Et rogarunt Gazenses Jonatham, & dedit illis dexteram: & accepit filios eorum obsides, & misit illos in Jerusalem: & perambulavit regionem usque Damascum. 63. Et audivit Jonathas quod prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, que est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removere a negotio regni: 64. & occurrit illis: fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam. 65. Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos. 66. Et postularunt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & eiecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium. 67. Et Jonathas & castra ejus applicuerunt ad aquam Geneçar, & ante lucem vigilaverunt in campo Afor. 68. Et ecce castra a liberigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei infidias in montibus: ipse autem occurrit eis adverso. 69. Infidias verò exstiterunt de locis suis, & commiserunt prælium. 70. Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, & nemo relictus est eis, nisi Mathathias filius Abshalom, & Judas filius Calphi, principes militiae exercitus. 71. Et scidit Jonathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit. 72. Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt. 73. Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequabantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt utque illuc. 74. Et occiderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum: & reversus est Jonathas in Jerusalem.

- VERS. 2.** **ÆGYPTI** (Ptolemaus Philometor) **CON-**
GRUGAVIT **ERRECIUM** (maximè de plurimè)
RECVS ARRA, QUÆ EST CIRCA OBIAM MACHABÆI
ut Syriam Alexandro genero suo eriperet, cumque
regno suo, puta Ægypto, adjectet. Vide hæc, quam
ambrosiogræpandi fit inhumana & crudelis, utpotè que nec
genero parcat.
- VERS. 5.** **VRBIS PACIFICÆ**] quasi generum suum Alexandrum
invisurum, cumque in tanto confirmatus, ac contra
Demetrium, alioque hostes tanto suo exercitu defensus.
- VERS. 3.** **PONESAT** **CUSTODIAS MILITUM**] id est, præsidium
militare per quod civitates singulas sibi subjugabat,
cuique Alexandro genero suo adhibebat.
- VERS. 10.** **QUARIVIT ENIM NE OCCIDERET**] præterit hoc
Philometor suæ perfidie causam, ingenitè, quod Alexander
generi sibi factico necem per fissionem, vel venena machinaretur.
Vra autem causa odii & belli erat, quod regnum
Syriæ Alexandro eriperet, illudque suo Ægypto adjectet

A vellet: unde & utriusque regni sibi diadema imposuit v. 12.
Quare licet ipse non promitteret regnum Demetrii antiocho
Alexandro, tamen illud revera ei concessit non invidenter.
sed eo tantum ut, quæ administrò & præfeco, vel vicerege.
Iosephus tamen asserit Alexandrum revocandis infidias
suae sile Philometori. Postquam, inquit, Ptolemaidam
perverit, munusculum misit, quod prætor concens expellatorem,
appressit sibi Ptolemaus, Alexandri infidias, per Ammonium
epus auzum, appetitus. Quibus deestis Iosepho Alexandro,
despectus Ammonium ad justitiam, quod mortuum apibus
preper fratres sibi infidias. Quocum non dederat, invidiam
xii, ipsum Alexandrum eorum fuisse auctorem: & caput
eum magno odio precepit. Antiochus autem iam ante infidias
habebat Alexander, propter eundem Ammonium, a quo plurimè
offensa fuerant incommodis. Non tamen effugit parum
Ammonium, turperet, ut innotet casus, dum amictus feminæ
quædam latet, ut in alio commentario dicimus.
Fides horum fit pones Iosephum, qui sæpè à Sac. Script.
dissent.

diffinitis, ut & hic facit, dum Philometorem ab ambicione regni Syriae, quam ei scripsit tribuit, purgare conatur, eò quòd Philometor Judaeorum fere amicus & tutor.

VAR. 12. ET VITUPERAVIT EUM] magno probro & vituperio Philometor affecti Alexandrum generum suum, filium suam cui uxorem eripimus, tradiditque hosti Demetrio, ac simul regno cum spolians.

VAR. 17. ET ABSTULIT TARDIUS ARABIS] rex vel dynasta Arabiae] CAPUT ALIANDRI, ET MISIT PTOLEMAEO] Philometori, ut ejus gratiam iniret, incipit Arabiam sibi eripere, uti Syriam occuparet Alexandro. Jam enim visibatur cum novis regni auxiliis & magnis copiis instructum filio immutare, nec se posse esse refutere.

VAR. 18. ET ERA PROLENAE MORTUUS EST IN DERTERIA] Vide hic celeberrimum in praefatum Philometorem videlicet Nummidis. Regnum ille generantibus, invasis, occupavit; sed ad tres demerit dies à nece Alexandri illud possedit, illico tam vitia, quam regno, bonisque omnibus à justo iudice & vindice Deo spolians. Jam tum enim lux, ut Philometor invadens regnum alienum Syriae, amitteret suum Aegypti, & quo de Alexandri hostis sui caeli capite laetabatur, de suo ipsius, quoque inventus laqueo redderet hostis suus. Adit Joazebus Philometorem ex vulneribus, quae in supero confusa cum Alexandro accepere obitu anno regni sui circiter 31. qui fuit annus regni Graecorum 167. Audi cum lib. 13. cap. 50. Fortè accidit, ut egypti Ptolemaei confectum horrida elephanti cum exeret, & prostratumque aggressi hostes vulneribus in caput insidit in periculum extremum addiderent, nisi eruptis esset interveniens faustissimum. Actum per integram quadragesimam septis febribus nec levis parvis, nec loquaces intelligere. Alexander vero caput Zabobas Arabum dynastis resipiens occidit Ptolemaem, qui die quinta demum respicitur à vulneribus, et ad se respicitur Joazebus dicitur vivere, simul & Joazebus capite, ut morte Alexandri patris amicum, et socium. Nec ita multo post factus gaudet, & percipit ex inimico interitu, & vocatus ipse finitur.

Et Livius, Ptolemaem, cum in capite graviter vulneratus inter curantem, dum medici esset terribiter contendant, exprobravit.

Porro mortuo Philometore milites ejus, quod ab eo collocati erant in MORTIFICATIONE, id est, arctius & turbosius Syriae partibus ut dicitur occisi sunt. AR. HIS, QUI AB EST INTA CAETERA, id est, à militibus, quos in castris suis habebat Demetrius, qui promitte occiso Alexandro confosino & amulo suo, mortuo quoque Philometore invadere regnum Syriae pacifice adit totumque quietè possedit anno regni Graecorum 167.

Philometore uterque.

Denique Genebr. lib. 1. Chronol. Philometor, id est, amator matris, inquit, dicitur filii per Antiphrasiam, eò quòd ipse occidit matrem, sicut avus ejus dicitur esse Philopator, id est, amator patris per Antiphrasiam, eò quòd occidit patrem Pto. Evagretus. Hoc de Philopatore scribitur Appian Juliano & alia passim, sed de Philometore nullus veterum tale quid narrat, imò Pausanias in Actica, asserit matrem Philometori occisam esse ab ejustrate Alexandria, quem ipse excaecavit Philometore in regnum evexerat.

VAR. 10. IN OMBRIS ECCLE CONGREGAVIT JONATHANOS, QUI ERANT IN JUDEA, UT EXPUGNARENT ARCEM, QUAE EST IN JERUSALEM] haec enim adhuc tenebatur à militibus Syriae in ea jam pedem ab Antiocho collocatis. Licet enim Demetrius promississet Jonathani arcem Sionis tradere, si fideus secum contra Alexandrum mitteret, ut audivimus cap. 10. vers. 6. & 11. tamen suum hoc praesidium non praestitit, eò quòd Jonathan Demetrio praeulerit Alexandrum, cum eo ius factus inierit. Jonathanus ergo videns Demetrium bello contra Alexandrum implicatum, occasione hinc viam, arcem Sionis obsecit.

VAR. 13. ET DROIT IN PERICULO] Periculum enim erat, ne rex Demetrius male extirperet Jonathanum, eò quòd suo mandato de solvenda obsequio arcis Sion non paruisset, sed Jonathanus Deo consensus hoc periculum per magna dona, quo regi detulit, discessit, in enim ejus gratiam iniecit, adeo ut ab eo factus sit Auditorium & Principum Princeps, ut patet v. 16. & 17.

VAR. 18. ET POSTULAVIT JONATHANUS ARCEM, UT IMMUNEM FACERET JUDEAM] à militibus Syriae & externo, à tributo & à quovis alio onere] ET TERRA VOPAEICIAS] id est, praefecturas, sive ut Josephus vocat, fa-

trapias, quae nominantur v. 24. rebus immunes tactet, eò quòd Judaei addit subservitque foras, praesentibus regi, sicut erant, VALENTIA TRACENT. **VAR. 12.**

ET CONSENSIT BAX] tanto pretio illeceus. **VAR. 13.** EXEMPLUM EPISODII, QUO SCAPISIMUS LASTRUM PARANTI NOSTRO] Laithenes hic fuit hospes ille Gaudius, sive Cretensis, cui Demetrius senior concessit arcem Alexandro Velis Demetrius hunc juveniorem suum suum commendavit, ut ex Justino dixi cap. 10. Quare Demetrio seniore in praefato occiso Laithenes hic Demetrius ejus filius & Creta cum exopto in Syriae rediit, eoque patris regnum restituit tulle Josepho lib. 12. cap. 8. & alia. Quarecum Demetrius Laithenes parentis loco caput, eumque suam vicariam efficeret, ac Syriae, aliaque provinciis praeficit. Ad eum ergo hic scribit Demetrius rex, ut Judam & Ierusalem, & oneribus faciat immunes, quod praeficit Jonathanus, ac exemplum literarum suarum ad Laithenes daturum mirra ad Jonathanum, ut à Laithene beneficium regis executioni mandari possit. Apoc vocatus fuit Laithenes, Graece Λαίθηνος, id est, sapidus robusti alii lignis vel potius Laithenes & quo Cratin Laithenes: Laithenes enim Graece idem est, quod Demetrius, id est, populi robusti & fortitudo. Talem enim dicit esse Principem, qualis fuit hic Laithenes, qui Demetrio regium Syriae, Syriaeque suam regem fortitudine sua restituit.

REX DEMETRIUS LASTRAM] Hoc est exemplum literarum Demetrii ad Laithenes. **VAR. 17.**

ET TERRA CIVITATIS] Graecè γῆμα, quae vox non tantum adificia, quam coetus civium videm juvenis utentes significat, Ita berar. Salmatus & alii. Concedit Demetrius Joazebo immunitatem non tantum Judaeae, sed & terram civitatum, sive toparchatum Samariae, quae Demetrius vultus quae Judaeae addidit cap. 10. v. 18. idem quoque eadem, à Demetrio filio populi in Iudaeis vers. 18. ac Demetrius filius decrevit parva secutus antea Judaeae concessit & attribuit. Sed quoniam fuit haec civitas? non in Latino textu tantum nominatur dux, Jollic Ludii, sive Diofolis, & Ramatha, quae fuit Samuells patria. Resp. Sanchez dicit ipsam urbem Samariam, quae erat caput totius provinciae Samariae; nam in provincia Samariae fuit haec tria urbes ubique est textus hoc veris, & c. 10. v. 18.

C Tertium Sept. Joseph. Pagnin. Vazab. & alii est Graecum tertiam civitatem assignant Aphazaram, quam Alichom. in tribu Ephraim collocat iuxta Lydam. Sac enim habent Sept. Samariae ergo illis fuit Judaea, & tres civitates, Aphazaram & Lydam & Ramatha, qua addita fuit Judaeae & Samariae, & omnia pertinentia ad ipsas amittunt sacrificantibus in Iherosolymis praefectibus, qua ab eis prius accipiebant Rex per singulas partes de fructibus terra, & de fructibus arborum.

Nostrè verò Interpres Graecum ἄρῆμα, accepit ut nomen non proprium, sed appellativum significans locum separationem, sive separationem. Unde veris significatio. Sensus ergo vulgare edimonis est, quasi dicitur: terram civitatum jam dictarum, puta Lydam, Ramath & Samariae, atque consilium, id est, locorum illorum, quae sub earum jurisdictione sunt, annis provinciae & redditis sequantur. id est, segregantur à tribubus regis, & apud aliquem quorundem Iudaeorum donantur, ut ad templi & sacerdotum sumptus applicentur, ut hac ratione compenditur dema, quae singulari annis rex, regioque quae dicitur hic interchar, dum ad suos, id est, profanos suam transferant, iam illarum civitatum tribus, quam arborum fructus, quoque prius templi sumptibus destinata erant, inque fructibus.

Porro mirum est Josephum tribus hae civitatis, sive toparchias tres alias addere, scilicet Gaddram, Joppen, & Samariam.

ET TERRA SALINARUM] Graecè ἄρῆμα, id est, aqua salinarum, quae vox, ait Sanchez, docet, quomodo aqua saluosa fuit ex mari derivata, sive ex parte jugos exhausta dureret, & concretet. Neque enim in suo duratur naturali loco, sed in arenis, laebusque collecta. Ibi enim evaporat, & color tollit in sal concretit. Sanè Romae à sale via salaria nomen accepit, quod adhuc perdurat, quoniam illa salina binis portari consueverat ait Plinius lib. 21. c. 4. de pondum militare, mercedisque quilibet dicta est salaria. **VAR. 26.**

riam à sale, quod militibus & operariis pro mercede distribuebant, teste Plinio lib. 16.

VERB. 38. ET VIDENS DEMETRIUS REUS, QUOD SE ILIUS TERRA IN CONSPICIT SUO] Occiso enim Alexandro & Philometore mortuo nullus erat, qui Syriam invaderet auderet, sed illa terra se subdidit Demetrio, quae legitime heredi, regnae suo: unde tunc ipse se dedit omne & volucribus: quod videns Tryphon, Antiochum Alexandri filium suscitavit, qui Demetrium interem & volucrium invasi & regno expulsi, uti Hannibalem evertarunt, & perdidere Capasam deliciae, ac Romanos Graeciarum. Unde illud Iulium vetus: Graecia vixta saepe videtur vici. Audi Julium lib. 16. Responsum regno Demetrio, & ipse successu verum corruptus vixit adulescentia in segetibus laboris: tantumque contemptum apud omnes merita, quantum adiam in superbiae patet habuerat, contraxit.

DIMITTIT VOYUM EXERCITUM SUUM parrium, quem scilicet pater ejus Demetrius ex Syria, & Afanctis sibi subditis collegit] EXCEPTO PROBO DINO EXERCITUM, QUAE CONTRARIUM IN SUIS GOSTIUM, PUTA EX CRETA, CYPRIS, aliisque vicinis insulis. Fecit hoc, eo quod si eum in regnum induissent, Libanum enim ex Creta cum in regnum cum copis Graecis subditis restiterat. Veram haec ratione offendit milites patrios, suos scilicet Syros & Afanctos, eo quod agere serent, scã regis suo milita, & stipendia militarium spoliari: offendit quoque subditos suos, qui molebant externum militem atque ferebant, quod ipse externis plus fideret, quam suis subditis, quodque magis sumptibus peregrinos aleret, cum parvo pretio domesticos & subiectos condacere possit. QUONIAM INIMICI ERANT ET OMNES EXERCITUS PATRUM SUO, qui proinde ad Antiochum cum semulum transierunt, ac pro eo prozantes Demetrium regno expulerunt. Essam enim habebant periculum metum, idcirco non raro invidentes.

Dicant haec Punicis subditos suos honorare, etique fideri poterit, quam externis. Sic enim subditum amicos, amorem, fidem, & obedientiam sibi conciliabant. Ita haec Alexander magnus, qui ut Perias à se victos, liberos, quae sui conciliaret, Pericum habuim assumptis, Perias in militiam coarctavit, sicutque Ducibus Perides d. d. ut moras, ac Damis matrem, uxorem & filias miris honoris & beneficiis affecit, teste Curtio.

VERB. 39. TRYPHON AUTEM ERAT QUODAM APPIANUS ALEXANDRI FILIUS] Tryphon hic ab Appiano & alio vocatur Diodorus, diciturque nomine vel educatione fuisse Apamum, vir potens, altus & ambitiosus. Hic videns executionem Syracum, & Afanctum dimissam à Demetrio, cunctis sibi fecit, ut per eum Antiocho filio Alexandri Veli, qui fuerat amulus, hosti qui Demetrio occisus à Philometore in speciem liberaret, sed revera, ut ipse illud occuparet. Itaque factum est, Porro Antiochum hunc Alexandri filium Appianus & alii pariter vocant Alexandrum. Denique Tryphon hic Antiochi puerulus (sic enim legendum est apud Iulium lib. 16. pro puerulo] tunc paulo post quidem factus est tutor, ut eius regnum occuparet, sed medio tempore eo gavissus est: nam & ipse tertio post anno occisus est ab Antiocho Sedete fratre & successore Demetrii. Ita Josephus.

ET MISIT JONATHAN AB DEMETRIO REGEM, UT DICERET EOS (milites Demetrianos) QUI IN ARCE ERANT IN JERUSALIM] qui occupabant arcem Sion. Hinc patet, Jonathan necdum occupasse arcem Sion, non oblationem eius solvisse. Concessit tamen, vel potius promissu Demetrius se traditurum arcem Jonathan, si ipse sui milites suos ad suam curiam mitteret. Subdit enim eum Antiocheni in ipsum mitterentur ad 100. milia, et quibus milites ter mille Judai à Jonathan submissi occiderent eorum milia, ac Demetrium liberarent, ut sequitur. Magna fuit hac fortitudo, firma & gloria Judaeorum.

VERB. 40. AULAM] puta palatium, five arcem, in quam Demetrius confugerat.

VERB. 41. ET MERITO EST OMNIA, QUAE CUMQUE DICIT] q. d. Demetrius videns, vel potius putans se, suaque esse in tuto, fidem daram Jonathan fecisset, cepitque eum vexare & persequi. Magna fuit hac Demetrii ingratitude & perfidia ab quam paulo post à Tryphone Davtagogo Antiochi rebus imperatus & regno nullus fuit, ut postea dicitur à Jonathan & Judaeis, imo ab eis profugurus

A & casus, ut dicitur veris 46. Antiochus enim foedus inicit cum Jonathan contra Demetrium, cumque magnis honoribus ausit. Quare milites Syri, qui à Demetrio dimissi erant, ad Jonathanem se contulerunt, quibus Jonathan instruitus Aicalonem, Gazam, aliaque urbes expugnavit.

ET ACCIPIT TRYPHON BUBULAS] puta elephantas, quos Demetrius in aciem duxerat cum ceteris ejus machinis bellicis, adeoque caesus cum erit, et ONYCHUM ANTIOCHICUM, urbem regiam, reginque metropolim. Id fecit ipse Jonathan, qui proinde magna honoribus ausit, ac ope exercitus Syraci, qui à Demetrio dimissus ad Antiochum ejus amicum transierat. Porro Jonathan pergens pro Antiocho paganos aditus exercitus ejus Syriaco expugnavit Aicalonem, Gazam, aliaque viros.

DEIIT SE POTESTATEM EISENDI IN AULO] puta, xaurio poculo, icy pho, phala, vel calice. Reges enim Periarum & Afir auro volucrium sine fine proprim. Unde Xenophon lib. 1. de expol. Cyri magnum dicit à rege Periarum beneticum concedi, si per illum alioi licet arcem colio gellare torceri, auroz armillas, auream acanem, sicut Strabo docet lib. 3. Cyprip. Procopius lib. 1. de bello Persico narrat quatuor milite aureo sui annulo, aut fibula, aut zona nisi in se concessa. Hinc & Esther cap. 6. conceitum est Mardochio ab Affuero rege, ut torquem gellaret aureum. Id. m. promisit Balthaar, Dan. cap. 5. illi, qui literas in pariete descriptas explearet, & lib. 3. dicitur cap. 3. illi, cui sermo fuerit sapientior concedendum dicitur à Dario rege, ut induatur purpura, & ut in auro bibat, & super aurum dormiat, & curiam aureo franso & troquezaurum gellat.

PER AMBARAT TRANI BLOMBEN (Judaei puta trans Jordanem) CIVITATE]

ET PRAMORAVIT JONATHAN (Jonathan, quasi victor, & triumphator omnia sibi à Antiocho subjugata, ac Demetrio admissa) UOX AB DAMASCO] Hoc enim significat se pramoralavit, ut dicit Zachar. 14. 3.

ET AUDIIT JONATHAN, QUOD PRIVATITATE SUNT PRINCIPES DEMETRII IN CAEDIS, QUAE EST IN GALILAEA] quod scilicet Demetrius locuharent incolas Cades & Galilaeos ad rebellandum Jonathan & subvincendum se Demetrio. Fecerunt hoc eo consilio, ut Jonathan & Syria & Damasco, uti omnino subjugata sibi, & Antiocho revertentur: valentia ac aliena foris confectas sua domi perdet: VALENTIA SUNT ANOMERA A NEGOTIO REGNI] non scilicet negotia regis Syria pro Antiocho curaret & promoveret, sed sua in Galilaea curaret. Unde Josephus: clam volent, inquit, misrabere Jonathan a Syria, latarum quem Galilaei sua dixerat hominibus.

Nota, praevaricari in Sept. est rebellare & rebellionem concitare: hoc enim est Hab. 1. 10. sic d. sic d. Reg. 1. 1. dicitur rex & populus Moab praevaricari in regnum Israel, id est, rebellare illi, cum antea fuit-tus fuerat, etique solum negasse tributum. Porro Salomon opor-tet praevaricari, sicut legendum preparati sunt: non enim significat Graecum velle, id est, altiternat sed videtur Noller legisse velle, vel velle, id est, praevaricare, sicut est, praevaricare, sicut.

ET OCCURSI ILLIS (Jonathan, cum ejusque conflixit, ut dicitur v. 68.) PATREM AUTEM SUUM RELIQUIT INTRA PAVONIAM] scilicet intra Judaeam, ut eam tutaretur; Sion autem expugnavit Bethuram, & qua insignis erat munio juxta Jerusalem v. 66.

ET JONATHAN ET CASTRA EJUS APPLICAVIT AD AQUAM GAZIAE] scilicet ad agrum Gazareth, quod è mare Galilae, vel mare Tiberiadis dicitur.

ET ACCA CASTRA ALIENIGERAVIT] hostium Demetrianorum haec incolas Cades ad rebellandum Jonathan v. 63.) OCCURREBANT IN CAMPO] Graec in campum.

ET INGRESSUM, QUI ERANT EX PARTE JONATHAN] ut pote circumventi ab hostibus ex insidiis, quas non praevident, procedunt ibi: hinc enim tertii ingruunt, vixit ne intercepti in medio contraderantur ante Josephum.

ET NOMO RE SIS BELICITUS EST NISEI MATHATHIAS FILIUS ABROBOLI, ET JUDAS FELIUS CAAPHOT, PRINCIPES (Graec Praesides) ambo enim erant Doctes] MILITIA EXERCITUS] intelligence cum quo.

quod sibi familiaribus generosioribus, proximisque affectus: Unde Josephus ait cum eis manifeste milites, qui a dispersatione, iniqua, sumpta audacia tanto impetu adversum hostiam frontem impulerant, ut terribi, quasi fuerentibus cedere. Quomodo enim duo soli totam hostiam vni sustulissent? Ita Soras.

VARIET.

ET SCIDIT JONATHAS VESTIMENTA SUA, ET POSUIT TERRAM IN CAPITE SUO; pulvorem inspersit capiti suo in signum doloris & puritatis; itaque pro cœco: compunctus supplicet ORAVIT Deum, ut in eam arcta, & quasi despecta solam opem ferret. Quare cum paucis quasi suo invictis in hostes non cecidit, & fudit. Quod videntes ejus socii fugam ad eum reverti hostes percutit: et eis occidunt in milia. Laudat S. Ambrosius lib. 1. officiorum c. 41. Jonathan anum & foetudinem, quod flos aciem inclinatam, restituit & victoriam deperdit recuperavit. Jonathan, ait, parva manu adversus exercitus regis pugnavit, & devictus à suis & cum duobus tantum restitit: raptaeque bellum, avertit hostem, fugatusque suis ad facientem reversus triumphavit.

Moral. Dicit hic quantum in bello, rebusque arduis valiat Duxa constantia & magnanimitas, adeo ut milites suos jam victos facit victores. Unde illud: Fortior est, exercitus cervorum Duce Leone, quam leonum Duce cervo. Nam, ut ait Vergilius in lib. 3. dicit milit. c. 25. *si quis exercitus sequitur, amicum deserit eum, cum in circumdanti necessitate, ducis constantia totum sibi perire vendicatur visiorum.* Innumerabiles hoc accidit bellis, & pro superioribus sunt habiti, qui milites deserunt. Nam in simili vendicatur ferre credatur, quem adversus non frangunt. Præter ergo de castis hostibus

A *spolia caput, & quod ipsi dicunt, tollit campum, prore stantia, ne buccinis analare videantur. Itac fiducia perterriti amovetur, & suis fiduciam generantibus, quasi vultus ex manu parte discesserit.*

Exempla dat Julius Frontinus lib. 4. de stratagema c. 8. *Furios Agrippa, inquit, caesus eductus circum signum militarem ereptum signiferis, in hostes stravit, & in signis motis: quo factis ejus prælium restitutum est. Summa enim alacritate Romanis ad recuperandum signum incaluerant. T. Quinctius Capitolinus Cas. signum in hostes Phaliscis ereptum, multisque de reprobata jussit. M. Furio Comulio Tr. Mod. consilium proferat, cavillata exercitu, acceptum in manu signiferum in hostes visum, & Latinos terret, cæteris puduit non loqui. Salvois Pelagius bello Præsi idem fecit. R. Furio adversus exercitum, eum occurrisset, affirmavit non recepturum se in castra quomquam, nisi vellent, reddiditque in aciem victoriam patens est. Scipio apud Numantium, cum adversum suum vicorum exercitum, promittens sibi pro hoste futurum, quomquam in castra redisset. Ac mox his majore subjugens addit: M. Antiochus Cæsar belli Sannonicæ, et nec resurgens in castra Antiochus eum famularum opprobre, affirmavit factum, & cum bonis civibus dimittitur eos, nisi eum hostibus, paratus videretur in aciem redire. L. Sylla eductusque iam legumibus exercitum Mithridaticum, dedita deditis, præstigiis in primam aciem provocat, appellansque milites, dixit: Et qui quassisset, nisi Imperatorum relogium, responderent pugnam in Bœtia, cunctis pro pudore moveri eum fecerat jussit. Julius Cæsar ad Mandonium suo reversus pedem, equum suum adduci à sua castra suo jussit, & in primam aciem pedes prostravit: milites dum desistere Imperatorem stultificavit, redintegravit prælium.*

B

CAPUT DUODECIMUM;
SYNOPSIS CAPITIS.

Jonathan factus cum Romanis & Lacedæmoniis renovat. Mex v. 24. exercitum Demetrii profugiat, Arabique fugat. Inde v. 33. Simon Joppen, aliasque urbes præsidios committit. Denique v. 39. Tropyon perdit Jonathan quasi amicam invitatis capis, carcerisque mancipat.

1. **E**T vidit Jonathan quia tempore cum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam, statuere, & renovare cum eis amicitiam: 2. & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundam eandem formam. 3. Et aberunt Romam, & intraverunt curiam, & dixerunt: Jonathan summus sacerdos, & gens Judæorum miserunt nos, ut renovarem amicitiam & societatem secundam pristinam. 4. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace. 5. Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathan Spartiatas: 6. JONATHAS summus sacerdos, & senioris gentis, & sacerdotis, & reliquos populus Judæorum, Spartiatas fratris salutem. 7. Jampridem misisse erant epistolæ ad Oniam summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subjecimus est. 8. Et suscepit Onis virum, qui missus fuerat, cum honore: & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate & amicitia. 9. Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris, 10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, & amicitiam, ne foret alieni efficiamur à vobis: multa enim tempora transierunt, ex quo missus ad nos. 11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, & ceteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis que offerimus, & in observationibus, sicut fas est & decet memisse fratrum. 12. Lætatur itaque de gloria vestra. 13. Nos autem circumdederunt tribulationes, & multa prælia, & impugna verunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro. 14. Nolimus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis & amicis nostris, in his præliis: 15. habuimus enim de cælo auxilium & liberati sumus nos, & humiliati sunt inimici nostri. 16. Elegimus itaque Nemenium Antiochi filium, & Antipatrem Iasonis filium, & misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam & societatem pristinam. 17. Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, & saluent vos, & reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostræ. 18. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc. 19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod misit Onias: 20. Arius rex Spartiatarum, Onias sacerdoti magno salutem. 21. Inventum est in scriptura de Spartiatas & Judæis, quoniam sunt fratres, & quod fuit de genere Abraham. 22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacietis scribentes nobis de pace vestra. 23. Sed & nos rescriptimus vobis: Pecora nostra & possessiones nostræ, vestræ sunt; & vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nuntiare vobis. 24. Et audiit v. Jonathan, quomodo regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quibus, pugnature adversus eum. 25. Et exiit ab Jerusalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus. 26. Et misit speculatores in castra eorum: & reversi renuntiaverunt quod consueverunt supervenire illis nocte. 27. Cum occidisset autem sol, præcepit Jonathan suis vigilare, & esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, & posuit custodes per circuitum castrorum. 28. Et audierunt adversarii quod paratus est Jonathan cum suis in bello: & timuerunt.

muerunt, & formidaverunt in corde suo: & accenderunt focos in castris suis. 29. Jonathan autem, & qui eum coerant, non cognoverunt usque mane: videbant autem luminaria ardentia: 30. & secutus est eos Jonathan, & non comprehendit eos: transierunt enim flumen Eleutherum. 31. Et diderunt Jonathan ad Arabas, qui vocantur Zabadei, & percussit eos, & accepit spolia eorum. 32. Et venit, & venit Damascum, & perambulabat omnem regionem illam. 33. Simon autem exiit, & iunxit usque ad Alalonem, & ad proxima praefidia: & declinavit in Joppen, & occupavit eam. (34. audivit enim quod vellet praefidium tradere partibus Demetrii) & posuit ibi custodes ut custodirent eam. 35. & reversus est Jonathan, & convocavit seniores populi & cogitavit cum eis adificare praefidia in Judaea. 36. & adificare muros in Jerusalem, & exaltare altitudinem magnam inerm medium arborum & civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, & neque emanet neque vendant. 37. Et convenerunt, ut adificarent civitatem: & cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis, & separavit eum, qui vocatur Caphetecha: 38. & Simon adificavit Adida in Sephela, & munivit eam, & imposuit portas & seras. 39. Et eum cogitasset Tryphon regnare Asiae, & assumere diademam, & extendere manum in Antiochum regem: 40. timens ne forte non permitteret eum Jonathan, sed pugnaret adversus eum, querebat comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abiit in Bethsan. 41. Et exiit Jonathan obviam illi cum quadraginta milibus virorum ejectionum in praedium, & venit Bethsan. 42. Et vidit Tryphon quia venit Jonathan cum exercitu multo ut extendere in eum manus, & timuit. 43. Et excepit eum honore, & commendavit eum omnibus amicitis suis, & dedit ei munera: & praecepit exercitibus suis ut obedirent ei, sicut sibi. 44. Et dixit Jonathan: Ut quid vexasti universum populum, cum bellum nobis non sit? 45. Et nunc remitte eos in domos suas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Prolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua praefidia, & exercitum, & universos praepositos negotii, & conversus abiit: propterea enim venit. 46. Et crediditei, & fecit fieri dixit: & dimisit exercitum, & abiit in terram Juda. 47. Retinuit autem secum tria milia virorum: ex quibus remisit in Galilaeam duo milia, mille autem venerunt eum co. 48. Ut autem intravit Prolemaidam Jonathan, clausit portas civitatis Prolemaeae: & comprehenderunt eum: & omnes, qui eum eo intraverant, gladio interfecerunt. 49. Et misit Tryphon exercitum & equites in Galilaeam, & in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathan. 50. At illicum cognovissent quia comprehensus est Jonathan, & perit, & omnes qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, & exierunt parati in praedium. 51. Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt: 52. illi autem venerunt omnes eum pace in terram Juda: & plauerunt Jonathan, & eos quae cum ipso fuerant, valde: & luxit Israel luctu magno. 53. Et quaesierunt omnes gentes, quae erant in circum expugnam, contereere eos, dixerunt enim: 54. Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

V. 27. ET VIDIT JONATHAN, QUIA TEMPUS SUM
1. IUDAEA] I quo post hereticae facta, totae viciniae genti nominibus fama percrebrat apud Romanos, & Syrtiatis autem cum eo iure amicitum, & fidem.

V. 28. ET AD SPARTIATAS] INCOLAS SPARTAE, QUI & LA
CONES SIVE LACONUMI SINT DICTI, & SAECI POSTERI HERACIDARUM (SOCIORUM HERCULI) AGRIAE NOMINATI: QUOS LYCURGUS (SUIS LEGIBUS AD MIRAM POTENTIAM, TEMPERANTIAM, & FORTITUDINEM EVOCAT, IDEOQUE LACONES PRO LICETATE SPARTAE OMNI PRO ACERTIS CONTANT, & ETIAMNUM CUM TURCA CERTANT. LACI ENIM CI TRIBUTUM PENDUNT, TAMON URBEM, QUAE PUE SIBI AB OMNI TURCARUM PRAESIDIO LIBERAM SERVAVIT, & COSTANTILLIUS TENUIT.

V. 29. TAM PRIDAM MISSA ERANT EPISTOLA AD
OMNIA SUMMUM SACERDOTEM (PONTIFICEM) AR ABIO, QUI REGNABAT APUD VOS] ARIO hic fuit inter Agaduram reges quartus & fuit, qui multa contra Pyretum Epist, & Antigonem Macedoniae reges pugna commisit, atque ad Oram Pontionem foculata, & fixatales dedit literas, quae recitantur v. 30.

V. 30. NOS CUM NULLO ROBORE INDIOSERAMUS
HABENTES SOLATIS SANCTOS IUDOS,] Posterior pars dat causam primae, q. d. Ideo non indignum visis ope, nec tam imploravimus, quia hanc praestiterunt nobis Ibej Messis, & prophetarum quibus crito promittunt in rebus arctis, & desperati Dei auxilium & ei fideliter servamus, cumque invocamus. Deus ergo invocatus, & adjuvorem habentes homines auxiliatores non quaesivimus.

V. 31. IN OBSERVATIONIBUS] SACROTIUM RITUM FIDELI
TERUM & ORATIONUM. Unde Graeca clarissima haec in observantibus.

V. 32. INVENTUM EST IN SCRIPTURA (NON SACRA,
INCELI QUAEQUE VETI Josephus lib. 1. cap. 9. sed profana, praes in Iudicia, & Chronica Spartatarum) DE SPARTIATIS ET IUDICIS QUONIAM (QUOD) SUNT FRATRES, ET QUOD SUNT DE GENERE AB

ABRAHAM] Spartiarum enim iustabant se prognatos ex Abraham per Cetum, quae sunt terra Abrahae uxor Genes. 25. 1. Ha Josephus, licet alii putent Spartias ab Abraham per Agr, & Imael. in descendere. Plures hujus cognationis Spartiarum cum Judaeis conjunctas asserit Scerian hic pag. 757 in medio, quarum prima est magna similinduo utrorumque tum in Iugibus, ut nota est Clemens Alex. 1. Stromatum in institutis, praetertim quae ablutibus quotidianis, in unitionibus, de quibus Strabo lib. 3. tum in conitotia, robore, & fortitudine bellicae. Denique cum Nabuchodonosor obsidit Tyrum multi iudeorum profugerunt in Cyprum, Macedonia, Graeciamque, ut s. h. in cap. 27. Iam. Idem fante Iudaeos, obsidit ab eodem vicina Ierosolima plane credibile est. Unde Ioh. Hieron. in epist. ad Ephesios Ephelum dicitur asserit ab Hebr. per *chaphis*, id est, voluntas, benevolentia. Atque hac de causa Spartae multo debebant Judaei qui cum Spartiatis coniuga iohant.

POSSESSIONES HOMINUM VESTRAE SUNT, ET
VESTRAE NOSTRAE] Formula est loquendi, significans, ut

B IDEOQUE POST. IONES VAS CI OBSERVAT, & PASTORIS
IPSONUM IUS OBSERVAT: AMICORUM ENIM OMNIA SUNT COMMUNIA. Adit Josephus literas ab Spartatarum obligatus fuisse proprio iure eorum sigillo, quod erat figuram aquilae, quae ungibus tenebat draconem.

REGESQUE SUNT PRINCIPES] DEMETRIUS
CUM EXERCITU MULTO SUPRA QUAM PRIUS] V. 32. Idem, multo maiore quam prius fuerat, ut dedecus fugae praecedentis aboleret, Jonathanque validis oppugnantem.

ET OCCUBUIT SIBI IN AMATHETH REGIONE]
REGIO OBSIDIT PARTI SYRIAE, & confinis, imò terminus Iudaeae, ut patet 3. Reg. 2. 46. & lib. 4. cap. 14. 15. sita est iuxta Libanum & Damascum. Tota ergo hic regio dicitur Amath, vel Amath, aut Hamath, vel Hamath, indeque Amathetes, vel Hemathites. Prudenter hoc fecit Jonathan, ut extra Iudaeam suam in Syria cum hostibus confingeret. Militare enim praecipuum

ceptum est cum hoste configendum esse in terra non propria, sed hostili, ut ilium non tuum valles. Sic Scipio sub idem hoc tempus noluit conligere cum Hannibale in Italia, sed trajecit in Africam, eoque pugnavit Hannibalem, eam tandem Carthaginem ipsam expugnavit.

VERB. 23. **E**T ACQVAVIT LOCOS IN CASTRIS TUIS] ut simularent Demetrium esse in castris degere, & vigilare, non vero fugere; nec si Jonathan adverteret eos fugere fugientes insequeretur. Idem facti Hannibal fortorum excitatione fallens Romanos (va castra cingentes, & ex eorum manibus clabens.

VERB. 26. **C**OGITAVIT JONATHAS RE ALTARE ALTIUQUINUM INTER BRUION ARCEM, ET CIVITATES QVOTEPARABAT EAM A CIVITATE, UT BSBET IPSA SIMVLARITER, ET HQVQVE SHANT, HQVQVE VIBVANT] Jonathan videns arcem Sion à Demetrianis inleisam ob munitionem egregie se posse expugnari, arcem murum aliam inter arcem, & arcem Ierusalem, eoque sanctum arcem ab urbe, ut ipsa esset singularis, id est, solitaria, nec ullum haberet cum urbe commercium adeoque potestatem sua vendendi & emendi in urbe: cui admodum: qua ratione eos ad tantam famam adducit, ut cogitatione scilicet, ut patet c. seq. v. 49. & 50.

VERB. 29. **E**T CVM COGITAVIT TRYPHON REGNARE (dominari) ASIA] nimirum facere se regem Asie occisio Antiocho rege passulo, cuius ipse erat tutor.

VERB. 40. **E**T SUBVOCANS ADIIT IN BETHSANA] quae postea Scyropolis est dicta, sitaeque Tyberinam.

VERB. 45. **V**NI NEM PROLEMAIONEM ET TRADAM RABIT] Haec enim civitas confinis erat Judaeae ideoque à Demetrio promissa fuerat Jonathan cap. 10. 29. Vide hic perfidiam, dolum, & insidias Tryphonum.

VERB. 46. **E**T CROGIDIT EI] Nimis facit Jonathan vir simpliciter, candidique animi credidit verisipilli, & perfido Tryphoni: quare temere dimisit exercitum, ideoque captus ab eo, & occisus est.

VERB. 51. **V**IDENTIBUS HI] QUI INSECVTI FORRANT (milites Tryphonum) quia pro animo erat illi, id est, quod Judaei pro vita sua pugnauerint nisi usque ad mortem] & VBI ERAT IONATHAN] Nam cum desperatis, qui animo resistent, qui scilicet, aut vivere, aut mori decreverunt periculosissime pugnare, nec nisi cum certo magno claudu accipienda dicuntur, ut docet Vegetius in Julius Frontinus lib. 2. de stratagematibus cap. 6. cuius titulus est: De moriendo hoste, ne classem praeterea ex desperatis rediret, ut aliquid multis exemplis confirmat. L. Martius, loquitur, cuius datus stipendiorum accipit, eximium imperium detulit, cum circumvenit ab eis Paro, ne vultu morderent, acris pugnaret, laxatis manus, & commisit

A fuga spatio, dispersos sine periculo suorum tenuerunt. C. Caesar Germanos in Africa per desperationem fortis pugnantes circumtulit, fugientesque aggressus est. Hannibal cum ad Trasimenum in Italia Germanos avertens pugnare coactus, detulit: ordinibus suis ab omnibus perterritum, postquam sine suorum sanguine graviter, atroxque Rex Macedoniam abiecit, qui in insidiam ab eo compulsi, fame urgebantur, statim in castris eruptionem facta eorum, omnia fuga dedit, atque in castris impetu eorum, insulentes, protervi cecidit. Thimotheus vultu Sarras, volentes fuit: postquam eorum probatum, cum decemque petitis esse, cum expelli ex Europa, quam ex eis desperatione pugnare. Idem misit ad eum, qui indicat, ut quo periculo esse nisi fugam moratur. Vide dicitur, Reg. 1. v. 16. ad illud, ut ignorat quod periculo sit desperatione?

Nota haec omnia fuisse narrata à Josepho Appiano, & Justino libro 35. & 36. in quibus tamen nonnulla sunt, quae à narratione S. Scrip. hoc loco differunt, in quibus prorsus plane fides valet. Atque ut videtur, quàm Gentiles Judaei infensis eorum vel ignoerant, vel deprecantur, Justinus citato lib. 36. ita de Judaeis scribit: Fuit Judaei origo Damascena, quo Syria nobilissima civitas est: Iudei & Syria à regibus gentis ex regibus Semitarum facti. Nomen urbi à Damasci rege traditum: in cuius honore, Syria palaestrum Arabum vocari: qui pro templo cultum, & demum exinde sanctissimum religio habet. Post Damascum Arabiam, Moysi, ipsius regis fuisse: sed ipsam seculi decem filium proventum magnos fuisse claverem fuit. Reges populum in decem regna divisum filius tradidit: amicus ex nomine Judae, qui post divisionem dixerunt Judaei appellari: reliqua memoriae ab omnibus iusti: ubi plures videt errores, & haec menta quàm sententia, sed falsiora his subijcit dicens Joseph filium Jacob fuisse magum, adhaecque: Filios qui Josephi fuit filios, quum aetum procer paterna scientia hereditatem, forma palaestrum commendabat. Sed cum scilicet Aegypti, & praeterea haterant, responsio mox, cum eum egre, ne possit ad plures ferretur, termino Aegypti pelionem. Quae igitur omnia fuisse, facta Aegyptiorum fuisse ab his: qui regentes erant Aegypti, demum redire tempus, atque compulsi fuit.

C Et non multis interfectis: Et quoniam metu eorumque pulsi ab Aegypto meruerunt, ne eadem causa eorumque apud iudaeos ferret, & tunc, in non tempore communi: ut: quod ex tan failli non qualitate in desolationem, religioque emoverit. Post Moysi etiam eius filius Aras, sacerdos factus Aegypti, mox rex evasit: semperque exinde hoc mox apud iudaeos fuit, ut eisdem & reges, & sacerdotibus haberent: quorum iustitia religioque periticia, incredulitate quoniam collatur. Quia hinc mendacis agglomerati, & conditiati falsitas dici potest?

CAPUT DECIMUMTERTIUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Jonathae capto succedit frater Simon qui Tryphonem pro Jonathanem centum talentorum, & duos eius filios obseques possentes misit & percoluit: sed is accipit perfidus Tryphon Jonathanem cum filio occidit. Item mox v. 21. interficit Antiochum pupillum sibi commissum, regnumque eius occupat. Quare contra eum Simon Judaeas urbes communit, Iudasque cum Demetrio Tryphonem emulo sancit. Denique v. 43. Getzani, & v. 49. arcem Sion fame expugnat, ac Joannem filium suum exercitui praeficit.

1. **E**T audivit Simon quod congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Judaeam, & catteret eam. 2. Valens quia in tremore populus est, & in timore, ascendit Ierusalem, & congregavit populum: 3. & adhortans dixit: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei, fecimus pro legibus & pro sanctis praetia, & angustias quales vidimus: 4. horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus. 5. Et nunc non mihi contingat parcere animae meae in omni tempore tribulationis: non enim melior sum fratribus meis. 6. Vindicabo itaque gentem meam, & sancta, natos quoque nostros, & uxores: quia congregatae sunt universae gentes conterere nos inimicitias gentium. 7. Et accessus est spiritus populi simul ut audivit sermones istos: 8. & responderunt voce magna dicentes: Tu es dux noster loco Judae & Jonathan fratris tui: 9. pugna praetium nostrum, & omnia quaecumque dixeris nobis, faciemus. 10. Et congregans omnes viros belatores, acceleravit consummare universos viros Ierusalem, & munivit eam in gyro. 11. Re misit Jonathan filium Abshaloni, & cum eo exercitum novum, in Joppen, & eiecit his, qui erant in ea, remanens ibi ipse. 12. Et movit Tryphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Judae, & Jonathanis eum eo in custodia. 13. Simon autem apparuit in Addus contra faciem campi. 14. Et ut co-

Corrigit à Cap. in Ierusalem. 6. grotius

gnovit Tryphon quia surrexit Simon loco fratris sui Jonathæ; & quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos, dicens: 15. Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathan in ratione regis, propter negotia quæ habuit, retinimus eum, 16. Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat à nobis, & remitterem eum. 17. Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur secum, justit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicium magnam fumeret ad populum Israel, dicentem: 18. Quia non misit ei argentum, & pueros, propterea perierit. 19. Et misit pueros, & centum talenta: & mensus est, & non dimisit jonathan. 20. Et post hæc venit Tryphon intra regionem, ut contereret eum: & pyraerunt per viam quæ ducit Ador: & Simon, & castra ejus ambulabant in omnem locum quomocumque ibant. 21. Qui autem in arce erant, miserunt ad Triphonem legatos, ut cessarent venire per desertum, & mitteret illis alimonias. 22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde, & non venit in Galaaditim. 23. Et cum appropinquaret Bascaman, occidit Jonathan & filios ejus illic. 24. Et convertit Tryphon, & abiit in terram suam. 25. Et misit Simon, & accepit ossa Jonathæ fratris sui, & sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus. 26. Et plangerunt eum omnis Israel plântu magno, & luxerunt eum dies multos. 27. Et ædificavit Simon super sepulchrum patris sui & fratrum suorum ædificum altum visu, lapide polito retrò & antè. 28. Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: 29. & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam; & juxta arma naves sculptas, quæ videntur ab omnibus navigantibus mare: 30. hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem. 31. Tryphon autem cum iter faceret cum Antiocho rege adolescente, dolo occidit eum. 32. Et regnavit loco ejus, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra. 33. Et ædificavit Simon præsidia Judææ, muniens ea turribus excelis, & muris magnis, & portis, & feris: & posuit alimenta in munitionibus. 34. Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem, ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gessi. 35. Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, & scripsit epistolam talem. 36. Rex Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regum, & senioribus & genti Judæorum, salutem. 37. Coronam auream, & bahem, quam misistis, suscepimus; & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis regis remittere vobis quæ indulsimus. 38. Quæcumque enim constitimus, vobis constant. Munitiones, quas ædificastis, vobis sint. 39. Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam quam debebatis: & si quid aliud erit tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium. 40. Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, & sit inter nos pax. 41. Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum Israel ab Israel. 42. Et cepit populus Israel scribere in tabulis & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, & principe Judæorum. 43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, & circumdedit eam castris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percussit turrem unam, & comprehendit eam. 44. Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem: & factus est motus magnus in civitate. 45. Et ascenderunt qui erant in civitate, cum uxoris & filis supra murum, scissis tunicis suis, & clamaverunt voce magna, postulantes à Simone dextras sibi dari, 46. & dixerunt: Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas. 47. Et flexus Simon, non debellavit eos: ejecit tamen eos de civitate, & mundavit aedes in quibus fuerant simulachra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum: 48. & ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent: & munivit eam, & fecit sibi habitationem. 49. Qui autem erant in arce Jerusalem, prohibebantur egredi & ingredi regionem, & emere, ac vendere: & esurirent valde, & multi ex eis fame perierunt. 50. Et clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem à contaminationibus: 51. & intraverunt in eam terra & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, & ramis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel: 52. & constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum læticia. 53. Et munivit munitem templi, qui erat secus arcem, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant. 54. Et vidit Simon joannem filium suum, quod fortis prælii vir esset: & posuit eum ducentum virtutum univrsarum: & habitavit in Gazara.

VARS. B. **T**OS DUOX HOSTER LOCO JUOA BY JONATHA FRATRIS SUI] Hic populus Simonem creavit Ducem & Pontificem anno 170. Græcorum, ut dicitur v. 41. & 42. Simon ergo Ducatum, & Pontificatum gessit per septem annos, nimirum usque ad annum 177. Græcorum quo periside à genero suo occisus est, ut dicitur c. 16. v. 14.

VARS. D. **A**CCERRAVIT CONSUMARE UNIVERSOS MUOS JERUSALEM] non Demetrius ex arce Sion eam se absente, & pergente contra Tryphonem invaderent, & ipsolarent. SIMON AUTEM APPLICUIT IN ADOR] quam ipse c. 13. communitavit, ubi tamen Ador vocatur Adinda, Græcè Adida. Sita est in Palmyreña Phœnicæ regione. Hic castra locavit Simon CONTRA PACIEM CAMPI, id est, ex adverso campi magni, & spatio invitans, & irritans hac ratione Tryphonem ad consiliatum secum secundum.

ET UT COGNOVIT TRYPHON] Tryphon in tuens Simonis copias pellem leoniam in vulgipago mutavit, dilosique fuit se animum, & laque fraudulenter à Simone centum talenta, ac duos filios Jonathæ pro ejus lyuo excorsit.

IN RATIONA REGIS] q. d. in rationibus regis five in libris computum invenimus Jonathan debere regi centum talenta: misit ergo illa cum duobus filiis ejus obsidibus, & ego remittam illi Jonatham. Censum talenta sursi, si Astica fuerint, faciunt sexcenta millia aureorum, sin Hebraica, faciunt duplo amplius, nimirum millionem, & insuper ducenta millia aureorum. Tantam ergo vim auri Simon misit Tryphoni pro fratre Jonathâ redimendo.

ET COGNOVIT SIMON QUIA CUM DOLO INCOGNOVITUR SECUM] Cognovit, id est, insidioratus, & probolider suspicatus est Tryphonem locum non finire: sed dolere.

dolens agere, ex eo quod capere solerat eius ingenium vatum, & periculum, praefertim cum Jonathan per fraudem cepisset, & mille eius focos occidit: quia tamen non erat certius cum dolere agere, & quia inimice amabat Jonathan, conque sui & Israelis omnibus modis relictis cupiebat, & ne populo hoc fastidium daret murmurandi, si bique rebellandi quasi quae ad ambitione regnandi, & ex avaritia negligit liberare Jonathan, ut ipse ejus loco imperaret, quo rebellio plane Remp. Israelis evertisset, utpote cum illam invaderet cum magnis copiis Tryphon: hinc de causis praefertim Simon Jussit OARI ARGENTUM ET PULCHROS, praefertim quia, ut ait S. Thom. non potabat Tryphonum tam fore credendum, ut eo occideret.

VERB. 10. ET GRAVITER FIE VIAN, QUAE DUCIT ADOR] quae est urbs Phoenicia maris adhaec vicina Promontorii ac 3 Promontorio Dor vel Dorā (unde Dorea Graecos ostens, diu loque opinantur nonnulli) vocatur. Josephus tamen lib. 11. cap. 13. tam vocat urbem Idumaeae, fortis quod ab Idumaeis esset occupata, ejusque subiecta.

ET SIMON, ET CASTRA EJUS AMBULABANT IN OMNIBUS LOCUM QUOCUMQUE IBANT] Tryphon, & milites ejus, q. d. Simon ubique opponebat se Tryphoni, ac alibi in fines Judaeae irumpere: circa illos gyrahat, & obsessat Tryphon.

VERB. 11. QUI AUTEM IN ARCI (Sion) STANT] perhiberi Tryphoniani fane peccati miserum ad Tryphonem ut alimta eis per equites sua darentur fabulantur.

VERB. 12. ERAT AUTEM HIS VITAE VALDUM] qui impedit Tryphonem, non possit progredi, & se infere innoam in artem Sion: ET NON VENIT IN GALAADITUM] Visident hic aliquae verba desiderari, quae habent Graeca hoc modo: Et fuit rex multo valde, & non erat propter viam; Et movit castra, & venit in Galaditum: quomodo habet etiam Josephus. Et quomodo non venit in Galaditum, cum veniens ad ejus oppidum, dictum Baccanum, ad quod occidit Jonathan, & filios ejus? ut Rami subdit. Amantissimum 3 priori: esse ad posterum impudenter transmissit existimat Emanuel Sal & Salomon. Potest tamen Latinus veritas cum Graeco conciliari hoc modo: Tryphon non venit in Galaditum, ut habet Latinus, omnimodum eodem die prope destinavit, idque ob nemem quae impediret eum, nisi praefertim: quare postero vel tertio die venit in Galaditum, ut habet Graecus, ut in Syriacis & Antiochianis, unde venerat, rediret.

VERB. 13. ET CUM APPROPINQUAVISSET BACCANAM OCCIDIT JONATHAN ET FILIOS EJUS ILLIC] Cum Tryphon ob nemem progredi non posset, sed regressi cogere, intravit occidit Jonathan cum filiis, ut laum in cum odium ea proteret, ut Judaeis noceret quantum posset. Adde Josephus cum commisitiora hanc cum Simone, equae speraverat ea indignatione & vindicta occidit Jonathan: sed hunc praedix non meminit Script. illud quod opedebat alta rex Porro occisus est Jonathan anno 19. Ibi Principatus & Pontificatus (non seipsum, ut ait Josephus, nec 14. Pontificatus & 18. Ducatus, ut ait Scaliger) tunc enim annis praefuit Israel ut Dux, & Pontifex, scilicet ab anno 151. Graecorum inchoante, quo caeso Jode in praesidio successit Jonathan idque ad annum 178. Graecorum, quo 3 Tryphon necatus est Jonathan, qui fuisse ante natalum Christi annus 141. Ita Salanus & alii.

VERB. 14. ET ADIFICAVIT SIMON SUPER SEPULCRUM PATRIS SUI & C. LAPIDIS POLITO] Josephus ex marmore caedidit & polito.

VERB. 15. ET STAVIT SEPTEM PIRAMIDES UNAM CONTRA UNAM] id est, unam alteri oppositam, sive unam ea adversa alterius, q. d. binas, & binas flammis columnas. Septem autem facie, quia duas erant patris, & matris, quasque totidem fratris scilicet Judae, Jonathan, Joanni & Eleazaro 1. Machab. 2. 1. septemque verò sibi reservavit.

VERB. 16. ET PORTA ARMA, NAVIS SCULPTAE] ut per navem ostendit eorum mari quantaerata fuisse potentia, & utrobique illiusque obtinuisse victorias, cum bellorum navalium ac eius gestorum nulla hoc libro facta sit mentio.

VERB. 17. HOC EST SEPULCRUM QUOD FACIT IN MODUM USQUE IN HUNC DIEM] Duravit hoc sepulchrum usque ad tempora Josephi, ut ipse testatur; imò usque ad tempora S. Hieron. per 500. annos. Nam

Comel. ad Leg. in Hieron. c. 1.

in locis Hebr. ita scribit S. Hieron. *Modo vocari iuxta Desipulum vole fuerant Alabastris, quorum hodieque istud sepulchrum constituit.*

TRYPHON AUTEM CUM ET IS FACERET VERRI. CURA ANTIQVICO REGIS ADOLISCENTIS. PULO QUICUMQUE VIVUM] ut dolo cepere, & occiderit Jonathan cum filiis. Modum necis enarrat Livii abbreviator Epit. 45. *Alexandri filius, inquit, Rex Syria deo anno admodum habens, ad Dardas, qui Tryphonem nominat, ita se fuit, per fraudem necis est, corruptis quidem modis, qui curae alibi de lae confusus ad populum movit, dum fecerit illum, necidit.* Eademque videtur Josephi sententia lib. 11. cap. 13. ubi ait *Tryphonus rex Syriae, id est, dum 3 et ibi quae curae morte mortuus est, quod Josephi interpreti perperam videtur intercedens se, est castris.* Hoc fuit gignus peritū Tryphonis tyranii: idoque & ipse post bennium ab Antiochio Sedate patri modo occisus est. Porro vide hic justum Dei iudicium, quo plane impiam Bispem, & propterea impium Antiochii Epiphanius in Antiochia hoc ejus nepes sustulit. Epiphani cum militem mortuus succellit filius Antiochia Eupator puer, quem Demetrius ferens interemit. Eupatoris succellit frater Alexander Velei, quem Procl. Philometer in praesio interfecit. Alexandro succellit hic Antiochia filius parvulus, quem Tryphon necavit, ejusque regnum occupavit. Hac ergo impia Antiochia stirps funditus caecis est, & completum illud Psalmi: *Vide quomodo superavit eum, & stravit fuit videtur hunc. Et transiit, & non erat.*

ET VENIT PLAGAM MAGNAM] occidit octena, qui sibi fuit quae regi Afa invasione dedebantur. Hac ergo Tryphon solus exitit, qui per dolum intravit se in senem Selucidarum Afir regum, idque per bennium tantum illud obtinuit, eo enim ex quo Alexander Sedates Demetrii senioris filius, & junioris frater occiso Tryphoe regnum Afir sibi, & Seleucis restituit.

ET ADIFICAVIT] Simon contra Tryphonem, ne Judaeam invaderet nisi invaserat regnum Afir, praesentia. *ET ANTIQVICO, id est, arces, in quibus milites praedictos ad castra utendas collocavit.*

ET VENIT AD DEMETRIUM REGEM UT FACERET REMISSIONEM] attribuit & 3 iugo Graecorum, sive Selucidarum, ut scilicet Judaeam non effret his subiecta, sed libera utantur ferre. Concessit id Demetrius: unde tunc nova Aera constituta est, 3 qua Judaei numerare ceperunt annos, scilicet ab anno primo Simonis, ut dicitur v. 43. Porro Demetrius hic junior filius fuit Demetrii senioris cognomine Nicator, qui paulo ante 3 Tryphone hanc regem ejus 11. v. 15. ac eidem v. ult. 3 Jonathan bo fuit, fugavitque: nunc vero Tryphonem metuens cum Simone fectus sine, idoque Judaeam suam libertatem postulum restituit.

QUAE ACTIO OMNES TRYPHONIS] quibus Judaeis grata tributa, & onera imposita: 3 PLS OBSERVATIONEM (id est, per subjectionem, & aptem injuliam praedationemque) **FORAM OBSTE]** unde Graeca habent: *Quae actio omnes Tryphonis etiam ratione, idoque retinendi unde ea refecit Demetrius.*

CORONAM AUREAM ET BARM QUAM MEXI] quasi grandiaem huius regnum recuperantem, optavit qui victoriam de Tryphoe: ejus symbolum, & onem est Babes: Graec. *Αυρη*, id est, tamen palma non ea carbore ovalis, sed ea aurea laetitia. Sic enim vocat ut Noster vers. 11. Barm enim fuit *Αυρη* est rami palmae haedus *Αυρη* 3 *Αυρη* quod non facile revolvit possit, ed quod palma natura sua liquum nitatur contra deprimito manum. Hinc Joan. 11. rami palmarum vocantur *Αυρη* *Αυρη*, Sic lib. 2. cap. 14. vers. 4. Alium obtulit alteri Demetrio coronam auream, & palmam, & thallos qui rami sunt: eo quae connecti rami hae hae Syriae regibus 3 Judaeis deferri solit: Hinc & *Αυρη* dicebantur dona, quae Imperator Constant. sine Palatinis, & Patriarcha huius clerici dabat ante diem Palmatum, quo Ecclesia ramos palmarum fidelibus distribuit.

D **MOSES SACERDOS BABEM, IN OPT. HEB.]** quia vult quod *Αυρη* aut *Αυρη* illas. Videtur autem Simon 3 Demetrio regem postulasse, ut se resisteret quod Judaeos habeat cum illis, qui amici sunt, & foderat, aut iure illos, qui subditi sunt, & vengales, & illos contra Tryphonem commanem adversarium tuarum, qui ut prae se proxime vulerat, ad Judaeorum caedem toto anno, & imperi viribus ferbatur.

Porro Idiosus in Glossario: *Boni, iocundus, est Laminia pueri ab auro ad auro quo famulari regem auctoritate: ornamentum collisae & gemis, quod Aluonius corques dixerat: unde Gallorum Regis, & Belgicum Regis, id est, haera, bulla, monile nimirum haccatum, ut vocat Virgil. Aeneid. hoc est haccas, id est, gemis ornatum.*

Demetrius nominatim habet suspicatum dicitur ab Hebraeis *Idios*, id est, pollex, qui roboris & victorie est symbolum. Pollex enim dicitur *Idios*, inquit D. Idiosus in Etymol. quod inter digitos ceteros viris pollex & potestate, & 3. Graecis *Idios* dicitur, quod cum reliqua manu de virtute, & robore ceteris, in cuius tibi symbolum notat Periclitus Hieroglyphicis, Valerianus & Brutausus jo symbolum significari roborem & fortitudinem, cum reliquis ad volam compunctis digitus solus pollex surrigitur, ut ipse quoque solus ceterorum virtutem exquet.

Videntur ergo *Idios* talem manum cum pollice furra-cto ex auro misit. Demetrius, ut hoc symbolum representa-tionem eius forte videmus, & ac victoriam: pollex enim ipsa victoria significabatur. Huc apud praefatos Latinos, qui in palestra succumbit pollicem elevabat (unde *Idios* dicitur) ut sic victricem faceret. Et in gladiato-rium ludu sed bar populus Romanos iurare, & aut victori-um annuere pectore pollicis: alteri vero victoriam abnae-te, & ad mortem damnare verbo pollicis. Vnde dicitur *Judic. 1. v. 6*.

Hic sensus post primum ceteris duobus videtur accom-mo-datior. *Idios* enim corosam, & bahum obulerunt Demetrio allidentes, & applaudentes ad eius praesentia, & victorias ob quas ipse cognominatus est *Nicanor* id est, *videtor*, q. d. *obvictor* nicanor Nicanor symbolum, id est, victoria, & licet eorum palma vel manum viderent pollicem. Porro *Syrus* haecem interpretatur *in gloriam*, hoc est, *memoriae divinae gloriae*.

V. 10. 11. QUAEQUE ENIM CONSTITUUNT VO-
CATA GRACE EGZANT, q. d. privilegia, quae vobis concessa-
sunt. **V. 12.** CONSTANT, id est, constantia, scilicet, &
firma estis decreto.

V. 13. 14. REMITTITE QUOQUE IGNORANTIAS ET
PECCATA id est, condono vobis quaequid contra me
ignoran-ter vel sceleris peccatis. Postquam enim Demetrius
saxat in sum cum Josapha forese rapuit, Josaphas
cum simul iterum iugis regni egerit, ac Josapha cum ma-
te tractantur, ut patet c. 11. 69. & c. 11. 14. Quare Demetrius
ea omnia ea remittit, ac primitiarum iniuriarum
induct *Idios*, & oblitivens.

Quo circa ex hac tam liberali gratia, & privilegio Demetrius
plena libertas datur est Simonis, & Judae, id est, quoque

A ANNO 170. ARXATUM SIT JUOVH GRACO-
BUN (Scholarum ab ISRAEL. **V. 11. 9.**
ET COEPIIT POPULOS SCRIBES (novam) Erant
ab hoc anno constitutum, inchoando. IN TABULIS
ET GESTIS PUBLICIS: ANNO PRIMO ABD SIMONIS
SUMMO SACERDOTA] Annus enim primus
Simonis fuit 170. Gracorum quo Demetrius suo indulto
libertatem hanc Judaeis concessit.

V. 12. 13. APPLICUIT SIMON AD GAZAM] Gazam quae
egregat Josaphas cap. 11. v. 61. Sed ultra abeunte iugum excu-
sit. Quare Simon hic tam raris obdit, & ad primum iugum
compulsi.

V. 14. 15. COLLOCAVIT IN ZA PIROR OVI ABOM PAC-
RENT] id est, Judaeos vel profelytos legis Moisaee sedato-
res, mo ipse Simon in ea domo lamen fixit, ut loquatur.

V. 16. 17. QUI AUTEM ERANT IN ARCA] montis Sion, **V. 18. 19.**
hi lame pectus arcem d. dederunt Simonis cum eam emul-
sit per annos 56. scilicet ab anno 145. Gracorum, ut pa-
tet c. 10. v. 1. 30. & 31. usque ad annum 171. Gracorum, ut
hic dicitur v. 11. Adde Joiephum Simonem arcem hanc plane
dicitur, & solo 2. quaffi.

V. 20. 21. QUIE CONSTITUTAE SUT IN BRICIS MAGNUS **V. 22. 23.**
ET ISRAEL] Milites enim Scholarum Alize regum
arcem Simonis infidentes in se dicitur erant subditae Jerosolyma
templo, civibus, omnibusque Judaeis.

V. 24. 25. ET MONUIT MONTEM TEMPLI] q. d. arcem **V. 26. 27.**
in montem Sion justa templum olim contra milites arcis
jam dicitur a Juda Machabeo c. 4. v. 60. extructam, & ab
impio Alemeoc q. v. 54. destructam, iterumque a Josapha
c. 10. v. 11. reaedificatam Simon domo operibus, & fortali-
tatis communibus, in eaque habitavit, ut patet v. 18. sim
prilo habuisse in Gazara, sed Gazaram misit Joannem
filium suum, qui po-ica cognominatus est Ilyrcanus. cum-
que utpote vitarum fortem castris p. arce. Hic est Josaphas
qui Simonis necisio in Daasat, & Ptoeritica successit,
ut auctemus cap. ult.

V. 28. 29. ET PUNXIT SUR] Joannem jam dicitur] DICAM **V. 30. 31.**
VERBUTUM] Grace *Idios*, id est, exercitum sine co-
parum] UNIVERSARUM ET HABITAVIT] JOAN-
NES IN GAZARIS] GAZA, sive Gadera, vel Gazer,
aut Gazer ad Adrichom. erat urbs in tribu Ephraim, cuius
regem occidit Josaph, ut hodie Levitis attribuit. Verum
hic per Gazaram intelligit Gazam ubi postus Palistin-
orum iugum auferit, ut dicitur c. 14. v. 34. Gazam enim
operat Simon, utque dominium haccatum, ut dicitur ult.
v. 48. Quare inde trahentes, mus in Jerusalem Gazam si-
lium Joanni incolendam, & cultuendam coadun-
tia Salmons.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius filius Demetrii ab Asace captus. Simon Judaeam praesidet, & Felicitas gubernat, ac v. 18.
cum Romanis, & Spartiatis fudus renovat. Denique facta eius herica recensentur, & ab Israellitis
in arcis tabulis templo appensa ad aeternam memoriam inscribuntur.

1. ANNO centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit
in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem. **2.** Et audivit Ar-
faxes rex Persidis & Mediae, quia intravit Demetrius confines suos, misit unum de principibus suis
ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se. **3.** Et abiit, & percussit castra Demetrii:
& comprehendit eum, & duxit eum ad Arsifacem, & posuit eum in custodia. **4.** Et filius omnis
terra Juda omnis diebus Simonis, & quaesivit bona genti suae, & placuit illis potestas sua, & glo-
ria ejus, omnibus diebus. **5.** Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, & fecit introitum
in insulis maris. **6.** Et dilatavit fines gentis suae, & obtinuit regionem. **7.** Et congregavit capti-
vitatem multam, & dominatus est Gazarae, & Bethsurae, & arci: & abstulit immunditias ex ea, &
& non erat qui resisteret ei. **8.** Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Juda dedit
fructus suos, & ligna camporum fructum suum. **9.** Seniores in plateis sedebant omnes, & de bo-
nis terrae tractabant, & juvenes inquirebant se gloriam & stolas belli. **10.** Et civitibus tribu-
bant alimentis, & construabatur eas ut essent vasa munitionis, quoadvisque nominatum est nomen gloriae
ejus usque ad extremum terrae. **11.** Fecit pacem super terram, & letatus est in sollicitudine magna. **12.**
Et sedit unusquisque sub vite sua, & ficulnea sua: & non erat qui eos arceret. **13.** Dilexit
impugnans eos super terram: reges contriti sunt in diebus illis. **14.** Et confirmavit omnes humi-
le, populi sui, & legem exquisivit, & abstulit omnem iniquum & malam: **15.** sancta glorificavit,
& mul-

& multiplicavit vasa sanctorum . 16. Et auditum est Romæ quia defunctus esset Jonathas , & usque in Spartiatas : & contristati sunt valdè . 17. Ut audierunt autem quòd Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus , & ipse obtineret omnem regionem , & civitates in ea ; 18. scripserunt ad eum in tabulis aëreas , ut renovarent amicitias & societatem , quam fecerant cum Juda , & cum Jonathâ fratribus ejus . 19. Et lætæ sunt in conspectu ecclesie , in Jerusalem . Et hoc exemplum epistolatum , quas Spartiatæ miserunt . 20. SPARTIANORUM principes , & civitates , Simoni Sacerdoti magno , & senioribus , & sacerdotibus , & reliquo populo Judæorum , fratribus , salutem . 21. Legati qui missi sunt ad populum nostrum , nuntiaverunt nobis de vestra gloria , & honore , ac legitima : & gavisi sumus in introitu eorum . 22. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in concilio populi , sic : Nummius Antiochi , & Antipater Jafonis filius , legati Judæorum , venerunt ad nos , renovantes nobiscum amicitiam pristinam . 23. Et placuit populo excipere viros gloriosos , & ponere exemplum fermonum eorum in sequegatis populi libris , ut sit ad memoriam populo Spartiatarum . Exemplum autem horum scripturatum Simoni magno sacerdoti . 24. Post hæc autem misit Simon Nummenum Romanum , habentem clypeum aureum magnum , pondus mmarum mille , ad statuentiam cum eis societatem . Cum autem audisset populus Romanus , 25. sermones istos , dixerunt : Quam gratiarum actionem reddemus Simoni , & filius ejus : 26. Restituit enim ille fratres suos , & expugnavit inimicos Israel ab eis : & statuerunt ei libertatem , & descripserunt in tabulis aëreis , & posuerunt in titulis in monte Sion . 27. Et hoc est exemplum scripture : OCTAVA decima die mensis Eluli , anno centesimo septuagesimo secundo anno tertio sub Simone sacerdote magno in Alaramel . 28. In conventu magno sacerdotum , & populi , & principum gentis , & seniorum regionis , nota facta sunt hæc : Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione nostra . 29. Simon autem Mathathie filius ex filio Jarib , & fratres ejus dederunt se periculo , & restiterunt adversarii gentis sue , ut flarent sancta ipsorum , & lex : & gloria magna glorificaverunt gentem suam . 30. Et congregavit Jonathas gentem suam , & factus est illi sacerdos magnus , & appositus est ad populum suum . 31. Et voluerunt inimici eorum calcare & atterere regionem ipsorum , & extendere manus in sancta eorum . 32. Tunc restitit Simon , & pugnavit pro gente sua , & erogavit pecunias multas , & armavit viros virtutis gentis sue , & dedit illis stipendia : 33. & munivit civitates Judææ , & Bethsuram , quæ erant in finibus Judææ , ubi erant arma hostium antea : & posuit illic presidium viri Judæorum . 34. Et Joppen munivit , quæ erant ad mare : & Gazaram , quæ est in finibus Azotii in qua hostes antea habitabant , & collocavit illic Judæos : & quæcumque aperta erant ad corruptionem eorum , posuit in eis . 35. Et vidit populus actum Simonis , & gloriam quam cogitabat facere genti sue , & posuerunt eum ducem suum , & principem sacerdotum , eò quod ipse fecerat hæc omnia , & justitiam , & fidem , quam conservavit genti sue , & exquirivit omni modo exaltare populum suum . 36. Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus , ut tollerentur gentes de regione ipsorum , & qui in civitate David erant in Jerusalem , in arce , de qua procedebant , & contumabant omnia quæ in circuiu sanctorum sunt , & inferebant plagam magnam castros : 37. & collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis & civitatis , & exaltavit muros Jerusalem . 38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium . 39. Secundum hæc fecit cum amico suum , & glorificavit eum gloria magna . 40. Audivit enim quòd appellati sunt Judæi à Romanis amici , & focii , & fratres , & quia susceperunt legatos Simonis gloriosos : 41. & quia Judæi , & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum , & summum sacerdotem in æternum , donec surgat propheta fideles : 42. Et ut sit super eos dux , & ut cura esset illi pro sanctis , & ut constitueret prepositos super opera eorum , & super regionem , & super arma : & super prædica : 43. Et cura sit illi de sanctis : & ut audiatur ab omnibus , & scribantur in nomine ejus omnia conscriptiones in regione , & ut operiatur purpura , & auro : 44. Et ne liceat illi ex populo , & ex sacerdotibus , iratum facere aliquod horum , & contradicere his quæ ab eo dicuntur , aut convocare conventum in regione sine ipso : & vestiri purpura , & uti fibula aurea . 45. Qui autem fecerit extra hæc , aut iratum fecerit aliquid horum , reus erit . 46. Et complacuit omni populo statueri Simonem , & facere secundum verba ista . 47. Et suscepit Simon , & placuit ei ut summus sacerdotio fungeretur , & esset dux & princeps gentis Judæorum , & sacerdotum , & præficeret omnibus . 48. Et scripturam istam ponerent in tabulis aëreis , & ponere eas in peribolo sanctorum , in loco celebri : 49. exemplum autem eorum ponere in ærario , ut habeat Simon , & filii ejus .

VERBA. **E**T POSUIT ARSACEM PERSIDIS ET MACHABEORUM QUIA (quod) INTRAVIT DEMETRIUS IN CONFINES EOS] Iustinus, Appianus & alii Arsacem hunc vocant regem Parthorum, sed Parthi tunc dominabantur Persidæ & Mediæ. Orosius l. 5. c. 4. Arsacem hunc proprio nomine vocat regibus Parthorum esse Justin. l. 31. qui hunc Arsacem tertium vocat proprio nomine Pompatium, sive Prapatium, cujus filii duo Mithridates & Phabares, qui apud Parthos ab eo postea regerant. Porro Demetrium à Tyrphone regio Syria exclusus pro vicinis regionibus eberant, & auxilia undi que conquiritus à Græciis, & Macedonibus illis in loca degentibus invitatus fuit, at Arsacem bellum inferret, magna ei promittentes subsidia. Fecit id Demetrius, ac consilium cum Arsace cum fecit, iterumque vicis, sed tandem victus, captusque in Caracæ à Lep. in M. in Or.

A Arsacis manus vivus venit. Audi Justinum lib. 36. initio: Demetrius adveniens non invenit orationem populi videtur, & prope Arsacis regis Parthorum credendum, & quid verri Macedonem imperio, nisi populi assensu, superbius indigne forent. Itaque cum & Persarum, & Elmarum Bactrianorumque auxilio juvarent, multo prælio Parthos fudit. Ad postremum tenens pacis simulatione deceptus, captus, tradiditque per orationem, populo qui de se fecerant, in solibus servari ostendit. M. in Or. in E. in Or. in Or. in Or. & extra eadem prima sententia habetur. Adde Justinum lib. 36. Arsacem filium suum Demetrio uxorem dedisse. Appianus verbis in Siracæ filium ait Demetrium commoratur in Phirateæ gentis, & Rhodogunum regis Iosorem in matrimonium duxisse. ET POSUIT EUM IN CUSTODIAM] Demetrio ad Arsace videtur, vinclo & incarceratione Cleopatra Ptolemæos filia uxorque Demetrii jam capti, fratrem ejus An-

VERBA 3.

fit Pontifex: hinc enim *erant* loquitur *pro* *sanctis*, scilicet pro Sadoth, & S. Sadothum, inquam sanctus Sadoth dei vicinus, ritibus, ceremoniis &c.

Quæres cur Auditor toto hoc capite tam impense, & magnifice laudet Simonem, cum non ita laudaret Judam, & Jonathan, qui Simone fuerunt præores, & ut videtur fortiores? Respon. Prima causa est quod Simon sua prudentia, & valore pacem plebem Judææ conseruauit, quam Judas, & Jonathan prælores non potuerunt, ideoque Simon æquum quasi faculum, ideoque novam Æram apud Judæos induxit.

Secunda, quod Simon diuitiis laborauit: nam Judam, & Jonathan assidue adiuit, utque mortuis ipse ipse superstes potius belli, & Resip. sustinuit, ac præliis omnibus per septem annis pacem finem impoluit.

Tertia, quod sub Simone, & cum Simone laudet Judam, & Jonathan, qui hujus felicitatis, & pacis principum per assidua bella dederunt, quorum virtute Simon tam felicem alis per publicam quietem suam impoluit. Unde Græca verba ad. habent. *Veritas enim ipse, & fortis ipse, & animus patris ipse* (Ira. lita.) *& delictis suis miseris* *Israëliarum.*

Quarta, quod Auditor hujus libri, ut dixi in præmio, videtur fuisse Joannæ Hyrcani Simoni filius, qui pro-

inde filia affectu patri suo merito hoc quod eorum coronidem peteuit, itaque et parentis eò quod ipse filii suisq; posteris usque ad Christum Principatum, & Pontificatum Israëlis cognouit.

ET UT SCRIBANTUR IN MONUMENTIS EIUS OMNES VARIÆ CONSCRIPTIONES IN REGIONIBUS Græcæ omnia synographa, puta omnia instrumenta edictorum, pactorum, contractuum, foederum, coniugiorum, & aliorum omnium, ut scilicet singula hæc consignarentur juxta aëcos Principatus, & Pontificatus Simonis, uti resipit hæc inchoatum est. v. 17. & c. 13. v. 45.

ET SCRIBENTUR ISTAM (puta decreta populi de Ducatu, & Pontificatu Simonis) putandam in posteris usque ad Christum in tabulis æreis conscripta DICERUNT (id est iussit) Israëlitæ PONERE (insculpere) IN TABULIS ÆREIS (ut sit indelebilis, & æterna: ET PONERE HAS (tabulas æreas cum hac scriptura) IN PRÆILO SANCTORUM, id est, in porticu templi, quæ templum circumquaque ambibat.

ET ERUNT AUTEM HÆC OMNIA POSITA IN ANNO 110) ad est. in Gazophylacio templi, in quo locas gazam, opusque templi seruauitque publica instrumenta quæ in Archivo, v. v. HABET SIMON ET FILII EIUS) ut si quando eo indigerint illud inde accipere queant.

CAPUT DECIMUM QUINTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Antiochus Sedes Demetrii ab Arsace capiti frater magnis premiis capti ad amicitiam Simonis, mox uisus Tryphonem, eumque obsidet in urbe Dora: inde v. 15. Legati Simonis Roma redeunt cum amplis promissis. Den. que v. 27. Antiochus fedus cum Simone perfidè rumpit, & Censituum cum magno exercitu Judæam inuenit.

ET misit rex Antiochus filius Demetrii epistolam ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Judæorum, & uniuersæ genti: 2. Et erant continentes hunc modum: REX Antiochus simoni sacerdoti magno, & genti Judæorum, salutem. 3. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum, & restituere illud sicut erat antea: & electam facit multitudinem exercitus, & feci naues bellicas. 4. Volo autem procedere per regionem, ut uisitarer in eos, qui corruerunt regionem nostram, & qui desolauerunt ciuitates multas in regno meo. 5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes quas remisistur tibi ante me omnes reges, & quecumque alia dona remisistur tibi: 6. & permitto tibi facere percursum proprium nimumis in regione tua: 7. Ierusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma que fabricata sunt, & præclia que construxisti, que tenes, maneant tibi. 8. Et omne debitum, & que futura sunt regi, ex hoc & intantum tempus remittuntur tibi. 9. Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimur, & gentem tuam, & templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria uestra in uniuersa terra. 10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, & conuenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut paci relictentem cum Tryphonem. 11. Et infestus est cum Antiochus rex, & uenit Doram fugiens per maritimum: 12. sciebat enim quod congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus. 13. Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti milibus virorum beligerorum, & octo milibus equitum: 14. & circuit ciuitatem, & naues a mari accesserunt: & vexabant ciuitatem a terra & mari, & nemanem sinebat ingredi vel egredi. 15. Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolam regibus & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc: 16. LUCIUS consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem. 17. Legati Judæorum uenerunt ad nos amici nostri, renouantes priuam amicitiam & societatem, missi a Simone principe Sacerdotum, & populo Judæorum. 18. Artulerunt autem & clypeum aureum mararum mille. 19. Placuit itaque nobis scribere regibus, & regionibus, ut non infestent illis mala, neque impugnent eos, & ciuitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus aduersus eos. 20. Visam autem est nobis accipere ab eis clypeum. 21. Si qui ergo pestilentes resugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam. 22. Hinc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Atralo, & Ariarathi, & Arsaci, 23. & in omnes regiones: & Lampaco, & Spartatis, & in Delum, & in Myndum, & in Skyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodium, & in Phaseliem, & in Gorrynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenen. 24. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum. 25. Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundum aduenas ei semper manus, & machinas faciens: & conuulsit Tryphonem, ne procederet. 26. & misit ad eum Simon duo milia virorum electorum in auxilium: & argentum, & aurum, & uasa copiosa: 27. & noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ pactus est cum eo antea, & alienauit se ab eo. 28. Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, & Gazaram, & arcem que est in Ierusalem, ciuitates regni mei: 29. Fines eorum deso-

desolatis, & fecit plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo. 30. Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis, & tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Iudaeae, sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminii, quod exterminastis & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos. 32. Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro & argento, & apparatus copiosum: & oblitus est: & retulit ei verba Regis. 33. Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumptimus, neque aliena detinemos: sed hereditarium patrum nostrorum, quas inquit ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. 34. Nos vero tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum nostrorum. 35. Nam de Joppe & Gazara quae expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respicimus ei Athenobius verbum. 36. Revertens autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa quae vidit: & iratus est rex ira magna. 37. Tryphon autem fugit navi in Orthisiodis. 38. & conflavit rex Cenebaeum ducem maritimum, & exercitum petrum & equum dedit illi. 39. & mandavit illi movere castra, contra faciem Iudaeae: & mandavit ei edificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequabatur Tryphonem. 40. & pervenit Cenebaeus Jamniam, & cepit irritare plebem, & concutere Iudaeam, & captivare populum, & interire, & edificare Gedorem. 41. Et collocavit illi equites, & exercitum: ut egressi perambularent viam Iudaeae, sicut constituit ei rex.

VI. 1. ET MISSI ERAT ANTIUCHUS SIMONI DEMETRII (senioris cui cognomen Suer, frater vero Demetrii junioris cui cognomen Nicator) **SPYTIOLAS AB ISACHOLIS MARIS** (ex Rhodo aut Appianus) **SIMONIS SACARDOTIS** iunioris, id est, Pontificis, & Principis Iudaeae. Ut huiusmodi haec ad eos intelligas, nota, cum Demetrius a Tryphone fugatus esset, & captivus de incerta ab Aetace: Tryphon tyrannus magnam Syriam partem occupavit. Cleopatra Demetrii ut ei cum patre & sociis Seleucum profugeret, ad quam placuit Tryphonis tyrannum detrahentem in disstrangulabant. Haec in regno ceteroheret, Antiochum Demetrii mariti in capti fratrem juniorem ad regnum, & deoquom suum revocavit. Audi Johepsum lib. 13. cap. 18. *Quo tempore Tryphon rex delectatus est, utique per se ipsum Tryphonem agere cepit. Id quod ad verborum partem non inducitur profus: dicitur enim per se ipsum agere, & delectatus ad Cleopatram uxorem Demetrii, quam iam in Seleucum tunc liberis se inuenerat. Et cum Demetrii fratrem Antiochum regnum ante obierit, nec alius ante respiceretur nisi Tryphonem, nisi ad tunc Cleopatram, cuiusquam suum, & per se ipsum effectum: sicut autem hoc partem antiochum suum, partem quod timorem, in quidem Seleucum in urbem Tryphonem tradiderit.*

Paro Antiochum hunc Iosephus Soterem, id est, filiatorem cognomen: Eusebium vero & alii Soterem, vel Soterem i Sida urbe, vel Cilicis, ut vult Eusebius, vel illi vicin Pamphylis, ut habet Ptolemaeus, Sira, & Plineus, & alii, quod in Sida Antiochus hic sit natus vel educatus. Eandem Appianus Pisan cognominat. Cleopatra erga Antiochum Iovium suum fecit maritum & regem adeoque simul domi fratres uxores habuit maritus, scilicet Demetrium captem apud Parthos, & Antiochum Soterem regnantem in Asia, & Syria: cum ante utramque a Philometore patre deponita fuisset Alexander Veltis rex Siriae, qui erat patruus Demetrii: sed vide iussum Nominis in incerto vandelatum. Antiochus enim in Perside i. Machab. 1. 16. occidit filium Cleopatrae vero Antiocho Grypso filio suo, quem ex Demetrio susceperat, & in regnum exierat tandem officia eodem propterea venimus: sed filius id adveniens illud ipsum matrem fecit officio: talis libere cogit. Illa itaque se ipsam venimus suo, quod filio parat occidit. Ita Eusebius, & alii. Paro Antiochum Grypsum quae ex Demetrio filium occidit Antiochus Cyzicenus (videm C. I. opazet ex Antiocho Sedre filius. Rursum Seleucus Antiochi Grypsi filius patris moerem ulciscus Antiochum Cyzicenum patrum suum n. cavet: Seleucum vero videt vicia ultio divina percutat eum, nam ipse iup. rarus ab Antiocho Eusebio filio Cyziceni in domo regia a Mopsitens in Cilicia, ubi radebat, concrematus fuit. Ita Johepsum, Iulian Appianus, & alii. Vide hic quos patribus eorum causa fuerit incellus Cleopatrae, & Antiochi Sedre. Ipsa enim rimum Syriam regem fuit eorum, nomenque primo Alexandri Veltis, qui erat filius Antiochi Epiphaniae & deinde duorum fratrum Demetrii fratruum, & nepotum Seleuci, qui Epiphania fuerat frater senior, nimirum Demetrii junioris, & Antiochi Sedre, ut dicit.

RAX ANTIUCHUS SIMONI & SALUTAM] **VI. 1. 1.** Antiochus hic fuit hostis Iudaeorum infestissimus, ut patet vers. 27. & seq. sed hic necessitate, & tyrannide Tryphonis inimici sui sedas cum Simone ambo, eaque opem imploret, ampla et, & Iudaeam concedens privilegia.

NUNC REGO STATUO TIBI OMNES ORATIONES VI. 5. 1. 1. **GRACIA** (id est, oblationes, scilicet orationes, puta immolationes a prioribus regibus Iudaeae indultas, unde ait: QUAS REMISSUM TIBI ANTE ME OMNES DEDIT.)

ET PERMITTO TIBI SACRE PERCUSSIONIS VI. 6. 1. 1. **PROPRII NUMISMATA**] hoc signum est supremi domini, quod hic Iudaei tribuunt Antiocho, cum prius id eis ab illis Naachodotoni capessit Jerusalem, subjugantque Iudaeam, ac ceteri Palaenam, & Graecorum regionem, qui Nabuchodonosorus rex fuisse videt se transibant. Quare Iudaei tunc monumant natus a Chaldo, nunc a Veris, nunc a Graeco solo urbem. Ceteri enim monetarii summae eis peccatis, quae eis regum, Imperialis, & Locales auctoritas.

ISRAELIAM ANTEM SANCTAM REEM, UT LIBERAM] **VI. 7. 1. 1.** **GRACIA** & sancta libera, id est, sanctum templum, sanctumque eius cultum, ac sanctas eius vicinas, vasa, & ritus pubeo esse libera, ut liberi a Simone, & Iudaeis exercere valent, nec ab aliquo Genualium impedi, aut idololum victimas, & superstitionibus inquirari queant.

ET QUAE FUTURA SUNT REGI] **VI. 8. 1. 1.** **LEGENDUM** videtur regis, Graec enim est **REGALIA**, quae vulgo regalia, scilicet iura appellantur. Haec Antiochus condonare Iudaeis. Quod Antiocho responderi Simon tacet Scriptura, s. d. Ioseph. asserit Simonem indulta, & postula Antiochi libenter acceptisse.

ET VENIT (Tryphon) IN DONAS SUGIENS PER VI. 11. 1. 1. **MARITIMAM]** scilicet regionem. Graeci *fugiens per mare*: Vatab *invenit in Doram maritimum*. Motum fugae narrat Frontinus lib. 4. strata. C. 13. Tryphon, & quae, Syria hoc vultus per totam strae fugam peruenit *sparte*, & omnia *sestima* Antiochi equos monetas effugit.

VENIT AUTEM NUMERIS] quem Simon miserat ad Romanos, ut cum eis seculu renovaret. hic antulr literas Romanorum, tum federalis ad Simonem, tum inhiatorias ad Ptolemaum, & vicinas reges in Iudaeam intulerat.

LUCIUS CONUL ROMANUS] Scrip. pro Lucio censet legendum *Lepidus* qui consul fuit anno sequenti. Verum omnes Codices habent *Lucius*. Quae multum accipiunt L. Furium Philium qui cum Antiocho. natio consul fuit anno urbis Romae conditae 617. Sed in agris annos ubi cum annis Graecorum alix. quam. Alii L. Cicerium Mitrillum intelligunt, qui consul fuit anno G. 60. rum i. 75. sed hi non adscribunt Nomen cum a Simone missis fuisse Romanum anno 174. Graecorum. id. equatibus post Metellum consulatum. Quocirca Salustius ceteri Iacuum hunc esse Calpurnium Pisonem, qui anno praecedenti Romae fuerat consul cum eo. Populo. quo fuisse

Antiochus apud Legatos Simonis Roma dimiserat, qui pro-

rogatione inuenit Ierusalem ad Simonem peruen-

isse. Hanc enim Calpurnium Valer. Max. lib. 1. cap. 4. lacum pronominat.

PROLOGO REGI NAUENT] Hic est Protemus cognomen Phylcon vel Euergetes, qui Ptol. Philometori fratri suo iam mortuo, uti dicitur e. c. 11. v. 18. in regno successit, fuitque crudelis, & incestus. Nam, ut de eo ait Iulian. lib. 38. *Post quod non uox in populari qui cum in regnum uenirent, fuit. Signidem progressus multitudine facta eadē die, omnes sanguine quatuor manabant, ipsam quoque stragem, sicut uox uergens per uox flagrant, & in matronarum aetate, respiciunt. Nos uero suis formam, & figuram illa describit. Erat enim & uolua deformis, & flauis leuata, & uagina uentris non homini, sed bellua similes, quam fulgidam uisum subleuit, & pollucida uesit angulis: per[ist]as quasi affa in p[er]cipienda preberent, qua omni s[er]uā uoluntate quā habere uero erant. Idem Ptol. Phylcon ipso die nuptiarum cum Cleopatra, filiolam eius quem e. c. Ptol. Philometore fratre suo susceperat, adeoque regni interitum in ipso matris complexu occidit, teste Iuliano lib. 38. Hac ergo Protemus Phylcon frater junior Philometori succedebat frater de matris & gener Cleopatra, nam ipse filius Cleopatrae uis uetula, deinde repudiata mater filiam in uero dicit, mox populum cum ob noxiam crudelitate capuli, ac regnum desult Cleopatrae priori eius uirgini, matris, & de foron, ac studio de imagine eius detrahit ac deiecit: quod illi factum studio fororis exillima, idem quem ea susceperat, in Cypro interitum, corporique in umbra diuina, & in ciuita impositum, matris de uariis eius, inter epulas effriti curat, ut Iulianus lib. 38. & p. Merito ergo ad hoc crudelitas, & incestus monitum scribant Komani eo illam in Iudaeos sibi uicinos erant.*

V 211. HAE ROMANAE SCRIPTAE SUNT DEMETRIO PATRI] qui iam ab Antiocho capto detinuitur, sed Romani uel necesse audiunt eum esse capsum, ut uult herodotus; uel putant eum pater cum Antiocho inita breui liberandus. ET ATTALO, qui fuit Eumonis filius, & Pergami rex, ac moriens populum Romanum scripsit heredem. ET ASIARATHE. Hic iuxta e. c. Cappadociae frater Orontidis, pater Demetrii tunc Polybio, Iuliano, & Appiano. ET ASSACI. Hoc fuit rex Parthorum, qui Demetrium captiuum detinuit.

V 212. ET IN OMNIBUS REGIONIBUS] (uicinis nempe) AT LAMPHACI, ET SPARTIACI; ET TIBI DASHI] Nominantur hic nouemdecim partim insulae partim urbes, & regiones, ad quas Romani easdem dederunt litteras per Iudaeos, ut eas essent mollii, sed beneuoli, & quod nonnullae ex eis nuntius litteras ad reges iam ominatos deferrentibus in ipso ouagationis cursu aduende erant: aliae Romani ualde carae addidit; aliae Iudaeis multum nocere, uel commodare poterant. Apud omnes autem Romanorum nomen erat uenerabile & formidabile. Hae Romanorum litterae eorum potentiam arguunt, sed Iudaeis non profuerunt, immo eis odium gentium conciliarunt, & Antiocho magis eam concitauerunt, ut pater v. 17.

V 213. ANTIOCHUS] SEDENTES AUTEM EIA APPLICUIT CASTRA IN DORAM] SECUNDUM] quia ob huiusmodi similem causam obsidione primam soluerat: in uere ergo rediit, & secundo Tryphonem in Dora obsedit ait Lyran. sed obsit quod sequitur, ad uerba ET SEMPER MARUS] id est, continuat uergetis obsidionem, preuenitque Tryphonem. Alii e. c. Graeco uertunt in ferendo, scilicet die, q. d. secunda die a possessis castris Antiochus coepit oppugnare Doram. Salius uero secundū, inquit, quia una parte urbis occupata Antiochus alteram partem noua, & quasi secunda obsidione cinxit. Planis dicas eam obsidione uocari quia Antiochus nouo conatu nouis uiribus, & copiis, ouis machinā Doram et vicino, arde, preffereque obsidit, & conuulsit, ut ouis & secunda uideretur esse haec eius obsidio.

ET CONCLUIT TRYPHONEM NE PROCEDERET] ne scilicet e Dorae gressu posset; patet e. c. Graeco.

V 214. ET MOLUIT] ANTIOCHUS REA] ISA, scilicet milites, & dona a Simone Post. milia, accipere] Errat ergo Josephus, qui ait Antiochum ea accepisse, ob ea quae Simonem inter inimicos amicos habuisset: sed uerba quae uisum quae PACIUS] ET CUM] sed] quia uidebat se tot copias terra, marique insulam, Tryphonem ad extrema sedegisse, nec Simonis opera indigere: & quia Ju-

deam quasi Syriae partem regno suo Asia, & Syriae adiungere uidebat: insignibatur enim annum Iudae angulum uelle se subducere ab impio suo Asia, & Syriae imperio.

V 215. VOB TANTIS] IOHANNES ET GAZARUM] id est, Gazam urbem Philistinorum: hanc enim expugnauerat Simon, cum Gaza ad Iudaeam, & Simonem non pertineret, ideoque eam Simonem repetit huc Antiochus.

V 216. ET INTERMINI] QUO] INTERMINI] ET TRIENTORUM CIVITATUM] ASIA] TALITA] QUINGENT] A] J] q. d. pro damnis & cladibus, quos Iocis militi subditis inuisit, & protrauit, quos militi stipulis soluitur talia talenta 500.

V 217. ET VISIT] GAZARUM] SIMONIS, uidetur Interpres legitur] GAZARUM] id est, gloria iam legant] id est, abacum, in quo exponitur patere, pocola, ceteraque uaria astra, & argentea.

V 218. ET APPARATUM] COPIORUM] tum famulorum, tum armorum, tum militum, tum speculacionum.

V 219. ET RESPONDI] ET SIMON] cordati, aequē ac amicos, in se non aliena, sed sua occupare: Iohannem nam & Gazam licet aliena, occupasse Iure Lelli, ea quod ipse prius Iudaeos inuisit.

V 220. NOSTRUM] TANTIS] MAIESTATIS] id est, occationem commouit nati.

V 221. NAM] DE] IOHANNIS] ET] GAZARUM] QUO] REPTO] STOLAS] IPSI] SACERDOTE] IN] POUAD] REPTO] MAGNAN] Iohannes enim ducens Iudaeos in mari submerferant, ut patet lib. 8. cap. 11. Gazarum, id est, Gazaeis, utpote Philistinū olimani trant Iudaeorum hostes inuisit. Hinc pater per Gazaram non interligi Gazer, quae erat in tribu Ephraim, ideoque ad Iudaeos spectans, sed Gazam: haec enim ad Philistinū spectabat, non ad Iudaeos, ideoque quasi Iudaei illam a Simone suis expugnata, & Iure belli occupata.

V 222. TANTIS] PARTI] TANTIS] 100. q. d. est iure belli iuste occupem Gazaram, tamen ad reclamandam uexationem, & ut regibus Syriae nil demam, sed abunde satisfaciā pro eo, & Iohanne offere nihil demum talenta, id est, 120. milia aureorum.

V 223. REVERTE] RE] AUTEM] (Artemobius) CUM] IRA] AD] REGEM] puta ad Antiochum Sedetem, & quod Simon negasset ei, quo postulat, ac pro milione aureorum, quam petierat re, Simon tantam obtulisset deciman circiter partem, scilicet 120. milia aureorum. Re uero magnitudine sui uidegens fensit a Simone negligi, sibique ab eo restit. Hinc apud uocatur fuit Condabius, ut vocat Hebr. idem est quod zelus, uel possessio dolosa, ait Pagninus in uom. Hebr.

V 224. TRYPHON] AUTEM] FUOIT] NAYS] IN] ORTHOSIADA] Orthosia, teste Ptolemaeo libro quinto capite decimoquinto, est urbs Phoeniciae in promontorio quo proaeiue ab est a Cypro: est ergo urbs maritima. Quare non est Antardas: ut aliqui putant, quia haec est mediterranea: multo minus est Apamia, ut uult Josephus. Auda Ardichon, in descript. terre sanctae pag. 187. nom. d. Orthosia, & Orthosia, hodie Thortia uocata, maritima Phoeniciae urbs est, inter Tryphonem & Archim sita: quae post Christi tempora Episcopatus sede incluta fuit. In haec urbem Tryphon et Dora (in qua ab Antiocho Syriae rege obsidibatur) clausus, uari assiguit. 1. Machab. 15. Tyr. 13. bell. sacra. & 14. bell. sacra. 12. Ptolem.

V 225. PORRO] SEDETES] ORTHOSIADAE] cepit, & Tryphonem captiuum interfecit teste Strabone lib. 14. Iuliano, Appiano, Josepho, & aliis. Iohannes ait Tryphonem per tricornium transfugisse: Salius uero per septennium; occisum enim esse anno Principatus Simonis septimo. Vide haec Iustum De in homicid. & tyrannum iudicium, Tryphon enim, qui Jonathan, & Antiochum regem pupillum sibi credentem occiderat, tertio, uel septimo anno post haec eadem simili modo a Sedete occisus fuit, iuxta utriusque talionis poena.

V 226. ET] CONSTITUIT] 223] CENOSIAS] DUCES] MARITIMUM] id est, praefecit classis five archialifium. Hunc militi Sedetes, ut inuaderet Iudaeam.

V 227. ET] MANOUI] ADIFICARE] GAZARUM] GRE] cū] GAZARUM. Erat urbs haec in ins. J. Iudae. Auda Ardichon: in ins. Dan a. 8. Gider que & Gader ciuitas, tribus Juda in forte Dan, sita ad Orientem uallis o terra paucali.

presenti, & suberant. Hinc tempore Ezechie regis occupata sunt Simonem, pulsis autem quibusdam Chananis, quod terra hinc aptissima esset agrorum, quibus Simonem abunabant. Pulchra hac civitas vocata est Cedron, quam addidit in iure Cendebæus dux Antiochi adversus Ja-

A dros, iuxta quam & devotus est à Machabris. *ET QUATER VARIIS GRÆCIS VOCATA, id est, mundi-
reporat, ut Gedrosibus, suisque loco acris, & manibus
cilet, ad quem à Judæis presertim recipitur, & in
quam rapinas, & spolia Judæorum convehant.*

CAPUT DECIMUMSEXTUM. SYNOPSIS CAPITIS,

Simon per Judam, & Joannem filios suos profugit à Cendebæus. Inde v. 11. Ptolemæi gener Simonis eum invitans dolose interfecit cum duobus filiis ut Judæa se Principem constitueret. Denique v. 19. Joannes superflus Simonis filius à Ptolemæo, quæsitus ad vocem ptolemæi ejus comatus elusit, ac Patri in Ducatu, & Pontificatu successit.

1. **E**T ascendit Joannes de Gazaris, & nuntiavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum. 2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam & Joannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei, expugnabimus hostes Israël ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties. 3. Nunc autem fenui: sed effuge loco meo, & fratres mei, & egredi pugnatæ pro gente nostra: auxilium verò de cælo vobis sum fit. 4. Et elegit de regione viginti milia virorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin. 5. Et surrexerunt mane, & abierunt in campum; & ecce exercitus copiosus in obvium illis positum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum. 6. Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus, & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretavit primus: & viderunt eum viri, & transferunt post eum. 7. Et divisit populum, & equites in medio positum: erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis. 8. Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus: & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem fugerunt. 9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis: Joannes autem infectus est eos, donec venit Cedronem, quem edificavit; 10. & fugerunt; usque ad turres, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo milia virorum, & reversus est in Judæam in pace. 11. Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, & habebat argentum & aurum multum. 12. Erat enim gener summi sacerdotis. 13. Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat ducem adversus Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos. 14. Simon autem, perambulans civitates, quæ erant in regione Judææ, & sollicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath. 15. Et suscepit eos filius Abobi in munitionem, quæ vocatur Duch, cum dolo, quam edificavit; & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros. 16. Et cum inebriatus esset Simon, & filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumperunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus. 17. & fecit deceptionem magnam in Israël, & reddidit mala pro bonis. 18. Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa. 19. Et misit alios in Gazaram tollere Joannem: & tribuitis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum & aurum, & dona. 20. Et alios misit occupare Jerusalem, & montem templi. 21. Et præcursum quidam, nuntiavit Joanni in Gazara, quia perit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit se quoque interfici. 22. Ut audivit autem, vehementer expavit: & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim quæ querebant cum perdere. 23. Et cetera sermonum Joannis, et bellorum ejus, et bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & fiduciam murorum, quos extruxit, et rerum gestarum ejus: 24. ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotum ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

V. 11. **E**T ASCENSOIT JOHANNES DE GAZARIS: id est, de Gaza ubi cum loco suo quæ exercitatus Ducem reliquerat, & conluerat Simon pater.

V. 12. **NUNC AUTEM JENUI, SED BYSTOS LOCO MIO ET FRATRES MEI:** Græca & Latina Complut. habent *ET FRATRES MEI*, scilicet Joannæ & Judæ, ut nobis in Ducatu & bellis pro Israël succedant. Græca addunt: *Pro autem in ptolemæo videtur esse veritas, id est, vos autem benefico ætatis estis idonei ad bellandum.*

V. 14. **ET REGIT DE REGIONE VIGINTI MILLIA VIRO-
RUM BELLIGERATORUM USQUE (bellatorum) ET EQUITUM:** Hinc duntaxat invenio equos in castris Joannis, & Judæorum, cum in castris Judæ, Jonathæ, & Simonis hucusque non ossi pedes legitimus, cõ quod Deus Deuter. 17. multiplicatiorem equorum Judæis vultuisset.

V. 16. **ET TRANSFRETAVIT PRIMUS:** scilicet ipse Joannes Simonis filius, & exercitus Duch, cujus exemplum ceteri, qui penit trepidaverant, illico fecerunt, quare animosè in vadentes Cendebæum eam ceciderunt, & in fugam compulerunt.

B RESIDUI AUTEM IN MUNITIONEM FUGERUNT: id est, in Godorem, quem munierat cap. præced. v. 39.

DONAC VENIT CEDRONEM (pura Godorem, hæc enim Græcè vocatur Cedron: hæc ergo hostibus fugientibus insidiam Joannes extrorsit) QUAM ADIFICAVIT: id est, quam edificaverat & munierat Cendebæus capite præced. v. 39.

Hoc fuit principium victoriarum, & heroicorum factuum Joannis quibus ipse fortiter & feliciter auspiciatus est Principatum loco Simonis patris sui, cui sum dolo Ptolemæi parabatur. Vnde hic Dei providentiam quæ Israël consulat per Joannem dux Simonis patris ejus, & Duch per fraudem generi inermium.

Porro Josephus hoc prælium morte suo phalarat, idcoque multa falsâ admixcit, scilicet quod Simon ipse hinc prælio interfecit: quod per insidiam Cendebæum aggressus sit: quod ipsum cum eo confecerit, & tempore victor extiterit.

**ET PTOLEMÆUS FILIUS ABOBI CONSTITUTUS VERUS
ERAT DUX IN CAMPO JERICHU: Col. 4. Simonem Ducem, & Pont.**

Et Pont. sacro suo, ut sequitur. Hic Ptolemæus erat opulentus, ac per opes suas delinabat obtinere Dacaram Judææ, ideoque Simonem cum filiis, toram que Affimonorum stirpem delere cogitabat. Vide hic immane Ptolemæi patricidium, & sacrilegium, quo summum Pontificem, cuius filiam ipse duxerat uxorem, per fraudem interfecit. Quid non auster ambitio, & regnandi libido!

VERS. 16.

ET CUM INBRIBATOS (id est, largiore potu exhilaratos) HABET SIMON] extra ebrietatem tamen. Unde Vatabl. vertit eam potu fatiatis effras. Nam, ut ait Nonnius Marcellus, ubi dicitur non solum vinolenti, sed & qualiter repletis. Sic fratres Joseph dicitur inebriati, id est, incaussisse meto Genes. 43. & Psal. 63. *Vivisti terram, inquit, & inebriasti eam.* & Cant. 1. 2. *Bivite & inebriamini,* id est, exhilaramini, ebriamini.

ET OCCIDUNT EUM AT DUOS FILIOS EJUS] Ait id Joseph. & ex eo Hagedippus uxorem Simonis fuisse captam cum filiis excepto Joanne. Joannem verb ultimum necem patri, & fratrum, & obediisse Ptolemæum, sed obediendum soluisse eò quod Ptolemæus matri ejus capere flagella, aliaque tormenta inrentaret, similiaque plura, que parum videntur probabilia, imò S. Scrip. dissona, uti ostendit Salianus, & Sanchez.

Prefuit Simon Ifraeli septem integros annos, cepit enim anno Græcorum 170. quo occisus est Jonathan ejus antecessor 1. Machab. 13. 2. defuit versò anno 177. Græcorum, ut dicitur v. 14. Quocirca errat Josippus dum Simoni tribuit 18. annos, cumque occisum dicit à Ptolemæo rege

A Ægypti, idque iusta Dei vindicta, eò quod cum Spartiatis, & Romanis gentilibus foedus inisset. Denique occisus est Simon anno 174. ante Christi nativitatem.

ET PRÆCURSUS QUIOAN HURTAIT JOANNEM IN GAZA] Id est, Gaza urbe ut dicit. Joannes hic fuit filius Simonis primarius, vir amabilis, & bellifusus, qui Simoni in Dacata, & Pontificatu successit: cognominatus fuit Hircanus eò quod Hircanus bello superasset, ait Eusebius & S. Thom. Hujus Hircani heretica facta describuntur l. 4. Machab. Ipse enim cum Antiocho Sedete rege Syrix foedus inieit, rege complures auribus cornibus tauros ad templi sacrificia submittente. Eandem regem ad bellum Particum committas est: Syrix plurimas urbes cepit, Samaritas vicit, Garizitanum templum evertit, Idumæos domuit, ad innovandam societatem Legatos Romanos misit. Tandem post 31. annos Principatus & sacerdotii sui factis concessit, relicto successore filio suo Aristobulo, qui loco *dacati* nomen *regis* cum didicisset primus Affimonarum assumpsit, & Pontificatui advenit, & adnexum reliquit fratri suo Alexandro, & Alexandri filio Aristobulo secundo: quo regnante capta à Pompejo Jerolyma, & Judæa in provinciam redacta, & digesta regia à Pontificali prioris avulsa est.

B Tumque defuit Ducatus, & stirps Affimonarum cum flexisset 130. annos, ut dixi in proemio; Romani enim Herodem alienigenam constituerunt regem Judææ, tumque de hinc inde sepro de Juda, venit, natusque est Christus juxta seculum Jacobi Genes. 49. v. 9. & 10.

COMMENTARIA IN LIBRUM SECUNDUM MACHABÆORUM ARGUMENTUM.

Hic secundus liber est quasi continua epistola circularis, qua Judæi in Judæa degentes ad Judæos in Ægypto habitantes perhibent cladis & calamitatis, quas ipsi perpessi fuere ab Antiocho Epiphane, ejusque filio Eupatore: Item victorias quas Judæi cepissent ab Angelis, atque ab Ona, & Jeremia ad turas de hisdem retulit, adeoque omnes ad Dei laudem, & gratiarum actionem egerunt. Totus ergo hic

liber in gestis Judæ Machabæi, & Martyrum factis quinque lib. 1. enarrandis consuevit. Similes circulares epistolæ scripte Christiani Strymenis, Viennensis, & Lugdunensis, quibus suorum fidelium maxime, & afflictionis à tyranno perpessa recentem, que extant apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 19. & lib. 5. cap. 1.

De auctoritate, & auctoritate huius libri, ceterique eum concernentibus dixi in Prolegomeno lib. 1. Causa scribendi hanc epistolam fuit ut tolleretur schisma inter Judæos in Judæa, & in Ægypto degentes, sitis dicitur c. 1. v. 1.

CAPUT PRIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Avers. 1. usque ad 10. recensetur pars epistolæ scriptæ à Jerosolymitæ ad Judæos in Ægypto degentes anno Græcorum 169. ut patet v. 7. quæ eos hortantur ut ipsi quoque celebrent festum si scepeia. Max. à v. 10. usque ad 20. c. 2. recensetur alia epistola, vel potius alia ejusdem epistolæ pars à Jerosolymitæ scripta anno Græcorum 188. ut patet v. 10. quæ enarrant historiam dati colitis ignis, adeoque eosdem hortantur, ut festum dati à Deo ignis celebrent. A v. autem 20. c. 2. usque ad finem libri enarrant gesta Judæ Machabæi contra Antiochum Epiphane, & Eupatorem, eorumque Ducis Bacchidem, Timotheum, Nicanorem &c. ac in martyrum septem fratrum suâ causa magist. Eleazari, & aliorum martyrum.

1. Fratres qui sunt per Ægyptum, Judæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Jerosolymis, Judæi, & qui in regione Judææ, & pacem bonam. 2. Beneficiat vobis Deus, & meremini ritæ testamenti sui, quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Jacob, servorum suorum fidelium: 3. & det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem, corde magno, & animo volenti. 4. Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem. 5. Evadit orationes vestras, & reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo. 6. Et nunc hic sumus orantes pro vobis. 7. Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono, nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione, & impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recentis Jason à sancta terra, & à regno. 8. Portam succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentium: & oravimus ad Dominum, & exaudivit sumus, & obolumus sacrificium, & similitudinem, & ascendimus lucernas, & proposuimus panes. 9. Et nunc frequentate dies scenopæie mensis Casleu. 10. Anno centesimo octogesimo octavo, populus, qui est Jerosolymis, & in Judæa, Senatusque & Judæ, Aristobulo magistro Ptolemæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, & his qui in Ægypto sunt, Judæis, salutem & sanitatem. 12. De magnis periculis à Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talen regem dimicavimus. 13. Ipse enim ebullire fecit de Perseide eos, qui pugnaverunt contra nos, & sanctam civitatem. 14. Nam cum in Perseide esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Nanææ: consilio deceptus sacerdotum Nanææ, 14. etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici ejus, & ipse cum paucis pecuniis multas dotis nomine. 15. Cuique proposuissent eas sacerdotes Nanææ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum sani, clausurunt templum, 16. eum intrasset Antiochus: apertum: occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diverserunt membra, & capibus amputatis foras projecerunt. 17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impiis. 18. Facturi igitur quinta & vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopæie, & diem ignis qui datus est quando Nehemias adificavit templo & altari obtulit sacrificia. 19. Nam cum in Perseide duccerent patres nostri: sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus & siccus, & in eo contulit suum eum, ita ut omnibus ignoscens esset locus. 20. Cum autem præterissent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Nehemias à rege Perseide, nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem: & sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam. 21. Et justit eos haurire, & afferre sibi, & sacrificia, quæ imposita erant, justit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & que erant superposita. 22. Utque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol resulsit, qui prius erat in nubilo, accessus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur. 23. Orationem autem scripsit.

ciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonathas inchoante, ceteris autem respondentibus. 24. Et Nehemise erat oratio hunc habens modum: Domine Deus omnium creator, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus rex, 25. solus prestant, solus iustus, & omnipotens, & aeternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos: 26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica. 27. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt Gentibus, & contemp- tos & abominatos respice: ut sciant Gentes quia tu es Deus noster. 28. Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia. 29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. 30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumpserunt esse sacrificium. 31. Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias effudit la- pides majores perfundi. 32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est: sed ex lumine, quod resulsit ab altari, consumpta est. 33. Ut verò manifestata est res, renuntiavit ei regi Persarum, quod in loco, in quo ignem absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia. 34. Considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum ut probaret quod factum erat. 35. & cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. 36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

Hinc patet hanc epistolam, utpote scriptam anno 128. Græcorum, datam fuisse post gella Judæ, Jonathas, & Simonis lib. 1. descripta, ideoque apud subsecuti- fos libri primi. Liber primus enim finitur in morte Simonis, quæ contigit anno Græcorum 177. Quare undecim annis post Simonis mortem scripta fuit hæc epistola, sive liber hic secundus Machab. Prior vero epistolæ pars scripta anno 169. Græcorum scripta fuit paulo ante ca- pivitatem, & eadem Jonathas; hæc enim facta est à Tryphone anno 170. Græcorum, ut dictum est. Jonathas successit Simon, ut dictum est l. r. c. 13. v. 41. Quare para hæc epistola hæc ordine temporis collectanda foret lib. 1. c. 19. ante v. 39.

V. 13. 1. **FRATRES QUI SUNT PER ÆGYPTUM** **JU- DÆA** **SALUTEM DICITE** **FRATRIBUS** **QUE SUNT IN JEROSOLYMIS** **JUDÆA** **Ægyptus** enim abundat Judæa, tum quia eis erat vicina, tum quia Ptolemæus Lag. primus post Alexandrum Magnum Ægypto rex 130. milia Judæorum captiva in Ægyptum duxerat, tum quia jam receniter Jux Ptolem. Philometore Onias filius Oniaz tertii Pont. templum magnificum Heliopolim in Ægypto construxerunt simile Jerosolymitano, ut patet Pontificem agere, ad quod proxime multi Judæorum confuebant, præsertim quia in Ægypto uti erant à Seleucis præta ab Antiochio, & Demetris, qui contra Judæam insulabant. Scribunt ergo Judæi & Jerosolymis ad Judæos, qui erant in Ægypto, quasi ad fratres, ideit, cognatos, & coarbitales suos amicos, & fratres litteras, tum ut eos in verâ fide, religione, & unione cum synagoga sine Ecclesia continerent, ne scilicet à Jerosoly- mitano, & templo sacra iustitia ab templo suam Heliopolitanum, sicut eodem tempore Judæi in Samaria de- gentes erigendo templum in monte Garizim iustitia fecerunt à Judæis, & templo Jerosolymitano, ut patet Joas. 4. Vide de templo Heliopolitano Josephum lib. 13. c. 1. & de lib. 12. cap. 6. Ad iustitia ergo hoc pollicendum Judæi & Jerosolymis, ac Judæa hæc epistolam scripserunt ad Judæos in Ægypto commorantes.

V. 13. 4. **ADPARIAT COR VESTRUM IN LEGE SUA** **q. d.** Deus hæc celestis per gratiam suam vos illuminet, & in flames ut legem ejus legem cognoscatis, & cognitam adimpleatis, præsertim verò ut à templo vestro Heliopolitano Pontificis proprio, & sacrificiis à Deo veritas ibidem ad Jerusalem, nostrumque templum & Pontificem Jonatham pollicimino redatis. Deus enim veruatur alibi, quam in templo Jerosolymitano sibi sacrificari, Deuter. c. 12. v. 11. & Levit. 7. 3.

V. 13. 7. **EV FACIAT FACIEM** **q. d.** tum à bellis, tum potius à templi divisione, & scismate, ut nobiscum in unam synagoga coaliscatis, & ad unum nobiscum templum conveniant, ubique scilicet festum cognoscite, ut sequitur, celeberrimum **V. 13. 7.** **R. B. N. H. N. T. A. D. M. E. T. R. I. O.** (junioris dicto Nicanore Demetris Soteris filio) anno 169. Græcorum, hic enim fuit annus tertius regni Demetris, qui post triennium anno scilicet 171. Græc. captus fuit ab Antiochie rege Parthorum, ut dictum est l. Machab. 14. v. 1. & 3.

V. 13. 8. **POSTAN ACCURSAUNT** **q. d.** insurgunt impio **Correl. à Lep. ut dicitur, etc.**

A Jalone Antiochus per suos fratres portas Jerusalem, & templi ac reliquiarum Judææ civitatum succendit. Verum **OSAVINUS** **IN DOMINUM**, **ET SKAUDITI** **SUMUS**, ut per virtutem Judæ Machabie templi profano sicut purgatio, novaque dedicatio, in quo proxime jam novè dedicatio **OSVULINUS** **SACRIFICIUM**, reliquias in pristinum statum restituitis, nimirum **ACCURSAUNT** **LOCORUM** **SEPTEM** **IN CADELRO** **AUREO** **SEPTEPITI**, **VE** **PROPOSITIO** **PANIS** **31.** **JUNTA** **12.** **TRIBUS** **ITRACI** **IN** **MENTA** **PANUM** **PROPOSITIO**.

ET **(id est, idcirco)** **JHONC** **FREQVENTATIS** & frequenter celebrare **JHONC** **ACCOMPTIS** **(id est, festum Encensorum insitutum à Juda Machabio in memo- riam purgationis, & novæ dedicationis templi ab eo factæ, idque die 15. mensis Casleu, qui nostro Novembri respon- det. Nota, festum cognoscite proprie erat festum Tabera- calorum, quod per octo dies celebrabatur in mensis Tifsi, id est, in Septembrij, hic verò per Casachreim festum Encensorum vocant festum cognoscite, quia hoc illi erat si- mile: utrumque enim celebrabatur magna rotas populi læticia cum rams, thyrvis, tubis, & tympanis per octo dies, ut patet l. Machab. 4. v. 51. & l. Machab. 10. 6. ubi dicitur festum Encensorum institutum, & celebratum fuisse in modum festi Tabernaculorum; unde vocatur **Synagoga Casleu**, non Tifsi. Honoratur ergo, ut Judæi in Ægypto celebrant festum Encensorum per visidum ramorum gellationem, per clangorem tubarum, similitaque signa lætitiæ, non autem ut in templo Heliopolitano victimas Deo offerant: hoc enim lege Dei erat vetitum. Sic Machabie profugi in montibus celebrant Synagoga cum thyrvis hinc sacrificiis, ut patet c. 10. 6.**

ANNO 128. (Græcorum) POPULUS QUI EST IN **JEROSOLYMIS**, **EV IN JUOIA**, **SEMAUS** **QUERIT** **JUOIA** **Hic** **Judas**, **ut** **Rupert. l. 10. de** **victor** **verbi** **Dei** **c. 13.** **Seranus**, **Sallustius**, **Marianus**, **&** **alii**, **viderunt** **esse** **aut** **hoc** **hujus** **politicis** **epistolæ**, **ad** **quos** **notius** **hujus** **libri** **(secundum** **Machab. nimirum** **Judas** **Ethiops**, **qui**, **ut** **ait** **Joseph. l. 12. c. 19.** **hoc** **tempore** **ab** **donum** **prophetia** **magna** **apud** **omnes** **erat** **exultationis**, **&** **post** **10. annos** **Antiocho** **Joannis** **Hircani** **filio** **morem** **predixit**, **quæ** **et** **paulo** **post** **tecurat** **est.** **Ad** **quæ** **Josephus** **eius** **predicationis** **non** **quam** **esse** **fulfillisse**, **sed** **repta** **semper** **evanille.**

C Sanchez tamen putat hunc Judam fuisse Joannis Hircani Ducis, & Pontificis filium, qui hoc tempore patri successerat, etatque Dux & Pontifex Israelis tunc fuisse Josepho lib. 10. ann. 3. cap. 8. Ubi addit Judam hunc alio nomine dictum fuisse Aristobulum, ac per unum annum dimittat regnasse: quare moruam fore filio regum, & Pontificum relictoque fratri suo Alexandro, qui alio nomine dicitur est Jananus. Verum obstat quod hic Judas fide Aristobulus primus filii diademâ impoierit, seque regem Judææ nominarit, ac matrem suam fame accerit in vinculis: fratrem verò suum Antigonum jam nominatum occidit, reliquos autem fratres in vinculis habuerit, quoad vixit, tunc Josepho lib. 13. Antioq. cap. 19. Et post omnia Scriptore hæcographo videtur indigna. Adde Aristobulum hunc regnasse anno non 128 ut hic dicitur, sed 130. Græc. ut ostendit Sallustius, & alii.

Quare hoc anno 188. abdit Israelit praeerat pater Aristoboli Johannes Hyrcanus, cuius procerat, potius quam Aristoboli filii erat scribere hanc epistola. Denique Bellam. lib. 1. de Verbo Dei cap. 15. putat hoc Judam esse Judam Machabaeum. Verum is jam ante 26 annos in praelio occubuit.

Porro hic incipit posterior epistola, hincque ejus est titulus. Data enim hac juncti epistolas censent Rupert. lib. 10. cap. 15. Glossa. 1. 1. 2. Bellam. Melchior Canos 1. 4. de locis. 11. Media lib. 6. de fide cap. 13. sed veritas videtur non danti. sed unam dumtaxat esse epistolam scriptam anno 188. Graec. in qua tamen refertur, & renovetur epistolam à deo scriptam anno 169. Graec. q. d. hac quidem illo anno scriptimus, hoc autem anno scribimus vobis quae sequuntur: sed pro ea locutione, repetere salutationem, cum appositione propriorum nominum, eorum qui litteras mittunt, & eorum ad quos mittuntur, quae initio fuerant praetermissa. Ita Salianus & Sanchez.

ARISTOBULO MAJORIT PTOLEMAEI REGIS, QUI SIT DE GENERE CHRISTORUM (id est, non-foetum oleo sancto) SACERDOTUM] Aristobolus hic, ut Rabanus, interpretatur natione Judaea, sed peripateticus philo-sophus esse agnoscitur, qui ad Philometorem Ptolemaeum explanationem in Moysen commentarios scripsit, ut chronographi producat. Ita Raban. Intelligit autem Eusebium, cuius illa iuncta verba in chron. suo init. regni Philon. Aristobolus, inquit, copias servandas Machabaeorum liber manu memorat, quomodo Aristobolus peritum fuisse philo-sophia sanctus, simulque manus, & cetera memora, quando de Deo deumque, intelligendissimo in libro, quem ad Ptolemaeum scripsit, docuitur &c. Idem asserit Clemens Alexand. lib. 5. Strom. Addit Euseb. cum ostendit fuisse ex Paracleti ubi Jordanis est origo. Videtur autem, ait Salianus, memora magistro regi adscripsit, vel in illa scripto libro, in quo verba Philometorem docuit, vel quod cum de rebus hinc facta lege decreta, qua deinde libro alia sui complerentur. Alii tamen censent cum fuisse magistrum Ptolemaei Lathari, qui fuit filius Ptol. Physicon: hoc enim verba sonare videntur: Nam, ut ait Rupert. loco citato, rememoratur Aegypti reges jam caesa de temporibus Ptol. Philadelphus (quo tempore per 25. fide facti interpretatur) magister habere Judaei. Ubi nota, physicon erat frater junior Philometroris: unde et illi heri defunctio in regno successit, isque hoc tempore regnabat. Unde filio suo Lathari Aristobolum sacerdotem Judaeum videtur deservisse magistrum.

GRATIAS AGIMUS REGI OPTIMO QUI ADVERSUM ALIUM REGEM OMNICIVIVIMUS] qui postea in Perseide occisus fuit à sacerdotibus Deae Nanae, ut sequitur.

Quare, quidam facere hic rex? Primum aliqui censere fuisse Antiochum magnum, qui pater fuit Antiochi Epiphanis, ac cum Hannibale contra Romanos pugnans victus esset à Scipione, quinque cognomen Asiaticus accepit. Verum hic Antiochus ante annos 87. erat defunctus, nimirum anno 124. Graec. Adde, hic Judaeorum non fuit hostis, sed amicus, tunc Josepho lib. 11. cap. 3.

Secundo, alii accipiunt Antiochum Epiphanem, qui Judaeorum, & templi sui hostis accersimus. Ita Tostellum, Bellam. loco citato, & Pererius lib. 9. in Danielum. Verum Epiphanes non fuit occisus in templo Nanae, ut hic dicitur, sed in Babylone percussus à Deo expiravit, ut audimus cap. 9. Respondet E. man. Sa epistolam hanc non habere auctoritatem S. Script. sicut nec alias epistolas Spartiarum, Romanorum, & aliorum hinc libris citatas, ac proinde falli posse, & errare, sed S. Script. solum narrare illa illos scripturas. Verum hoc durum est dicere. Sic enim idem de toto hoc libro, qui est Epistola Judae. & Jerusalemitarum ad Judaeos Aegyptios dici potest, quod abis.

Tertio, & verosimillimè Serarzus, & Salianus hic, ac Rupert. lib. 10. de videtur vobis Dei cap. 15. Michael Media 1. 6. de rebus in Deum libe c. 13. Sigonius in lib. 5. Sulpitius censent hanc esse Antiochum Sedetem filium Demetrii Soteris, & fratrem Demetrii Nicanoris, qui Nicanore ab Arface capto regnum AEs, & Syria occupavit: hic enim ut audimus lib. 1. cap. 15. sub Simoe Pontifice, & sub Joanne Hyrcano Simonis filio Judaeos affiait, & Jerusalem, in caeno Joannem tunc Josepho obfeda, sed urgente bello Parthico cum Joanne, & Judaeis pacem iunxit, coeque focum contra Parthos duxit, ubi & peris. Sedetis enim hoc tempore regnabat cum Epi-

A phane, & jusque pater jam pridem erat vice functus.

IPSA (DEUS) JANIM BAVILLIENSIS DE PARACLETI 104. QUI PUGNAVERUNT CONTRA NOS BY SANCTAM CIVITATEM] Puta Jerusalemam quem Sedetis obfedit tunc Josepho. Hic verus dicitur esse, nam 104. de Perseide non est in Graeco hoc loco, sed in sine veritas hoc modo: Iste enim ablativus factus est, qui pugnaverunt contra nos, & sanctam civitatem in Perseidem. Unde Salianus pro de Perseide credit legitimum in Perseidem, ut sensus sit q. d. Deus fecit, ut Sedetis hostis nosset magis copis, & ad nos ibique quasi bulliens, & affluens intraret in Perseidem ubique periret. Verum omnia exemplaria habent de Perseide. Quare nonnulli hanc sententiam dant q. d. Deus fecit, ut Sedetis non solum ea Syria, sed etiam ea Perseide magnas colligeret copias ea reliquis, quas ibi frater ejus Demetrius Nicanor vidit, & captus ab Arface reliquorur; Unde & factum est, ut in illas fratris sui ibidem à Perseide caderetur. Verum hic sensus non recte coheret cum eo, quod sequitur. Nam non in Perseide &c. ubi ejus captes narratur.

DUO ERGO PRO BAVILLIENSIS ERAT EX ARFACE, IDEST, CIVITATE CAPTUS, EVERTENS CIVITATEM SIGNIFICAT QUERERE, BULLIENS EXVULSARE, CAUSARE, CAPPELLERE, AC TRIBUERE MARI, QUOD IN ISTA EFFERVESCENS COECHYLIA, & CADAVERA IN LITUS EJECIT: ITEM OLIU BULLIENS QUI EXUNDANS SPUMAS, AQUALIQUE EVOMIT: IDEST, EVERTENS VOCANTUR RELOQA NAVIS EST NAUFRAGIO IN LITUS REJECTA: ITEM PAPALE, QUAE POST MORIUM IN LABIS ERUMPIT: CENSUS ERAT Q. D. DEUS FECIT ARFACE HOSTEM NOSTRUM CUM SUIS COPIS SERVENTIBUS BULLIT DE PERSEIDE, ID EST, CUM QUIBUS MORTICUM SIVE CADAVER EJECIT, EXPULSIT, EVOMIT DE PERSEIDE: NAM FECIT UT IN PERSEIDE IN TEMPO NAVE VOLENS ILLOD CAPILLARE À SACERDOTIBUS OCCIDERENT, UT SEQUITUR. ERGO UT ABLATIVUS TRI SIGNIFICAT, PRIMUM MAGNAM COPIAM, & ARDORUM MULTITUDINEM SEDETIS, SICEITATIS QUOD QUASI MULLICE, VEL TANA NUMEROSISSIMA AQVA, ID EST, EX SYRIA, & PERSEIDE BULLIENS, & INVOLVENS PERSEIDEM OMNIBUS IUDICAE AD TAM PRADANDAM CONFUSIBUS. SECUNDO QUOD IN PERSEIDE MAGNA NUMERO SIQV OCCISIT, & MORTUI, SICUT MULLICE, & TAM PAULO POSTQUO NATI SUNT EA AQVA IN CADEM SUFFOCANTUR, & MORTUANT. TERTIO QUOD PERIA COS JAM CADAVERA FACTES À DEO IN SEPULCHRA & ABYSSUM EXPULSIT, & EVOMIT, SICUT MARE CADAVERA EXPULIT, & IO LITUS EVOMIT.

NAM CUM IN PERSEIDE BERT DUX IPSE VARIET. (q. d. cum Ant. Sedetis rex, & dux exercitus Perseidem invaderet) UT CUM IRO IBERIBUS (Graec. Ἰβήροις, id est, Ἰβηρῶν) aut restitui via poterat] ARCEIUS CRODITUS (Graec. Κροδίτης, id est, περὸν τῆς Ἰβηρίας) Disserunt à Script. & inter alios historici prophani (ideoque non eis sed S. Script. hic credendum est) de modo necis, & mortis Ant. Sedetis. Nam Joseph. & Justus lib. 28. asserunt cum in praelio à Parthis sive Perseis occisum. Appianus lo Syriacis asserit cum à Parthis victum sepium interemisse. Alianus lib. 10. de animal. cap. 34. cum se praecipuum decessit. Eusebius, Arfaces Parthicus, inquit, Antiochum interfecit. Alii putant cum à fratre suo Demetrio ab Arface dimisso, ac regnum suum repetere fuisse occisum. Verum hac dissensio arguit eos nil certi hae de re habuisse, ac variis falsisque vulgi rumoribus fidem habuisse. Quare credendum est S. Script. quae hac asserit cum in templo Nanae cum illud capillare vellet à sacerdotibus lapidatum, & occisum.

Porro Nanae erat Dea Gentilium, ubi fuit Diana, ut opinatur S. Thom. Lyran. Perer. & Pagnin. in nom. Hebr. Nanae, ait, lingua Perseia est Diana, vel portus Venus, uti ea Agarta Hieroso. Clemmte, & Athmod. Symmacho, Gyrabdo, & aliis ostendit Serarzus, & Salianus Perseis enim tam Venus, quam Dianam colebant, sed quae sequuntur magis congruat Veni.

ET RIM CUM DE HABITATURUS VENIT AO L. VARIET. (templum Nanae) ANTIOCHUS, UT AMICI BUI, ET UT ACCIPERET BACCHIAS MULTAS DOTIS NOMINA] Pro habitatione Graec. εἰς Ἰερουσαλὴμ, id est, habitatorum cum illa quasi cum conjugio suo finit ergo Antiochus cum Dea Nanae velte conjugium iniret, ut hoc bonello praevato templum ejus explaret, quasi omnia ejus donaria loco dotis acciperetur foret; sed factis fraudem, & spoliis habudotus dotem non genuerunt, sed lapidum dedimus, id est, spolia venunt & occiderunt.

Put.

Porro priuici reges nonnulli eorum volebant haberi, quasi Diuinitatem terrenis, ac proinde cum Drabus coniugia se inire iudicabant. Audi Sacrocap. lib. 5. falsuorum. *Deposuerunt Athabaeus, Antiochus in Martirium Minus: Antiochus se dicitur, sed dicitur non impetrare se illi, nonnulli saltem. Antiochus Gryphus Luna Martium iherus. Numa Egeus, Anchis Veneris (ea qua fingitur Aeneam genuisse) Heriolobus Uranie, Pelus Theidis. Unde nonnulli putant ad Pelos ritum illum male, quo Venet Theodem, id est, mare quorundam in festo Aesculapii solemniter iusto in mare anno ipsa litio sibi dispondunt. Porro hunc cum Drabus regalium conuubiorum luceatiles tibus fuit Iosephus, Ptoletus in vita Marci Crassi, Xiphilinus, Herodotus, Hicrates, & Sertonius, qui in v. C. Caligulae cap. 21. scribit eum se Veneris maritum vendicasse.*

VALL. 15. CUMQUE PROPONERENT (promissit) SACRODOTEI SE ILLI PRO DOTE DATOS) SAS (pecunias) SACRODOTEAS NANCIA. ET IPSA CUM PACIS INDIGENTIA ERAT IUSTA ABUTTU PAULI, QUI SACROS MARIUM IUSTA CELEBRAT, CLAUSURIT TEMPLUM.

VALL. 16. CUM INTRESSET ANTOCHUS, A PASTORE OCCULO ADIUTU TEMPLI] in superiori laqueari, vel in parietibus templi, inde] MITTENS LAPIDES (Graec. lapides fulmineos) PERCUSSE RUNT DUCAM (regem Ant. Sedetem) ET OCCIDERUNT MURBATHIN] ET CAPITVS ANPUTATIS EGOS PERCUSSE RUNT] in eius milites, & euigis, fugientes Sedetem cum suis ab aliquo Dno Antiochi trahi, qui Deam Nanciam sibi ambebat proletem casum, & fulmineo ictu, nec ipsi quasi necis aures & malitias Sedetis cederent. Atque hinc tam vix in vulgus de morte Sedetis, utpote occula, emanantur sententiae, quas ex Iuliano, Appiano, & aliis recensit v. 15.

Itaque Judaei hic pro Sedete tanto tyranno, & hoib. suo Deo gratias agunt. Quare iudicio Scaliger, & nonnulli alii scribunt Antiochum in templo Nanciam non casum, sed iuxta clauum saluum Antiochum redidit.

VALL. 18. ACTUS IGITOR QUINTA ET VIAGESIMA DIE MENSIS CASLU PURIFICATIONIS TEMPLI] hoc est, celebratus die 25. Casluo festum Enceniorum in memoriam purificationis, & novae dedicationis templi facte a Juda Machabeo 1. Machab. 4. v. 52.

NICHIBAEUM QUIBUS SIGNIFICARE VOLES, UT ET VOS QUOSQUE ADIATE OIEM SCENOPOLIA, id est, festum Enceniorum simile scenopogae, ut dicit v. 9. et oim ionis] eadem enim die 25. Caslu cum in Encenias iam datus offerretur sacrificia ignis & Deo coelitus in illa missis fuit ad comburendum, idoque intratum est festum dati ignis, quod eodem die 25. Caslu, vel certe postea die (ut festum igitur proprium fieri habebat diem) celebrabatur: cujus rei historia fuit in sequentibus enarrata.

VALL. 19. NAM CUM IN PERSIOMIS (id est, in Chaldaeam sive in Babyloniā ad Naluchodonosor) DUCERETUR PATRES HOSTES] Chaldaea hic vocatur Persia, cum quia multi Judaei abduci in Chaldaeam sparsi fuerit per Persiam, Midiam, & aliasque regiones Chaldaei subditum: tum quia tempore Nibem, quo datus fuit ignis, monarchia Chaldaeorum translata erat ad Persas: tunc enim Artaxerxes rex Persiarum domabat in ea Chaldaei quam Persis: quare omnes regiones tunc Persis habebat, inter quas erat Chaldaea vocatur Persis, ut ex S. Chryf. Luciano, & aliis probet Strabo.

ACCEPTUO IGHUM DE ALTARE ABSCONDERUNT IN VALLE VBI ERAT PUTUS ALTOS AT SECUS] id est, ignem in puteo, qui erat in valle absconderat. Ignis hic, ut patet Levit. 9. 24. primitias a Deo datus fuit Aaroni, cum in primo in altari a Mose fabricato sacrificium obtulit: hoc enim ignis coelestis concretaum fuit, ut scilicet Deus illud approbaret, siveque gratum ostenderet: unde & iusti illum ignem additis lignis & fontem deinceps semper contriverit, ut non nisi illo igne diuino potestorem sacrificia Deo comburentur, Levit. 4. 11. Undec. 10. 61. Duo occidit Nadab, & Abiu eo quod ignem profano thurificauerat. Ex quo vero a Chaldaei cum urbe, altari, & templo ignem hunc nec periret sacerdotas abstulerunt, & absconderunt in valle, & puteo jam dicto. *Ceteri. à Lapidem Eridanum, &c.*

A sprantes Deum ignem hunc post suum & Babylone reatum suscitaturum: ita Rupert. lib. 10. de victor. verbis Deicap. 18. *ignem, aut, meretricem, qui materis non poterat, quibus meretricem non habebat, illi resistendum commiserant, in quo illi spes reuertendi mortem, nec ut festina spes. Quomodo? quia hanc occasionem (post Deum hic per Nibemiam explicuit). Simili modo homo facerendum fiderem, ipem, & potestatem laudat S. Ambr. L. offic. c. 14. Nam ille, inquit, fides fuit morum defector, argentum auis benefactor, quod servatior posteris suis, sed reor extrema sua honestas curam in hunc ignem servatorem fatigari: non enim vel impetorem ante amuram, vel defiderium pangeri existimatus, vel defiderium in hunc acceris aboleret. Absconderunt in Persiam, sicut religiose libri, quantum solo illis per caputatum amuram expurgantur. Post plurimum vero tempore quando placuit Deo, dedit in C. Iniquitatem reprobis. Perferunt, ut inflantur in Judas tempore. C. Iniquitatem reprobis. Iniquitatem reprobis. Cuius gratiam memoris Nibemiam facerentem Rex Persiarum dicitur. At illa dicitur illorum facerendum reprobis, qui professores de patria solo factum non periret, ignem absconderunt.*

B UT MITTENS NONNULI A REGE PERSIAE] Nibemias scilicet missus fuit a rege Persidis in Judaeam, primo a Cyro anno primo monarchiae eius: tunc enim Nibemias cum Zorobabel, Eлда & Jeta Pone: & capivitate Babylonica rediit in Jerusalem, adoque unas fuit & redemptum prioribus, & Ducibus, ut patet 2. Eлда 2. vers. 2. & Nibemias 7. v. 7. & 21. secundo missus fuit ab Artaxerxe Longimano 20. regni eius 20. Nibem. 2. 1. tertio ab eodem missus fuit anno regni sui 21. ut patet Nibem. ult. v. 6. Quae rit ergo de quo missione hic fit sermo, & consequenter, quando contigit hac missio ignis de caelo facta Nibemias? Franc. Ribera lib. 5. de Templo cap. 17. v. 10. similiter hac de secunda missione accipit, hic enim propria fuit missio solius Nibemias. Quare hac connotificatio 20. Artaxerxis in festo Tabernaculo, quod primum festum celebravit Nibemias post suum & Perside reddidit, ut patet Nibem. 7. idoque illo festo, cum ipse iuxta legem sacrificia flatus offerret ignem de caelo a Deo missam sacrificia inflantur de consuetudine. Quae circa in memoriam hujus beneficii Judaei deinceps festum dati ignis celebrare ipso festo Tabernaculo, quo primitias erat datus, atque hac de caelo hic dicit v. 9. *et omne frequentes dies scenopogae.*

C Verum probabilis est datum a Deo fuisse ignem paulo post primam Nibemias missionem factam a Cyro, nimirum anno sexto Darii Hytaspae de tertio mensis Adas, id est, Februarii. Tunc enim perfecta fuit fabrica non templi, epusque facta est iolemnis dedicatio cum oblatione plurimarum victimarum, ut patet Eлда 6. v. 11. & 16. Ergo tunc datus fuit coelitus ignis facti: quo videtur munitus erat iuxta Levit. 6. 11. ubi vitatur ne igne communi, & proprium victimarum cremetur, idoque iubetur, ut sacerdos ignis sacrificium de caelo missum Levit. 6. semper foueat, & conservet. Alioquin enim Hebraei per annos 70. (tot enim fuerunt ab anno sexto Darii, quo dedicatum est per sacrificia templum usque ad annum 40. Artaxerxis, qui Nibemias secundum misit in Judaeam) caruissent in templo igne sacro, omnesque suas victimas per ignem laicum, & profanum immolassent, quod Deas lege sua vitetur.

D Dicitur anno sexto Darii Nibemias erat juvenis, ac dignior eo erat Zorobabel, Eлда, & Jeta Pontifices: quare his potius tribuenda foret hac ignis missio, quam Nibemias. Resp. omnes hi erant reges Nibemias, idoque cum eo mare parat vel supparat. Nibemias autem hac potius tribuuntur, quam aliis. Primum ob nobilitatem, quo praecellat. Secundò, ob ejus obsequium & dignitatem, qui enim ipse omis & primis Judaeorum & Babylone redemptum Ducibus. Tertio, quia ipse in magno honore fuit apud Artaxerxem, adeoque ejus pincerna: unde ab eo creatus fuit Gubernator, & Princeps Judae, ac Ierosolymae aures, & domos reedificavit, ut bene optimis legibus imbuit, & stabilivit, quo omnia patet ca libro Nibemias.

E Dicitur secundo: rex dicitur sequitur die tertio Adas, id est, Februarii: quo datus fuit ignis, celebrandum esse festum ignis non autem die 15. Caslu, ut hic dicitur. Resp. ante Antiochum Epiphaneum, & Judam Machabeum festum ignis celebratum fuisse eo die, quod dicitur, scilicet die tertio Adas. Verum qui Ant. Epiphaneus templum prophanam ignem sacrum quoque ceptum datum extant, vel

VALL. 16.

C

D

fulsilit: hanc Judas Machabaeus templum purificans, ac altare & victimas restituit die 25. Caslea eodem die ignem hunc sacrum a Deo rursum accepit, ideoque eodem, vel certe postero die quasi proprio festum dicit, vel potius redditi ignis celebrandum sanxit. Judas enim extinguit igne factum non poterat sacrificare igne prophano: hoc enim lege est vetitum, quare accendit iuxta Deus ignem hunc restituitur. Id facti, cum e lapidibus templi, & altaris olim (sub Nehemia ignis rursum fuit Judae Dei iussu ignis hunc emicuit, ut dicitur affertur cap. 10. ubi de iuda dicitur: Et portat remota aliud altare fecerunt, et de ignis (olim sub Nehemia) lapidibus ignis conceptus sacrificia abolerunt. Hoc enim contigit in purificatione, & nova dedicatione templi, quae 25. die 25. Caslea, ut ibidem dicitur v. 21. sa Sanchez) lapides, inquit, ignitos illos intellego, quos Nehemias aqua crassa perfudit, quam mitterent primam, deinde igne, qui ex aqua illa exarisi combestitur: quare in lapidibus hinc videtur facti ignis lemma in posterum esse servata: nam ex illis temporibus iuda eodem flamma emicuit: ita quae Serarius q. 13. Unde Gortonides: Cum, inquit, emperisset ligna non invenissent ignem facilem a sed elementis ad Dominum. Et ex aqua ignis a lapide qui erat altaris percussus, ad hoc ignis a lignis dominum illi ignis versus ad terram venit, quae videlicet accendit Vespasiani tempore. Erant ergo habitae dicentes ignem sacrum, & coelestem distincte in secundo templo, quod post reditu e Babylone adificatum est.

V 2221.

ET SACRIFICIA, QUAE IMPOSITAE ERANT IUBILI SACRIFICIO NEHEMIAE ASPERSI IPSA AQUA IDEQUE BIS: imectat victimas concremandas, secundum ad lapides ignitatas, etque vim ignitatis micendum, de quo v. 21. & 25. sa Sanchez.

V 2222.

TEMPUS ABIEIT, QUO IUDAS REPLEUIT, QUI PRIUS ERAT IN MURELO, ACCENDERE EST IGNIS MAGNUS. Videtur Deus hic solum illos, etque radios et aqua crassa eductis vapores crassos, illosque affudit radios ipsius fulcundo inflammatis, itaque ignem producat: uti producat in aere ex vapores vi solis coacta, sic illa erantes a ignis sui, halatus, & dezonis ignis &c.

Tropol. Ignis hic temperatam spiritus S. qui in specie ignis sedit super Apolos in die Pentecostis, etque ignis mentes, & linguas inditit ut totum orbem igne amoris divini accendat, adeoque homines instat aique crasse frigidus, & torpidus effricent ignicos, & flammos. Ita S. Amb. lib. 1. offic. 14. Ibi, inquit, ignis typus spiritus S. fuit, qui descendens erat post Dominum ascensionem, & resurrexerat praececa carnis: ut quae ignis inflammans animam, & in vitam fidelem. Vide Ribera 1. 1. de templo cap. 17. vide quoque ca, quae de hoc igne fuit annotavi Levit. q. 13. ubi 19. analogias huius ignis, & charitatis recensit. Audi S. Chrysol. hom. 11. ad Hebr. Nomina a lit, adorantem ignem illum defendentem omnia circumspicit, post fieri in ignis quoque ante descendit ille lamp immundioris, & omnia qua sunt propostis, consumantur: non vero sine consumo sed in calorem tollat. Et omnia quae offeruntur, non in cinerem redeat: sed dona a Deo offert. Tale erat Cerealis artemis idcirco.

V 2223.

JONATHA INCANDUIT. Jonathan hic non fuit summus sacerdos, ut aliqui putant, sed Levita, & cantor, in quo cantuum praefectus, cujus tunc erant voca. Ita Lyran. & Serap.

V 2224.

CUM AB IGNE CONSUMPTUM ERAT SACRIFICIUM (sicut enim ex aqua lapidum emicant concretum) EX HISSIVA AQUA NEHEMIAE IUBILI LAPIDES MAJORES PERFUDIT.

V 2225.

QUOD UT FACTUM SIT, EX HIS ELAMMA ACCENSA SIT: sed ex aqua ignem, quod perfudit AD ALTARI CONSUMPTA SIT: id est, ignis & flamma lucida, adentem quae combusserat victimas in altari, ex co extitens aliumpert flammam ex aqua in lapidibus majoribus accensus, idque primo, qua lumen majus lateris offulcabat, & absumebat lumen minus lapidum. Secundo, qua ignis hic ex lege Levit. 6. in solo altari restare debebat, quasi ignis levit, etque proprius ad victimas comburendas: quare in lapidibus restare non poterat, ne quis eo ad superstitionem abuteretur. Tertio, ut significaret ignis hoc non vi solis, sed Dei (cujus symbolum erat altare) insolenti instrumento addentis, illique majorem vim ad ignem ex aqua producendum indico-

at in lucem prodidisse. Quarto, ut ignis hic lapides igneret, etque vim, non physicam, sed moralem mitteret ad ignem in necessitate producendum, ut cum producerentur in purificatione, & dedicatione templi facta a Judo Machabaeo Sanchez.

RENUMTIATIONUM EST SIGI PERARUM. Jura V 2226. Dario Hylatium, cuius anno festo hae conigerunt, ut dicit: vel ut alii volunt Artaxerxes Longimanus Darii nepos, cuius pueritia erat Nehemias.

CONSIDERANDA AUTEM HAEC: Serarius pro 2226. V 2227. Arano coluit legendum conferre, vel abstrahere Graecorum emittit v. 21. Est, id est, etiam speciem facta est templum, q. d. rex igni templum statuit, illudque septo circumdedit ad loci reverentiam.

FACTI ET TEMPLUM. V 2228. S. Amb. 1. Offic. 14. ait regem in loco ubi inventa fuerat aqua crassa postea versa in ignem adificae templum. Perit enim collant ignem ut Drum recte Iristomus lib. 2. de regno Persiarum. Secundo Genebrardus in north-chronica, & Beda in c. 2. Euseb, quos citat, & laudat Serarius q. 14. referunt regem eodem loci factum ali quod adificium, qualis erat probatica piscina construxit: Graecum enim 2228. signat ea locum illum, qui antea prophana erat sedantiaque facturus, ut jam in eo quam Dei esset veneratur, ac nominis relinquo: unde cum rex circumspexit, ut habet Graecum Tertio Lyan, explicat, q. d. Darius rex jussit reedificari templum Jerusalemitanum. Verum hoc jam erat reedificatum: in eo enim aqua crassa versa fuit in ignem. Quarto, q. d. Artaxerxes rex templum jms a Dario avo suo factum scilicet, id est, Juclentem ornavit, & magnifice completavit. Sic Nabuchodonosor ut Daniel. 4. Nomen autem Babylonem quoque edificavit a Nemed Genes. 10. Sic Romulus dicitur Romam adificae, id est, ornasse, & amplificasse; nam, ut ait Vngul. ante Romulum fuit rex quadruple Romana civitate regis. Ita S. Thom. Lyran. Dion. Hago, & Sanchez. Primus S. Amb. sentit sui primo obvia in planis illius est. Perit enim temple plura sunt curvisserunt, quae inde deserta dicunt (an tamen eodem loco, quo inventa fuit aqua hoc templum in regem eratum sit, uti vult S. Amb. S. Script. non exprimit) signa enim elementorum nobilissimum quo ipudendo, calore, & avaritate hoc expellit est symbolum Dei, & divinitatis, juxta illud: Deus vellet ignem consumere oss. Hebr. 12. 29. Vide dicta ibidem, & Exodi 3. 2.

B

UT PROBARET QUO FACTUM ERAT: ut hoc miraculum ignis ex aqua tantum laudaret, celebraret, & ad perpetuum rei memoriam templo decoraret.

APPELLAVIT AUTEM NEHEMIAE HUNC LOCUM NEPHAR, QUOD INTERPRETATUR PURIFICATIO. J. rad. Nephar quod Hebr. aut Chaldaeae, Syriacae, Persicae, & Arabicae significat liberare, emittit, dimittit, ac tribuitur capto, qui & equaliter, & iordibus carcere liber, & purus dimittitur, sicut hic templum a Claudis profanatum, & equalitatem, & in iordem, contempeit veriam a Nehemia per dedicationem, & lacri ipso e coelo descendit purificabatur, sanctificabatur, & Deo consecratur. Hinc Pharis Arabice vocatur fons purus, & artemis; & Chaldaei Exodi 23. v. 15. fons ayzorim vocat spongiae depurantis puritate puri.

V 2227.

Ad Nephar alludit nephis, quod est genus heremitarum, ait Phoebus lib. 2. cap. 205. liquidis hinc maxia cognata ignium, transmittantur praefata in eam andromyces in omni, sicut hic ignis transibat in aquam crassam ad templi purificationem & sanctificationem. Porro apud veteres Jullustrari, & purificatio fuit per sulphur, & ignem. Unde Plineus lib. 35. cap. 15. dicitur, inquit, sulphur in vespertilio locum ad expugnandis fovea dicitur. Volu- hinc putabant igni tibi sulphureo, & bituminoso coelestis, de divini quod inesse, quosque apud ipsos sacra erant summo, & fulgura, sulphuris odorere habere, & eorum ipsa lux sulphurea esset, ut ibidem a Plineo scriptum est. Hinc enim & 30. v. Graeci sulphur appellam, & quae summe tacta essent loca, studiose procurant Romani: antequam excipiat & bidentibus cepa. Adromyces nominantur: ita Gyrat. synagm. 17. & ex eo Serarius. Demque Syriacus tentus hoc loco fide habet: Pharis purum locum 1. 1. sicut dicitur Nehemiae (Nehemite) Genes. 4. quod interpretatur mundicius (vel purificatio) vocatur antea a multis Arabi-

D

V 2227.

V 2227.

Arabibus verò sic: *Quae sunt Iherosolymorum hanc locum*
Turbata, quod interpretatur parietis. Vicatur autem apud
Phoenos Neph; Syrus; Neph; à rad. neph, quae multa
significat, scilicet lavare, aspergere, agitare, erubescere

A inde *Neph; nephel est fons, & Neph; naphal est regio, provin-*
cia. Neph; ergo est locus mundatus, elevatus, honor-
atus, sacranus, & dilatatus. Aphetem Syriace signifi-
cat dilatare.

CAPUT SECUNDUM:

SYNOPSIS CAPITIS.

Narrat Jeremiam in captivitate Babylonica abscondisse arcam, tabernaculum, & altare thymiamatis in monte Neph. Inde v. 20. praefatur auctor hujus libri secundi se gesta Antiochi Epiphanis, & Eupatoris, ac Juda Machabaei, & fratrum ejus fuisse à Jafone, & aliis conscripta breviter cueraturum.

1. **I**nvenitur autem in descriptionibus Jeremiae prophetae, quod jussit eos ignem accipere qui transmigra- bant: ut significatum est, & ut mandavit transmigravit. 2. Et dedit illis legem ne obli- viscerentur praecipua Domini, & ut non exerterant mentibus videntes simulachra aurea & argentea, & ornamenta eorum. 3. Et alia hujusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent à corde suo. 4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum & arcam jussit propheta divino responso ad se factò comitari secum, usquequò exiit in montem, in quo Moyses ascendit, & vidit Dei heredita- tem. 5. Et veniens ibi Jeremias invenit locum speluncae: & tabernaculum, & arcam, & altare in- censi intulit illis, & ostium obstruxit. 6. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut nota- rent sibi locum: & non potuerunt invenire. 7. Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quòd ignovus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat: 8. & tunc Dominus ostendet haec, & apparebit majestas Domini, & nobis erit, sicut & Moysi mani- festabatur, & sicut cum Salomon petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat haec. 9. Magnificè etenim sapientiam tractabat: & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis & consummationis templi. 10. Sicut & Moyses orabat ad Dominum, & descendit ignis de caelo, & consumpsit holocaustum. 11. Et dixit Moyses, eò quòd non sit consumsum quod erat pro peccato, consumsum est. 12. Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem. 13. Infrebrantur autem in descriptio- nibus & commentariis Nehemiae haec eadem: & ut construens Bibliothecam congregavit de regionis libros, & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis. 14. Similiter autem & Judas ea, quae dederant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos. 15. Si ergo desideratis haec, mittite qui perferant vobis. 16. Acturi itaque purificationem scripturus vobis: bene ergo facietis, si egeris nos dies. 17. Ut autem, qui liberavit populum suum, & reddidit hereditatem omnibus, & regnum, & sacerdotium, & sanctificationem, 18. sicut promisit in lege, speramus quòd cito nostri miseribitur, & congregabit de sub caelo in locum sanctum. 19. Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit. 20. De Juda vero Macha- baeo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de arae dedicatione: 21. sed & de pre- lris, quae pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem: 22. & de illuminationibus quae de caelo factae sunt ad eos, qui pro Judaeis fortiter fecerant, ita ut universam regionem, cum pauci essent, vindicarent, & barbaram multitudinem fugarent, 23. & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quae aboleratè erant, restituerentur, Do- mino cum omni tranquillitate propitio facto illis: 24. itemque ab Jafone Cyrenaeo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine brevare. 25. Considerantes enim multitudinem libro- rum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum: 26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis verò, ut facilius possint memo- riae commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur. 27. Et nobis quidem ipse, qui hoc opus brevandi causa suscepimus, non facilem laborem, inò vero negotium plenum vigilia- rum & sudoris assumpimus. 28. Sicut hi qui praeparant convivium, & quaerunt alorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem sustinent. 29. Veritatem quidem de singulis, auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes. 30. Sicut enim no- va domus architecto de universa structura curandum est: ei verò qui pingere curat, quae aperi sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita estimandum est & in nobis. 31. Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosius partes singulas quaeque disquirere, historia congruit auctori: 32. breviter verò dictionis sectari & executiones rerum vitare, brevianti concedendum est. 33. Hinc ergo narrationem incipimus: de praefatione tantum distixit sufficere, stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

INVENITUR AUTEM IN DESCRIPTIONIBUS JEREMIAE PROPHETA, QUOD JUSSIT EOS ignem accipere qui transmigrabant] è Jofua capiti Chaldeis in Babylone. Confirmat id, quod dixit de igne abscondendo ex ipis Jeremiae scriptis. Descrip- tionem vocat Scripturam Jeremiae, ut explicat v. 4. hoc est Codicem, vel pagillarum, aut commentarium, ut vocant v. 21. in quo Jeremias descriperat ea, quae dixit, & gessit cum Jerusalem capta fuit à Chaldeis, nimirum pri- mo, quòd jussit ignem templi abscondi in puteo: a. quod

exhortatus sit Judaeos, qui captivi in Babylone abduce- bantur, ne ibi videntes idola aurea ad ea colendum se pel- lici fierent, sed constantem solum Deum suum adorarent, unde dedit eis volumen legis divinae, p. 2. Deuterono- mium, vel Pentateuchum, ut illud crebro legerent in Babylone, illoque se & suam captivitatem solerent, selesque in vero Dei cultu condemnerent: 3. quòd arcam, taberna- culum & altare incensi duxerit & abscondidit in spelunca monte Neph.

Pactò incertum est an Liber hic fuerit canonius, & T 3 a 57.

Correct. à Lep. in Epistol. Ox.

à Synagoga probatus, habitusque ut S. Scripte. qualis est propheta Jeremie. Certum tamen est librum hunc fuisse magne auctoritatis, utpote qui scriptus sit à Jeremia propheta, atque hic ceteris ut testis indubitatus ignis sacri abscondi.

Denique iniqua tempe perit hic liber, uti & plures alii à Jeremia conscripti, nisi cum eam carnem lugubrem de morte Josie regis, de quo 2. Paral. 35. Item liber eisdem de eversione urbis, & populi captivitate. Adhuc liber de Babylonia exilio, quem allegatum falso fuisse in Euphratem projecit Jerem. 51. v. 60. & alii plures de quibus egi Prologo in Jeremiam.

VERB. 1. ET DEDIT ILLI ARCAM] puta exemplar Deuteronomii, in quo tota lex à Moese reposita continetur: vel exemplar totius Pentateuchi, ut illud assidue in Babylone capere legenter. *Ratiocum dedit eis legem, id est, dedit eis mandatum, ut scilicet observarentur præcepta Domini: sed continuo ea ante oculos mentis & corporis ponerent. ET NON REVERBERABANT MENTIAS, non scilicet ex fulgore auris in idolis resplendentibus inducerentur in errorem, quod in idolis foret aliquo augere divinitatis.*

VERB. 4. ERAT AUTEM IN SPIA SCRIPTURA, QUOMODO TABERNACULUM ET ARCAM JOSUE PROPHETA DIVINO RESPONSO (ORACULO) AD EA FACTO CONITABILI SECUM, USQUE QUO EXIIT IN NUMERUM (NEBO) IN QUO MOSES (MORTUUS) ASCENDIT, ET VISIT DEI INSEDERAT: id est, vultu eminus terram Chanaan, quam Deus Abraham, ejusque posteris quasi hereditaria possidendam promiserat, Genes. 15. *Comitari, id est, secum deferri, & portari à suis locis sacerdotibus, vel levitis: huic enim jubere poterat Jeremias, non Anglos: ita Lyran. Scriverius tamen putat Anglos detulisse arcam post Jeremiam (sicut id. in nota Bezae Virgini, in qua ipsi narrant Gabriel filium Dei concepit, ex Palastina transeverunt in Italiam post Laurentium) ita tamen ut arca vasa sit à nonnullis, qui proinde cum sacris notantur locum, in quo à Jeremia fuit deposita.*

In quo MOSES] Arca ergo, & tabernaculum condita fuerit eodem loco, quo Moes mortuus, & sepultus fuit, quare & tabernaculi fuerat conditor. Porro moesis depositio arcae recentis 2. Paral. 35. & ex eo Sancti Thom. quos audi. Dicit Epiphanius hic esse Jeremias, qui templum subvertendum præfatus, arcam testamenti cum his, qui in eodem erant, tenuit: & præcibus iam adhiberetur in petram: petram vero dixit designari, nomen Dei impressi & factum esse scriptum in fundamentum Scriptura, qua ferre cavetur, & ipsum Dominum nomine operatum esse vitatum esse, ut ex tunc nec locum qui cognoscere quis, nec nomen legere sine in hunc diem, & usque in futurum, & profusa figura vestit ignis, & vultus ipsi illi sit noturnus tempore ad quod gloria Domini ab igne legi non desinat. Et moens petram in eadem terra, inter duas montes, inter quos fuerat sepulchrum Moesi & Aram, diciturque Jeremias præfatus: Domini de suo ascendit ad caelos, inde cum virtute revertens, & exiit signum profectus eius, quando summi gentes adoraverunt lignum, diciturque quod arcam hanc nomen petrae produceret, præter Moysen etiam dei præfatum. Et tabulas, quae in ea sunt, nullas aperiri iussit, nullasque prophetas, nisi electas Dei Aram. Et in prima serratione referret hac arca, & exiit de petra, & ponetur in monte Sina, & omnia sancta congregabatur ad usum, regnum Domini exaltantes, & non vultus ad usum, qui est fugientes esse quærentes intertere. Hic ille.

Eadem habet Dorotheus in vita Jeremie. Horum fides fit penes ipsos Auctores.

Porro Jeremias hic gerere potuit, & de facto gessit vel ante eam Jeremiam regnante non Secta, (tunc enim fuit in carcere) sed Joachin: huic enim Jeremias erat in veneratione, unde ipsi sua Jeremie dedit se Chaldæis, aut capta jam Jerusalem à Chaldæis antequam templum ab eis incenderetur. Jeremias enim in magna sanctitatis opinione erat apud Nabuchodonosorem, eo quod ab eo capiendam Jerusalem prædixisset, unde ab eo obtinuit quæcumque voluit, ut patet Jeremias 39. Nil ergo habet hic Novantes ut scdem huc libro derogent.

VERB. 7. QUOD INNOTUUS ERIT LOCUS (ARCA TABERNACULI, & ALTARIS INCEMI) DOMUS CONGREGABIT DAVID COM-

A GREGATIONEM POPULI] Quæritur & quando hinc factum, vel adhuc faciendum sit? Nonnulli id factum putant sub Nihema, & Dario Hyrtaspis, quando populus Judaicus in Babylone dispersus inde rediit, & congregatus fuit in Jerusalem, & templo, ubi que ignem à Jeremia reconditum per aquam crassam in ignem convertitur recuperavit: tunc enim simili modo videretur circa tabernaculum, & altare ab eo abscondita Deo revelante rursum apparuisse in novo templo. Hac enim erant vasa propria, per que Deus in eo coli volebat, adeoque per hanc causam fabricari, & in templo reponi iussit. In hichitos Cap. 5. de locis. 1. 1. Tonnelli ad annum mundi 3601. Sanch. hic, & Kubera in cap. 1. Argem. n. 17. qui tamen in fine magis in contrarium sententiam inclinat.

Verum contraria sententia uti communior, ita & verior est, scilicet arcam, tabernaculum & altare incensum non fuisse reposita cum igne sacro sub Nihema, & Dario, sed revelanda fore sub hinc modo quando Deus per Eliam, & Enoch populum suum, id est, Judæos ad Carilium converteret, eosque in unam Ecclesiam cum gentibus eo congregavit: tunc enim Elias, ut eos in fide Christi promissam,

B ostenderet eis arcam hic à Jeremia in illud quo promissam. Probatur primum, quia si hæc inventa fuisset cum igne, utique auctus hic scriptum hæc narret, uti narret de igne: hoc enim ad rem præsentem pertinet. Quæritur Jam autem nil tale hic narrat. Secundò, quia sub Nihema non est facta integra congregatio populi, ut patet v. 18. & c. s. 17. multi enim Judæorum manserunt in Babylone, alii in alias regionibus fuerat dispersi. Tertio, si reposita fuissent, sum in templo secundo exhortatione, quæ per Titum facta est, arca in spoliis ponetur. At non ponitur apud Josephum lib. 7. de bello cap. 17. & 19. Imò ideo lib. 6. cap. 4. expressè docet, tunc in Sando Sandorium nihil omnino fuisse. Cum in idem Sandorum Sandorum ingressus est Pompeus, quod in templo videret, euntem idem Josephus diligenter lib. 4. Antiq. c. 8. de arca tamen semper tacuit. Quæritur Roma in arcu triumphali Tui cernimus enim candilabrum aureum & incensæ panum propositionis, non autem arcam depictam. Quæritur, quia hæc est communis Hebræorum sententia, qui constantiter afferunt hæc vasa defuisse in eisdem templo. Idem affirmant Latini & Græci, ut S. Epiphanius & Dorotheus jam citati in vita Jeremie, & Thom. Lyran. & Dion. hic, Petrus Galatinus lib. 4. cap. 9. Genreb. lib. 9. chonol. ætate mundi 3730. Bellarmus. lib. 1. de verbo Dei cap. 15. Albanus in cap. 15. Etiodi quæst. 4. ubi afferit hæc vasa in eodem loco abscondita in quo corpus Moes conditum fuit, ac tunc apparitura quando Moes corpus resurgit, & apparebit, quod erit in fine mundi. Sic & Dorotheus in vita Jeremie 21. ut non abscondite arcam in sepulchro Moisi, & Aaronis. Idem etiam Coimas Magalinas præter:

Nonnulli addunt Hebræos deficiente arca, tabernaculum, & altari incensum à Moese fabricatis familia fabricatis, illaque in secundo templo (hunc enim ornatum fuit proprium exegit templum) repositum, idque facti colligunt ex 1. Machab. 1. 23. ubi dicitur Antioch. Epiphaneis & templo accipit altare aureum, & candidalabrum luminis, & mensam panum propositionis. Et ex Hægelipio lib. 1. cap. 17. ubi ait Pompeus tabulas testamenti, & cherubim (non Molachos, sed Molachis similes) in templo vidisse.

Porro defuit in templo secundo arca federis, quia in ipso apparuit, & doctus erat Christus per arcam figuratus. Unde Mylicus S. Ambrosii lib. 1. offic. cap. 14. & Rupert. cap. 24. hoc vaticinium Jeremie implem conserit cum in templo congregato toto populo videndum se exhibuit Christus, qui est vera arca novi testamenti continens tabulas legis Evangelicæ, & manna eucharistiæ. Vide etiam Erodias. 10.

ET APPAREBIT MAJESTAS DOMINI, UT MORIS VASA 1 aa it] q. d. cum Deus revelabit arcam, tunc pariter ostendet gloriam suam in aube splendida, sicut eandem manifestavit Moisi, & Salomonem in dedicatione altaris, & templi, ut dicitur v. 10.

MANIFESTABAT HÆC] scilicet majestatem suam in aube splendida. Græca hæc referunt ad sequentia hoc modo: ut locus sanctificaretur magnificè. Deinde punctum manifestabat enim hoc, hoc manifestum factus, quod vellet spiritum habere etiam sacrosanctum.

(Salomon mortaliū sapientissimū) ET UT SAPIENTIAM HABENS OSTULIT SACRIFICIUM DEDICATIONIS, ET CONSUMMATIUM TEMPLI] q. d. Salomon uterq; sapientissimū, sic sapientissime imitatus est Moises, ac opus imitatus, ut Deus suam maiestatem in templo sibi edificato, & iam dedicato per nubem gloriosam ostenderet. 3. Reg. 6. 20. unde capitulum subdit:

Versio. SECUT ET MOTERIS ORANT AD DOMINUM, ET IBI SE DESCENDIT DE COELO, ET CONSUMPSIT MOLOCAUSTUM [Levit. p. 2.] SIC ET SALOMON ORAVIT, ET DESCENDIT IGNI DE COELO, ET CONSUMPSIT MOLOCAUSTUM] q. d. simili ergo modo ignis caelestis in dedicatione templi facta Nabemā, & postea iudā Machabaeo descendit de caelo, eorumque victimas consumpsit, ideoque multitudine est felix Isaacianam quae dicitur, ad quos vos 6. Aegypti Iudaei horumque nos Jerusalem, ut illud nobiscum ad Dei laudem, & gratiarum actionem celebretur.

Versio. ET DIXIT MOTERIS, QUOD NON SIT COMESTIO, QUOD ERAT PRO PECCATO, CONSUMPTIO EST] q. d. cum sacrificium Moysi esset pro peccato, ideoque immundum videretur, hinc & peccatum ipsum, ideoque nec consumptum a sacerdotibus esset, hinc idipsum a fana consumptum est. Sumpta sunt haec verba ex Levit. 16. 16. videturque continuata esse cum sapientioribus, ut sicat ignis ceteras victimas cremavit, sic & hostias pro peccato consumpsit. Ita Serrarius, Sanchez & alii.

Versio. IN PRESSANTUS AUTEM IN DESCRIPTIONIBUS, ET COMMENTARIIS NABEMIA HAC RATIONE] q. d. haecque dixi de igne sacro ea aquis crassis emicans scripta sunt Nabemiam, non libia. E. Idem, sed alio Nabemiam commentatio, qui iam infra temporum intercedit.

ET QUAE CONSTRUENS BILIOENSICAM] Primae est haec Iudaeorum solennis bibliotheca, quam construxit Nabemias. Ipse enim antecessit eam, ut amplius annis Alexander Magnus, & Aristoteles, quem Strabo lib. 14. iudicavit fuisse peritum, qui bibliothecam construxerat. Pluribus annis Nabemias antecessit Ptolemaeorum Philadelphum qui incensus post Alexandrum regnavit in Aegypto, ibique celebrerrimam bibliothecam erexit, ubi quoque e Iudaea Interpres evocavit qui S. Scripte. ex Hebraeo in Graecum traducendo. Sic ante Ptolemaeorum & Alexandrimum tempore Darii Hyrtipatis exarabat bibliotheca in Babylone, ut patet i. E. Idem 6. 1. Videtur Ierololymitae haec adeo celebrare bibliothecam Nabemiam, ut eam apponant, vel componant, vel opponant bibliothecae Philadelphicae, quae gloriabantur Iudaei in Aegypto d. gentes, q. d. vos in Aegypto plures fortis habetis Gentium libros prophanos, ut nos isti habuimus libros sacros de historiis gentis nobis & quibus caret bibliotheca Philadelphica.

Versio. SIMILITER AUTEM ET IUDAS, SA DOM DECESSANT PER BELLUM, CONSIDERAVIT OMNIA] q. d. simili cura, & diligentia Iudas sacros Codices per bella Ant. Epiphanius dispersos congregavit et sunt apud nos. Per Judam nonnulli accipiunt Iudam Machabaeum. Verum quia Iudam hanc Machabaeo distinguit dicitur 20. De Iuda vero Machabaeo: hunc enim solent vocare Machabaeum; quia quia Iudas Machabaeus in foliis suis bellis, id est qui illi potius cura fuit, armamentaria, quam bibliotheca, ut cedere gladiis non libeoscione verum ab accipere per Judam, Iudam Effrenum, quae dicitur c. 110. Ipsi auctor huius epistolae libri, sed quae ipse cum scripsit nomine tunc Sennatus, & populi Iudaei, ut ibidem dicitur, hunc de se haec loquitur in tertia persona. In dicit enim petitionem populi & Sennatus, quorum nomine scripsit epistolam, eoque haec de Iuda, id est, de se, quae de tertio aliquo loquentes inducit.

Versio. DEUS AUTEM QUAE LIBERAVIT POPULUM SUUM] ab Ant. Epiphanius, Epuzore, Sedene, Demerio, ceterisque hostibus, & reddidit hereditatem omnibus, & regnum. q. d. Deus effecit ut omnis Iudaei regnum Iudaei non tunc regni, ut prius, sed provincia sibi a Deo daretur, quae hereditate possiderent, ac singuli in ea partem suam hereditariam sibi ab Antiochio ereptam rursus quiete obtinerent; ut sacerdotum, ut scilicet Ierololymae restitueret suum Pontificem & sacerdotes; et SACRIFICATIONEM, id est, sanctum templum cum sancto Dei cultu. Templum enim ab Antiocho pol-

lutum Iudas Machabaeus capiens pristinae puritati, & sanctitati, tantoque unius veri Dei cultu restituit, lib. 1. cap. 4. v. 51.

Versio. DE IUDA VERO MACHABEO, ET FRATREBUS VERO] 3. Invenitur huius verba. & quoniam frequentium videtur, & capitul. 11. verus 24. *non nostrae nos nos testamine brevitate.* q. d. quae Iudaei & alii fuisse dixerunt & scriperunt multis voluminibus de gentis, & praeterea Iudae Machabaei, & fratrum eius, haec non breviter hoc lib. 2. Machab. enarrabimus.

FINITAE ERGO 19. EPITOLA IUDAS EFFENS HIC ORDIT HISTORIAM LIBRI 2. Machab. erque haec titulum, & praefationem de libri argumento, methodo, stylo &c. praemittit; quare idem est argumentum libri secundi, quod hinc primi numerum gentis Iudae Machabaei, & fratrum eius; haec enim adduntur, quae Iudaei primo omnia fecerunt.

ANTIOCHUM HOSTILEM,] Id est, Ant. Epiphanius; **Versio.** *Antiochus enim Graecus idem est quod Iulianus, nobilis, ita vocatus fuit a gentibus ob illustria facta, sicut verus a Polybio, & aliis cognominetur (Iulianus, id est, Iulianus & Iulianus, ut dicitur lib. 1.*

ET DE ILLUMINATIONIBUS, QUAE DE COELO FACTAE SUNT AD DEOS QUI PRO IUDAEIS FORTITER SACRUM] Illuminationes de coelo voca gentis caelestis edita pro Iuda, & sociis, quae Angelorum adiuti pro Iudaeis fortiter dimicantes magno Antiochi exercitus prostraverunt. Unde Angeli praeparaverunt Iudae quae castra, quasi Daces belli praeparaverunt, ut audirent in sequentibus.

DOMINO COM OMI TRANQUILLITATE PROPTER FACTO ILLIS] q. d. Domino tranquillante, & sedante turbationes, tumultus, & praeterea ab Antiocho intentata Iudaeis, cique pacem profertur occidente. Tranquillus enim Deus tranquillat omnia, & tranquillat agere, quiescere est, ait quidam Sanctiorum.

ITEMQUE AB IASONE CETERIS QUI QUOS LIBERIS COMPENSARE TRISTITIAE NOS URO VO-

C **CAUSAE VESTIGIA,] Id est, in brevis hoc volumine tulerit. Obicit Calvinox, & Novantes Iasonem hunc fuisse Cyrenensem, ideoque gentilem, ac prouide librum hunc, qui est compendium Iasonis non esse sacrum, & Canonium. Resp. Iasonem hunc fuisse Iudaeum non Gentilem; Iudae enim erant Isari per totum orbem; ideoque in Cyrene quoque degitavit, ut patet Ad. 2. & 6. Gentiles cum hostes erant Iudaeorum, eorumque legem, ritus, & gentis irridebant, extenuabant, depravabant. Hic autem Iason hae omnia caelestis & celebrat ut patet ca. seq. Quare hinc ipse verus Dei cultor, ac vit probus, & pius, Deique cultus lator.**

Sed et Iason iudaeus gentilis; Iudas tamen, qui Iasonem scripta selegit, digresse, disposuit, concinnavit, seuque fecit, & in hanc librum redegit assidue; fidei semper Spiritu S. rebus erraret, hunc librum Canonium effecit. Quare idem effecit; ut si quis falsi, impii, vel obsecrati in libris Iasonis illud Iudas omiserit, vel calligaverit. Vbi nota Canonem: Cum Auctor Canonis citat, probatque dicta alicuius prophetae auctoris, hoc ipse facit ea Canonica. Sic S. Paulus ad Titum 1. v. 13. citans illud Epimenidis: *Creteus semper memoret, multiplex bestia, venere, peris, addentes: Testimonium hoc enim est, hoc ipse illi tribuit fidem Canonem, & citat librum. Sic illud Job 1. 12. *Et apprehendit fortiter in obtusum me.* prout dicitur etiam ab Epiphano gentis non habet auctoritatem Canonem, cum causae adeptum est cum Cirum, & laudatur etiam Paulo 1. Cor. 13. Simili modo Iudas hic Auctor Canonis dicitur Iudae citans Iudas, iudaeque ea fecit Canonem. Sic rursus Paulus Acto. 17. vers. 28. citans, probansque dicta Arai: *Ipse enim Iesus sumus, eis tribum auctoritatem Canonem.* Ita Sanchez, Serrarius, Bellarm. & alii.*

NEGOTIO PLINUM VIGILANS, ET SUDDICIA ASSOMPENSUM] Magni enim laboris, & industriae est plurima legere, caque omnia methodice, concinne, clare, & plenè pauci verbis conscribere, & compilare. Sic laboravit, qui Iliadem Hoeseri, ita miraris literis detulit, ut totam corticis nucis includeret, telle Plinio lib. 7. cap. 81. & Archimedes, qui, ut si Circo Toul. t. lona solo q. quingue illarum erratum motus in sphaera allegavit, idque deo cognovit. Et quia pauci ad facere necant hinc fere compendia, & dispensata, erunt ergo mal-

malta completi magni viri est, profundique ingenti, quod punctum veritatis multiplici usque menserunt, & fringit in s. lu. Hic Lacoenimas, ad est, breuius quonia inducitur in animi silentio, modesti, & sapientis, idque illa usi sunt septem Graeci sapientes quorum dicta sunt haec. Nihil topium. No quid nomen. Spende, vera praese est sic. Audi Platarch. tract. de Garulitate. *semper audenda sunt talia concitata, ac silentia laudat, eorumque maxime, silentio, ac cum furis arcana similitudo, & quod maxime, facta in administrant, magis cari, saporis, sicut loquatur, quod effans sibi & canitatis id qui mundum sunt, ac breuius quonia, & quomodo in excelsa ditione malus inest, sicut. Nam & Plutarchus laudat, similes esse docet peritorum suorum, dum scripsit, ac densa inter signa convoluta verba emittunt. Et Epurgus eiusi fiam a puero suo silentio compositus, ad hanc modum canitatis, ac prolixi loquendi peritum conductus est. Etenim sicut Colubarius seorsum aciem, sicut dicitur quod parat, eo in terram de fissa, crassei terre ferre, quod parat exurgendum, in Lacoenimas canitatis, et ut sibi & super-accipiamur raris, in se sicut in canitatis inebriatur: quippe illa fuit dandi, breuius, & quod in la res, pro fatis mem- modis, ut sicut fuit.*

VERBAP.

VERITATEM QUIDEM OS INGENUUM AUCTORIS (Graec. auctoris, puta Jasoni Cyrenae) CONCERNENTES, IPEL AUCTOR SECUNDUM DATAM (dictam) QUONIAM FORAM BREVIATU STUDENTES] q. d. Ego Iudas huius libri scriptor hoc tantum egi, ut Jasonis scripta breviam: quare nolui consue scruari veritatem singularium rerum etiam minutissimam ab eo conscriptam, sed veritatis huius laudem tribuo Jasoni, ut ipse scripton probe, veraci, & exacto, qui haec omnia diligenter prius investigavit, nec nisi certo comperta conscripsit. Ita modeste de se sentit, & loquitur Iudas, sed Spiritus S. qui eo quasi organo, & calamo usus est, ita qua dicitur, ut nihil nisi verum, piam, sanctumque conscriberet, & si quid focus in Jasoni: invenisset illud vel occurreret, vel mutaret.

CAPUT TERTIUM. SYNOPSIS CAPITIS.

R. Excensetur propter Jerosolyma status sub Onia pont. quem Simonis praepositi ambicio & proditio turbavit: prodidit enim ipse thesaurus templi Seleuco regi, qui ad eos expulandas misit Heliodorum: sed hic ab Angelis avirer flagellatus, & orationibus Onia sibi restitutus capis Dei potentiam, templique sanctitatem ubique celebrare.

Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniae Pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, 2. fiebat ut & ipsi reges & principes locum summo honore ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent: 3. Ita ut Seleucus Asiae rex de redditibus suis praestaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. 4. Simon autem de tribu Benjamin praepositus templi constitutus, contendebat, obstitente sibi principe sacerdotum, inquam aliquid in civitate moliri. 5. Sed cum videret Oniam non possit, venit ad Apollonium Tharse filium, qui eo tempore erat dudum Coelestriae, & Phoenicis: 6. & nuntiavit ei, pecuniis innumeras libis plenum esse ararium Jerosolymis, & communis copias immensas esse, quae non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere univerfa. 7. Cumque retulisset ad regem Apollonium de pecuniis quae delatae erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia eius, misit cum mandatis, ut praedictam pecuniam transportaret. 8. Statimque Heliodorus iter eius aggressus, specie quidem quaerit per Coelestriae & Phoenicem civitates esse peragraturus, revera autem regis propositum persecturus. 9. Sed, cum venisset Jerosolymam, & benigne à summo sacerdote in civitate esse expectatus, narravit de dato indicio pecuniarum: & cujus rei gratia adesse aperuit: interrogabat autem, si verè haec ita essent. 10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse haec, & vicualia viduarum & pupillorum: 11. quaedam verò esse Hircani Tobiae viri valde eminentis, in his quae detulerat impius Simon: univerfa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: 12. decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per univerfura mundum honoratur, pro sui veneratione & sanctitate omnino impossibile esse. 13. At ille pro his quae habebat in mandata à rege dicebat omni genere regi ea esse deserenda. 14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per univerfam civitatem erat trepidatio. 15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iaceverunt se, & invocabant de caelo eum, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret. 16. Jam verò qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: facies enim & color immutatus, declarabat internum animi dolorem: 17. circumfusa enim erat moelitia quaedam viro, & horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efflicebatur. 18. Alii etiam

A SICUT ENIM NOVA DOMUS ARCHITECTO] Et VERBAP. eadem modestia Iudas hic Jasonem comparat Architeo magni fabricae, cui incumbit totius fabricae dispositio, & constructio: se vero pestori, qui fabricam quam periclitatur pollicetur isa exornat, q. d. historiis est fabricam huiusmodi construere, abbreviatoria verò est cum suo brevi & concinno stilo exornat.

B ET INTELLECTUM COLLIGERE] Intellectum vocat argumentum, sive materiam quam historicus colligit, & lectori legitima, intelligendamque proponit.

EXCUTIONES SENUM VITAE BREVIATE CONCERNENDUM EST] Graec. carnis vitam negotia minime abbreviantem facient concedendam est. q. d. Auctoris historici est curiosus singularia maxime investigare, & enarrare, at abbreviatoris est plura ex his circumcidere, & paucis multa complecti. Graec enim & & & & significat opus, quod fit magna diligentia, & cura hoc est, quod curiose, exacte, plene, & perfecte pertractatur. Et hoc Nolite vocat breviam, nec hanc vocem illustram ex illius. Exequi enim significat aliud abolvere, & perficere. Ideoque accurate lili agere, unde illud Talis in Oratore dicitur ut omnia suscipere. Et illud eisdem de universis. Nisi igitur dabimus quon serventur malis, necque, quaedam quidem neque munda quidam pulchritudo, neque eius indifferens praestantur: Et illud eisdem I. de finibus: neque enim omnia regis officia, & maxime Rurium, & magis ad rem praeposiam et equi significat rem minorem, & ample exponere ac narrando prosequi. Ita Livius l. 3. sequitur deinde, inquit, qua seimonia deest, in offi. Et Cicero Mario lib. 17. Iudeo, inquit, multa acervitudo, qua via verbo utriusque possit. Et Plinius lib. 35. c. 8. Non celebres in ea arte quon in summa feritate in persequantur, neque enim indifferens offi talis conatur, id est, praetior, & plene enarratio. Sic hic executiones opponuntur abbreviationi, quon sibi sectandam propositum nolite hoc Auctor.

eriam gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quod in contemp-
tum locus esset venturus. 19. Accinctæque mulieres cilicis pecius per plateas confluebant: sed &
virgines, quæ concludæ erant, procurrebant ad Oniam, alie autem ad muros, quodam verò per
fenestras aspiciant: 20. unversæ autem protendentes manus in cœlum deprecabantur: 21. erat
enim misera commixta multitudo, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio. 22. Et hi
quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate
conseruarentur. 23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum fa-
tellicibus circa ætarium præfens. 24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ offensionis evi-
dentiam, ita ut omnes, qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formi-
dum converterentur. 25. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens fetorem, optimis
operimentis adornatus: iique cum impetu Heliodoro duos calces elisit, qui autem ei sedebat, vide-
batur arma habere aurca. 26. Alii etiam apparuerunt quodam iuvenis virtuti decori, optimi gloria,
speciosique amicitii: qui circumfisterunt eum, & ex utraque parte flagellabant, sine intermissione
multis plagis verberantes. 27. Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine
circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt. 28. Et is, qui cum multis cur-
foribus & satellitibus præditum ingressus est ætarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, ma-
nifesta Dei cognita virtute: 29. & ille quidem per divinam virtutem pæcebat mutus, atque omni spe
& salute privatus. 30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum: & tem-
plum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio
& læticia impletum est. 31. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, ut
invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus. 32. Conside-
rans autem summus sacerdos, ne fortè rex suspicaretur malitiam aliquam ex Iudeis circa Heliodo-
rum confuturam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem. 33. Cùmque summus sacerdos exora-
ret, iidem iuvenes eisdem vestibus amici, affantes Heliodoro dixerunt: Onie sacerdoti gratias
age: nam propter eum Dominus tibi vitam donavit. 34. Tu autem a Deo flagellatus, nuntia om-
nibus magnalia Dei, & potestatem. Et his dictis, non comparuisti. 35. Heliodorus autem, hos-
tia Deo oblata, & votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, & Onie gratias agens, re-
cepto exercitu, repedabat ad regem. 36. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis tuis viderat
opera magni Dei. 37. Cùm autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus ad hæc semel Jeroso-
lymam meti, ait: 38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiosum, mitte illum, & flagel-
latum eum recipies, si tamen evaluerit: eo quod in loco sit verè Dei quedam virtus. 39. Nam
ipse, qui habet in cœlis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad mala-
ciendum percussit, ac perdit. 40. Igitur de Heliodoro, & ætarii custodia, ita res se habet.

Ordine temporis hoc caput, & præcipuum sequentis
usque ad v. 7. collocandum est lib. I. Machab. cap. 1.
v. 18. ut patet ex v. 3.

V. 1. IUSTITIA CUM SANCTA CIVITAS (Jerusalem in
qua vigilat sanctus Dei cultus in sancto templo per
sanctos Pontifices sacerdotis, & fideles quotidie exercen-
tes) HABITANTES IN OMNI PACE & PROPTER
ONIA PONTIFICIS PRÆTATIUM] Onias hic fuit hoc
nomen tertius cognomen sanctus, qui immediate ante
Machabæam patrem Jude Machabæi Pontificum fuit:
cujus filius Onias pater dicitur Heliopti in Ægypto tem-
plum erexit permittente Ptolem. Philometore rege, quæ-
susque Pontificem constituit. Porro Onias hic Sanctus à
fratre suo Jese, sive Jatonæ apostata Pontificatu privatus
est: hunc enim pecunia Jaton erit ab Ant. Epiphane,
ideoque Pseudopontifex existit, ut patet cap. 4. v. 7. sed
Judo Deo iudicio simili prioris modo Jaton Pontificatu
extratus fuit à Menelao & Menelao a Lyfimacho; & hic
ab Aleixo postquam Machabæus pater Jude Macha-
bæi electus a populo legitime Pontificatus, & Principatus
adit.

V. 3. ITA UT SELUCORUM REX ASIN DE REDDITIBUS
SUIS PRÆSTARET OMNES SUPPLOS AO MINIS-
TRARIUM SACERDOTIUM PERTINENTES] Selu-
sus hic cognomen Philopator fuit frater senior Antio-
chi Epiphani: uterque enim fuit filius Antiochi magni,
qui à Scipione Asiatico superatus cum Romanis pacem
iussit. Selucæus ergo hic iussit regas sumptus præbiti tem-
plo, sed postea audient ingentes in eo esse thesauros vi-
diu ævatis misit Heliodorum, qui eos expilaret: unde
iusto Deo iudicio ab eodem Heliodoro occisus regnum re-
liqui fratrum Ant. Epiphani. Ita Appianus, Jus-
tinus, Josephus, & alii. Simili modo in templum Iudæo-
rum properat, & manifesti fuerit, Demius, Antio-
chæus rex Persarum: ut patet Esdæ c. 1. & 6. & Nehemæ
c. 3. Idem fecit Antiochus magnus selæ Josepho LII. c. 3.

V. 4. SIMON AUTEM QUIS TRIBUS BENIAMIN PRÆPO-
SITUS TEMPLI CONSTITUITUS, CONTENDEBAT
EXISTENTES SIBI PRINCIPES SACERDOTUM
(Onia sancto Pon- ut sequitur) ENIQUAM ALIQUOD

A IN CIVITATE MOLIRI] Simon hic non erat de tribu
Levi, ac proinde non erat sacerdos: sed autem sacerdos
præerat templo in rebus factis. Simon ego hic est tribu
Beniamin hunc constitutus præpositus templi in rebus
politicis, verborum, ut patet inter priores, agris,
rebellibus, v. l. militatus ad templi custodiam deputatus.
1. Machab. 4. ult.

IN QUAM ALIQUOD] videtur hic Simon ambivisse
Præcipuum, vel Pontificum Jerolymæ, ut ambiv
postea eius frater Menelao, de quo dicam infra.

VENIT AD APOLLONIUM &c. QUI EO TEMPO-
RE SEBAY DUX CALABRIÆ, ET PHONICIAE] **V. 4.**
Dux, id est, præfex & præfatus constituit à Seleuco re-
ge Abæ, & Strix. Jaton ergo pro Apollonium nuncia-
vit, & produxit Seleuco regi thesauros templi, qui pro-
tus ad eos auferentes misit Heliodorum. Hic est Apol-
lonius, qui postea cum Jonathan confregit ab eo sup-
eratus est 1. Mach. 10. v. 69. & seq.

TUNC QUONDAM SACERDOS] (Onias sanctus) ON-
TENOIT DEPOSITA SIBI MARE] Solent cum non
tantum apud Judæos, & Christianos, sed etiam apud
Ethiocos res præfate, ac nominatae res viduarum, &
papillarum deponi, & affertur in templo quasi in alio
inviolabili: idque certo, & securo, teste Josepho 14.
Ant. 8. Svetonio in vita Julia Cæsaris, ubi ait de quæ-
stamento, Cæsar. lib. 4. de legibus subleumatum, quem au-
dit: Sacrificia parva esse, neque ei solo, qui sacrum administrat,
sed etiam, qui sacro conveniunt. Quod & nunc malis
fit in sacris. Alexander in Cilicia depositum apud sitem in do-
lubo pœniam dicitur: & Atheniensis Cypriocis Junon Sa-
ma civis egerit eam res non tenet fuit sicutum dote tradi-
da. Idem Jure Caonocis sanctum est cap. Gravæ casta de
deposito. Sic S. Ambrosii lib. 3. offic. c. 19. scribit se fuisse
Fionem ecclesie, ut viduas depositum contra Impera-
toris scriptum conservaret, eique rogatur Heliodoti
flagellationem, & ultionem divinam.

Hinc Pompeus capta Jerolyma invenit in templo re-
posita bis mille talenta, eorum tamen quatuor abulavit, re-
ste Josepho loco citato; fecit teci M. Crassus, qui ut Jo-
seph. ait cap. 15. traiecit aurum in templo fuit.

Qua.

VERBII. QUODAM VERBIS ESSE HIRCANI TORIA VIRI A
VALOS EINHENTIS] dignitate, & auctoritate. Addit S. Ambrosius de Indisitate. Hircanus Toban fecerunt Simonis fecundis. (qui erat pater Onup Sadduc) Pont. in unum duxerat, ut ait Joseph. lib. 11. c. 4. qui & addit huc Tobas filius ad Ant. Epiphazum, qui Seluaco fratri successit, & transfudit.

UNIVERSA AUTEM ARGENTI TALENTA ESSE QUADRINGENTA] quæ si Attica fuerint faciunt ducenta millia aureorum; sin Hebræa 400. millia aureorum. ET AVRI DUCENTA] quæ si Attica fuerint faciunt millionem & supersedercenta millia aureorum: sin Hebræa, duos milliones, & 400. millia aureorum.

VERBII. DICTI P. Græce ἱερὸνδῶν, id est, inuria affici; Izardari, Ispaniar] VERBIS QUI CASI DICENDI LOCO, ET TEMPO QUOD PER UNIVERSUM ANNUM HONORATUR PRO DEI VENERATIONE, ET SANCTITATE OMNINO IMPOSSIBILE ESSE] q. d. omnino illicitum, indignum, & sacrilegium, idcirco ethnicè impossibile esse ut tradamus, & prodamus regna, que vidua; pupilli, alii que depulerant in templo, credentes illa dicitum ob loci sanctitatem, & sanctitatem tuta & securæ fore: sic enim ipsi decipiuntur, fuisseque percuti fraudibus contra omnem fas, & contra omnia vasa divina, & humana: hac enim rapina sacra in iura templa, & in iustitia depositaria, ac viderendum simili Pontifici, & sacerdotibus, quod si semel depositarius duntaxat ferveratimus, sed contra eam violaverimus sanctitatem templi, pro asperis, & fortunæ nostrarum, & pupillo eam rapti prodicimus. Quare moraliter impossibile est ut hoc fiat.

VERBII. SED ET VIRGINES QUAE CONCLUSAE ERANT PROCURERANT AD ONIAM] Virgines aliae in templo erant conclusæ, inter quas B. Virgo præsentis in templo angelice virginis dicitur concepta Iosepho; alie domi à parentibus pudoris, & pudicitie causa recludebantur, uti etiam Romæ, & alibi à viris honoratis fit. Ego cum Scribo ista, quæ hic accipio; utrum que enim ob tantum sacrilegium, publicamque templi profanationem accurbent ad Oniam Pont. ut ab eo confisum, & auxilium peterent, præsertim quia multæ ex his domum suam que præsentem habebant in templo positam, quum cum ceteris auterent Heliodorus, a victum, & vitam eius auferbat.

VERBII. APPARUIT ENIM ILLIS QUIAM EQUUS TERRESTRIS (VULTU GRISUO SIVO & MNAC) HABERE PERSONAM] Hic erat Angelus qui equi, & equis ipse assumptus, ut Heliodoro equi se opponeret, ac quasi in duello eum proferretur: EQUUS CUM IMPETU HELIODORO PROTERES CALERE QUÏDIT.] id est, illud, impetum: equi enim calcitrando pugnant. Græci: *Προῦτος ἔμωον ἐμὸν ἑπὶ τὸν Ἡλιόδωρον προρροσέοντες*: ungule eum priores calcus egerunt: ammazum: hac ergo impet equus hic Heliodoro, itaque eum prostravit, affixit, & penè exanimavit. Sic Angeli præstantes apparuerunt Zacharie cap. 1. specie equorum, & equitum, & S. Joanni Apoc. c. 6. v. 1. vide ibi dicta. Simili modo Cassor, & Pollux in candidis equis pro Romanis pugnavit scribit Livius Decade 1. de quibus multa scribit Genevise.

VERBII. HEC ENIM VIRGINES QUAE CONCLUSAE ERANT PROCURERANT AD ONIAM] Id enim iusserant ipsi Angeli v. 11. Addit Goronides Heliodoro Angulorum montem accessit ad pedes Onix, itaque suppliciter gratus egit. Huc enim cum simulabat salus per Oniam accepta, & vita donata: vitam enim suam Heliodorus dicebat dicit.

VERBII. TERTIARUM AUTEM OMNIUM.] Hinc vident Heliodorus verum Israelis Deum agnovisse, ac relicti solus cum solum colatit. Idcirco non tantum cum, sed & omnes eius milites, & affectus fecit: ait Goronides, qui afferit eos fuisse Macedones, & Hirc & ipse victimus Deo obtulit. In magnaque præstavit, Deo vota, ut dictum est v. 11.

VERBII. Porro hic Heliodorus postea amicum regnum, Seleucum regem per inditias occidit, ac regem fecit. Sed Ant. Epiph. Seluci fratris junior aditus ab Antioch. & Barmene: regibus vicinus cum exortur: & regibus illis vendicavit. In Antip. Justin. Joseph. & alii: antequam dicitur esse Epiphazem, id est, illustri, & nobilit: si quid admodum regnum usurpavit ipse vita dat quasi offerret exoritur fatis illustri, ut Appianus in Syriaca.

CAPUT QUARTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

ONIAS apud Seleucum regem purgat se à calumniis sibi à Simone obiectis. Mox vers. 7. Seleuo defuncto Jason Onia Pontif. frater eo excluso Pontificatum ab Ant. Epiphane Seleuci fratre, qui successore eius 260. talentis. Itemque Judæos à Judasimo ad Gentilsimum traducit. Inde v. 23. Jason, qui Oniam fratrem per datum regi pecuniam extraxerat à Pontificatu, simili modo eodem fraudulenter extrusus fuit à Menelao fratre Simone: Menelao vero simili ratione extrusus frater eius Lysimachus. Denique vers. 34. Quis Pontifex rogatu Menelao ab Andronicis occiditur, sed Andronicum instante populo eodem loco occidit ipse Ant. Epiphane. Denique vers. 39. sacrilegus Lysimachus à populo seditionem movente interficitur. Menelao vero corrupto pecuniis Ptolemeo insulam ab insularum sententiam extrahit.

1. **S**imon autem praedictus pecuniarum & patriae delator, malè loquebatur de Onia, tanquam ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset inventor malorum: 2. provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suae, & aemulotorem legis Dei, audebat insidiatorum regi dicere. 3. Sed, cum inimicitiae in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent: 4. considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Caelesyriae & Phoenicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit, 5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ multitudinis considerans. 6. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare à stultitia sua. 7. Sed post Seleuci vitæ excessum, eum suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, amiciebat Jason frater Oniae summum sacerdotium: 8. adeo rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta, 9. super hæc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium & ephebia sibi consisterent, & eos, qui in Jerusalem erant, Antiochenos scribere. 10. Quod eum rex annuisset, & obtinisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cepit. 11. Et amotis his, quæ humanitatis causa Judæis à regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia & societate sanctus est legatione legitima, civium jura destituit, prava instituta saniebat. 12. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium consisterere, & optimos quoque epheborum in lupanaribus ponere. 13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus ejus gentilis & alienigenæ conversationis, propter impij & non sacerdotis Jasonis nefarium & inauditum scelus: 14. ita ut sacerdos jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis, festinantem participes fieri palaestras, & præbitionis ejus injuste, & in exercitiis duci: 15. & patrios quidem honores nihil habentes, Græcæ gloriæ optimas arbitrabantur: 16. quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta aemulabantur, & per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes & peremptores habuerant. 17. In leges enim divinas impiè agere impune non edidit: sed hoc tempus sequens declarabit. 18. Cum autem quinquennalis agone Tyri celebra retur, & rex praesens esset, 19. misit Jason facinorosus, ab Jerusalem viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis: quas postulerunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari. 20. Sed hæc oblatæ sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis: propter praesentes autem date sunt in fabricam navium triremium. 21. Misit autem in Aegyptum Apollonio Mnestib filio, propter primates Ptolemæi Philometoris regis, eum cognovisset Antiochus alienum se à negotiis regni officium, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, & inde Jerusalem. 22. Et magnificè ab Jasonè & civitate susceptus, eum familiarum luminibus & laudibus ingressus est: & inde in Phoenicem exercitum convertit. 23. Et post triennium tempus misit Jason Menelaum, supra dicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi, & de negotiis necessariis responsa perlaturum: 24. At ille commendatus regi, eum magnificè fecit faciem potestatis ejus, in semetipsum retorrit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta. 25. Acceptisque à rege mandatis, venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio, animos verò crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens. 26. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammaniam expulsus est regionem. 27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit: de pecuniis verò regi promissis, nihil agebat, eum exactorem faceret Sosistras, qui arcæ erat præpositus. 28. (nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat) quam ob causam utriusque ad regem sunt evocati. 29. Et Menelaus amotus est à sacerdotio, succedente Lyfimachio fratre suo: Sosistras autem prælatus est Cypris. 30. Et eum hæc agerentur, contigit, Tharsenses & Malioas seditionem movere, eò quòd Antiochidi regis concubinae dono essent dati. 31. Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suscepto uno ex comitibus suis Andronico. 32. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quaedam vasa è templo furatus donavit Andronico, & alia venderat Tyri, & per vicinas civitates. 33. Quod eum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuo se continens Antiochiæ locus Daphnem. 34. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, & datis dextra eum jurjurando (quamvis esset ei suspectus) suavisset de asylo procedere, statim eum peremit, non vere jurisjuram. 35. Ob quam causam non solum Judæi, sed aliae quoque nationes indignabantur, & molestè ferebant de necè tanti viri injusta. 36. Sed regressum regem de Cilicie locis, adierunt Judæi apud Antiochiam simul & Græci, conquerentes de iniqua necè Oniae. 37. Conturbatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam. 38. Accensusque animis, Andronicum purpura exutum, per totam civitatem jubet circumduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam. 39. Multa autem facilegus in templo à Lyfimachio commissis Menelæi consilio, & divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lyfimachum, multo jam auro exportato. 40. Urbis autem iniurgentibus, & animis ira repletis, Lyfimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus uti cepit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementia proveccto. 41. Sed, ut intellexerunt conatum Lyfimachi, alii lapides, alii suffes validos arripuerunt: quidam vero cinerum in Lyfimachum jecerunt. 42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & profratti, omnes verò in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacilegum fecus ærarium interfecerunt. 43. De his ergo cepit judicium adversus Menelaum agitari. 44. Et eum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri à senioribus. 45. Et eum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. 46. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adit, & de.

& deduxit a sententia: 47. & Menelaum quidem univerſae malitiae reum criminibus abſolvit: miſeros autem, qui, quoniam apud Scythas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hoc morte damnavit. 48. Cito ergo inſultam penam dederunt, qui pro civitate, & populo, & facris vaſis, cauſam profecuti ſunt. 49. Quam ob rem Tyrii quoque indignati, erga ſepulchrum eorum liberaſſimi extiterunt. 50. Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in poſſeſſate, creſcens in malitia ad inſidias civium.

Prior pars ad v. 11. ad 7. ordine temporis collocanda eſt poſt v. 16. cap. 3. poſterior vero pars ad v. 11. ut que ad v. 11. cap. 3. collocanda eſt poſt v. 10. c. 1. lib. 1.

VERB. 1.

TAM QUAM PARS (Oſia ſanctus Pont.) HIBI IUDICORUM IUSTI QUASIBI (id eſt, iuſticiis artibus impoſiſſis) AD H. C. flagella jam dicta ſuſtulerat. Sic enim impi miracula Dei acerbiter magis, & demonis invocatione.

VERB. 4.

ONIAS SEC. AD REGEM (Seleucum) IN CONTULIT ac Simonis calumnias diluit, & Simonis ſilium per regem impoſit.

VERB. 7.

Sed poſt Seleuci vitam excrevit (necem ad irrogaram per inſidias ab Heliodoro) COM AUCUPIS SAT REGNUM ADULTICORUM, QUI NOBILIS (purā Epiphane) APPELLABATUR (eratque frater Seleuci occiſi) AMBRASAT JASON (Hebr. vocabatur Jafon, ſed Graecizans ethnicon nomen aſſumpſit, dictuſque eſt Jafon) PATER ONIAE SUMMUM SACERDOTIUM ſcilicet Pontificum.

VERB. 8.

ADITO REGI PROMITTITUR SE AGROBUS TALENTI. Quanta ſumma hac ſumma, calcula ex tis, que dicit cap. p. 116.

VERB. 9.

SUPER HAC PROMITTITUR ET ALIA 140-150 TALENTA IUDIS CONCORSORIBUS QUIBUSDAM, ET SPERANTEM SIBI QUANTUMVIS IN urbe Jerofolymitana. Quid hac fuerit dixi l. c. 1. 17. & de his ſuſe agit Petrus Faber lib. 3. Agoniſt. c. 17. & 18. ubi inter cetera ait: Ephebum Lyran optimē expoſuit proſtitu- lum pulcherrimum juvenem, & Athen. l. 11. Diploſ. Ephebi, ait, ſunt proſtituti pueri, qui 4. Reg. 14. Hebr. vocabantur Kadathim, id eſt, ſpurci, & ſcilerati. Noſter verit̄ effeminatos. Lyran. proſtitula maſcula. Idem vocabantur *τοισυνομοι*, id eſt, murti, & conſerati, ſcilicet Adhaz, ſive Veneti, ut Præpo. Syro- rum enim Dea erat Adhaz ſive Venus. Idem atque ſer- galeno lato, qui inde Petalio dicebatur: *πεταλιον*, id eſt, cædo. Ant petalio erat cortina, que lupanari educabatur ad tergendum ſpurcitas. Rurſum idem Faber per ephebum accipit gantas, & populus ad comendandum, & comopotandum: voluerunt enim imitari ſuum regem Ant. Epiphane, qui cum popularibus, quos in tabernis reperiſſerit helluari, ac comotare, & cum juvenibus nepotari, ſaltareque ſolebat: unde a nonnullis pro Epiphane dictus eſt Epimanes, id eſt, inſanus, teſte Athen. lib. 3. Diploſ. p. 57. Hinc lupanaria cauſerunt conjuncta: veter enim cibo, vinoque ſaturatus in Venere proſtituſ ſe, ut ait S. Hier. deſumpat. Cauſam ſub- ject Faber dicit: In Syria rium ob regibus ſerilitatem plerique apud alios gentes inſerilitas laboribus eveniunt: ſicut: agri- que identidem ab incula converſa levoniamibus ludicorum certaminum exercitacombis, & ſerpentiſſimis in olea pro- teſis unſullionis additibus: adeo ut in promanentis quoque (ſi- cicut pulſa epulorum lupae hoſtibus ſcilicet, ac turpidi- tatem rei volutare vinctula neceſſitate) non ſecus ac privatorum quoſque demibus maximum dei partem, ſecundo dapibus vinoque veteri, non ſua anterior voluptate (quae vel oſſe demoluit malitima teſtudinis fragor) impenderent, ſecum- que poſtea obſcurum partes domum auferrent. Athanasius me demet l. 1. diſmſ. p. 66.

ET ROS, QUI IN JEROSOLYMIS BEAUNT, ANTIOCHENOS SCRIBERE.] Antiochia erat caput regiſie Syriae:quare Antiocheni ampla a ſuis regibus obtine- runt privilegia, quae paſerit habuere Alexandrii, & Romani. Unde S. Paulus dicitur *plene Romanus ſum*, flagitationem jam partem ſe caeteri Acte. ca. 13. ET A MOTIS HIS [partis inſultuſ, ſcilicet Judaeo- rum legibus, moribus, & ritibus] qua HUMANITATE (benevolentia) CAUSA IUDAEIS A REGIBUS (Perſarum, & Graecorum ſicut Eſthecorum, & idololatrarum) TURBANT CONSTITUTA.] Hi enim reges indulſerant Judaeis ſuis legibus vivere, veteraque eos ad Gentilium religionem, & morte cogi: His inquam amoris impius & apoſtata Jafon Gentilium ritus induxit: idque fecit P. I. JOANNIM PATREM EUPOLEMI, QUI (Eupolemus

A poſtea tempore Judae Machabaz) APUD ROMANOS OB AMICITIAM, ET SOCIETATE (cum Judo, & Judaeis iocunda) FUNCTUS EST LEGATIONE LEGITIMA (i. Machab. 8. 17.) JE ITRUM JURA OBITITUTINE (abrogata, abſolute, delictura) PRAVA INSTITUTA (Gentilium & Gentilium) INOCITATA.

ET ANIM AVUS SIT QUAE IPſA AGE (Sion) OTMNASIUM (in quo juvenes gymnaficeo exercebant, diſcere neque luſtari, curere, ſaltare, equitare, diſpla- diari &c.) COMITUTINE, ET OPTIMO QUORUM SPANORUM (id eſt, adoleſcentium) IN LUPANABUS PONSIBUS (ad infantiam, & proſtitutam libidine) Ephebi Graecae vocabantur puberes, adoleſcentes: *ἑφηβον* enim eſt pubertatis, adoleſcentia, qui in maribus ſit anno ætatis 14-15. enim eſt juvenis, unde Hebr. dicta eſt uxor Hirculli, ac Dea pubertatis, & juvenuta progressa ex Jove, & Junone, aut Heliodo in Theogon. Graecae eſt: *οἰονος epheborum ſubſtituta ſub penam do- nor.* Petalio erat gaberis Iſrus, qui erat inſigne targa- torum: aut poſuit petalio erat velum, & cortina tegens lupanar, ut eo teſti impuſerit poſtenda, & nefarias ſuas libidines exerceat.

ITA UT SACRODOTES &c. PESTIMANENT PARTICIPES FIERI PALAESTRA, UT ſcilicet athletic in palaestra, luſta, curſu, gladiis, & fuſite certantes ſpedarent, quin & ipſorum idem certarent, & præmium victori conſtituum adſpicerent: unde explicans ſolert: ET PRÆMIORIS SIUS INJURIA] id eſt, præmiorum, que veteribus præberi ſolebant, qualia erant aurum, argentum, coronae, velles, arma &c. que vocat injuria, id eſt, iniqua, qua ſacerdotibus indigna erant, ut pote laica, juvenilia, impudentia, & laſciva.

ET IN AEROSTIBUS DISCI] qualia hac fuerit dixi lib. l. c. 1. 17. Gracchabatur: *πῶς discipulorum*: ſolabant enim diſcus per palaſtram circumferri, ac præmium vincenti propoſitum diſco imponi, ut per hoc plures ad diſci certamen invitarent, & provocarent, ut docet Petrus Faber lib. 3. Agoniſt. c. 15.

GRACAE GLORIAS] ita vocat ludos Graecorum, Olympicos, & Iſthmos, qui Corinthi celebrabantur: alioſque ſimiles Gentilium ritus, de quibus gloriabantur Graeci, id eſt, Gentium, præterit qui in ſis victoris palman, & præmium tuſerant.

QUARUM GRATIA PERICULOSE EOS CONTEMPTIO HABERAT] id eſt, periculoſe contredabant emulari ludos, ſicutque Graecorum, & gentilium, ac alter alterum ut ſis ſuperare conabatur, de quoque gloriabantur. Nota ut periculoſa: periculum enim erat non rixarum de pugnarum, ne ſi te mutuo invaderent, & contingerent: tum etiam Graeci patra Antiochia Afſe regibus quaſi Graeci plene ſubjugarerunt: ſum maxime periculum erat a Deo, ne ipſe apoſtataſ eorum a deo & Judaismo ad Gentiliſmum & demones, acriter puniret.

QUOS HOSTES, ET PEREMPTORES HABERANT] tum ante ſud Philoſopator, qui acriter Judoſ prolecutus eſt, ut patet ca. lib. 3. Mach. tum paulo poſt ſub hoc Antiocho Epiphane, idque in penam hui apoſtaſis ipſorum: tum inſequitur:

IN LEGIBUS OPTIMUM IMPER AGRIS IMPONERENT CROIT] Deus enim ſuis injurias lenſit, ſed acriter puniit. Nam, ut ait ille: *Dulcimum habent peccati, ſed ferreus manus.* &c. ut ait Valler. Max. l. 1. ca. 11. *Itaque gratia ad venditum ſui divina procedunt, tarditate quoque ſupplis privante compoſant.*

CUM AUTEM QUINGENNALES AGON TIBI CELEBRABANT] Agon ſignificat ludos agonifi- cos jam dictos ſimiles ludis, & agonibus olympicis, qui poſt quartum quembibe annum celebrantur: idque quingentennialis ager vocatur: Quare hic ager divitias erat ab agone Olympico, qui quanto quolibet anno celebrabatur, nec in præteritum annum cadebat, uti ostendit Salmaſius.

VERB. 11.

VERBIS. MISIT JASON (Simoniacus Pseudopontifex) VEROS A
PECCATORES] ipse impietas, & idolatriæ Jaso-
nem legatos, administrans, & excautores. Sciant pro
peccatis consilium legendum precorari: his enim signifi-
catum graecum *ἄσπυ*, quod tamen Compl. vertunt *procuratores*
facturam, alii *oraculum* *fulgurantes*, Vatab-
scianæ: & ita pro precorari legendum censet Salia-
nus. De quibus Suidas, & Sigonius de Rep. Athin.
ἄσπυ erat, inquit, id est, ad spectacula, festa, oca-
la, remque divitiarum curacionem mittebantur. Ita
Diodorus Siculus eos vocat, quos Dionysius tyrannus
ad Judos Olympicos cum iam carminibus miserat. Hinc
Stratodes adulescens Athenas rogacionem promulgavit,
ut qui ex plebeo publici ad Antigonum, & Dem-
etrium miserentur, non legati, sed theori dicerentur,
sicut qui Delphi & Olympia (solenibus Græcorum
conventibus victimas pro civitatibus agunt, ut
inquit Plutarchus in Demetrio. Græca addunt; ut *quæ*
Antiochenæ essent, id est, jure Antiochenium donati ab
Antiocho.

PORTANTES AUREOS DIDRACHMAS (Græcè est
drachmas) TRECENTAS IN SACRIFICIUM HERCULIS]
Drachma argenti est Julius five regalis Hispanica;
didrachma ergo fuit duo Julii, five duo regales: quare
trecentæ didrachmæ Julii, five regales trecentas;
hoc est, fragrantia aureorum, quibus multa victimis
puræ ovæ, & capri coles poterant ad sacrificium
Herculis. Nonnulli tamen potantes hanc flammam nimis
esse vilem, & exillem in Pontifice ad capendam Astiochi
regis benevolentiam putant has didrachmas fuisse aureas;
eas tamen vocari *argentes*, id est, pecunias, q. d. misit
Jason argenti, id est, pecunias didrachmas aureas trecentas,
quæ faciunt sexcentos aureos Romanos. Ita Sanchez,
drachma enim auri est unus aureus; didrachma ergo fuit
duo auri: quare trecentæ didrachmæ auri sunt sexcenti
auri.

IN SACRIFICIUM HERCULIS] qui quasi Deus
fortitudinis, & bellorum, ac certissimum celebratur
in Syria, & Tyro, etaque proprius Tyrionum Deus,
ideoque Hercules Tyrius dicebatur. Vide Gyraldum
de diis gentium in Hercule, unde munitur, Hercu-
lem non alium fuisse, quam Sampsonem, qui juxta
Tyram in Palestina rarè fortitudinis suæ edidit
exempla, ut dicit in libro Judicum. Hinc ibidem ce-
lebratur agon quinquennalis in honorem Herculis,
quo abhinc profecturatur se imitari Hercules; ideoque
hisdem in gymnasio, quibus instituit Hercules stu-
tum, & facilla, ut ex Galeno, Paulina, Atheno, &
alii docet Serapius.

QUAS PORTULABERUNT NE &c.] q. d. Jason misit
trecentas didrachmas pro sacrificio Herculis, sed eas lega-
tibus impit, minus tamen feceratis quam Jason, eas por-
tantes cum essent Judæi. Deumque verum colerent, &
idola detestarentur, iogarent, ne in Herculis Dii gen-
tium sacrificia, sed in alios usus expendere. Quare
Ant. Epiphane eisdem expendit in fabricam trierium, &
quas ipse adornavit pro prima sua expeditione in Ægy-
ptum, de qua sequitur.

VERBIS. PROPTER VITIUM DE PTOLÆMI PHILONO-
TORIS ABOLE] qui a Philometore rege suo defecerat,
ejusque fratrem Janiorem Pto. Evergetem, qui & Physicon
dictus est, sibi regem creare volebat. Igitur Ant. Epipha-
nus videns dilectum duorum fratrum scilicet Philometo-
ris, & Physiconis de regno Ægypti lugantium ipse quasi
avunculus utriusque (Cleopatra enim soror Epiphani
erat mater utriusque) hinxit de velle esse sibi arbitrium, &
mediatorum, ac inter fratres rem componere, sed rever-
sa interdebet regnum utrique nepoti eripere, & sibi ar-
rogare. Id subdolerat primas Ægypti, & tutores regis
noluerant, ut ipse idem Ægypti se immiscerent. Et
hoc est quod hic dicitur: CUM COGNOVISSET AN-
TIOCHOS ALIBIUM SE A NEGOTIO REGIS DE-
SECTUM PROPTER UTILITATEM (regni sui
in Syria) CONSULENS PROPECTUS INDE (scilicet
Hæc Tyro) VENIT JOSEPH, ET INDE JEROSOLY-
MAN, ubi eum, quæsi regem, imò quasi Deum quem-
dam terrestrem (talis enim volebat haberi & adorari An-
tiochus) excepit Jason: immo *secularium luminibus*, &
lucubris, ut loquitur. Pro *utilitate* Noster legit in
Græco *βελον*, jam legitur *εὐχρηστὸν* id est, *facilitatis*
utilitas; sed eodem redit sensu.

Cræd. à Læp. in Hæsam, Cr.

ET POST TREMISSIS TRUPPE MISIT JASON VEROS]
MENELAUM SUPRADIOCTI SIMONIS (proditoris,
& delatori pecuniarum, de quo ver. 1.) A SYRIA
PORTANTES PECUNIAS LEGIT Ant. Epiphani quasi
tributum in signum subjectionis.

AT ILLE CONDENDATUS (à Jafone) REGI, VALLI-
CUM MAGNIFICAVIT FACIEM POTESTATIS
R[EGIS]] id est, cum amplis verbis exaltasset regiam Antio-
chi potestatem, majestatem, & splendorem, quod
scilicet ipse per eam quilibet in Syria etiam possit non so-
lum in prophania, & politice, sed etiam in Ecclesiasti-
cis, & sacris, ideoque possit Jerosolymæ Pontificem con-
firmare, quem vellet; adeoque Pontificatum à Jafone in
se transferre: quas arte, & fraude Menelaus à Jafone ut
REVERTEREM REPOSUIT SUMMUM SACERDOTI-
UM (Pontificatum) USURAVIT JASON
TALANTA ARGENTI TRECENTA,] tantumdem
scilicet amplius Antiocho offerens, quam Jason oblate-
rat. Sicut ergo Jason oblatit Ant. Epiphani 360. talen-
tis emit Pontificatum, eoque extrudit fratrem suum
Oniam sanctum: sic pariter Menelaus missa à Jafone ip-
sum Jasonem dolose supplantavit, & extrudit promittens
regi alia trecenta talenta præter 360. à Jafone emissa
promissa. Unde Græcè est, *ἄσπυρον* *ἴασηος* *τάληντα* *τρικέτωρα*,
q. d. Jason promittit regi pro Pontificatu 360. talenta,
at Menelaus summam hanc auris, & pempti duplicavit: si-
cut enim cum res in auctione venditur, singuli augent
pretium, & qui summam offerit pretium illi res cedit: sic
hic Menelaus addens trecenta, promittentem legi im-
versum 660. talenta Pontificatum obtinuit, heruque
suam Jasonem callidè exulavit.

ACCEPTIQUE A REGE MANDATIS (ut Judæi VERBIS:
cum quasi Pontificem loco Jasonis suscipere) VENIT,
MINI QUOMEN HARKIS OECUM SACERDOTIUM]
cum qua Menelaus erat C tribu Beniamin, que in-
habilis erat ad sacerdotium, cum Jason esset ex tribu
Levi, ideoque ad eum habilitatem, ut qui impietas, ac
per simoniam Pontificatum sibi comparabat: AN-
TIOCHUS VERO CRUBIS TYRANNE] unde ver. 24. sus-
citavit Oniam verum, sanctumque Pont. per Andronicum
crudeliter occidit.

ET JASON QUIORUM QUI PROPRIUM FRATRUM
(ONIAM PONT.) CAPTIVAVERT, SPEI DECEPTUS
(à famulo suo Menelo) PRODUXIT IN AMMANITUM
REPULSUS EST REGIONEM.] Justum hoc fuit De
judicium, & justa talis pena, ut qui fratrem supplantave-
rat, à famulo supplantaretur; & qui Pontificatum eme-
rat, à majori errore exploderetur. Et qui Quom
sancitum Pont. in exitum egerat, exal apud Ammonitas mi-
grare viveret. Hic vide quam verum fit illud Eccl. c. 9. v. 18.
*Plus in altum miser lapidum, a super capis epus cadet, & pla-
ga dolosa dolus dividit uncinum. Et qui fructum sedit in
suis: & qui statuit lapidem prostravit ostendit in eo: & qui
linguam alio punit, peribit in illo.*

ET MENELAUS ANOTUS EST A SACERDOTIO] à
Pontificatu ab Ant. Epiphane, eò quòd 360. talenta sibi
promissa non præstaret. Quare Epiphane locus Menelati
pontificem creavit epus fratrem Lyfiamcum eadem fide,
ut videtur, promittentem. Ita impius Menelaus impium
Jasonem exturbavit; & ab impiore fratre Lyfiamcho pariter
exturbatus est. Cùm enim agitur de honore, & ambitu
fratrum fratrem non agnoscit, sed odit, & supplantat.
Quisque enim dignitatem sibi optat potius, quam fratri;
imò non raro fratrem eandem eripit. Tanta est vis
ambitionis, & cupiditatis in homine per peccatum cor-
rupto.

CONTIOTI THRASIBUS, ET MALLOTAS INOCU-
TIONI NOVOS RO QUOD ANTIQUMIDI REGIS
CONCUSIUS DONO RESISTIT OAT] ab Epiphane, ut
ex eo cum rodibus sibi vellet pretiosas, monetas, ancil-
las, famulos, & rhedas compararet. Anti. Cicero, Ath. 5.
in Verzem: *Solore, aijant, a lobachos Reges Persarum. Ad
Syprum plures naves habere: his naves maritimas civitates
attrahere: his medicas civitates naves radiumcularum præbere,
hoc in collum, hoc in errot, ita populus habent amoverit non
solum confusus libidinis sua, verum etiam administrat.* Idem
tradit Plato in Alcibiade, Plutarch. in Themistocle, & A-
then. l. i. Strabo l. 14. Porro Thariss & Mallus erant oobles
Cilicæ civitates, quæ proinde indignas sunt de do-
meritici, quæ ab Antiocho amato sunt de vocatæ An-
tiochidem, ideoque vanulatae sunt. Quocirca illi-
V

Quo ac

eb accurret Antiochus, ut tumulum fedaret relicto Antiochie prorege Andronico, ut sequitur.

VAR. 33. ONIAS [sanctus Pontifex] ARGUERAT EUM] Melchiam de sacrilegio, quod vasa aurea furatus est templo deficiente Andronico prorege, ut filii Pontificatum restitueret. Licet enim Onias iniuste spoliatus esset Pontificatu, & exularet Antiochia; tamen quia vere ipse erat Pontifex ex iure Pontifici redarguit sacrilegium, cetero probabiliter scribitur hac ratione necem fibi accerere: scilicet enim per eam se martyrii laudem quam optabat adepturum.

IN LOCO TUO ET CONVIVENS ANTIOCHÆ SCOS DAPHNEM] locus hic erat quinque passuum milibus distans Antiochia. Ubi dicitur Dion. lib. 51. nuncupatur *suburbium*, ita dicitur a copia laurum, q. d. lauretum, *de quo* enim est laurus: quare in eo erat sanum celebre Apollinis, ideoque erat *asylum* omnibus turum, & inviolabile. Hic sepultus fuit S. Babylas martyr, qui Apollini silentium induit, ideoque a Juliano apostata exhumatus fuit. Vide eius acta. Juxta hunc locum sepultus quoque fuit S. Ignatius Antioch. Episcopus, & martyr; sed inde translatus fuit Romam. Hac ergo quasi ad *asylum* confugit Onias Pontifex, sed per delinquentia obsequia ab Andronico perisit, & fessilem coniecitur, virum bonum, & iurazam occisus fuit. Quare Judæi, & Gentiles indigni sancti Pontificis heredes Andronicum apud Ant. Epiphaneum accusant, qui cum purpura exuam circumdaci iussit per urbem, & in eodem loco occidit, in quo ipse occiderat Oniam, ut sequitur. Ita occisus est Onias sanctus, & scilicet Pontifex postquam 56. annis Judæorum synagogam æque ac Remp. magno animi robore contra impios iustentatit. Qualis autem, quantumque fuerit libet, tum ex eo quod omnes Judæi, & Gentiles morem ejus luxerint; adeoque impius rex Epiphaneus lacrymas fuderit, tum ex eologio, quod ei dat Scrip. c. 15. 12. ubi Justus Machabæus pugnavit contra Epiphaneum vidit in iomnis Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum, & longivum, veracundam viam, modestum morem, & eloquio dicentem, & qui a puero in virtutibus exercitatus fuerat, minus procedentem, orare pro omni populo Judæorum. Erat autem illi socius Oratiois Jeremias, qui ipse quoque a suis, Dei deceptoribus peremptus fuerat in Ægypto.

VAR. 34. DUX QUODAM TYRANNO] Græcè *Antax quodam*, q. d. cum populus ob Lyfimacho scidera, & sacrilegia tu-

multuaretur, Lyfimachus populo opposuit tria millia armatorum Duce Tyranno, sed populus undique concurrens, furenter lapidibus, & fatisos eos fugavit, & Lyfimachum juxta ætarnum five geographiarum templi occidit. Hac est summa eorum, que sunt in sequuntur.

DE HIS ERGO CORPUS JUDICIIUM GOVERNUS MELCHIAM AGITANS] q. d. Judæi Melchiam quasi omnis malitie auctorem, qui fratri suo Lyfimacho Pseudopontifici scelerata, & sacrilegia jussisset accuratorem apud Ant. Epiphaneum, qui rem itemque jussit judicialiter contra Melchiam agi.

ET CUM APPARUITUR (multitudine testium, & evidenti gravissimorum criminum reus convinceretur) PROBAT PTOLEMEUS (Dormiens filio, ut addunt Græci, qui auctoritate, & gratia valuit apud Ant. Epiphaneum) MULTAS PROBATAS OBSE AN SUADITIONE REGI] ut Melchiam quasi innocentem abolveret; Judæos verò acculatores quasi calumniatores perna talionis ad mortem damnaret, cum ipse proflus essent innocentes. Itaque factum est, ut sequitur.

B MELCHIAM ABTAM PROPTER BONA QUI IN PONTIFICATU SUO HABUERAT] (Dormiens filio, qui se potius in Pontificatu corrupsi fuissebat) PERMANSIT IN POTESTATE] Pontificia, q. d. Melchiam occidit a populo fratre suo Lyfimacho Pseudo-pontifice per aulicos pecunia corruptos intrusit de rursum in Pontificatu, cum non esset de tribu Levi, sed Beniamin, ut dicitur est verb. 23. Melchiam ergo Pontificatum gerit non legitime, sed ut inultus per quatuor annos scilicet ab anno 140. Græcorum, quo ipse curavit occidi Oniam sanctum Pontificem usque ad annum 145. Græcorum, quo Machabæus contra eum, & regem Epiphaneum insurrexit, ac a populo Dux, & Pontifex fuit creatus. Licet enim Onias sanctus filium haberet Oniam, cuiusque successione hereditaria Pontificatus illo vero debebatur, tamen in jam fugerat in Ægyptum, ac Helioptoli aliud templum crederet, cuiusque se Pontificem constituerat. Jafon autem frater Onias plane indignus erat Pontificatu, ut pote Æmoniacus, & apostata, qui Judæos ad gentilitium traducere iussisset, ut audivimus initio capitis. Defunctus enim ergo legitimus hereditus Pontificatus devolutus est ad Mathathiam, ejusque filios Judam, Jonathan, & Simonem Machabæos.

CAPUT QUINTUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Judæi videntes in celo acies militum confluentes ex eis accipiunt omen instauratum bellorum, & cadum Ant. Epiphanius. Jafon ex Ammonside reversus Jerusalemam occupat, & percedes in cives grassatur. *Mex. v. 11. Ant. Epiphaneus Ægypto exiens iram suam in vicinos Judæos evomit: quare Jerusalemam caput, in eoque 80. milia trucidat, 40. milia incinerat, & cordes devendit: templum violat, & spoliis ablatis ex eo 1800. talentis. Inde rediens Antiochiam in Judæa reliquias præfessas, qui Græci, quam ipse Judæos affligunt. Quare Judas Machabæus cum suis fugit in desertum.*

1. **E**odem tempore Antiochus secundam profecionem paravit in Ægyptum. 2. Contigit autem per universam Jerusalemam civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrerentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos, 3. & eursus equorum per ordines digestos, & compressiones heri cominus, & feutorum motus, & galeatorum multitudinem gladius ductricis, & telorum jactus, & aurcorum armorum splendorem, omnique generis loricatorum. 4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti. 5. Sed cum falsus rumor exisset, tanquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jafon non minus male veris, repente aggressus est civitatem; & civibus ad murum convolantibus, ad ultimum apprehensa civitate, Melchiam fugit in arcem. 6. Jafon verò non parcebat in eade civibus suis, nec eguebat prosperitatem ad verum cognatos malum esse maximum, arbitrans hostiam & non civium le trophaea capturum. 7. Et principatum quidem non obtinuit, finem verò infidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterum abiit in Ammanitem. 8. Ad ultimum, in exitum sui conclusus ab Aræa Arabum tyranno, fugens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum & excrebabilis, ut patriæ & civium hostis, in Ægyptum extrusus est: 9. & qui multos de patria sua expulserat, peregrè perit, Laetædemonas profecus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus: 10. & qui insepultus multis abjecerat, ipse & illamentatus, & insepultus neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans. 11. His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Judæos: & ob

hoc

hoc profectus ex Aegypto efferatis animis, civitatem quidem armiscepit. 12. Jusse autem milibus interficere, nec parcere occurrentibus, & per domos ascendentes trucidare. 13. Fiebant ergo caedis juvenum ac seniorum, & mulierum & natorum extermina, virginumque & parvulorum neces. 14. Erant autem toto triduo octoginta milia interfecit, quadraginta milia vincit, non minus autem vendudati. 15. Sed nec illa sufficiens: ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Melanoc dicitur, qui legum & patriae suae proditor. 16. & foeculis manibus fumens sancta vasa, quae ab aliis regibus & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contemnatim. 17. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat, quòd propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio. 18. alioquin nisi contigisset eos multis peccatis involutus, sicut Heliodorus, qui missus est a Seleuco rege ad expoliandum aetarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia. 19. Verum non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit. 20. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum: postea autem fiet locus honorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotens est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. 21. Igitur Antiochus mille & octingentes ablati de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, exultansque se prae superbia terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducitur propter mentis elationem. 22. Reliquit autem & praepositos ad assemdam gentem: Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, a quo constitutus est: 23. in Garizim autem Andronicum & Menelaum, qui gravibus quam ceteri imminabant civibus. 24. Cumque appositus esset contra Judaeos, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, praecipiens ei omnes perfectae aetatis interficere, mulieres ac juvenes vendere. 25. Qui cum venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum Sabbathi: & tunc terram Judaeis, arma capere suis praecipit. 26. Omnesque qui ad spectaculum processerant trucidavit, & civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem premisit. 27. Judas autem Machabaeus, qui decimus fuerat, fecerant in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & somni cibo vescentes, demorabantur, ne particeps essent conquinatiois.

VERB. 1.

HOC CAPUT V. 11. AD FINEM, & QUAE EX CAP. 6. & 7. ORDINANTUR, QUAEQUE HIC COLLOCANDUM EST IN FIN. C. 3. LIB. 2. SIVE ANTIUM CAP. 2.
EPIPHANES TAYMOR, AETHIOPUS (Epiphanes) SECONDAE PROPHETIONEM PARAVIT IN AEGYPTO] ut cum armis subigeret, sed à Romanis prohibens rediens in Judaeam vicinam indignationem suam effudit. Idipsum autem trecentes, & plures annos Gabriel praenunciavit Daniels c. 15. v. 23. & seq. Vide ibi data.

VERB. 2.

CONTIGIT AUTEM PER UNIVERSAM JEROSOLIMORUM CIVITATEM VIOLARI OIBUS 40. PER AERA SQUIBVS DISCURRENTES] inter se gladius distractis, & telorum scilicet confingentes, ut verbis se quentibus valde efficacibus auctor exaggarat: quae omnia fuerant prognostica ingentis cladis Judaeae imminens, ut sequitur.

Però hac portenta fuerat ab Angelis iussa Dei in aere effecta per vaporem, & exhalationem certam dispositionem, motum, & concursum, quae speciem aërium confingantur per se ferret, ut per ea Deus Judaeis praefigurat iterum suam in Antioch. Epiphane inferendam ac pizila qua cum eo gressuras erat Judas Machabaeus. Sic antequam Titus, & Romani obsiderent, & caperent Jerosolymam 21. die mensis Maii aie Joseph. lib. 7. de bello c. 18. *postquam subito ante solis incensum visus sum per manus ferri curas totus requiescere. Quae arma, acies transiens nihil. Quae cursum circumfusa.* Idem accidit tempore S. Gregorii cum Longobardi invaderent Italiam. Audi cum hom. 1. in Evang. *Primum Italia gentis gloriose servandae redierunt, ipsam in caelo acies vidimus, ipsam quoque per solis incensum cursum ferri, sanguinem cursum.* Julius Obsequens lib. de prodigiis ad Augustum Constant. cap. 9. & 7. refert L. Optimo & Q. Posthumio Coss. Coni. arma in caelo volare vixit, & C. Mario & Horo Coss. Armini canem locutum, arma caelestia ab ortu & occasu visis paginare, & ab occasu vinci. L. Scipione & C. Norbano Coss. per Syllam tempora, inter Capuan, & Vulsurum, ingens signorum sonus & tonitruum horrendo clamore auditus, ita ut viderentur duae acies concurrere per plures dies. Passim etiam & Helio Coss. cum adversus Antonium dimicaretur, armorum, telorumque species à terra visa cum fragore ad caelum ferri. Eutropius lib. 6. Historiae, cum Czar adversus Pompeium dimicaret, refert, tantum in aere armorum stragem visum, ut Antiochiae, quasi adventu hostium in muris concurretur.

• Audi & Plineum lib. 2. cap. 57. *Armorum crepitus Caeli: à Lap. in Eodem etc.*

A *Quae suntus auditis à tale Cimbris bella accepimus, crepitusque quae prius, & postea. Tertio vero insulata Marti ad Antiochiam, & Indertibus spoliata arma caelestia ab aera occisus inter se concursiones, qui ad occasum erant. Similis Caelus ceteris praecedere signa, de quibus Appianus lib. 4. civitum. Monimus inquit, immensae vocis, armorum strepitum, apparere caelum insulante nemore audibantur. De eodem tempore Ovidius lib. decimo quinto Metamorphosicos: signa tantum lapsus done non aëria fuerat, arma ferunt inter nigrae crepitans nubes, Terrilique talus, & audientes conuata caelo praemissae nubes.*

Similia potentia recitet Seneca in quasi. natural. Augusti Niphus in Meteorologica, Cora. Gemma Britium in Cosmologica, Cora. Lycosthenes licet in sine herodotus lib. de prodigiis p. 189. 210. & 212. Mianini mihi in Belgio cum puer effem similia in caelo ostensa fuisse ostensa sub initium bellum Belgicorum, quae prouide Belgio insilire ac hinc fides variisapientes, jam tum praenunciabant & evensu docuit, deo-que adhuc praenunciatum fuisse verissimam. **B** Etique Astrologi, ac nominatim Ptolemaeus in Centiloquio c. 9. ceter. licet fieri naturaliter vi aërium, ac praesertim vi aëri Perisic sic & Augusti Niphus lib. 1. Meteor. fol. 31. pag. 4. sed veritas est hinc fieri providentia speciali Dei per Angelos, qui tamen aliter, ventis, & vaporibus ad huc spectra producenda utuntur, ut signas claudis praesignificent. Vide Christi à Castro lib. 1. prolegom. in minorum Prophetas c. 17. Quae posterius omnia roborant in ROMAN MONETA, (Graecè *τροχαιον*, id est, apparatus. **VERB. 4.** ritionem, visa, ostensa aërium in aere confingentium, quae conflicus in Judaea ferre aëre praemonstrabant) CONVERTI] ut scilicet Judas in hinc conflicibus forent insperiores, noque vincere, sed vincerent, ut de facto Antioch. Epiphane vicerunt Judas, quique fratres Machab.

SED CUM PALVUS ROMOR ARIS **VERB. 5.** **S**ET JACQUAM VITA KRISSEY **A**NTIOCHUS (Epiphanes) **A**BBUMPTIS **J**ASON HOM MITH HALL WIRIS **E**SPANT AGRERESUS SIT CIVITATEM] pueri Jerosolymam. Iason hic frater Onae sancti Pontificis dicitur pecunia emerat Pontificatum ab Epiphane, itaque Pontificatus extraxerat fratrem Onae: sed Menelao plus pecunia offerenti Epiphanes Pontificatum

V a tradi.

radide caesula Jafone. Jafon ergo audiens rumore de morte Epiphano, cum jam eius cœsum, & potentiam non metueret, ut Ammonitide, ubi exulabat armatis militibus rodens, Jerusalemam invasit, & occupavit, ut Pontificatum recuperaret. Quocirca MEMELIAUS, qui Jafonem extruxerat ex urbe TUOIT IN ARCEM montis SUI.

V. 84. 7. ET PRINCIPATUM [factum, puta Pontificatum, quæ annexum Principatum pontificum quem maxime ambicbat Jafon, tunc enim Pontifex fimal erat Dux, & princeps populi] QUIORUM NON OBSTINUIT, quia consequente civium multitudinè ipse quasi hostis, & tyrannus cum suis urbe expulsi sunt. Quod enim poterat mille equi viri, & indidit contra cœsum, & plura civium militum? Unde PROPHETUS IEREM. ARIST IN ARABIAM, indeque errans, & vagus indit Casii profugit in Arabiam; sed cum ibi Averthi regi de prodicione, vel regi ambitione esset suspectus, ea profugit fugiens abiit in Ægyptum quia Ptolemæus rex Ægypti hostis erat Epiphano, sed pace inter utrumque coacta, Jafon, & Epiphano cum d. Ptolemæo ad necem deposceret ex Ægypto profugit ad Spartanos, quasi veteres Judæorum amicos, & cognatos: ibique misit se exilio vitam fore vitæ humanæ carnis fultura, sepulturaque est sepultura alibi in Herquialmo.

V. 84. 8. UT EFFUGIAT ALIUM [Græci æ legem ἀνεῖναι, id est, transgredi. Et apostolus, ut ipse quis Judæismo ad Gentilismum appellat, & cetera apostolate compelleret.

V. 84. 11. SUSPICATOS EST REX [Epiphano] SOCIETATEM OBSERVATORUM [secum initum] JUDÆORUM. Causa suspicandi erat, Prima, quia sciebat eos sibi intentos, eo quod ipse eis advenisset Osiam Pont. sanctum, etque iurrogasset impios, & sacrosque pseudo-pontifices Jafonem, Memeliam, & Lyfimachum, qui eos a Judæismo ad Gentilismum tradiditæ fagebant. Secunda, quia Antiochus a Romanæ Ægypto cum infama expulsi putabat se jam Judæa fore contemptu, illique veterum Ægyptiorum & sacrorum Romanorum esse frenos suggestum suum excutulum, ut excutierent Ægyptum. Tertia, quia ipse sciebat se eò avaritiam, & crudelitatem Judæi exolium, Quarta, quia Judæi Lyfimachum i se Pontificem constitutum lapidabant. Quinta, quia ipse sperant salium rumore de eius morte v. 8. Addit. Gorionides ipso de ea causasse. Ptolemæus, inquit, i genus nostrum impi ad regem, & dixerunt: Hæc vis a Jafon Jerusalemam ostensa quadam, & dixerunt civis, motum est Antiochus, ut tempore de Domo nostri regis exire ga ussi sunt. Scia, quia rediit Antiocho ex Ægypto Jerusalemite parabant se ad illi resistendum, unde mox advenit portas occurrerunt. Hæc omnia re ficebat Epiphano per suos exploratores, & amicos, & præsertim per Memeliam, qui post lapidatum Lyfimachum ejus fratrem ipse Pontificatum relicturæ. Hæc omnia Judæorum contra Epiphano consilia, acta, dictaque ipse prodibat v. 15. Atque his de causis Epiphano portas urbis sibi occlusas vi pertraxerunt tanta crudelitate, & barbarie in Judæos servit ut spatio trium dierum occideret 80. milia, 40. venderet, & totidem capta vinceret, ut sequitur.

V. 84. 17. ITA ALIQUANTO MENTI [Græci εὐνοῖα ἀμω] A NOTIONEM, putabat he Judæos supplantasse, ut eis quasi manciparetur, et omnique tempore faceret violat.

V. 84. 19. VITAM IN HOC PROPTER LOCUM ORIENTEM [HEC PROPTER ORIENTEM LOCUM DEUS ELEGIT] Q. D. DEUS non propter locum Judææ gentem Judæorum elegit,

sed propter gentem, & forum olim sub Davide, & Salomone solum, & tantum, locum Judææ elegit, ut nec sibi concederet dormit, puta templum, in quo quasi sanctissimus inter sanctos circi, lectus, & thronus fuit habitaret. At jam ob peccata grandia Judæorum Deus templum destruit, illudque prædixit Antiocho, sed ut speramus eodem rursus rediret cum Jodei propitentes ad Deum suum converteri tenerent, illique pie & sancte servarent, ut ante facerent.

RELIIQUIT AUTEM ET PRÆPROPOSITOR AD APPLI DANDAM GENTEM [q. d. Antiochus rediens Antiochiam quasi ad regni sui sedem regem reliquit in Judæa homines sicos, & feroces, quos magis quam ipse Judæos afflicto, nimirum Philippum, Antiochum, & Meneliam pseudo-pontificem omni malitæ iuge florum, & accensorem.

CUMQUE APPROPTIUS [nominali] LYGDANUM PUNANT APPELLO, unde Græci habent ἀλλοῦ, id est, juncum, quia iura Judææ habent antiochiam] ESSIT CONTRA JU DÆOS. Q. D. cum Antiochus eorum appropiasset, id est, statueret, habitaret, & obstruisset contra Judæos, ut eos perderet, & annihilaret si posset, MISSIT OGIUM [Judæi exolium] PRINCIPEM APOLLONIUM CUM SACRATIS, nimirum cum d. MILLIUS PRÆCIPUIS XI OMNE PRÆCIPUA STATU INTERP CERA] Hic est ille Apollonius, qui Antiocho Magno contra Romanæ iupante decurum ejus cornu dicitur cum finitum duceret Hannibal teste Livio lib. 37. Idem cum paucis post annos ab Epiphano missus contra Judæam Machabrum ab eodem victus est, & occisus I. Machab. 2. v. 11.

OMNIBUS QUI AD SPECTACULUM [ad spe standam sacrificia, sacraque officia festo sabbati a Judæis celebrant] PROCESSERAT, & TROCISAVIT.

JUDAS AUTEM MACHABÆUS A QUI PRÆCIPUUS MISSUS ERAT] id est, futurus erat d. cum Pontifex computando a Gadde qui Pontifex fuerat tempore Alexandri Magni. Ita Sa, & Mariana, & Lyan, & Dion. Simplicitas autem consueti Judæi vocari decimum, quia tum in ordine sacerdotum erat decimus. An postea fuerat Judæ decimus, id est, decemque hunc ante decem primos, & principibus sacerdotum, qui populum regerant.

PORÒ EX GRÆCO SIMPLICITER VERITAS: JUDAS ANTEM DECIMUM FUIT. hoc est, Judas aggregavit sibi novem socios paria fides, & virtutis, quorum ipse erat decimus, cum quibus ipse in montes scellerit vitæ herbis inter feras. Sic S. Bruco cum sex locis scellerit ut asperos Carthufes montes, ibique Carthufianorum eorum inlittit. Sic noher S. Ignatius aggregavit sibi novem socios quorum ipse erat decimus, cum quibus scederet Socet. Ista inlittit: Ita Judas cum novem Affidatis illius armis iugis, de quibus lib. 4. cap. 7. v. 13. in montes recellit, ibique herbis victuram aulicam egit vitam. Ita Salianus & alii. Judas ergo cum suis paribus, fratribus, & affectis fugiens te eam percuratorem rabiem.

SECESSERAT IN DESERTUM LOCUM INDI QUER INTER FERAS VITAM IN MONTIBUS CUM SUIS AGERAT ET FORME [id est, oleum, herbarum, radicumque] CERO VASCERENT OMBORABANTUR NE PARTICIPARE DEBENT CUM QUERATONIA] ne se contaminarent convivio, alioquo, familiaritate Apolloni, quosque militum Gentilium, qui acerrime Judæos persequerantur, cogebant que eos veluti suis cibis idolo immolatis, imò idolis suis sacrificare, ut patet c. 6. & 7.

CAPUT SEXTUM:

SYNOPSIS CAPITIS.

Antioch. Epiphano missis fenatorem, qui cogit Judæos ad gentilismum, ac templum Jerusalemitanam confectis Jovi Olympio, Caristianum verò Jovi Insipitali. Quare resistentes illi militavit, precipitantur, concremantur. Inter quos vers. 18. receperunt gloriam morti, & martyrium Eleazar, qui maluit excruciatum, quam carne porcina contra legem vesci.

Sed non post multum temporis, missi rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos, ut se transferrent a patris & Dei legibus: 2. contaminare etiam quod in Jerusalemæ erat tem.

templum, & cognominare Jovis Olympii: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis. 3. Pestifera autem & univerfis gravis erat malorum incurio: 4. nam templum luxuria & concubationibus Gentium erat plenum, & forctantum cum meretricibus, sacratitque adibus mulieres se ultrò ingerebant, intrò ferentes ea, quae non licebat. 5. Altare etiam plenum erat illicitis, quae legibus prohibebantur. 6. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judaeum se esse quisquam confitebatur. 7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. 8. Decretum autem exiti in proximas Gentium civitates, suggerentibus Prolemais, ut pari modo & ipsi adversus Judaeos agerent, ut sacrificia fierent: 9. eos autem, qui nolent transire ad instituta Gentium, interfecerunt: erat ergo videre miseriam. 10. Duæ enim mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse: quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt. 11. Alii verbò, ad proximas cocunes speluncas, & latenter sabbathi diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensii sunt, eò quòd vercebantur, propter religionem & observantiam, manu sibimet auxilium ferre. 12. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed repentent, ea quae acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostris. 13. Etenim multo tempore non sine peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. 14. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum iudicii dies advennerit, in plenitudine peccatorum puniat: 15. ita & in nobis statuit, ut peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindictæ. 16. Propter quod nunquam quidem à nobis misericordiam suam amovet: corripiens verò in adversis, populum suum non derelinquit. 17. Sed hæc nobis ad commotionem legentium dicta sunt pauci. Jam autem veniendum est ad narrationem. 18. Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir ætate provecus, & vultu decorus, apertò hoc hians compellebatur carnem porcianam manducare. 19. At ille gloriosissimam morem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præbait ad supplicium. 20. Intrusus autem, quemadmodum oporteret accedere; patienter sustulens, desinatit non admittere illicita propter vitæ amorem. 21. Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquum viri amicitiam, tollentes eum secretò rogabant afficri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut res imperaverat, de sacrificii carnis, 22. ut, hoc factò, à morte liberarentur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. 23. At ille cogitare cepit anatus ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenis nobilitatis caritatem, atque à puero optime conversationis actus: & secundum sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in infernum. 24. Non enim vitæ nostræ dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transire ad vitam alienigenarum: 25. & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempore decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectutis conquiram. 26. Nam, etsi in præsentem tempore supplicii hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. 27. Quamobrem fortiter vitæ excedendo, consuevit quidem dignus apparere: 28. adolescentibus autem exemplum fore relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confessum ad supplicium trahebatur. 29. Hi autem, qui eum ducebant, & paulò ante fuerant miseros, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatus arbitrabantur. 30. Sed, cum plagus perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores: secundum animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior. 31. Et iste quidem hoc modo vita discessit, non solum juvenibus, sed & universis genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

VERS. 1. MISSIT REE (Ant. Epiphanius) SENEM (senatorem: sensus enim erat concilium senum: senem enim est sapientia & prudentia) QUEMNAS ANTIOCHEMUM] Græcè ἄνωτος, id est, Atheniensem, forte quia Athenis erat oriundus, sed Antiochæ factus civis habitabat: aut quòd nomen proprium ei sonet ἄνωτος. Noliter Mariani censet illum fuisse Bæchidem, quem cogentem Judæos idolis sacrificare Mathanias ex zelo occidit, ut dictum est lib. I. c. 5. v. 35.

VERS. 2. CONTAMINARE, &c. TEMPLUM, ET COGNOMINARE JOVIS OLYMPII] Iussit Antiochus ergo Jovis idolum in templo collocari, & adorari, ac templum idolum riu dedicari, in quoque templum Jovis mutuari. Ecce hæc est abominatio de idololatriâ, hæc est abominandum idolum omnia desolans, prædicta ante creatos annos à Daniele cap. II. v. 32.

ET IN GARIZIM PROUT ERANT HI QUI LOCUM INHABITABANT JOVIS HOSPITALIS] q. d. templum Garizitarum Samaritanorum, de quo Joannis 4. vers. 20. Antiochus iussit dedicari Jovi hospitali, eò quòd incolæ Garizitan, & Samaritan essent hospites, & adventi. Ex Assyria enim in Samariam quasi hospites, & peregrini traducti erant à Salmanasar. Reg. 17. Unde & Samaritan in epist. ad Antiochum scripta, quo recenset

Corneil. à Lap. in Hieron. c. 71.

A Josephus lib. II. cap. 9. vocat se *hospites*, id est, adventus, & peregrinos. Jupiter enim hospitalis dictus est eò quòd ei, quasi Deo hospitalis cura, & tutela incombent: ne quis eos impuni fraudaret, vel laederet. Unde cum invocat Aneas peregrin in Italian peregrin. Sic enim ait Aeneid. 1.

Jupiter (hospitibus nam te dare jura loquuntur)
Hanc latam Tyrsisque diem, Trojaque profectus
Iste velis.

VERS. 7. DUCEBANTUR AUTEM (Judei turmatim magno numero) CUM AMARA NECESSITATE (purè violenta coactione) IN DIE NATALIS REGIS (Ant. Epiphanius) AD SACRIFICIA, quae observantur idolis, ut illi adfuerent & cooperarentur, ex iisque manducarent quasi consentientes idolis, & idololatriæ.

ET CUM LIBERIS (Bacchi) SACRA CELEBRABANTUR, COGEBANTUR HEDERA CORONATI LIBERO CIRCUIRE] q. d. cum Bæchmalia, id est, festa Bacchi celebrarentur potando, saltando, ludendo, iocundo, &c. in omni carnis licentia ac concupiscentia libertate (unde Bacchus vocabatur Liber quòd omnem carnis libertatem cultibat in festis, & sacris suis dicit) cogebantur Judæi in honorem Liberi, sive Bacchi coronari hedera, itaque templum, vel urbem circuire.

V 3 detra

dra dicata Baccho, eò quòd sui frigiditate reficit vino, & thersati. capus Deus erat Bacchus, teste Plinio lib. 14. c. 14. Thersati. lib. de corona ml. cap. 7. & Cælo Rudigino lib. 14. c. 49. Græci enim sui perzætoosibus, id est, compositioribus indigentibus (æ maxime Ant. Epiphane) colunt Bacchum, unde & inebriant Bacchum apud se ex fœnore Jovis natum, ait Dionysius. Bacchus ergo dicitur esse Liber, quæ Deus libertatis, vel eo quòd vinum curas solvat, & mentem ab illis liberet, & iudiciorum in omnes conatus faciat. Varro a libando deditur, quòd lubrica mens quæ laetè probibatur. S. Aug. lib. 6. de civ. cap. 9. docet liberum vocari, quòd natus in vinea per epas beneficium missis feminulis quæritur. *Hic idem in festo natus agere. Liberum, quæ enim vinum ferreum potant.* Porò quanta iustitè turpissimò sacrorum Liberi, idem Augustin. describit lib. 7. de civ. c. 11.

VAR. B. DECRETUM (cogendi Judæos ad colendum Bacchum) AUTEM TRISTE IN PRIMARIIS GENTIUM CIVITATIBUS SUCCURSITURUS PTOLEMAIUS duobus fratribus, scilicet Ptol. Philometore, & Ptol. Phylacone, qui regnabant in Ægypto. Verùm quia hi hoc tempore penè præter erant, nec vicinis Hieroselymæ civitatibus in Syria occupabant, idemque in Judæos erant benevoli: hinc melius per Ptolemæos hic accipias eos, qui erant ex familia Ptolemæorum jam dictorum, æ pro Ant. Epiphane præerat Cithæx. & Ptolemæi præerant Tyro, & Soloni, quibus iam Ptolemæus, cujus mentio fit cap. 4. vers. 45. & cap. 8. vers. 5. Quia enim Ant. Epiphane erat avunculus Ptol. Philometori, & Phylaconis, hæc ex eorum cognatis, & familiaribus omnibus in suamziam alicui, coque ipsi provinciam in Syria præerat.

VAR. C. CUM INOICIGATE ESSENT PHILIPPO BLAMNIS (SCIENTIS SUIS) eò quòd Sabbatum celebrant, & judicantur, idemque Sabbatum invasi nolissent se deterrere ob observandum Sabbatum, quo lex ab opere quiete subabat, sed permittentur illo die se occidi ut sequitur. Hic est Philippus ille, quem Antiochus ad exigendas Jדות multæ c. v. 33.

VAR. D. IGIUR ELIAZARUS (Eliazar Hebr. idem est quod Dei adiutorium, quod hic glorioso athletæ, & martyri ad tentationes, & tormenta validum affuit) UNUS DE PRIMORIBUS SCRIBARUM (id est Doctorum, & Legisprivorum) Joiephus filius Gonionis lib. 3. cap. 1. & c. cum vocat sacerdotem sicut principem sacerdotum scilicet lux vite, & claris. Erant enim 24. clares sacerdotum, quarum quæque suam habebat præcipem. Addeque cum fuisse etz. Interpretibus qui sù Ptol. Philadelpho Sac. Scipæ, ex Hebræo in Græcum converterent. Verùm se didicisset esse 150. annorum, osee 90. dimittat, ut ipse ait v. 14. S. Greg. Nazianz. orat. 22. de Machabeis, & S. Ambr. lib. 2. de Jacob, & vita beata c. 11. eum vocat patrem, id est, doctorem, & magistrum lepem fratrum Machabeorum manynum, de quibus cap. 10. unde ipsi Antiocho dixerunt, ait Nazianz. *Eliazari discipulo famus, pater prius dicitur, filio postea certant.* Et S. Ambr. sequimur patrem filia, discipulo dicitur.

VULTU DECORUS (Græcè *εὐστραφία* faciei *εὐστραφία*, id est, pulcherrimus) VOLUNTARIIS (Græcè *ἐκούσιον*) PRÆBAT AD SUPPLICIUM (Græcè *ἀποπέμπω*). Porò *ἐκούσιον* est genus tormenti, quo homines fortiter, & rigide dissendebant, vel in mensa, aut scanno, vel ad palum alligati quasi in sculo, ibique fustibus pulsabantur aut pellicis dilente in tympano pulsantur, sicut Polybio, Suida, & Aristophane docet Scapulus nonnulla quæque eisdem flagris cadebantur vel vitæ excoriabantur, vel candidioribus laminis ulsiabantur, uti Eliazarus hæc factam narrat Joiephus, vel faxis, malleisque tundebantur, & quasi tympanum omnium verberibus cruciatibusque obiciebantur.

Huc alludens Apollolus Heb. II. v. 24. ait. *Alii autem discipuli sunt, Græcè *ἐκούσιον* dicitur, id est, tympanum sunt, Suidas fustibus conegit sunt. S. Chryl. desolatus sunt.* Eliazarus ergo dissentens, pulsantem in tympano typani sui Chryli in cruce dissentens, malleisque pulsatus, & confixus.

INTENSUS (legit Noster *ἰντένος*; jam legitur *ἰντένος*, id est, *expansus* scilicet carnem sibi volentem in os ingeritam) AUTEM QUERAMMOUM OPORTEBAT ACCEDERE (Græcè *ἐπιπείθεσθαι*) q. d. precipiens, precogitans, præmittens, quomodo oporteret ad certamina hoc agit accedere.

A nimum tanquam pugalem athletam, & martyrem Dei, qui primæ agonizæ hæc fides erat obtinurus, ceterique exemplum imitari coallians, & tentandis duratur, hinc momentis propoito, ac voluntate prolucis obdurata, PASTINAVIT NON ADMITTERE ALIQUA, & CETERA VITA MORIBUS putà non comedere carnem porcinam Judæis Levit. II. veritatem, præterquam quia tam comedere jubebatur ab Antiocho tyranno in legum contemptum, ut hac manducatione significaret se i Judæismo ad Gentilismum apostatizate. Quocirca maluit Eliazarus excarificari, quam porcinam comedere, & Antiocho consentire.

Adit Joieph. lib. de Machabeis c. 5. Antiochum suffisse variis rationibus Eliazarus, at porcinam edocet, ac inprimis illa, quod Deus daturus esset illi vicem eò quod non ipse, sed vi coactus comeditisset porcinam. Eliazarus verò regi respondit: *Nos, Antioche, quæ nos ex deorum lege vivendum esse personam esse, nullum necessarium voluntarium nos esse cogitavimus, quibus legi nosse parere; quæ sit no nullis patris vultandam esse consuevit.* Causam subdit. *Temperantiam enim docuit nos, ita ut entibus voluntatis & cupiditatis impetibus, & fortissimum se exercitamus, ac labores omnes ultra feramus. Justitiam quoque sic docet, ut eam qui sola Deus esse volentes veneramus.* Et paulò post: *Vicium non committimus, ut in eo se deinde: acque ipsam magistrum naturam de lege servanda iurjurandam volabæ, non si modo & vultu offendo, & visum torrens.* *Nos ego sui sumus & honestus, & in nihil am vultu potuit ratio.* *In & vultu compositus, & ignem affert voluntatis; non sic me motus sensibus meis, ut ista casu patrum legem visum.* *Nos nisi membra præcepit lex, neque te abjurata chara temperantia; neque te deterrere sapientia profunda ratio, neque te abjurato venerabilis fuerintur, leguntque servata: casum nos magis accipimus, non virtutem mortificam ipsam nos voluntatem.* Subdit deinde c. 6. *Hic patris contra tyrannum voluntarium locutum Eliazarum, qui adversus satelles crudeliter ad tormenta trahunt; ac primum undatum, traxerunt utroque pedes, sicut cadant, præter intempe veritatem, ut regis mandata obediunt. Ad magnitudinem illi Eliazarus perinde ac si in somno excrucietur, nihil personam movetur; sed intempe vultu celum intuetur ille fenax, cum vultu ipsius cura verberibus lanaretur. & diffusit sanguine latera vulnerum.* *Cicines corpus dolere non ferente ad terram accubisse, vultu tantum immortales rationem habebat.* *Hic crudelis quidam satelles, in pectore suo inflixit eoque pedibus pulsas, ac furescit. At ille dolens ferens, & non solum contentum arduis tenuis, & verberantibus vultu fenax carnes, adeo ut ipsi pariter eum animo pressantem esset amoretus.* *Ultra hoc idem Joiephus quæ non habet Scripturæ, quorum præinde pene ipsam fit dicit.* Ad Joiephus verba alludens S. Ambr. lib. 2. de Jacob cap. 11. dicit Eliazarus dixisse: *Nos non intempe ducimus, sed reverentia legi tenemus, quæ nulla carne abjurandum præcipit.* *Quod si hoc loco patet, ut carnis vultum scilicet, qui in immortem legem contempserit, quomodo in morte tenet? Abjuratum vultu, disciplina est custodiam.* *Nos sum sua fenax, ut non juvenentis animi ferentis.* *Senctus potius esse debet, non naufragium vita sperans.* *Nos te arguo lex patria; non abjurato non sancti vultum scilicet: non deterrere nos infelix sacerdotis; vultu perdidit pulvere turpato, caeteris. Itaque simulare ne quidem volunt, cum alia carnis propinquerent, & sic, ait Ambr. lib. 2. immortem tormentum, factus est ceteris magistrum perfecturam, qui etiam erat ad tormentum excipiam.*

B *Justitiam quoque sic docet, ut eam qui sola Deus esse volentes veneramus.* Et paulò post: *Vicium non committimus, ut in eo se deinde: acque ipsam magistrum naturam de lege servanda iurjurandam volabæ, non si modo & vultu offendo, & visum torrens.* *Nos ego sui sumus & honestus, & in nihil am vultu potuit ratio.* *In & vultu compositus, & ignem affert voluntatis; non sic me motus sensibus meis, ut ista casu patrum legem visum.* *Nos nisi membra præcepit lex, neque te abjurata chara temperantia; neque te deterrere sapientia profunda ratio, neque te abjurato venerabilis fuerintur, leguntque servata: casum nos magis accipimus, non virtutem mortificam ipsam nos voluntatem.* Subdit deinde c. 6. *Hic patris contra tyrannum voluntarium locutum Eliazarum, qui adversus satelles crudeliter ad tormenta trahunt; ac primum undatum, traxerunt utroque pedes, sicut cadant, præter intempe veritatem, ut regis mandata obediunt. Ad magnitudinem illi Eliazarus perinde ac si in somno excrucietur, nihil personam movetur; sed intempe vultu celum intuetur ille fenax, cum vultu ipsius cura verberibus lanaretur. & diffusit sanguine latera vulnerum.* *Cicines corpus dolere non ferente ad terram accubisse, vultu tantum immortales rationem habebat.* *Hic crudelis quidam satelles, in pectore suo inflixit eoque pedibus pulsas, ac furescit. At ille dolens ferens, & non solum contentum arduis tenuis, & verberantibus vultu fenax carnes, adeo ut ipsi pariter eum animo pressantem esset amoretus.* *Ultra hoc idem Joiephus quæ non habet Scripturæ, quorum præinde pene ipsam fit dicit.* Ad Joiephus verba alludens S. Ambr. lib. 2. de Jacob cap. 11. dicit Eliazarus dixisse: *Nos non intempe ducimus, sed reverentia legi tenemus, quæ nulla carne abjurandum præcipit.* *Quod si hoc loco patet, ut carnis vultum scilicet, qui in immortem legem contempserit, quomodo in morte tenet? Abjuratum vultu, disciplina est custodiam.* *Nos sum sua fenax, ut non juvenentis animi ferentis.* *Senctus potius esse debet, non naufragium vita sperans.* *Nos te arguo lex patria; non abjurato non sancti vultum scilicet: non deterrere nos infelix sacerdotis; vultu perdidit pulvere turpato, caeteris. Itaque simulare ne quidem volunt, cum alia carnis propinquerent, & sic, ait Ambr. lib. 2. immortem tormentum, factus est ceteris magistrum perfecturam, qui etiam erat ad tormentum excipiam.*

D *INTENSUS* (legit Noster *ἰντένος*; jam legitur *ἰντένος*, id est, *expansus* scilicet carnem sibi volentem in os ingeritam) AUTEM QUERAMMOUM OPORTEBAT ACCEDERE (Græcè *ἐπιπείθεσθαι*) q. d. precipiens, precogitans, præmittens, quomodo oporteret ad certamina hoc agit accedere.

Et vultu & vultu: vultu cum vultu Jefa, Cujus amore volens vultu vultu.

Hi sunt Herodem adius castitatis, temperantiz, fortitudinis heroci.

VERB. 116. NAM ET SI IN PRESENTI TEMPORE SUPPLICII HOMINUM RESPICIAT, SED MANUM (VINDICTAM ACCERIAM) OMNIPOTENTIS NEC VIUUS NEC DEFUNCTUS EPUSIUM J. Peccasset enim mortaliter Eleazarus in Deum si porcinam iussu Antiochi comeditisset, quia is eam comedit iubilat in contemptum legis & Dei, ut eo quasi signo tillare se à lege, & Deo ad Antiochum, episcopi Deus appellat.

VERB. 118. AD SUPPLICIUM (Græci ad tympanum, de quo W. 19.) TRAHATUR. Addit Joseph. lib. de Machab. c. 6. Nam epus magnanimiter videtur illi, qui ne ipsum quidem inferocitiam sustulerit, usque eum advenit, & dicitur infirmo iussu Judæi non erant, tetroque odore epus naribus confundat. Ille jam usque ad effusum sanguinem, & animam altitrat, iocundat ad Deum oculis dicit: Tu feci Deus, me eum credere doceret, ignis cruciatibus propter legem amari. Quare propositus iste genti tua, nescio pro ipsi supplicio contentus. Et ne erant excruciatibus su sanguinis, & pro terram vasa accipere moan. Hæc lacrimas vir sanctus, generis mortuus est. Hæc Josephus: quæ cum tympano non adco convulsant, nisi dicamus reos in tympano non tantum factibus, sed & ignibus, & quævis supplicio extraciam solitos, quod verum esse liquet ex Antiochis, & Martyrum adis. Unde Iulianus lib. de cruciat. Tympanum, ait, emouit hæc cruciatum genera compluræ.

VERB. 120. DURS CORPORA SUSTINENS DOLORES: SICUNDUM ANIMAM VERO PROPTER TIMORUM TUM LESIBENT HAC PATIOR. J. Illustratio,

CAPUT SEPTIMUM. SYNOPSIS CAPITIS.

Septem fratres Machabæi hortante matre dignissima, Antiochi tormenta constantissimè superant, ac martirii lauream capessunt.

1. Contigit autem & septem fratres unâ cum matre sua apprehensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & tauris cruciatos. 2. Unus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori, magis quam patrias Dei leges prævaricari. 3. Iratus itaque rex, iussit farragine & ollas æneas succendit: quibus statim succensus, 4. iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: & cæte capitis abstracta, summus quoque manus & pedes ei præscindit, ceteris ejus fratribus & matre insipientibus. 5. Et, cum jam per omnia inutilis factus esset, iussit ignem admoveri, & adhuc spirantem torrerit in farragine: in qua cum diu cruciaretur, ceteri unâ cum matre invicem se hortabantur mori fortiter, 6. dicens: Dominus Deus aspicit veritatem, & consolabitur in nobis, quemadmodum in professione cantici declaravit Moyfes: Et in servis suis consolabitur. 7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducbant ad illudendum: & cæte capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius, quam toto corpore per membra singula puniretur. 8. At ille, respondens patriæ voce, dixit: Non faciam. Propter quod & illum, sequenti loco, primi tormenta suscepit. 9. Et in ultimo spiritu confictus, sic ait: Tu quidem scelestissime in presenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. 10. Post huic tertius illuditur, & linguam postulatatus citò protulit, & manus constantè extendit: 11. & cum fiducia ait: E cælo ista postulo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturam spero. 12. ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tanquam nihil duceret cruciatu. 13. Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter tormentis. 14. Et, cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare à Deo, iterum ab ipso refuscitandus: tibi enim resurrectio ad vitam non erit. 15. Et cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille respiciens in eum, dixit: 16. Post statem inter homines habens, cum is corruptibilis, facis quod vis: noli autem putare genus nostrum à Deo esse derelictum: 17. tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te & semen tuum torquet. 18. Post huic ducbant sextum, & is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare: nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis: 19. tu autem ne exiffimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris. 20. Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ percuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat: 21. singulos illorem hortabatur voce patriæ fortiter, repleta sapientia: &, femineæ cogitationi masculinum animum inserens, 22. dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, singulorum membra non ego ipsa compegi: 23. Sed enim mundi Creator, qui formavit hominis naturam, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam, sicut nunc vosmetipsos despiciet propter leges ejus. 24. Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul & exprobrans voce despicta, cum adhuc adolescentem superesset, non solum

A & gloriosum fuit hoc Eleazaris martyrium: qui quasi dux septem fratres, ceterique ad illud idem peravit. Quociens ipse à Nazanz vocatur prima martyrum veteri testamenti: sicut Stephanus novi. Illo enim ante Eleazarum passus fuit martyrismus Abel, Isaac, Zacharias, Jeremias, ceterique Prophete, tamen Eleazarus primus fuit, qui expressit pro vera in Deum fide. Et religione publicè contra Antiochum eam fulvere volentem solentem martyrii agonem oblit.

Audi Nazanz. Hæc Eleazarus promissa carnis, qui ante Christum passus sunt, quemadmodum Stephanus eorum, qui post Christum, vir sacerdos & natu grandi, tum capillis, tum pedibus tonsis, prius quidem propele se, rufos, & prius addidit, nunc autem seipsum quoniam Deus offerens, persulfissimam hostiam, ac totius populi expiatiorem sanctum certaminem præbendam, loquens pariter, ac tacens exhortatio: sequiturque insuper filios offerens exhibentis sua fructum, hostiam verentem, sanctam, Deo placentem, unus legali sacrificio clariorum, & puriorum. Filiorum enim virtutes parentibus ascribere æquissimum, ac justissimum est. Audi & elogia, quæ Eleazarus merito dicit Joseph. lib. de Machab. cap. 6. O dignè sacrosanctæ sacra. Non postulas factus iste datus, neque religio hostiam veterem immunditatem in vitam convertit. O legi comente, de quoque firmatus fides. Tunc est illi, uti res, qui legi factum manifestum prope sanguinis dicitur, & generis Judæi lethi ditionis resistit. Tu pater legum nostrorum honorum tuu pariter gloriosè immisi, & sanctissimum generatè veriorum suboluit, factusque tui fidem sancti illi dicit dicitur descriptio. Cruciatum volucratum fuit, & ignis acror verale, & afflictionibus major Eleazar. O Felix sensu, quam fide merito sigillat hostia.

B

verbis

verbo hortabatur, sed & cum juramento affirmabat, se divitem & beatum facturum & transfum à patris legibus inclinaretur, vocavit rex matrem, & suadebat ei ut adolescenti fieret in salurem. 26. Cum autem multis cum verbis esset hortatus, promisit suam rem se filio suo. 27. Itaque inclinata ad illum, irridens crudeliter illum, ait patria voce: Filii mi, miserere mei, que te in tuorum novem mensibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi. 28. Peto, nate, ut aspicias ad cœlum & terram, & ad omnia que in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus: 29. ita fiet, ut non times carnificem istum: sed dignum fratris tui te recipiam. 30. Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinuit? non obedi præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. 31. Tu verò, qui inventor omnium malitiarum factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. 32. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur. 33. Et si nobis propter increpationem & correptionem Dominus Deus noster modicum flagitiosissime, non frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus: 35. nondum enim omnipotens Dei, & omnia insipientis, judicium effugisti. 36. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu verò judicio Dei justas superbie tuæ penas exolves. 37. Ego autem, sicut & fratres mei, animam & corpus meum tradeo pro patris legibus: invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis & verberibus confiteri quod ipse est Deus solutus. 38. In me verò & in fratribus meis desinet omnipotens iura, quæ super omne genus nostrum justè superduca est. 39. Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desavit, indignè ferens se derisum. 40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens. 41. Novissime autem post filios & mater consumpta est. 42. Igitur de sacrificiis, & de nimis crudelitate facti dictum est.

Contigit hæc historia uno anno ante Machabæi, & Jude Machabæi Ponsficarum, & bella cum Annocho Epiphane, amirum anno 145. Græcorum, qui fuit Antiochi Epiphani nonus, Ptol. Heliocætor 13. Urbis Romæ 186. ante Christi natalem 166. in Salutaribus, & aliis.

VERB.

CONTIGIT AUTEM ET SEPTEM FRATRES UNUM CUM MATRE SUA APPREHENSOS CONSIGILLIS A REGIS (ANT. EPIPHANI) CONTRA FAS CARNEI PONSIFICARI DEBERE. In veteri nam in moderna non extant Josephi editione Græca horum septem fratrum nomina assignantur hæc. Primus vocabatur Machabæus; secundus *Aler*; tertius *Mocher*, quartus *Judas*, quintus *Athas*, & sextus *Atrab*, & septimus *Jacob*; mater verò *Machabæa*, & quælibet omnes dicitur Machabæi, ait S. Thomas, licet Serarius hæc dicitur potest à fratre primo, cui nomen erat Machabæus: Scaliger verò à rubore, & fortitudine animi, sicut ex eadem dicitur est Judas Machabæus; veritas est cum vocabatur *Jacobus*, ut dicitur veritas. Erant omnes, inquit Josephus, genere illustres, corpore venustissimi; sed animo fortissimos, statu cœlibes plerique, vel omnes: Passi sunt Antiochiæ; eò enim redierat Ant. Epiphaneus, ubi postea (sub S. Petro primò Christi discipulo) vocati sunt Christiani. Unde S. August. ferm. 109. de Temp. cap. 6. *Semiliter*, inquit, Machabæorum *hæsitia*, etiam in Antiochia prædicatur. In illa scilicet civitate, quæ tunc regni persecutoris nomine vocabatur. Antiochiam quævis regni persecutorum impium pertulerant, & memora martyris eorum in Antiochia celebrant, ut simul fuit & nomina persecutorum, & memora cruciatis. Hæc hæsitia à Christianis convertit, & à Christianis ad hæsitia est.

Porro quæ extant hic septem fratres fuerint, docet S. Chrysol. hom. de Machabæis: *Agæm*, ait, proponens Christus non servens curtos ad contumacia ablatas, sed primas adolescentulas & eam ipsa semet Eleazarum, & sequens multarem omni, matrem septem adolescentium vult considerari. Et Prudent. hymno de S. Romano:

Narrant illud nobis, ac memorabile
Cortano, una matre quod septem edidi
Gesserat pater, sed tamen salvis viris. Et infra:
Longam tyrannos amantur justis
Utis ac obliis.

Et D. Amb. in lib. de Jacobo, & vita beata cap. 21. *Justitiam*, ait, licet tyrano, qui dum collidit sine incipienda patat, magis omnibus, qui discipulis sacret servare: quorum vult parvalem ætatem primum provocabat ad culpam, arguabat terribilis ad formaliam. At illam degenerat tunc dicit resistens, quod contemnit vel circumscribit, ut pater, sed filio eam est, sed valida disciplina. Expre, veris, scilicet quibus placet pater vult vestra, non contemnit omnia parvalem. Et tunc: quom vult servatis, superabat omnia consuetis parvalem.

A FLAIBUS ET TAURIBUS (Græcè τῆνδὲ, id est, nervus taurorum) CAUCIATOR, & flagellator.

UNUS AUTEM EX ILLIS, QUI BEAT PRIMUM VERB. 26.

(nomine Machabæus, ut dixi) SIC AIT: QUI QUORIS, ET QUID VES DISCERE A MORTIS? VIDE hic animositatem Machabæi, qui regem alloquitur quasi puerum, & discipulum PRÆCIPIT UNUS MORE MAGIS QUAM PATRIUS DEI SERVO PARVARI. Hic erat natu maximus, & primogenitus, unde ipse unus pro omnibus respondet: ipse enim os, seu iugum erat os, seu iugum cœtorum, qui in fide obdormit pro ea optabat mortem, & martirium. Josephus lib. de Machab. cap. 8. addit Antiochum multis verbis, & rationibus exhortatum fuisse hoc septem fratres ad comendandam porciam, ac si sibi obdormerent omnes cruciatum minatur esse; ideoque qui ostendit omnium tormentorum infirmitatem, quæ ad illos excruciantes paraverat, nimirum fidei, rotas, scabulos, catapultas, lions, fartagnes, digitos, & manus ferreas, cunctos, ignis &c. ac subiecit: *Adolescentes timete*, & quod memoratis nomini id vult pro vobis dilectionis ignoscat. Non omnes una mence, & voce respondisse: *parati sumus mori potius quam patris violenteris ignoscat*. Non omnes una mence, & voce respondisse: *parati sumus mori potius quam patris violenteris ignoscat*. Non omnes una mence, & voce respondisse: *parati sumus mori potius quam patris violenteris ignoscat*. Non omnes una mence, & voce respondisse: *parati sumus mori potius quam patris violenteris ignoscat*.

B SEVEN HELEAS ETIAM IN TORMENTIS PATREM RETINERUNT, JUSTIS MORTERIS SUI SACRIS CONTEMPTE TORMENTORUM INTRAM VIOLENTIA, QUAM QU PRæCIPIT NOSTER VICE. Quærat, tenet, tyrannus, non aliamque nostris pro pietate pugnantem necesse possit. His potius nobis necesse cruciatis, non tuam matrem parvalem servatis servatis parvalem conservatis. At tu ob servatis eadem nosram ob servatis divina amara officio cruciatis.

ISATUUS ITAQUE HEC JESUIT SARTAGINES, VERB. 32.

ET OLLAS ANIAS SUCCANDI. Plenz erat, inquit Theophilus Alex. epist. 3. pascit, serventi olei fartagnes, & ad frigenda sanctorum corpora, terrore incredibili personabant; & tamen inter hæc omnia paradium animo dembulantes, non sentiebant quod patienter, sed quod videre cupiebant. Porro *servatis*, inquit Anton. Gallionis lib. de martyrum cruciat. p. 221. erat patris vultu, vel vultu, amplius oleo, pice, resina, ac sulphure servatis, qui applicabatur, utique ablutis, utque effructu servatis vultu lance in eam servatis, sic tunc Christiani, qui emulabatur, sartagus in Christi fidei confessione persistissent, ne castro piscum in oleum servatis conservarent, servarent, ac suffragantur. Adde quod martyres aliquando toto corpore in sartagine ampla irivos fuisse, uti contigit S. Euphemias aliquando verò non toto corpore, sed per membra singula; quamobrem hæc ibi literis consignata habentur: Mandavit Prifcus Præcandis eam, id est, jam non viventem, servatis mandatis dividi, & in sartagine divisa membra servatis, &c. Sartago ergo erat ad frigidum; olla ad strandum.

dum carnes martyrum. *Item enim illa*, inquit Gallonius. *vti amplius dicere aro scilicet* in quo martyres ignominia gratia subiacentis. *faberatum* (vt quodam pervertebatu est) *vtudum* a qua ex insuper nobis ramis arce nouamquam scilicet ad allatum, quibus utitur ad cibaria copiosiora, similitudinem, obsequio oris, cum ducendi arbori, que vel portum quadratum erant, perueniente ramanda i quaerata ob noam ad mediam, ramanda i mediu ad extrorsum. Ad hæc, coniebatant etiam in obliam sic prælo pressi, atque phicati, ut caput eorum id genus prelerant. Huius alterius modi redditu est Iosephum locum exacto his verbis: Cuiusmodi manibus illa omni impostura (suo passu) supplicia nemina off) pralo tyrate, bus off), versuro, scilicet sumum caput ad quatuor compulsa, sic quo corpus ducisum reddidit, pugil meam quam ducimus aliam miseriam delaturo. Hæc ibi.

Advertit hic lector, Iosephum per prelum denotatiffic quoddam instrumentu proficuo genus: prelum quippe oon tantum trabem lignatiffic, per quam in torculari, ura, velis ubi castica premunt, sed etiam, Budico tulle, instrumentu proficuum, quo possimum pannatu chapartu, & librorum impreficofit utantur.

VII. 4. **ET CURA CAPITI A STRICTA VERBUMS QUODAM HANOS ET PEDRA (STRIMENTIS MANUUM & PEDOM) EST PAR ACIADIS** Adidit Iosephus c. 9. dnoque nato maximoque usque in medium adlatere facultes & dilacerata esse tunc manus, & de lectula usque utrumque confecerunt. Divina postquam cum flagro ad lectu aduon usque verberatum, cum nihil proficeret, rota circumposuerunt: circa quam distinctis pedibus, stramentis, similibusque membris fractis, illi maledixit sic in omnia medium: *Steterunt scilicet tyranne, quibusque passiva manu, & orandi, mandati in me ubi homines famos haec perterunt: sed ubi divina legis desolatione. Conque numeru eum scilicet, ut se famulorum preterit, quo cruceosibus laboraret, dixit: Non iam valida est rota vestra, et impio me nisi, ut manerentur in pectus. Secuta membra mea, canquam condore, & arto terquetur, nam per omnia tormentu vobis perfundebis, sicut libetis per vitare off) orant. Hæc dicens ignem illi subiecit, & itam in super magis magis ascendit, ita ut rota singulis circumiret, & supra auribus arant gattu uicium mortu, manibusque amti curia circumferret. Sed mandatum illi, off) ab omni adolitione, & tunc illi splicem iam affum empinguitur in regemio, sed perinde ac si iam tunc transfugeretur in immortalitatem, cruciatu foverit ferret. Interimque manus, inquit, utraque vobis ordinem destraxerit, utraque meam vestri fratri alacritatem inuenerit. Interim, nobis magis misericordiam malitate pro putare, que iam, ut passiva est patria noster naturæ providencia, gesto propinqua, scilicet tyranne panis itterget. Hæc fatis, facte illi vixit manuam egit.*

VIII. 6. **CERTI VNA CUM NATAL IUDICEM IN HORTABANTUR MORI PARTIERI** illi multu dicens, ut Ioseph. lib. de Machab. 11. Fratru frater pro legi memorat: *interim tres illos in dicitur paratos, que vobiscum aliam feruente concupiscunt. Nolunt in putare offendenda remissa fira. Non est enim frater, dicitur aliqui. Et alius: Generu penderat. Alitiam erat prateritum cum monoficent. Remordam, inquit, modo illi, & cupis patri manu uoluntate quæ peratou passu furit itonac. Deique uerteri vter se intuentem illi, & admodum lacrim, sic dicent: Confiteremur nisi esset toto corde Deo, qui nobis dedit manus impudendum in legi indignum corpore. Et paulo post: Sic enim uerteri non amicum Abraham, et Isaac, & Jacob, cum his: parere laudamur. Deinde enim, que perfundere flagitio frater, a quo devotissimum, sic exhortati: No nec frater destruetur, neque a fratru noster, qui iam opterit, degeneraverit.*

VIII. 6. **DEUS AUCIACI VARITATE**] id est, iustitiam, q.d. Deus expendet, & præbiat illi, quod iustum est, nos scilicet innocentes, & iustus tunc, ac à teo tyranne iniuste excruciatu, idcirco martyri laura coronabur: quare consolabimur in hodie, nisi est, nobis retribuerit, et solatio nobis suis consolationes ingeret & immitterit, ut in tunc temporu genitose superuenit, quemadmodum Moysi in Cantico Deuter. 32. 36. excine, & promittit Deum esse scilicet.

ET ILLA A RESPONDENS PATERA, (id est, vultu) VOCE] q.d. respondebat, non ut puer vocis gracili] sed forte & crassa ut patet, & vir, de quo 8. 31.

VIII. 8. **DIXIT [secundu nomen Assi] NON SACIAM]** non comendat portam. Hoc firmitur membra est propol-

tum, hæc obfirmata mea voluntas. Adidit Iosephum factu addentem, & martyrem sua factura coronatum, sollicitiam nonnulla, uti solet, ex suo adiungentem, & phalaricem. *Adidit* factiles arce stimulam, insperficquo ferris manibus, acuti iugibus, utraque quatit (qua machina est) alligant. Deinde peruenit primum in extortu que manu effugere velle: passim generis iam epice sentiam adiuventu, ut nisi pedibus curat, emittit tunc carum ferris illis monibus, usque ad mortem delaturo. Caput patitur, aditus par dicitur. *Etiam illa græuissim delatorem tolerant, sic dicitur: Sicut est mortis quodlibet generis pariter inuicissimum nobiscum. Non patitur, & commotio crudelissime tyranne, magis quam me tunc tempore, obidivulsi crudeliam istam tyranneis carcerum noster pro putare patencia vobis] Etiam ego vortutis voluptatis delator luro: ut in impunitis meis excruciatu. Nonne vero off) am, impurissima tyranne, panis ad divina. Iosephus fecit us. Ambr. lib. de Jacob & vita beata l. 2. c. 11. 28: Scandam accipit, acce deger frater manu sua empinguitur ingratu. Etiam destruxerit membra capiti, respicere vult. Adit quo quodlibet in manu, off) hoc habe galam spurcissimam, quam non passu auferre. Et vtri hæc quidem manu auferre potuit: sicut passu auferat decuit in tertia Domini, quam caput vultu Cistru off) & ipsa summa membra. Relicta par istam diuina spiritu delatorem Apostolicam prouidit: Excusione imitari bestia carum capiti, & par dicitur feraribus seruibone. At illa deficiat i Quam dicitur est, inquit, mors per religio quam visum omni aculitatis mortis pro putare: qui vnus hinc a membra tate laborant. Tunc sunt rex græuissim tormentu, ut tunc vobemmer tunc argueri supplicia, que vobis vobis in potestate.*

POST HUNC TRAITUS ILLOQUIA, ET LIQUAM POSTULAT CITO PROUTUIT ET HANUS VARIIO CONSTANTER ARDEND] ut cum lingua, quæ tunc despicere amputaretur & in farragine iugeretur. **S. Cyp. de exhort. marty. arget 77 manus extendit, atitque: manus amputantur conditor extendit manum beneis genere off) supplicia, cui tunc extenit ad pulchissim manibus passu: Dominus a iustis imitari.**

ET CUR SINGULA AII: S CORDO ISTA BOSSIT VARIIO, SED ADIPTER DEI LEGIS HINC HAC ESSA BOSSIT AII QUODIAM ET IUDICEM SA REGITTO AII (VARIIO] Adidit Ioseph. c. 10. ubi illi vultissim: Ignoratis, inquit, videri me que mortuo hæc paria sumam: & mater editam esse, videlicet que non adides aduerse] non abipso tam adidem fratrumque cognationem. Tunc illi ha-

mus liberatit exuer frater, lacrimaturus fructu ma-

D **NON SACIAM [secundu nomen Assi]** non comendat portam. Hoc firmitur membra est propol-

ET NON ISTA SUBRECTO QUARTO TEXA-
RANT] VARIIO.

Josepho salomonis; à Geronimo, & Genebr. Annu. id est, gratia; à S. Thoma *Machabæa*, quia Machabaeorum mater. Rursum à Josepho c. 19. *Astra*, quia iniquitas illius habundantia filios generat; sic sicut Abraham filium Isaac, sic ipsa septem filios Doo immolavit. Miris quom eandem celebrat Joseph. Non tunc laus, inquit, in cetero eum astris veneranda, sicut in quibus septem stellæ, sicut septem filias ad precatem illamque gloriæ terram Doo filios, & in cetero non tam illustri infusa. Unde c. 17. ego robur admiranda exclamat: O mater genitrix, videri legi, postquam progenuerit, vitæque creata, quod per viscera gestavit. O matris carissima generatrix, & veri patris mater. Sic enim ait Non in materis illos tuos modo diluisti maculam inferi, sed in vitæ tuos sustulisti, sic enim tu castro illos legi, cum agnoscitur delictis meritis audientis ubi custodit quod quis tenentur videri audierit, sicut precatem pro patre certamine egregio pertulisti. Quocirca S. Cyp. libro de exhort. ad martyrum, tam grande inquit, martyrium Doo praebeat virtuti & gloriam suam, quam praebeat mater filio virtuti & passio memoriam. Et D. Chryl. hom. 4. De verbis Isaac Matris, inquit, martyrum septem ipsa martyrium præfuit, dum enim illi torquuntur, illi pugnam accipiunt. S. Amb. lib. 1. offic. cap. 47. Spiritus inquit, sacra filiarum, quos funera, ut trophæa; & mortuum vinctis plaquam præstatum & virtutis delictorumque pulcherrimum in crucis vitæ coram. Et postquam modo subdit instruatam, & filio suis certum. Et filio hominum à omni lra numero delinunt. Quam virtutem D. Greg. Nazianz. Orat. 32. incredibiliter admiratur: O virtutem, inquit, omnino in malis corpore! O sacrificium, Abraham sacrificio mox, & essentiam! Nam ille enim aliam animam esse videt, hæc autem tantum in novissimum filiarum, Doo confertur. Et

SIMULON ISLORON: dum singulari ordine ætatis ab Antiocho evocati erunt ad examen, & tormenta, mater singulari ad constantiam hortabatur voce MATRIS id est, Hebræica, ac, Josephus. Melius Salatus vocem partium interpretatur generalem, & viderem, quæ ille sicut esse vos patris, d. horribat, vobis non mater, & femina, sed patris, & viri. Unde 99. parvi non à patris, sed à patre deducitur, idemque est quod paternus; hoc enim significat Græcum πατρίων d. loquebatur virtuti, ut pater, non solum ut mater. Quocirca explicans subdit: PORTUS (Græcæ generis) & PLETA SAPIENTIA, UT FEMINE COGITATIONI MASCULUM ANIMUM (vocemque) HIBERE] Audi Nazianz. Orat. 32. affectus de gestu filius herone græphe depictentem. *Symon mater, & versilorum tali virtute prædicentem parvum istum, quamque prælatam, & magnanimo legi salomonis, patris quam fundis, simul ac timore affectuatur, & que in dæmon afflicta consumpta postea erat; nam ut ex verbis sententiam, usque quæ videtur laetitia capere, sicut ut eam in certum pœgna evadit nam, incredibilemque virtutem am magnitudinem seculum reportat, & timore antheatur: Ac proinde istum non sicut, & que avicularum suis arreptæ auget, aut alio quopiam visibilia seruat volabat, sicut videtur, obstat, una cum ipso certant, nobis dum quæ non debet, ac factus quo illis ad virtutem perantur, alacrisque redderet. Ceterum quæ à reprobis effectus in malitiam accipit, & reprobos addit, bene colligit, & illum purgaret, aliam præbet: cum enim salomonem, & que firmam, meo molite, & que corporibus firmi acciperet, & que legi, & consueque similitudo, & que virtutis, qua vos alunt, ad eam virtute magnitudinem eventis præfuit, ac propagentem. Pœnam addidit & vicinis, & deus autem carnis: hoc unum extimeo. Quam aliquid, & ego inter mulieres beati, & vos inter adolefcentes habet. At fortasse matris vos desideram magis? nequamque vos desidero. His vobis pollicer, non tam liberis meo est.*

A negotia, & regimem erodit, & committat, quæque provocis suis quali præfuit proficiscit.
VOCAVIT BAK MATRIM] Ut mater filio suaderet obedientiam regi.
ITAQVE INCLINATA AD ILLUM (solum matu m- V283.7. nimus) JERISIOENS CAUDERM TIRACHUM (NOTA ANIMUS PLUQUAM MALEULOS IN FEMINA JUT PATRIA VOCI, loquens sermone Hebræico, non Græco, quia loquebatur Antiocho, non Græcæ, & innotum totum filii corponeret, & ferret; ita Josephus autem patris patria, id est, viri voce, sic verè. Itocundum patria, id est, viri voce dixit: inasferam: vide dicta v. 31. q. d. loquebatur forti voce, & generalis, non quasi femina, & mater; sed quia patris, & viri] FILII MI MISERERE] ne tu solum turpi postula me matrem tuam contemnit, & excruciet, & sed potius sollicitum de solo tua constantia letifices; valde enim me affligit fit tu a fratris tui videtur, & tyranno confemias, animamque tuam perdas, & me fraterque tuos æterno dedecore afficias. Audi S. Gregor. Nazianz. Orat. 32. de Machabris: Mater omnium matrum factissima effectum sum: inhi mundat religio fieri amica Doo ter ordi; & thesaurum meum, sicut mater, fecistis filium. Quom magnificè honorat a mat? Illam excellenter fecistis una caritate, ut que tralata est? Hæc edas autem vestra pramon, & filios quoniam sunt vorum causa dicent autem, & omnes vestros affectus: omni verè hæc filium filii, & nequam morti argo extimilis; sed Doo habet, non lacrima, sed compasit, & cogitant, non sera vos obsequi, non fluit abiat, non lacro jugularit, non hostis opprobri, non te bello infestat, & non denique ullas humanas coitas.

ET IAC TRACHUM DIDI] Hoc malis mat. a fecerat per trionium, idque medicis rationibus probat & laudat Franc. Vales. scer. medic. c. 83. f. qui inanis ultra trionium matris lac sagat vulgari locumque; maooterpe vocatur, BR S. Aug. in psal. 90.
PATO MATRIS, UT ASSICIAS AD COLLUM, UT TRACHUM; ET AD OMBRE, QUO IN BELLO VIVIT, V283.13. UT TELLIGAS QUIA RE NIMIS PROIT ILLI DAVIS] ac proinde cogites te quoque ex nihilo à Deo creatam, & cum patre quasi creatorem timeas, & non colas, eique obediias; nec timeas tyrannum, quem patitur Deus creavit, & que limitis larvendi præfuit, ut non plura nec majora tibi posse inerre tormenta. Quom Deus permittit, qui sicut quantum commodè parti possit, quamque copiosum gratiam & robur ad ea suscipiendum fit tibi daturus ut te in terra victorem, in cælo triumphantem præfuit, & corpus à tyranno lacratum, sanum, & gloriofum tibi in resurrectione restituet. Audi S. Amb. lib. 3. de Jacob. c. 11. & 12. parabolicè hæc illustrantem. *Miserere mei, qui te in aere ter monsum convulsa portavi, ut uno momento confundere scelerem meam, non devoti tu fratrum tuorum trophæa, ne facrum totum comitatum relinquere, non confusum deserat. Te adhibi illi expectant triumphum. Affice in casum, unda haustis spiritum ad patrem amicum: affice in terram, qua tibi ante alienum mactavit: affice ad fratres, qui collegam reportavit; affice ad matrem, quam tibi lac dedit: reddidit mercedem tui sanguinis; nobis à fratrum, non à matris devolis. Tempore affice sunt, quæ promittit Antiocho; temporales bonorum: perpetua cruentia quæ à Doo ammittitur deponitur. Vix nisi sperem deum lacum dedit Domini, facrum iam dum plumb, & omniam opera bona voluit. Deinde mihi fili, ut qua in illis sex laboravi, et te respiciam spiritum, inquam à Jacobi operibus iam foveat.*

Simili robore & ardore S. Symphorosa de capillis suspenso filios ad sui imitacionem, & martyrii emulationem innotat teste Ularado, Bedæ, & alii. Ego, inquit, id meum non tam promptum, quam viscero, Ardentis ad patrem meo accipit ergo. Patrem habuisti Gentilium Christi martyrem; matrem habuisti Symphorosiam, ad martyriam suscipiendam, & querentem. Quæ dicitur vestra septa, & bene filii operantur. Et qua sicut pro Christo suscipiunt, non ferunt, sed blandimenta reportant. Nam patrem semina umbella arborumque Patrimos, & vos constantem viri. Misistis lacte, vestra me sanguine curavit. Fortes abero, reddite volent. In benedico materem obsequium rependite. Nullam mihi choræ vestra in me habeatis arguerentiam. Vxam, & pro Christo mori se fecit. Felix quæ vestra ego, & fultissima pro Christo mori convolat.
Pari fortitudine mater S. Melitoniis qui junior erat 40. martyrum (quorum filia Ecclesia celebrat de s. Martin) cum et adhuc virant careret parere vellet tam impulsi

V283.11

V283.14

ANTIOCHUS ADUS] cruciabitur rex constans tanta martyrum, quod cum expugnare non possit, sed à singulari vincetur videtur pudicitiam, & indignitatem à pueris desuper seprimam fustibus aggredietur, ut cum vincens ceteros vicisse videatur, sed ab eo magis quam ab aliis victum cum acruis prè aliis spe regi infaltaret, rex desperans, adque in furorem in eum pœc fecerat deservit; quare minime hæc inae frater ceteros fratres suos ætate majores tam cruciabitur, quam ammotetate, & tolerantia heretica superavit.

ET HEC NECESSARIAS DE ANTIUM.] Et hæc verti potest te eludentem in negotia tua, hoc estiam antiacum instrum, & fecerum hæuorum, cui regni sui

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Machabæus cum sex millibus invocato Deo gentiles mirè exagitat: Mox v. 16. acri oratione suis paucos exhortatur, ut animos cum Nicanore confixant, certantque à Deo victoriam sperent. Antiquari ergo conflixerunt, & Nicanorem proferant, qui fugiens Antiochiam Dei Israelis fortitudinem ubique celebrat. Pari robore v. 30. sternit Timotheum, & Bacchidem impiamque Callistionem concremat.

1. Judas verò Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castra: & convocantes cognatos & amicos, & eos, qui permanserunt in Judaismo, affluentes, eduxerunt ad se sex milia virorum. 2. Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & miseretur templo, quod contaminabatur ab impiis: 3. miseretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illicò complananda, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret: 4. mœuaretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentium, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur super his. 5. At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus effliciebatur: ira enim Domini in misericordiam conversa est. 6. Et super venas castellis & civitatibus improvisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat: 7. ma ximè autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, & fama virtutis ejus ubicunque diffundebatur. 8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere prosperè, ad Ptolemæum ducem Cæsariæ & Phœnicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis. 9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicis, datis ei permissis gentibus, armatis non minùs viginti millibus, ut universum Judæorum genus deleret, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientissimo. 10. Confluxit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo milia talentorum, de captivitate Judæorum supplicet: 11. statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quæ eum ab Omnipotente esset consecutura. 12. Judas autem ubi comperit, indicavit hi qui focum erant Judæis, Nicanoris adventum. 13. Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei justitiæ, in fugam vertebantur: 14. alii verò si quid eis supererat vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, priusquam cominus veniret, venderat, 15. & si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter invocationem sancti & magnifici nominis ejus super ipsos. 16. Convocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque meruerent iniquè venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent, 17. ante oculos habentes contumeliam, quæ loco sancto ab his injustè esset illata, itemque & ludibrio habitæ civitatis injuriam, adhuc etiam veterum insituta convulsa. 18. Nam illi quidam armis confidunt, ait, simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino qui potest & venientes ad verfum nos, & universum mundum uno nutu delere, confidimus. 19. Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes: & quod sub Sennacherib centum octogintaquingue milia perierunt: 20. & de prælio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus locis hæsitantibus, ipsi sex milia soli peremerunt centum viginti milia, propter auxilium illis datum de celo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt. 21. His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus & patria mori parati. 22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Josephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis & quingentenis. 23. Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adiutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore. 24. Et factò sibi adiutore Omnipotente, interfecerunt super novem milia hominum: majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt. 25. Pecunias verò eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublati, ipsos usquequoque persecuti sunt, 26. sed reversi sunt hora conclusi: nam erat ante sabbatum: quam ob causam nos perseveraverunt insequentes. 27. Arma autem ipsorum & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedixit Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordie initium stillans in eos. 28. Post sabbatum verò, debilibus, & orphanis, & viduis diverserunt spolia: & residua ipsi cum suis habuerunt. 29. His itaque gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur. 30. Et ex his, qui cum Timotheo & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti milia interfecerunt, & munitiones excelsas obduerunt, & plures prædas diverserunt, æquam portionem debilibus, & populis, & viduis, sed & senioribus, facientes. 31. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua verò spolia Jerosolymam detulerunt: 32. & Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum sceleratum, qui in multis Judæos afflixerat. 33. Et cum episcopia agerent Jerosolymis, cum, qui sacras januas incenderat, id est, Callisthemem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita. 34. Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat, 35. humilitatus auxilio Domini, ab his quos nullos existimaverat, deposita veste glorie, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus. 36. Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, prædicabat

nunc

nunc protectorem Deum habere Judeos, & ob ipsam invulnerabiles esse, eò quòd frequentur leges ab ipso constitutas.

P Riores septem hujus cap. versus ordine temporis, & A rei geòg. & subsigantibus fuerit lib. 1. cap. 3. lib. 2. ceteri deinde ad finem capit. inferenda videntur inter vers. 37. & 38. ejusdem cap. 3.

Hucusque audi vimus fortitudinem passivam Judæorum martyrum, nunc videtur ad finem libri ad diem fortitudinem activam Judæorum misum, pura Judæ Machabæi, & fratrum ejus. Romanorum est, iniquitas illi, fortis agere; at Machabæorum agere in Christianismo est tam dura pati, quàm fortis agere.

VERB. 1. JUDAS VERO MACHABÆUS &C. ERUERTUNT AD 32 SEX MILLIA VIGINTIUM Hic pauci copis maximos Antiochi Epiphaniæ prostravit exercitus, tum quia hi erant quasi deperati, qui pro aris, & focis pugabant, tum quia magna in Deum fides, & invocatio prelia inibant: quare Deus eis animos, viresque addebat, hostibus vero adimbat.

VERB. 3. ET VOCEM SANGVINIS (Judæorum innocentes ab Antiocho occisorum, uti audivimus c. 7. & præced.) AD 32 (muta voce inlar Abel contra parricidam Cainum) CARMENTIS AUDIERT.

AT MACHABÆUS CONVOCAVIT MULTITUDINEM, INTOLERABILES (Græci dicitur, imparitiles, intolerandos, tum semo tolerare, cuius arma & virtutem non suffert posse, sed omnes eis cederent, & succumbent) GENTEM EFFICIEBATUR: TRA ENIM DOMINI, (qua Judæorum peccatum huicque per Antiochum castigari) IN MISERICORDIAM CONVERSUS EST: ut per Judam Judæi ante victos calcatoque ab Antiocho faceret ejus victores & calcatores. Hoc est quod anno præcedenti ultimus Machabæus exercitatus quasi vates prædixerat Antioch. cap. 7. vers. 28. In me, in vestro, in fratris meo deusque omnipotens ira. Hoc enim ad fieri ipse cum fratribus suis tam heroica martyrii tolerantia meruisse, qua & Judæorum peccata apud Deum expiarentur, quæque iram in misericordiam, & gratiam converterent, qua scilicet ut Deus excusaret Judam Machabæum, etque animos, & vires addebat, quibus Antiochi copias ubique prædigerat.

VERB. 6. ET SUPPRAVENIENS CASTELLES, ET CIVITATIBUS IMPROBIS SUCCURRERAT 32.] Hoc enim stragem esse insequi belli Dacicum, ut ex improvido, ideoque noctis in hostes inermes, & imparatos, imò somno, vinoque sepulcos irruant, itaque eor quasi peccata macerent, uterique belli Judæi. Idem Romanis facibus Hannibal, ac vicissim Romanis Hannibali teste Livio, Justin, Plut. & Callis.

VERB. 8. IEROSOLYMÆ GUBERNATORIS CONFUSIONEM FACIT C. 32. paulatim verum ad confugium venire, scilicet Judam inde victoris sepe ac animas, viribus, & copiis cum quasi victorem consensibus augeri, & proficere, metum sibi suisque ausum petiti a Prolemano Præfido Cæsaridæ.

VERB. 9. AT ILLIS (Prolemani) VELOCITER MISSI NICANOREM PATROCLES (silium) &C. OATIS SE DE PERMISSIS CONTINUIT, ARMATIS NON MINUS VIGINTI MILLIBUS] sed postea ad hos longè plures accessere, ut patet lib. 1. c. 3. v. 38. & 42.

CONSTITUIT AUTEM NICANOR (tantæ copie tribus, & certa spee victorie Judæos omnes quasi devorans) UT ERAT (Antiocho) TRIBUTUM QUOD ROMANIS ERAT RANDUM (cò quòd Romani que partem Antiochum Magnam bello vicissim, & ad tributum damnassent) summa autem hujus tributi Romanis dandi erant DUO MILLIA TALENTORUM, ut hoc tributum DE CAPTIVITATE JUDÆORUM SUPPLECT] ut animum totam hanc summam magnam magna ex parte constaret ex venditione Judæorum ad se captivandorum. Unde iudeus Tyri, Sodonis, aliarumque vicinarum convocavit ad Judas mancipia viliusimo pretio commenda: nimirum

VERB. 11. PROMITTENS SE NOVAGINTA MANCIPIA TALENTIS (SODONI) DISTRACTURUM.] hoc est, 90000 annis venditurum: ut ut quodque mancipium non haberet nisi equis que annis cum denariis: cum aliquo paulò ante Hyrcanus summo juvenem talento, id est, 100. 20. Cornel. à Lep. in Elijam, &C.

rei vendidisset teste Josepho lib. 12. c. 4. Hæc indignitas, & vilipendium pupugit Judæos, ut ad castra Judæ agminati confluerent utique ad necem pro lege, & libertate pugnarari. Quare impudenter id fecit Nicinor irritans Judæos, ut quasi desperati pugnarant: ideoque abest vitium, crasique est.

NON CREDENTES DEI JUSTITIA.] quòd fecisset Deus patronas, & vindex fuit justis, & innocens Judæorum casus, & inquam Nicinorem per eos profectorem.

ALI VERO SE QUID SIS SUPERBARI VENERANT.] indeque arma, & annonam comparabant, ut ad Judæ castra accedentes pro patria, & de se utique ad mortem animos contra Nicinorem depugnarent.

ET SI NON PROPTER EOS, PROPTER TESTAMENTUM TAMEN, QUOD ERAT AD PATREM EDUM] q. d. Dominum deponebantur, ut eos creperet à Nicanore non propter sui merita, sed Patrum, tum Abrahamæ, Isaac, Jacob &c. quibuscum Deum testamentum id est, pactum inerat promittent hic etiam quoque postea fore Deum, id est, tutorem, & protectorem si ipi cum vicissim, ut Deum suum colerent.

CONVOCATIS AUTEM MACHABÆOS SEPTIM MILLIBUS.] Græci sex millibus: totum nominantur vers. 1. & 12. & septimum millenium dicebat ipse Judas, reliqua sex mille ejus fratres quasi duces. Ita Salicinus.

ROGARAT ME HOSTIUM RECONCILIANDUM] sed cum eis gererent de hisque viderent, id est, irreconciliabile bellum, ideoque hostibus metendum & formidabile, quæ cum Romanis gessit Hannibal, qui cum admodum effe puer, ab Hamilcare patre sacrificante ad aras jurantur obstrictus fuit se cum primùm per ætatem liceret Romanorum fore inimicum, teste Plutar. in ejus vita. Sic Numanini in Hispania à Romanis per 14. annos obesse noluerunt eis reconciliari, ideoque 40. millia Romanorum deleverunt: sed tandem à Scipione fame pressi omnia sua, & ipsius igne in foro excitato concremarunt. Ita Florus lib. 3. Adribal Carthaginis à Scipione obstrictus Præfido Romanos captivos in mobibus, oculis, vel linguis, vel digitis, vel plantis mutilavit, itaque viros precipitavit pro rupes, nec Carthaginiensibus ullam spem veniæ à Romanis imperanda reliqueret, sed in solis arnis salutem reponeret ac Apianus. Cum obdinatis enim durum, & periculosum esse bellum. Tale bellum fidelis quilibet per totam vitam gerere debet cum Lucifero, cum carne, & mundo, cum (superbia, ira, gula, luxuria, & nullis pacis conditionibus amittat, sed internum prelio cum cogit adidæ.

ET DE PRELIO, QUOD SIS ADVERTIS GAVERIUS] LAYAS FUIT IN BARTOLONA, USE AD REM VENTUM EST, MACROBIOS SOCIIS PARTIVANTIS, IPSI SEX MILLIA SOLI PRÆSTURUNT 120. MILLIA.] Videtur hoc contigisse fide Antiocho primo, qui Seleuci primi post Alexandrum Asiæ & Strie regis filius, & successore cognominatus est Oter. Hic enim, ut narrat Appianus in Syriacæ Historiæ Europa Asiæ invadentes repulit, id que ope Judæorum, quibus proinde tam ipse, quam ejus filius Antiochus cognomento 9000 summam dignitatis, & privilegia in gratiam sibi eorum contulisse, uti narrat Josephus lib. 12. c. 3. Justinarum lib. 14. & 15. Plutar. in Demetrio, & alii. Ita Strabon, Mariana, & Callis.

CONSTITUIT ITAQUE PATRES DUOS DUCES UTRIUSQUE ORDINI SIMONEM, ET JOSEPHUM] Josephus hic alio nomine Joannes vocatus c. 11. c. 1. 1. Ita Strabon.

AD MOC STIAM AB EDEBA LUCTO ILLIS SACRO LIBRO.] Eisdem hic non sint versus celebrisque ille scriba, qui librum Edizæ concipit, sed longe posterior, nimirum sacerdos, vel leges dicitur, sed longe postea, uti millibus versu ad librum animas, semperque vicioris addere, legibus ea Deuter. c. 8. v. ubi Deus Judas sic vire colentibus eorum de hostibus promittit triumphum. Atque idipsum fieri iussit Deus ante pugnam Deu-

VERB. 13.

VERB. 14.

VERB. 15.

VERB. 16.

GA. VERB. 10.

VERB. 12.

VERB. 13.

Deuter. 30. dicens: *Appropinquavit prelium habetis faceret ante* A
omnem, & si loquatur: Audi Israel, militaverit, quia Do-
minus Deus vester in medio vestro est. Per hanc Graecia habent;
Adhuc enim Alcazarum, scilicet quantum fratrem suum,
consuetudo Judaei belli Domini attribuit et pariter 1000. militi-
bus sic enim sex milia militum in quatuor fratres, quasi
Duces distribuit, attribuit quoque quarta parte scilicet
1500. militibus. Deinde aliam sententiam subiungunt,
quod scilicet Judas quae Postioris, & superius belli Dux,
ut praecedit legitur multibus librum Deuter.

ET DATO SIGNO] dicit, tessera militari adju-
 gli Del. q. d. Judas fuis dedit hanc belli tessera, quo
 iustitiam hostibus dignoscitur: *adpar fas est Deus.* Hoc
 fuit osium, & cetera victoriarum omnium, quod scilicet
 Judas non in suis, sed in Dei virtutibus omnem victorie
 spem reponeret. Sic Gamelis cepit hanc belli tessera dabi-
 tant, *nobissem Deus, an Vegetus lib. 3. c. 3. Sic Ceteri*
in bello tessera erat, Japetus, belli focus & Dux, an Xenopho-
nis lib. 3. Pompei vero in acie Nasiriba hanc, Hercules
insulas: Juli Caesaris autem hanc, vestris Venus, tulle
Appiano lib. 6. de bellis civilibus. Ita Sanchez, Scarios,
& alii.

IPSE DUX (Judas) COMMISSIT (praelium)
 CUM NICANORE.

VERB. 4. ET FACTO HIS ADJUTORE OMNIPOTENS
 INTERFECIT EUM SUPER MILLIA HO-
 MINUM] reliquis in fugam adit, vel capsis.

VERB. 5. SVO REVERTE SUNT NOVA CONCLAVE] q.
 d. hora vespertina, quae praet Sabbathum ingruente ar-
 ctata, & prohibita sunt iniqui hostes iugentes. Sabbatho
 enim ex lege eis indicta erat quies: Sabbathum autem in-
 cepit a praediana hora vespertina.

VERB. 6. DABITUR, ET ORPHANIS, ET YEOVIS DE-
 VEXERUNT SPOLIA.] Vide hic Judae, & militum
 charitatem, & liberalitatem, qua in gratiarum actionem
 de victoria a Deo obsecra spolia in regem distribuit,
 ideoque novat a Deo, qui in gratias est gratior, & in libe-
 rales liberalique victorias obtinentur: nam v. 10. c. 11. ceteris
 Timothei super viginti milia auferre fecerunt, & in vicinis
 caelis oblatantur, & plura praedae devoverunt. Hoc Judae
 exemplum narent Ducibus & militibus Christianis
 eorum confessoris, & concionatoris, ut illud imitantes
 simili modo a Deo bene duci, & victorias cumulari mercantur.
 Sanè Turca cum in signum aliquam de hostibus victo-
 riam obtinuit, solet in gratiarum actionem erigere ho-
 spitale quoddam ad alendos pauperes, illaque dotare.

ET COMMUNITER AB OMNIBUS FACTA DE-
 DICATIONE (hanc quoque communem litaniam imi-
 tavit ostendi milites) MISSIT CORONAS DOMINUM
 POSTULAVANT, UT IN HIBEM BRITIA SOLI
 RECONCILIARETUR] ut scilicet huiusmodi peccatis Jus-
 tificatorum ostentus, ideoque per Antiochum castissimus
 tandem aliquando precibus communibus placatus flagel-
 lum hanc amoveret, & sequi ab omni hostium incursu plene
 planeque liberaret.

EQVAM POSTIDEM DEBELLEBUS, PUPILLIS, VARI-
 ET YEOVIS, SED ET ANTIHOCIS FACIENTE
 GEREZ] *trinitus, id est, aequaliter partem se cum de-*
bellibus, pupillis, & viduis, sed & sacerdotibus facientes,
 q. d. spolia diviserunt in duas aequales portiones, quarum
 unam milites sibi servarunt, alteram in deo his praerentem,
 qui in praelio vulnerati, mutilati, debilitati fuerant, sicut
 in orphanis, & viduis, quorum parentes, & matris in
 acie ceciderant distribuerunt. Hoc enim pietatis, ac pater-
 nitatis, & maritorum merita exigebat. Adhuc factis doli-
 bus, ut ipse qui erat Deo consecratus, ac pro militibus
 pugnantibus Deum deprecari faceret, ut eis victoriam
 largiretur.

ET PHILARCHEN QUI CUM TIMOTHEO
 ABAT INTERFECERUNT] Philarches non est nomen
 proprium, sed nomen officii, & dignitatis, & ANTI
 enim est tribunus totiusque praefectus, et hoc nomen magis-
 tratus in exercitu. Et cum enim est tribus, familia, cohors,
 & sic praefectus, princeps. Ita Salianus.

ET CUM SPONCIA AGERENT IEROSOLIM
 MES] Epitoca vocat publica festa, plausus, & ovatio-
 nes ob adeptam victoriam. Tunc patitur in signum trium-
 phi Callisthenem, qui valvas templi igne combussit. Si-
 mili igne concremarunt. Nulla fuit hac talium poena.

PRADICABAT (Nicanor videlicet, & ceteris a Juda)
 PROTECTOREM DUM HABERE JUDAEOS, ET
 DE IPSEM INVOLUNTARIIS (Vatabl. iohannis)
 REE, & QUOD SEQUENTUR LEGI A
 PPO CONSULTOTAS.] Magnum est hoc ab hodie
 testimonium.

Dicit hic Christiane se in quibus tentatione, perfectione,
 confusio, aruma invaluere debent, & invidium
 fore si leges Dei custodias. Deus omnem protectorem
 & vel illa liberabit, vel per patientiam & magnani-
 mitatem te eandem fortiter iustitiam, & vincere effici-
 erit, in maiorem tibi certant, & vincant in curio
 coram partem,

CAPUT NONUM,
 SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur fuit morbus, & mors Ant. Epiphani, quae breviter descripta fuit lib. 1. c. 6. Intipus ergo à
 verbis corosus cum fastore intolerabili in montibus exspiravit.

1. Eodem tempore Antiochus inhonestè revertebatur de Perside. 2. Intraverat enim in eam,
 quae dicitur Persepolis, & tentavit exspoliare templum, & civitatem opprimere: sed multi-
 tudine ad arma concurrente, in fugam versu fuit: & ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter
 rediret. 3. Et cum venisset circa Ecbatanam, recognovit quae erga Nicanorem & Timotheum ge-
 sta sunt. 4. Elatus autem in ira, arbitratur se, injuriam illorum qui se fugaverunt, posse in
 Judaeos retorquere: ideoque iussit agitari curram suam, sine intermissione agens iter, caelestium
 iudicio perurgente, eò quod ita superbe locutus est se venturum Ierolimam, & congeriem sepulchri
 Judaeorum eam facturum. 5. Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum
 insanabili & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus
 viscerum, & amara interorum tormento: 6. & quidem satis iuste, quippe qui multis & novis
 cruciatibus aliorum torserat viscera, licet illa nullo modo à sua malitia cessaret. 7. Super hoc au-
 tem superbia repletus, ignem spirans animo in Judaeos, & praecipiens accelerari negotium, con-
 tigit illum impetu cunctem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari. 8.
 Ique qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia re-
 pletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humilitatus ad terram in gestatorio por-
 tabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans. 9. ita ut de corpore inipii vermes sca-
 turirent, ac viventes in doloribus carnes eius effluerent, odore illius & fastore exercitus gra-
 varetur. 10. Et qui paulò ante sidera caeli contingere se arbitratur, eum nemo poterat propter
 inoleantiam fastoris portare. 11. Hinc igitur cepit ex gravi superbia deductus ad agritudinem se
 venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. 12. &

cum nec ipse jam segetem suam ferre posset, ita ait: Iustum est subdum esse Deo, & mortalem non parâ Deo sentire. 13. Orabat autem hic societas Dominum, a quo non edet misericordiam consecutus. 14. Et civitatem, ad quam festinus veniebat ut eam ad solum deditur, ac sepulchrum congegtorum faceret, nunc optat liberam reddere. 15. & Judæos, quos nec sepultura quidem de dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur. 16. Templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum: 17. super hæc, & Judæum fere futurum, & omnem locum terræ perambulatorum, & prædicaturum Dei potestatem. 18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum iustum Dei iudicium) desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem. 19. OPTIMIS civibus Judæis plurimum salutem, & bene valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus. 20. Si bene valitis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. 21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benignè, reversus de Persidis locis, & infirmitate gravè apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere: 22. non desperans metempulum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem. 23. Respicens autem quod & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus docebat exercitum, ostendit qui possit se fuscipere principatum: 24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nunciaretur scientes hic in quibus regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur. 25. Ad hæc considerans de proximo potentes quoque & vicinis temporibus infirmatus, & eventum expectans, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpè recursum in superiora regna multis vestrum commendabam: & scripsi ad eum que subiecta sunt. 26. Oro itaque vos & peto, memores beneficiorum publicè & privatim, ut unusquisque concurret ad me & ad filium meum. 27. Confido enim, cum modicè & humanè acturum, & frequentem propitium meum, & communem vobis fore. 28. Igitur homicida & blasphemus p. sine perculsus, & ut ipse alios tractaverat, peregrè in montibus miserabili obitu via functus est. 29. Transferret autem corpus Phiappus collectaneus ejus, qui metueus filium Antiochi, ad Ptolemaum Philometorem in Ægyptum abiit.

MOS HÆC Antiochi breviter narrata sub lib. II. c. 6. sed hic fusius recitatur ad Judæorum ad eos officiorum consolationem, & ad ad perpetuam vindictæ divinæ in impios, & sacrilegos exemplum.

VARS. 3. INTRAVIT IHM IN SAM (provinciam sive regionem, & ditionem Persidum) qua (4. primaria ejus urbe: five metropoli) OCTIDUS PERSAPOLIS (Græcè nam Hebr. dicitur Alam five Elmais, ut patet c. 6. lib. I. v. 1.) quam Petrus lib. 9. in Daniel. ad illa, *Et sunt montes circumdatus, abstrahit Iustus Sufan*, q. d. Antiochus ingressus est ditionem Persipolis cum exercitu, ipsaque principatum ejus urbem que patitur Persipolis five Elmais dicitur oppugnare aggressus est, sed à civibus ad mortem concurrentibus repulsus fuit, imò magna lucrum cladè afflictus: *ovis enim residentem percussit fuit, ut in plaribus desideratis fugisset mors Babylonem se receperit ait Iosephus lib. 13. cap. 13.*

ET TANTAVIT EXPOLIARE TEMPLUM] DIANE, quod est illis regionibus augustissimum ac Plinius lib. 6. c. 26. 27. Ita Iosephus, Polybius, & S. Hier. in c. 11. Daniel. v. 26. et Diodoro: licet Appianus in Syriacis dicat fuisse templum Veneris.

VARS. 3. ET CUM VENISSET CERCA EBRYANAM (celeberrimam Persidum civitatem) SBOGNOVIT (ex nunciis, & literis ad se missis) quæ REGA NICANOREM, ET TIMOTHEUM (Ducem suos) ORATA SUNT. 8. Judæ Machabæo, quod scilicet ipse eos prostraverat, ceciderit, & fugavit.

VARS. 4. SE VENTURUM IEROSOLYMAN ET CONGERIEM SEPULCHRI] IUDÆORUM SAN FACTORUM] GRÆCè, quod cum faceret *sepulchra*, id est, cæmeterium, in quo quod multorum virorum cadavera congeissent. q. d. Antiochus iactavit se suorum cladem à Judæis acceptam ulturum, ac Jerusalem in funditus excitorum, ut tota urbs furtiva sit funerum, & cadaverum Judæorum sepulchrum.

VARS. 5. DUS ISRAEL PROCVSIT EUM INFANABILI, ET INVERTEBAT PLAGA, scilicet acerbissimum vitærum doloribus, eò quod novis cruciatisus ALIORUM (Machabæorum) TORIBAT VINCERA, ut loquuntur, ac gravissima melancholia, & cholera. Addit S. Hier. loco citato ex Diodoro, eum *quòndam phantazis, & terronibus versum in amensum*. Exteris autem percussit eum morbo pelliculari, postulatio carnium, fœtore intolerabili, ut dicitur v. 8.

VARS. 7. PACIFICIUS ACCERSIT ARMATORIUM (inagrandando curru, ut cito perveniret Ierosolymam) CONTI-

AGET ILLUM IMPETU SUNTEM DE CURRU CADEN- **VARS. 9.**
 22. ET GRAVI CORPORIS COLLISIONE MEMBRA
 VERBAS] Rem fultis probabitur narrat Goriæus lib. 3. c. 8. *Contigit autem, inquit, cum ipse volentur, & conareret exercitum suum, ut curru ejus insisteret contra elephantem quendam, & elephantis visceribus inciperet, in quo ex barra ejus equi verterantur, calcitrarunt, & subvertentur curram, caderet quoque Antiochus de curru, & confregit curram omnia esse ejus, quod erat homo gravis & crassus.*

ITA UT DE CORPORIS IMPETU VERRAS (pelliculis) AC ATROBIASIT.] Hic morbus à Medicis vocatur Pellicularis, id est, morbus pellicularis, quo vermes hi corpore ebulliant, illudque aceto horore, & intoleranda pruriginè erodunt, & consumunt. Oriatur scilicet naturaliter ex delicatis, dulci que corporis complexionè, vel nutritione, aut ex foetidâ, & putredine; ut sit in pauperibus, sed sæpè supernaturaliter Deus cum infligit superbis, blasphemis, sacrilegis, ac periculosis & torcularibus fidelium & sanctorum, ut cum infligit Hærodi Aikalouæ, qui fuit Christi persecutor, & utamur illa, teste Joispho l. 17. c. 8. & ejus nepoti Hærodi Agrippæ, eò quod populo sibi acclamans *rex Dæ & non hominis*, ap. Paulissis, ac Jacobum Apollinum occidisset, occidisset & Petrum ut Angelum cum liberasset Actos. 12. 17. Et Maximiano Imperatori Christianorum tortorice fuit. Eundem lib. c. 8. c. 18. Et Juliano apostatæ: sic Socrumen lib. 5. cap. 8. Et Hunerico Vandalarum regi Arriano, cujus truculentiam in Orthodoxos exivitam, indeque Dei vindictam, & phisuriam fuisse enarrat Viclorius Uticensis libris tribus, in quo de Vandalaria perlocutione conscripsit. Item Joanni Calvinio, utpote Hæreticorum in Deum, Christum, & Sanctos blasphemus, uti scribit Bolivius, nec differtus Beas in eius vita, qui & plura, majoraque addit. *Tunc corrus, inquit, cum & multiplex morbus tractatum fuisse, ut plura si meredibile, americana fuisse, hameribiditas ulcersis, sanguine incrementis, quoriam, pedegra, calicula, & colera. Ita*

B Sequitur Superbe alter à tergo Deo, ut canit Trapezobus, & sæpè occidit S. Scripte.

ET CUM NEC IPSE IAM SEGETEM SUAM FERRE POSSET, ITA AIT: IUSTUM EST SPIDIUM **VARS. 10.**
 BESS DBO, ET MORTALEM NON PARATA DIO **VARS. 11.**
 21.] Morbis hinc excruciatu superbis Antiochus in e collis, & seipsum agnovit, quod scilicet fuit se Deum admissis, ac Deo versu equare voluisset, utpote homo Deo, mortali immortalis, iniamus omnipotenti, temporarius æterno, ideopse Deas percussit cum pntia, ut dicitur

ret diceretur per Jobc. 17. *Pateris dicit, pater meus et mater mea, & fecit mea sepulchra.* Et cum Davide; *Ego autem in loco veni: & non loco a sepulchro hominum, & ab his sepelietur.* Psalm. 11. Et illud alterius sancti; *Formis verum quare.* Sic colligit Deus de exauditis orationem scripti Machabaei martyris, cujus hac ante trionium in cruciatibus silentis fuit vox c. 7. v. 37. *Invocans Deum in cruciatibus genti adversa propitius fieri teque cum tormento, & verbis tuis amplexus, quod tibi soli Deo salus.* Martyrium enim Machabaeorum contigit anno G. zecorum 141. Antiochi nono; tres vero epulum contigit anno G. zecorum 149. ut dictum est lib. 2. cap. 6. vers. 16. qui suis Antiochi decimus tertius, & ultimus.

V. 34. 13. **ORABAT AUTEM HIC ACCURSIUS DOMINUM A QUO NON ESSAT MISERICORDIUM CONSECUTUS.** 1. Quia hoc epus cogitavit, ponentiam, & oratio fuit tormentis coacta, & exorta, nec ex amore, sed ex servili timore procedebat. Tantum enim orabat Deum ad hoc, ut cruciatibus ab eo immittis liberaretur, non autem eo fine, ut vitam mutaret, Deoque verè, & sincere serviret. Similis fuit poenitentia Pharaonis sententis plagas à Moie inflictas Exodi 10. 16. & Saulis 1. Reg. 15. 24. & Jo. & Achab regis Iherad J. Reg. 21. 19. & Nabuchodonosor Babiloniae 11. Item de castimo hoc dabatur Iherad. Barium esse Antiochi finem poenitentis, & actum verè contritionis ex amore Dei elicuisse, itaque animum suum salvasset; tamen misericordiam, quam petebat, putà liberationem à cruciatibus non fuisse contulit. Jam enim fixum, decretumque erat Deo ipsum ob immitis scelera huic cruciatibus utique ad mortem punire. Simili modo Sicut poenitentis, pater benedictionem, & per unum mortuorum deperditum recuperare non potuit, nam, ut dicitur Hebr. 11. 17. *postquam respondit benedictionem, quoniam non habebat filium, non enim in veris poenitentia locum, quoniam cum latere non potest.*

V. 35. 15. **AQUALIBUS HINC ATHENIENSIBUS ETURUM POLLENTIBUS** 1. mirum dicitur, ut Jo. sicut, id est, suis legibus, propè quod militum libere viventes, ut faciebant Athenienses, licet jam Antiocho, & Antiocheni subiectione. Hoc enim summe optare Judaeos fecerat Antiochum.

V. 36. 17. **SUPER HAC ET JUDAEUM ILLE FUTURUM, ET OMNEM LOCUM TERRAE PERAMULATUM, ET PRACICATUM DEI POTESTATEM** 1. Dixit hac Antiochus fide, & simulatè, quae coactis Dei flagellis: quare si ex subdula factus Deus, ipse ad ignominiam rediisset juxta illud vulgè:

Daem longuohis, monachus tunc esse voluit,
Ab eis convulsus, moxque in ante fact.

Illudere ergo voluit impius Deus, sed ab eo illusus fuit. Non enim intendit illa praetere quae hic dicit & promittit.

V. 38. 18. **Sed non crederentur doloribus** (superbiae autem enim in iustis Dei iudicium, quasi dicit: Deum iusto suo iudicio plane decreverat cum ob sacrilegia cruciare usque ad mortem) **desperans** (de dolorum levamine, & sanitate recuperanda aequae de Dei gratia, & sanitate aeterna) **scripsit ad Judaeos**, ut in viventi filium suum unicum Ant. Eupatorem sibi succellorem relinqueret, cujus regnum occuparet. Sciebat enim se illud eripuisse Demetrio Seleuci senioris traxit sui filio, ac proinde Demetrium, qui loco sui obitus Romae detinebatur aucta sua morte illico in Asiam advolatum, ut regnum iure sibi debitum occuparet, ac Eupatorem puerum, ad quem

A non retinebat ab eo exhaeret, uti & factum est, cum Demetrio Eupatorem cum Lydia occidit, & regnum illi vendicavit. Quocirca Antiochus huic iterum illi impedire volens nihil effugit; sed tam ipse, quam filius iusto Dei iudicio regnum cum vita perdidit.

Vide hic magnificentiam, magnificentique potentiam Dei nostri, qui tumdem & indomabilem Antiochum, qui videbatur illi, terra, mari, & caelo impetare, uno videtur dolore ita herne, ut non tantum suis, sed & Judaeis, quos plane desperata supplicia facit. Sic Pharaonem supplicem facit Moï, Saulam Samuelem, Nabuchodonosorem Danielem.

MAXIMAE AGIMUS GRATIAS 1. Gracia habent: *Deo ego maxime gratias in tali spem habent, & epistolae dicitur vestri honoris benevolentiam fecerat suam.*

RESPICIENS AUTEM QUOD ET PATER MEUS 1. dicitur, sicut pater meus Antiochus Magnus rex prodentissimus, & in vos summe benevolus tunc Jo. sicut. 21. c. 3. peregrè proficiens, declaravit hereditarium suum, ut si quid humanum ei contigerit illi ipse succederet, sic ego pariter exemplum servatus vobis declaro hereditari regni mei in eum filium Ant. Eupatorem, petoque ut in eo vivendo, suadendoque vestrum auxilium conseratis.

CONSIDERANS POTESTATEM QUAE ET VICINIS TEMPORIBUS IMMINENT 1. ut si videant regem mortuum putant, tempus esse opportunum ad regnum occupandum. Notat suam ex parte Sacerdotum Demetrium, cui iure regnum debebatur, ut dicitur 18.

MEMORIS RESPICIENDUM 1. Hic patet fictio, & adulatio Antiochi. Splendide enim mentitur factans suis in Judaeos Antiochi, cum in eos omne maleficia genus exercuerit.

SEQUENTEM PROPOSITUM MEUM 1. ut in vos sit benevolus, sicut ego desuper eis propono. Fingit, & simulat benevolentiam cum fuerit malevolus in Judaeos, & hanc patris malevolentiam in Judaeos fecutus fuit filius Eupator.

ET COMMUNEM (id est, comem, familiarè, affabilem, benignum, benevolum) **VOSIS FORA.**

PAROLO IN MONTIBUS 1. circa Babiloniam, ut dictum est v. 3. in oppido Tabei ad S. Hier. m. c. 11. Danielem ergo in montibus Perfidiis, & Media mortuus est Antiochus. 1. Ecce enim ipse pergeret Babiloniam, ut dictum est lib. 1. c. 6. v. 4. tamen cruciatu crescente eo pervenire non potuit; sed in montibus obiit. Hic fuit simulatissimus exitus Ant. Epiphani impit, blasphemè sacrilegè, arbei, & Dorum omnium contemptoris, qui possideat expellens fuit Antichristi typhas, & prodromus.

C Porro cavendus est hic error Jo. sicut. Ipse enim lib. 14. c. 17. citans Polybium dicitur Antiochum ob hoc perisse, quod conatus sit Diane templum expellere, cum redargueret: *voluisse enim antiochum, inquit, ac non etiam per se esse sacrilegium, non videtur res digna supplicio.* Errat Jo. sicut, nam omnis virtus aequae ac vitium, inderque meruum, & demeruum in voluntate consistit; actum enim exterius in se non est liber, sed inderque omnem suam libertatem, ac bonitatem, vel malitiam imbet, & fugit ab interno voluntatis actu bono, vel malo. Bonus autem verò virtusque dignus est laude, & premio, malus verò vitioque, & supplicio. Verum si Antiochus perit, quòd voluit expellere templum Dianae, multo magis perit, eo quod respiciat expellere templum Dei veri Ierusalymae, huiusque tot, & tantas strages caderet, quot & quantas huiusque audivimus.

CAPUT DECIMUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

Judas Machabaeus templum ab Antiocho pollutum expurgat. Inde vers. 9. Ant. Epiphani vita sancto succedit filius Ant. Eupator, sub quo Ptolemaeus Mater iusti tenax, & Judaeorum amicus veneno occiditur. Adhuc vers. 14. Gorgias à Judaeis profugatur aequae ad Idumaeos, & proditorum. Denique vers. 24. Machabaeus Angelorum ductu profertur, occiditque Timotheum, Chaream, & Apollonium, Deoque Epimachum concitat.

1. **M**achabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegentes, templum quidem, & civitatem, recepit: 2. aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est. 3. & purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt. 4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram ne amplius talibus malis incidere: sed &, si quando peccassent, ut ab ipso mitius corrigerentur, & non barbaris blasphemis hominibus traderentur. 5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu. 6. Et cum lætitia diebus octo egerint in modum tabernaculorum, recordantes quod ante medium temporis, diem solemnicum tabernaculorum in montibus & in speluncis more bestiarum egerant. 7. Propter quod tyrfos, & ramos virides, & palmas præferabant ei, qui prosperavit mundari locum suum. 8. Et detreverunt communi præcepto & decreto, univérse genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos. 9. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vicæ excessus ita se habuit. 10. Nunc autem de Eupatore Antiochi impu filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviter mala, quæ in bellis gesta sunt. 11. Hic enim suscepto regno, constitit super negotia regni Lysiam quandam, Phœnicis & Syriæ militis principem. 12. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, iusti tenax erga Judæos esse constituit, & præcipue propter iniquitatem quæ facta erat in eos, & pacifice agere cum eis. 13. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eò quod Cyprus creditam sibi à Philometore deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit. 14. Gorgias autem, cum esset dux locorum, a sumptis advenis frequenter Judæos debellabat. 15. Judæi verò, quærebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, & bellare tentabant. 16. Hi verò qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum: 17. multaque vi insidentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minus viginti milibus cruciaverunt. 18. Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatus ad repugnandum habentes. 19. Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Samone, & Josepho, itemque Zachæo, eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ amplius perurgebant, pugnas conversus est. 20. Hi verò qui cum Simone erant, cupiditate ducti à quibusdam qui in turribus erant, suasi sunt pecunia: & septuaginta milibus didrachmis acceptis, dimiserunt quodam effugere. 21. Cum autem Machabæo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversarios eorum dimissis. 22. Hos igitur proditores factos interfecit, & confessionem duas turres occupavit. 23. Armis autem ac manibus omnia prosperè agendo, in quibus munitionibus plus quam viginti millia peremit. 24. Timotheus, qui prius à Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrinæ multitudinis: & congregato equitatu Asiæ advenit quasi armis Judæam capturus. 25. Machabæus autem, & qui cum ipso erant, appropinquante illo, decorebantur Dominum, caput terra aspergentes precincti, 26. ad altaris credidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit. 27. Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti, residerunt. 28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt: illi quidem victoriæ & prosperitatis ipsorum cum virtute Dominum habebant: illi autem ducem bellianimum habebant. 29. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cælo viri quaque in equis, fræns aureis decori, ducatum Judæis præstantes: 30. ex quibus duo Machabæo medium habentes, armis suis circumseptum incolorem conservabant: in adversarios autem tela & fulmina jaciebant, ex quo & equitate confusi, & repleti perurbatione cadebant. 31. Interfecti sunt autem viginti milia quingenti, & equites sexcenti. 32. Timotheus verò confugit in Gazaran præsidium munitum, cui præerat Chæras. 33. Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obiderunt præsidium diebus quatuor. 34. At hi qui intras erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, & sermones nefandos jactabant. 35. Sed cum dies quinta illucelset, viginti juvenes ex his quicum Machabæo erant, accessi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incidentes ascendebant: 36. Sed & alii similiter ascendentes, turres portaque succedente aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremavit. 37. Per continuum autem biduum præsidio valato, Timotheum occultantem se, in quodam repterum loco peremerunt: & fratrem illius Chætam & Apolloniam occiderunt. 38. Quibus gestis, in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, & victoriam dedit illis.

Prior pars purgati templi v. l. ad g. ordine temporis collocanda est lib. t. cap. 4. post v. 35. Cetera hujus capituli, mox & capitis 11. ac 12. inferenda sunt lib. t. c. 16. ante v. 18. Purgatio enim templi facta à Juda, licet hic post mortem Antiochi Epiphaniæ narretur; tamen ante eam contigit, nimirum anno Græcorum 148. ut patet lib. t. c. 4. v. 12. Antiochus verò mortuus est anno 149. Græc. ut dictum est lib. t. c. 16. v. 16.

V. 11. 3. ET DE QUIBUS CAPITIBUS IONIS CONCEPTO SACRIFICIA QUERULUS V. 3. Per ignis lapides Salomonis, & Mariana intelligant silices, & similes, ex quibus inter se collisitas facile ignis excutitur in subiectum formicem, exceptaque accenditur, uti naturaliter quotidie factum. Verum Græcè est τ. παρὰ τῆς ἀρῆς, id est, quoniam

Aras lapides, & ex his ignem accipientes. Silices autem collisitas non igniuntur, sed scintillas ignis dumtaxat emittunt. Quare vocatus videtur precibus Judæis, & sacerdotum quoniam è cælo evocatum ignisville lapides, indeque sacerdotibus ignem acceptisse, quo sacrificia cremarentur. Sic enim ante Judam fecerat Nehemias, & sic statuerat Deus Levit. 6. 11. ut igne non communi, sed cælesti, & divino hostie cremarentur, atque hac de causa Judas fecit animam. c. 12. v. 19. & fecit, ita Serarius, Sanchez, & alii. Sic & Gersonides lib. 3. cap. 13. Cùm, inquit, compoissent ligna non invenissent ignem sustinam, sed clamaverunt ad Dominum, & exivit ignis à lapide, qui erat altari suspensus adjuvante a ligna. Duravit iste ignis ad captivum accer

entiam, quae facta est à Tito, & Vespasiano cum templum fuit conbustum.

POST BIENNIVM] inchoandum non à profanatione templi volunt nonnulli (ab hac enim fluxerat triennium) sed à principatu Judae, ut ibi lib. I. c. 4. v. 14. ita Serarius, Salmasius, & alii. Mirum est nonnullos viros doctos hoc biennium computare à morte Aeochochi: nam Antiochus post templi purgationem, & sacrorationem mortuus est, ut aucti in synopsi capitis.

VERB. 6. **E**TCUM AUSTITA OIBUS OCTO REBENT IN MOVENDO TABERNACULO] q. d. celebrant festum Encenarium per octo dies eodem ritu, & pluvio quo juxta legem celebrant quotannis festum tabernaculorum die 15. mensis Tisri, idque in gratiarum actionem, eò quòd Deus ens urbe Jerusolyma, siveque domibus restituitur, cum ipse paulo ante ingentes persecutionem Antiochi lo sylva, & montibus dilexisset, utque sibi turrim, & tabernacula è ramis arborum construerent.

VERB. 7. **P**ROPTER QUOD THYRSOS, ET RAMOS] Thyrsi erant frondes, & virgulae, quibus milites parati victoriae se, siveque hauris, & arma vestiebant. Hinc apud Compositum erat haec auctoritas: hederis abscisa, quam in Orgon (sive Bacchi) Baccho quaechant: unde Bacchus dictus est thyrsiferus.

VERB. 11. **H**IC (ANT. EUPHORE FILIUS EPHILAN) REC. CONSTITUIT SUPER NEGOTIA REGNI (id est, consilio) suum in regimine Vicariorum, & Proregem: sive ut Græci habent, Proarchum] LYRIAM.

VERB. 12. **N**AM PTOLEMAEVS, QUI OCCURBATUR MACCI] TEMERè innuit Ptolemaeum ante Lyciam negotia regni administrasse: sed per calumniam alyciam de proditorio apud Euphorum gradu fuisse cascasse. Hic Ptolemaus videtur esse idem; quic. 8. v. 8. vocatur Dux Caesariæ, & Phrysiæ, minque Nicanorem contra Judam, & Judas, sed mox videns eorum innocentiam, Deumque pro eis pugare ceteris Judæis favore, & patrocinari: ideoque accusatus fuit apud Euphorum quasi proditor, quod ab eo ad Judas depositus videtur, eò quod eorum causam tueretur.

VERB. 13. **V**ENERO VITAM FINIVIT.] In quibusdam Græcis additur Ptolemaeum per infirmitatem amittit ad venenum congestum, sive quæstus illud haussit, eo quod calumniam, & infamiam proditoris sibi immendam audiret, & sustinere non posset. Non enim fregit magnique, sed infirmi, paullique ad amem frangi hominum dicitur, ideoque se occidere: forte enim hic hæc omnia verberet sustinere, & magnanimitate viris superare, juxta illud Martialis:

Venero ille factis qui miser esse patet.

Narrat hæc casum Ptolemai S. Scrip, ut significet Judæos tanto amico, & patrono orbatos fuisse, ideoque ovium cum Euphoræ bellis implicatos fuisse.

VERB. 14. **G**ORGIVS AVTEM REC. ASSUMPTVS ADVENIS] ADVENAS vocat milites ex Thracia, ARG. pro, Africa, aliisque exteris regionibus confectos. Unde vers. 14. vocantur necessest peregrina multitudine. Indigenæ enim erant Asiatici & Syri.

VERB. 15. **I**UOVI VERO QUI TENERANT OPPORTUNAS MUNITIONES PUGNATVS AB JERUSOLYMIS SUSCIPERANT, ET MILLIBVS TENANTVR] q. d. Judæi alijque munitores Gorgiv, & Antiochiani eriperentur, in casu adhibente socios suos Judæos, qui Jerusolyma è suis sociis ab hoste pellentur: ex quibus multi ad Judam confugiant, & cum eo pugnabunt, ut audacter Antiochianis invadent, & idcirco tenerent, sicut paulo post viginti milia eorumdem prostravit. Ita Sanchez.

Verum pro Judæa legendum videtur *Amasii*, ut legunt Codices Græci: Idumæorum enim munitores hæc vocantur, ut seq. vult enim significare duos Judæorum hoies, Gorgiam scilicet, & Idumæos. Sensus ergo est q. d. Idumæi perpetui Judæorum inimici occurrant aliquot Judæorum munitores, in quas succipiant Judæorum auxiliam, & transfugas: nimirum eos, qui à Jerusolymis obpressam, & incensam ad se profugiant, ut que, cum illi bellant, & bellam Jerusolymam, & Judæam inferre tentant. Sed Judas Deo invocato in hæc Idumæorum munitores armata manu irupit, & viginti milia interemit, ut sequitur in Ita Scerarius, Salmasius, & alii.

VERB. 17. **V**IGINTI MILLIBVS] Græcus habet *novem milia*.

A JOSEPHO.] Hic est Josephus Judæ, Jonathæ, & VERB. 19. Simonis frater, de quoc. 8. 12.

H VERO QUI CVM SIMONE ERANT CUPPOSTA- VERB. 20. VERB. 20. **(**avaritia) DUCIT. REC. 70. MILLIBVS BORA- CHIVS (argenti, quæ ut dicitur furturæ, facient viros 1833. in Hebraicæ, duplo plus) ACCEPTIS OB- SERVANT QUADAM (hostium in turribus conclusio- rum) EFFUGATI.

CUM AUTEM MACCHABO HONCIATVM EBERT VERB. 21. REC. ACCURATI, QUO PAVCA FRATRIBVS INDIVIDUATVS ADVENASSIS BODVM QUMIBVS] Salutem enim civium prodi qui hostes eorum capros vel jam jam capientes dimittit: dimissi enim rursus, cives in- vadent, spoliabunt, & occident, præsertim in lytram, quod pro se solvitur recuperare.

PRIMO AUTEM SOLIS ORTU VTRIQUE COMMI- VERB. 22. QUENT (prælium) ISTE (qui erant cum Jois) QUONDAM VICTORIA, ET PROSPERITATE SPON- DORAM CVM VICTORIS DOMINVM HABENTVS] Deus enim Jode cum suis oritur indicit certam victoriam se ipem: quam angelus vrens, id est, prolapsus fortitudo, & generositas, Jode & fortiorum, qui parati erant pro Dei lege, & cultu dimicare utique ad mortem, ilaureantque non nisi victores è prælio decedere: sed vel vincere vel occumbere. Græcè est *sphe- rem videri, & prosperitatem cum virtute habentem vici- gam ad Dominum*: hæc enim duo, scilicet Dei invocatio, & propria virtus, generositasque animi ad pugnam, aliæque rem perficendum conatus sunt efficacissima remedia, que quasi spontant certam victoriam, & scilicet Dei eventum.

ISTVS (Timotheam Judæorum hoies) AVTEM OC- CIDIT ANIMVM (Græcè *Evov*), id est, animodiatem, iram, superbiam) BARRENT] quia numero suorum militum præfè disjunctis paucitatem Judæorum, paratiorque se eos ut holam piam devoratos, sed Deus servavit eorum animofiratem & superbum, ostenditque victoriam cum a numero, sed à favore Dei pendere, ac dari.

APPARUERANT ADVENAS ISTE VES QUINQUE VERB. 23-19. IN QUAS, PRÆMIS AVREIS DECOBI, DUCANTUR IN QVIBVS PRÆSENTANTVS.

E QUORVM VNO CIRCUMFECTVM MACHABVM CONSERVAVIT: IN ADVENAS AUTEM TELA, ET PULVINA JACERANT: EX QVO ET CASTRVS COMPVS, ET REPLETUS PARTURP- SIONE CADERANT] Erant hi quinque Angeli pro Ju- da, & populo fidei iussa Dei dimicantes. Sic Angeli pugnavant pro Theodosio contra Eugenium dum militum ejus tela in ipsosmet jacentes reverterent, teste Theodoro suo, s. c. 14. Sic pro S. Venceslavo, ut habet ejus vita, duellens cum Radislo Duce Carimæne pugnavit Angulo, Duceque percussit ut prostratus veniam, vltimoque peteret. Sic pro Constantino magno certavit Angeli, qui, ut ait Panegyge, *6. flagellato venandum nescit, quod umbra curvat, & calophum mormon lant terribilis adibat, Talem unum venerant, ut tuo crederetur. Hac sporum firmocantia, hoc inter audentes ferrebant, Constantianum petimus, Constantius inno: nisi: plura exempla recentis Scerarius hic pag. 676.*

TIMOTHÆVS VERO CONPUGIT IN GAZARAN] VERB. 24. GORGONIVS ENIM EST GAZAN, sed isti cum Scerario hæc duo differunt: vide hæc assidua Jude victorias illi à Deo concessas præsertim quibus occidit 16. milia Tirochæorum, sicut paulo ante occidit viginti milia Idumæorum, ac tandem ipsam Timotheum cum Chæra, & Apolloniæ in terrem.

VIGINTI JUVENES ACCENSIS ANIMIS OB BLAD- PHEMIAM] Vide hæc quid efficiat juvenum animus, & ardor: vnde rursus quam flutem, & perculsionem fit hoium animos, & iras sublabundam, & blaphemando ir- ritare, & accendere.

Sic Alexander magnus, uti narrat Corinus sub finem lib. 7. oldens petram abscissam, & abruptam quam Arimariæ sogdianos cum triginta millibus armatorum insidiat, petrosque se discedere ab eo irritum fuit, & rotarique volarene possit: epe sicommate icturn Alia- zander: ostendit enim propterea nocte Macedones etiam volare: quare trescentos juvenes maximis premis, promissa accedit, ut à tergo pro loca inaccessa noctu in pet- ram

tram fecerent cum ipse a fronte, qua via patebat petram invaderet. Juvenes accenti in petram maximis laboribus penetrant memores illius dicti Alexandri, *sed tam alto natura constituta, quo visus non posse mori.* Quare percol-

asus Arimæus se cum propinquis Alexandro dicitur, qui omnes verberibus afflictos sub ipsis radicibus petra cruci-

bas iussit arigi. IN QUODAM REPERTUM LOCO] Græci lacu. V. 11. 17.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas, & Judæi duce Angelo sternunt ingentem Lyfiæ exercitum. Quare Lyfiæ cum eis pacem init. Hinc vers. 16. & seq. receperunt tam Lyfiæ, quam Antiochi Eupatoris æquæ ac Romanorum litteræ ad Judæos hac de re data.

1. Sed parvo post tempore, Lyfiæ procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter furens de his quæ acciderant, 2. congregatis octoginta milibus, & equitatu universo, veniebat adversus Judæos, exilimans se civitatem quidem captam Gentibus habitaculum facturum, 3. templum verò in pecuniæ quantum, sicut cetera delubra Gentium, habiturum, & per singulos annos venale sacerdotum: 4. nusquam recogitans Dei potentiam, sed mente effrenata, in multitudine pedum, & in octoginta elephantis condebat. 5. Ingressus autem Judæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ad Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud præsidium expugnabat. 6. Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israël. 7. Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire, & ferre auxilium fratribus suis. 8. Cùmque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos equus in veste candida, armis aureis hastam vibrans. 9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordienti Dominum, & convalescent animis: non solum homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare. 10. Ibant igitur prompti, de caelo habentes adiutorem, & miserantem super eos Dominum. 11. Leonum autem moer impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim milia pedum, & equum mille sexcentos: 12. universos autem in fugam vertentes, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt. Sed & ipse Lyfiæ turpiter fugiens evasit. 13. Et quia non sententia erat, secum ipse repunans, factam erga se diminutionem, & intelligens invidios esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos: 14. promittenteque se consensurum omnibus quæ iusta sunt, & regem compulsurum amicum fieri. 15. Annuit autem Machabæus precibus Lyfiæ, in omnibus militari consensens: & quæcumque Machabæus scripsit Lyfiæ de Judæis, ea rex concessit. 16. Nam erant scriptæ Judæis epistolæ ad Lyfiæ quidem hunc modum continentem:

LYSIAS populo Judæorum salutem. 17. Joannes & Abesaloum, qui missi fuerant à vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implerem. 18. Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, exposui: & quæ res permittebat, concessi. 19. Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, & deinceps bonorum vobis causa esse intabo. 20. De ceteris autem per singula verbo mandavi, & istis, & his qui à me missi sunt, colloqui vobiscum. 21. Benè valete. Anno centesimo quadagesimo octavo, mensis Dioscori die vigesima & quarta.

22. Regis autem epistola ista continebat: Rex Antiochus Lyfiæ fratri salutem. 23. Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro, sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiam, 24. audivimus Judæos non consensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare à nobis concedi sibi legitima sua. 25. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundum suorum majorum consuetudinem. 26. Benè igitur feceris, si miseris ad eos, & dexteram dederis: ut cognita nostra voluntate, bono animo sint & utilitatibus propriis deterviant.

27. Ad Judæos verò regis epistola talis erat:

Rex Antiochus senatus Judæorum, & ceteris Judæis salutem. 28. Si valeatis, sic estis ut volumus: sed & ipsi benè valemus. 29. Adite nos Menelaus dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos. 30. His igitur, qui commentæ usque ad diem trigessimum mensis Xanthici, damus dextræ securitatis, 31. ut Judæi utantur cibus & legibus suis, sicut & prius: & nemo eorum ullo modo molestiam patitur de his quæ per ignorantiam gesta sunt. 32. Missus autem & Menelaus, qui vos alloquatur. 33. Valete. Anno centesimo quadagesimo octavo, Xanthici mensis quindecima die.

34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem.

QUINTUS Memmius & Titus Manilius, legati Romanorum, populo Judæorum salutem. 35. De his, quæ Lyfiæ cognatus regis concessit vobis, & nos concessimus. 36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, consilium aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut deserviamus, sicut congruit vobis: nos enim Antiochiam accedimus. 37. Ideoque sistite referre, ut nos quoque sciamus cuius estis voluntatis. 38. Benè valete. Anno centesimo quadagesimo octavo, quindecima die mensis Xanthici.

LYSIAS PROCURATOR REGIS (Ant Eupatoris, qui patri Ant. Epiphani jura mortuo puer succederat, & a Lyfia educabatur, regebaturque) ET PROPINQUUS]

B id est, consanguineus sine cognatus, ut dicitur v. 35. Lyfiæ audiens a Judæis esse castra, tam Gorgiæ, quam Timocæi novum concipere exercitum 40. milium pedum.

rum cum equitatu univërfo & fa. elephantis quibus se Judæos, & Judæam devotauerunt sperabat. Sed Judas Deum invocans Angelum imperavit, quo duxce tota Lybia caltha coacta.

VARS. 3. TEMPLUM VERO IN PASCUNIA QUARTUM.] Dicitur Lybia magnum veltigal templo imposita. An dona templo habitas, vel tota vel magna ex parte filia regio addicere, & in finis suis convertere, auti dicitur Gentilium et tyranis filii solet. Hac enim, & plerima, & prenoxienda erant. Templum enim erat opaculosissimum.

VENALES SACERDOTTUM] se feliciter Pontificatum quotannis magno pretio Judæis venditurum.

VARS. 6. CUM ESTUO ET LACHRIMIS BOCANT DOMINUM, &c. UT SOKUM ARGOLVM MITTERAT AO SALUTEM ISRAELIS.] Ut miserat Modi, Gedonem, Manue. Hoc enim Modi promittit Ezech. 13. 30. dicens: *Ecce ego misit Angelum meum, & præcedet te, & custodiet, & vultu dicta: sit enim omnes Angulorum visioes, & opulationes Hebræis prælitatit reusit.*

VARS. 8. APPARUIT PRÆCOSIONE BOI EQVES IN VESTE CAUCODI, ARMES AUREIS MASTAN VIBRANS] Fuit hic Sanctus Michael Iheracis proccesor, ut certe Angelus infiriorum ordinis à Michaële missus ad Judæorum auxilium, ut quod dux caltha præritur, ac Judæ, & Judæis animos adderet, hostes verò metu & formidine præccidit, ut supra fecit. Hinc præcise speccat quæritur captrahat aureis armis hastam vibrans, vestibus candidis, Clavos enim Angelorum puerum, in tendorem, ligitant, immortaliæm, videtur. & gloriâ significat, ut colit Ecclesi. 9. 8. ad illa: *Omnes tempora sunt vestimentorum candida.*

CONVALORUM ANIMIS, ingenere, validosque suspicere animos videntes Angelum armatum quasi Duem suum præter. Sciebant enim Angulum esse invincibilem, & ab Angelo toto castra hostium posse proletem, uti ab eo protrata huerunt 185. milia militum Sennacherib sub Ezechia. Quare dicitur Angeli certo de victoria animos præccidit ad prælium, & or soloem nominatim, ut videtur in DE OCCURSIUM. (elephantum) ET MORIS HABERE BARBA. (elephas in 185 milia) Angulo enim nilcil impenetrabile, nil invincibile, nil impossibile: imò nil arduum, & difficile. Angelus ergo hos animos, & ardore Judæ, & Judæis incipit, quoniam ipsi accenti caltha Lybie numeroxissima, & fortissima illico ut palæas disceptant, & dissipant. Nil enim est tam arduum, quod militum ardor non perfringat.

VARS. 7. QUOSITA Vegetius docet Duce debere vel maxime hos adores in militibus excitare, & accedere: inde enim certitas exillit ipis, omen quo videtur. Adistatque Duce folletur investigandum esse quid de prælii successu sentiant milites pugnaturi, ut si fallit fore augentur, pugnet; si inficitur, cesset à pugna. Audi Vegetium lib. 3. c. 12. *Ipse die quævertitur sunt milites, quod sentiant, diligenter comotit explorare. Nam si dicitur valferuere ad valta, vicicia, incensa, motitiaque terminis. Non casidas, si tyra prælium instat, recepterit more dulcis est pugna, & novero tyra optore differre si exercitus bellatorem momentis dicitore. Momentis tamen & oratione dicit exercitus voratit erefita & animus: præcise si fortis certit omnis talum incipient ratorem, non ferant se facili ad coltam paratorem. Tunc incertum quæritur, vel error ostendendit esse: vel si ante à vultu fugerit pua immomere odiam. Dicendum etiam, quibus militum mentes in adiam ad vos iactant, ut & indignos, momentare.*

LEORUM AUTEM MORE IMPETU INERVURE] IN MOSTES PROSTRAYEVUNT EX SIS O-BACIN MILLIA, ET EQUIUM 1600.] Prælium hoc aliud & diversum est ab eo, quod narratum est lib. 1. c. 4. unde itidem alius cesorum numerus recitentur. Leone enim sumi impavidu & terribilis: unde et ille Flinio classis, oculis in vasacola, canis, & hestas renouit, omniq;e discipere, & rumpunt. Tales sunt hic Judæi, & Judæi pua illud Jacobi vancinium Gen. 49. 9. *Canes Levi: Judæi: ad prælium filii me ostendit: respiciens acciditit in leo, & quæstione in iustitiam dom?* Licet enim Judas non esset de tribu Judæ, cui à patre Jacobo hac oracula daturit est, sed ex tribu Levi; tameo ipse loco Judæ erat dux omniū Judæorum, ad quas hoc oraculum pertinet.

A Tropel. Cum te invadit Lyfiatis, id est, Diabolus, fugeritque moras ira, superior libidinibus &c. resistit & occurrit illi, ut leo, statimque eum fugabit. Diabolus enim coram animo, & relictus illi pavidus ut formica, tremidis verò & hirsutissimis terribilis est leo. Unde S. Gregorius lib. 4. mor. c. 17. illud Job 4. *Tigris parit ut quid non indolens prædam, emilicatus Nivæ Septraq; quæ pro Tigri vertunt* Marmoribus id est formice sed, quæcunq; sit, off anmali ad-versum formicos, casque frumentis præliant mervicos intetrefactiq; casque, hoc ipsum mystice applicans Diabolo. *Re: id, inquit, myricetum, ad esse, leo & formica dicitur: formicos autem, ut dicitur: *leu esse, valentissimæ formice: quia numerum antiquas bestias sicut contra comestentes fessæ esse, ut contra resistentes debiles. Si enim ego iuggeritibus, offiatis præliat, quæcunq; leteretur nequaquam potest: si autem resistens, quæ formica areritur. Alit ergo leu esse, alit formico: quia tradititatem illius carnalis motus exaltant, fustitit verò infernitatem illius pede virtutis calum.**

EX QUA NOMINA VERBO NERODAVI, ET IXTIT] sed insensibus & prudentis Lyfiatis hinc facile ex tanta clade soterum cognovit Deum per Angulum pro Judæis pugnare, idcircoque eos esse insuperabiles. Quocirca ab eis pacem petiit, & obtinuit.

VARS. 12. SI PLOEM] id est, fidelitatem cum hisq; foederis, cum syroclionis quam regibus Antiochi quo regibus Afici, & Syriæ promissit, & alia prælititit) C. REBAR VAVVETITIS, ET OTHICAPS BOROUM VERBO CAUSA EST, & S. TENTARO] id est, ego pariter vestris commodis studebo, vobisq; maxima bona, & beneficiâ mea commendatione apud regem Europæorum procurabo.

PER ATERTIS AVTAU] articulus à vobis propofitus] **VARS. 13.** PEZ SI MONIA VERBO NERODAVI, ET IXTIT] [scilicet Joanni, & Abelsalomo à vobis missis] ET IXTIT] QUAM MISSI SUNT] id est, amice legatis, quos cum iustitia ad vos mittit] COLLOQUE VOTICUM] ut vobiscum de singulari transigant, & per omnia satisfaciant.

A MHO 142.] Dices, hoc anno 148. Græcorum vivebat, & cegebant adhuc Ant. Epiphanius, quomodo ergo hæ litteræ ab Ant. Epistore cæpæ filio, quasi jam post mortem patris regnare datur scribitoret? motuus est enim Epiphanius anno 149. Græcorum, ut dicitur est lib. 1. c. 6. 16. *Reliq; annos Græci dupliciter computari: primò ab antiodotolæum patre Antiochi Alexandri magni, id est, à mente Martio, quia illo anno, qui fuit condita Roma 448. & Olympiada 117. tellè Eulisti Ptolemæ, S. Hieronymi, Dionæ, Appiano, & alio, alioque mente Martio Seleucus vltro Antigonæ mioris Alie regis totius Alie sibi diadema impoutit.*

Hoc computa annos Græcorum, sive Selucidarum numerat Judæi, idcirco abier primus Machabeorum eodem vltis est æque ac & Epiphanis, eaque de causa hi anni Græcorum vocantur, tunc Judæis, tunc *Macedonum, nunc Alexandri.*

Secundò anni Græcorum sequantur tardissè inchoantur, forte quid eo tempore Seleucus ex Asia mioris triumphans redierit in Asiam majorem esse Syriam: unde hic annorum computus vocatur *syriacus, Chaldaicus, & Antiochenus.* Hoc ergo scilicet computu incipit hi anni: non decimoterto à morte Alexandri magni septimo Tifti, qui nostro septembri respondet, id est, sequitur non ferius quam priores Judæi sive Alexandri. Hoc computa utitur liber secundus Machab. Unde hoc loco annum 149. Græc. quò lib. 1. capite 6. 16. dicitur obisse Antiochus rex 148. Græc. quia annus, qui computus Judaico, & Alexandrino erat 149. idem illic computus Antiocheno, sive Chaldaico erat 148. ut Sallustius, Strabonius, & alii. Aliter respondit Sciliger scilicet fuisse annum 148. hi anni inchoat à Nifan, id est, Martio: rursum eundem annum fuisse 149. Græc. si annum mechos à Tifti, id est, Septembri.

MEMBIS DIACOBIS] Græcè ΔΙΩΚΟΝΤΙΩΝ, id est, Jovis Cornicis. Hic membris inter ordinarios Græcorum membris non reperitur, unde Sciliger, & Sallustius putant eum fuisse cubolissimum, sive intercalarem. Verùm id esse constat Straboni, qui et tunc *Διωκοίνον* esse Dytum, qui respondet quibit Martio, quo solent reges ad bella procedere.

REN AMYCTICHUM LYBIÆ PRÆVETI SALUTEM] **VARS. 15.** Lyfiat erat tutor regis mirum ergo quid rex, qui ut ait Appian. ipse, novennis erat, eum non vocat patrem potius, quam fuerit; sed id illud ficit: rex, ut per totius regis scribita, ut apud Judæos regis pueritiam diffinitur, nec

ne ob eam ab ipsis deprecetur: quasi ergo jam grandior, & maioris Lyfiam vocat fratrem, non patrem. Adde, Lyfiam non vocat patrem, quia mox Aot. Epiphane vocat patrem suum; unde fœdit:

VARS. 2. PATRE MORTUO INTER DEOS (Gorionides inter Anglos) TRANSLATO? Fugabant Gontres regum adulatorces, eos post mortem in Deorum numerum referri. Hinc in suæcra: gam, & Imperatorum fœbatorum Apotheosis, five inter Deos relatio, que quibus ceremoniis apud Romanos ferebat elegantior describit Hierodan. initio lib. 4. ubi inter alia; ait, a Juliam ex regno evolare solitam que animam Cæsaris in cœlum ad Deos veheret. Verum impius Aot. Epiphane obitus scilicet, & fractigia inter Deos non cœli, sed inferni, putâ inter dracones translatus est.

VARS. 3. JUODOS EC. PORTULANS A Mosis conce-
DI SEBI LEGITIMA SVA] ut scilicet eis liceret vi-
vere suis legibus, & ritibus in sua fide, & cultu unius Dei, non cogantur modo gentium vivere, & colere eandem Deos, & idola.

VARS. 4. JUDICARIUS TEMPLUM RESTITUIT ILLIS] Jam Judas, & Judæi animo recuperant templum, illud-
que purgant. Rex tamen illud sibi hinc arrogat, ut sœvini Judæos potestatem que ac liberalitatem ostendat, cum revocatum templum non restituit, sed restitutionem jam factam proest, & confirmat.

VARS. 5. DEEST AM OROSIS] id est, si data Judæis
dextra (hinc enim est rursus inveniendi fœderis) cum eis fœdus lanteret. Porro aliud est hoc fœdus ab eo, quod cum suis de Judæis inter Lyfiam, & Antiochum cap. 13. v. 13. & seq. & lib. 1. c. 6. ubi occasione Philippi rebellantis, & Antiochum occupantis, ut eum debellat Lyfiam nomine regis pacem i Judæis petiit, & obtinuit. Unde colligitur hoc fœdus non diu durasse, sed mox renovato bello ruptum fuisse, ut patet cap. 14.

Sic Turca cum Christianis fœdit inter pacem, dum urgetur bello Persico, aliove simili, at eo lapsio facile occasionem pacis rumpendi invenit, & bellum sibi pace utilis arbitretur.

VARS. 6. ADIIT MOS MEMELAVS (non ille Pseudo-ponti-
fex, & Judæorum proditor, de quo c. 4. v. 34. & seq. ut vo-
luerit nonnulli, sed alius Judæorum ad reg. m, & Lyfiam
legatus. Ita Salmasius, & alii) OCCANS VILLES VOS

A OESCHOSSE AD VESTROS QUI SUNT APUD
MOS] ut scilicet videretur Judæos vestros cognatos, & am-
icos, qui apud me in Syria degunt.

HIS IGITUR QUI COMEANT USQUE AD VARS. 10.
OEM JO. MENISE XANTHICI (qui Tyrium proxi-
me sequitur, & respondet nostro Aprilis) JOANUS NAR-
TRAS SECURITATIS] Dat ergo rex Judæis, i. dies fœ-
dericitatis (nam die 15. ejusdem Xanthici scriptæ sunt hæc re-
gæ, ut patet v. 13.) quibus libere in Syriam descendant; qua
neciam pax inter eum, & Judæos erat conclusa; sed de ea per
legatos cum Judæis tractabatur, ea verò conclusa liberam erant Judæos quovis tempore in Syriam
commutare.

VARS. 11. NEMO SORUM ULLO MOOD MOLLITIAM PATIA-
TUR OS NIS QUA PER IGORANTIAM GETA
SUNT] AMORIS] sancit rex eorum, que hucusque inter
suos, & Judæos hostiliter gesta fuerant, ut ea quasi per
ignorantiam admittit, excusat, imò oblitivata habeantur.

VARS. 12. MISIMUS] id est, remissus] AUTEM UT MEM-
LAUM (Jvobis data me enim) QUI VOI ALLOQUA-
TUR] retrahat ea, que necum tractavit, inique
fœdit, & dedit vobis remittit.

VARS. 13. MISSI SUNT AUTEM AITIAN ROMANI EPIS-
TOLAM] patâ Legati, qui à Romanis ad Antiochum mitre-
bantur, qui illi præcipere ut naves, que supra nomen
a Senatu Romano præscriptam habebat, succederent, &
ex eo Sigonius ad annum urbis 507. Hi ergo Romano-
rum legati miserunt pariter ad Judæos Epistolam, qua si-
gnificabant ut si quas alias iustas pacis cum Asiæ ioco con-
ditiones cuperent, eas ad se perhiberent: fœ enim curato-
res ut Antiochus eis subscribat. Romani enim, ut rectè
obsevat Salmasius, facile suspiciones omnibus inasit ve-
xat aderan, que sunt prima nigro potentie ipsorum, &
incrementis in Sicilia, in Hispania, in Grecia, in Asia,
in Africa, & ubique gentium, ut hæc sunt Romane hi-
storie decursus ostendit. Cum ergo Judæi ad Romano-
rum legatos, qui per id tempus in Syria erant, se consulis-
sent, & fortasse jam tum amicitiam curarent, ac fœderem
ambore se ostendissent, perierunt, ut quæ à Lyfia conce-
debantur, contemnerent, atque novacula in sua gentis
gratiam cum Rege transigerent.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dices Antiochi Eupatoris non obstante pace Judæos exegitanti, Joppenses ducentos in mare mergunt; Jannæenses similia destinant, sed Judas utrosque cruciat, & succendit, Arabes superat, Timotheum profugit, & urbes Caiphon, & Ephron expugnat, Gorgium facit, ac tandem v. 39. profugis, qui in acie ceciderant curat sacrificiis offerendis duodecim millia drachmarum.

1. **H**is factis portionibus, Lyfias pergebat ad regem, Judæi autem agriculturæ operam dabant. 2. Sed hi qui resederant, Timotheus, & Apollonius Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quere. 3. Joppiti verò tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus & filiis, quasi nullis inimicis inter eos subsistentibus. 4. Secundum communem itaque decretum civitatis, & ipsis acquiescentibus, pacifice causa nihil suspicatum habentibus: cum in altum processissent, submerferunt non minus ducentos. 5. Quam crudelitatem Judas in fugæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipso: & invocato jussu iudice Deo, 6. venit adversus interfectores scitum, & portum quidem noctu succendit, scaphas sufficit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio percit. 7. Et eum hæc ita egisset, discessit quasi iterum reverfurus, & universos Joppitibus eradicatorum. 8. Sed eum cognovit & eos, qui erant Jannæ, velle pari modo facere habitantibus secum J. v. 9. Jannæ-
lymis à stadiis ducentis quadraginta. 10. Inde cum jam abissent novem stadia, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes, quinque millia viri, & eques quingenti. 11. Cumque pugna valida fieret, & auxilio Dei prospere cessisset; residui Arabes victi, petebant à Judæis dextram sibi dari, promittentes se pacem daturus, & in ceteris profuturos. 12. Judas autem, arbitratus verè in multis eos utiles, promisit pacem; dextrisque accepit, discessere ad tabernacula sua. 13. Aggressus est autem & civitatem quandam firmam, pontibus murisque circumseptam, que à turbis habitabatur Gentium promiscuarum, cui nomen Caiphon. 14. Hi verò qui intus erant, confident-

tes in stabilitate murorum, & apparatu alimentarium, remissius agebant, medicis lascissent: Judam, & blasphemantes, & loquentes quibus non est. 15. Machabeus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine civibus & machinis temporibus Jesu precipitavit Jericho, irritum ferrocor muris: 16. & capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles epas fecit, ita ut adiacens flammam stadium duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur. 17. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tibiangi, Judas: 18. & Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio profecto regressus est, relicto in quodam loco similitudo presidio. 19. Dositheus autem & Sosipater, qui erant duces cum Machabeo, premerunt a Timotheo relictos in presidio, decem milia viros. 20. At Machabeus, ordinatis circum se sex milibus, & constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit, habentem secum centum viginti milia pedum, equitumque duo milia quingentos. 21. Cognito autem Judæ adventu, Timotheus premisit mulieres, & filios, & reliquum apparatus, in presidium, quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias. 22. Cumque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex presentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis a suis desererentur, & gladius suorum ictibus debilitarentur. 23. Judas autem vehementer instabat punicis prophanos, & prostravit ex eis triginta milia virorum. 24. Ipse vero Timotheus incidit in partes Dosithei & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eò quòd multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret. 25. Et cum hæc dedisset restitutum se eos secundum consuetum, illesum cum dimiserunt propter fratrum salutem. 26. Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis viginti quinque milibus. 27. Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus. 28. Sed, cum omnipotentem invocasset, qui potestate sua vires hostium confringit, cepertur civitatem: & ex eis qui intus erant, viginti quinque milia prostraverunt. 29. Inde ad civitatem Scytharum abierunt; quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis abest. 30. Concessit autem eis hic, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quòd benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quòd modestè secum egerint: 31. gratias agentes eis, & exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemnem septimanarum instantem. 32. Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam præpositum Idumææ. 33. Exivit autem cum pedibus tribus milibus, & equitibus quadringentis. 34. Quibus congressis, conigit paucos rure Judæorum. 35. Dositheus verò quidam de Baccenoris equis, vir fortis, Gorgiam tenebat: &, cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Mareâ. 36. At illis, qui cum Edram erant, diutius pugnantibus & fatigatis, invocavit Judas Domitium adiutorem & ducem belli fieri: 37. incipiens voce patriâ, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit. 38. Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam: & cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt. 39. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tollerent, & cum parentibus poneret in sepulchris patris. 40. Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Janniam fuerant, à quibus lex prohibet Judæos: omnibus ergo manifestum factum est, quòd hæc causam eos corrupsit. 41. Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta. 42. Atque ita ad preces conversi, rogaverunt, ut id quod factum erat delictum oblivioni traderetur. At verò fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. 43. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans. 44. Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret: superfluum videretur & vanum orare pro mortuis. 45. & quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optamam haberent repositam gratiam. 46. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.

VERB. I. **J**UOSI AUTEM AGRICULTURAM OPERAM DA-
SANT] Adhuc Gorioides lib. 3. c. 17. pacem, & quietem Judæorum durasse per octo menses: intraea Judam Machabeum in quosdam pendules Judæos animadvertisse: Judæos, & Macedonas in pluribus Judææ urbibus, maxime ad litus maris, simul habuisse, & negotia exercuisse. Sed *Septimus & Jannius* facta occasione perdidit utos, in exitum, & exiitum Judæorum.

VERB. 2. **S**ED HI QUI RESIDERANT (IN JUDEA) TIMO-
THEUS, ET APOLLONIUS, SED ET HIERONYMUS,
ET DEMOPHON SUPER NOS (ITA LEGENDUM CUM ROM.
& GRÆCIS, NON SUPERBOS UT LEGIT DONTY & EMAN. 54)
ET NICANOR CYPRIACORUM NON SINEBAT NOS
IN SILENTIO AGERE, ET QUIETI.] Quinque hi duces
Antiochi occupant multas Judææ urbes, ut Joppen, &
Janniam, de quibus v. 1. & seq. ac Judæam non ostentare
pacem cum Iudæa jam antea infestare pergebant: tum quia
huic rei affuerant, & ad hoc ab Antiocho collocati jam
priorem erant in Judæa, ut tam vel antecederent, vel totam
sibi subjicerent, ideoque semper Judæis fuisse infestis, & in-

festi; tum quia ex prædiis Judæorum vivebant. Denique
miles pacem non amat, ut pœne qui in bello ipsos, & rap-
tū se dicit: quas cum post bellum innotuit pax. Duces tamē
laborare debent, ut militem contentam, aliove bello,
vel labore occupent, ne in seditionem verum parum si
suspendia eis pleni non sine periculo a ipsas Judææ regiones
expulset, & vales, aut ad hostem transfugas, aut novum
sibi principem creet, ut in historiis tape Lucum legimus,
& hoc vivo reliqua videmus. Quæcivæ Vegetius lib. 5.
de re milit. cap. 13. docet assiduo labore, vel dimicandi,
vel sagittas jacendi, vel fossandi, vel currendi, vel castra
muniendi &c. occupandum & exercitum esse militem,
ne murmuret & rebellet, aut prædas agat, aut iners, &
imbellis fiat, atque ab hoste exortatur, inquit, exercitus
novum accipit. Adiditque: *quosdam quidem & nos, milites
manet & post interitum ad omnes gentes exercitibus armatum.*
*Veteres autem & eruditissimi sunt interfectiones fœderis in die exortu-
ationis in armis. His enim impeditis stant, aut numerum au-
mentum armis bellum præstat, sed contra exercitus medicari
post quantum voluerit si quædam necessitates in multis semper*

et ipsi. Cuiam subiecit. Nam & voluit ut usque ad
 vultu corpora, & sicuta ferendi hostem, sequi protigeri
 praefereat. *Si gladius communi demeratur. Aliud vero magis est,
 ut ferreus erdetur de caelo. Subdit deinde alia militum exer-
 cicia. Ad palmam quoque vel iudaei sumunt exercitum per
 modum est, cum iudaei vel pedes, aut caput patere possunt,
 equumque committunt. Talia quoque & illa sacra pariter as-
 sumunt, in iugiter iugiter ad iugiter in campum, vultuque sub-
 sistunt, nam postea in proelio tam saltem, nam cadentes in
 terra resurrexerunt. Multissimi etiam palmi istis proci ferre munda-
 verunt, ut & ars dardani, & dextra virtus postea accesserit.
 Et sub finem. Ceteris autem deditur si verus armum, plu-
 rimumque dardani, & exercitum cogitatur in campo; ne intermissa
 consuetudine armum militum debilitarentur, & corpora. Syl-
 vum cadere, portare etiam, transire fossas, natus in mari, si-
 ne flammis gressu plura ambulare, vel curare etiam in arbori-
 bus, faciens facti, frequentissimum conventum, ut quibusdam
 laboris assueti sunt, & diffidit non videtur in bello. Sicut ergo
 legu, five assueti fuerint, exercitum afficiunt.*

VAR. 3. ASCENDERE SCAPHAM] quasi in mari piscariae
 vel iustitiae, vel in insulam aliquam vicinam recreationis
 ergo trajecituri.

VAR. 4. SECUNDUM CUMMUM ITHOQX DECRETUM CI-
 VITATIS] Tota ergo civitas decreverat hac fraude me-
 gere Judaeos, quare tota ut ita Judo Machabaeo v. 7. cri-
 tum fuit addita.

VAR. 5. PRACIPIT VIBIS] ut arma caperent, & statum
 cadem efficerentur.

VAR. 7. DICEBAT UT COERITIBUS REPERIATUR, ET
 UNDEQUE JOPPITAS READICATUR] Graeca
 addunt Judam hoc repetente impetu urbem urpote mun-
 tiam occupare non possit: quae portum invasisse, sca-
 phas exussisse, & quotquot aderat interfecisse; itaque
 ab illis cum voluntate rediendi cum arboribus, & balneis
 ad urbem expugnandum, & exterminandum.

VAR. 9. JAMNITE QUOQUE HOSTE SUPERVENTI, ET
 PORTUM CUM NAVIBUS SUCCESSIT, UT A LU-
 MEN IGNI APPARET JERODOTUS A STR-
 ABON 149.] Jamnia enim sitabat in Jerusalemis stadia
 149. id est, decem locis Gallicis, five triginta milliari-
 bus Italiae. Idem enim est octava pars militaris Italiae,
 five mille passuum, nimirum continens 185. passus: hoc
 enim est octava pars mille passuum.

Porto milites Juae in vicinis Jamniae locis delubra idolo-
 rum exspirant, indeque donaria susurrant, quod
 lege erat vetum, ut audierim v. 30.

VAR. 10. COMMISSURUM [PRELIUM] COM SO ARABIS,
 qui Graec vocantur Arabae, id est, passentibus gregibus
 occupat: eorum enim opes fuit pecudes, & pecora,
 quibus omnes provincias successe depascantur: *Arabae*
 enim est pastor.

VAR. 13. CASPIUS] urbs est quam Adriechem collocat in tri-
 bus Dan juxta Jamniam; sed hic locus indicat eam longè
 ultra ad meridiem versus Arabiam sitam fuisse, ita
 Salmasius.

VAR. 14. REMISSIO AGRARUM] Graecè *ῥηκύνειν τὰ
 κῆρτα*, quod Varab. vertit *periculisque se exhibere*. *ῥηκύνειν*
 id est, remittere est contumaciter, indomitus, intracta-
 bilis, indocilis, qui disciplina carnis, ac remissioe se laxè
 educat: est, idque petulantior, dissolutor, in-
 temperantior, procerior aestis. Remissa enim & molis
 educatio facit contumacem, juxta illud Eccli. 30. 8. *Spinas
 indomitus evadit duras, & filii remissus evadit proceri.*

Remissus ergo ager, id est, voluptatibus suis dediti negli-
 gentibus, & despicientibus Judam, quae petulantier intal-
 tabat, eò quod muris suis praefiderent, putarentque se
 esse inexpugnabiles.

VAR. 17. IRRUIT PROCIETUR MURIS] esse quatenus, &
 flentem per incunum arietem, vel balistam. Gorgonides ta-
 men alicui Judam portas obviavit pice, ac spinas & de-
 feru ad caelum aggressis, itaque incensa porta in urbem
 penetravit, ac iudaei in turbe stragem edidit tantam,
 ut flagrum lantum quatuor versus per duo stadia flueret
 sanguis, quòd 229.

VAR. 17. IROS DISPERIUNT STADIA 750.] quos faciunt 93-
 millaria Italica cum sex stadiis, hoc est, 6000 Gallicis
 ferè trigenis.

ET VERBERUNT IN CHARACA AD SOB, QUI DE-
 COMITUR TORIANAM, JUDAEI] Salmasius censet lo-
 cum hunc Characa dictum, eò quod naturalis, aut arte
Cornel. à Lep. in Hist. Rom. etc.

falso insigni velle munus esse: *ῥῆσι* enim est val-
 lum.

Taliamus dicti fuisse à loco Talam quae incolunt, de
 qua lib. 1. cap. 5. 13. Quae imperitum esse quod scribit
 Rabanus, & ex eo D. Thom. (si tamen hujus commenta-
 riis in Machab. edit auctor) Andria, inquit, quondam He-
 braeorum deseruntur Talianas Judaei nomen, qui se
 alioquin convenerat in adparatum Judo venentur, & dicit
 Talianas, quasi alienus talis sandales. Talianus enim
 cranis Hebraei, non Latini: quare non à talis, sed à Ta-
 brae dicti, forte ab Hebr. *ῥῆσι*, id est, bonis: quae
 Timotheus Judaeos, qui ab egypto deditur, nomen
 acciperent se perfectos; ideoque à Judo repressis: ita
 Sanchez.

EQUITUMQUE 1500.] Graeci habent 1500. vel 1500.
 in millia pedum Graeci requirunt à 1500. equites, ita Va-
 lab. Salmasius & alii.

PARADISUM (ARX FIVE LOCUS MUNICIUM) QUOD CA-
 MION DICITUR, AC PRONDE DIVERSUM AB URBE QUAE CA-
 MION, id est, duorum cornum, five bicornis dicitur,
 de qua lib. 1. c. 5. Alisd ergo est praetium, quod hic, aliud,
 quod ibi narratur. Si quis tamen idem esse velit, con-
 tractioem fuisse comam non traham, imò omnibus rei con-
 siderata haec sententia mihi, atque ab Salmasio videtur pro-
 hibenda.

TIPOS HOSTIUM INCUSSUR EST IN PARE-
 TIBUS D. 11. Et si quis dicti sunt c. 10. 19. & 10. & capi-
 tibus, & suspicari licet S. Michaeli Synagoga, hoc est
 Juae & Judaeorum praetorium vel per se per Ange-
 los sibi subditos de Juae, ac Judaeorum custodes Timo-
 theasius hostibus Judaeorum visibiliter terribilis, & minaci
 vultu apparuisse; imò in eos horrore impetu irruisse,
 itaque eis terrorem, fugam, amissionem, & interitum
 aculisse: ita Salmasius; unde mox Judaei Angeli occi-
 dit 30. milia, ut dicitur v. 13. ipsam vero Timotheum
 vivum cepit v. 14.

IPSE VERÒ TIMOTHEUS INCENDIT IN PEBUS
 D. 11. ET SOBIBUS] qui erant Duces Ju-
 dae Machabaeus cum eo & S. Michaeli Synagoga] ET MULTIS
 PRIGIBUS POTOIANTUR UT VIBUS DIMITTEN-
 TUR, EO QUOD MULTUM VIBUS] URBS PARE-
 TIBUS HABERET AC PRATEREIS (CAPTIVIS, & IN POS-
 SIBUS) QUOS MORTE RIJUS DECEPT] (forte leg-
 endum *descepti*, Graecè enim est *ῥηκύνειν*, id est, negli-
 giti, vertit Varab.) AVENTUR] q. d. sine desceptis,
 & occidit, mei pariter Judaeos vestros, quos captivos
 detinent desceptis, & in mei sanguinis vindictam
 eos occidit.

ET CUM SOEN DEDISSET RESTITUTORUM
 ET SOB SECURUM CONSTITUTUM] id est, jux-
 ta praetorium, & passum.

JUDAS AUTEM ROBORERET AD CARRION] Graecæ
 addunt *et attingens*, quod erat fenum deum Syer-
 runde dicit Atargare, ad quod praeinde quasi ad flagrum
 multi hostium profugerant: ideoque Judas eò contendit,
 ac fenum profanavit, & profugos occidit ad 55. milia.
 Audi de hac Dea veteres. Plinius lib. 5. capite viginti-
 tertio: *Atargatis*, inquit, *Syria vocatur Atargis, sive pro-*
despha Atargata, Graecis vocant Dorsetis Idibus, colitur.
 Serabo lib. 16. in fine, & Atargata corruptio à barba-
 ris vocabulo dicit Atargam, quae Cossari, inquit, Deo
 vocavit. Athenagoras in Apologia sua, hanc Deo-
 ceto matrem fuisse Semiramidis, Isacivam mulierem, &
 homicidam, quae, ut scribit Dodorus in lib. 3. filiam e-
 t Isacivo adolescentem susceperit: venire matre sua leucoc-
 nante, filiam columbam nutriendam dederit, ipsa se pu-
 dore flagiti in stagnum abjecerit, ubi in piscem versa fue-
 rit, & illa in columbam. Quare, inquit, Syrii piscibus
 abstinent, & templum in flagni litere constituerunt; Deo-
 ceto facit quidem formosè mulieris, reliqua parte piscis
 simulachrum colorem.

MOVI REVERTITUR AD EPHRAIM] Graecæ addunt:
 in quo habitabat] habitare solent, nam non erat absent]
 Epheus tunc Ant. Eupatoris; ideoque ad eam magnum fuit
 vararum Gentium conflatus: quae de causa in tam fa-
 vili Judo: Hanc primum cognovit Judas anno Graec. 148.
 vivente adhuc Ant. Epiphane lib. 1. c. 5. deinde vel
 eandem resurrexerunt: cepit anno Graec. 149. vel 150.
 fuit Ant. Eupatoris: ipso Salmasius contendit quod esse
 expugnationem hanc hujus capitis cum illa, qua de-
 Y ceteris

VAR. 17. IROS DISPERIUNT STADIA 750.] quos faciunt 93-
 millaria Italica cum sex stadiis, hoc est, 6000 Gallicis
 ferè trigenis.

ET VERBERUNT IN CHARACA AD SOB, QUI DE-
 COMITUR TORIANAM, JUDAEI] Salmasius censet lo-
 cum hunc Characa dictum, eò quod naturalis, aut arte
Cornel. à Lep. in Hist. Rom. etc.

VAR. 3. VAR. 4. VAR. 5. VAR. 7. VAR. 9. VAR. 10. VAR. 13. VAR. 14. VAR. 17. VAR. 17. VAR. 17.

crucifixa est lib. i. c. 5. Nam ibi quoque contra Timotheum pugnavit contra Carnaim, Carnaim pergitur ad Ephron, inde ad Bethlaim, quae à Graeco dicta est Scythopolis. Quare ex qua lib. i. c. 5. dicitur usque ad v. 8. gesta esse lab Ant. Epiphane, quae verò à v. 8. ad finem narratur gesta esse lab Ant. Epiphane, licet Scriptura brevitas studio haec non distinguat, nec tempora duorum regum assignet, id quae facti est verisimile.

V 233-29. **IN DEO SCRITTAIM** SCYTHARUM (quae in deo dicta est Scythopolis) QUAE AD JERUSALEM SVBSCRIBITVS STADIOS ARDVAIT] quae faciunt 75 miliaria Italica, quorum quodae continet mille passus, hujus enim miliaria octava pars est stadium, ut pote continens 125. passus, ut dati superioris. Porro Scythae hanc urbem relinquerunt, & inhabitant. Sicut etiam in Jordanem in tribu Manasse, craque Ducapolos maxima vide Adichom.

V 233-31. **VENERUNT JEROSOLYMAN DIE SOLEMNI SEPTIMAENARVM INVTAMVS**] Intelligit festum Pentecostes, quod dicitur *septimaenarum*, quia post septem septimanas, five post 49. dies à Paschate celebratur proximo die quinqueagesimo, Levit. 23. 35.

Venerunt celebrantem Jude Machabaei, qui insar submisit omnia perasua. Nam unum circiter mensis spatium licet à mense Xanthico, hoc est, Aprilis de quo c. 11. vers. ult. usque ad finem Maij, quo Pentecosten ista anno celebrabant] variis in locis cecidit supra centum millia hominum, nimirum ex castris Timothei vers. 23. cecidit triginta millia, ex incolis Carnion vers. 16. millia 81. ex Ephron v. 18. eisdem. Adde innumeris Joppuam, & Jamnias ab eo caecos v. 6. & 9. & Arabes v. 10. & incolae Caiphin v. 16. quos ita trucidavit, ut flagnum duorum Italo-rum linguae fuisse videtur.

V 233-33. **ERUNT AVTEM CVM PROTERBUS TRIFVS HILLARVS, ET SCOTIVS 409.]** Erunt nimirum Judaei comites illius, hujus enim longe numerus erat exercitus: ita Vatabl. Salanus, & alij unde colligitur subinde Judam praeter pedes, habuisse equites, sed paucos.

V 233-35. **DOITHIVS VERO QUIDAM DE BACCHORIS]** scilicet castris, qui nimirum ad Bacchoris milia Ducis castra pernoctavit, eumque ut miles loquebatur. Patet ex Graeco, licet Gorionides, & ex eo Serarius censent hunc Doithivum fuisse Ducem exercitus, de quo v. 19. quo Bacchoris fuerit filius, vel nepos.

V 233-36. **AT ILLIS QUOCVM EDIRIV BRANT OMIVS PUGNANTIBVS]** *E/dram* fuit unus de Judae ducibus, qui cum diuturna pugna fatigaretur, Judas ardenti animo, & voce invocans Deum hostes subdit, & pugnae finem imponit. Male ergo dicit Basil. pro *E/dram* ponit *Geryon* hostem Judae.

V 233-37. **INCIPIS VOCE PATRIVM]** non quasi Judas alius Graeci fit locutus; hic vero Hebraice, quae lingua ipsi erat patria, sed patria, id est, animo, confidenti, forti, excellens, generosa, clamosa, ut verum decebat Judam, & Judam, invocans Deum robur ad impetrandum, quo hostes illi cedissent, unde explicans subdit: **ET CUM HERNI CLAUDEN ET TOLLEN] PUGNA GORDIA MILITIBVS INCVSIT;** vide quae de voce patria dati cap. v. 8. & 17.

V 233-38. **PURIFICAVIT]** à sanguinis hostium effusione, & cadaverum conta.

V 233-39. **SEQVENS OIS]** scilicet prima post sabbatum, quae nobis est Dominica] **VENIT CUM SVIS JVDAS VTCORPORAVIT PROSTRATORVM]** Inter quostratores nonnulli est fortissimus Alamonias, ait Gorionides] **TOLLEBVS, ET CUM PARLITIVS DOHREBY IN SEPVLCHRIS PATERNIS]** Hic enim est honor, qui militibus caes debetur, hoc ultimum est pietatis officium, nimirum ut corpora eorum religiosè sepeliuntur, adeo ut apud Romanos, alioquin Gontales sepulcrum negligere, vel negare etiam hosti ingens fuerit ignominia, inhumanitas, & barbaritas. Unde Q. Curtius lib. 5. *He situm*, inquit, tam *severus manus in bello, quales hominibus suis.*

V 233-40. **INVENIANT AVTEM SVS TUNICIS]** Graeca addunt: *dentis*, id est, *uniusquisque*] **INTERPECTORVM EO DONABIT INDOLVS, QUAE APVD JUDAEOS VENERANT]** (ut dicit vers. 9.) A QUIBUS PER

A PROMISSIT, iubens ea comburi ad abominacionem idololatriae, Sic enim sancit Deuter. 7. 25. *Idola eorum igne combures, non combures argentum, & aurum, de quibus facta sunt: neque asportet ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quod abominatio est Dominus Deus tuus. Nec inferes quodvis ex idolo in domum tuam, ne fias sicut idola, sicut & illud est; quod] *propterea non detestaberis, & velis impugnationem, ut scilicet abominacionem habebis, quia abominatio est.**

ORIBVS ERGO MANIFESTVM FACTVM EST OS HANC CAUSAM EOS COMBURISS] quia illi iussuriant, quae hac donaria abutentur, ut patet ex Graeco: ceteri vero illi, & vivi erant. Hinc colligit aduertendas, & caelestes fuisse Judae victorias, ut pote invictas, in quibus nullo suorum cederent nisi ipse per factum, aliudve scilicet culpa suae caedis dedisset, Desique officii cultidiam, & protectionem à se averterit. Unde hoc ipsum non legimus Judam post praelium caetorum corpora impellivisse, quia scilicet omo totum occubuerat. Delicet hic milites à rapinis, & criminibus abstinere. Sic enim Deus eos conservabit, imò victorias efficit: victoriam enim subinde auferit unius, & videlicet paucorum: scilicet uti abfuit factum Achaz Joiae c. 7.

R. QUAE ERANT VT I. QUOD FACTVM ERAT NEXITVM OLIVITVM TRADIDITVS] *Græci perfidii dolerant*, supponebat ergo caros ante mortem de furto perantidit, quosque partem praecipuam scilicet culpam per costructionem delivisset, quae alteram partem scilicet reatum poena post hanc vitam in purgatorio laetandi tantum reitare, quippe sacraeica expandens erat, ut peccatum perdit deleteret, itaque ipse unum annum in purgatorio exempte ad limbum patrum five ad finem Abrahae transferentur.

Add: omnium horum peccatum hic non fuisse mortale, sed veniale, tum quia alij ut pote rudes, & milites ignorabant legem vitandam à idololatriam facta, aut certe peccabant eam tantummodo, quae venialis, tum quia nonnulli erant in gravi, vel i. uterque necessitate, in quibus subputabant scilicet fatari ad vitandam vitam: tum quia alij patrum admonebantur, quoniam levitas à mortali excubant. Nam exprime v. 45. ut eorum *propterea oblationem* (id est, mortem) accepit, etiam ergo in statu gratiae. Deoque patrem & puerum, ut Judas cum suis advenaret, & sepeparat nonnulli ex eis, vel venialiter tantum peccasse, vel si mortaliter, penituisse, aut qui in respirant, ideoque peccata, & iustitia per defunctis fieri solita ex adhibitis utriusque peccatoribus ea adhibet Ecclesia. Omnia enim ratione, & modo quo potest scilicet humani animas adjuvare, & spem emere fatigat. Hoc enim exigit pietas, & charitas, ipsaque communio sanctorum.

AT VERO POSTERISSIMVS] (*Græci postremus*, id est, generosus] **JVDAS NOTABATUR POPULVM CONSERVAVIT SE SINE PECCATO]** id quod fortissimum eorum consistit in innocencia, & iustitia; Deus enim innocentes, & iustos conservat in praesens, facitque victores, & nocentes vero, & rapaces sicut vincit, & occidit, ut hac factum esse: ipsum: nihil suum videbant, et sequitur.

DUODECIM MILLIA DRACHMAS ARGENTI] (*quae faciunt mille aureos si drachmae fuerint Atticae, si Hebraicae, faciunt sex mille aureos*, quibus mille hostes pro peccato coem, & offerretur) **VI 312]** (*Judas quasi Pontifex]* **JESU QUAE VITAM OIS BI PRO PECCATO CAPIS MORTUORVM]** Hinc ergo huiusmodi Pontificem credidit Purgatorium, in quo ante post hanc vitam à culpa expiantur. Hec enim ipse fides synagoga, & praeconium Judaeorum aequae ac modernorum, ut patet ex eorum Ritualibus, Commentariis, & scriptis, quae citant Serarius hic, Genebr. Bellar. & alij scribentes de Purgatorio. Idipsum clare patet ex illi Tobiae c. 12. *Patrem tuum, & omnium tuorum super sepulcrum iusti contere* sic vide ibi dicta.

BENE, ET BELLOSIOS] (*Græci bene, id est, urbano, eleganter, pulchre, scilicet, probe*) **OS SELECTIONES COGITANS]** Urbanum enim, civile, honestum, & probum est suum crevis vita fundans precibus judicis, ut ad beatam referretur, quae omni elegantia, pulchritudinis, & gloriae plenissima est, referantur.

V4844. NISI ENIM EOS, QUI CACIORENT RESUR-
RECTORUM APPARERET, SUPPERBULUM VIDERET
ET VANUM ORARI PLÙ MORTUOS? Dices:
non fore vanum hoc, quia anima, quæ est immortalis
per prædictum per prædictum solum corpus non resur-
git. Resp. quia anima est immortalis hinc exitit cor-
poris resurrexerunt. Anima enim naturaliter ad corpus
propendeat, sicut forma ad materiam. Quare violentus
fuerit status animæ, si in æternum duraret sine corpore.
Quocirca hæc duo, scilicet animæ immortalitas, & cor-
poris resurrectionis connectitur, ut qui ponit creaturæ
usum, ponat credidit & alterum, ac qui tollit usum
arguitur, tollit etiamque & alterum.

V4845. QUI CUM PERITATI (id est, in statu gratiæ cre-
tantes, & dimittebant pro vera fide, pietate, & cultu Dei)
OBRIVIOSI ACCIPERANT? id est, occiderant.
Mors enim in Scriptis vocatur somnus pro analogiam, & si-
militudinem; mors enim quasi longus somnus, forma
verò est quasi brevis mors; sed maxime mors vocatur
somnia ob ipsam resurrectionem, in qua quasi a somno civi-
litatis ad vitam excitantur.

V4846. SANCTA REGO ET SALUBRIS (Græci dicitur,
id est, pia) EST COGITATIO PRO DEFUNCTIS
EXORARI VEA PECCATI (id est, a peccatis)
SOLVANTUR? Hoc est hypophonema Scripturis
Canonici, quod fides Synagoga præter de purgato-
rio, & iustitiam pro animabus in aëre inter clarè animat.
Hæc ergo hæc hinc licet ab omni ævo curata, &
indubitata.

A Sanctum ergo est sacrificium pro defunctis, quia tan-
tè Deo sancto immolatur. Idem est pius, tum in ani-
mas, quas horrendis flagitiorum cruciatibus, ignibusque
liberat; tum in cordibus scelerisque, quorum numerum
indolere letam, & gloriam adiungit, tum in ecclesiis
suis, cui nomen apud Deum patronum, & advocatum
consecrat; tum in ipsorum sacrificium, cum animæ ab
ipso liberat vicariam gratiam recipiunt, orantes Deum
assidue pro eis salute. Quare valde pius, & utile est
crebro orare pro defunctis, adque oranti multa conciliat
bona: ut doctè ostendit nostræ Mart. de Roa libello hæc
de recedat.

Audi S. Aug. lib. 1. in Machabæorum, inquit, *libris legimus, ablatum pro mortuis sacrificium; sed si quisquam in temporibus veteribus legere voluerit, non valet invenire Ecclesiam, que in hoc consuetudine fuerit, nullatenus, nisi in prædictis sacrificiis, que Dominus Deus dedit, etque altaria fundentur; sicut scriptum habet, etiam sanctorum mortuorum.* In Damascenorum prædictis. *Abominabile est, utique, quod Scriptura sacra de Juda Machabæo meminerit prædicat, numerum erum, in suo regno magno exortus, cum populum, cum præter, ab externis hostibus casum, et cruciatibus, sicutque coram æternitate, condita in ipsi sola consopit, sicut exponit de hisque feriens causa, dicitur ad misericordiam præcepta, etque præcepta pro unoquoque æternam numerum oblati, ac cogit pro summa pietate, charitatis amore perfectum esse. Unde etiam scriptum est, non dicitur scriptura, quomodoque sanctorum alio monentibus, ut hoc quocumque nomine formos cum laudibus exorari, ac misericordiam commolari.*

B Sanctum ergo est sacrificium pro defunctis, quia tan-
tè Deo sancto immolatur. Idem est pius, tum in ani-
mas, quas horrendis flagitiorum cruciatibus, ignibusque
liberat; tum in cordibus scelerisque, quorum numerum
indolere letam, & gloriam adiungit, tum in ecclesiis
suis, cui nomen apud Deum patronum, & advocatum
consecrat; tum in ipsorum sacrificium, cum animæ ab
ipso liberat vicariam gratiam recipiunt, orantes Deum
assidue pro eis salute. Quare valde pius, & utile est
crebro orare pro defunctis, adque oranti multa conciliat
bona: ut doctè ostendit nostræ Mart. de Roa libello hæc
de recedat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.
SYNOPSIS CAPITIS.

A Nt. Eupator Dux Lyciæ bellum contra Judam instaurat cum 110. millibus peditum, & quinque equitum, ac Menelaum Pseudo-pontificem ex alto præcipiat. Eupatori v. 10. Judas sese opponit, ac provocat Deo nullis castris ejus ingressus multos occidit. Inde v. 18. Eupator Bethsuram obsidet, & de diebus occupat. Denique v. 22. confugiens cum Juda villam est, unde audent rebellare Philippum patrem à Juda poposcit, & obtinuit.

1. Anno centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judæam, 2. & cum eo Lyciam procuratorem & præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem milia, & equitum quinque milia, & elephantos viginti duos, curru cum falcibus trecentos. 3. Commisit autem eis illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecatur Antiochum, non pro patria salute, sed sperans se constitui in principatum. 4. Sed Rex regnum suscipiavit annos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lycia hunc esse causam omnium infortiorum, iussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari. 5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris hæc prospectum habebat in præceptis: 6. inde in cinerem dejecti iussit sacrificare, omnibus eum propellentibus ad interitum. 7. Et tali lege prævaricatorum legis contigit mori, nec terræ dari Menelaus. 8. Et quidem satis iussit: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cuius ignis & cinis erat factus, ipse in cineris morte damnatus est. 9. Sed rex mente effrenatus veniebat, nequiores per patriam (suo Judæis offensurus). 10. Quibus Judas cognitis, præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quod, sicut semper, & nunc adjuvaret eos: 11. quippe qui lege, & patria, sanctique templo privari vererentur: ac populum, qui nuper paululum resperserat, ne sincerè blasphemis rursus nationibus subdi. 12. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam, cum flexu & jynibus, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ut se præpararent. 13. Ipse verò cum senioribus cogitavit, prius quam rex adveniret exercitum ad Judæam, & obtineret civitatem, exire, & Dominum iudicium committere exitum rei. 14. Dans itaque potestatem omnium Deo munus creatori, & exhortatus suos ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent, circa Modin exercitum constituit. 15. Et dato signo suis Dei victorie, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor milia, & maximum elephanthorum cum his qui superpositi fuerant: 16. summoque metu ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt. 17. Hoc autem factum est die illuciscente, adjuvante cum Domini protectione. 18. Sed rex, accepto gultu audacie Judeorum, arce difficultatem locorum tenebat: 19. & Bethsuræ, quæ erat Judeorum prædictum munitionem, castra admovebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur. 20. Hi autem, qui in eis erant, iussit necessaria mittere. 21. Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, & conclusus. 22. Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris: dextram dedit: accepit, abiit: 23. commisit cum Juda. Superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, meute confertatus, Judæos deprecans,

subditurque eis, jurat de omnibus quibus iustum visum est: & reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, & munera posuit. 24. Machabaeum amplexatus est, & fecit cum a Prolemaide usque ad Gerrenos ducem & principem. 25. Ut autem venit Prolemaidam, graviter ferebant Prolemaides amicitiae conventionem, indignantes ne forte foedus irrumperent: 26. Tunc ascendit Lyfias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedavit, regressusque est Antiochiam: & hoc modo regis profectio & reditus processit.

Hoc caput collocandum est lib. 3. cap. 6. vers. 18. Ibi enim usque ad hunc caput sine variantur eadem, quae hic. Unde colligitur ad hunc librum secundi, alium librum primum fuisse Antiochum, et huc ex diversitate narranti.

VARR. 1. PRIMIVM IGO MILLIA, EQVITVM 5. MILLIA, ET ASERPANTOS 35.] Dicit lib. 3. cap. 6. v. 30. numeratur centum millia pedum, & 50. equorum, ac 35. elephantum. Resp. variis diebus varius fuit copiarum numerus: nunc enim alibi accolebant, nunc veteres milite alio abscedebant.

VARR. 3. CHMNERVICV AVTEM 32 SELLIS ET MENELAVS] quibus Ant. Epiphane constituitur rex Judaeorum Pseudo-Ponticem patrem et Epiphanie Epiphania filio, ut hunc Ponticatum, & consequenter Principatum (nunc eum Ponticem simul erat principis) sibi contumant: Vide dicta cap. 4. v. 13. & ult.

VARR. 4. SEN SEX REGVM (DEVS) SVECITAVIT ANIMOS ANTIQVOTI IN PECCATORIBVS (id est, in apostatis, & patrie proditores Menelam, ut indignum cum pro meritis castigaret) SUGGERENS LYSIA MUNCIBVS CAVSAM OMNIVM MALORVM, id est, omnium seditionum, & bellorum, quae Iudaei movebant Antiocho, eo quod Menelam Pseudo-ponticem in solentem, & sacrilegum partem posuissent, ita Josephus. JURAVIT (UT SEX ISTI CONSENTIVM) APPREHENSVM IN EODEM LOCO MICHAS] post ea haec verba precipitur. Sic enim Syri solabant proditores, sacrilegos, & sceleratos plectere: de qua plura verba sequuntur.

VARR. 5. ERAT AVTEM IN EODEM LOCO TURBIS VO. CURSITORVM AGGESSIT VNIQVIVQVE MANSVS CEMETERI] Videtur Interpres Noster aliud habuisse Graecum exemplar: nam modernum sic habet: *Est autem in locis turis 50. castorum plena caetera, Aggressus habens in fundo turris turris. Haec autem instrumentum habebat retinendum undique praecipit in ceterum: hic sacrilegus verum, & quomodo aliorum malorum principem, sine consensu habentem, omnes pertrahunt in interitum.* Tigrisna sic: *est in loco plena palustris 50. cubitorum turris erat, quae machinam habebat arcuumque scissilem, in palustrem undique declivam. Alio enim, qui danturque istis sacrilegus, aut qui aliud quodcumque malum inflicere poterat, omnes pertrahunt ad interitum.*

Hoc supplicii genus advenit Darius Octus rex Persarum, ut plebiter conjuratos auctores, quos se ferro non occidit juraverat. Nam, ut ait Valer. Max. lib. 9. cap. 8. *Septimo ante peritus hunc locum curae complevit, supplicia signa praemonente deusque cibo, & potione exemptis in eo collocavit, et quo summo sepi in silens insidivum congerium decedebat.* Idem docet Ovidius in Don.

*Utque necaturus Darius fraude fecundus,
Sic sua succedens ducit ossa cinis.*

VARR. 6. IMVS IN CIHERVM BISSCI JURRIT SACILEGVM] Vide hic iustum, congruumque talionis poenam a Deo vindice Menelao inflictam: Felix enim cum cineribus profanis obvari, & sepeliri, est quod ipse cineres altaria Dei dispersisset, & suis sacrilegus contaminasset, ut expresse dicitur v. 8.

VARR. 9. SEN SEX (Ant. Eupator) REGVS SPPRHMATVS (indignans & furens in Iudaeos sibi rebellantes) VBI ERAT RESQVOTIVM (truculentiorum) SE PATRE SVO (Antiocho Epiphane crudelissimo)] VRVIS DISTRIBVVS.

VARR. 10. QVIVS JVDAS COGNITVS PRACIPIT POPVLO, VT NIE AC NOCTS DOMINVM INVOCARENT] per triduum ut sequitur. Ecce hic est praedium, & quaerit origo litaniae publicae, sive orationis continuatae, tam nocte quam die per 40. imo 72. horas. Haec fuit arma spiritualia Iudae, quibus semper de hostibus triumphavit.

A DAMI ITAQUE POTESTATEM OMNIUM DRO] q. d. Iudas se iustique committent, & regnum Dei quasi omnium Domini beneplacit, nocte invasi castra Antiochi, ut vel vinceret, vel pen Domi & patria occumberet, praesertim Deus voluisset.

ET DATO SIBI SVS DEI VICTORIA] VARR. 16. q. d. Iudas (sua hoc dedit Militaria signum, sive testem, numerum Deo visum, vel Deo visum, vel Deo visum. Hoc enim signum quasi omnium victoriam sua daret Iudae, ut patet cap. 8. vers. 12. Unde Iudas Dvo dicitur modo cecidit quatuor milia hostium, ceteroque perculit, ut de alio cognovimus.

SEO SEX ACCEPIT GUSTU AVACIVS JVDASOM, CVM SICCITUR GALLITUR, IDEM, SICCITUR, & repia expertus est Iudae audaciam, qua cum paucis in castra sua irrumperet, & quatuor milia Iudae occideret, & veteris ne plura de maiore auderet, & in convensu ad alium ad se diffiditatem locorum timentibus) id est, per solentem, solum, & productionem difficiliora ad expugnandum Iudae loca occupare tentabat. Quocirca,

B BETHVISA & C. CASTRA ANNOVERAT, SED VO. OJASTUR, SUPINGERAT, MINORABAT] Vata *anveratur*, tum fane, tum mitis, tum ab armis obiectorum aequae ac Iudae in eam ex improvis irruerunt. Bethsira erat ex montibus in petra de rupe fons (Noster enim Hebr. idem est, quod *domus petra*) unde Joseph. lib. 13. c. 2. Bethsiram ait fuisse locum totius Iudae mansuetissimum. Erat ad meridiam Ierosolymam ab ea distans quinque stadia, hoc est 644. passibus, ut eam contra Ludaeorum, atque horum hostium incursionem defendentes. Quare Antiochus Bethsiram vicisquam non potuit, praefere Iudas ad castra, & obstitit affidue alimenta, & subsidia salometeri, ut sequitur.

E MUCIAVIT AVTEM MYSTERIA (hoc est, arcanis, sive secretis) MORTVVS KNOOVCV] prohibetur Salutaris opinatur mysteria haec fuisse laetitia quaedam vias, & modus quibus salubritas Bethsiram suggereretur, quae perisidus Rhodocum hostibus patefecerit, transgressus ad eos destinans, sed se patefecit, inquisitus, inventusque in castrum coniectus est. Id ita esse colligitur ex sequenti versu.

C ITERVM REX BETHVISA HABVIT AO 200, QVI BRAMT IN BETHVISA: DEXTRA MERIT, ACCIPIT, ARIIT] q. d. rex primo sillocutus militibus Bethsiram, ut se dedrent ab eis repulsius fuit, eo quod Iudas per occultas vias obstitit alimenta (subministravit). At ubi has vias per Rhodocum proditorum Antiochos agnovit, & oblituravit, iterum milites allocutus eos iam fane laborantes ad delationem in duxit.

C OMMITIT (praedium) CVM JONAT SVPERATVS EST] q. d. Antiochos capta Bethsira perrexit ad vicinam Ierosolymam, sed ibi a Iudae repulsius, & superatus est: vide dicta lib. 1. c. 6. v. 11. ita Sanchez, licet Salutaris haec referat ad quatuor millia in castris Antiochi a Iudae v. 15. castra, antequam caperetur Bethsira.

UT AVTEM COGNOVIT REBELLARE PHILIPPVM] cui Ant. Epiphane mortuus annuali, & diadema tradiderat, filiumque Eupatorem cum regno commiserat. Hoc audiens Lyfiam tutorem esse Eupatoris, & regnum administrare, utriusque rebellavit, & Antiochiam occupavit. Quare Lyfias ut cum Antiochio obsequerit, caperetque & occideret patrem cum Iudae, & Iudae perit, & insepuitur: vide dicta lib. 1. c. 6. v. 14. & 15.

IVDASVS DAPRACANS SVBITVVSQVE EST] Vatablus liberalius rem exaggerat sic verit. *Perturbatus suppliciter se summis Iudae: juravit in quosdamque conditiones, pacem inquit, sacrificium sicut, honorem daretis templo, locum benignitate presentem esse, & Machabaeum amplexatum esse hoc.*

D EPRICIT SVM (Iudam) A PROLEMAIDE VBI ERAT, QVAM AM GERRENVS] (id est, Gerassens) DU-

CUM ET PRINCIPUM (Græc.) Reliquæ Judæam bellidæ-
 em à Ptolemaio alijque ad Geribonorum principatum,
 ut nomine Antiochi quæ præter illas regiones admi-
 nistraret.

UT AUTEM VENIT PTOLEMAIDAM GRAVITER
 FERRENT PTOLEMAIDAM ANGIOCHIA COM-
 PUGNATIONEM, INDICANTES UT FORTE FOR-
 QUOS INCOMPARENT] Græcè, indignatur pro eo
 quod inra facta voluerant Judæam, quod nonnulli sic
 exponunt, q. d. Ptolemies indigne ferrebat quædam
 ab Antiocho concessa Judæis, ut quæ ipsi Ptolemies
 voluerant fœdèta facere, ita quæ ipsi Ptolemies
 non consentiret cum Latina vulgata, quæ plane me-
 tam rumpendi fœdèris attribuit, q. d. Ptolemies
 insignitabant hoc fœdèra ab Antiocho cum Judæis
 inuim, ac præsertim Judæ Machabæo, quæ præterit

A ab eo subjectos fuisse, eo quod metuerent ne Julæ, &
 Judæi jam potentiores facti insolentiores, ac fœdèra cum
 rege inuim abrumperent, atque fræ quæque & vicinas
 regiones, utpote jam Judæ insolitas, secum eidem re-
 bellare compellerent. Erant enim Ptolemies Judæo-
 rum hostes, ut patet ex eo quod ipsi Jonathanem Judæis-
 tram per prodicionem captum cum suis occiderent, ut
 dictum est lib. I. c. 12. 48.

TUNC ACCENDIT LITIAS TRIBUALI (q. d. VERBIS.
 si suggestum altum, & elevatum, ex quo ab omnibus
 videri, & audiri possit) ET EXPOSITIT RATIO-
 NEM cur hoc fœdèra inuim esset, scilicet quod rap-
 podere, tam regi quam ipsi, cum Judæ, & Judæis,
 utpote vicis fortissimis, felicissimis, justissimis, & fi-
 delissimis pacem colere, itaque POPULUM tumultuan-
 tem EDAVIT.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.
 SYNOPSIS CAPITIS.

Demetrius occiso Lysia, & Ant. Eupatore suadente Aleimo proditor mittit Nicanorem cum magno
 exercitu contra Judam, & Judæis, sed is fœdus cum Judæis agit id fert Demetrius, jubet-
 que ut Judam vinctam ad se mittat. Judæi ad præsentem in locum tutum sese recipi: mox Nicanor
 iram in Judam conceptam in Reriam magni nominis virum evomit. Sed Reriam trina ratione mortem
 violentam sibi infert, ne in ejus manus incidat.

Sed post triennium tempus, cognovit Judæ, & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci, cum
 multitudine valida, & navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna, 2. &
 tenuisse regiones adversus Angiochum, & ducem ejus Lysiam. 3. Aleimus autem quidam, qui sum-
 mus sacerdos fuerat, sed voluntariè coinquinatus est temporibus commisionis, considerans nullo
 modo sibi esse salutem, neque accessum ad vitam, 4. venit ad regem Demetrium, centesimo quin-
 quagesimo anno, offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & challos, qui templi esse vi-
 debantur. Et ipsa quidem die siluit. 5. Tempus autem opportunum dimittitæ suæ nactus, convo-
 catus à Demetrio ad consilium, & interrogatus quibus rebus & consiliis Judæi niterentur. 6. Re-
 spondit: ipsi qui dicuntur Assidæi Judæorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriant, &
 seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum. 7. Nam & ego defraudatus parentum
 gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni: 8. Primò quidem opportunitas: regis fidem servans,
 secundo autem etiam civibus consulens: nam illorum pravitate universum genus nostrum minime
 exaruit. 9. Sed oro his singulis, id rex, cognitis, & regioni, & generi, secundum humanitatem tuam
 pervulgatam omnibus propitice. 10. Nam, quando supervest Judæ, impossibile est, pacem esse ne-
 cessis. 11. Talibus autem ab hoc dictis, & ceteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, in-
 flammarunt Demetrium. 12. Qui statim Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in
 Judæam: 13. datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet; eos verò, qui cum illo erant, disper-
 geret, & constitueret Aleimum maximi templi summum sacerdotem. 14. Tunc gentes, quæ de Ju-
 dæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscbant, miseris & cladis Judæorum, prosperitates
 rerum suarum existimantes. 15. Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, & conventu nationum,
 confertè terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quique suam
 portionem signis evidentibus proteggit. 16. Imperante autem duce, Judam inde moverunt, convene-
 runtque ad castellum Dabai. 17. Simon verò frater Judæ commiserat cum Nicanore: sed contritus
 est repentino adventu adversario eorum. 18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, &
 animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebat, sanguine judicium facere mætuat.
 19. Quam ob rem præmitte Posidonium, & Theodotium, & Mathiam, ut darent dextras atque ac-
 ciperent. 20. Ex cum diu de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem recessisset, omnium
 una fuit sententia amicis assuere. 21. Itaque diem constituerunt, qua seceret inter se agerent: &
 singulis seipè prolatis sunt, & postq. 22. Præcepit autem Judæ armatos esse locis opportunis, ne forte
 ab hostibus repente mali aliquid oriretur: & congruum colloquium fecerunt. 23. Morabatur autem
 Nicanor Jerosolymis, nihilque agebat, gregesque turbatur, quæ congregatæ fuerant, dimisit.
 24. Habebat autem Judam semper charum ex animo, & erat viro communitus. 25. Rogavitque eum
 ducere uxorem, filioque procreare. Nuptias fecit: quærè egit, communiterque vivebant. 26. Ale-
 imus autem, videns charitatem illicum adinvicem, & conventionem, venit ad Demetrium, & dice-
 bat, Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem facessorem suis delinquisse.
 27. Itaque rex exasperatus, & pessimis hujus criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens,
 graviter quidem se ferre de amicitiæ conventionem, jubere tamen Machabæum citibus vinctum mittere
 Antiochiam. 28. Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, & graviter ferebat, si ea,
 quæ convenerant, irrita faceret, nihil lesus à viro: 29. Sed quia regi resistere non poterat,
 opportunitatem observabat, qui præcipuum perficeret. 30. At Machabæus, videns secum
 austerius agere Nicanorem, & confusum occursum ferocitatis exhibentem, intelligens non ex
 bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se à Nicanore. 31. Quod
 cum ille cognovisset fortiter se à viro præventum, venit ad maximum & sanctissimum templum: &

ciens, & patriam] PATER JUDAEORUM APPELLA-
BAYU.

VERB. 13. HIC MULTAE TEMPOREBUS CONTINENTIA
PROPOSITUM VERUM IN JUDEISMO] *Continentia*
scilicet ab uxore, id est a castitate, aut castitas
itaque: aut potius continentia, scilicet in vera
Dei fide, & cultu, q. d. Razias imperitiam in perfectione
continuit loci in Judaismo, & avita religio, nec
cum multitudine ad G. d. n. d. m. sub Epiphane apostata
antibus commiserit: Hoc enim significat Graecum
καίνο, id est, incommutabilis: & hoc sonat ut propriam
continentiam sibi ad se dedit, numerum, perseverantiam
constantem usque ad mortem in Judaismo: unde idipsum
hoc explicam subdit: CONSERVAVIT ET ANIMAM
VIAMUS CONTINERE PRO PERSEVERANTIA IN
locis Judaeorum religioni. Addit Gersonides Raziam pro-
fessionem fuisse Aisidaram.

VERB. 14. PUTABAT ENIM ET ILLUM DECEPISSIT] *Salva-*
m crucis legumum capite, Graec enim est ἐκείνη, id
est, βίβλιν καταρρακομένη.

VERB. 15. ELEGIT HIC HONESTATEM] *Græcè ἄνοιαν, id est, ge-*
nerosam] HONOR POTIUS QUAM SORORITY ΠΑΡΗ
ΠΙΣΤΑΤΟΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑΝΑ ΤΑΡΑΙΣ ΔΟΥΣ] (natura)
ergo fuit Razias nobilitas parentibus] 1401 12 11 3
ΕΙΣ ΠΑΥΣΙ ΑΟΙ] Græcè, ἐξ ἰσπρία μελιότου σὺν δάμν
αυτομωλοσ ἀφιος. Hic fuit sensus Razias, uti fuit aliorum
nobilitum hujus seculi, qui generosior putant mori potius,
quam ludibria indigna pati. Verùm aliud est sensus fide-
lem, & Christiani hunc, proutem Apostolorum, &
martyrum, ex quibus promitte dicitur Actor. 5. Dicit
Apostolus gaudentes de con/spectu caeculis, quoniam digni haberi
sunt pro nomine Jesu con/emnatum pati.

VERB. 16. VENIT PER MEDIAM CAVICAM] *Græcè per*
mediam ventrem, quare dicitur: cecidit in terram non
prope capite, sed in ventrem, ita ut mediū cervicis ad
humum allideret. Razias ergo trina morte se consecuit
primò enim gladio se confodit; secundo ex muro se præ-
cipitavit, tertio ambulans manibus viscera in turbam pro-
jecit.

Quæres, An Razias occidendo se peccavit? Suppono ex
communi sententia Sancti Augustini, Laclantii, Sancti
Thomas, ceterorumque Ecclesiarum Doctorum non licere homi-
ni se occidere ad vitandam infamiam, violationem pu-
dicitie, peccatum periculum, aliamve ob causam. Ratio
a priori quod Deus solus se vivit deinde dominus, qui
ut am dedit, se sic reperit recipere quando ei liberat-
rit. Quare injuriam Deo facit, qui se occidit, quia rem
Deo propriam, pura vitam suam illi eripit. Vide San-
ctum Augustinum lib. primo de civitate à capite vigesimo
usque ad 24.

Hoc quoad thesin; nunc ad hypothesin descendamus,
& disquisitionas ad Razias hic & tunc se occidendo peccat-
it, an non?

Primò Sancti Augustini. lib. 1. contra epistolam Gaudentii
cap. 13. magis prope dicit, eo contiat enim peccasse
præsertim ob Circumcessionem, qui Razias exemplum mi-
tans se ipsum occidit, quasi hoc esset honorem, imò
quoddam martyrium. Quare laudari quidem hic Razias
à probitate, continentia, auctoritate, & amore patrie,
non tamen à sui occisionis. *Honolitatemo, inquit, poter*
maius imitacionem non valent ferre, non plani sequuntur, sed
invisibile dedit exemplum, non Christi martyribus, sed Deo
etiam Cerevallianibus imitacionem. Et inferius: Unde illi
sanguinis homini subijcit humilitatis imitacionem, ut prius
mori vellet, quam infelix subiret. Distum est, quid elegit
vobilitas mori: melius vellet humilitas, sic enim ait dicitur.
Hic autem veritus hissera gentium laudare con/aruit, sed u-
rei fortis hujus fecit, non martyris Christi. Distum est,
quid se viderit de morte præcipitavit in turbinis, nec sui dicitur
etiam hoc factis multaverit, quomam ver, qui multum
exempla suo profectis, etiam sermoas vestras non sacre denu-
flis. Sed fatetur etiam ita se hoc non facere malaverit, sed
voluit, non eam non solaverit, quia non fideliter. Secun-
dò Franc. de Victoria Red. de Homicidio, & S. Thomas
respondenti Raziam non peccasse, eo quod ex Spiritus S.
inspiratione voluntariam hanc mortem consecriverit. Sed hujus
inspirationis oalla hic apparere sentilla, præsertim, quia
non fuit Spiritus S. inspirare, ut quis se occidat ad vitan-
dum ludibria infamiam, uti fecit hic Razias; hoc enim ai
se inthonebam, & illicitum est.

Tertiò ergo dico Razias hic à peccato excusari per

ignorantiam inculpam, qui ignoravit sui occisionem
tali casu esse illicitam, imò ipse cum licitam, honestam,
nobilitum, & generosam esse arbitratur, ut dicitur verif.
41. Sic enim olim multo veterum tam philosophorum, quam
Doctorem Ecclesie fuerunt paturum modicum quando-
quom esse licitum, sic idem concurserit de sui occisionis.
Hæc enim fuit sententia Stoicorum quam scripsi innotat
Seneca epistol. 12. 17. 14. 18. 19. 21. 78. Eandem indicat
Cicero lib. 3. epistol. 12. & 12. ac Plinius. Eandem fuit sen-
tentiam aliquorum Hebræorum apud Joseph. lib. 12. cap. 5.
Et lib. 13. cap. 3. Eandem fuit Sancti Hieroni. in cap. 1. Jo-
hanne veritas fuit, ubi sic ait: *Unde in persequendis non*
levis peritra prima manus adipso ut non capitis periculator, ubi
plena indicat quod in periculo castitatis licetat scriptum occi-
dere. Sic Sancti Ambros. lib. 3. de Virgin. ante medium, &
Eusebius lib. 8. histor. cap. 12. & 17. & Palladius in Lau-
fia cap. 150. laudant feminas, que se occiderunt nec vio-
laverunt. Neque id tribuant divinis inspirationi, sed lau-
dant factum tanquam honestum ob talem finem. Simili
modo Dom. Soto excusat S. Apollonium lib. 5. de Justitia
quasi. 1. art. 5. in fine; Nam se occidere ob patriam salu-
tem, aut publicæ custodiam non est ita evidens esse ma-
lum, quæ inculpata possit ignorari, & potari esse licitum,
ut putantur veri doctrinam am citati, quod fecerat Cato
Romanorum imperitiam scriptum occidit, nec Catari vi-
torari se dedens fuit ludibrio. Sic ergo de Razias per igno-
rantiam excusandus videtur à peccato præsertim, quia
ipse erat quasi caput senatus, & princeps Iudæis: unde
ludibria illi ad Antiocho stroganiam Senatus, & tot Iudæis
interrogati fuissent: malat ergo mori, quæ se, exoptat
que Iudæam injurias, & ludibria regis idololatæ repone-
re. Adde potuisti regem fingere Raziam à Judaismo apo-
statasse, & ad suam idololatiam apostatasse, quæ res
in talis Judæorum connotasset, ut ipsas exemplum ferre-
rentur, & apostolatam. Insinuat poterat mutare Raz-
ias, eo acerbitate tormentorum vitas cedere Antio-
cho, & verè à fide apostataret, quod ingens fuisset toti
Iudæi scandalum. Quare prudenter videbatur sibi factu-
ras, si hæc omnia pericula, & dama voluntaria morte
abdiceret. Sic in Hiltorici Indici apud Hieron. Olorum
lib. 2. de gestis Eman. post initium legitur Joannem
Machabæum Lusitanum virum fidelem duos filios suos
ex pietate occidisse, ut eos periculo Mahometismi, &
indeque damnacionis æternæ evitaret. Jam enim ca-
pienti eratate à Mahometismo, & ab eis in perisidiam
relucandis. Ita Razias per ignorantiam excusat Lessius
lib. 2. de justitia cap. 9. dicitio 6. sum. 13. idque
confirmatur ex eo quod Razias hic à virtute, &
probitate eximia commendatur, qui utique non se occi-
didisset nisi id putasset esse licitum, imò honestum, &
generosum. Unde & scriptas verif. 46. adlum fidei, &
ipse in Dæum elicitur veritas demonstratam vita us scriptas,
in hoc illi statum redderet in beata resurrectione.

Supplicia hæc Razias ignorantia hereticas fuit hæc
actus fortitudinis quo se pro honore patrie, & avia reli-
gione conservanda occidit, ideoque ver. 41. de eo dicitur
aliquo modo mori. Longè enim distat illud se ipsum
occidere, quem necem ab alio illatam sustinere: quare
potius ignorantia quod eo casu licetat scriptum occidere,
Razias immensum fortitudinis actum se esse licitum, sed tes-
tari feriendo, & iocermendò elicitur. Natus enim sum-
mè amat se, suamque vitam: quare generosissime forti-
tudinis est hanc naturæ affectionem transgredire, ac sponte
pro Deo vitam ponere.

Hinc dicitur fidelis quam fortiter tormenta, & mor-
tem pro fide, & patrie infestis sustinere debeat. Si enim
Razias Judæum obsecravit habens resurrectionis fide-
m se fecit, scriptum pro ea occidit, cur non Christianis
post Christi, aliorumque resurrectionem exemplum oc-
cidi pro illo irrogam ultra applicatam, cum certus sit
se per illam ad beatam, & æternam vitam transire?
Fixum enim est illud Christi oraculum, pariter & promissum
quod: Quis perdidit animam (viam) suam propter me, &

perdidit eam, Matth. 10. 39. Rarior cur non conceperit
sestantiam, & carnem suam mortuam, quam per mortifi-
cationem credit vivificandam, & liberandam in cuius
mortificationem enim est quasi viva quemdam mortem, quam
homo carnalis appetitus in se vivus per ferum vo-
luntatis contrariarum propositum abdicat, & reficit. Unde
hasce reflectionem ad vivum fieri dicit, doletque peccare ad
si deus fieri evellerent. Audi Sanctum Ambrosium libro

tertio de virgine, mixtis elogis celebrantem Sanctam Pelagiam virginem quindem annorum, quae licet cum matre, & sororibus in flumen iniecit, meritisque ne violaretur: *Circa, esse manibus, sanguinem ubi decurrat, in modum regrediente alvum, ubi unda terrentur, ubi profundum abspuitur illi vestigia dirigentes. Nulla postea recedit, nulla sequenda inaequalis, nullatenus ubi profundum sicut: omnia circum terra accurrens, effusa, lata, profunda. Videtur per matrem stringentem modo manus, gaudere de pignore,* *A timere de casta, ne sibi filiam vel sustulit auferret. Hic ubi, inquit, bestias Christe munitis; praesales virginibus, dicitur castitatis, comites passiones. Porro Ecclesia has temnas, quae se pro castitatis custodia occidunt colit ut martyris, quia ipse ad hoc quasi compulsus fuerat. Ubi cum vita in eo tacto non peccarentur sicut dicitur mortalem altissimum continentur ab ipsis persecutoribus occidit, & sic sunt martyres. Et quis idem dicere velit de Karis non cognabo.*

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nicanor superbo contemnens Deum, invadit Judam, & Judaeos; Judas visum Onia, & Jeremia dantis sibi gladium animatus, animat milites; quare Nicanorem proferens, ejusque caput & manum muro ex adverso templi suspendit ac linguam blasphemam dissectam avibus vorandam projicit. Denique Judaei Deo cunctis Epinone, & festum quinquagesimo pro gratiarum actione die 13. Adae celebrandum instituant.

1. **N**icanor autem, ut comperit Judam esse in locis Samariae, cogitavit eum omni impetu die Sabbathi committere bellum. 2. Judas vero, qui illius per necessitatem sequebatur, dicitibus: Ne ita ferociter & barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, & honorum, qui universa conspicit: 3. ille infelix interrogavit, si esset potens in caelo, qui imperavit agri diei Sabbathorum? 4. Et respondit illis, Est Dominus vivus ipse in caelo potens, qui iussit agri septimum diem. 5. At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui inspero fidei arma, & noxia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium periceret. 6. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophaeum statuere de Juda. 7. Machabeus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi a Deo asfuturum: 8. & hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adiutoria sibi facta de caelo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi a futuram victoriam. 9. Et allocutus eos de lege & prophetis, admonens etiam certamina quae fecerant prius, prompções constituit eos: 10. & ita animis eorum erectis, simul ostendebat Gentium fallaciam, & juramentorum praeviationem. 11. Singulos autem illorum armavit, non clypei & hastae munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somno, per quod universos laetificavit. 12. Erat autem hujuscemodi visus: Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verendum vix, modicum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus excrevit sit, manus proterentem, orare pro omni populo Judaeorum: 13. Post hoc apparuisse & alium virum, aetate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: 14. Respondentem vero Oniam dixisse: Hic est frater amator, & populi Israel: hic est, qui multum orat pro populo, & universa sancta iustitate, Jeremia propheta Dei. 15. Extendisse autem Jeremiam dextram, & dedisse Judae gladium aureum, dicens: 16. Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo deities adversarios populi mei Israel. 17. Exhortati itaque Judae sermonibus bonis valde, de quibus extolli possent impetus, & animi juvenum confortati, statuerunt dimicare & confingere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret; eo quod civitas sancta & templum periclitarentur. 18. Erat enim pro uxoris, & filius, itemque pro fratribus, & cognatis, minor sollicitudo: maximus vero & primus pro sanctitate timor erat templi, 19. sed & eos qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his qui congressuri erant. 20. Et, cum jam omnes sperarent iudicium futurum, hostesque adessent, 21. quo exercitus esset ordinatus, bestiae equitaeque opportuno in loco compositi: 22. considera Machabeus adventum multitudinis, & apparatus varium armorum, & ferocitatem bellicarum, extendens manus in caelum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed propter ipsi placet, dat dignis victoriam. 23. Dixit autem invocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Juda, & interficisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque milia: 24. & nunc dominator caelorum mitte angelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachii tui, 24. ut metuant qui cum blasphemiam veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita proravit. 25. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant. 26. Judas vero, & qui cum eo erant, invocato Deo, pro oratione congressi sunt: 27. manu quidem pugnantes, sed Dominum eorum orantes, prostraverunt non minus trigintaquinque milia, praesentia Dei magnifice delectati. 28. Cumque cessassent, & cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis. 29. Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant. 30. Praecipit autem Judas, qui per omnia corpore & animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Ierosolyman perferri. 31. Quò cum pervenisset, convocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accessit & eos qui in arce erant. 32. & ostensio capite Nicanoris, & manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnifice gloriosus est: 33. Linguam impij Nicanoris praecisam iussit particulatim avibus dari: manum autem dementem contra templum suspendi. 34. Omnes igitur caeli benedixerunt Dominum, dicens: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit. 35. Suspendit autem Nicanoris caput in sum-

in summa arce, ut evidens effet & manifestum signum auxilii Dei. 36. Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum abique celebritate præterire: 37. habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Martiochæi dicit. 38. Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis. 39. & si quidem bene, & ut historice competet, hoc & ipse velim: si autem minus digne, concedendum est mihi. 40. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est; alternis autem uti, delectabile: ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hac ergo erit consummatus.

VARI. 1. NICANOR & COGITAVIT CON OMNI IMPETU DIEB[US] CASAREM COMMUNITATEM BELLOUM] quia presumebat Judæos quoque religionem sabbathi à Deo præceptam eo die non pugnatos, sed permittendos se occidi.

VARI. 2. AT ILLIS AIT: ET 200 POTERE SUN SUPER TERRAM QUI IMPLEO SUNT ARMA] id sabbatho. Vide hic Nicanoris blasphemiam factam, quæ de Deo dicitur, q. d. Deus in tuo celo impertit; sed ego impertio in terra, pugnaboque vobis Judæi, quoniam ego cogi itera castra sacra de sabbatho pugnare contra Judæam, & Judæos contribulatos vestras: quia blasphemias Judæorum se te pugnatio istam accendit, ut illi obedire nolent, ac Dei indignationem in se concitavit, ut à Judo cederetur, truncaretur, & suspenderetur; videbatur enim Deum à celo ad duellandum secum in terra evocasse.

Similitudo Mezentis Attilas apud Virg. 10. Ancil. dicitur:

Dextra mihi Deus, & telum, quod missis lires, Nunc adjicit.

Quod de Capaneo Statius lib. 1. Thebaïdos:

Virtus nihil natum est infu.

Acterum de Capaneo lib. 10.

Adus mihi dextera tantum:

Tu profus bellis, & vincetis inde nomen.

Te vero, & telum superum consueper adere.

Cæcus hastam suam inter Deos numerari iussit, & per illam in amicum concipi, unde proverbium Cæcus haste: & apud Archibium in Pelopida Alexander tyrannus hastam, quia Philoparator occidit, sacraram esse voluit, contra ornavit: & quod Deum sacrificia, id est, divinis honoribus potest, cuius est. Sic de Nabuchodonosor ait Habacuc c. 1. 16. *Proterans simulacrum ferrea sua, & iurabit ut veritas, ubi sagittam, & rete vocat equa vires, arma & excelsitas.* Hæc enim ipse celebrat ac sua nomina, quasi quæ ipse totus generis foregerant.

TAMEN NOM OBTINUIT] id quod Judæi ipsi referunt, solentque sabbatho coacta Judæam, & Judæos pugnare.

VARI. 9. ET ALLOCUTUS EOS OB LEOS ET PROPHETIAS] q. d. profertis sententias ex S. Scriptis, quibus Deus Judæis nris se colebros & invocantibus victoriam pronuntiat Deuter. 28. & alio.

DEMOLOS AUTEM ILLORUM ARMAVIT NON CLEPSYS SE DEXTE] nominationis (ut poete quibus jam crant armati & muniti) non BAKO NIHUS OPTINIS, ET RENOVATIONIUS] Certum enim est eos non inertes, sed armatos profuturum in periculum.

EXPOSITO DIONO FIDE SOMNIO, PER QUOD MIVERLOS LATIFICAVIT] Propter, id est, per quod, Romanæ habent & verum, id est, vera verba, quæ non tam somnium quam ipsa veritas erat. Sic Homerus Iliad. 9. ait & Iliad. 9. 242, id est, non somnium inan: & falsum, sed solidum & verum. Ea quæ quoniam optari possent vere Judæam oculis suis vidisse Oniam, & Jeremiam, ac ab eo realisticè accepisse gladium aureum. Versus tamen est coartatum, scilicet hæc omnia per visionem tantum imaginariam objecta fuisse menti Judo, hoc enim significat vox Propet, id est, somnium. Deinde quia si vere accepisset gladium, utique eum committeretibus suis ad eos animandos ostendisset, quod tamen factum non legitur; ita Sancha.

VARI. 10. ONIAM QUI PUGNAT ZUMVUS SACERDOS] Oniam hic cognomento sanctus noster fuerat Judæ: unde eum

et facie visu Judas agnovit. Nam Onias ante undecim annos Pontifex fuerat, sed à fratre suo Jafone emente Pontificatum ab Ant. Epiphane exarctus, ac deinde ab Andronico fratre Menelai occisus fuerat anno Geræ. 140. us videtur esse c. 4. v. 34. Visus est ergo Judas in somno hinc videtur Oniam sanctum, & aeternum Pontificem orationem pro se, totoque Israele.

Quare, An ficut animæ parum in limbo, sic & anime in purgatorio erant pro nobis? Affirmant Ricardus in 4. dist. 4. art. 7. q. 3. ad 2. Galvini in Canonem lectione 18. circa finem, Joannes de Medina Cod. de Pœnitentiæ de Orat. in quatuor speculis. Negan S. Thomas in 4. dist. 15. quæ. art. 7. q. 3. & in 2. q. 38. ad 4. ad 2. & art. 9. ad 2. & art. 11. ad 2. Alexis 4. p. q. 9. m. art. 3. Abul. in Marthum c. 6. q. 17. S. Anton 4. p. tit. 1. c. 8. d. 4. Silvell. verbo Oratio 5. Navarre. super cap. quando. Ratio est, quod Oratio illa non cognoscant orationes nostras, quodque sicut in carcere ad patendum pro sua culpa, non ad orandum pro aliis, unde, oculo & modum videtur eas invocare. Quare Franc. Victoria Relict. de Magia no. 17. inprobat morem quorundam, qui in angustia invocant animas purgatorias Alpitanus Mendoza q. 6. scholast. pag. 246. censet sanctum ac utile esse eas invocare. Nam, inquit, sine quibus non sunt in purgatorio orare pro nobis valent, sine non valent, certe cum inde evadunt. & in oculum perveniunt tunc preces fundunt, ac orant pro his, qui se in eis commendaverunt, ac eas suffragia, & preces habent. Adde Angelos, qui animas in purgatorio visitant, & solent postea preces viventium nunciare, nec passio sine eas ab oratione impedit, quia pernas hæc magna patientia, humiliare, & resignatione lassent, Deumque assidue amant & laudant. Utivas tamen, certissimum est illis preces ad se totum Deum revelante certo cognoscant: hoc enim ad oculum statim pertinet: tum quia Deum vident, illique sunt in amore, & honore: unde ab eo impetrant, quæ volunt: tum quia sunt in statu beatitudinis, ac regno, & gloria celesti triumphantur, sine ad eorum deum pertinet, ut à nobis invocentur, obsequitur æternam optulerunt. Vide Franc. Suarez lib. 1. de Orat. in communi c. 10. in fine, ubi ait probabiliter esse Angelos custodes preces nostras perferre ad animas purgatorum. Quare si quis invocet, inquit, pie credens ab illis desiderari poterit, quia operatur ea pie creditur, & affectione, & nulli periculo se exponit, quia licet forte esse non sit, neque animæ illæ in summo oratione percipiant, esse tamen oratio quæ in sinum coarctatur. Et fortassis etiam verum est, animas illas, saltem cum beatæ sunt, cognoscere orationes nrales, toto illo tempore ad eas factas, & cum movet ad intercedendum in patria pro orationibus suis. Quæritur, quid in eo mundo orandi fructum, & de votum essent, non videtur ab illo invocantibus.

B Et facie visu Judas agnovit. Nam Onias ante undecim annos Pontifex fuerat, sed à fratre suo Jafone emente Pontificatum ab Ant. Epiphane exarctus, ac deinde ab Andronico fratre Menelai occisus fuerat anno Geræ. 140. us videtur esse c. 4. v. 34. Visus est ergo Judas in somno hinc videtur Oniam sanctum, & aeternum Pontificem orationem pro se, totoque Israele.

Quare, An ficut animæ parum in limbo, sic & anime in purgatorio erant pro nobis? Affirmant Ricardus in 4. dist. 4. art. 7. q. 3. ad 2. Galvini in Canonem lectione 18. circa finem, Joannes de Medina Cod. de Pœnitentiæ de Orat. in quatuor speculis. Negan S. Thomas in 4. dist. 15. quæ. art. 7. q. 3. & in 2. q. 38. ad 4. ad 2. & art. 9. ad 2. & art. 11. ad 2. Alexis 4. p. q. 9. m. art. 3. Abul. in Marthum c. 6. q. 17. S. Anton 4. p. tit. 1. c. 8. d. 4. Silvell. verbo Oratio 5. Navarre. super cap. quando. Ratio est, quod Oratio illa non cognoscant orationes nostras, quodque sicut in carcere ad patendum pro sua culpa, non ad orandum pro aliis, unde, oculo & modum videtur eas invocare. Quare Franc. Victoria Relict. de Magia no. 17. inprobat morem quorundam, qui in angustia invocant animas purgatorias Alpitanus Mendoza q. 6. scholast. pag. 246. censet sanctum ac utile esse eas invocare. Nam, inquit, sine quibus non sunt in purgatorio orare pro nobis valent, sine non valent, certe cum inde evadunt. & in oculum perveniunt tunc preces fundunt, ac orant pro his, qui se in eis commendaverunt, ac eas suffragia, & preces habent. Adde Angelos, qui animas in purgatorio visitant, & solent postea preces viventium nunciare, nec passio sine eas ab oratione impedit, quia pernas hæc magna patientia, humiliare, & resignatione lassent, Deumque assidue amant & laudant. Utivas tamen, certissimum est illis preces ad se totum Deum revelante certo cognoscant: hoc enim ad oculum statim pertinet: tum quia Deum vident, illique sunt in amore, & honore: unde ab eo impetrant, quæ volunt: tum quia sunt in statu beatitudinis, ac regno, & gloria celesti triumphantur, sine ad eorum deum pertinet, ut à nobis invocentur, obsequitur æternam optulerunt. Vide Franc. Suarez lib. 1. de Orat. in communi c. 10. in fine, ubi ait probabiliter esse Angelos custodes preces nostras perferre ad animas purgatorum. Quare si quis invocet, inquit, pie credens ab illis desiderari poterit, quia operatur ea pie creditur, & affectione, & nulli periculo se exponit, quia licet forte esse non sit, neque animæ illæ in summo oratione percipiant, esse tamen oratio quæ in sinum coarctatur. Et fortassis etiam verum est, animas illas, saltem cum beatæ sunt, cognoscere orationes nrales, toto illo tempore ad eas factas, & cum movet ad intercedendum in patria pro orationibus suis. Quæritur, quid in eo mundo orandi fructum, & de votum essent, non videtur ab illo invocantibus.

POST HOC APPARUIT, ET ALIQUO VERUM, ET VARI. 11. TAVI ET EODIUM HABERENT, ET MAGNI OBSCURIS HABITUDINIS] id est, talis, id est, inoperto habitudo, quia in Græco est μάγνη & μέγλη, uti 122. veritas; excellenti magnificentia unde adnotatum, quod gloria index meritoque erat sanctissimi prophetæ, & glorie quæ illi in celo debebatur.

RESPONDENTEM VERÒ ONIAM, HINC VIDETUR VARI. 12. quod Judas non agnovit Jeremiam, utique oportet quædringentos annos via sanctum; idcirco referat Oniam sibi notum quantum esset ille vi admodum, & venerabilis, ac Oniam respondit: HIC EST PATRUM AMATOR (Græc. πατέρων) PEI POPULI ISRAELI: RIC ET QUI MULTUM ORAT PRO POPULO ET UNIVERSA SANCTA CIVITATE] JEREMIAS PROPHETA Dicit] Per Iliam, Amos, Jona, ceterisque prophetis apparuit Judo Jeremias, quia ipse ingens celo per 45. annos.

D Et facie visu Judas agnovit. Nam Onias ante undecim annos Pontifex fuerat, sed à fratre suo Jafone emente Pontificatum ab Ant. Epiphane exarctus, ac deinde ab Andronico fratre Menelai occisus fuerat anno Geræ. 140. us videtur esse c. 4. v. 34. Visus est ergo Judas in somno hinc videtur Oniam sanctum, & aeternum Pontificem orationem pro se, totoque Israele.

annos prophetans laboravit pro salute Israelis ad impedendum gentis suae excidium, quod tamen ob seculum eius emendationem, & eod quod nisi oraculis, si nique consilio auferantur moles, impeditio non posuit quin Jerusalem cum templo à Chaldeis caperetur, & emigraret. Quocirca data, & acerba plurima à Judois passus fuit Jeremias, quos in ipsius prophetia explicat.

VERBIS.

ACCIPIS SACRUM GLADIUM (s. sancto Deo, & à me benedictum, ut pro sancta eius Ecclesia, sed, religione, sancta iustitudine depugnas) MUNUS A DEO IN QUO DETRICE ADVERSARIUS POPULI MEI (Babyl.) Non vere, & realiter Jeremias dedit Judo gladium, ut dixi. Fuit enim hoc somnium, & symbolica visio, in qua videbatur Judo, quod à Jeremia accepere gladium, ut per eam Judo cum iocis ad pugnam emigratum, & consequeretur certam victoriam bene, eod quod Deus cum illis, & per illos puniret contra impium infidelum & blasphemum Nicanorem. Sic & gladius hic iure non ferretur, quod in bello homines utuntur sed aureus, utpote coelestis, & divinus. Que enim Dei sunt, aequa sunt : aurum enim pretiosissimum, & splendidissimum reperciat nobis Deum, Deoque dona augustissima.

Nota *re gladium sanctum, id est, benedictum.* Hic enim mos videtur, ut Duces & milites cuncti à Episcopis, & excois debitis iure vera illa, & arma benedicuntur cum ut benedictio prece, & benedictio est efficacia. Sicut ad victricium sunt arma, utpote magicae artes, quibus saepe hostes opere demons faciant invulnerabiles, ut auum in bello Germanico expensum sumus. Sic S. Ludovicus catha dicitur in terram sanctam exillam ab Episcopo Parisiensi benedictam accepit. Idem lectre ceteri Duces alius captivitatibus afflicti. Sic Italicus quis cur inque suo à S. Hilario benedictus in Circiensi certamine vicit adversarium suum magis Mariz Deum acribus utentem. Audi S. Hier. in eius vita: *Regatus* (S. Hilarius) à *fratris sepulchrum scilicet quod habere consuevit, et non ipse milites, etque tradit, quoniam accepit* Babile. *Ep. gladium ut quos, et autque suo, videtur, et ut quosque repugnat ut ipse. Nota vulgi consuetudo: nam ad ut quosque non ipsum videntes distinguuntur, et favores habet, sui certam victoriam pollicentur, caventibus. Item daturus in adulant, ipse propuduntur, sub iure suorum vicit, servat, ut praevidentium tempore vicit etiam si vulgi nomen, ut in etiam quosque ipse conparat, ut nomen vultu à Christo est.*

In Romano ceremonialis erat benedictio ensis, & militis. Habebat enim Angli olim ritum consecreti militum: cuius formam longipolus in sua historia deservit, uti: *Anglorum ritum consecreti, quibus quae melius legimus consecreti dicit, ut supra praesertim dicit sua consecretio, vel Episcopus, vel Abbas, vel monachus, vel sacerdos aliquem consecreti, et consecretus de omnibus suis peccatis consecretio necesse, et ab ipsius orationibus, et devotionibus, et assiduis de dicit in Ecclesia praesertim. In eo est quosque si non multum gladium super altare offerat, et post Evangelium sacerdos benedictio non gladium collo militem cum benedictione imponet, et communione ad eandem si non facta Christo missis deum vult legimus permittit.*

Idem recentis nobis Gregorius libro benedictionum c. 49. ubi & ex Basilio recenti Alexandrum II. Pont. militi ex illa benedictio ad Heribaldum & ad Vivilhelmum comitem Aquitaniam, quibus ipse hereticos, & Haraldum Angli invaleorem profugaverat. Vide eundem Gregorium lib. 5. de Cruce cap. 58. ubi ostendit olim integros exercitus in terram sanctam proficiscentes solere à Pontificibus benedicti, & cruce signari, indeque expeditiones illas nuncupatas fuisse Cruciatas five cruce signatorum. Multa inquit, olim expeditiones suscepit ipse in Palaestina pro affrenda terra sancta et Malometanorum tyrannide, hortatus postremum & impellu Summorum Pontificum Urbanii II. Paschalis II. Lacerii II. Eugenii III. Clementis III. Celestini III. Honorii III. Gregorii IX. Ducis Godesfrido Bullio, Conrado Carate, S. Ludovico Galliarum rege, Frederico Imperatore, Philippo Rege Francia, Ricardo Rege Angli, Andrea Rege Hungariae, aliisque fortissimis, lectissimisque Principibus & Heroibus, qui instradissimos exercitus ducebant.

Omnis isti cruce insigniebantur, ut eod fidencius adversus cruce hostis dimicaret, & ad omni percula cruce, & cruciatas amore promptiores essent. Erat in Romano Rit. precatio de benedictione cruce danti solite proficiscentibus in Palaestina defensoribus fidei Christianae, &

A terra sancta recuperandi gratia. Quam & Constantinus Magnus signo Crucis e caelo accepto cum hoc lmmate, *In hoc signo vinces, in labaro erucum insculpi, hoc est totus caelis praesertim iussu, ut in quasi à Deo per cruce benedictio certam daret spera, obsequio quoque, unum nunc habebat & alii in vita Constantini.*

Trop. Nota hic Deum aliquem ad quodvis officium selegit eodem dicit symbola, & instrumenta ad officium illud necessaria, & oportuna. Sic S. Paulus pro visum apparuit S. Joanni Christofomo, etque tradidit librum trigebulo, ut hoc symbolo ipsum equidem predicatorem post se carum constitueret. Sic S. Joannes Apostolus voluit oraculorum accipere ab Anglo creatus est prophetia, ut facta sub Anochirilo praediceret. Apoc. 10. 9. Sic Moses Exodi 4. 7. per visum accepti à Deo potestatem lacrimis miracula & dicere plagas, quas percussit Pharaonem, & Aegyptios. Simili ratione, et modo Deus hic Judo tradidit gladium, ut Nicanorem de impiis mactaret. Hinc & regibus cum inaugurantur datur gladius, ut Ecclesiam, religionem, & justum progredient, & sceleratos plebant. Hac de causa Johe invasent Chananeum Angli, ut cum apparuit apparuit evagatione visum gladium quasi illo Chananeos occiderit. Johe 5. 17. Sic Jeremias, & Ezechiel saepe minatus Judo gladium à Deo dandum, ut scilicet regem duceret, ut eorum fidelem plebaret. Sic Christus Rex regum dicitur habere gladium utraque parte acutum Apoc. 19. Quam & Trajanus Imperator tribus à se creatis tradens gladium, *utque, utre pro me si non possente uti fuerat: sui autem, inquit utre contra me.*

Allegor. Rabanus pro Jeremiam accepit Christum, per gladium aureum S. scripti, quia Christi in Diabolum ab hoc contententem in deserto prostravit, ac eum tamen Hereticos ipsi afflicta per doctores beclitae stravit, & prostravit. Rursum gladius sanctum utraque ostro, quia contemplans, & visus carni, & spiritus à obducat. Cuius mystica illud Christi, *Non tenet aurem murem, sed gladium.* Matth. 10. 14. Quocirca Jeremias est eod modo *Melchisedech, inquit, qui praesertim gladium suum à sanguine.* Jeremias ergo, id est, Christus, cuque nihil perire hanc mortificationis gladium Dei amore aureum, ut et trucidet omnes ipsi hostes, id est, passionis & appetitus carnis eius vulgi Deo, cuiusque lege repugnantes.

PROSTRAYERUNT NOMINUM 35. MILLIA (VERBIS.) Erat ergo Iosephus qui numerat tantum non vens millia, & Geionides, qui 30. millia demum assignat.

COMMOVERUNT NICANOREM RUBIUS (VERBIS.) Geionidem paulo aliter narrat lib. 3. cap. 17. *Vidi Judo,* inquit, *in usqueque Nicanorem habitum in homine sui gladium evagationem, etiamque ut, contra se Nicanorem. Et cum curaret contra illum non servari sui viderat, ac tota Nicanorem hominem suum, et fugit à suis Judo, et Judo apprehendit eum, persequitur gladium sui, et dicitur in danti partes, deprimi ipsum in terram.*

Porro Judo iussit capere Nicanoris quoniam ad manum, quom contra templum minabatur dextro, quasi trophaeum non est arez Sion (quasi hanc tenentibus hostes, ac ed adverso templi) suspensum; linguasque eius blaspheमारुम mutim concitum arbus glaudium objici.

FACTO ITAQUE CLAMOR ET TURBATIO (VERBIS.) Graecè *ῥοαυή*, id est, strepitus, tumultus, plausus excitatus, patria voce, id est, Hebraea lingua canentis Psalms Davidicos Epinio, & gratiarum actionis depositus: aut *partes*, id est, generosa vis ris foribus & victoribus concitavit, uti Salizanus, DOMINUS RENOVORABAT.

OMNES EDUXIT COSI (id est, caelestes, puzi, Angeli & homines sancti caelestem vitam in terra agentes) RENOVORABUNT DOMINUM. (id est, POCUS ut quod nihil ad Dominum, quasi dicit, omnes Judo benedixit Deum, qui coeli est Dominus, unde Graeca habent *Renovoravit Dominum in caelum*, scilicet alta voce clamantes in caelum.)

HABERE AUTEM CELEBRITATEM III. DIE (VERBIS.) MANNIS ADAM (id est, februarii) illerogit de quocirca celebratum est festum in gratiarum actionem octesum Nicanorem) QUO DICITUR VOCE NITATA PRIOR MAROCHIA (id est, prude fiet Jertolam quod Marochanus cum Elizer infideli celebratum die decimaquarta & decimaquarta. Adz ob memoriam liberati Israel à voce et ad Aman per lo-

tres decreta. Elther. 27. & gr. Quare Jejunium, quod perdidit fortium Judam indicem erat per hoc triumphale ob casum Nicomorem scilicet, vel abolutum fuit, vel in aliam diem translatum.

Porro locus hic, ait Ribera 1.4. de templo C. 18. depravatus est in Latino, ita enim legiturum est, *Habere autem liberitatem terra decimo die mensis (Adar dicitur vocis Syriaca) prae Mardochai die.* Hoc verum esse constat ex Graeco codicibus emendatissimis, atque inter eos ex Ponsalicio, & ex vetustate Latinorum, deinde ex sensu ipso, nullam enim vocem Syriacam possit Auctor hujus libri, nisi Adar, & propria parentesi usus dixit, *Adar dicitur vocis Syriacae, quod imitatus Josephus similiter addidit Mosis Adar, ut nostri accedimus.* Non ergo nomen festi indicavit, cum dixit, *Præ Mardochai die,* sed tempus. Sic & Salianus, Vatabl. & alii.

VARIETAS EGO QUODS IN HIC FACIAM FERRE DESIGNIS I quia Juda Eileno qui fuit Auctor hujus libri propodium fuit iudaeorum diuinitas gesta herocia iudae Machabaei usque ad gloriosam epas victoriam de Nicomore, & institutum hac de re festum, ut Iudaei in Agypto (ad quos hanc librum scripsit, ut patet ex eius initio) idem festum iudaei celebrant. Hac de causa in eo librum suum hic finit. Ita S. Thom.

SIN AUTEM NIMIS DEGENI, CONCEDENDUM EST NEM? Tacite petit Auctor libri veniam non alicuius lapsus, erroris, vel mendacii (quod absit a Scriptore Hagiographo, qui fuit organum, & instrumentum Spiritus S. sed ihy, & phrazi, si ea cupiam nimis videatur elegans, & concinnis. Spiritus S. enim ha Scripserunt Hagiographis afflicto, itaque eos dirigebat, ut nihil quum a veritate aberrarent, utque veram omnino sententiam mente conceperent, sed tamen sinebat eos suis verbis, suaque phrazi, & stylo tam concinnare. Quare elegantior, & pulchrior est stylus Ilaiz, qui fit ceterorum prophetarum, quia ipse utpote vir nobilis, doctus, & elegans studendo elegantiores styli sum imberberat. Spiritus S. enim in phrazi Scriptori suo quafi instrumento scilicet accommodat. Auctor ergo hic licet fit elegans, & facundus, & modicus tamen petit sibi ignosci si minus digni (Graece fit *anistat*, & *moniat* (id est, i minus digno, gravi) & elegantis stylo, quam historica divina dignitate, aut eruditae legitimum autem desiderabunt, scripserit. (Sic S. Paulus

A voca fit imperium *sermonis*, sed non *sententia*. Corinth. 1. praeterim quia ipse fit studio hoc stylo mediocri, & multo alium asserit ob causam, quam subdit dicens:

SICUT ZMIR VINUM SERPES ERRANS, AUT VARIOS SEMPER AQUM CONTRARIUM EST (appetitum, stomacho, & sanitate) ALTERNIS AUTEM UTI DELICTABIS, ITA ARGUMENTIS SI SEMPER EXACTO, SIT SERMO, NON DIT GRATUS Gaudet enim narrata hominum varietate iuxta illud:

Amor alterna Camena:

Quare gaudent lectores Scriptoris varietate in stylo, ut saluinde cum atrollat, gravemque & cultum efficit, saluinde cum deprimat leuermque, & modis cultum polittumque exhibet. Graeci est: *facit enim vinum solum libere, similitur autem & aquam rursus, contrarium est: vinum autem aqua mxtam dulcem, & delectabilem gratiam perfect (id est, gratiam asserit gustandi delectationem) in & praeparato sermone (ut gratia quadam temperie, & moderatione consistit fit & concinnis) delectat auditum legentium, si ab alio legi audiantur, & oculos si ab ipsissim legatur. q. d. Sicut vinum mxtam semper bibere, aut semper aquam puram molestim est, & male sanum vinum enim nimis calefacit, & inflamat caput, & corpus aqua vero nimis illud frigiditate, & pleigmata creat: miscere autem aquam vino, nullamque bibere suave est & delectabile aequae ac sanum, & utile: quia aqua vini calorem, acrimoniam, & visum vinum aquae leuigat, & eruditatem refrangit, & temperat ac ad gratiam quandam moderationem reducit: Sic pariter sermo suo nimis grauis aut nimis exilis lectioribus in gratos est, asseritque tantumque utroque vero moderatur, & ad temperiem congruam redactus grauitas est & succidus. Sic ergo simili de causa in hoc libro modici stylo qui grauitatem lenitate temperet usus sum, varietas enim aequae ac modicioris in omnibus rebus cunctis est grata, sapida, & delectabilis: alioquin enim omnium in mundo rerum obrept fatieras, & fastidium, uti ait Cicero, & experientia quotidiana doct.*

B **HIC PRO ERIT CONSUMMATVS** Graece, *erit finis* *prae consummatio* tam hujus libri, quem totius veteris testamenti, ut lampada tradamus Christo breui succelluro, qui est finis, & icopus, ac perfectio, & consummatio legis, & prophetarum eoqueque testamenti utriusque tam noui quam veteris.

INDEX RERUM, ET VERBORUM MEMORABILIUM

QUÆ HOC IN LIBROS

MACHABÆORUM

COMMENTARIO CONTINENTUR.

Prior numerus paginam, secundus columnam innuit, litera addita respondent literis intercolumnalibus, sicubi unicuique tantum est numerus, eum ad priorem referri signum est.

Abreviatoris historia officium. **62. 1. b**
Ab vocabatur secundus **7. fratrum**
 Machabæorum. **80. 1. a**
 Vult in verbo *Fratrum Machabæo-*
 rum.
 Abraham actus esse lentis & oblatio-
 nis Isaac xilimatus est à Deo esse
 actus magis iustitie. **12. 1. b**
 Abstinencia à carnibus servata.

78. a. b & **80. c.**

85. Abandi & Abandani martyrum sacra lipsana (sub Gre-
 gor. XIII. Posuit ad domum professam Soc. Jesu Romæ
 translata). **10. c. c**

Abas, nomen quinti è fratribus Machab. **80. 1. a** vide in v.
Fratrum Machab.

Acies instructæ dum ad congressum veniant quid observan-
 dum. **11. 1. b**

acies in celo visæ imminenti belli prognosticæ. **71. 1. a**

Acquietescentes Romani ad magnos honores & opes evehe-
 bantur. **11. 1. c**

Ades civitas ubi sita. **10. 1. a**

Ades Phœnicie urbs à Ptoleomæ Dor vel Dora dicta.
11. 1. b

Adverbia ostendunt in colloquutione virtutem. **12. 1. b**

Adificare ali quando solum quod ornare, augere, amplifica-
 re. **62. 1. b**

Ægyptus olim abundabat fœdibus, cur. **61. 1. a**

Æmilias Paulus quando Macedoniam Epirumque Romanis
subiecit. **11. 1. d**

in Aere equites visæ & armorum fontus aliaque signa belli
prognosticæ. **11. 1. a**

Aeternum quæodoque non absolutam perpetuitatem, sed
repebivam & limitatam significat. **11. 1. d**

Aetoli primi è Grecis cum Romanis bellarunt. **11. 1. c**

Agostius rex Sparte regnavit quæ dos ducem belli
exonerat quod responderit. **11. 1. d**

idem interrogatus qua ratione Ducis pararetur
gloria. **11. 1. a**

Agon quinquennialis, quis. **72. 1. b**

collebatur in honorem Herculis. **72. 1. b**

Alberti Ducis Austriae de duce exercitus dictum. **32. 1. a**

Alcimus pseudopontifex tunc apostata & proditor Iherusal-
im. 1. c. c. hic invadens Judæa pontificatum, eundem petiit
& obtinuit à Demetrio. ibid. accusat Nicanorem apud
regem. ibid. 1. a. 101. 1. c. Iherusalem frustra obsess.
11. 1. a. murum intersecantem inter atrium sacerdotum
& laicorum cur destruxerit. 17. 1. a. b & alia propheta-
rum opera. ibid.
sed Deus cum punivit paralyti. ibid. c
cur mutaverit nomen suum cum prius vocaretur Joacim
ibid. c. d. quo anno mortuus. ibid.

Coruel. à Leg. Index in E. drom. &c.

Alexander II. Pontifex vixit benedictis misit ad Hermibak-
 drem, & Vivilinam am comitem Aquitanie. **106. 1. c. d**

Alexander Magnus anno sexto regni sui occiso Dario Moe-
 narchiam Persarum transiit ad Græcos. **6. 1. b. c** cur Da-
 rium regno privaverit. **ibid. c** voluit haberi Jovis filium.

ibid. 1. a an provincias suis distribuerit. **ibid. b** fuit
 speculum vanitatis. **7. 1. b. c** cur Apelles cum pinxerit
 quasi fulmen manu tenuerent. **ibid.** ejus cadaver manifeste
 insepultum à tribus diebus. **ibid. b** quadraginta millibus
 veteranorum prostravit Darium multis centenis millibus
 militum instructum. **11. 1. a. b** quatuor beneficis Peris à
 se victor affecerit. **40. 1. c** non misit iratus J ut ab Ari-
 stotelem abdicatum infundere. **72. 1. d** varis de oc-
 cidem grone Philosophorum ad finem ipsius accurrebant.

7. 1. c

Alexander Velis frater filii Antiochi Eupatoris a nem ul-
 rus Ptolemaidam occupat. **40. 1. a** cujus filius fuerit,
ibid. regis insignibus ornat Jonathan om auxilium ipsi
 præstitum. **41. 1. c**

Alexandria urbs sic dicta ab Alexandro. **17. 1. c**

Altrare incensum non fuit reperitum cum igne sacro sub Nibe-
 ma. **66. 1. a**

Amalictes regio pars est Syriæ & confinis Judæe. **43. 1. b**

S. Ambrosius passim Ticiensis Ecclesie servare de possum con-
 tra Imperatoris scripturam. **69. 1. a**

Ambitione interna post in externam erupta scripsit. Romano-
 rum pessim lit. **11. 1. b** ambitio regno si quam subtrahat.
44. 1. a ea posita in Timotheo & suis. **92. 1. b** am-
 bituosus vis. **73. 1. c**

Amicitia gratiam opem amico egeni præstandam postulat.
12. 1. c

Amoris sedes est Jecur. **10. 1. c**

Anchises Veneris se maritum præfavit. **61. 1. a**

Αὐτοσχεύειν idem est quod viriliter agere. unde & *αὐτο-*
σχεύειν virilitates. **11. 1. b**

Andronicus proæt Antiochie circumductus pro urbem co-
 cedem in loco occidit ubi occisus fuerat Onias. **74. 1. b**

Angeli pro populo Dei dimicare consueverunt. **17. 1. c** pro
 Theodosio Jun. contra Sacerdotes. **ibid.** adem B. V. ex
 Palatina transfulerunt Laureum. **66. 1. a**

apparuerunt Jude Machabæo. **67. 1. b**

& sub specie equi & equites, ac duorum juvenum Helio-
 doro. **70. 1. c**

pro Juda & populo fideli dimicavit. **12. 1. b**

probabile est eos preces nostras perferre ad animas in par-
 tatoris emittentes. **101. 1. b**

Angelus est invincibilis. **86. 1. a**

ei nihil est impenetrabile, nil impossibile fecit. **86. 1. a**

Angli olim ritum habebant conservandi militem. **106. 1. c**

Anima naturaliter ad corpus prehendit. **102. 1. a**

est immortalis: hinc exigit corporis resurrectionem. **ibid.**

Index Rerum & Verborum

Anima in purgatorio a ocent pro nobis. 105. 2. a an fit
livid.
Anni Græcorum justa quos singula Machabæorum acta con-
figuntur, unde initium sumunt. 2. 1. d 2. d
dupliciter comparantur. ac proinde vocantur omne Judæi-
ci. Macedonici &c. omne Syriaci, Caldæici &c. 94. 2. b c
104. 1. a
Antichristi typus fuit Antiochus Epiphanius. 7. 2. c
92. 2. c
Antiochi à factis & victoriis cognominati sunt Soteres, Epi-
phanes, Ceraani &c. 10. 2. a norum iuacellio & puni-
to. 11. 2. a 16. 2. b & seqq.
Antiochia metropolis Syriæ, à Iustiniana dicta Theopolis sic
appellata ab Antiocho, à quo condita. 17. 2. c in ea pri-
mam sedit S. Petrus, ibique primam fideles appellati sunt
Christiani. ibid.
Antiochia meretrix Antiochi, cupas causa tumulus. 71.
2. d
Antiochia collocarunt Idolum Jovis Olympii in altari ho-
locustorum. 2. 1. b
Antiochus Epiphanius, id est, illultris: variis Epimanis,
ad est, infans, cur ita dictus. 7. 2. c 62. 2. a
hic obis datus Romanis, clam Roma elapsus quando re-
gnare coepit. 7. 2. d
bus intravit Ægyptum, cur & quando. 7. 2. c
iussus est per Romanos ex Ægypto recedere, ibid. c
quare in Iudæos vicinos castra movit. ibid. d
voluit colli ut Deus. 8. 2. a
quibus de causis Iudæos sibi suspectos habuerit, & ex illis
occidit octoginta milia. 76. 1. b c
moribus corripuit. 12. 1. b
sero pœnitent, sed simulari. 20. 1. a
licet veri penitisset, non tamen fuisset exauditus. ibid.
fit supples Judæos. 2. b c & seqq.
ubi & quando moritur. 25. 2. a 26. 2. a c
toram eius sicut per Deum sustulit. 1. 2. b
cur vocat Lyfiam tutorem suum, fratrem. 25. 1. a
Antiochus Epiphanes pacem cum Iudæis iussit, eamque cito rap-
tam iterum renovat 17. 2. b vi biennium regnavit. 29.
1. b occisus est à Demetrio. ibid.
Bethsuram deditione capit. 100. 2. c
superata bello à Iudæa cum eo pacem iussit & honoribus au-
get. ibid. c & seqq.
Antiochus Gryphus Lunæ se marium ducavit. 63. 2. d
Antiochi magni filii & nepotes per ducentos annos de Asiæ
impero inter se certarunt. 2. 2. b & seqq.
in victis à Scipione Asiatico, obediens dedit filium suum
Antiochum Epiphaniem. 7. 1. d 28. 1. a
contra Romanum in aciem eduxit centum viginti elephan-
tes. 31. 2. a
lactus est eis tributarius. ibid.
Antiochus Sedetes unde ita cognominatus. 16. 1. b
propter incestum sua puniunt. ibid. pacem cum Simo-
ne & Iudæis iussit postulat, eisque ampla privilegia conce-
dit. ibid. 2. a secundum obediens Tryphonem in Doram.
17. 2. c multa Simon Machab. concessa repetit. ibid. d
& seqq. quomodo Deus fecerit cum ebulit de Perfide.
62. 2. a & seqq. de eius necesse variaz sententiar. ibid. c
fuit occisus in templo Nazæ. 2. d
quo præterit templum expliare cogitaverit. ibid.
Antipatrida olim urbis in tritu Manasse, nunc villa est Assur
dicta. 29. 2. b
S. Antonus solus demonum conficiunt non fugatur, sed
omnes ad ducendum provocat. 31. 2. a
Appollinis sanum in Daphne. 72. 2. a
Appollonius dux Cælestis à Demetrio conficiunt à co-
gnominatus est Daus. 42. 1. d eius nominis fuerunt
varii. ibidem 2. a cælius est à Jonathan & Simone.
42. 2. d prodit Seleuco thesaurum templi. 69.
2. a
Appollonius missus ab Ant. Epiph. ad affligendum Iudæos,
quis. 76. 2. b
Apostolotum principes cur permisit: Deus indignè à Nero-
ne occidit. 16. 1. c
Apotheosis, five inter Deos relatio, sicut olim in funere
regum & Imperatorum. 91. 2. a
Aqua saluberrima in arce lacubusque collecta durescit. 41.
2. d
Aqua crassa tempore Nolemie in ignem versa. 64. 1. b &
seqq.
Aquam vino mistam bibere cur sanum. 102. 2. b

Arabes græci vocantur Nomades, quare. 97. 1. c
Aræ & templa idolorum à Christianis usque ad tempora S.
Gregorii diruta sunt, post exiabat. 10. 2. b
Aræ restituti an fuerit in secundo templo reedificatio post
reditum à Babilone. 20. 1. d
hanc ex templo ablati & abscondit Jeremias. ibid.
eius depositi in monte Nebo. ibid.
an fuerit invenita cum igne lacto. ibid. 1. b
apparet in fine mundi. ibid. c
Architecti cum iulio comparo. 48. 2. a
Ardo in milibus à ducibus excidantur. 94. 2. c
Aretis dicitur fixus fratrum Mach. 10. 2. a vide in v. Fratrum
Machabæorum.
Argenteum à bello victis per iter purgatum. cur. 19. 1. b
Argenti solæ fuerit olim in Hispania feracissima, & etiam-
num esse testantur aliqui. 21. 1. c
Argumentum libri primi & secundi Machabæorum. 2. 1. a
& seqq.
Item tertii & quarti. 104. 2. a & seqq.
Ariarathes rex Cappadocia. 17. 2. c
Arimazes Sogdianus irradit Alexandrum Magnum quomo-
do ab eo tractatus. 22. 2. d
Aristobulus Joannis Hyrcani filius eiusque posteris an fuerit
veri Reges. 2. 1. c
hic oomen regis primus assumpti. 19. 2. 2. 61. 2. c
matrem & fratrem occidit. ibid.
Aristobulus magister Ptolemæi regis, quis. 109. 1. a
Arma ab athenis ducibus inter Deos relata. 65. 2. b
Arma & vexilla benedicti mos. 106. 1. b & seqq.
Arctax rex Parthorum Demetrium occidit & cepit. 11. 2. a
& seqq.
Arinæ sororis Philopatoris in prælio insignit factum. 104.
2. b
Arx Sion quando à Iudæa Machab. obfessa, quando capta.
10. 2. a 31. 2. b
per Alarnel quid significetur. 54. 2. c
Aidubalis præfetti Carthaginis à Scipione obfessi factum.
17. 2. b
Alpicere tranquille est quiescere. 67. 2. b
Ab Aisamone ave vel abavo Mabarhie, Machabæi dicti
sunt Aisamoni. 2. 2. a Aisamoni idem est quod Opti-
mates. ibid. quando à Iudæis quo defert Aisamoneorum
sine. 19. 2. b
Alfidus quis. 11. 2. d fuerunt milites belli sacri. 12. 2. a
cæsi sunt ab Alcimo pseudo-pontifice. 19. 2. d de his vati-
cinatus est David psal. 135. v. 2.
Alfate five Venus Dea Syrorum. 72. 2. d
Atergae fuit Dea Syrorum, alio nomine Derecto vocata.
97. 2. c
Athel Duces arma sciunt nimita. 105. 1. b
Atrium iaculosum & atrium laicorum quomodo distingan-
bantur. 127. 2. a
Atsalus Pergami rex moriens populum Rom. scripsit bre-
vem. 57. 1. b
Attala rex Honorum S. Lupo quærenti quis esset re-
spondit de esse flagellum Dei. 12. 2. a
Avaritia iudicum pecunias fit corumpiunt. 74. 2. a
Auctor libri 1. & 2. Machabæorum. 2. 2. b & seqq.
alius est primi, alius secundi. 15. 2. a & 67. 2. c 100. 2. a
102. 1. a
Auctor Canonicus citans dicta alicujus auctoris prophani
facit ea canonica. 62. 2. c
Austacia adversus hostes dos maxime externas belli ducem.
31. 2. d
Austaci respiciunt semper ad solem orientem ut vulgo dici-
tur. 42. 2. a
Aurum per iter purgatum à bello victis, cur. 19. 1. b
aurum reges Persarum voluerunt sibi esse proprium. 46.
2. a tri libra valet centum aereos. 18. 2. c aurum præ-
tiosissimum repræsentat nobis Deum. 106. 1. a
Auri fodina olim in Hispania fuit feracissima: & etiam-
num esse multi testantur. 21. 1. c
Axioma Dacus caujdam de generoso milite. 11. 2. d

B

S. B. Babilus martyr sepultus in Daphne. 74. 1. a
Bacchanalia festa quomodo celebrari solita. 72. 2. a
& seqq.
Bac-

Index Rerum & Verborum

Bacchides à Demetrio cum copiis missus contra Judam. 39.
 1. d. Jerusalem frustra obedit. 34. 1. a
 ipse contra Judam Mach. victoria cessit, sed cruenta & pudentia. 35. 1. c
 caute ictum Jonathan declinavit. 37. 1. b
 Berthebim frustra obedit Odae duxi suo. 38. 1. a b c
 hinc iram vertit in apostatas Judaeos. ibid. pacem cum Jonathan fecit. ibid. 3. a
 Bacchus cur dicitur Liber. 77. 3. a hunc Graeci fingebant esse Jovis natum. 78. 1. a cur dicitur thyrsigerus. 93. 1. b
 Babes symbolum & omen est victoriae. 51. 1. d. ejus etym. ibid.
 Balista quod genus armorum. 37. 2. a
 ad Balcanam occidit Jonathan cum filijs à Tryphone. 51. 1. c
 Bean est civitas Amorrhæorum. 33. 1. a
 in Belgio portenta in caelo ostensa quid praesignificarent. 75. 1. a
 Bellatores aliquos examini quia proceri & valido corpore aequè ac animo. 15. 1. a
 Bello vitis spargatur aurum ut effugiant, hostemque infensum moriantur. 19. 1. b
 belli sacri contra Turcas & haereticos quanta vis. 36. 1. a
 belli ducum magnanimitatem aliis quoque exempla. 47. 1. b & seqq. belli prognostica. 75. 1. a & seqq. bellum irremediabile gesserunt aliqui. 87. 2. b tale unusquisque gerat cum Lucifero, carne & mundo. ibid. c
 Benedictio armum & vestiarum mos & ritus. 106. 1. a & seqq.
 Beneficia ingentia duodecim peccatis Demetrius Jonathan si suas partes sequi velit. 41. 1. b c
 Bethdagum cum omnibus idololatris concretaur. 43. 1. d
 Berban postea dicta est Scythopolis. 49. 1. b
 Berthara fuit munus castru à Juda Machab. contra Idomaeos. 31. 1. a
 hebraice idem est quod domus rupis. 100. 3. b
 capitur ab Antiocho. 57. 1. c
 quantum distat à Jerusalem. 100. 1. c
 Bias circumfusus ab Iphicrate, rogatus quid eo arculo agendum foret quid responderit. 35. 1. a
 Pylaeothec varie crevit. 67. 1. c
 Bidentia quae nominantur Romani. 64. 1. d
 Blaphemia puniunt in Nicanore. 59. 1. c 70. 1. a
 Boleslaus II. triplici tumens victoria à Friderico rege Boemiae victus. 19. 1. a
 Bofor erat urbs Moab ultra Jordanem sita in tribu Ruben. 33. 1. a
 Brevis quantitas à multis commendata. 68. 1. a
 S. Bruno fecerat in montes Carthagine ibique Carthusianorum ordinem instituit. 76. 1. c

C

Canonici auctor citans dicta alicujus prophani facit ea canonica. 67. 1. c
 Cadaver Alexandri magni mansit insepulchrum ad triginta dies ob Principum diffidia. 7. 1. b
 Caecilius Poeta coaevus Judae, Jonathan & Simoni Machabaeis. 3. 1. d
 Caeus hanc suam inter Deos numerari jussit. 105. 1. b
 Calende unde dicitur. 8. 1. c
 Candelabri auri effigies cernitur Romae in arcu triumphali Titii. 66. 1. b
 Caudor cum quo Angeli apparent quid significet. 94. 1. b
 Caudum cladis Romanorum quae causa. 31. 1. a
 Capaneus enfem suum numen fecit. 105. 1. b
 Caput Nicanoris in praesio amputatum, uti & aliorum, contra Jerusalem suspensum. 30. 1. a
 Carnion locus munitus ad quem egressus est Judas, quis. 97. 1. a & seqq.
 Carnem porcinam quae comedere recusant excommunicatur. 78. 2. a & seqq.
 Carolus Magnus vasto validoque fuit corpore aequè ac animo. 15. 1. a
 Carthusiani ex voto abstinere carnis mori malunt quam vis veiri. 11. 1. c 70. 1. d
 S. Casmirus mori maluit quam virginitatem perdere. 78. 1. d

Correl. A Lap. Index in E. de Am. &c.

Caesio mensis Hebraeorum respondebat nostris Novembris. 8. 1. b 20. 2. a
 Caiphan urbs ubi sita. 97. 1. c
 Calices veræ religionis comes. 7. 1. b et esacti servata. 78. 1. d
 Callor quo pacto est venatorum manibus clapsus. 19. 1. c
 Cato armis Lybicus primus ingrediens milites ad se sequendum animavit. 33. 1. a
 Cato Romanorum sapientissimus quo pacto seipsum occidit. 103. 1. b
 Catuli Irenum latrante stomacho ruginos. 11. 1. b
 Caudobas dux marianus. 17. 1. d codatur à Joanne Symonis Mach. filio. 51. 1. a
 Cethim est Cyprus & Macedonia. 6. 1. c
 Chaldaea cur sic vocetur Persia. 62. 1. b
 Chaldaei milites urbantur purpura ad regendum vulnera. 19. 1. d
 Characa locus quidam in Judaea munitus sic dicitur à Χαράξ. 97. 1. d
 Chiaritas Judae Machabaei. 33. 1. c 88. 1. c
 Cholericus quia celeris ingenij velocisque consilij bello utilis. 10. 1. a
 Christus. vide Jesus Christus.
 Christiani in angustiis & periculis constituti Dei opem implorent. 36. 1. b
 Ispolia aeterna relictuant. 19. 1. c
 Christiano homini quid dicendum à septem fratribus Mach. Judaeis. 81. 1. c quid faciendum in temptatione consilio. 88. 1. c mortem pro fide sustinere dicant Christiani exemplum Razae. 103. 1. d
 Chronotaxis Seleucidarum post Alexandrum magnum in Syria regnantium. 1. 1. d & seqq. & Ptolemaeorum in Aegypto. 2. 1. c & seqq. item Machabæorum qui populo praesare ut Pontifices & ut Principes. 4. 1. a & seqq. item Pontificum ab Alexandro magno iugè ac Christianum. 103. 1. d
 in Cineses ex alta turri praecipitatio quod genus supplicii. 100. 1. b
 Cithara instrumentum musicum quomodo distingatur à cithara. 50. 1. c
 Cithara sola magnitudine distinguitur à cithara. ibid.
 Civis vita functus precibus jurare honestum & pro. 99. 1. b civium salutare prodit qui hostis capos vel captivum dimittit. 92. 1. a
 Clemens V. indignante Philippo Pulchro Franciae Regis Templarios extinguit. 31. 1. a
 Cleopatra, devotio M. Antonio ab Augusto Carare, nec in manus victoris veniret apud moriù te necavit. 3. 1. d
 Cleopatra graece idem est quod decus & gloria patris & patriæ. 41. 1. d
 Cleopatrarum series & origo. ibid. 41. 1. a
 Cleopatra Demetrii senioris uxor marito capto Antiochum ad regnum & con jugium suum invitat. 56. 1. a & seqq. habuit haec simul duos fratres sventes, maritus. ibid. venens quod filio propinacat iocata est. ibid. tritium Syriae regnum fuit uxor. ibid.
 Coarctatus à Philosophis quam Pueris, alioque qui fuerint Judae, Jonathan & Simoni Machabaeis. 93. 1. c
 Codrus rex sua morte Atheniensibus victorem laucavit. 35. 1. d
 Colonia Agrippinae extat Ecclesia septem fratrum Mach. 87. 1. d an etiam eorum reliqua. ibid.
 Color ruber Elephantos summo opere prorexit ad prelium. 56. 1. b
 Compendia facere magni laboris est & industriae. 67. 1. d
 Compendiosioris historice cum puoore fabricam constructam pingente comparatio. 68. 1. a
 Compurus annorum Graecorum duplifier sit. 94. 1. b & seqq.
 Concitiae virgines ad Oniam sanctam concurrentes quae. 70. 1. b
 Condiciones foederis Judaeorum cum Romanis iniit. 31. 1. a & seqq.
 Confessores obtinent coelum consilio. 31. 1. d
 Conscientia urguere parva menti culpam in memoria revocet. 68. 1. a
 Conscientia militarium scelerum milites facit etioles. 34. 1. b
 Consilium & constantia omnia elomant. 31. 1. c
 Consilium malum consiliorum pessimum. 31. 1. b

Index Rerum & Verborum

Constantia superandi hostes tam corporis, quam animæ.
 21. 1. c. constantia ducis quantum in bellis rebusque ar-
 duit valet. 47. 1. b. & seqq. constantie mirum exem-
 plum in Eleazar. 78. 1. a. & seqq.
 Constantinopolis urbs sic dicta à fundatore Constantino,
 57. 1. c.
 Constantinus Imp. fuit vasto validoque corpore æquæ ac ani-
 mo. Dei iussu super vicis in bellis. 15. 1. a. convocavit
 omnes Episcopos ad dedicationem templi Ierusalymitani.
 10. 1. c. cur in libro crucis insculpi iussit. 106. 1. a
 pro eo certantur Angeli. 92. 1. c.
 Contentio de principum causis fuit subæstionis Judææ.
 35. 1. b.
 Cor est sedes animositas & audacia. 10. 2. c.
 Cornuta superbis æquæ ac tæris cornuperis refecanda.
 15. 1. d.
 Corporis refectio cum immortalitate animæ necessariò
 connexa. 99. 1. a.
 M. Crassus è templo trahem auream sustulit. 62. 1. b.
 Cruce cur infignentur proficiscentes in Palestinam pen
 recuperanda terra sancta. 106. 1. c.
 Cætere monentur est summe potestate. 16. 1. a.
 de Culpa superata oon superbiendum. 17. 1. b.
 Cupiditatis in homine per peccatum corrupto quanta vis.
 71. 1. d.
 Cærum Eliaz transformant gentiles in quadrigam solis.
 16. 1. b.
 Cyrus rex Persarum à Tomiri cæsus, quo astu. 19. 1. a. 2. a. ejus
 testera belli, que. 88. 1. a

D

Dæmon. Vide *Diabolus*.
 Daphne locus à copia laurorum ita dictus, qui.
 74. 1. a. hic sepulchro fuit S. Babylas, S. Ignatius Antioch.
 & Onias sanctus occisus. Ibid.
 Darius rex Persarum prius dicitur Codamum exercuit caupo-
 nam Sufis. 6. 1. b. non fuit ex stirpe regu, ideoque ab
 Alexandro regno privatus. Ibid.
 Darius Ochs inventor certi supplicii quo rei in cineres præ-
 cipitantur. 100. 1. c.
 Davidis regia stirps defecit in Jechonia in Babylonem abdu-
 ctus. 8. 1. b.
 Dams duz Cælestis. Vide *Apollinias*.
 Decemviri Romæ habebant jus imperandi alternis diebus.
 23. 1. a.
 Dedicatio Ecclesiæ dignitas & solemnitas. 10. 1. c.
 pro Defunctis orare, pium & honestum est. 92. 1. a. b.
 Demetrius Seleuci filius Romanis obfes datus quomodo Ro-
 ma fugiens regnum Syriæ adierit. 11. 1. a. & seq. cogno-
 minatus fuit Soter. 19. 1. a. cur noluerit videre Eupato-
 rem & Lyfiam. Ibid. b. Judæa que & qualis Indulcior.
 47. 1. a. & seqq. occiditur ab Alexandro Vele per auxi-
 lium Jonathan. 41. 1. c.
 Demetrius junior pacificè in Syria regnans fe otio dedit, &
 regno expulsi fuit. 46. 1. a. etiam cum habebat militi-
 am parat, cur. Ibid. b. eodem Jonathan datum feditur.
 Ibid. d. vincitur à Tryphoeæ capta Antiochia. Ibid. a. quo
 antio capess ab Arface Parthorum rege fuerit. 61. 1. c.
 Deposito Arca & Tabernaculi in monte Nebo per Jeremiam.
 64. 1. c.
 Depositi non solum Judæis & Christianis, sed etiam Eth-
 nicis familiare. 69. 1. b.
 Decreto Des Syrorum que & qualis: de eodem fabula.
 97. 1. d.
 Descriptiones Jeremias prophete quænam sint, & an fuerint
 canonicæ. 61. 1. b.
 cum Desperatis pugnate periculofissimum. 19. 1. b.
 49. 1. b.
 Deus tam faciliè potest suam potentiam, opem & victoriam
 applicare paucis quam multis militibus. 17. 1. a. cor fa-
 pe paucos scelerigerit, ut multos proflerent. Ibid. oon
 juravit nisi coartatus & collaboraret. 16. 1. d. cur vtru-
 rit Judæis copiam equorum. 18. 1. a.
 Dei vocatio est expectanda & sequenda. 11. 1. d. permittit
 causas secundas suo cursu. 11. 1. d. & unumquemque mo-
 ri in suo opere & exercitio. Ibid.
 est invocandus in periculis. 16. 1. b.
 cur permittit viros sanctos in aliqua minorâ peccata labi.
 Ibid. 1. c.
 & occidi. Ibid.

propter Judæos fideles & sanctos elegit locum Judæ.
 26. 1. a.
 superbos humilia & sternit. 89. 1. b.
 ejus invocatio remedium ad victoriam obtinendam. 92. 1. b.
 Judæ Machab. in angustis præsto adfuit. 82. 1. a. b. c.
 100. 1. a.
 iustus conservabat in præliis, nocentes sibi occidi.
 97. 1. a.
 Dei que sunt, aurea sunt. 106. 1. a.
 Deus cum quempiam ad officium seligit dat ei symbola ad
 illud necessaria. 106. 1. a.
 pro Deo coli voluit Alexander magnus. 6. 1. a. & Antio-
 chus Epiphanius. 8. 1. a.
 Deo se æquus Nicanor. 105. 1. a. inter Deos relatio fieri fo-
 lita quando. 95. 1. b.
 Dexteram dare est ritus invidendi fœderis. 95. 1. b.
 Diabolus coram animosè est pavidus ut formica: timida
 verbò terribilis est leo. 94. 1. a. rectè myrmicoleon dicitur.
 Ibid.
 Diabolus omnes ad duellum provocabat Sanctus Antonius.
 15. 1. a. cum diabolo irrecconciliabile bellum gerendum.
 17. 1. c.
 Dictator Romæ quando crearetur. 39. 1. a.
 Dictatura non erat ætatis. Ibid.
 Dicitur hominum frangi pusilli est animi: fortis autem ea
 sustinere. 91. 1. c.
 Didrachma argenti sunt duo regales. 71. 1. b. didrachma
 auri sunt duo aurei. Ibid.
 Dignum elevandi nos unde proflexerit. 13. 1. a. & seqq.
 Dignitatem quique sibi optat prius quam fratru. 77. 1. c.
 Diluvium Noe transformatum à gentilibus in diluvium Ogy-
 gis. 16. 1. b.
 S. Dionysii ecclesiam Parisiis dedicavit Christus ipse. 10.
 1. d.
 Diocorus mensis quis. 94. 1. d.
 Dilectus folebat per palæstram circumferri. 72. 1. b.
 Divinitatem symbolum est ignis. 64. 1. c.
 Dor vel Dora Phœnicis urbs. 71. 1. a.
 Doses viduarum & pupillarum etiam apud Ethnicos deposi-
 tolar. 69. 1. b.
 Drachma argenti est julius fæ regalis hispanicus. 71. 1. b.
 drachma auri est unus aëreus. Ibid.
 Drachma mille argenti ad quantum summam excrevit.
 68. 1. d.
 Ducis belli præstantes, paucos, sed veteranos milites seli-
 gunt ad res magnas. 15. 1. b. milites à præda cohærent,
 & in acie armatos contioent. 19. 1. b.
 Duces bello victi aurum & argentum spargunt ut hostem
 ipsos insequentem morentur. Ibid.
 cum fortitudine bellica Dei timorem, cultum & pietatem
 conjungant. 19. 1. c.
 explorant hostium animos an sint meticolosi. 13. 1. c.
 ducis audacia hostes percellit. Ibid. c.
 quis sit versus exercitus duæ. Ibid.
 Ducum inobedientia paucis. 23. 1. d. duci generoso turpe
 est fugere. 34. 1. b. pulchrum pro patria fortiter pugnare
 occumbere. 35. 1. a. tallum aliquos exempla. Ibid.
 1. d. & seqq. impossibile est ut ita semper pugnent & vin-
 cant nisi nunquam vincantur. 11. 1. c. milites fatis ad
 audent accedant, & eorum mentem expleant. 94. 1. c.
 pace inita (sumè) laborare debent ut militem continant.
 94. 1. a.
 Duces Antiochi Judæam insistant. Ibid. duces atque sui arma
 fecere numina. 105. 1. a.
 Ducum coonstantia quantum in bellis rebusque arduis valet.
 47. 1. b. declaratur exemplis. 3. a. ducum insignium
 stragæta ex improvise in hostes irruere. 97. 1. c. obedien-
 tia victoribus ducibus belli ipsa in egenos distribuente exemplo
 Judæ Machabæi. 82. 1. b.

E

Ebullire de Peride quid fit. 62. 1. a. ebullire tria signif-
 cat.
 Ecclesia cur pro sanctis veteris testamenti celebrat festum su-
 ptem fratrum Machabæorum. 81. 1. b.
 quomodo peccatorum defunctis adhibeat suffragia. 98.
 1. c. omni ratione satagat adjuvare animas fidelium de-
 fundorum. Ibid.
 Educatio mollis facit contumaces. 97. 1. c.
 Eleazar Abaron affuerit frater Judæ Machabæi. 16. 1. c.
 & seqq.

Memorabilem.

& seqq. cit. sic vocantur in Sana. ibid. e quo sine pa-
gnantur cum elephante. ibid. d. dicitur incendit moen-
tem regis, id elephante suam. **12. r. a** quo elagium.
ibidem. sub elephante quem prostraverat occumbit.
ibid. b

Eleazarus & septem fratres Mach. quod carnem porcinam
edere noluerit excruciat. **1. d. d.** magister erat horum
septem fratrum. **28. 1. c.** ejus erymon. ibid. hic differtus
in tympano typus fuit Christi in cruce dulcissimi
ibid. d. ejus conditio pro observanda Dei lege. ibid. a. a
& fortitudo in tolerando tormento. s. b. peccator mor-
taliter si porcinam comedit. **12. 1. a** quomodo fuerit
primis martyrum v. r. t. s. t. t. t. t. **7. 2. 2. 2.** ejus elo-
gia. **12. d.**

Elephantes Indici sunt maximi & robustissimi Jooqueque Ly-
bicos superant. **16. 1. b.** cur in montibus sanguis
vel liquor rubens infuit sanguis. ibid. c. cur in pelici
sibi in prelio. ibid. fuit fortis. ibid. praeter ceteris ani-
malibus fuit docilis. ibid. cur dicitur ea vnum ad potan-
dam. **12. d.**

Elephantes Africani vix sex vel septem armatos portant. **16.**
s. b

Elogium Elezari Abaron. **37. 1. a** & b & Ooir sancti. **74. 1.**
b & S. Pelagii se in flumen incipientis cum matre &
foreribus. **109. 1. a** & Simonis Machabz. **51. 1. a.**

Elial mensis Hebr. respondet nostro Augusto. **14. 1. b**
Elymais alio nomine dicitur et Perispolis. **37. 1. 2.**

Emmanus ubi Christis duobus discipulis apparuit postmo-
dum dicitur Nicopolis quantum dicitur a Jerusalem. **16.**
a. c. alia est Emmanus juxta Thiberiadem. **12. d.**

Enceniorum festum quando & quomodo celebrantur Judaei.
100. 1. a & seqq. **47. 1. a** **23. 1. a** quid mystice per id
significetur. **100. 1. b** vocabatur scenopegia Caesara.
61. 1. 2.

Enus Porta corvus Judaei, & Jonathan & Simonis Macha-
baris. **1. 1. d.**

Enis. vide Gladiar.

Epanimonda in praelio hasta trajecti responsum. **15. 1.**
b c

Epheli sunt profuturi pauperi. **23. 1. b**

Ephesia est profuturum palcherrimorum juvenum, item
genae & popina ad comedendum. **12. d.**

Ephraim, Ephraim & Ephraon quomodo distinguantur. **33.**
s. b

Ephron fuit triplex. **12. d.**

Ephron cur expugnata a Juda Machab. & quando. **97.**
s. d

Ephraim idem est quod infans. **7. 1. 2.**

Ephraim vocatur publica festa ob adeptam victoriam. **12.**
s. b

Ephraim cur vocatur radix peccatrix. **7. 1. c** vide Antio-
chus Ephraim.

Epitaphia Athenas habebant jus imperandi aeterna diebus.
32. 1. 2.

Epistola sive liber secundus Machabiorum a Judaeis in
Judaea, ad alios in Aegypto dignos, quando scripta.
61. 1. 2 & cont. **12. d.** b quis ejus auctor. **61. 1. a** & c
& seq. an fuerint una vel duae. **61. 1. a** an habeat auctori-
tatem S. Scripturae. **61. 1. c**

Equitibus & equi speciem assumpti angelos. **70. 1. c** equites
discurrentes per caesa eladem Judaei imminentem
portenderunt. **75. 1.** a eques apparetur Judaei a Judaeis
an fuerit S. Michael. **94. 1. b** cur apparuerit in veste
candida. **12. d.**

Equites Jerusalemiani, quando & quare instituti. **11.**
1. 2

Equiti olim pro stipendio dabatur drachma. **16. 1. a** acqui-
tes habuissent non legauerit Judaei nisi tempore Joannis
Simonis filii. **18. 1. b**

Eidrin unus est Judaei Ducibus. **97. 1. c**

Esem. vide Adfidei.

Ethnici enim sua in templo quasi in asyro deponebant.
67. 1. b

In Evangelio multa a Judaeis dicuntur de Christo que fue-
re falsissima. **21. 1. 2.**

Euphoricam significat egerere, & balneis etc. **61. 1. 2.**

Euphoricam dicitur bono de Felici patre natus. **15. 1. a** vel
idem est quod bonus pater. **12. b** vide Antiochus Eu-
phor.

Euphoricam vocatur generosa filia. **15. 1. 2.**

Euphoricam quoniam dicitur. **12. d.**

Eumeni regi Pergami optime regiones Antiochi per Ro-
manos dant. **18. 1. c**

Euphemus toto corpore frisa suis in Sargago. **80.**
s. b

Exempla Majorum animant in rebus arduis. **12. 1. 2** exem-
pla aliquot feminarum martyrum filios ad martyrium
incitantium. **83. 1. d** **84. 1. a** & seq. & multorum gen-
tilium pro gloria dimicantium. **31. 2. d** & seq. &
multum ex desperatione pugnantium. **49. 1. c**

Ezequi, pro absolute & pericere aliquid, adeoque illud
accusare agere. **61. 1. 2.**

Exercitio militaribus necessaria. **96. 1. 2.**

Exercitus ab exercitio nomine accipit. ibid. exercitus
cervorum duci loci est foris exercitu locorum duci
cervo. **12. 1. 2.** exercitus in terram S. mali olim a Pontifi-
ce benedicti solent. **106. 1. c**

Expeditores pro terra sancta recuperanda a Christianis
cur Cruciatu dicuntur. **106. 1. d**

Expiano templi facta per Judam Machabrum. **19. 1. c**
& seqq.

Expilatores templi puniunt. **70. 1. a**

F

Fama sepe major est veritate. **11. 1. d**

Fel est felis rax & facoris. **106. 1. c**

Felicitas septem filiorum martyrum mater familia matri
septem fratrum Machabiorum. **33. 1. b** quidam praeco-
nia. **12. d.**

Feminarum martyrum filios ad sui imitationem incitantium
exempla. **83. 1. d** & seqq.

Fellum Pridae Marsdachi quod f. **100. 1. a** & **106. 1. d** fe-
llum scenopegiae & Enceniorum quomodo & quando
celebrantur. **100. 1. a** & **61. 1. a** a fellum dicitur igitur. **61.**
s. b & seqq.

Fibula aurata fuit ornamentum militare. **41. 1. 2.**

Fidendum est Deo, sic tamen ad humanam auxilia non ne-
gligantur. **76. 1. d.**

Flagellatio per angelos Heliodoro deponda est templo iudaeo-
rum constanti facta, acrotes fuit omni flagellatione homi-
num. **70. 1. 2.**

Flagellum Dei fuit Artilla Hunnorum rex, & alii. **12.**
s. a

Fordes a Juda Machabro cum Romanis initum in causa
subactionis Judaei. **12. 1. b** fuit pater initum. **16. 1.**
d fcedus inquit Jonathan cum Bacchide. **28. 1. b** illud
intre cum idololatris quando licitum, quando non. **12.**
1. d. 1. 2. vide Pax.

Foveae in elephantis quim gravis. **16. 1. c**

cum Fortitudine bellica timor Dei, cultus & pietas con-
jungenda. **10. 1. c** fortitudo Judaei Machabz. **74. r. b** s. a
31. 1. c eam imitari fuit premi genitium ducus. **11.**
1. c & seqq.

Fortitudo passiva fratrum Machab. **33. 1. b** & seq. & Elezari.
74. 1. 2.

Fortitudo militum consistit in innocentia & iustitia. **96**
s. c

S. Franciscus Xaverius moenia Sinarum convulsionem mor-
tem obit. **16. 1. c**

Frater fratrem odit & supplantat dum agitur de honoris
ambus. **71. 1. c**

Frates pro imperio certantes. **33. 1. 2.**

Fratrum septem Machabiorum historia quando consergit:
singulorum uonina & genus. **30. 1. a** unde dicit fuit
Machabz. ibid. quae arate pass. ibid. b exantem scite
muru ad constantem & fortiter patendum. **81. 1. c** &
habuerunt spem vivam refectionis & gloriae aeternae. **83.**
1. b acce & illud fuit horum martyrum, ideoque pra
alios sanctis veteris testamenti eorum festum celebratur.
24. 1. b ad similia toleranda que eos stimularunt. **12. d.**
s. c facere typus Christi. **84. 1. b** horum triumphum mi-
ris enormis celebrant multi Patres. **84. r. c** & seqq.
quomodo imitandi. s. c. singuli fuerunt vates: alii pro
S. catalogo. **12. d.** c d exat eorum Ecclesia Colonia
Agrippina. **12. d.**

Primi Fratrum Machabiorum nomine Machabreus constan-
ter Antiocho responderit ejusque minas parvipendit. **30.**
1. 2. & seqq. dicitur cruciatu Antiocho maleficis. **83. 1. b**

Secundus nomine Aber martyr edificat. **70. 1. 2**

Consil. à Lap. Index in X/gram, O7.

Index Rerum & Verborum

Tertius qui Macho dicitur erat ad poenam posthatus multa tyranno exprobravit. 21. 1. b

Quartus Judas appellatus: & plus passus quàm priores. 21. 1. a & seqq.

Secundus dicitur magnitudine animi par, sed humilitate ceteris. 21. 1. d

Sextimus Judas regem alloquitur ejus insultat. 21. 1. c Tradidit salutem Israeli. 1. 2. a ejus martyrium cur atrocium quàm ceterorum. ibid. b

Federicus Boemiar rex à Boleslao II. triplici praelio victus quo postmodum vicerit. 12. 1. 2

Fugere turpe p̄l geroso Duci. 14. 1. b fugere dum non potest miles, acer et simulus est ad pugnam. 17. 2. a

Fatum idolorum olim Judas venium. 21. 1. a illud commentens miles Judæ an fuerit peccatum mortale an veniale. ibid. b

G

Aditis, id est, acervis vel cumulus frugum. 10. 1. 6

Galatia sub quod tempus à Romanis iobacta. 21. 1. b

Gallis cum Astalo pugnavit per iter aurum & argentum spererunt. 19. 1. b

Gazarianum templum Jovi hospitali dedicatum. 77. 1. a

Gadus impiorum brevis est. 77. 1. d

Gazara urbs ubi sita. 11. 1. c per eam non intelligitur Gazara. 12. 1. b

Gador, que & Gador, civitas ubi sita. 97. 1. d postea vocata est Cado. 12. 1. a

Genocidi est infidias & pericula provocare. 101. 1. c

Genocidia olim per Judæos bello capti an rectè iusti sint circumcidit. 121. c insolent liber facti Judæorum abati ad superbitiones suas & rian gentilitios. 16. 1. a prophant sacras historias traducendo eas ad deorum sanctorum fabulas. ibid. variz coron transformationes. ibid. multo etiam pro gloria dimissio exempli. 11. 1. c & seqq. & illi prenoia sua in templo deponebat. 62. 2. b nagebant reges post mortem in Deorum sanctorum referri. 91. 1. a

Germani cum multa Turcarum milia occidissent præproprie ad spolia dilapari ab hisdem cas. 12. 1. a

Gigas symbolum rari roboris & fortitudinis. 14. 1. a gigantem olim fuisse valissimum & robustissimum. ibid.

Gigantes à gentilibus transformati in Titones. 16. 1. b

Gladius quem Jeremias propheta Judæ Machab præsentavit, qualis. 106. 1. a datur regibus cum inauguratur, cur. 106. 1. a per gladium aureum intelligitur S. Scriptura. ibid. 1. b gladium suum Capitanus nomen fecit. 101. 1. b

Gloria hujus mundi exilis est & brevis, celestis immensa & æterna. 11. 1. a gloriam Dei voram captavit Judas Mach. 34. 1. b vanam & insulam prius gentilitium daces. 11. 1. d & seqq.

Græci Asiæ extrema prope Halicarnassum. 41. 1. d

Goones Philosphorum ad sumas Alexandri magni accurrebant. 7. 1. a & Græviz sapientum de breviloquentia. 68. 1. a

Godofridus Bullionius fuit vasto validoque corpore æquè ac animo. 11. 1. a

Gorgastius ex tribus Ducibus Antiochi & Lyrie notissimus in vestri castra Judæ. 11. 1. a sed spermet à Judæ oppressus est. ibid. 1. b

Græcæque deliciae perdiderunt Romanos. 46. 1. a

Græci suis pergræcationibus colebant Bacchum, quem & femore Jovis narum habebant. 73. 1. a

Græcorum annidupliciter computantur. 24. 1. b & seqq. Gravissimum in Scrip. aliquando ponitur pro plurimo. 7. 1. c

Gregorius aras & templa idolorum à Christianis diruta solita, expianda docentur. 10. 1. b suo tempore actus in celo via belli Longobardici prognoscitur. 71. 1. b

Gymnasium quod; quale olim Judæ à vera religione approbatæ Jerusalemis edificavit. 71. 1. a

Gyrum vocat Josepbus murum interjacentem inter arrium sacerdotum & laicorum. 12. 1. a

H

Hæresis comes est impiritia & libido. 7. 1. b

Hannibal quo frastagmate cecidit Romanos. 11. 1. a hic in Asia copiosus elephantis edunt. 16. 1. c cum Capitanæ contraxerit & perdidit dicitur. 46. 1. a

Hadrubal cæsius à Romanis quo frastagmate. 18. 1. a

Hebe vox Herculis unde dicitur. 73. 1. a

Hebræicæ quædam regiones transmarinas vocant insulas. 6. 1. b

Hebræi quibus membris lunariibus. 10. 1. a erant polydemoni. 16. 1. d eo um error dicitur ignem sacrum dicitur in secundo templo. 64. 1. b

HEBRÆARUM VOCUM SYLLABUS.

Abbe idem est quod potens, factis. 12. 1. a

Abbe Syriacè significat dilatare. 61. 1. a

Abbe id est, ita consili vel volunt consilium. 12. 1. c

Abbe id est exama vel melior. 11. 1. b

Abbe vocis interpretatio & significatio varia. 11. 1. b

Abbe significat anathema. 11. 1. b

Abbe, id est, potas, misericordia. 11. 1. b

Abbe vocatur parti spuri & scelerati. 70. 1. b

Abbe significat cinnyram & eubaram. 10. 1. c

Abbe idem est quod perculit, occidit. 1. 1. b

Abbe significat extinguere, occidere, delere. 1. 1. b

Abbe est regio, provincia. 61. 1. a

Abbe quàm multa significet. 61. 1. a

Abbe Hebræicè, Chaldaicè &c. quid significet, 61. 1. c

Abbe idem quod, cui est sortitudo. 10. 1. d

Abbe idem est quod Liber. 8. 1. a

Abbe est hircus vel excitor à rad. tazaz. 16. 1. c

Abbe cur dicitur Baccho. 75. 1. a

Abbe à Seleuco ad expulsum templum misso appaerunt Angeli. 70. 1. c eumque flagellavit. ibid. sit plex Ouz. ibid. 1. c regem se fecit. ibid.

Abbe idem est quod constructum. 61. 1. b

Abbe quia procreo validoque corpore æquè ac animo eximus fuit bellator. 11. 1. a

Abbe Syrorum ac proprius Tyrionum Deus: unde dicitur Tyrius. 71. 1. b in ejus honorem celebrabatur agon quinquennialis. ibid.

Abbe quatuor primarii inter duodecim Alexandri magni, 6. 1. c

Abbe Aflalonita & nepos ejus Agrippa morbo pediculari afflicti. 5. 1. a

Abbe in Hispania olim fuisse auri & argenti fodinas. 11. 1. b & etiamnum ibidem tollantur mali. ibid. hanc quomodo subegerit Romanis. ibid. c in ea preclara gessere Scipio Africanus & alii. ibid.

Abbe Antiochi & Demetrii. 18. 1. a & seqq. historia septem fratrum Machabæorum quando congerat. 80. 1. a

Abbe historici, cujus est hircus fabricam construere cum architecto comparato. 60. 1. a quod sit ejus officium. ibid.

Abbe Ihas ita minutis hircis scripta sunt ac roza coetici nunciis includeretur. 67. 1. a

Abbe hominum sui ipsius quando licoicum. 101. 1. c

Abbe homines christiani in angustiis & periculis constituti Dei opem implorant. 16. 1. b vide Givobus.

Abbe hostiæ suppiter unde fit dicitur. 77. 1. a eidem templum dicitur in monte Garizim. ibid.

Abbe hostes venulosi facile vincuntur. 11. 1. c hosti danda est fuga poetias ne clausis ex desperatione pugnet probatur exemplis. 40. 1. c hostium animos blasphemando irritare quàm istalium. 97. 1. d hostes captos vel captandos dimittens civium salutem prodit. 22. 1. a

Abbe Hamato citiorum malinum. vide Sephora, Sephora.

Abbe Hæreticus Vandalarum rex morbo pediculari fuit punitus. 82. 1. a

I

Iacob, nomen septimi Machab. fratrum. 80. 1. a vide in v. Fratrum Machabæorum.

Iaso cadem est que Joppe. 16. 1. c

Iamnia à Juda Mach. exiit quantum distet à Jerusalem. 27. 1. b hic milites Judæ de cubra idolorum capulzunt. ibid.

Ialon filius Elcazari, quem Judas Romam misit, quis. 11. 1. c

Ialon Cyrenensis fuit scriptor historice libri secundi Machab. 1. c fuit Judæus. 27. 1. b & vocat Del cultor. ibid.

Ialon

Memorabilium.

Jafon pseudopontifex frater Oniz sancti. vide Jafon five Jafim

Idolum Jovis Olympi collocatum Antiochiæ in altari hoc locustorum. zo. 1. b idolorum forum olim Judæis vetitum. 92. 3. 3 cum idololatris foedus inire quando licitum, quando non.

Idumæi populi Judæorum hostes à Juda Mach. ceduntur. 92. 1. d

Jehoiada transformatur gentilis in Jovem. 16. 3. c

Jeremiz prophetæ descriptiones quantum dicitur. 61. 1. b multi ejus libri perierunt. 66. 1. a in ipse tulere Arcam in montem Nebo. 66. 1. b ejus vaticinium de arca non revelanda quando impleretur. ibid. 3. d cur ipse præ aliis prophetis apparuit Jude Mach. 105. 3. d non vere & realiter tradidit Jude gladium. 106. 3. 3

Jerusalem frustra obdidit à Bacheide & Alcimo. 12. 1. 3 quomodo Demetrius velle cum esse sanctam. 41. 1. 3 & Antiochus Sedetes. 16. 3. b quomodo sancta. 62. 3. 2

Jesus Christus dedicavit Ecclesiam S. Dionysii Parisiis. 10. 3. 3 Christus motus vixit optam mortem, diabolum ege. 11. 3. 3 est vera arca novi testamenti. 66. 3. d est consummatura legis & prophetarum. 107. 3. 3

Jefus five Jafon, Onia sancto fratre ejus eieho pontificatum intravit. 7. 3. d fuert dux Judæorum ad gentilitium apostatarum. ibid. simuliter postea extruunt fuit à Moleris. 62. 1. a misit trecentas drachmas pro sacrificio Hierusalem. 71. 1. 3 fed mortuo Euphrate rediens ex Ammonitis Jerusolyam invadit, sed expellitur. 26. 1. a apud Spartanos tandem moritur in exilio vitam finit sepultura sepulchro asini. ibid.

S. Ignatius Episcopus Antiochen. sepultus fecus Daphnem. 14. 1. 2

S. Ignatius cum novem sociis fecedens Societatem Jesu instituit. 76. 3. c

Ignis in castris excaucant ad fallendum hostes. 42. 1. 3 ignem Perse colabant ut Deum. 64. 3. 3 ignis sacræ concordibus in puteo abconditus primitus à Deo fuit datus Aaroni. 63. 1. d quando militi Nebemæ fuisse de celo. 3. 3 & seqq. & cur Nebemæ præ aliis iunioribus. ibid. non desinit in secundo templo. 64. 1. 3 mysticè representat Spiritum sanctum. ibid. templum ignis fecit Prefaram. 61. 3. b

Ilias Homeri corticinis nucis inclusa. 67. 3. d

Illuminationes de celo quantum dicitur. 67. 3. b

Inmortalitas animæ cum resurrectione corporis necessario connectitur. 92. 1. 3

Imperatores Romani olim sibi arrogabant & commoabant Romanum pontificem. 40. 3. 2

Imperium quatuordecim brevis est. 18. 3. d impit miracula Derisibunt magis. 75. 1. 2

Impuras comes hæresis & falsæ religionis. 73. 3. b

Incellus à Deo puniunt. 16. 1. c

Indi etiam in præliis utuntur elephantis, cur? 16. 1. b

Inferitas humana etiam strenuissimos & peritissimos artis fuit abstrahere fact. 11. 3. c

Infans ab Hæberis vocatur omnes transmarinæ regions. 6. 1. 3

S. Joannes Apostolus voluit oculosurum à Anglo accipere creatus est propheta. 106. 3. 2

S. Joanni Christophoro apparuit S. Paulus tradens ei librum evangelii. 106. 3. 2

Joannes Calvinus quomodo à Deo punitus. 83. 3. b

Joannes Hyrcanus auctor libri primi Machabeorum. 4. 1. 3

11. 3. 3 fuit Propheta. 1. 1. b præliis Litalianis triginta & octavo, pacemque cum vicinis coluit. i. c. 19. 3. 3. fuit filius Simonis Machabæi, quem proinde miris clonibus extoruit. 11. 3. 3 Dux & pontifex Iudeum constituitur. 15. 1. 3 Conditorem credi. ibid. cum felicitè suscipiatis fit suam principatum. ibid. cur cognominatus fuit Hyrcanus. 19. 3. 3 ejus gesta præclara. ibid. 108. 1. c & seqq.

Joannes Machabæus Lusitanus quo sine duos suos filios occidit. 105. 3. c

Jonathas filius Machabæi cur dicitur fuit Apphus, five ira coluit. 10. 3. 2 mortuus Juda Mach. principatum suscepit. 16. 1. c cæse hoste Jordanem transiit. 17. 1. b pacem cum Bacheide inire. 18. 3. b cur eodem sibi eligent

in Machas. ibid. recepti Jerusalem pontificatua vestimenta induit & mania pontifici exeret. 40. 1. 3 licite adjuvæ Alexandum contra Demetrium. 41. 3. c magnis donis gratiam Demetrii inire. 41. 1. d instructis copijs Syriaci varias urbes expugnavit. 46. 3. 3 solus aciem locum reituit & victoriam de pretoriam recuperavit. 47. 1. 3 occidit cum filius ad Baisam à Tryphon. cur? 73. 1. 3

Joseph totius Judææ portum commodissimum capti Simon Mach. 12. 1. 3 omne Jafon dicitur. ibid. pro ea solva cantum talenta. 12. 1. b

Jordanes Ord. S. Domitio II. generalis cur à Deo in mari submergi permittitur. 36. 1. c

Josephus multa falsâ suis historiis interierit. 15. 3. b ejus error dicens, voluitis tantum sacrilegium, non vidiri res digna supplicio. 90. 3. c

Irrore Alexandri magni positus. 93. 3. d & seqq. Italicus quo pacto in Circum certamine adversarium suum vicitur. 106. 3. b

Judas, quartus septem fratrum Machabeorum. vide in v. Fratrum Machabeorum.

Judas Efficus ductor libri secundi Machabeorum. 11. 1. 2 qualis vir fuerit. 61. 3. b est auctor canonici, adeoque citans dicta à Jafone factæ ac canonica. 67. 3. c humiliter de se sentit. 68. 1. b quod fuerit ejus propostum. 107. 1. 2 petit fide ignosci, cur? ibid. b & seqq.

Judas Machabæus unde sic dicitur. 1. 1. 3 14. 1. 2 18. 3. 3 huius et tribu Levi, non Juda. 3. 1. 2 ipse & posteri ejus populo electi sunt Duxes & Principes, non reges. ibid. b quando ei indoluit fuisse hoc cognoscent, Machabæum. 10. 1. c & cur? 18. 3. 3 12. 3. 3 fact primo genitus patri suo. 17. 1. 2 bellis dicit à patre mortuus hæretur. ibid. an olo unctus in ducem, idque Jerusolyam. 14. 1. 3 & seqq. fuit procer & valde corpore, adeoque illo xv fortissimus. 14. 3. 3 fuit leo. Judæque Jacob patriarchæ filio victorios, viribus ac robore superior. ibid. ejus manus directa ad saltem Italicis. 11. 1. c gladio, quem Apollonio Duci Amnicæ extorserat, cur usus sit. ibid. 1. d cum paucis pugnis mortuus percussit & occidit Streni secundum Antiochi Dæm. ibid. 3. 2 aciem instruit, cum dividit in quatuor ordines, ac cubitè usum e fratribus præcavit. 17. 1. 3

1. 3 ejus fortitudo, ac refugium in Dei voluntatem. ibid. 3. 3 invadit castra Gorgæ & oppedit. 18. 1. 3 & seqq. cur pugnavit nullos habere equites. 18. 1. 3 & seqq. quo pacto semper victorios obtinuit excepto ultimo prælio. ibid. c ejus prudentia militaris in colubendo milite à ipsolis. 19. 1. 3 ejus pietas æque ac solertia. 3. c quomodo cepit arcem Sion. 20. 3. 2 a cur non consulente Deum per oraculum Ephod. ibid. c pugnavit, ac adidicæ templum ad idololatras polluitam. ibid. d & seqq. fectum concensum celebrat. 20. 3. c ejus providentia & charitas. 21. 3. c mitat fulminis circumbar, debellando Judæorum hostes. 24. 1. 3 pugnavit cum Nicatore & vincit. 19. 1. 3 an occidit eum duellando. ibid. d io memoriam illius victoriae anniverfium festum instituit. 20. 3. 2 non omnia que de Romanis adhibere erant vera. 17. 1. 2 prudenter cum Romanis stetit inire. 21. 1. 3 & seqq. ibid. 3 a sunt typos Christi. 10. 1. 3 31. 3. 3 huius licentiam præca plurimos invastit. 18. 1. 3 2. 3 cause cardis Judæe & sacrorum fugæ. ibid. 3. 3 2. 3 occidit omni tam ex vulnere quam ex pugnandi crudelitate laborat. 15. 1. 3 mors ejus fuit gloriofa. 16. 1. 3 sex demeratur annis præfuit dux Iudeæ. ibid. d quo anno occubuit. ibid. vocatur ab aliquibus sanctus quemque catalogo adhibent mensis Octobris. ibid. 3. 3 quomodo decimus fuerit. 76. 3. b cur eccidit in desertum. ibid. c Judæ & militum suorum in egenos charitas. 22. 1. b 2. 3 pro iplo pugnavit Angli. 93. 3. c Jamam fecit. cur? 93. 1. 3 Purgatoriam credidit; hinc incidit cum paucis pro peccatis memororum. 10. 3. 3 & seqq. Timotheum vicerit & capti. 92. 3. 3 & multas civitates. ibid. b & seqq. ejus celestias in pervadendo civitates. 10. 1. 3 subinde habuit ream equites. ibid. armatus amnia Iperuualibus invadit castra Antioch. Euphrate crevit. 100. 3. 3 fuit religione & pietate Antioch. 104. 1. c an uxorem duxerit. 104. 1. b nihil habebat populorum. 106. dem. utrum ei vere apparuerit Onia. & Jereimas. 105. 1. c

Index Rerum & Verborum

Judeæ regiones transmarinas vocant Judæi Cæchim. **6.1.4**
 Judæa est montosa & prærupea adeoque equibus impervia. **18.1.2** a quomodo fuerit à Rom. **subacta**, **32.1.1**
 Judæi malant se morti offerre quam cultum & quietem fabricari violari. **31.1.1** multi apollatæ cur impistat Antiochi Epiphani. se conformator. **7.1.2** à quo postquam acceptum idololatram sequendi, & in Judæam ascendendi. **ibid.** quod millia in excidio Jerusalem per Titum occidit, quot capta fuit. **16.1.5** quid per expansionem librorum legis vellent. **1. a.** contra præceptum Judæ cum hoste confignitas exdantur. **32.1.2** eorum patella cum Romanis imra. **32.1.2** & seqq. Judæi apollatæ mortuo Judæ exerunt cornua. **16.1.1** quanta beneficia contulerit Judæis Demetrius rex. **41.1.2** & seqq. Judæorum origo (salub) à Justino d'scribitur. **49.1.1** equites non legatuor habuissè nisi tempore Joannis filii Semonis. **58.1.1** b pro cavendo schismate monent se mutuo. **61.1** b spart sunt per totum orbem. **42.1.5** quomodo **16.1.1** se faceret Antiochus Epiph. **76.1.5** quam vilipendunt à Nicæone. **87.1.6** ut prohibebatur erat pugnant in fabricato. **88.1.1**
 Judicis pecunia corrupit. **74.1.2**
 Julius Cæsar fuit vallo valdeoque corpore æquæ ac animo. **17.1.2** multos valdeque hostis ambabat. **34.1.1** ejus tesseræ belli. **88.1.1**
 Jupiter Hospitalis unde ita dictus. **77.1.2** Jovis Olympi idolum collocatum fuit in altari holocaustorum. **30.1.1** b eique dedicatum fuit templum. **77.1.2**
 Jus alternis diebus imperandi habebant Strategii in Græcia, Epistatæ Athenæ, Decemviri Romæ. **33.1.2** a jus nominandi Romanum Pontificem Imperatoribus ademptum, in Episcopos & Cardinales translatum. **49.1.2**
 Justus quæcumque morte preoccupatus fuerit in refrigerio erit. **36.1.1**

N

N Adesim vocatur patri spurci & scelerati. **76.1.1**
 Kinnor, & citharam significat. **10.1.1**

L

L Accedemioni quid juvenutem decreent. **35.1.2** a etiam cum Turca certant, accemque suam à Turcis licentiam ferant. **48.1.2** pro libertate omni ævo certant. **ibid.**
 Lacraa clypeum filio imponendo quid intenderit. **35.1.2**
 Lacones. Vide *Lætaniam*.
 Lacoilinus, sive brevis jactantia signum est animi silentia & mediocritas. **68.1.2**
 Lathicus tutor Demetrii junioris Syriæ profectus. **41.1.2**
 per Lapides ignitos quid intelligantur. **91.1.2**
 Lector qui variatè delectatur. **107.1.2**
 Leges Dei vocantur justitiae & justifications. **8.1.2** a lex de observando sabbato quo casu non obligat. **11.1.2** c legum pariterum eversione concutit populos ad fiditionem. **16.1.2**
 Legio Thebaeorum martyrum Duce S. Munitio cur non retribuit Maximiano Imp. **11.1.2**
 Leones qui impavidè, clausè oculis in verbala & enfus irruunt. **24.1.1** d leoni comparatur Judas Machabæus, cur 7. **15.1.1** bonam causam laetant stomacho rugiant. **ibid.**
 Leonidas cum trecentis innumeris Xerxis copias occidit. **11.1.1** b vincendo occumbere maluit quam fugiendo vitam servare. **11.1.1** d interrogatur à variis quæstionibus. **ibid.**
 Liber primus & secundus Machabæorum apud Hebræos non sunt Canonici: cur? **1.1.2** a b neque tertius & quartus, ut Canonicos admittit Ecclesiæ. **ibid.** Libri primi que se auferit. **ibid.** b irem secundi. **ibid.** c **61.1.1** c utraque idem est argumentum. **1.1.1** a liber primus con-

plectitur gesta annorum circiter sexagesima. **1.1.1** b atque cætere Hebræicè. **1.2** a Librorum Machabæorum ordo & connectio. **4.1.1** d & seqq. per librorum legis expansionem quid intenderit Judæi. **16.1.2** Liber Deuterion. multibus ad illum cæteris libri sollicit. **62.1.1** d liber tertius non est canonicus, habet tamen suam auctoritatem. **108.1.2** ordine chronologico ponendus foret ante primum. **ibid.** ejus argumentum. **ibid.** b quo Ioseph S. Clementem cum Canonice nominet. **ibid.** a quo libri quartum argumentum. **ibid.** 1. a est incerti auctoris. **ibid.**
 Libido comes fuit religionis & hæresis. **7.1.1**
 Libra auri valet centum aureos. **14.1.1**
 Libiana SS. Abundanti & Abundanti ad domum profectum Societaria J. C. Romæ translata. **10.1.1** c SS. sepem fratrum Machabæorum requiescunt in templo S. Petri ad Vincula Romæ. **8.1.1** d & Coloniam Agrippinæ. **ibid.**
 Longanimitas Romanorum in domandis Hispania. **31.1.1** c ra superandi omnes hostes tam corporis quam animæ. **ibid.**
 Loqui vocat patria in his libris quid sit. **98.1.1** c
 Lucius consilii Romanus quis hic intelligatur. **16.1.1** c
 S. Ludovicus castra destruxit in terram S. vexillum ab Episcopo Parisiensi benedictum accepit. **106.1.1**
 S. Lupo Trecenti Episcopo rogari Attilium Hunnorum Regem Italiam & Galliam vastatam quis esset? responsum est esse flagellum Dei. **13.1.2**
 Lxxxi dediti regno privati. **46.1.1**
 Lycargus fuit legibus ad micam politem exivit Spartanor. **48.1.1** c docuit eos peritiam contrarie ac preside loquendi. **60.1.2**
 Lyfias tutor Antiochi Epiph. vocatur frater à rege cur? **94.1.1** d quantum exercitum parat contra Judam. **21.1.1** b Proletentis indignitates foras cum Judæis iniecit sedat. **101.1.2**
 Lyfias Eupatoris retractor cur pacem cum Judæis bellumque contra Philippum iudicet. **42.1.2**
 Lyfimachus amore fratre Menelao positivè creatus. **22.1.1** c à populo occiditur. **74.1.1**

M

M Accedonia quando & per quem à Romanis subacta. **31.1.1**
 Machabæi unde sic dicti. **1.1.2** Machabæus idem est quod exercitior & occidit hostium. **ibidem.** varia voca etyma. **ibid.** b alio nomine vocati sunt Assimomari. **ibid.** unde. **8.1.1** b prognati sunt ex tribu Levi & Phinees Pontificis. **12.1.1** c pugnantibus pedibus, nec habebant equites, a quare. **18.1.1** a tempore Machabæorum nullus fuit propheta in Israël. **10.1.1**
 Machabæorum martyrum acta. vide in verbo *Fratrum Machabæorum*.
 Machinas oppidum in confinio tribuum Benjamin, & Ephraim. **18.1.1**
 Madaba urbs sibi fira, & quid significet. **26.1.1** c hujus civitate occidit Joannem Machab. sed non inaltè. **ibid.**
 Magnanimitas ducum in bellis rebulque ardens quantum valet. **27.1.1** b & seqq. magnanimitas Eleazaris Ionis. **78.1.2** & seqq.
 Magnorum exempli animato in rebus arduis. **13.1.1**
 Mædæ, id est, Macedonia, sic dicta à Cæchim. **6.1.2**
 Mallus & Tharfus Cilicie civitates cur tumuluaerunt. **27.1.1**
 Manocephus quis vocetur. **83.1.1**
 S. Maria in templo proximitate later virginis conclusa angelice vixit. **70.1.1** b ejus ardes ab Anglis ex Paulistis Lanterum ramata. **46.1.1**
 C. Marcus quomodo Syllæ temp. Rom. invadenti se opponens copias collegit. **11.1.1**
 Maras Deus gentium. **106.1.1**
 Martyres obtinent cælestem patientiam. **111.1.1**
 Martyrium est actus nobilissimus, adeoque nobilior pugna & vita. **11.1.1** c martyrium Eleazaris Ionis. **78.1.2** & septem fratrum Machabæorum. **80.1.1** a & seqq. ad martyrium varietate. **83.1.1**
 Malpha una in confinio tribuum Benjamin & Juda, alia in tribu Gad, alia in tribu Ruben. **16.1.1** d **31.1.1**
 Mater septem fratrum Machabæorum à variis diversimode

Memorabilium.

nominar. **80.1.a** **81.4.d** & seqq. miris elogis celebratur à SS. Patribus. **81.4.a** **85.1.a** quo genere mortis consumpta sit. **82.4.c** **85.1.a** & seqq.

Mathathias fuit ex tribu Levi sacerdos primæ classis, ex Joabib. 10.1.a **11.1.c** factus est Pontifex & Dux à Deo cum eligente. **10.1.a** ad eum spectabat capessere pontificatum & ducatum populi. **10.1.b** successerunt sibi designavit filium suum Judam Machabæum. **17.1.a** planctus ejus de vallatione templi & Jeronimyæ processit ex zelo religionis. **10.1.d** quo jure virum qui immolare cogebat occidit. **11.1.b** mira ejus in hac parte animositas & fortitudo. **ibid. 1.c** ipse heros incluyus quinquaginta filios heroes effecit. **ibid.** interpretatur est legem Sabbathi certo calu non obligare. **1.c** moriturus filios animar ad acra certamina, quis eis cum Antiocho imminente. **17.1.b** & seqq. quando mortuus sit. **1.b** an ex vulnere in bella accepto. **ibid. c** eum fuisse sacerdotem confirmant omnes: sed pontificem fuisse negant aliqui, affirmant alii. **ibid. c** in pontificatu æque ac ducatu successit Judas, deinde Jonathan, inde Simon. **ibid. cur dicitur fit Abaran, id est, fortis eorum. 1.6.1.c** deficientibus Legitimis hereditas ad eum devolvitur pontificatus. **74.2.b**

Marrum filios ad martyrium excitatum exempla. 81.2.a & seqq. nonnulla præ ingenti ganlio examinat. **84.3.c**

S. Melito quomodo à matre ad martyrium incitatus. 87.2.b

Menelaus callide Jasonem herum suum exclusit sacerdotio. 71.2.a emit pontificatum, licet ad eundem inhabitat. **ibid. b** amicus est à sacerdotio pro fratre suum Lyfimbachum. **ibid. a, c** jurisdicia contra eum proceditur: sed Judæus pecunia curavit. **72.2.a** justus est ex alta turri in cineres precipitari. **100.1.b** idque justitiam potest. **ibid. 1.c**

Menfis panum propositionis effugis cernitur Romæ in arcu triumphali Titi. 66.1.c

Mesopotamia sic dicta quæ in medio duorum fluminum sita. 19.1.d Mesopotamice variæ à gentibus factæ. **15.1.a**

Metus subitus parit in militibus inconstanciam, infidelitatem &c. 34.1.a

Mesentius atreus arma sua nomena fecit. 101.2.a

S. Michael Archangelus dedicavit ecclesiam suam in monte Garzano. 10.1.c fuit Hieronimus prætor. **34.1.b** **37.1.b**

Militare præceptum est cum hoste consilendum esse in terra hostili. 40.1.a

Milites pauci Dei robore instruiti facile profertunt multos tantis robore destitutos. 11.1.a milites Chaldæi & Persæ utebantur purpura ad tegendum vulnera. **19.1.d** resobulo & desperato facit milites imperterritos. **19.1.a** eorum fiducia multum valet ad victoriam. **17.1.c** in acie primum locum ambiat, cur. **17.1.a** multi de castris se liberant & Judam deserunt, cur. **34.1.a** impossibile est ut semper vincant & nunquam vincant. **31.1.c** milites generosis opor. mox in prelio. **16.1.a** militum Judæ charitas. **11.1.b** milites parva victoria arma sua vollebant choristi. **31.1.a** militem animi ante certamen explorandi & ad artem excitandi. **34.1.c** à rapinis & criminibus abstinere. **28.1.a** pacem non amant, cur. **96.1.a** quomodo exercitandi sint. **ibid.** de milite generoso axiomata. **37.1.d** & seqq. milites præpropere ad spolia dilapsi caduntur. **19.1.a**

Milium templi origo. 30.1.d videtur fuisse Levitic. **ibid.** ad horum similitudinem infestus sunt Jerosolimitæ equines, & quando. **11.1.a**

Militare italicum continet mille passus. 28.1.a

Missa ignis sacri de celo facta Nemeis quando contigit. 67.1.b

Mithradates victus à Romanis Archem spuris, objectaque galæ regis indigentem effugit. 59.1.b

Misa est quasi libra auri. 14.1.c Modus vicus juxta Duopolim unde ferasus Machabæus. **51.1.d**

Modus quo pauci multos vincere possunt. 34.1.b

Mortem cadere summæ est perditio. 16.1.a

Movitus Ducis exercitui virtus crescit & animus. 24.1.c

Morbo particulari punitionum exempla. 82.2.a

Mori vel vincere militibus est acer stimulus ad pugnam. 19.1.b

Mors gloriosa est, pugnano pro fide, lege & Deo occumbere. 17.2.a mors dicitur ad veram vitam. **16.1.c** mors est quasi longus somnus. **27.1.b** ita vocatur maxime ob spem resurrectionis. **ibid.**

Mortificatio est quasi viva quædam mors. 107.1.d est gladius sanctus. **104.1.b**

Mors transfuraturum gentiles in Minæ. 16.1.b

Mors accipit portitatem faciendi miracula. 106.1.a

Multa pacis completi magni viri est, & ingenii. 64.1.a

In Mundo plausus sepe vertitur in plantum. 16.1.a

Murus domus sanctæ meretricis quis. 17.1.a

Myrmicalion quale animal. 24.1.a

N

N Abontus nobilis fita in tribu Ruben, unde Nabuthari. 16.1.c

Narvius Poetra coævus Judæ, Jonathan & Simoni Machabæis. 11.1.d

Nanes Dea Genitilium quæ. 61.2.d

Napheta est genus bituminis liquidi. 64.2.c

Natura hominum varietate gaudet. 172.2.a

Nazaræi sui avi religiosi comam alebant, ac vino & ficera abstinabant. 16.1.c

Nebomons ex quo Moyses mortuus vidit terram sanctam. 66.1.b in eodem fuit deposita Arca testamenti. **ibid.**

Nehemias ter missus fuit in Judam à rege Persidis. 67.1.a quando missus fuerit ignis de celo. **ibid. c** cur ei præ aliis coævis sui missio illa conigerit. **ibid.** bibliothecam extruxit. **67.1.c**

Neomagenes civis catholici deprehendentes heterodoxorum mensum, hereticos urbe capulerunt. 27.1.c Neomenia erat solennitas primæ diei mensis apud Judæos. **4.1.c**

Nephar interpretatur purificatio, unde. 64.2.c

Nicanor contra Judam cum copias missas pacem cum eo iit: sed sponte à rege ut Judam caperet, casus & capite truncatus est. 17.1.a blasphemavit templum, legem & Deum. **ibid. c** ejus lingua blasphemia minime concisa. **ibid. c** sui & suorum frater per Judam facta quæstio. **10.1.a** **106.1.c** quam vilipendit Judæus. **17.1.c** quo animo erga Judam Machabæum esset. **103.1.a** cur suaverit Judæ uxorem duceret. **ib. se Deo acquæ. 101.1.a**

Nicopolis quædam fit, & quantum distat à Jerusalem. 16.1.c

Nisan mensis Hebræ. respondet nostro Martio. 24.1.d

Nomadæ, qui & Arabes, unde sic dicit. 67.1.c

Nomina septem fratrum Machabæorum ex Josephi ordine. 67.1.a

Nomen quid propriè significet. 45.1.a

Novantibus, libris Machabæi est canone expangeribus quid respondendum. 31.1.a

Numa Egerie se maritum jactavit. 67.1.a

Numantini in Hispania per quatuordecim annos obstitit Inerunt Romanis reconciliari. 17.1.b

Numerius Legatus à Simone Machabæo ad Romanos. 16.1.b

O

Obedientia Abraham quanti à Deo estimata. 12.1.b

Objectionibus hereticorum contra auctoritatem libri secundæ Machabæorum. 62.1.a

Observantia regularis potior est sanitas & vita. 11.2.c

Occidere seipsum quam ob causam licet, ob quæ non. 107.1.c & seqq. Insigne quod difficultas quam necem ab ipso illatum sustinere. **ibid. a**

Ocelliores sui ipsius alioque laudantur, excusantur alii. 107.1.a

Odatus unus è duobus Bacchidæ à Jonathan Mach. casus. 38.1.b

Ogryx delivium pro diluvio Noe. 16.1.b

Olla symbolum est pacis. 103.1.c

Olla in qua elixabantur carnes martyrum qualis. 80.1.b

Olympus Jupiter. vide in verbo Jupiter.

Oniscus certius cognoscendo sanctus intus edificus est anno quinto Antiochi. 10.1.a immedicant ante Mathathiam pontificatum gessit. **69.1.a** reprehendit Menelaum de sacrilegio. **72.1.a** ad Daphnem quasi ad asylum confugiens occiditur. **ibid. b** ejus elogium. **ibid.** apparet Jozæ Mach. in formis. **107.1.d**

Onias Junior profugus Heliopolim ibi factus est pontifex novi templi. 10.1.a **69.1.a**

Onion templum unde sic dictum. 25.1.a

Opera prophetarum destructa ab Alcimo pseudopont. quæ. 37.1.a

Orare

Index Rerum & Verborum

Orare pro defunctis pium est & utile. 22. s. 2
Ordin um ducloru olim pro stipendio dabatur quatuor oboli. 16. s. 2
Oromus Barvius Antiochicum interfecit. 17. s. c
Orthofia urbs in quam fugit Tryphon quæ. & vbi fuit. 17. s. c
2. c hanc Antiochus Soteris deditioe cepit ac in ea Tryphonem interfecit. Ibid. d
Orbis dediti regno privantur. 46. s. 2
Ostomanni nunc sunt flagellum Dei. 12. s. 2

P

P Acta Judæorum cum Romanis in ira. 12. s. b
in Palæstinam pro recuperanda terra sancta quam expeditionem suscepimus. 106. s. d
Palma natura sua sursum nititur contra depremitis manum. 41. s. d
Panaetius Philoſophus coævus Judæ aliſque Machabæis. s. s. 2
Parricidiorum aliquot exempla ob inceſtum Cleopatræ. 16. s. c
Paſſiones animi conſilio & patientia debellandæ. 11. s. d
Paſtophoſia erant cucubula ſacerdotum annexa templo. 12. s. d
Patria voce loqui quomodo intelligendum. 81. s. b
quæſam dicatur patria vox. 42. s. c
Patres multo complicitæ magni viri eſſe & profundæ ingenii. 68. s. 2
Pacem cum Nicanore fecit Judas Mach. 12. s. 2
& cum Romanis. 12. s. d
& Jonathan cum Bacchide. 12. s. b
Simon cum Spartiatis. 54. s. c
pacem plenam Judææ conſtitit Simon Mach. 55. s. 2
pacem ſecit Lyſias cum Judæis. 100. s. d
& Nicanor cum Juda. 101. s. 2
Peccatores ſubſidio caſtigat Deus per Angelos bonos. 20. s. 2
Pecunia aulici corrupti. 24. s. 2
Pedicularis morbus. vide *Pteridoglyſis*.
Pediti pro ſtipendio olium dabantur duo oboli. 16. s. 2
Pelus jaſtavit de maritimo Theridis. 61. s. 2
Pelopidas iuravit ad conſtitum quod uxor ſuam vitæ ſuz caveat obſecranti reſponderit. 21. s. 2
Peſarum regem aurum ſolutum ſibi eſſe proprium. 46. s. 2
quomodo ſingulari ſuis uxoribus civitates attribuerunt. 77. s. d
Perſæ milites utebantur purpura partim ad ornatum, partim ad tegendum vulnera. 12. s. d
Perſe ignem colcbant ut Deum. 62. s. b
plura templa ipſi extruxerunt. 62. s. 2
Perſepolis eadem eſt civitas que Alam ſive Elymais. 52. s. 2
Perſeus Macedonum rex d Romanis in triumphum ductus. 11. s. d
Peſafus diverſa ſignificat. 72. s. b. s. 2
S. Petrus ſibi eccleſiam dedicavit Londini in Anglia. 100. s. 2
Phillippo Pulchro Franciæ rege inſtigante antiſiti ſunt Templarii. 32. s. 2
Phillipi, patris Alexandri magni de duce belli ſententia. 31. s. 2
Philoſophi coævi Judæ & Simoni Machabæis. s. s. 2
plurimum qui aulici Alexandri magni morte ad ſumas accurrerant. 30. s. 2
Phœnicia, ſive morbi periculofa cauſa & effectus. 62. s. 2
quinam ea puniti. Ibid. b
Pietas Judæ Machabæi. 12. s. c
Plautus ſepe veritatem in planctum in hoc mundo. 16. s. d
Plautus Poeta coævus Judæ, Jonathan & Simoni Machabæis. s. s. 2
Poenitentes, quia fidei, non exarditi. 20. s. b
Poeta coævi Judæ & Jonathan Machabæis. 6. s. 2
Poller dignitas ſic dicitur quod ceteris virtute polleat. 11. s. 2
eo elevato vel ſuppedito ſolabant priſci victoriam alii annuere vel obſcuræ. Ibid. b
Pompejus quomodo Judæam Romanis ſubjecerit. 12. s. 2
cauſa Jeruſolymana ut de his mille talentis in templo reſcripta ſubſtitit. 62. s. b
ejus reſera belli quæ. 82. s. 2
Pontificem in legi veteri curat milites. 15. s. 2
Pontificatus Judæorum deficientibus legitimis heredibus devolutus eſt ad Machabæos. 24. s. b
P. Popilius Legatus Romanus cur ad Antiochum Epiphancem miſiſ. s. s. 2
Populus nil ita ad ſeditioem concitat ac legum parlarum &

reſponſa tunc evocet. 16. s. 2
populus fœdici & pius vilipenditur ubi ſeveriores vilipenduntur. Ibid. s. d
Peccatum carnem edere remanenteſ excarnificatur. 22. s. 2
Peccata cum edere in lege veteri fuiſſe peccatum morale. 79. s. 2
Portena in ære per Angelos effuſa tempore Antiochi Epiph. 71. s. 2
item cum Titus obſideret Jeruſolyam & Legionibus invaderent Italianam. Ibid. b
ſtanti in Belgio qui portenderint. Ibid. s. 2
aut naturaliter. Ibid. s. b
Pothoſidius Philoſophus coævus Judæ aliſque Machabæis. s. s. d
Præceptum militare eſt conſistere cum hoſte in terra hoſtili. 42. s. 2
Præſium eſt res periculofiffima. Ibid. s. c
Præputiæ rudiſho cuxer ſi ſymbolum. 11. s. c
Pſalmi præſidia divina adhibenda quoque ſunt humana. 16. s. d
Prævaricator in Scriptis eſt rebellare & rebellionem committere. 46. s. c
Proſcidentes in terram S. cur crucis ingruuntur. 106. s. d
Prode *Mardochæus* ſectum apud Judæos. 20. s. 2
Primæ martyrum novi teſtamenti ſunt S. Stephanus; verum Eſazarus. 72. s. 2
Princeps bonus ſubditis amur qualiſiſ. s. s. 2
pœcis quam externis, exemplo Alexandri magni. 46. s. b
Prophetarum ultimi fuerunt Zacharias & Malachias; nulli fuerunt tempore Machabæorum. 120. s. 2
Providentia Dei quomodo ſirach conſuluerit. 12. s. 2
Providentia Judæ Machabæi. 12. s. b
Prudentia militaris in cobbedis millei à ſpolis. 12. s. 2
Ptolemæorum qui poſt Alexandrum magnum in Ægypto regnarunt ſeries. s. s. c
Ptolemæus Abobi dux in campo Jericho occiſor Simonis Mach. 12. s. b
Ptolemæus Mæcer, quis: cur dignitate ſua & vitæ ſpoliatus. 92. s. bc
Ptolemæus Philometer rex Ægypti, Syriam Alexandro genero ſuo mittere ſtatuit, cur. 42. s. 2
ſed juſto Dei judicio amiſit Ægyptum. 41. s. 2
quæ crymon. Ibid. c
Ptolemæus Philadelphus iudæa ſeparaſigna Interpretis evocavit. 62. s. 2
Ptolemæus Philopator quis, & unde ita cognominatus. 102. s. 2
Ptolemæus Phyſcon vel Evergetes crudelis & incellus. 57. s. 2
dicebatur fratres, & maritus, & gener Cleopatræ. Ibid. b
corpus filii ſui in membra divilium maris inter epulas miſiſ. Ibid. b
fratris illiberi deſuncto in regno ſucceſſit. Ibid. b
Ptolemæus indignæ ferentes Antiochum Eupat. cum Juda pacem miſſe iedat Lyſias. 101. s. 2
Paeri & podice quadam tormentorum acerbitate & variare ſuperarunt Martyres viros. 84. s. b
Pugna cum rebellatæ de deſperat periculofiffima. 12. s. c
Purgatio temporis Judam Machabæorum facta. 12. s. c
& ſeqq.
Purgatorium credidit Judas Mach. & Judæi tam priſci quam moderni. 92. s. d
idem affirmavit. Ibid. ab
ejus cruciatibus liberat ſacrificium. 22. s. b
in Purgatorio exultantes animæ an invocandæ. 105. s. 2
& ſeq.
Purificatio apud veteres per ſulphur & ignem. 62. s. d
Puritas eſt comes veræ Religionis. 7. s. b
Purpura marina fit ex ſacco conchyliorum marinorum. 12. s. d
ea que fit ex viſco aliſque herbis pallis. Ibid. b
purpura Tyria eſt ardens & qualiſi ignis. Ibid. b
purpura apud Rom. alia erat conſularis, alia regia. 11. s. d
Pteridoglyſis Perſia dicebatur templa ligna extructa. 62. s. b
Pyrrhus rex, primus contra Romanos in Lucania elephantibus educat. 16. s. c

R

R Apinis abſtineant milites. 42. s. 2
Razius quo alio vir. 102. s. c
trina morte ſe conſecit. 107. s. b
ad occidendo ſe peccavit. Ibid. c
& ſeq. exculatur & peccato per ignorantiam. s. b
hac ſuppoſita hereticum ſunt ego datus. Ibid. c
Reges priſci nonnulli volebant haberi quæ Diis terreſtris ac prout: cum Deabus conſugia inire. 62. s. 2
regibus cum inaugurantur datur gladius, cur. 106. s. 2
à gentibus referrebanur in numerum Deorum. 91. s. 2
Regiones Judæorum hic vocantur provinciæ ultra Taurum montem fixæ, quas Antiochus coactis ſuis cedere Romanis. 11. s. b

Memorabilem.

in Rego aliquo expedit esse unam religionem, sed veram & propriam. **2. 1. d.** si fallia fit expedit esse plures. **ibid.**
 Relatio inter Deos sicut olim in future regum & Imperatorum. **21. 1. a**
 Religionis veræ comes est puritas & castitas; falliæ impuritas & libidō. **21. 1. b**
 Religio potior est sanitate & vita. **21. 1. c**
 Religiois avitæ everio concitat populos ad seditionem. **16. 1. a**
 Reliqua. Vide Lipsanā.
 Remedia efficacissima victoriam obtinendi. **91. 2. b**
 Remissus agere quod significat. **97. 1. c**
 Remes sicut ieda concupiscentiæ. **70. 1. c**
 Resolutio facit milites imperterritos, animosos &c. **19. 2. b**
 cum Resolutio hostibus pugnature periculosum. **ibid.**
 Resurrexerit corpus cum immortalitate animæ necessario connexa. **22. 1. a**
 Rex ille contra quem dimicavit Iudæi quis intelligendus. **63. 1. c. d**
 Rhodocus quidam hostibus arcana prodit. **100. 1. b**
 Ritus consecrandi & benedicensi vexilla & arma Ducum. **106. 1. a. b** & seqq. & consecrandi militem. **ibid. c**
 Romani quo stragemate victi ab Hannibale. **18. 1. 2. 3** cur Galatas bello appetiverit. **11. 1. b** quomodo subegerit Hispaniam. **ibid. c** & Carthagenem. **ibid. d** & Macedoniam cum rege Perseo. **ibidem.** item Antiochum magnum. **ibid. & Græcos. 1. c. d** in periculis creabant unum Dictatorem, alios duos consules, & quæ tunc essent illorum munia. **11. 1. 2.** eorum clavis Cinnensis quæ causa. **ibid.** apud primos Romanos nulla erat invidiā, sed in posteris. **ibid. 1. b** quibus modis temp. magnam fecerint. **ibid. b** cur gratiam jura & nomina non mutarent. **ibid. d** leges suas & fœdera frangebant in tabulis æreis, cur. **ibid. 1. d.** eos perdere græcæ delicia. **46. 1. a** scribitur Ptolemæo Phylitonis crudelitatem suam in Judæos exerat. **17. 1. a. b. c** & alia. **ibid.** curus nomen erat formidabile apud omnes. **ibid. 1. c** supplicibus cetera aderant: quæ facta causa eorum potentia. **21. 1. c**
 à Romulo fundatore dicta est Roma. **17. 1. c.** hic primò statuit cenam senatores. **31. 1. d**

5

S Ababhi summa apud Judæos religio. **11. 1. a. b** eo die punire Judæos illicium. **88. 1. b**
 Sacerdotum in lege veteri erant milites. **15. 1. a.** cur eis additus fuerit & pontificatus. **ibid.** erant quasi saniores in mandatis ovibus & bobus Deo immolandi. **ibid.**
 Sacerdotes avidi gloriæ & Juda amul cæduntur. **14. 2. 3** cur exco per Chaldeos altari ignem sacrum ab incoederit. **62. 1. d** sacerdotum erant viginti quatuor classes. **78. 1. c**
 Sacerdotum oovæ legis veniente circa corpus Christi in Barcharilla consecrandum. **11. 1. b** docet costis manufactos & pios. **ibid.** ubi sacerdos vilipenditur, ibi pariter vilipenduntur sacrificia. **101. 1. 2.**
 Sacerdotium in lege veteri erat rursu & carnale. **15. 1. a** sacerdotum novæ legis est longe sublimius & sanctius. **ibid.**
 Sacrificium pro defunctis sanctum est ac pium quadrupliciter. **29. 1. a**
 Salaris via Romæ à sale nomen accepit. **41. 1. d**
 Salarium & stipendium militare dicitur à sale. **41. 1. d**
 Salubris principis opes suas esse colligat. **41. 1. a**
 Salomon sapientissimus imitatus est Moysen. **67. 1. 2**
 Salus metonymicè capitur pro victo. **12. 1. c** Hebræis significat omne beneficium & bonum. **18. 1. 2**
 Salaris Israël prædicta. **2. 1. a**
 Saltem civium prodit qui hostes captos vel captivos dimittit. **91. 2. 3**
 Sempiterna transformantur gentes in Herculem. **16. 1. 1.** concussio columnæ cur domum everterit. **22. 1. 2.** per suam Daliam effeminatus fuit & spolians fortunæ. **105. 1. 2**
 Sancti pro piis pugnant. **15. 1. c** possident cælum consilio, terram paternità. **21. 1. d** eos invocare tutius est quam animas in purgatorio. **105. 1. b**
 Sanctiones & leges Dei vocantur iusticiæ & justificationes. **1. 1. 2**
 à Sancto & sancto Sanctionem quænam collocata fuerint. **20. 1. d**
 Sanctum sanctorum vocatur ædes. **ibid.**
 Sanguis cur ostenderetur ephraim in prælio hominum. **16. 1. 2**
 à Sarrago in qua olim maris tum corpora frigidantur. **12. 1. 2**

Scenopogon festum quomodo dictum festum Enceniorum. **62. 1. a** propriis erat salum Tabernaculorum. **ib. vide Paph.**
 Scipio Africanus equique pater & parvus præclara gessere in Hispania. **11. 1. c**
 Scipionis Asiatici contra Antiochum magnum victoriam quæta. **ibid. d**
 pro Schismate tollendo & cavendo scribitur Iudæi epistolam. **61. 1. b**
 Scriptura S. per gladium aureum donata. **106. 1. b** cur in his libris narretur calum Ptolemæi Mæci. **91. 1. c**
 Scythopolis, quæ & Bethān, ubi fira. **91. 1. a**
 S. Sebastianus quo dilomente S. Marcum & Marcellianum vacillantes in hâc corroboreverit. **83. 1. d**
 ad Seditionem nihil ita concitat populos ac legum paritatem & religionis avitæ everio. **16. 1. 2**
 Seleucidarum post Alexandrum magnum in Syria regnantium series. **1. 1. d** & seqq.
 Seleucus Nicetor condidit Antiochum. **12. 1. 2**
 Seleucus Philopator dolo Hæteriorum occisus. **7. 1. b** **60. 1. b** fuit filius Antiochi magno & frater senior Epiphani. **ibid.**
 Senatores Romani purpurea toga ornabantur. **31. 1. d** Senatorum numerus varius. **ibid.**
 Senatores olim erat concilium senum. **77. 1. 2**
 Senectus potius, non naufragium vite superioris esse debet. **28. 1. c**
 Senem est sapientia & prudentia. **77. 1. 2**
 Septuaginta Interpretes noquant esse auctores Græcæ editionis in libris Machabæorum. **1. 1. 2**
 Sepulchrum à Simone Mach. in Modis edificatum quale. **11. 1. d.** duravit usque ad tempora S. Hieroni. **ibid.**
 Sepultura humana curavit Jason Ovide Sancti frater. **76. 1. 2** tam negligere vel negare etiam hosti apud gentes erat ignominia. **91. 1. d**
 Series Seleucidarum in Syria. **1. 1. d** & seqq. Ptolemæorum in Ægypto. **1. 1. b** & seqq. item Machabæorum qui populo præfuerunt ut Pontifices &c ut Principes. **1. 1. d** & seqq. item Pontificum ab Alexandro magno usque ad Christum. **4. 1. c** & Cleopatrarum. **43. 1. 2** & seqq.
 Sermo est gravi & civili moderatus, lectoribus gratis est. **107. 1. 2**
 Siches valet quantum regales Hispanicos. **41. 1. b**
 Signa in acre belli imminente prognostica. **71. 1. 2** vide Fortens.
 Signorum tabe curia dicta. **12. 1. d**
 Simonis Machabæi sibi elogium. **12. 1. c** ejus negotium Hircani & Aristoboli contentio de principatu causa fuit subiectionis Judææ. **12. 1. b** dux creatur & pontifex, fuit que per septem annos. **10. 1. 2** redimit Jonatham fratrem captum à Tryphone. **10. 1. 1** in Modis adificavit sepulchrum patri & fratribus. **51. 1. d** aream montis Sion cepit & communit. **ibid. 1. 2** Joppen portum commodissimum constituit. **14. 1. 2** sub quo fuit aera Irsalica secula. **14. 1. c** & seqq. ejus progenies præfuit Irsaliti usque ad Herodem sub quo natus est Christus. **14. 1. d** cur tam magnifice laudetur in his libris præ Juda & Jonathan. **14. 1. 2** filios suos loco suo constituit. **58. 1. b** occisus est à Ptolemæo Abobi. **12. 1. a** quot annis præfuit Irsaliti. **ibid.**
 Somsium Jude Mach. de Onia & Jeremia sibi apparentibus. **105. 1. c**
 Sornus est quasi brevis mors. **92. 1. b**
 Spartacus, qui & quales. **48. 1. 2** a se prognati est Abraham per Ceturam **ibid. 2** vide Lædæmonis.
 Spiritus S. in die Pentecostæ. Ephe Apostolos sedens, per linguam sacrum Nehemiam missum representatus. **64. 1. c** quomodo affluerit scriptoribus Hagiographis. **107. 1. b**
 Spoliis devicti hostis inhiare miles domonium fuit. **12. 1. 2**
 Spolia terrena relinquere debent Christiani. **ib. c**
 Stadium continet centum viginti quinque passus. **2. 1. 2** est octava pars miliaris Italicæ. **ibid.**
 Stipendium unde dictum **15. 1. d** pro stipendio olim dabatur pedris duo oboli, equiti drachma. ordinum duobus quatuor oboli. **16. 1. 2**
 Scrips Antiochi Epiph. funditus excisa. **1. 1. 2**
 Strategus in Græcia habebant jus imperandi æternis dicitur. **31. 1. 2**
 Stratonides adulator Athenis quid promulgavit. **72. 1. 2**
 Superbia puniatur. **8. 1. 2** & seqq.
 Superbiens de culpa quam superat, quasi sub hoste quem proferunt, moritur. **12. 1. 2**
 Supplicibus in iustis vexari facillè aderant Romani. **91. 1. c**
 S. Sym.

Index Rerum & Verborum

- S.** Symphoianus audientem matrem clamantem martyri efficitur. 84. 1. b
S. Symphoroſa è capillis ſuſcipit filios ad ſui imitationem & martyrii imitationem incitat. 85. 1. c. ſuit ſimilis matri Machabæ fratrum. 85. 1. d
Syrorum Dea Allarte ſive Venus. 75. 1. b. Deus enim erat Hercules Tyrius. 77. 1. b. illorum reges fingit uxoribus ſuis quomodo civitates attribuerent. 77. 1. d. Syri picibus abſoluitur. cur. 97. 2. d. quomodo ſolent proditores, facriligos & ſceticos plectere. 100. 1. b

T

- T** Abernaculis depoſito in Monte Nibo per Jeremiam facta. 66. 1. bc. an fuerit repertum cum igne factum ſub Nebemta. ibid. 5. 2. b
Talenta centum auri, 6 Attica, ſcient ſeſcenta milia argenti: 6 Hebræa duplo, ſum plus. 10. 2. a
Talionis poena punitus Jaiin Oniz frater. 73. 1. c. & Melchius pſeudopoiſitæ. 100. 1. c. item Tryphon rex Syriæ. 57. 2. d
Tamerlanus fuit flagellum Dei. 12. 2. a
Temperantia obſervare ſancti. 78. 2. d
Templa varia à Chriſto & ſanctis dedicata. 30. 2. c. templa idolorum olim uſque ad tempora S. Gregor. diruebantur, poſt expiabantur. 30. 1. b. templum illiſium uerbo. 30. 2. d. templum Hechopſitanum in Ægypten conſtruatum. 61. 1. b. templum ignis à Rege Perſe ædificatum. 64. 2. a. templum expulſores panthi. 70. 2. b. templum Jeruſol. Jovi Olympo. Guariſſiam Jovi Hoſpitali dicatur. 77. 1. a
Templorum ſollicitas, manus & extructio. 21. 1. a
Tentatione ingruente quod agendum Chriſtiano. 85. 2. c
in Terram S. proficifcentes olim cruce ſignabantur. 106. 1. d
Teffera belli variorum ducum. 88. 1. a
Thallus eſt ramus ex nolo arbore. 108. 1. c. Tharſus & Malibus Calcæ civitates rebellans Antiocho. 73. 2. a
Thebæi martyres Duce S. Mauritio cur Maximian. Imperatorum reſerunt. 11. 2. c
Thecla nuper in Japone heroïna quomodo filios ad martyriam excitavit. 84. 1. b
cum Theodoſio Imperat. palam contra hoſtes pugnavit S. Joannes & Philippus Apoſtoli. 15. 2. c
pro Theodoſio Jun. pugnavit Angeli contra Saracenos. 15. 2. c. & contra Eugenium. 15. 2. c
Theopolis metropolis Syriæ eadem eſt que Antiochia. 27. 1. c. vide *Antiochia*.
Therſi quinam diſſi fuerint. 73. 1. a
Thus vino immiſum ſenſus hebetat. 26. 1. d
Thyris veſtigabant milites arma ſua parva victoria. 94. 1. b
Timothei & ſatorum 30. milium cædes. 93. 2. b. c. in poteſtatem Judæ venit. 97. 2. a
Timotheus dux Ammonitarum & Judæarum hoſtis. 22. 1. a
Tob, ideſt, bonus. 97. 2. a
Tomyris regina Scytharum quo ſtratagemate Cynum occidit. 19. 1. a
Tormenta enumerantur ſummam à ſeptem fratibus Mach. tolerata. 81. 1. c
Trabem æream è templo ſuſtulit Marcus Craſſus. 69. 1. b
Tranſmontani Itali vocantur qui trans alpes habitant. 6. 1. a
Tranquille alpeſtre eſt quæſicere. 69. 2. b
Transformationes horæ Gentilium. 16. 1. a
Tranſylvani cum prius Turcas occidiffent ſpoliis ouſulit uſſedem caſi. 19. 1. a. b
Tryphon rex Syriæ viſtus ab Antiocho fugiens aurum & argentum diſperſit. 19. 1. b. hic exiſtens tutor Antiochi filii Alexandri Veli, factus eſt ejus tutor. 46. 1. c. d. ejus perſidia, dolus & inuidia. 49. 1. b. 50. 2. a. cur & quo anno occidit Jonatham cum filiis. 51. 1. c. ſolus hic

- exiſtit qui intruſi ſe in ſeriem Seleucidarum Agæ regum. 51. 1. b. occidit ab Alexandro Sedere. ibid. in uide Orthofide. 57. 1. d
Tubæ ſignorum quare ſic dictæ. 19. 2. d. tubæ & armamentum intus è corio auditus. 75. 1. 2. 5. 1. c. 1. d
Tubana populi, qui & unde dicti. 97. 2. a
Turca obtenta ſignis è hoſtibus victoria. 29. 1. a. & liberalis. 88. 1. c. cum Chriſtianiſi facile inſit pacem, & facile rumpit. 97. 1. b
Tympanum quod genus tormenti. 78. 1. c. 79. 1. b
Typus Chriſti ſunt Judas Machabæus. 34. 1. 2. 35. 1. c. & Eleazarus in tympano diſtinctus. 79. 1. d. & ſeptem fratres Machabæi. 84. 2. b. typus Antiochitæ ſunt Antiochus Epiph. 72. 2. a. 90. 2. d
Tyris Hebræicè dicitur *zor*. 19. 1. d. in Tyro ſit purpura ex ſucco cocchylionum marinarum. ibid. in Tyro celebrabatur Hercules: unde dictus Tyrius. 73. 1. b

V

- V** Anicæus ſpecialum Alexander magnus. 7. 1. a
Varietas in ſcribendo dicitur. 107. 1. a
Vaticinium Jeremæ de arca cœleſti, & aliis non revelandis quando impletum. 66. 2. d
Veneno virum ſuſcipi Cleopatra Demetrii Soteris uxor. 56. 1. c. & Ptolemæus Macer. 94. 1. b
Veteres olim exiſtuntur a minima adverſus hoſtes arma tuliffe. 15. 2. b. Veſtilia & arma Ducum benedicti ſolita. cur. 106. 1. a. & ſeqq.
Vici ſurgunt aurum ut eſſugiant & hoſtem inſequentem morientur. 19. 1. b
Victoria non eſt niſi præcedit pugna. 12. 2. c. victoriam ſepe obtinens pauci è multis. 15. 2. a. eſt donum Dei. 19. 1. d. ea parva Chriſtiani cauent Te Drum laudamus. ibid. ad victoriam multum valet militum fiducia & hoſtium diſſidentia. 23. 1. c
Victoria Judæ Mach. admiranda & cœleſtis. 98. 2. a. victoriam ſubſide ædificat unus vel paucorum ſcclus. ibid.
Vincere ſemper in bello ut nunquam vincaris eſt impoſſibile. 35. 1. c. Vindicta Numinis ceter in perſidis; exemptio PtoL Philometrus. 45. 1. 2. b. & impoſſibile filioſ Antiochi Epiphani. 51. 1. a. & in ſcclis. 56. 1. b. item in Tryphonem homicidam. 57. 2. c. & Jannetum pſeudopoiſitæ. 73. 2. c
Vinum datur elephantis ad potandum, cur. 26. 1. d. epinum, à tauris aliique animalibus licet eos feroceſ & furioſ. ibid. vinum meracum ſemper bibere moleſtum eſt & male ſanum. 107. 2. a. micendum eſt aqua. ibid.
Virgines utriuſque ſexus votum Deo caſtatem ſervantes non niſi in orthoſia ſide reperibiles. 7. 2. b. Virgines cunctas ad Oniam ſanctum concurrentes quales. 70. 1. b
Virtus in adverſis reſpondet. 13. 1. c. per virtutem in liberis Machab. intelligitur validus exercitus. 57. 1. c
Ungulæ priores equis ſunt loco manuum armaturæ. 70. 1. c. vocatis Dei expectanda & ſequentia. 23. 2. d. M. Volſo miſſus à Romano Galatas vicit. 31. 1. b

X

- X** Anticus menſis Hebræorum reſpondet noſtro Aprilis. 95. 2. a

Z

- Z** Abdieſ Arabi obrucant Alexandrum Olem. 45. 1. a
Zelus quam ſit efficax, ut inſtar ignis omnia ſuperet & conſumat, 11. 2. b. zelus purgat facinum, illud que ſanctificat & ſacrat. ibid.

Index locorum S. Scripturæ, ac Materiarum Moralium hujus in Libris Machabeorum Commentarij reperies inter Indices Priores ad calcem Commentarii in Ethæra.

F I N I S.

